

Województwo
Śląskie

DIAGNOZA STRATEGICZNA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

- Analizy RCAS: Zeszyt 11/2020 -

Katowice, 2020

Opracowanie:

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

Departament Rozwoju Regionalnego

Referat Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego

Kontakt:

Siedziba: ul. Plebiscytowa 36; 40-037 Katowice

Poczta: ul. Ligonía 46; 40-037 Katowice

Materiał opracowany na potrzeby aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” i opracowania strategii/polityk branżowych przez Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego w Wydziale Rozwoju Regionalnego UMWSL

WPROWADZENIE

WPROWADZENIE

Wstęp	3
Podział administracyjny i osadnictwo	4
Demografia	5
Ruch naturalny	9
Migracje	12
Prognozy demograficzne	14
Potencjał gospodarczy.....	17
Produkt Krajowy Brutto	17
PKB w podregionach województwa śląskiego.....	19
Wartość Dodana Brutto.....	21
WDB w podregionach województwa śląskiego	23
Handel zagraniczny	25

Wstęp

Diagnoza strategiczna województwa śląskiego stanowi opracowanie Regionalnego Centrum Analiz i Planowania Strategicznego, przygotowane w związku z procesem aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”. Do aktualizacji przystąpiono na mocy Uchwały Sejmiku Województwa Śląskiego Nr V/55/7/2018 z dnia 25 czerwca 2018 r. w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu prac nad aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”. Elementem aktualizacji Strategii „Śląskie 2020+”, zgodnie z przyjętym 16 sierpnia 2018 roku przez Zarządu Województwa Śląskiego dokumentem pn. Szczegółowy Opis Procesu Aktualizacji Strategii, jest również opracowanie lub aktualizacja szeregu powiązanych z nią, lub bezpośrednio z niej wynikających dokumentów składających się na system planowania rozwoju na poziomie regionalnym w województwie śląskim.

Konieczność przygotowania niniejszych dokumentów została poprzedzona weryfikacją aktualności obowiązujących dokumentów strategicznych, zarówno z uwagi na ich zakres tematyczny, jak również ich horyzont czasowy, a także w związku z potrzebami wynikającymi z przyszłego okresu programowania polityki Unii Europejskiej po 2020 roku. W ramach tych prac zidentyfikowano cztery główne pola, w ramach których zdiagnozowane zostały luki w regionalnym systemie dokumentów strategicznych, tj.: przedsiębiorczość, mieszkańiec, przestrzeń i współpraca.

Niniejsza Diagnoza została opracowana właśnie w układzie obejmującym cztery wymienione pola, tak aby możliwie najpełniej rozpoznać sytuację społeczno-gospodarczą regionu, zidentyfikować problemy i wyzwania z jakimi w nadchodzących latach będzie musiało zmierzyć się województwo śląskie. Diagnoza obejmuje zatem szeroki zakres tematyczny, niemniej jednak jest dokumentem otwartym, który będzie uzupełniany w miarę pojawiających się w procesie aktualizacji potrzeb, jak również w związku z dostępnością danych niezbędnych do jej opracowania.

Dokument zawiera analizy społeczno-gospodarcze oraz przestrzenne o charakterze zarówno ilościowym jak i jakościowym, obejmujące okres czasu od roku 2000 do roku 2017, a w przypadku niektórych danych także 2018 rok. Wszelkie analizy na potrzeby niniejszego opracowania prowadzone były dla województwa śląskiego w porównaniu z wartościami średnimi dla kraju, jak również w porównaniu względem pozostałych 15 województw. Tam gdzie było to możliwe ze względu na dostępność danych, dokonano analiz zróżnicowań wewnątrzregionalnych (w skali gminnej, powiatowej i/lub podregionalnej).

Podział administracyjny i osadnictwo

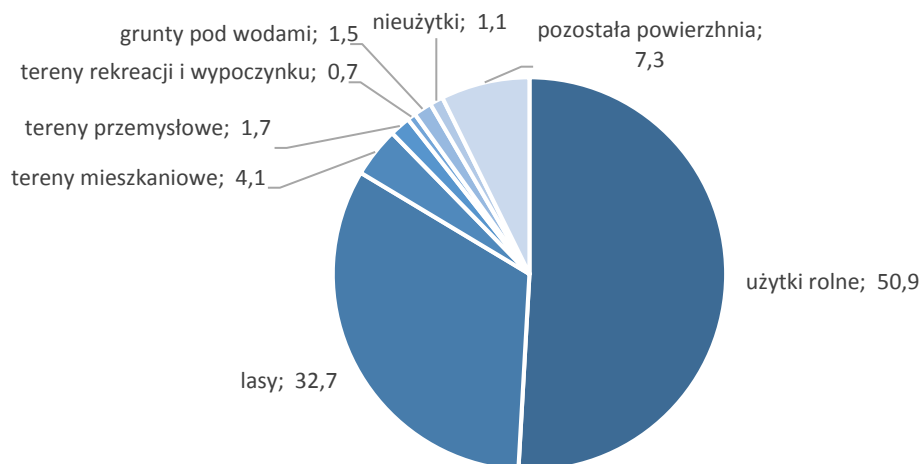
Województwo śląskie to region położony w południowej części kraju. Sąsiaduje z województwami: opolskim, łódzkim, świętokrzyskim i małopolskim, a od południa graniczy z Republiką Czeską i Republiką Słowacką. W promieniu 600 km od Katowic znajduje się sześć europejskich stolic: Berlin, Bratysława, Budapeszt, Praga, Warszawa i Wiedeń. Strukturę administracyjną województwa tworzy 167 gmin zgrupowanych w 36 powiatach: 17 powiatach ziemskich i 19 grodzkich (miasta na prawach powiatu). Spośród 167 gmin 49 to gminy miejskie, 22 – miejsko-wiejskie i 96 – wiejskie. Region zajmuje obszar 12 333 km², tj. 3,9% powierzchni kraju, co daje 14. miejsce wśród wszystkich regionów Polski, przed województwami świętokrzyskim i opolskim. Województwo zamieszkiwało 4,55 mln osób w 2017 roku, co stanowiło 11,8% ludności Polski i było ono najbardziej zurbanizowanym regionem Polski (76,9% ludności miejskiej) oraz posiadało najwyższą w kraju gęstość zaludnienia (369 osób/km², gdzie średnia krajowa to 123 osoby/km²). Pod względem liczby ludności województwo znajdowało się na drugim miejscu w kraju po województwie mazowieckim (14%). Głównymi elementami systemu osadniczego województwa śląskiego są Metropolia Górnośląska-Zagłębiowska i Aglomeracje: Bielska, Częstochowska i Rybnicka.

Specyficzny układ osadniczy.

System osadniczy województwa śląskiego składa się z 1 365 miejscowości, w tym z 71 miast, które tworzą sieć o gęstości 58 miast/10 tys. km². Miasta funkcjonują jako gminy miejskie (49 ośrodków miejskich, w tym 19 miast na prawach powiatu) oraz miasta zlokalizowane w gminach miejsko-wiejskich (22 ośrodki). Ich wielkość charakteryzuje duża rozpiętość. Największym miastem w 2017 r. w regionie były Katowice – 296,3 tys. mieszkańców, a najmniejszym Sośnicowice – 1,9 tys. mieszkańców.

W miastach powyżej 100 tys. osób w 2017 roku mieszkało 45,2% populacji województwa śląskiego, jednak w latach 2009-2017 odnotowuje się również największy względny spadek ludności w tej grupie miast (spadek o 5,0%). Do miast tych należą: Katowice, Częstochowa, Sosnowiec, Gliwice, Zabrze, Bytom, Bielsko-Biała, Ruda Śląska, Rybnik, Tychy, Dąbrowa Górnicza i Chorzów. Wzrasta natomiast minimalnie liczba ludności w mniejszych miastach (do 20 tys. mieszkańców), co odzwierciedla ogólnopolską tendencję w tym zakresie. Do grupy najmniejszych miast (poniżej 10 tys. mieszkańców) należą 24 ośrodki miejskie, w tym 12 miast o liczbie mieszkańców poniżej 5 tys., tj.: Sośnicowice, Pilica, Krzanowice, Koziegłowy, Wilamowice, Strumień, Szczekociny, Toszek, Żarki, Woźniki, Ogrodzieniec i Krzepice (miasta położone w gminach miejsko-wiejskich).

Wykres 1. Wykorzystanie gruntów w województwie śląskim w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

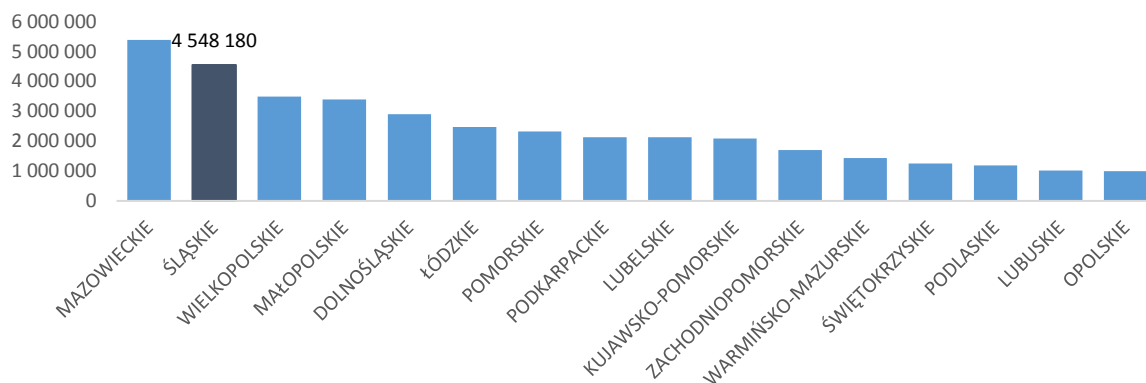
Tereny wiejskie w województwie stanowiły 69,3% powierzchni województwa i były zamieszkiwane przez 1,05 mln osób (22,6% ogółu ludności województwa). Największy odsetek obszarów wiejskich występował w subregionie północnym (85,8%) i południowym (80%).

Pod względem zagospodarowania terenu – 50,9% powierzchni województwa stanowiły użytki rolne, następnie 32,7% lasy. Tereny mieszkaniowe stanowiły zaledwie 4,1%, a przemysłowe 1,7%.

Demografia

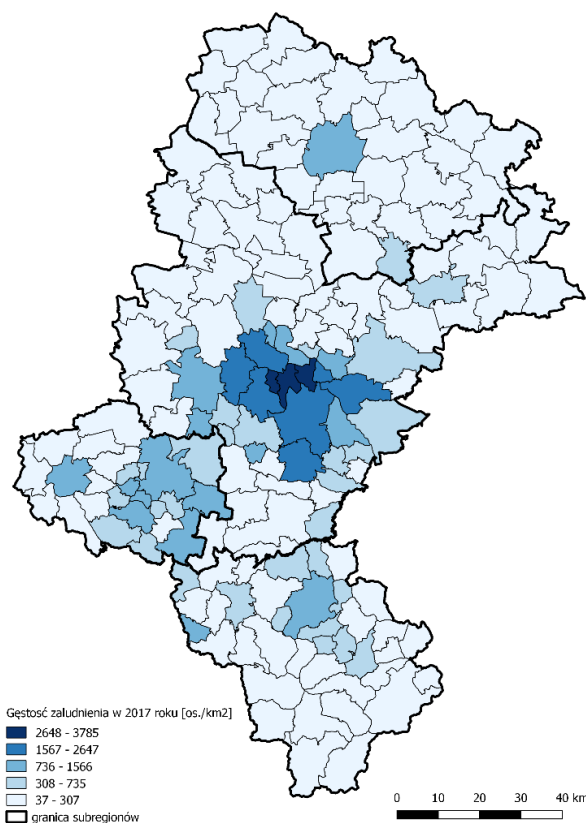
Liczba ludności województwa śląskiego w 2017 r. wyniosła ponad 4,5 mln ludności, co stanowiło prawie 12% ludności kraju i dało województwu drugą lokatę za województwem mazowieckim.

Wykres 2. Liczba ludności w województwach w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 1. Gęstość zaludnienia w gminach województwa śląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Województwo charakteryzuje się specyficzną strukturą osadniczą na tle kraju, objawiającą się m.in. bardzo gęstą siecią miast (58 miast/10 tys. km²). Gęstość ta jest dwukrotnie wyższa od średniej krajowej wynoszącej 29 miast/10 tys. km². Wyraża się to również w gęstości zaludnienia powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej wynoszącej 2 992 osoby na km².

Ponadto o specyfice województwa śląskiego mówi wskaźnik udziału ludności miejskiej w ogólnej licznie ludności. Region pod tym względem zajmował pierwszą pozycję ze wskaźnikiem wynoszącym prawie 77%, przy średniej dla Polski wynoszącej 60,1%.

Wysoki stopień urbanizacji.

Analizując przestrzennie rozkład liczby ludności, najwięcej osób zamieszkiwało subregion centralny, bo aż 60% mieszkańców (przy powierzchni wynoszącej 45,1% województwa śląskiego), w pozostałych subregionach wielkości udziału mieszkańców są zbliżone i nie przekraczają 15% udziału.

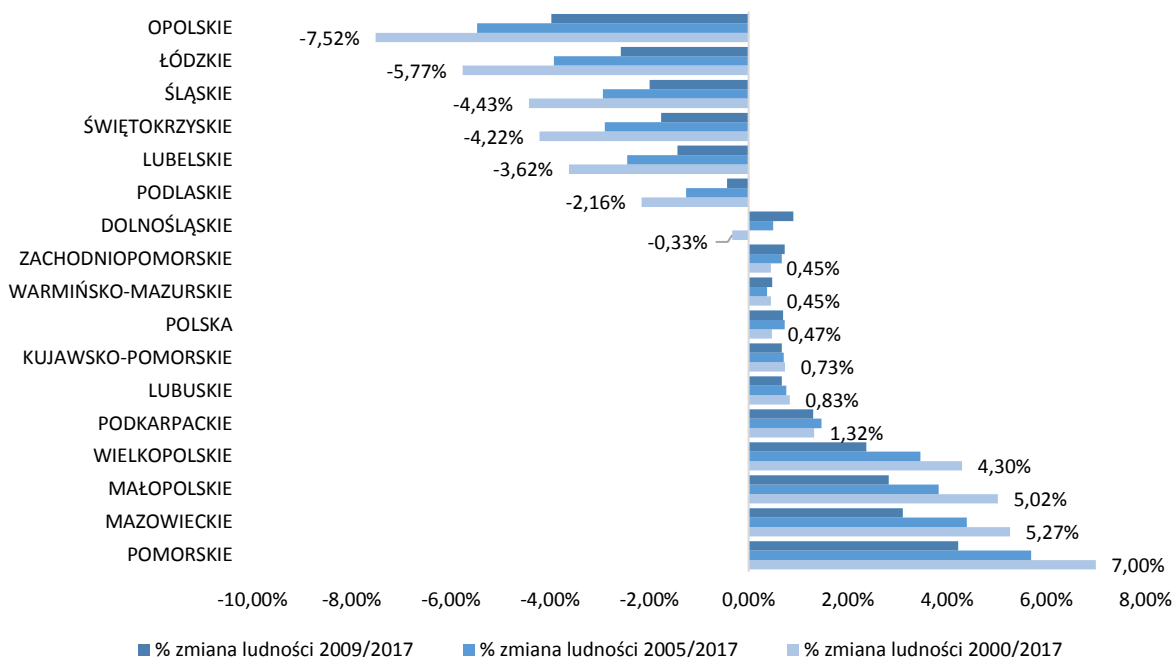
W województwie śląskim, tak jak i w całym kraju, udział kobiet w ogólnej liczbie mieszkańców był

większy i wyniósł w 2017 r. 51,8%. Wskaźnik feminizacji wskazuje, iż w województwie śląskim na 100 mężczyzn przypadało 107 kobiet, a wielkość ta kształtowała się na takim samym poziomie jak wskaźnik dla Polski. Największa liczba kobiet, ze średnią powyżej krajowej dotyczyła województw: łódzkiego, mazowieckiego i dolnośląskiego.

Istotnym zagadnieniem z punktu widzenia analiz demograficznych jest zmiana liczby ludności w czasie. W województwie śląskim zjawisko depopulacji, czyli spadku liczby ludności, widoczne jest od dłuższego czasu. Z roku na rok liczba mieszkańców województwa spada, w okresie od 2000 do 2017 r. spadła ona o 4,43%. Region jest na 3. pozycji pod względem spadku liczby ludności wśród województw, za opolskim (-7,52%) i łódzkim (-5,77%).

Niekorzystne zjawiska demograficzne.

Wykres 3. Zmiana liczby ludności w województwach i Polsce w latach 2000-2017 (%).

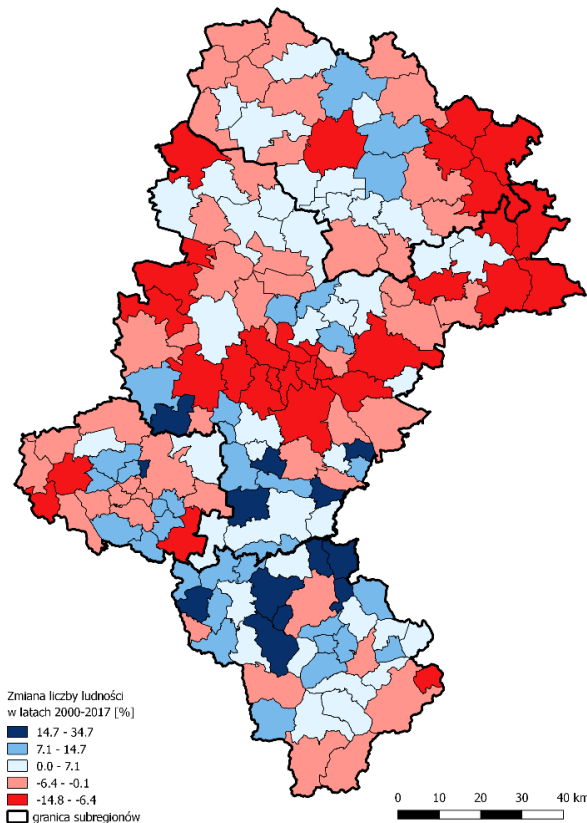

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizując zmiany liczby ludności w samym województwie śląskim uwzględniając podział miastowieś, należy podkreślić, że niepokojące tendencje depopulacyjne dotyczą w głównej mierze miasta, co w zderzeniu z faktem, że województwo śląskie jest najsilniej zurbanizowanym obszarem powoduje, że problem ten będzie miał coraz większe znaczenie i konsekwencje. Liczba osób zamieszkujących obszary wiejskie nieznacznie wzrosła w ostatnich latach. Zjawisko to możemy łączyć z innym procesem – suburbanizacją, gdzie dotychczasowi mieszkańcy miast przenoszą swoje domostwa na obrzeża miast.

Największy bezwzględny odpływ ludności zanotowało miasto Katowice, gdzie w analizowanym okresie ubyło ponad 34 tys. osób (co stanowiło ubytek o 10,4% mieszkańców). W następnej kolejności plasowały się: Sosnowiec (30 tys. mieszkańców), Częstochowa (28,8 tys.) oraz Bytom (27,4 tys.). Największy przyrost mieszkańców zanotowała gmina Jasienica (4,6 tys. osób, wzrost o 24%), następnie Pszczyna (wzrost o 3,4 tys.) i Wilamowice (2,9%).

Mapa 2. Zmiana liczby ludności w gminach województwa śląskiego w latach 2000-2017.

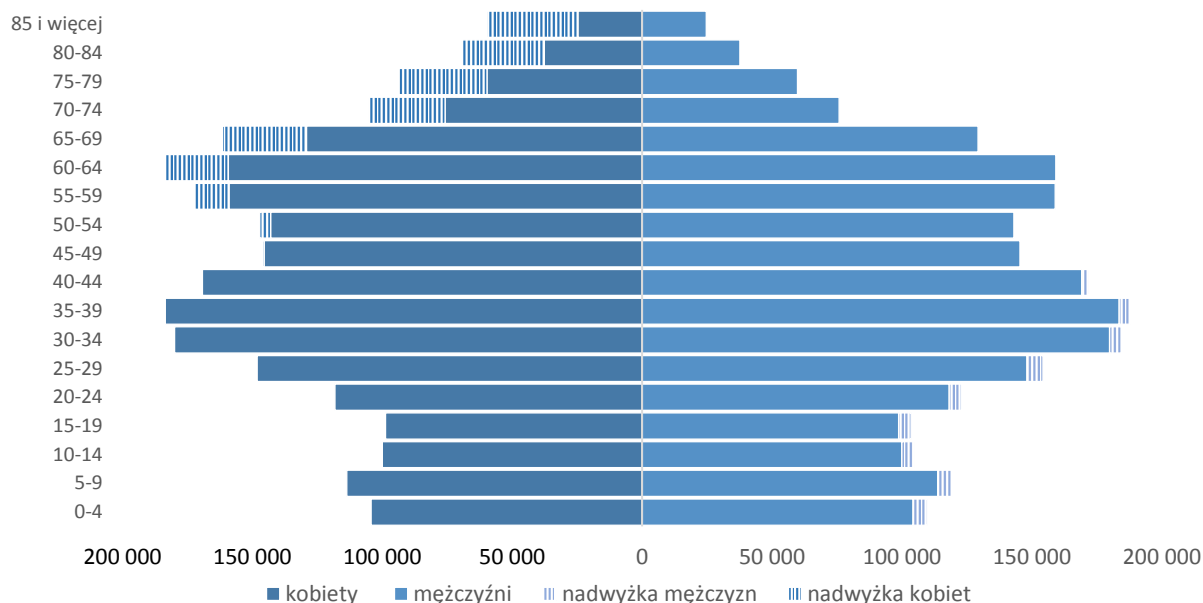
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Opis zagadnień demograficznych powinien obejmować również analizę ludności z uwzględnieniem grup wiekowych. Najliczniejszą grupę wiekową stanowi ludność w wieku produkcyjnym, tj. wieku zdolności do pracy¹. Szczegółowy rozkład ludności wg grup wiekowych przedstawia poniższa piramida ludności.

Analizując układ piramidy ludności wskazać można dwie grupy wiekowe, które dominują pod względem udziału liczby osób, jest to grupa kobiet i mężczyzn w wieku 35-39 (w roku 2014 był to przedział 30-34 lata) oraz 60-64 (w roku 2014 był to przedział 55-59 lat), urodzonych w czasie tzw. wyżu demograficznego. Analizując kształt piramidy wieku zauważyć można brak wyraźnie zarysowanego kolejnego wyżu demograficznego. Natomiast wyraźnie widać największy udział osób w wieku produkcyjnym i zarysowującą się tendencję zwiększania się liczby osób w wieku poprodukcyjnym.

¹ Dane wg podziału administracyjnego na dzień 31 XII. Przez ludność w wieku produkcyjnym rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64 lata, dla kobiet 18-59 lat. Wiek mobilny – grupa wieku produkcyjnego obejmująca ludność w wieku 18-44 lata, wiek niemobilny – grupa wieku produkcyjnego obejmująca ludność w wieku: mężczyźni 45-64 lata, kobiety 45-59 lat. Przez ludność w wieku nieprodukcyjnym rozumie się ludność w wieku przedprodukcyjnym, tj. do 17 lat oraz w wieku poprodukcyjnym, tj. mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety 60 lat i więcej.

Wykres 4. Piramida ludności województwa śląskiego wg stanu na 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

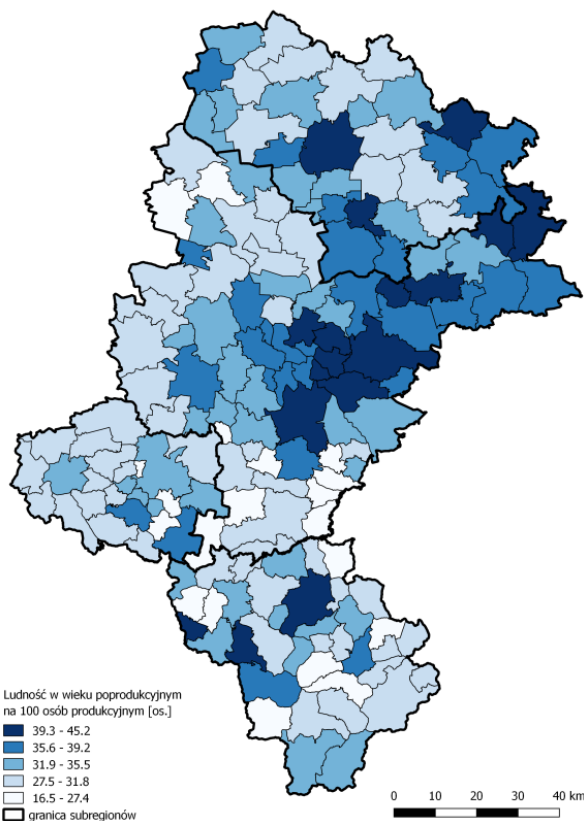
Proporcje między ludnością w wieku produkcyjnym, poprodukcyjnym, przedprodukcyjnym w województwie śląskim wykazują tendencję do negatywnego układu. Na przestrzeni ostatnich lat w sposób zdecydowany rośnie udział ludności w wieku poprodukcyjnym przy jednoczesnym spadku ludności w wieku przedprodukcyjnym. W województwie śląskim szybciej przyrasta liczba osób w wieku poprodukcyjnym niż średnio w kraju. Dokonując analizy zmian liczby ludności w wieku produkcyjnym od 2005 r. udział tej grupy wiekowej spada. Przyrasta natomiast w dość szybkim tempie udział ludności w wieku poprodukcyjnym.

Niekorzystnym odzwierciedleniem powyższych tendencji są wskaźniki obciążenia demograficznego. Wartość wskaźnika ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym jeszcze w 2002 r. wynosiła w województwie śląskim 23,1 i była niższa niż średnia krajowa (24,2), by wzrosnąć w 2017 r. do wartości 36 (średnia krajowa 34). Zjawisko to w przestrzeni rozkłada się stosunkowo równomiernie, przy czym można wskazać obszary o większym natężeniu, tj. północno-wschodnia część województwa śląskiego oraz wschodnia część Metropolii Górnośląskiej.

Niekorzystną sytuację demograficzną jeszcze bardziej podkreśla wskaźnik obciążenia demograficznego ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym. Wartość tego wskaźnika dla województwa śląskiego w analizowanym okresie była niższa od średniej krajowej, a dodatkowo wzrastała i w 2017 r. osiągnęła wartość 129,8, co oznacza większy przyrost osób w wieku poprodukcyjnym niż osób w wieku do 18 lat.

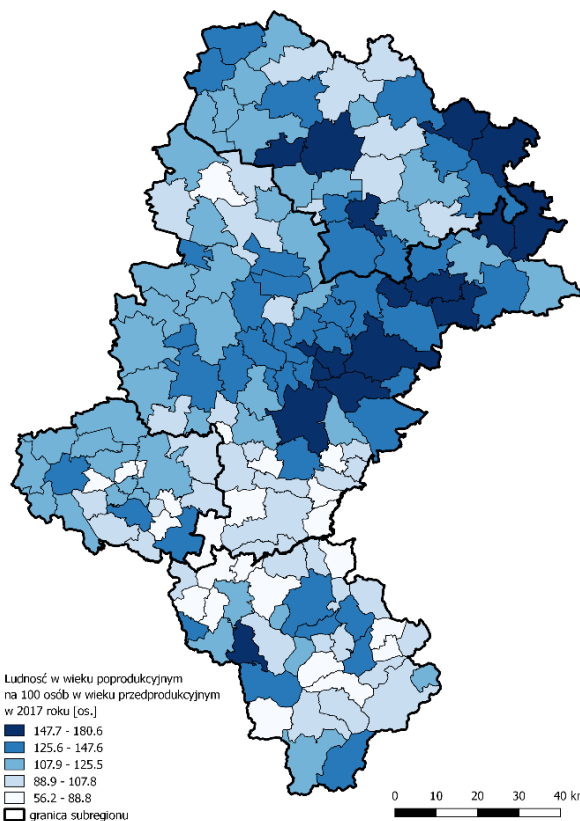
Utrzymująca się tendencja wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym przy równoczesnym spadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, będzie miała poważne implikacje gospodarcze i społeczne. Na ten stan rzeczy nakłada się równocześnie stały wzrost przeciętnej długości trwania życia.

Mapa 3. Wskaźnik obciążenia demograficznego (Liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2017 r.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 4. Wskaźnik obciążenia demograficznego (Liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w 2017 r.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

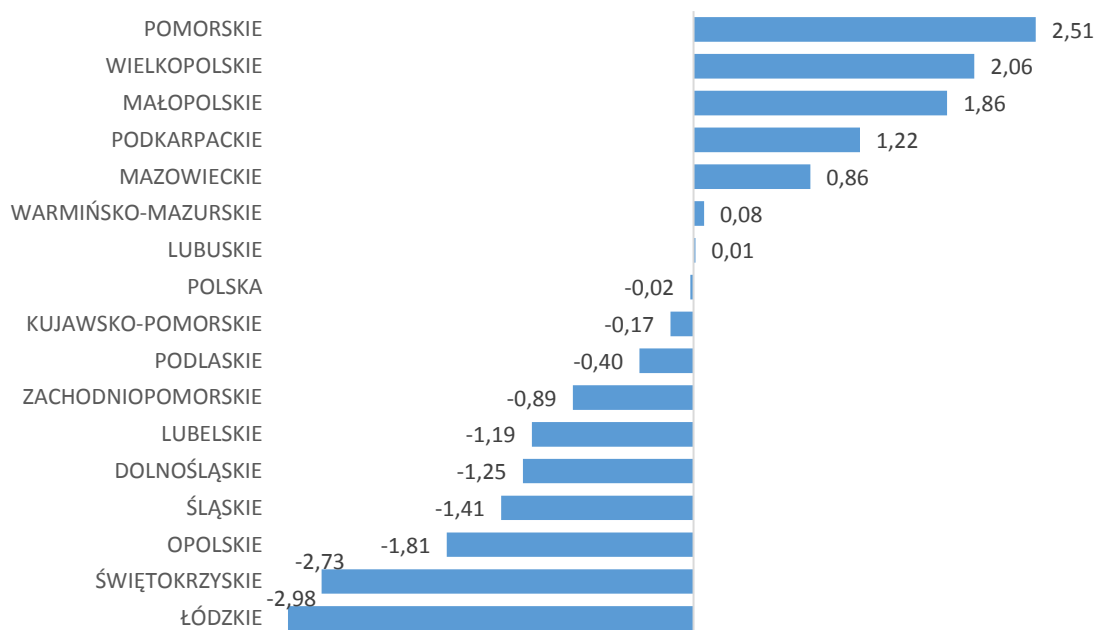
Na przestrzeni lat przeciętna długość życia wykazywała wzrost. W 2016 r. przeciętna długość życia wynosiła w województwie śląskim 80,9 lat dla kobiet i 73,5 lat dla mężczyzn. Wydłużającą się długość życia należy uznać za pozytywną zmianę wskazującą m.in. na poprawę jakości życia, na którą składa się wiele elementów, takich jak m.in. jakość opieki medycznej, warunki życia, jakość środowiska. Niemniej pomimo wzrostu tych wartości są one niższe niż średnia dla Polski, która wynosiła 81,9 lat dla kobiet i 73,5 lat dla mężczyzn.

Ruch naturalny

Niekorzystne tendencje demograficzne w województwie śląskim są potęgowane przez negatywny charakter współczynnika ruchu naturalnego ludności. W latach 2000-2017 liczba zgonów notowanych w województwie śląskim była przeciętnie o prawie 6,5 tys. wyższa od liczby urodzeń żywych. Jedynie w 2010 r. liczba urodzeń była wyższa od liczby zgonów.

Województwo śląskie jest jednym z 8 województw, w których utrzymuje się ujemny przyrost naturalny. Skalę problemu lepiej oddaje przeliczenie wartości przyrostu naturalnego na 1 000 mieszkańców. W zdecydowanie najkorzystniejszej (zgodnie z danymi za 2017 r.) sytuacji były kolejno województwa: pomorskie (2,51), wielkopolskie (2,06) i małopolskie (1,86). Na drugim biegunie, jako województwa najsilniej dotknięte zjawiskiem ujemnego przyrostu naturalnego były województwa: łódzkie (-2,98) oraz świętokrzyskie (-2,73). W województwie śląskim problem ujemnego przyrostu (-1,41) przyjmuje podobne rozmiary jak w województwach opolskim (-1,81) i lubelskim (-1,19). Wartość przyrostu naturalnego na 1 000 osób w Polsce w 2017 r. również miała wartość ujemną, wielkość ta w ostatnich latach oscyluje blisko zera z niewielką tendencją ujemną.

Wykres 5. Przyrost naturalny na 1 000 osób w województwach i Polsce w 2017 r.

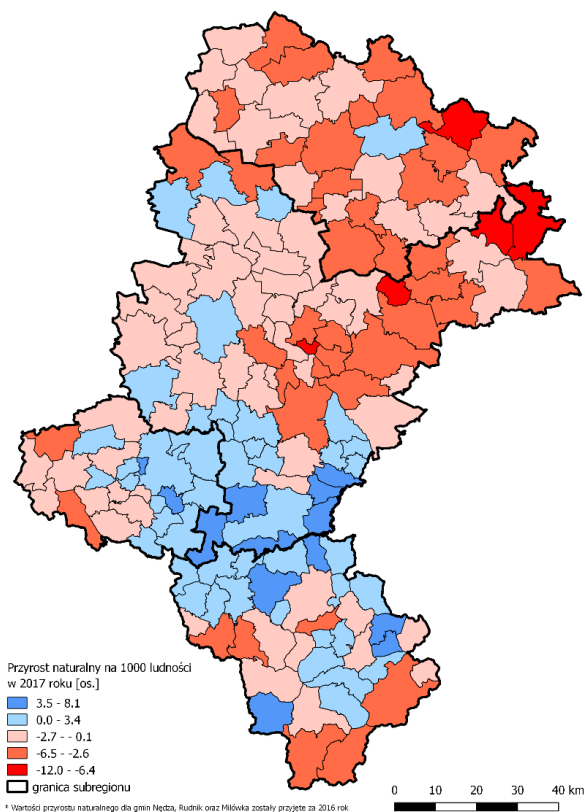
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizując zjawisko przestrzennie wskazać należy, iż północno-wschodnia część województwa (praktycznie cały subregion północny, oraz wschodnia część subregionu centralnego) wykazują niekorzystne wartości wskaźnika przyrostu naturalnego w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. Natomiast południowa część województwa (południowe gminy subregionu centralnego, północne gminy subregionu południowego oraz wschodnia część subregionu zachodniego) charakteryzują się dodatnim przyrostem naturalnym.

Omawiając zjawiska demograficzne istotnym zagadnieniem jest wiek kobiet rodzących dzieci. Najwięcej, bo ponad 50% dzieci w województwie śląskim, rodzą kobiety w wieku 26-33 lat, przy czym szczyt przypada na wiek równy 30 lat; w Polsce natomiast wiek ten wynosi 29 lat. Odsetek dzieci rodzonych przez kobiety młodsze jest nieco wyższy w województwie śląskim niż w Polsce ogółem. Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt przesunięcia wieku rodzenia się dzieci – w 2002 r. najczęściej dzieci w województwie śląskim rodziły kobiety w wieku 25 lat. Decyzja o posiadaniu dzieci w obecnym czasie odkładana jest na później. Wpływ na to mogą mieć różne czynniki zarówno ekonomiczne jak i zmiana uwarunkowań społecznych (świadomość macierzyństwa, budowanie pozycji zawodowej itp.).

Analizując współczynnik dzietności możemy wskazywać na ubytek ludności w Polsce. Wartość ta w 2017 r. dla Polski wynosiła 1,424 i daleko jej do 2,1 – która to wartość zapewnia prostą

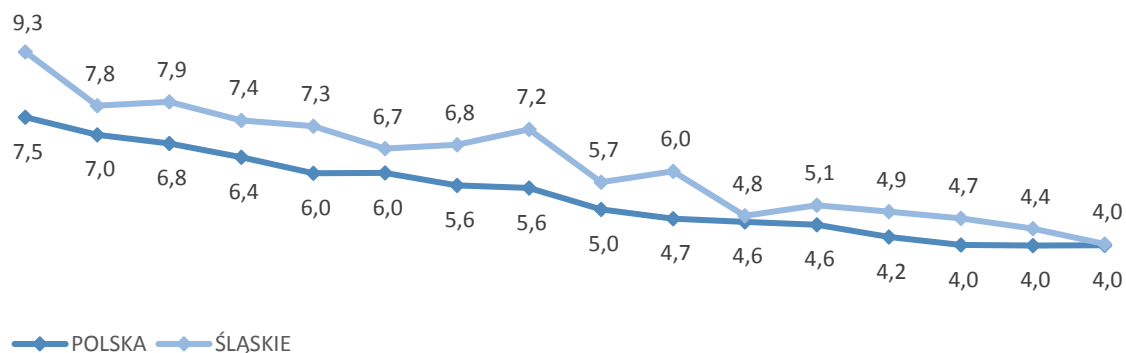
Mapa 5. Przyrost naturalny w gminach województwa śląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Najkorzystniej wskaźnik kształtował się w województwie świętokrzyskim (poniżej 3), najgorzej natomiast w kujawsko-pomorskim (powyżej 5).

Wykres 6. Zgonów niemowląt na 1 000 osób w województwie śląskim i Polsce w latach 2002-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

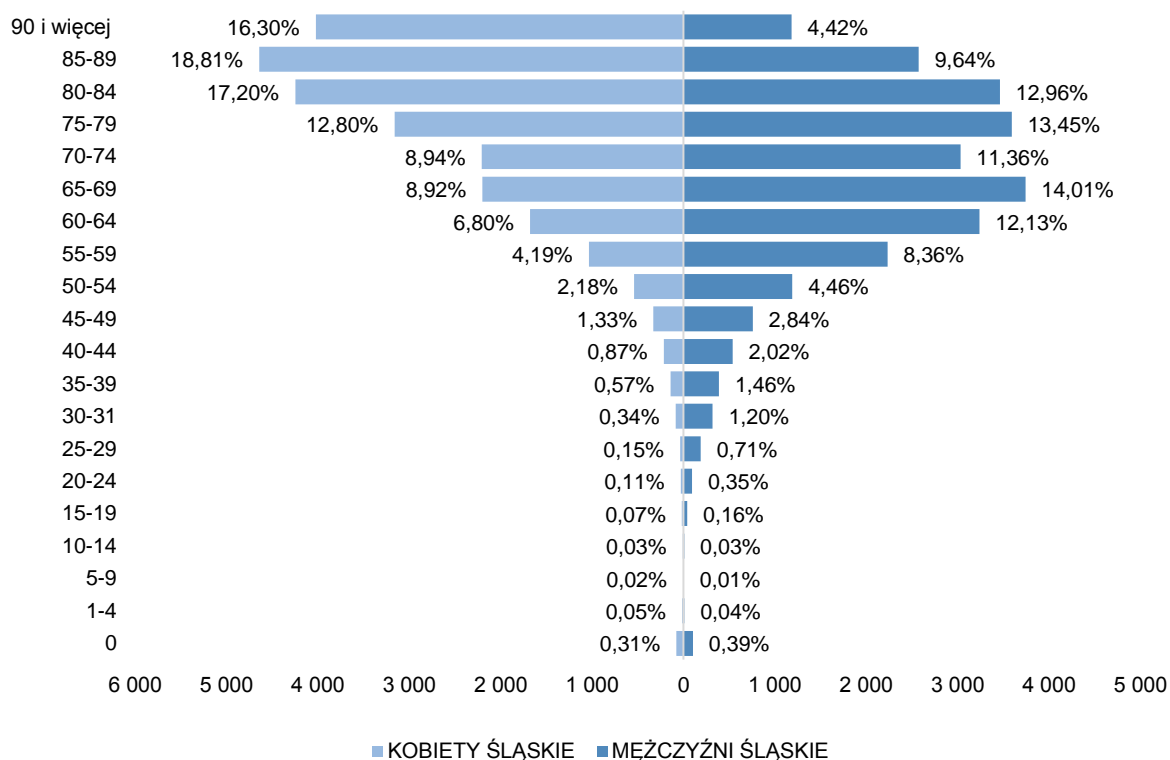
Struktura zgonów wg wieku i płci pokazuje różnicę w długości życia pomiędzy kobietami i mężczyznami. Można stwierdzić, że wśród kobiet mniej więcej do 50 roku życia śmiertelność jest na stosunkowo niskim poziomie. Później zaczyna stopniowo wzrastać, aż do kulminacji w grupach wieku 80-84 i 85-89. Wśród mężczyzn wygląda to nieco inaczej, gdyż odsetek zgonów w kolejnych pięcioletnich grupach wiekowych zaczyna przyrastać wcześniej niż u kobiet i na zbliżonym wysokim

zastępowalność pokoleń (co nie oznacza demograficznego rozwoju, jedynie stagnację). Dla województwa śląskiego wartość ta jest niższa niż średnia dla kraju i wynosi 1,412 (6. lokata).

Stopniowo poprawia się sytuacja w zakresie opieki nad noworodkami, o czym może świadczyć zmniejszająca się liczba zgonów niemowląt. Jeszcze w 2002 r. w województwie śląskim notowano nieco ponad 9 zgonów niemowląt na 1 000 urodzeń żywych, podczas gdy w 2017 r. liczba ta wynosi prawie 4. Poprawa w tym aspekcie wynika m.in. z rozwoju możliwości badań przeprowadzanych w trakcie ciąży, wzrostu świadomości społeczeństwa odnośnie zagrożeń dla płodu i sposobów ich ograniczania. Ponadto stale rozwija się technologia pozwalająca wychwycić na wczesnym etapie rozwoju dziecka w brzuchu matki coraz więcej nieprawidłowości oraz w odpowiedni sposób reagować na nie jeszcze w okresie życia płodowego dziecka. Niemniej jednak śmiertelność niemowląt w województwie śląskim jest ciągle niewiele wyższa od średniej dla kraju, gdzie w 2002 r. notowano ponad 7 zgonów niemowląt na 1 000 urodzeń żywych, a w 2017 r. wartość ta wynosiła niecałe 4.

poziomie utrzymuje się w grupach wiekowych 60-64, 65-69, 70-74, 75-79, 80-84. Odsetek zgonów wśród mężczyzn w wieku 85 i więcej lat jest już wyraźnie niższy.

Wykres 7. Zgony w województwie śląskim wg wieku kobiet i mężczyzn w 2017 r. (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Porównanie struktury zgonów w Polsce z sytuacją występującą w województwie śląskim pokazuje różnicę w długości życia między mieszkańcami województwa, a kraju ogółem. Odsetek zgonów (zarówno wśród kobiet jak i mężczyzn) w grupach wiekowych do 75-79 włącznie jest w województwie wyższy niż w kraju. Wśród roczników starszych wyższy wskaźnik odsetka zgonów charakteryzuje kraj niż region. Świadczy to o tym, że mieszkańcy regionu żyją krócej i rzadziej dożywają podeszłego wieku. W 2017 r. region charakteryzował się wyższym od średniej krajowej współczynnikiem zgonów na 1 000 urodzeń żywych. Dla województwa wartość ta w 2017 r. wynosiła 114,3, a dla Polski natomiast 100,2. O krótszym trwaniu życia mieszkańców województwa śląskiego niż Polski ogółem świadczy także wskaźnik zgonów osób do lat 65 na 1 000 osób w tej grupie wieku. W 2017 r. wartość tego wskaźnika dla województwa wynosiła 3,6, podczas gdy dla Polski ogółem 3,1. Podsumowując należy uznać, że wskaźniki demograficzne nie kształtują się dla województwa śląskiego korzystnie.

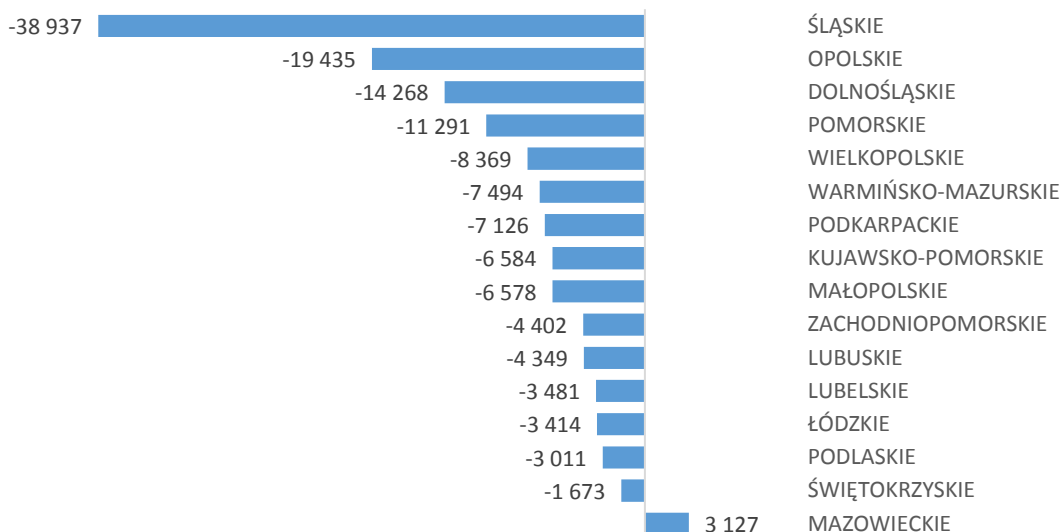
Migracje

Problemem województwa śląskiego w odniesieniu do sytuacji demograficznej jest także odpływ migracyjny ludności. Skumulowane za okres 2005-2017 saldo osób w wieku produkcyjnym (osoby z tej grupy wiekowej stanowią zdecydowaną większość migrantów), które zdecydowały się na migrację zagraniczną na pobyt stały wyniosło w województwie śląskim prawie 39 tys. osób. Był to zdecydowanie największy odpływ ludności spośród wszystkich województw. Drugi po województwie śląskim region to województwo opolskie, które straciło ponad 19 tysięcy mieszkańców w wyniku migracji zagranicznych w analizowanym okresie. Dodatkowo saldo migracji zagranicznych zanotowało natomiast tylko jedno

Odpływ
ludności.

województwo, a mianowicie mazowieckie (niewiele ponad 3 tys. osób przybyło w wyniku migracji zagranicznych).

Wykres 8. Skumulowane saldo migracji zagranicznych osób w wieku produkcyjnym wg województw w lata 2005-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Województwo śląskie cechuje jeden z największych strumieni odpływu ludności z miast na obszary wiejskie. W ciągu 10 lat (od 2005 r.) w granicach województwa śląskiego niewiele ponad 58 tys. osób zmieniło miejsce zamieszkania z miasta na wieś. Jedynie w województwach wielkopolskim (ponad 78 tys. osób) oraz mazowieckim (niemal 58,6 tys. osób) strumień takich przepływów ludności był większy.

Wzrost ludności w miastach zanotowało jedynie województwo warmińsko-mazurskie (prawie 400 osób). Wartości salda migracji wewnątrzwojewódzkich wskazują na tendencję polegającą na przenoszeniu się ludności miejskiej na tereny mniej zurbanizowane.

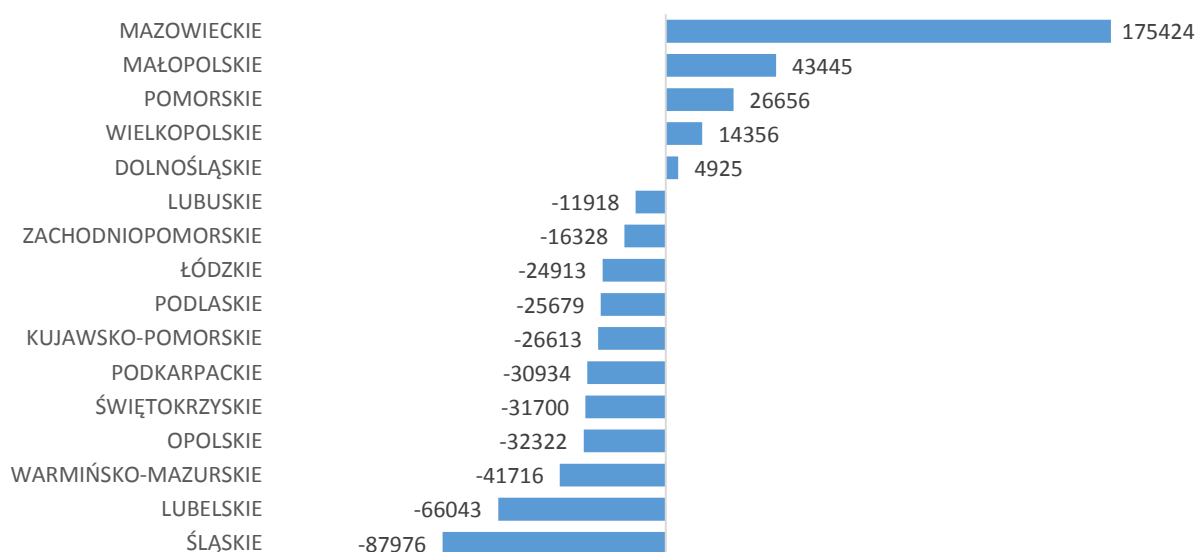
Analizując ruchy migracyjne wewnątrz kraju można stwierdzić, że województwo śląskie nie jest zbyt atrakcyjnym kierunkiem osiedlania się przez mieszkańców pochodzących z innych województw. Saldo migracji międzywojewódzkich w 2017 r. wynosiło dla województwa śląskiego - 3 260 osoby, natomiast skumulowane saldo za okres 2000-2017 to -66,7 tys. osób. Największy odpływ migracyjny z województwa śląskiego następuje w kierunku województw małopolskiego i mazowieckiego (odpowiednio ponad 20 tys. i 18 tys.). Ponad dwukrotnie mniejsze jest saldo migracji z województwem dolnośląskim, a pozostałe kierunki mają już mniejsze znaczenie. Należy zaznaczyć, że z jedynie dwoma województwami województwo śląskie ma dodatnie saldo migracji międzywojewódzkich i są to województwa podlaskie oraz lubelskie.

Niekorzystny dla województwa śląskiego jest bilans migracji na pobyt czasowy. Wprawdzie jeszcze w latach 2000-2005 było ono dodatnie, jednakże tendencja była wyraźnie spadkowa i od roku 2006 saldo migracji na pobyt czasowy jest już ujemne. W 2017 r. osiągnęło wartość ponad -4 tys. osób, co jest drugim najgorszym wynikiem w kraju. Najwyższe dodatnie saldo migracji na pobyt czasowy mają kolejno województwa: mazowieckie, małopolskie, dolnośląskie, pomorskie i wielkopolskie.

Województwo śląskie jest regionem, który w wyniku ruchów migracyjnych utracił największą liczbę mieszkańców w okresie ostatnich lat. Skumulowane saldo migracji za okres 2000-2017 wyniosło dla województwa śląskiego prawie -88 tys. osób, podczas gdy drugie pod tym względem województwo lubelskie utraciło -66 tys. osób. Na drugim biegunie jest województwo mazowieckie, które zyskało w analizowanym okresie ponad 175 tys. mieszkańców. Oprócz mazowieckiego,

jedynie województwa małopolskie, wielkopolskie, pomorskie i dolnośląskie mogą się pochwalić dodatnim wynikiem salda migracji (sumą migracji wewnętrznych i zagranicznych).

Wykres 9. Skumulowane saldo migracji w latach 2000-2017.

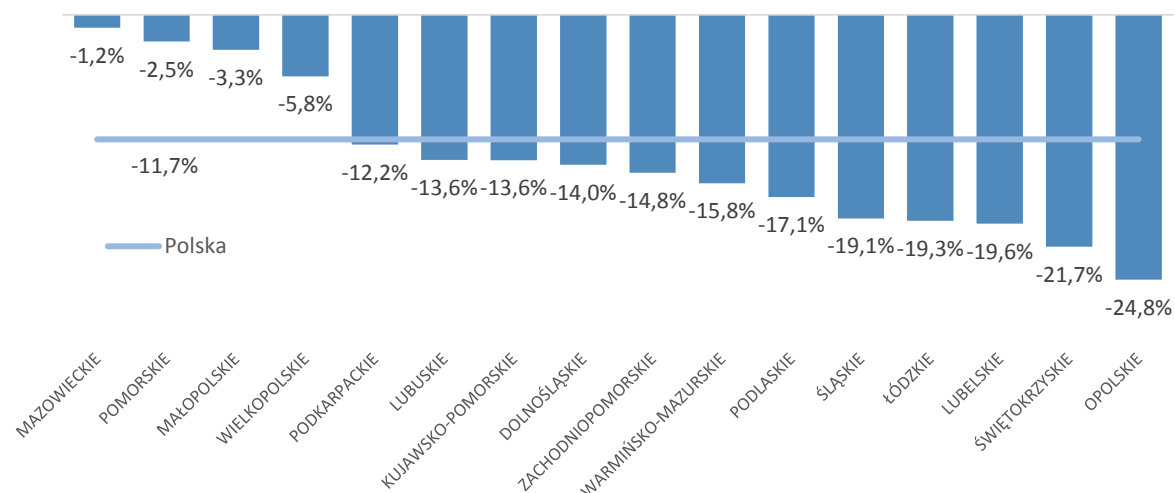

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Prognozy demograficzne

Zgodnie z prognozami Głównego Urzędu Statystycznego do 2050 r. liczba ludności w województwie śląskim względem roku 2017 zmniejszy się o 19,1%, czyli o prawie 870 tys. osób. Wielkość ta analizowana w wartościach bezwzględnych jest najwyższa w kraju. Natomiast prognozowany ubytek ludności w wartościach względnych jest wyższy tylko w województwach: łódzkim (wartość niewiele wyższa niż w województwie śląskim), opolskim i świętokrzyskim.

Wykres 10. Prognozowana zmiana liczby ludności w województwach w latach 2017-2050.

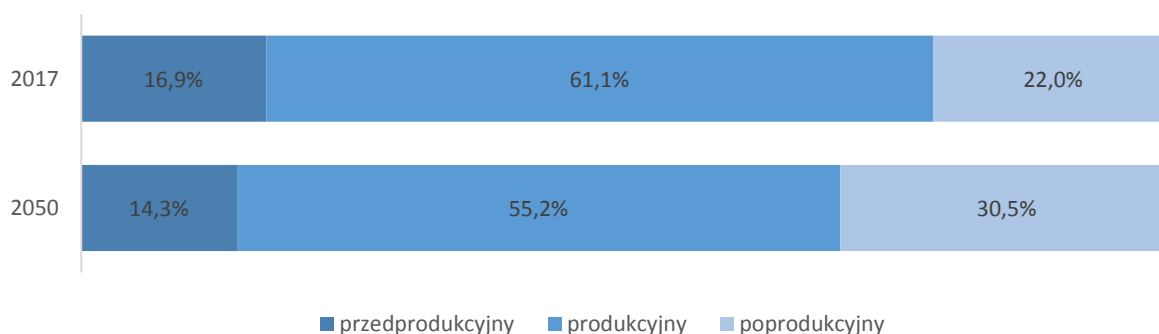
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Prognozowane zmiany analizowane w układzie miasto-wieś wskazują na zdecydowany spadek liczby ludności obszarów miejskich. Do roku 2050 udział ludności w miastach spadnie o 4,4 pp. i będzie to niosło ze sobą pewne implikacje, zarówno dla obszarów miejskich, jak i wiejskich. Szacuje się, że do 2050 r. liczba ludności miejskiej spadnie o prawie 23,6% czyli ponad 825 tys., tymczasem ludność obszarów wiejskich zmniejszy się o prawie 4%, tj. o ok. 41,6 tys. W wyniku

zmian w liczbie ludności zmieni się wskaźnik urbanizacji województwa: z 76,9% w roku 2017 spadnie do 72,5% w roku 2050.

W sposób niekorzystny zmieni się również struktura grup wiekowych. Zmniejszy się udział osób w wieku produkcyjnym oraz przedprodukcyjnym, natomiast wyraźnie wzrośnie udział grupy poprodukcyjnej, wartość ta zmieni się z 22 % w 2017 r. do 31% w 2050 r. (o ponad 122 tys. os.). Wiązać się to będzie zapewne koniecznością pojawienia się nowej infrastruktury i usług dla najstarszej części mieszkańców województwa. Równocześnie będzie to miało duże konsekwencje gospodarcze.

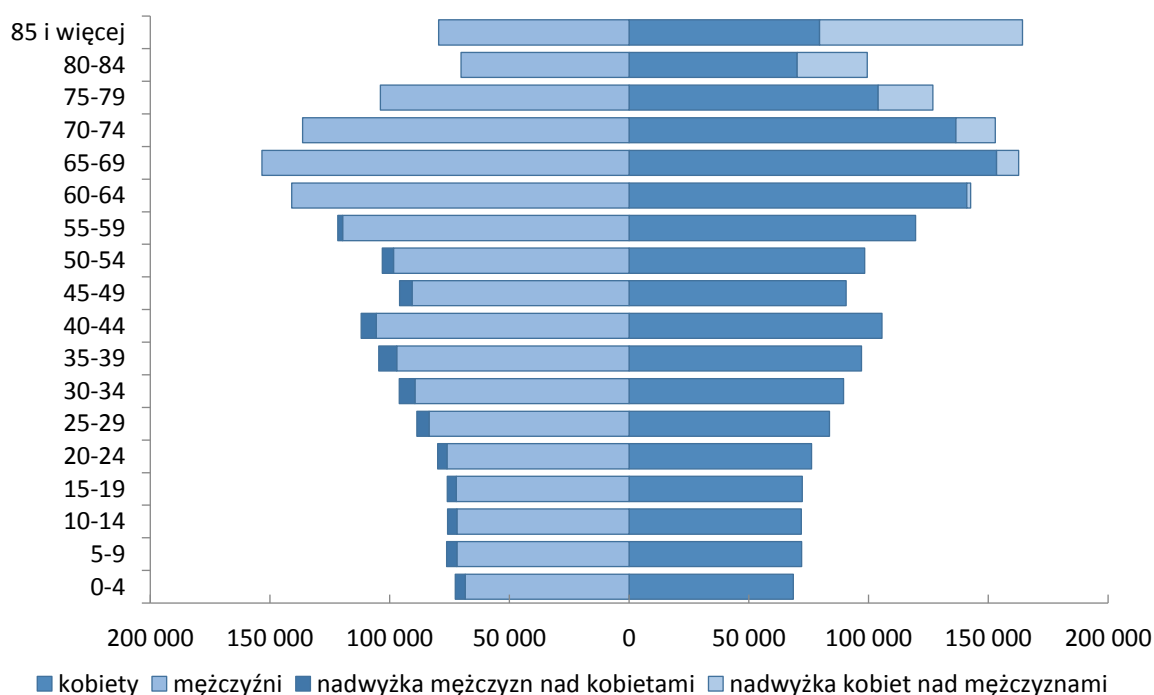
Wykres 11. Prognozowane zmiany ludności wg funkcjonalnych grup wiekowych (% udział) w województwie śląskim do roku 2050.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

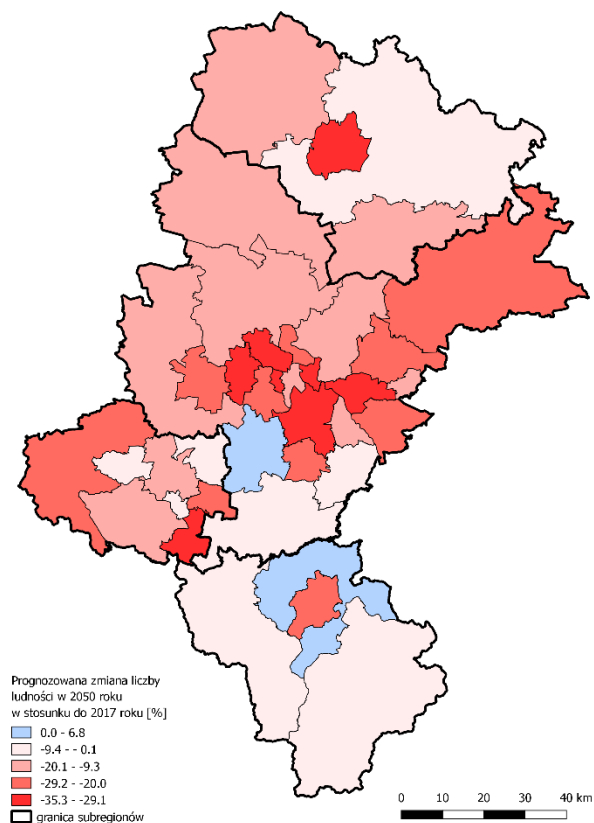
W strukturze wiekowej mieszkańców w 2050 r. zauważa się wyraźnie wyż demograficzny, który obejmował będzie osoby w wieku 60-74 lata (obecni 30-latkowie), nie widać natomiast kolejnego wyżu będącego następstwem opisanego wyżej. Zauważa się wprawdzie niewielki wzrost liczby ludności w wieku 35-44, jednak są to bardzo małe wzrosty. Struktura piramidy staje się coraz bardziej typowa dla społeczeństw starzejących się.

Wykres 12. Piramida ludności dla województwa śląskiego w roku 2050.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 6. Prognozowana zmiana liczby ludności w powiatach województwa śląskiego w 2050 roku w stosunku do 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizując zróżnicowanie wewnętrzne województwa największy prognozowany spadek dotyczy Sosnowca (o 35,3%), a największy wzrost powiatu bielskiego (6,8%). Należy jednak podkreślić, iż w wartościach bezwzględnych największy spadek liczby ludności dotyczyć będzie Katowic (ponad 88 tys. mieszkańców). Depopulacja dotyczyć będzie w szczególności powiatów grodzkich. Średni spadek liczby ludności wśród miast grodzkich wyniesie 26,6%, w tym tylko dwa powiaty charakteryzują się prognozowanym spadkiem niższym niż 20% – Chorzów i Mysłowice. Poza pięcioma powiatami grodzkimi są to spadki o ponad 20 tys. mieszkańców. Spadek liczby ludności powyżej 30% dotyczył będzie, oprócz wspomnianego wcześniej Sosnowca, również: Bytomia, Częstochowy, Jastrzębia-Zdroju, Świętochłowic oraz Zabrze. W przypadku powiatów ziemskich średni spadek liczby ludności wyniesie 8,9%. Największy spadek zarówno w wartościach względnych jak i bezwzględnych odnotuje powiat zawierciański (spadek o 21,7%, tj. ponad 25,8 tys. mieszkańców). Wzrostu spodziewać się można poza wspomnianym bielskim również w powiecie mikołowskim.

Tabela 1. Prognozowana zmiana liczby ludności w województwie śląskim (2050 r.).

Powiaty ziemskie	Zmiana w wartościach bezwzględnych	Zmiana % w 2050 r. w stosunku do 2017 r.
ZAWIERCIAŃSKI	-25 796	-21,7%
WODZISŁAWSKI	-23 016	-14,6%
RACIBORSKI	-22 628	-20,8%
TARNOGÓRSKI	-21 490	-15,4%
BĘDZIŃSKI	-19 218	-12,9%
ŻYWIECKI	-14 377	-9,4%
LUBLINIECKI	-12 728	-16,6%
GLIWICKI	-12 408	-10,7%
KŁOBUCKI	-10 261	-12,1%
MYSZKOWSKI	-9 036	-12,7%
CZĘSTOCHOWSKI	-7 510	-5,6%
CIESZYŃSKI	-4 911	-2,8%
PSZCZYŃSKI	-3 974	-3,6%
RYBNICKI	-1 219	-1,6%
BIERUŃSKO-LĘDZIŃSKI	-413	-0,7%
MIKOŁOWSKI	2 603	2,7%

Powiaty grodzkie	Zmiana w wartościach bezwzględnych	Zmiana % w 2050 r. w stosunku do 2017 r.
BIELSKI	11 197	6,8%
KATOWICE	-88 150	-29,8%
SOSNOWIEC	-72 086	-35,3%
CZĘSTOCHOWA	-70 385	-31,4%
ZABRZE	-55 615	-31,9%
BYTOM	-51 561	-30,6%
GLIWICE	-46 044	-25,4%
BIELSKO-BIAŁA	-38 245	-22,3%
DĄBROWA GÓRNICZA	-35 370	-29,2%
TYCHY	-31 148	-24,3%
JASTRZĘBIE-ZDRÓJ	-31 130	-34,7%
RUDA ŚLĄSKA	-29 321	-21,2%
RYBNIK	-27 986	-20,1%
SIEMIANOWICE ŚLĄSKIE	-22 553	-33,4%
JAWORZNO	-22 217	-24,1%
ŚWIĘTOCHŁOWICE	-16 958	-33,7%
ŻORY	-15 004	-24,1%
PIEKARY ŚLĄSKIE	-14 167	-25,5%
MYSŁOWICE	-12 510	-16,8%
CHORZÓW	-11 914	-10,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

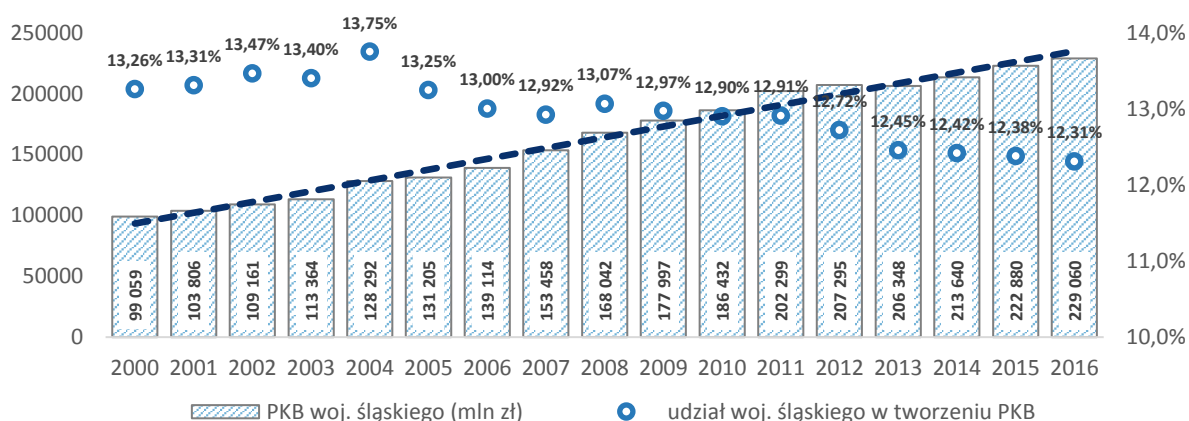
Potencjał gospodarczy

Produkt Krajowy Brutto

Województwo śląskie charakteryzuje się wysokim udziałem w tworzeniu Produktu Krajowego Brutto (PKB), ustępując pod tym względem jedynie województwu mazowieckiemu. Pozycję drugiej gospodarki w Polsce region utrzymuje niezmiennie od kilkunastu lat, a zawdzięcza to m.in. dużemu potencjałowi ludnościowemu oraz silnie rozwiniętemu sektorowi przemysłu.

Niemniej jednak w obliczu dostępnych danych należy stwierdzić, że województwo powoli ale stale traci swoją silną pozycję. Wartość PKB w regionie na przestrzeni lat 2000-2016 odnotowała przyrost o 131,2%. Jednakże z drugiej strony udział regionu w tworzeniu PKB od 2004 roku, kiedy wartość ta osiągnęła szczyt (13,75%), systematycznie się obniża i w 2016 roku on wyniósł już tylko 12,31%.

Wykres 13. Udział województwa śląskiego w tworzeniu PKB w latach 2000-2016.

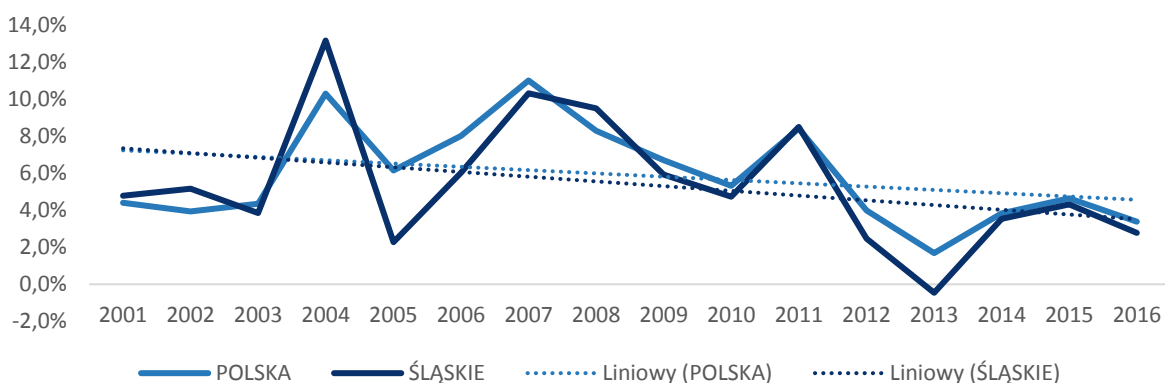

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Produkt Krajowy Brutto w latach 2001-2016 stale wzrastał², przy czym zmienne było tempo tego wzrostu. Trend pokazujący tempo wzrostu PKB w latach 2001-2016 zarówno dla całego kraju jak i dla województwa jest spadkowy. Tempo obniżania trendu jest jednak większe dla regionu.

Malejący udział gospodarki województwa śląskiego w tworzeniu PKB.

Wykres 14. Zmiana wartości PKB ogółem w latach 2001-2015 w woj. śląskim i kraju ogółem.

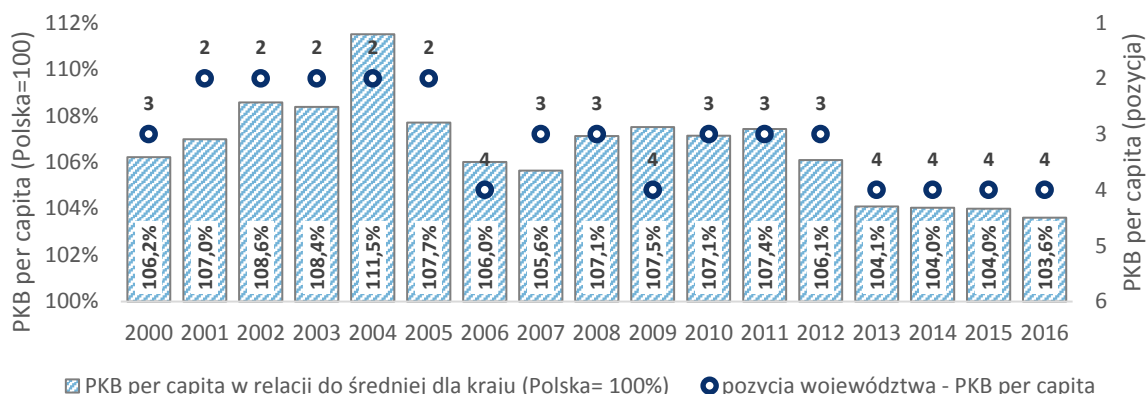
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W rezultacie pozycja województwa śląskiego w odniesieniu do wartości PKB na 1 mieszkańca, mimo iż jedna z wyższych w kraju, charakteryzuje się stopniowym obniżaniem. W latach 2001-2005 województwo śląskie miało niższe PKB per capita jedynie od województwa mazowieckiego, po czym utraciło tę pozycję na rzecz województwa dolnośląskiego, by od 2013 roku trwale usadzić się na czwartej w kraju pozycji (wyprzedzone także przez województwo wielkopolskie).

Województwo śląskie traci także przewagę dotyczącą wartości PKB na 1 mieszkańca w odniesieniu do średniej dla kraju (jeszcze w 2004 roku PKB per capita było w regionie o ponad 11 pp. wyższe niż w kraju, a w roku 2016 ta przewaga wyniosła jedynie 3,6 pp.).

² W przypadku województwa śląskiego wyjątkiem był rok 2013 kiedy PKB nieznacznie spadło.

Wykres 15. PKB na 1 mieszkańca w województwie śląskim w relacji do PKB per capita Polski (Polska=100%) i pozycja woj. śląskiego wg. PKB per capita w latach 2000-2015.

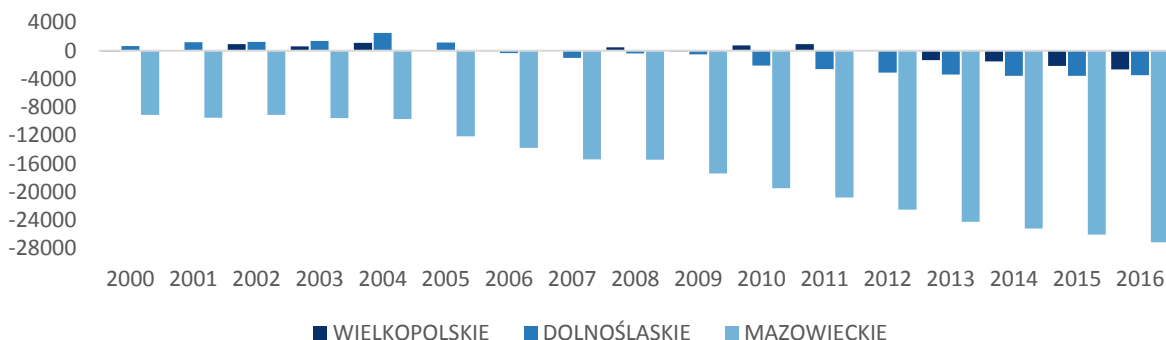

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wykres poniższy pokazuje różnicę w wysokości PKB na 1 mieszkańca pomiędzy województwem śląskim, a trzema najsilniejszymi regionami w kraju (województwa: mazowieckie, dolnośląskie i wielkopolskie). Wyraźnie powiększa się dystans województwa śląskiego do najsilniejszego w kraju województwa mazowieckiego. Od 2006 roku województwo śląskie zaczęło także tracić względem województwa dolnośląskiego (trend ten nasilił się jeszcze od roku 2010), natomiast od roku 2013 dołączyło do wymienionych województw wielkopolskie. Należy zauważyć, że z roku na rok różnica w zakresie PKB per capita zaczyna się powiększać na niekorzyść śląskiego.

Słabnący potencjał gospodarczy.

Wykres 16. Różnica w wysokości PKB na 1 mieszkańca w województwie śląskim w relacji do trzech najsilniejszych województw w kraju w latach 2000-2016 (w zł).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mniej więcej od 2011 roku województwo śląskie powoli zaczęło tracić przewagę w odniesieniu do PKB per capita także nad województwami małopolskim, łódzkim i pomorskim. Jeżeli taki niekorzystny trend się utrzyma, to w perspektywie kilku lat pozycja gospodarki województwa śląskiego na tle innych regionów może jeszcze się obniżyć.

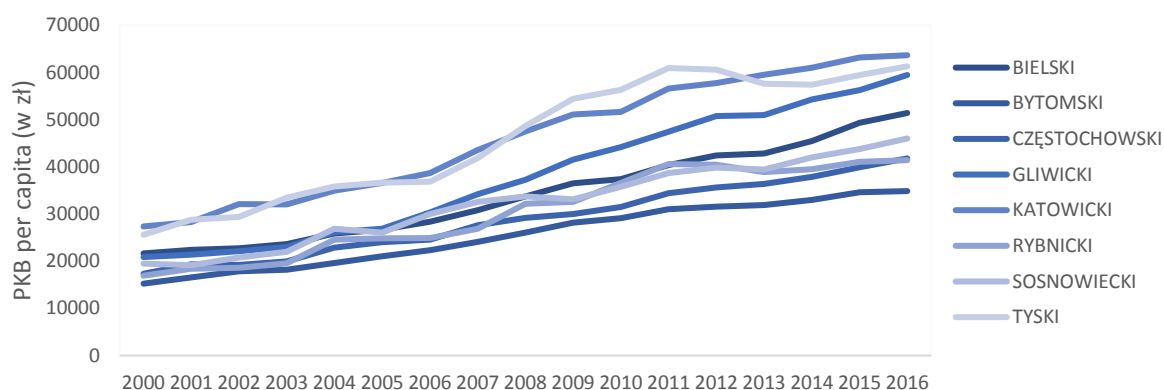
PKB w podregionach województwa śląskiego

Wartość Produktu Krajowego Brutto w przeliczeniu na 1 mieszkańca wzrosła w Polsce w okresie 2000-2016 o 148,0 %. Przyrost w województwie śląskim był o 6,0 pp. niższy, natomiast bardzo wyraźnie różniły się pod tym względem podregiony województwa. Przyrost PKB per capita w badanym okresie wahał się od zaledwie 128,7% w podregionie bytomskim do 184,8% w podregionie gliwickim. W wyniku powyższego znacząco zwiększyła się różnica w poziomie rozwoju

między tymi podregionami wyrażona wartością PKB per capita – podczas gdy w 2000 roku przewaga podregionu gliwickiego wynosiła 5,6 tys. zł na mieszkańca to w roku 2016 ta różnica była już bardzo duża (24,6 tys. zł na osobę).

Podregion gliwicki był tym, który w największym stopniu poprawił swoją pozycję w województwie w zakresie PKB per capita. W 2000 roku plasował się nieznacznie powyżej średniej dla regionu (100,7% średniej), natomiast w roku 2016 osiągnął poziom PKB na 1 mieszkańca równy 118,5% średniej dla województwa śląskiego. W większości podregionów we wskazanym okresie PKB per capita w relacji do średniej wojewódzkiej nieznacznie się obniżył.

Wykres 17. PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca w podregionach województwa śląskiego w latach 2000-2016.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Przestrzenne zróżnicowania poziomu rozwoju gospodarczego.

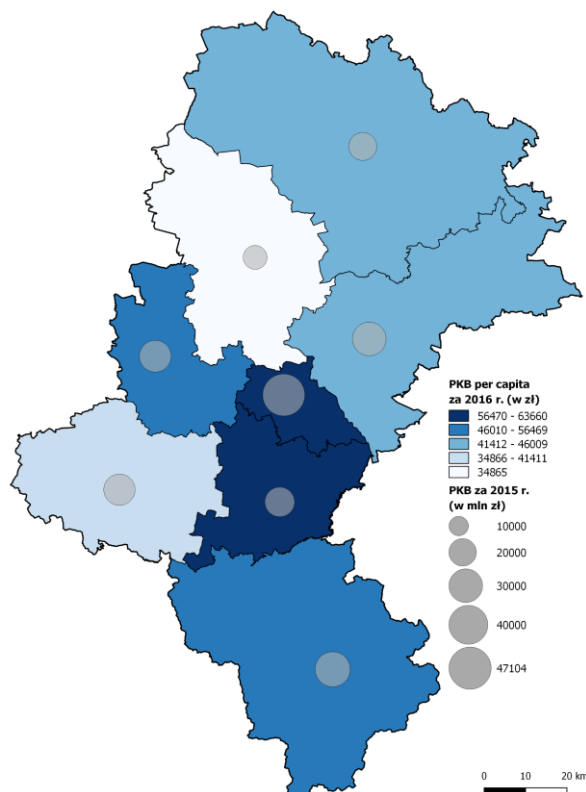
Najsilniejszą pozycję w regionie ma podregion katowicki, wykazujący jednocześnie stabilny przyrost PKB per capita, przy czym przyrost ten jest o niemal 10 pp. poniżej średniej dla całego województwa. O pozycji podregionu decyduje fakt, że Katowice są stolicą największej w kraju Metropolii, a co za tym idzie są siedzibą wielu firm, oferując liczne miejsca pracy dla mieszkańców regionu. Jak wykazują badania dojazdów do pracy mieszkańców województwa śląskiego³, do Katowic do pracy codziennie dojeżdża najwięcej osób, a jednocześnie strumienie odwrotne tj. osób wyjeżdżających do pracy z Katowic do innych miast są stosunkowo niewielkie.

Podregionem plasującym się na drugiej pozycji w zakresie PKB na 1 mieszkańca jest podregion tyski, przy czym średnie tempo wzrostu w latach 2000-2016 było tam również nieco niższe od średniej wojewódzkiej (o 2,7 pp.). Wprawdzie w latach 2008-2012 podregion ten legitymował się nawet najwyższym PKB per capita w województwie, niemniej w latach 2011-2014 zanotował prawie 6 % spadek tej wartości. Fakt ten można wiązać z kryzysem w branży motoryzacyjnej, która ma dominującą pozycję w strukturze przemysłowej podregionu.

³ Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2017.

Najgorsza sytuacja w zakresie PKB per capita w całym analizowanym okresie występowała w podregionie bytomskim (najniższa wartość PKB per capita w całym badanym okresie oraz najniższy przyrost tej wartości wśród ośmiu podregionów województwa śląskiego). Głównym problemem podregionu bytomskiego jest silna tradycja przemysłu węglowego na tym obszarze. Wieloletnia dominacja branży górniczej spowodowała znaczącą degradację przestrzeni, wymagającą kompleksowej rewitalizacji. Ponadto w świetle obecnych tendencji w zakresie polityki energetycznej (w szczególności wynikającej z członkostwa Polski w UE), nakierowanych na odchodzenie od wykorzystywania tradycyjnych źródeł energii, w tym węgla kamiennego, na rzecz źródeł odnawialnych, konieczna jest głęboka restrukturyzacja gospodarki podregionu.

Mapa 7. PKB w 2016 roku w podregionach województwa śląskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

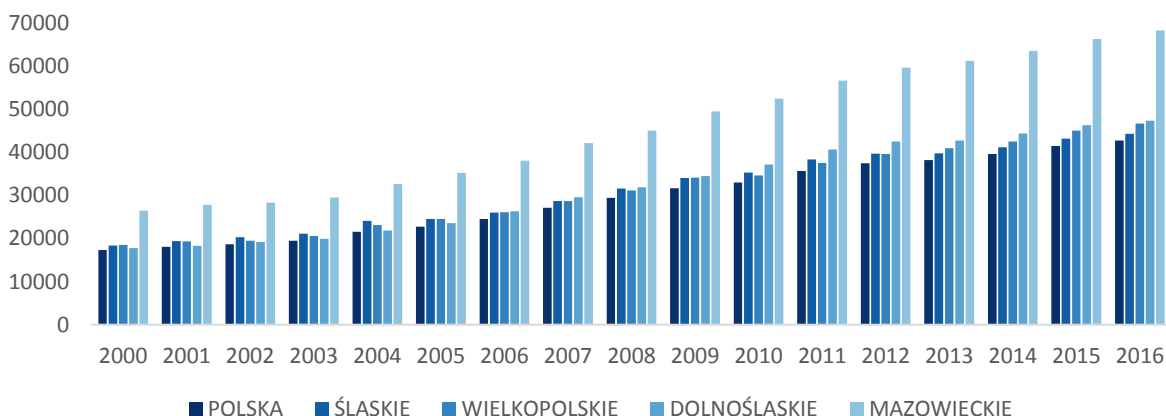
tyski, sosnowiecki i bytomski, na którym to obszarze usytuowana jest Metropolia Górnośląsko-Zagłębiowska. Stanowiąc to może potencjalne zagrożenie dla stabilnego rozwoju tego obszaru z uwagi na fakt, że zredukowanie istniejących nierówności będzie wymagało podjęcia szeregu kosztownych i czasochłonnych działań. Z drugiej strony ewentualne pozostawienie występujących nierówności bez reakcji może skutkować nasileniem istniejących lub pojawieniem nowych problemów społecznych.

Wartość Dodana Brutto

Województwo śląskie jest drugim po województwie mazowieckim regionem w kraju w zakresie tworzenia Wartości Dodanej Brutto (WDB). Niemniej jednak znaczenie regionu w krajowej gospodarce od kilkunastu lat nieustannie maleje. Wartość dodana brutto województwa śląskiego w 2016 roku wyniosła 202,3 mld zł, co stanowiło przyrost w stosunku do roku 2000 o 114,4 mld zł (WDB regionu w tamtym okresie wyniosło 87,9 mld zł). Przyrost WBD województwa o 130,2% na przestrzeni 16 lat był wyraźny, ale znacząco niższy niż WDB kraju jako całości (przyrost w latach 2000-2016 o 148,0%). W rezultacie zmniejszyło się znaczenie województwa śląskiego w krajowej gospodarce – udział regionu w tworzeniu wartości dodanej brutto zmniejszył się z 13,26% w roku 2000 do 12,31% w roku 2016 (najwyższy udział odnotowany został w roku przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, tj. w 2004 – 13,75%).

Spadek znaczenia województwa śląskiego w wytwarzaniu WDB wyraźniej widoczny jest w wartościach względnych. Po przeliczeniu wartości WDB na 1 mieszkańca województwo śląskie jeszcze na początku XXI wieku ustępowało jedynie mazowieckiemu, jednakże mniej więcej od roku 2005 zaczęło ustępować także woj. dolnośląskiemu, a następnie wielkopolskiemu i obecnie z każdym rokiem dystans śląskiego do tych regionów wzrasta.

Wykres 18. WDB na 1 mieszkańca w latach 2000-2016.

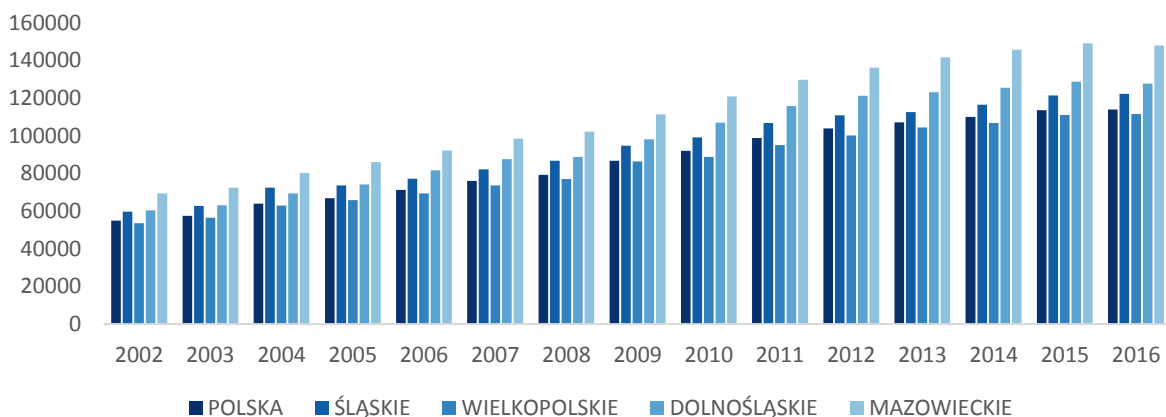

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wartość dodana brutto w przeliczeniu na mieszkańca w roku 2000 stanowiła 106,2% średniej dla kraju i jeszcze do roku 2004 rosła (do wartości 111,5% średniej), ale od tego momentu zaczęła spadać i w 2016 roku już tylko o 3,6 punktu procentowego przekraczała średnią dla Polski.

Wartość dodana brutto wytwarzana w województwie śląskim także po przeliczeniu na 1 pracującego ukazuje obraz regionu, który stopniowo traci swoją pozycję gospodarczą. Przyrost tej wartości w okresie 2002-2016 nastąpił w regionie o 104,6% co było wynikiem niższym od średniej dla kraju (107,4%). Przyrost ten był również mniejszy niż w trzech czołowych gospodarczo regionach kraju – województwach: mazowieckim, dolnośląskim i wielkopolskim (przy czym wielkopolskie w tym zakresie jeszcze plasuje się za województwem śląskim).

Wykres 19. WDB na 1 pracującego w latach 2002-2016.

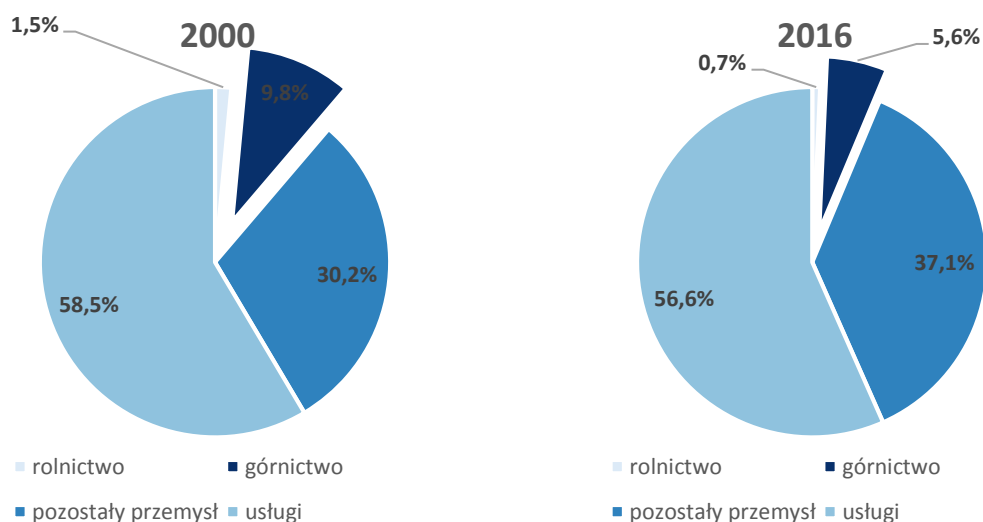
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wartość dodana brutto w województwie śląskim wyrażona w wartościach względnych przekracza w dalszym ciągu średnią krajową, ale stopniowo od mniej więcej 2005 roku nadwyżka nad średnią krajową obniża się. Warto zauważyć ponadto zależność pokazującą, że WDB w odniesieniu do liczby mieszkańców ukazuje mniejszą przewagę nad średnią dla kraju niż WDB wyrażone w

porównaniu do liczby osób pracujących. Może to wskazywać na dodatkowy problem przed jakim stoi województwo śląskie, a mianowicie niższą aktywność zawodową mieszkańców.

Prawie 43% wartości dodanej brutto tworzonej w województwie śląskim pochodzi z sektora przemysłu, a wartość ta w porównaniu z rokiem 2000 nawet wzrosła o 2,7 pp. Dominujące znaczenie w wytwarzaniu WDB w regionie ma podobnie jak w całym kraju sektor usług, przy czym w kraju ogółem usługi mają jeszcze większe znaczenie niż w regionie.

Wykres 20. WDB województwa śląskiego w latach 2000-2016 w podziale na sektory gospodarki.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

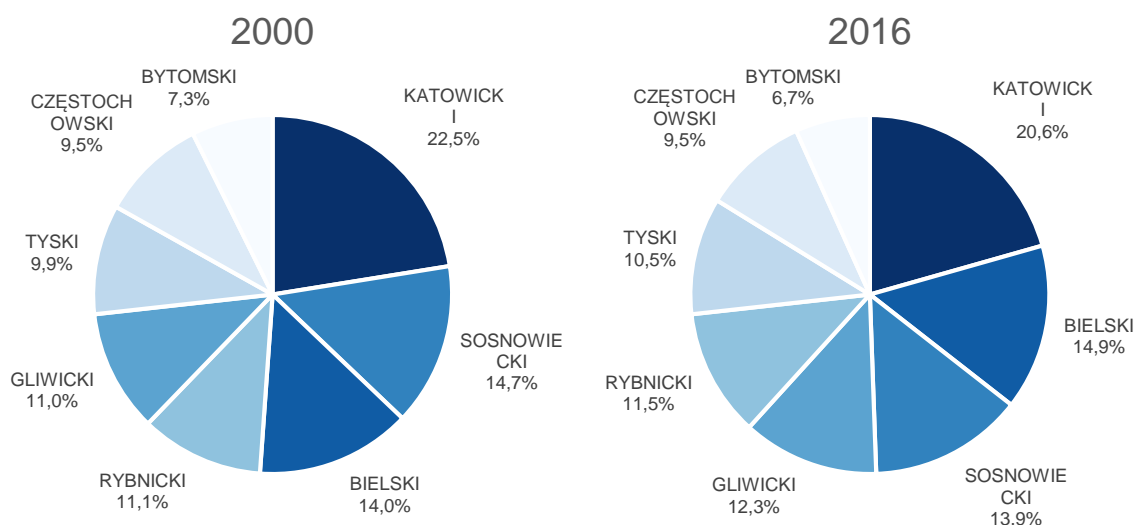
Istotną rolę w gospodarce województwa śląskiego odgrywa górnictwo, niemniej w świetle dostępnych danych da się zauważyć stopniowe ograniczanie jego znaczenia. Udział wartości dodanej brutto pochodzącej z górnictwa na przestrzeni lat 2000-2016 zmniejszył się w regionie o 4,2 pp. (w 2016 roku nieco ponad 5,5% WDB w regionie pochodziło z górnictwa, podczas gdy w roku 2000 było to niemal 10%). Spada także rola jaką województwo śląskie pełni w przemyśle górnym w Polsce. Region jest nadal zdecydowanym liderem branży górniczej w kraju, zgodnie z danymi z roku 2016 prawie połowa (49,4%) WDB powstałej w górnictwie pochodzi z województwa śląskiego. Należy jednak zaznaczyć, że wartość ta w roku 2000 wynosiła aż 60,6%. Również analizując część wartości dodanej wytwarzanej w ramach sektora przemysłowego widać ograniczanie znaczenia górnictwa w gospodarce regionu. W roku 2000 niemal 1/4 WDB tworzonej w przemyśle w województwie śląskim pochodziła z górnictwa, natomiast po 16 latach udział ten zredukował się do 13,1%.

WDB w podregionach województwa śląskiego

Największa część WDB w województwie śląskim wytwarzana jest w podregionie katowickim (nieco ponad 1/5 WDB). Jednocześnie podregion ten w okresie 2000-2016 obniżył swój udział w wytwarzaniu WDB prawie o 2 pp. (przyrost WDB był tam we wskazanym okresie najniższy spośród ośmiu podregionów województwa i wyniósł 111,2%). Największy przyrost wartości dodanej brutto w okresie 2000-2016 zanotował podregion gliwicki (157,3%), co przełożyło się na zwiększenie jego udziału w wytwarzaniu WDB regionu o 1,3 pp. Dużo zyskały także podregiony: tyski (wzrost wartości WDB o 145,6%) oraz bielski (wzrost wartości WDB o 145,4%), co oznaczało przyrost udziału w wojewódzkiej WDB odpowiednio o 0,6 pp. i 0,9 pp. Drugim obok katowickiego podregionem o najniższym przyroście wartości dodanej brutto w okresie 2000-2016 był podregion bytomski, w którym WDB zwiększyła się tylko o 111,4%, co przyczyniło się do spadku udziału podregionu w WDB województwa o 0,6 pp. Podregion sosnowiecki natomiast legitymował się

przyrostem WDB o zaledwie 118,2%, co spowodowało spadek jego udziału w WDB regionu o 0,8 pp.

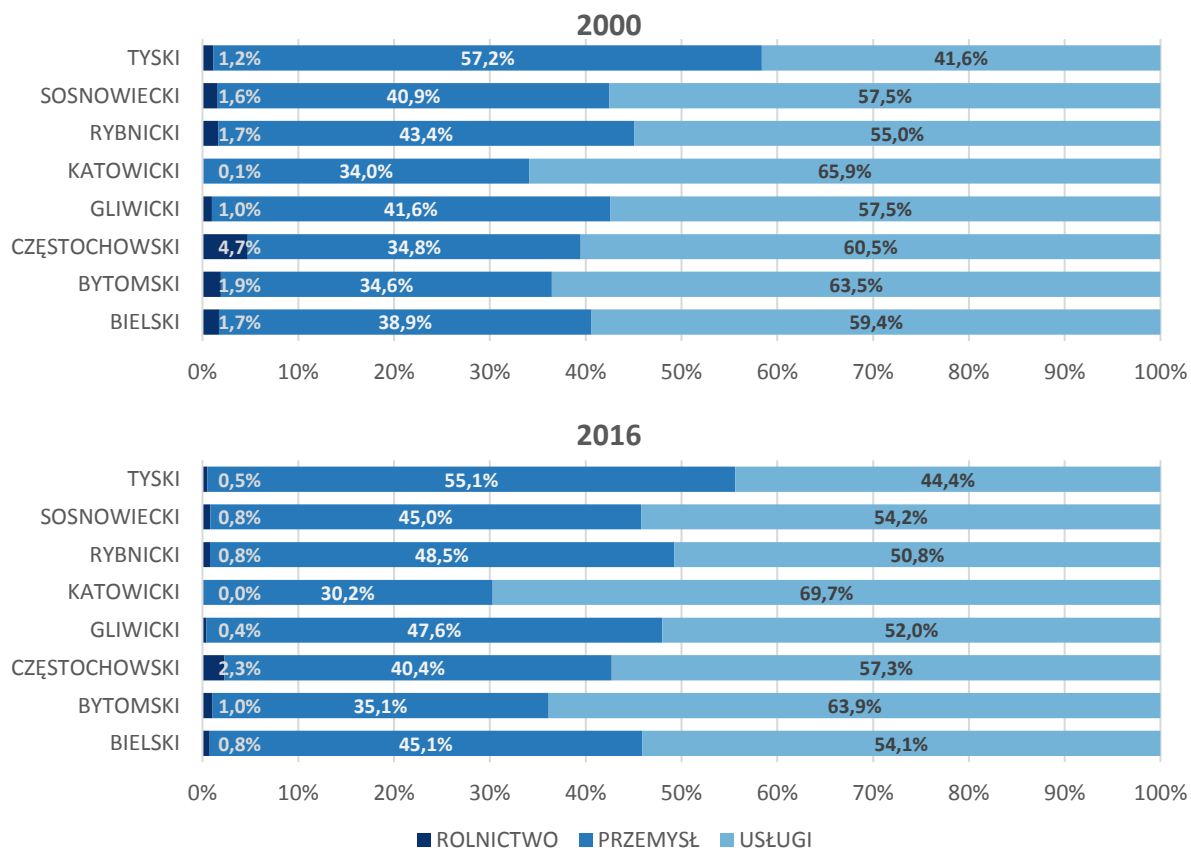
Wykres 21. Udział podregionów województwa śląskiego w tworzeniu WDB województwa w latach 2000 i 2016.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wśród ośmiu podregionów województwa w jednym w strukturze wytwarzanej wartości dodanej brutto przeważa przemysł – jest to podregion tyski (nieco ponad 55% udział przemysłu w WDB w 2016 roku). Ponadto niewielka różnica pomiędzy WDB wytwarzaną w sektorach przemysłowym i usługowym występuje w podregionie rybnickim (WDB w usługach wyższe o 2,3 pp.).

Wykres 22. WDB w podregionach województwa śląskiego w latach 2000 i 2016 wg grup sekcji PKD.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Sektor usług zdecydowanie dominuje natomiast w podregionie katowickim (prawie 70% WDB wytwarzanej w tym podregionie), który odpowiada za największą część wartości dodanej w regionie (20,6%). Ponadto usługi największe znaczenie mają w gospodarce dwóch podregionów o najniższym wkładzie w WDB regionu oraz o najniższej jego wartości w przeliczeniu na 1 pracującego, czyli w podregionach częstochowskim i bytomskim.

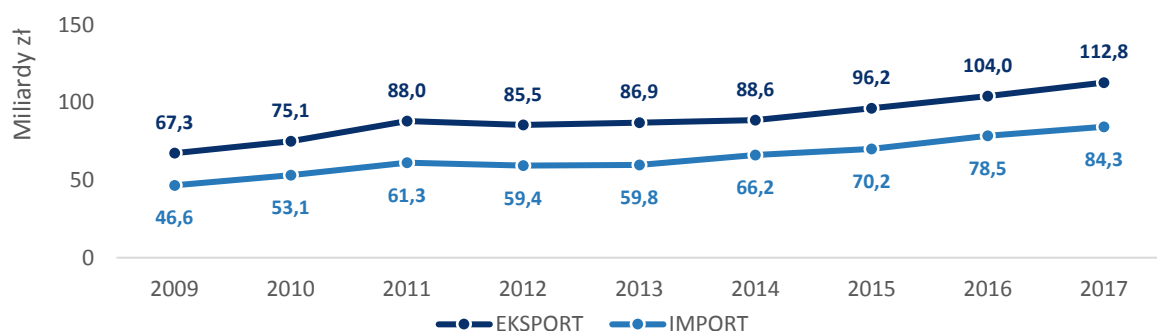
Handel zagraniczny

Województwo śląskie jest największym eksporterem w Polsce. W 2017 roku z regionu poza granice kraju sprzedano towary o wartości równej 112,8 mld zł, co stanowiło 13,0% krajowego eksportu. Jednocześnie region należy do największych w kraju importerów, ustępując pod tym względem jedynie województwu mazowieckiemu, które importowało towary o wartości 229,4 mld zł (tj. 27,0% udział w krajowym imporcie) i województwu wielkopolskiemu (89,6 mld zł, tj. 10,5% ogółu). Wartość importu województwa śląskiego równa była 84,3 mld zł, co oznaczało 9,9% wkład w import do Polski.

Dodatnie saldo wymiany zagranicznej.

W porównaniu do roku 2009 wartość eksportu z województwa śląskiego zwiększyła się o 67,6%, natomiast nieco bardziej wzrosła wartość importu (o 80,9%). W tym samym okresie zmienił się także rozkład wymiany międzynarodowej z punktu widzenia kierunków handlowych. O ile w przypadku eksportu zmiany były relatywnie niewielkie, o tyle w imporcie są znacznie bardziej wyraźne. Niewielkiemu zmniejszeniu uległ udział krajów Unii Europejskiej jako kierunku eksportu (z 87,0% do 86,3%), jednocześnie o odpowiednią wartość zwiększył się eksport do państw trzecich. W przypadku importu korekta struktury kierunkowej była większa i obecnie nadal zdecydowanie dominują kraje Unii Europejskiej, jednakże przewaga ta nie jest tak znacząca jak w przypadku eksportu. Udział krajów trzecich (nie należących do UE) w imporcie towarów do Polski w części przypadającej na województwo śląskie wzrósł z 14,0% w roku 2009 do 24,4% w roku 2017. Tym samym w 2017 roku już tylko nieco ponad 3/4 towarów importowanych do województwa śląskiego pochodziło z terenu UE.

Wykres 23. Wartość eksportu oraz importu województwa śląskiego w latach 2009-2017. [mld zł].

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Izby Administracji Skarbowej w Warszawie..

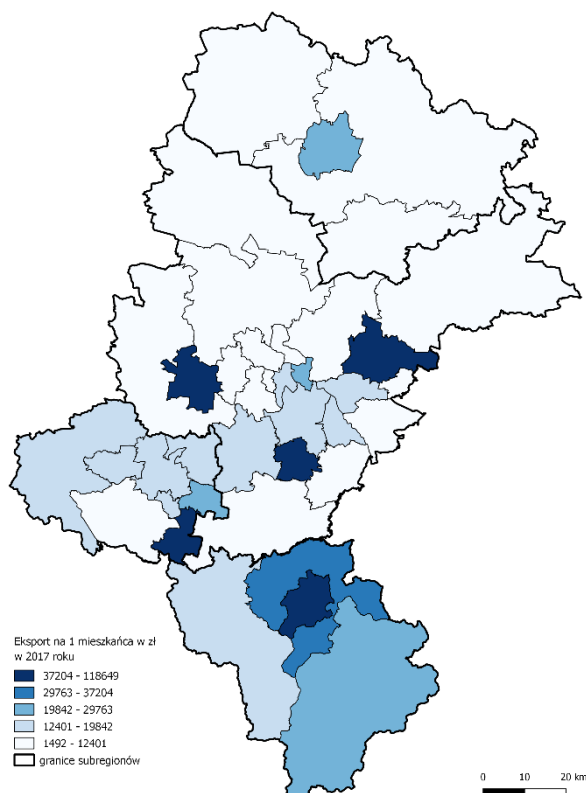
Region jako największy eksporter.

Województwo śląskie w 2017 roku zanotowało dodatni bilans handlu zagranicznego, nadwyżka eksportu z regionu nad importem wyniosła niemal 28,5 mld zł. W 2017 roku eksport w przeliczeniu na 1 mieszkańca równy był w województwie śląskim 24 803 zł, natomiast wartość importu per capita była o ok. 25% niższa i wynosiła 18 544 zł.

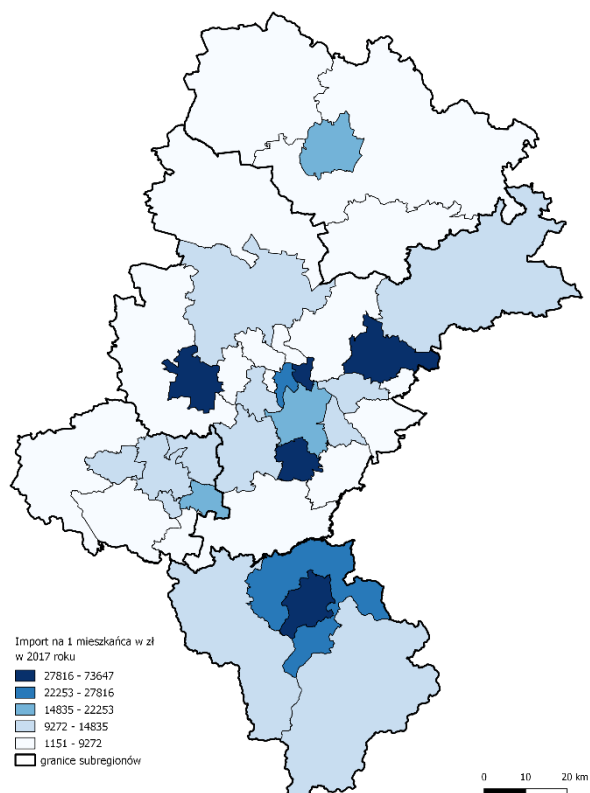
W ujęciu terytorialnym widać spore zróżnicowanie udziału w międzynarodowej wymianie handlowej pomiędzy powiatami województwa śląskiego. Należy jednak zaznaczyć, że dane dot. handlu

zagranicznego są przypisywane do poszczególnych jednostek terytorialnych zgodnie z siedzibą importera/eksportera.

Mapa 8. Eksport w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów w województwie śląskim w 2017 r. (w zł).

Mapa 9. Import w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów w województwie śląskim w 2017 r. (w zł).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Izby Administracji Skarbowej w Warszawie.

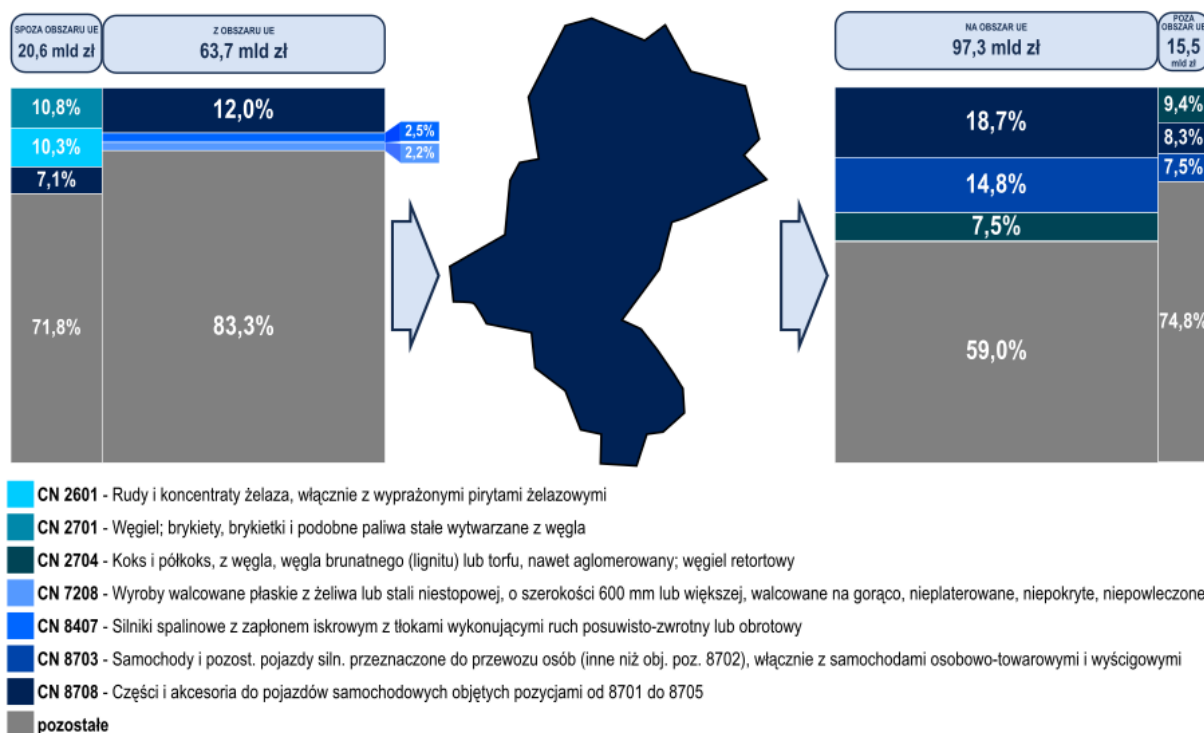
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Izby Administracji Skarbowej w Warszawie.

Zarówno w przywozie towarów do kraju, jak i w ich wywozie poza granice Polski w województwie śląskim występują cztery miasta, wiodące zdecydowany prym. Bielsko-Biała, Gliwice, Dąbrowa Górnicza i Tychy odpowiadają za blisko połowę obrotów handlowych województwa śląskiego z zagranicą (realizują łącznie odpowiednio 49,6% wartości eksportu i 46,9% importu regionu). Samo Bielsko-Biała odpowiada natomiast za 18% eksportu i 15% importu województwa.

Zróżnicowania wewnątrzregionalne widać wyraźnie przy przeliczeniu wartości handlu międzynarodowego na osobę. W przypadku Bielska-Białej wartość eksportu na osobę była prawie pięciokrotnie wyższa od średniej dla całego województwa i wynosiła w 2017 roku 118,6 tys. zł. Z kolei import per capita był w przypadku tego miasta czterokrotnie wyższy od średniej dla regionu i wynosił 73,6 tys. zł. W wartościach względnych (na 1 mieszkańca) oprócz Bielska-Białej dominowały również te same miasta, które w przypadku analizy bezwzględnej wartości eksportu oraz importu (Gliwice, Dąbrowa Górnicza, i Tychy). Na drugim biegunie plasowały się Bytom i powiat wodzisławski, w których wartości eksportu oraz importu na 1 mieszkańca nie przekraczały 10% średniej wojewódzkiej. Relatywnie niewielki był udział w międzynarodowej wymianie handlowej kilku miast środkowej i północnej części Metropolii Górnośląsko-Zagłębiowskiej, a mianowicie oprócz wymienionego Bytomia także Świętochłowic, Zabrze, Piekary Śląskie i Rudy Śląskie. Wskazuje to na występujące znaczne zróżnicowania poziomu rozwoju gospodarczego nie tylko pomiędzy poszczególnymi częściami województwa, ale także w ramach samej, stanowiącej centrum regionu, Metropolii.

Ekspert pochodzący z województwa śląskiego jest dość mocno zdominowany przez niewielką liczbę grup towarów. Niemal 1/5 towarów wywożonych do krajów UE to części i akcesoria do pojazdów samochodowych, a blisko 15% to samochody i pozostałe pojazdy silnikowe do przewozu osób (tylko w ramach dwóch działów nomenklatury scalonej – 8708 i 8703 – dokonuje się 1/3 eksportu regionu do krajów Wspólnoty). Silna pozycja w eksporcie dotyczy również produktów związanych z przemysłem węglowym (dział 2704 obejmuje 7,5 % eksportu do krajów UE i 9,4 % eksportu poza UE).

Wykres 24. Struktura rodzajowa handlu zagranicznego województwa śląskiego w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Izby Administracji Skarbowej w Warszawie.

W większym stopniu zróżnicowany jest import województwa śląskiego. Z krajów Unii Europejskiej region importuje przede wszystkim części i akcesoria do pojazdów samochodowych (dział CN 8708) – jest do 1/8 importu województwa pochodzącego z tej grupy krajów. Natomiast z krajów spoza Unii Europejskiej województwo śląskie importuje przede wszystkim węgiel, brykiety i brykietyki (10,8%) oraz rudy i koncentraty żelaza (10,3%). Silną pozycję mają także części i akcesoria do pojazdów samochodowych.

Struktura rodzajowa handlu międzynarodowego wskazuje na dominującą pozycję przemysłu motoryzacyjnego w gospodarce województwa śląskiego, jak również wciąż ważną rolę przemysłu górniczego.

PRZEDSIĘBIORCA

PRZEDSIĘBIORCA

Podmioty gospodarcze	3
Przemysł	6
Usługi	8
Usługi turystyczne.....	9
Rolnictwo	11
Użytkowanie gruntów	11
Gospodarstwa rolne	13
Produkcja rolnicza.....	15
Produkcja roślinna.....	15
Produkcja zwierzęca	17
Zapotrzebowanie i zatrudnianie pracowników	19
Zapotrzebowanie na kwalifikacje	21
Kształcenie ustawiczne.....	23
Studia podyplomowe.....	23
Ustawiczne szkolenie zawodowe.....	25
Strumień powiązań gospodarczo-przestrzennych	26
B+R+I	33
Szkolnictwo wyższe	41
Instytucje otoczenia biznesu.....	51
Fundusze pożyczkowe i poręczeniowe	52
Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna	55
Klastry.....	60

Podmioty gospodarcze

Województwo śląskie jest jednym z regionów o najbardziej rozwiniętej bazie ekonomicznej. W roku 2017 liczba podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON wyniosła 469 927, co stanowiło prawie 11% podmiotów działających w kraju. Liczba podmiotów gospodarczych w województwie śląskim zwiększyła się w okresie 2009-2017 o 9,1%, niemniej jednak udział podmiotów z regionu w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych w Polsce zmniejszył się o 0,6 pp. Przyrost liczby przedsiębiorstw wynikał niemal wyłącznie ze zwiększenia liczebności najmniejszych firm, co może świadczyć o zwiększającej się przedsiębiorczości mieszkańców regionu. Liczba mikroprzedsiębiorstw (czyli podmiotów zatrudniających do 9 osób) zwiększyła się o 41,7 tys., co stanowiło przyrost o 10,3%, podczas gdy w tym samym okresie łączna liczba firm małych (10-49 osób), średnich (50-249 osób) i dużych (250 i więcej zatrudnionych osób) spadła o ponad 2,3 tys. (spadek o 9,2%). Udział podmiotów gospodarczych z województwa w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w Polsce zwiększył się jedynie w grupie firm średnich (wzrost udziału o 0,3 pp.).

Tabela 1. Podmioty wpisane do rejestru REGON w województwie śląskim w latach 2009 i 2017 wg klas wielkości.

Lata	Wyszczególnienie	Ogółem	Mikro (do 9 osób)	Małe (10-49)	Średnie (50-249)	Duże (250 i więcej)
2009	podmioty w rejestrze REGON	430 578	404 813	21 528	3 623	614
	udział w kraju	11,50%	11,41%	13,48%	12,19%	12,57%
2017	podmioty w rejestrze REGON	469 927	446 519	19 217	3 643	548
	udział w kraju	10,90%	10,82%	13,02%	12,50%	12,38%

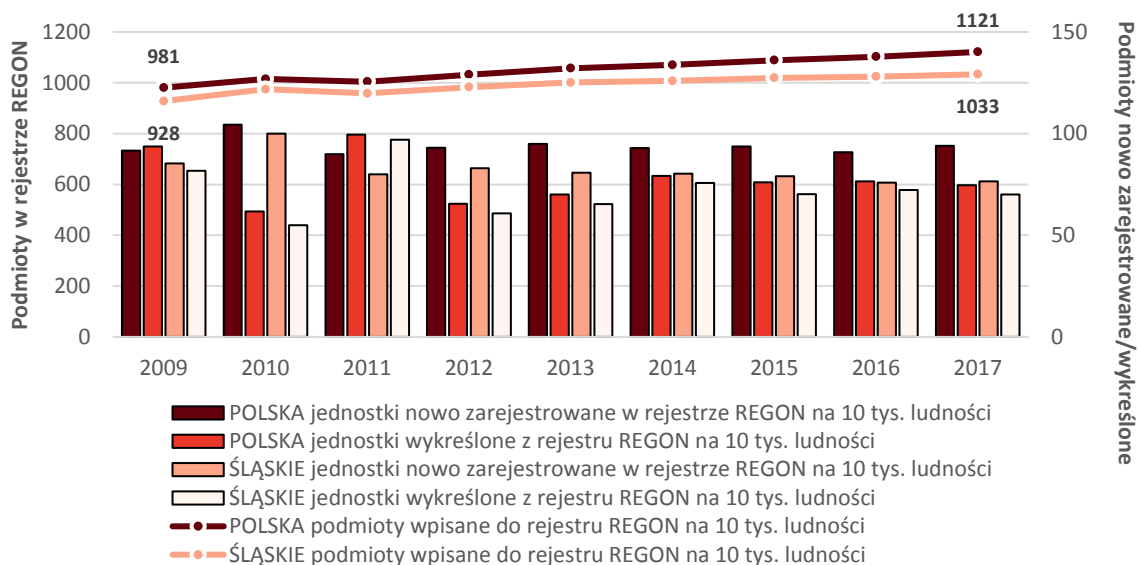
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Pomimo, że poziom przedsiębiorczości, mierzony liczbą podmiotów na 10 tys. mieszkańców, w województwie śląskim rośnie, to jest on stale na poziomie niższym od średniej krajowej. W 2017 roku liczba podmiotów w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców wyniosła w regionie 1033, co oznaczało przyrost względem roku 2009 o 11,4%. Średnia dla całego kraju była jednak wyższa o 88 podmiotów na 10 tys. mieszkańców, a przyrost tej wartości dla Polski w porównaniu z rokiem 2009 wyniósł 14,4%.

Rosnący poziom przedsiębiorczości w regionie (ale niższy niż średnio w kraju).

W województwie śląskim mniej jest również podmiotów nowo rejestrowanych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców – liczba ta w ostatnich kilku latach była o mniej więcej 15 podmiotów niższa niż średnio w kraju. Ponadto na przestrzeni lat 2009-2017 wartość ta w województwie śląskim zanotowała spadek o 10,4%, podczas gdy w kraju wzrosła o 2,6%. Z drugiej strony w regionie niższa jest liczba podmiotów wykreślanych z rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, przy czym w okresie 2009-2017 zmniejszyła się ona o 14,2%, podczas gdy średnio w kraju spadek wynosił 20,3%. W ostatnich latach liczba podmiotów wykreślanych z rejestru była w Polsce o ok. 5 podmiotów na 10 tys. mieszkańców wyższa niż w województwie.

Wykres 1. Podmioty w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w latach 2009-2017.

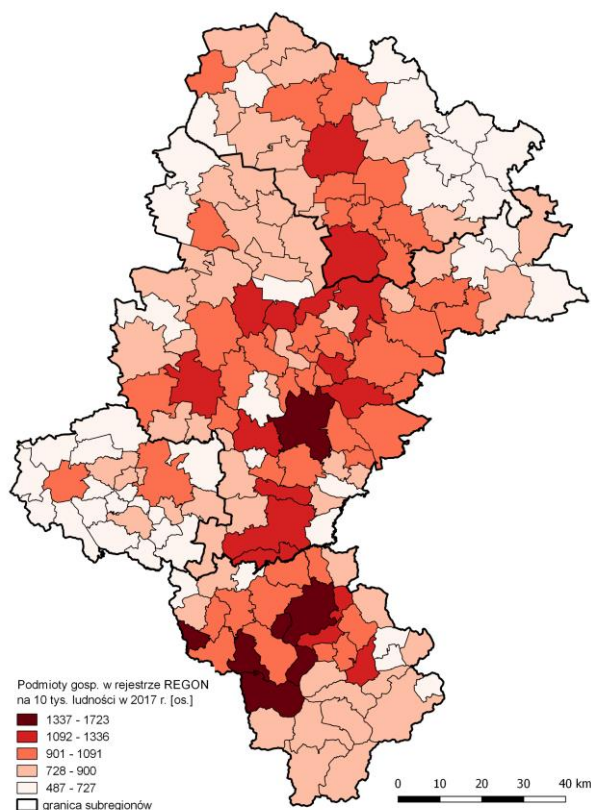
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Relacja liczby podmiotów nowo rejestrowanych w rejestrze REGON do podmiotów z niego wykreślonych kształtuje się w województwie śląskim mniej korzystnie niż średnio w kraju. W 2017 roku w regionie na 1 000 wykreślonych z rejestru REGON podmiotów gospodarczych przypadało 1 092 podmioty nowo zarejestrowane. W kraju ta liczba była wyższa o 167 podmiotów, przy czym w porównaniu do roku 2009 wzrosła o 28,7%. W analogicznym okresie wartość ta w województwie śląskim poprawiła się jedynie o 4,4%.

Liczba podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców jest silnie zróżnicowana terytorialnie i w 2017 roku wahała się pomiędzy 487 w gminie Krzanowice a 1 723 w Szczyrku. Wśród jednostek o najwyższych wartościach wskaźnika, gdzie jego wartość przekracza 1 400 firm na 10 tys. mieszkańców, wymienić można jeszcze: Katowice, Bielsko-Białą, Ustroń, Jaworze, Cieszyn i Wisłę – dominujące pod tym względem są zatem miasta subregionu południowego województwa śląskiego, a jedynym miastem z innej części regionu jest jego stolica – Katowice.

Niekorzystne tendencje/proporcje w zakresie liczby nowo rejestrowanych i wyrejestrowywanych podmiotów gospodarczych.

Mapa 1. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w gminach województwa śląskiego w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

reprezentowaną grupą są osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W województwie śląskim w 2017 roku stanowiły one 70,4% wszystkich podmiotów gospodarczych, przy czym udział ten w ostatnich kilku latach stopniowo się obniżał. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w 2017 roku wyniosła w regionie 728 w przeliczeniu na 10 tys. ludności, co oznaczało przyrost względem 2009 roku o 3,6%. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność na poziomie kraju była wyższa i wyniosła w 2017 roku 781 na 10 tys. mieszkańców, a jej przyrost następował szybciej niż w województwie śląskim (w tempie 5,8%).

Znaczące były wewnątrzregionalne różnice w odniesieniu do liczby osób fizycznych podejmujących działalność gospodarczą w województwie śląskim. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców dominowały w tym względzie gminy z subregionu południowego województwa śląskiego, zajmując w 2017 roku siedem czołowych pozycji: Szczyrk (1 411), Jaworze (1 241), Wisła (1 136), Ustroń (1 119), Wilkowice (1 048), Bielsko-Biała (1 031) i Kozy (1 023). Na drugim biegunie plasują się przede wszystkim gminy z zachodnich oraz północno-wschodnim krańców regionu, wśród których znalazło się 5 gmin, gdzie wskaźnik nie przekroczył wartości 450 (Krzanowice, Kruszyna, Irządze, Pietrowice Wielkie i Nędza).

Najniższe wartości liczby podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców notowano na obszarach peryferyjnych regionu – w szczególności w jego zachodniej oraz północno-wschodniej części.

Jak pokazują dane Głównego Urzędu Statystycznego¹ województwo śląskie jest

Wysoka przeżywalność przedsiębiorstw.

regionem o stosunkowo wysokiej przeżywalności przedsiębiorstw. Wśród firm założonych w 2016 roku w województwie śląskim pierwszy rok działalności przetrwało aż 81,2%, co było zdecydowanie najlepszym wynikiem spośród wszystkich polskich województw i jest lepszym od średniej krajowej aż o 11 pp. (69,9%). Z kolei wśród przedsiębiorstw założonych w roku 2015 pierwszy rok działalności przetrwało 82,0% podmiotów z województwa śląskiego, co było wynikiem lepszym od średniej krajowej o prawie 4 pp. i dawało regionowi trzecie miejsce wśród szesnastu województw (liderem było małopolskie ze wskaźnikiem przeżywalności na poziomie 86,5%).

Wśród podmiotów gospodarki narodowej najliczniej

Niższa liczba osób fizycznych prowadzących działalność w województwie względem kraju (niższy poziom przedsiębiorczości mieszkańców regionu).

¹ Przedsiębiorstwa niefinansowe powstałe w latach 2012–2016, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018.

Liczba podmiotów gospodarczych w odniesieniu do liczby ludności w wieku produkcyjnym kształtuje się w województwie podobnie jak w odniesieniu do liczby mieszkańców ogółem. W 2017 roku w regionie na 1 000 osób w wieku produkcyjnym przypadało 169 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON, przy czym dla Polski liczba ta wynosiła 183. W całym analizowanym okresie 2009-2017 liczba podmiotów gospodarczych na 1 000 osób w wieku produkcyjnym oscylowała pomiędzy 92% a 95% wartości właściwej dla całego kraju. Podobnie jak w przypadku wskaźników pokazujących liczbę podmiotów gospodarczych jak i osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w odniesieniu do liczby mieszkańców, tak i w przypadku tego wskaźnika występują znaczące dysproporcje wewnątrzregionalne. Najwyższe wartości wskaźnika notowano w gminach subregionu południowego, a w drugiej kolejności centralnego, najniższe z kolei na zachodnich i północnych obrzeżach regionu.

Duże dysproporcje wewnątrzregionalne w zakresie przedsiębiorczości mieszkańców.

W strukturze własnościowej podmiotów gospodarczych dominują podmioty z sektora prywatnego, które w 2017 roku stanowiły w województwie śląskim 95,9% ogółu przedsiębiorstw. Sektor publiczny obejmował natomiast 3,2% ogółu firm, podczas gdy w Polsce proporcje w tym zakresie były przesunięte nieco w stronę sektora prywatnego (sektor publiczny – 2,7%, sektor prywatny – 96,1%)².

Województwo śląskie charakteryzowało się najniższym w kraju udziałem mikroprzedsiębiorstw w strukturze podmiotów gospodarczych (95,0% przy średniej krajowej równej 95,8%), jednak osiągnęło najwyższe wartości w kraju pod względem udziału firm małych (zatrudniających od 10 do 49 osób), który wynosił 4,1% przy średnim poziomie wynoszącym 3,4%. Udział firm średnich i dużych w strukturze przedsiębiorstw w województwie śląskim był również wyższy od średniej krajowej.

Przemysł

Województwo śląskie jest regionem, w którego rozwoju przemysł odegrał niebagatelną rolę. Przez lata o sile tego regionu decydował przemysł ciężki, w szczególności wydobywczy (węgiel kamienny), energetyczny, metalurgiczny. Niemniej wraz z początkiem lat 90. XX wieku, kiedy Polska weszła w okres transformacji systemowej, w tym gospodarczej, struktura przemysłowa regionu zaczęła ulegać znaczącym zmianom. Tradycyjny dla regionu przemysł ciężki, szczególnie w kontekście polityki Unii Europejskiej, coraz bardziej traci na znaczeniu. W rezultacie województwo śląskie stoi przed wyzwaniem związanym z koniecznością przemiany regionalnej gospodarki w kierunku branż o znacząco mniejszym negatywnym wpływie na otoczenie, w tym środowisko i zdrowie mieszkańców.

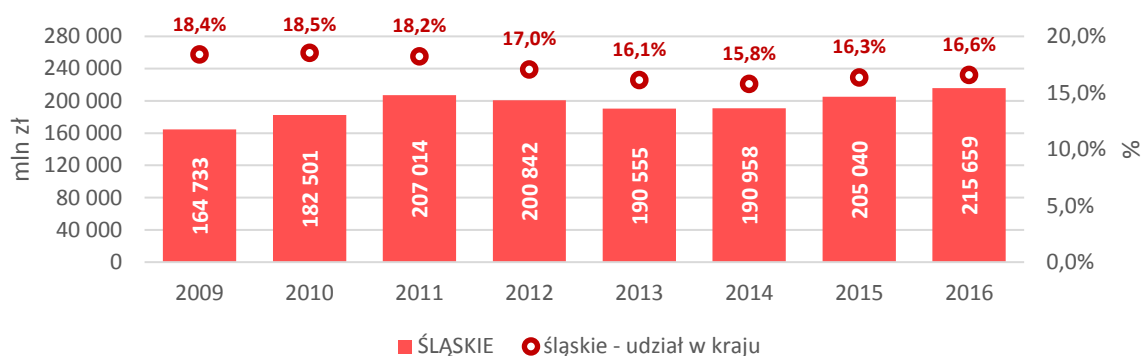
Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, pomimo zmian zachodzących w strukturze gospodarczej regionu, w dalszym ciągu w wytwarzanej wartości dodanej brutto sektor przemysłu ma zdecydowanie silniejszą pozycję niż w kraju ogółem. Jego udział w latach 2009-2016 uległ nawet niewielkiemu zwiększeniu (0,1 pp.) i wyniósł 42,7% WDB województwa (tzn. o 8,2 pp. więcej niż w kraju).

Silna pozycja sektora przemysłu w wytwarzanej w regionie WDB (w porównaniu do kraju ogółem).

² Niniejsze wartości mogą nie sumować się do 100% ze względu na fakt zmian jakie zaszły od 1 grudnia 2014 roku regulujących sposób zasilania rejestru REGON informacjami o podmiotach podlegających wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego. Istnieje możliwość wystąpienia w rejestrze REGON niewypełnionych pozycji dotyczących m.in. formy własności przedsiębiorstwa.

Jednocześnie zwiększa się wartość produkcji sprzedanej przemysłu w województwie śląskim, która w okresie 2009-2016 zanotowała przyrost o 50,9 mld zł, tj. o 30,9% (przyrost dla Polski ogółem wyniósł w tym czasie 47,8%). Pomimo, że udział przemysłu w WDB województwa, jak i wartość produkcji sprzedanej przemysłu zwiększają się, to udział województwa śląskiego w wartości krajowej produkcji sprzedanej przemysłu ma tendencję spadkową. W 2016 roku w porównaniu do roku 2009 był on o 1,8 pp. niższy. Najgorzej wyglądała sytuacja w latach 2011-2013, kiedy produkcja sprzedana przemysłu województwa śląskiego obniżyła się o 16,5 mld zł, a jej udział w kraju spadł o 2,1 pp. W tym samym czasie produkcja sprzedana przemysłu w kraju ogółem wzrosła o 45,6 mld zł. Od 2014 roku wartość produkcji sprzedanej przemysłu w regionie ponownie zaczęła wzrastać.

Wykres 2. Produkcja sprzedana przemysłu w województwie śląskim w latach 2009-2016.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

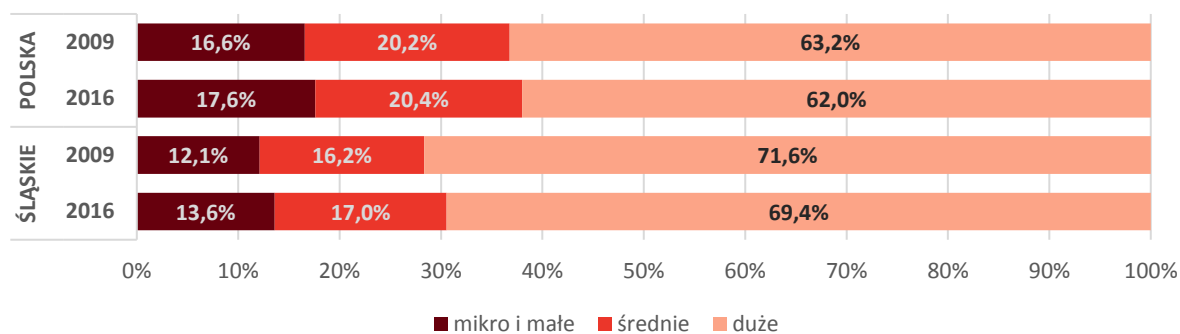
Udział województwa śląskiego w produkcji sprzedanej przemysłu w Polsce był na poziomie niższym jedynie od województwa mazowieckiego (w roku 2016 mazowieckie odpowiadało za 19,0% produkcji sprzedanej przemysłu).

Silny sektor przemysłowy.

Wartość produkcji sprzedanej przemysłu w przeliczeniu na 1 mieszkańca była w roku 2016 na najwyższym poziomie w kraju (47,2 tys. zł) i była wyższa od średniej krajowej o 13,5 tys. zł (33,9 tys. zł). Przyrost tej wartości był jednak na jednym z niższych poziomów w Polsce, w porównaniu do roku 2009 zwiększyła się o 33,2%, przy średniej krajowej równej 44,2%. Wolniejszy przyrost wartości produkcji sprzedanej przemysłu odnotowano w analizowanym okresie jedynie w trzech województwach – opolskim, świętokrzyskim i mazowieckim. Może to świadczyć o powolnym hamowaniu sektora przemysłu w województwie śląskim, co potwierdza konieczność podejmowania działań zmierzających do unowocześnienia jego struktury.

Nieco odmiennie aniżeli w kraju rozkłada się w województwie śląskim struktura produkcji sprzedanej przemysłu w zależności od wielkości firmy. W regionie większa niż w kraju część produkcji sprzedanej pochodzi z podmiotów dużych (zatrudniających powyżej 250 osób). Udział przedsiębiorstw najmniejszych z kolei w okresie 2009-2016 zwiększył się w województwie o 2,5 pp., niemniej w dalszym ciągu jest o 4,0 pp. niższy niż w Polsce ogółem.

Wykres 3. Produkcja sprzedana przemysłu w zależności od wielkości przedsiębiorstwa w latach 2009 i 2016 [%].

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

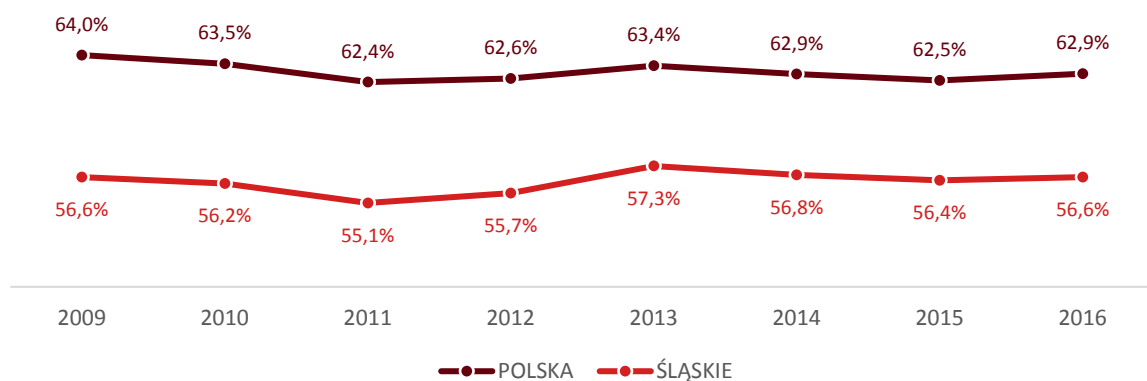
Zdecydowanie najwyższy udział sektora małych i średnich przedsiębiorstw w produkcji sprzedanej przemysłu odnotowuje się w ostatnich latach w województwie zachodniopomorskim (w 2016 roku wynosił on 56,3%, tj. aż o niemal 26 pp. więcej niż w województwie śląskim). Województwo śląskie pod tym względem utrzymuje się na jednym z ostatnich miejsc wśród regionów, w roku 2016 wyprzedzało tylko województwo dolnośląskie.

Usługi

Sektor usług obejmuje największą część polskiej gospodarki, a w 2016 roku w kraju usługi odpowiadały za 62,9% wartości dodanej brutto. Udział usług w gospodarce województwa śląskiego jest niższy o 6,3 pp., co wynika z faktu, że region ten ma silnie przemysłowy charakter, zatem większa część WDB niż w kraju pochodzi z tego właśnie sektora.

Niski udział sektora usług w gospodarce.

Wykres 4. Udział sektora usług w wytwarzaniu wartości dodanej brutto w latach 2009-2016.

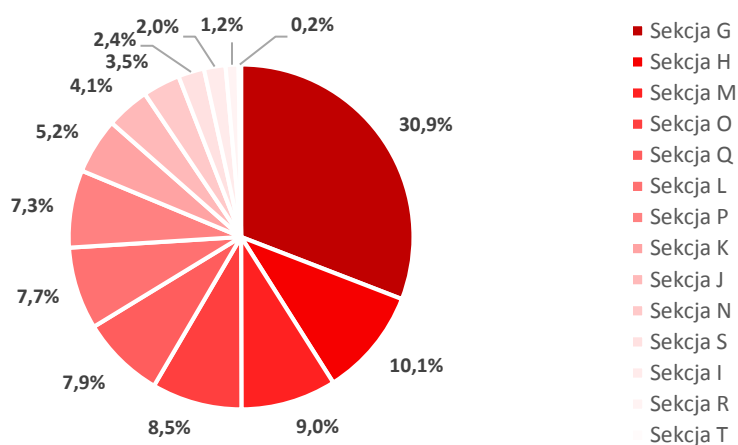
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Udział wartości dodanej brutto wytwarzanej w ramach sektora usług w całym okresie 2009-2016 był w województwie śląskim niższy od średniej krajowej o ok. 6-7 pp. W kraju udział usług we wskazanym okresie wahał się pomiędzy 62,4% a 64,0% wartości dodanej brutto, podczas gdy w województwie śląskim kształtował się w przedziale 55,1% – 57,3%.

Największa część wartości dodanej wytwarzanej w województwie śląskim w sektorze usługowym pochodziła z sekcji G (tj. handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle) – prawie 1/3 WDB sektora usług. Trzykrotnie mniejszy wkład w tworzenie wartości dodanej brutto regionu miały usługi klasyfikowane w ramach sekcji H (Transport i gospodarka magazynowa), a nieco mniej w ramach sekcji M (Działalność profesjonalna, naukowa

i techniczna). Powyższe trzy sekcje PKD obejmowały połowę wartości dodanej brutto województwa śląskiego wytwarzanej w sektorze usługowym.

Wykres 5. Udział sekcji PKD w tworzeniu WDB pochodzącej z sektora usług (sekcje G-T) w województwie śląskim w 2016 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Ponadto udział na zbliżonym poziomie (od 7,3% do 8,5% wkładu w WDB w ramach usług) mają następujące sekcje PKD: sekcja O (Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne), sekcja Q (Opieka zdrowotna i pomoc społeczna), sekcja L (Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości) i sekcja P (Edukacja). Łączny udział sekcji odnoszących się do społecznych usług publicznych związanych z edukacją, ochroną zdrowia, zabezpieczeniem społecznym, bezpieczeństwem i administracją (sekcje O, P i Q klasyfikacji PKD) pokrywa niemal 1/4 wartości dodanej brutto w województwie śląskim wytwarzanej przez usługi.

Usługi turystyczne

Województwo śląskie nie należy do czołówki polskich regionów, które charakteryzują się najwyższą atrakcyjnością turystyczną. Jednocześnie pomimo relatywnie niewielkiej powierzchni, odznacza się dużą różnorodnością oferując indywidualnemu turyście wiele możliwości i form spędzania wolnego czasu. Właściwa promocja regionu i unikatowe atrakcje mogą przyczynić się do wypromowania turystyki jako jednego z ważnych sektorów regionalnej gospodarki.

Baza noclegowa województwa śląskiego oferuje 47,2 tys. miejsc noclegowych sytuowanych w 645 obiektach noclegowych. Miejsca noclegowe w regionie stanowią 6,1% wszystkich miejsc noclegowych w Polsce, przy czym odmiennie przedstawia się podział tych miejsc ze względu na rodzaj obiektów noclegowych. Ponad połowa (50,7%) obiektów noclegowych w regionie to obiekty hotelowe³, oferujące razem 59,1% miejsc noclegowych. Pozostałe 40,9% miejsc noclegowych oferowanych jest przez obiekty krótkotrwałego zakwaterowania, kempingi i pola biwakowe. W kraju te proporcje kształtują się inaczej – obiekty hotelowe stanowią 38,0% obiektów noclegowych i oferują 43,4% z wszystkich miejsc noclegowych w kraju.

Zróżnicowana dostępność miejsc noclegowych w regionie.

O faktycznej ofercie dostępnej bazy noclegowej dla turystów informuje liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców. Wartość tego wskaźnika była w województwie śląskim niższa o połowę od średniej krajowej i plasowała region na jednym z ostatnich miejsc w kraju (niżej były tylko województwa opolskie i łódzkie).

³ Hotele, motele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe.

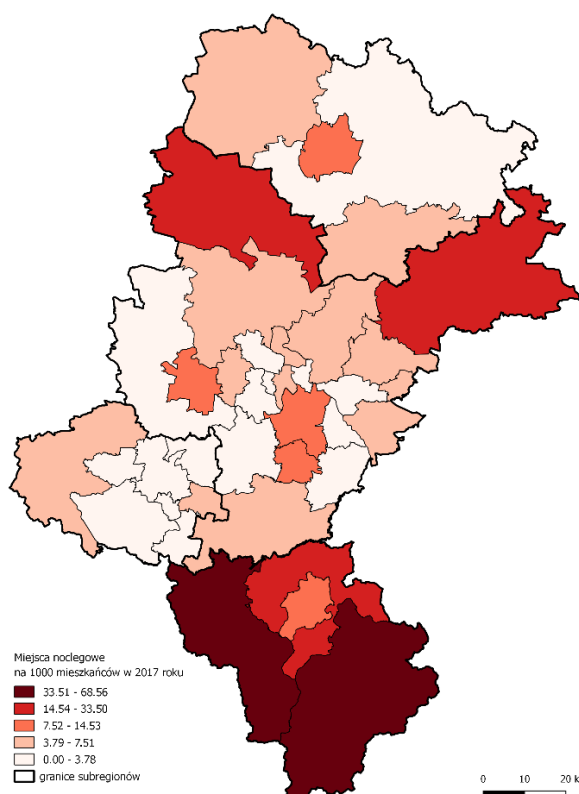
Wykres 6. Liczba udzielonych noclegów na 1 000 mieszkańców w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

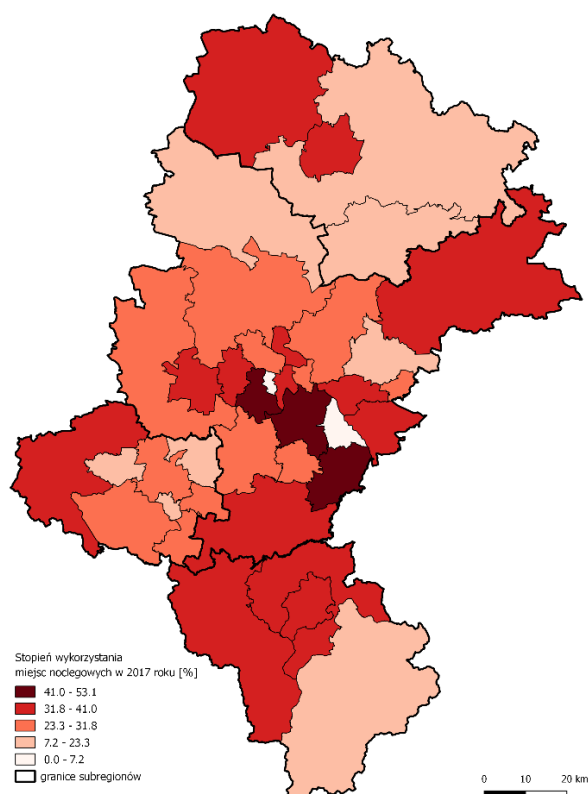
Wskaźnik pokazujący liczbę udzielonych noclegów na 1 000 ludności był o ponad 900 niższy od średniej krajowej. Należy jednak zauważyć, że najwyższe lokaty zajmują województwa, które ze względu na swoje położenie są najbardziej predystynowane do rozwoju szeroko pojętej turystyki.), Przekłada się to na wskaźnik mówiący o stopniu wykorzystania bazy noclegowej, który w regionie wynosił w 2017 roku 36% i był niższy od średniej krajowej o 3,3 pp. Dawało to województwu śląskiemu 7. miejsce w kraju. Stopień wykorzystania bazy noclegowej zwiększył się niemal w całym kraju, w stosunku do roku 2010 w województwie śląskim poprawił się o 12,3% (8. miejsce wśród 16 województw), przy średniej krajowej wynoszącej 17,6%. Jedynym regionem, który zanotował spadek stopnia wykorzystania bazy noclegowej było województwo lubelskie.

Mapa 2. Miejsca noclegowe na 1 000 mieszkańców w powiatach województwa śląskiego w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 3. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w powiatach województwa śląskiego w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Dostępność miejsc noclegowych w województwie śląskim jest znacznie zróżnicowana w zależności od części regionu. Zdecydowanie największa ich liczba była dostępna w południowej części województwa – podregion bielski skupiał niemal połowę miejsc noclegowych regionu (48,5%). W samym tylko powiecie cieszyńskim dostępne miejsca noclegowe stanowiły 25,8% ogólnej ich liczby dla regionu, natomiast powiat żywiecki skupiał 10,9% miejsc, a powiat bielski 7,9%. Oprócz wymienionych powiatów znaczną bazą noclegową mogą pochwalić się niektóre większe miasta województwa: Katowice (9,0%), Częstochowa (5,2%), Gliwice (4,5%) oraz Bielsko-Biała (3,9%). Nieźle wypada także powiat zawierciański z udziałem wynoszącym 5,2% ogólnej liczby miejsc noclegowych w regionie.

Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców wahała się w województwie pomiędzy 0 w Mysłowicach a 68,6 w powiecie cieszyńskim. Wartość wskaźnika dla wiodącego w regionie powiatu była wyższa niż w piętnastu województwach (niższa jedynie od województwa zachodniopomorskiego, które posiadało 77,7 miejsc noclegowych na 1 000 mieszkańców). Wśród wszystkich 380 powiatów w Polsce powiat cieszyński znalazł się na 22. pozycji, przy czym liczba miejsc noclegowych na 1 000 ludności stanowiła w nim zaledwie 16,6% wartości jaką odnotowano w wiodącym w kraju powiecie nowodworskim w województwie pomorskim (413,2). Powyżej 300 miejsc noclegowych na 1 000 ludności notowało 7 powiatów w kraju, spośród których 3 znajdowały się w województwie zachodniopomorskim, 2 w pomorskim oraz po jednym w województwach małopolskim i podkarpackim. Jednocześnie w województwie śląskim znajdują się dwa powiaty, które w 2017 roku legitymowały się najniższą w Polsce liczbą miejsc noclegowych na 1 000 ludności – są to Świętochłowice (0,6) i Mysłowice (0). Ponadto na 50 powiatów o najniższej w kraju wartości tego wskaźnika, aż 13 umiejscowionych było w województwie śląskim. Z kolei najwięcej miejsc noclegowych na 1 000 mieszkańców w województwie śląskim odnotowały powiaty najatrakcyjniejsze dla turystów, mogące pochwalić się najwyższymi walorami krajobrazowymi – to głównie powiaty ulokowane na południu województwa, obejmujące obszar Beskidów oraz powiat zawierciański, gdzie ulokowane są liczne atrakcje Jury Krakowsko-Częstochowskiej. Ponadto dobrze wypadają najsilniejsze ośrodki miejskie w regionie, jak: Katowice, Gliwice, Bielsko-Biała, czy Tychy, a także stanowiąca silny ośrodek pielgrzymkowy w kraju Częstochowa.

Rolnictwo⁴

Mimo, że województwo śląskie jest traktowane jako region przemysłowy, to użytki rolne stanowią ponad połowę powierzchni regionu. Przy zatrudnieniu na poziomie 2,2% w sektorze rolniczym, tworzy on 0,6% WDB.

Użytkowanie gruntów

Nieprzerwanie od 2010 do 2017 roku województwo śląskie posiadało najmniejszą w kraju powierzchnię użytków rolnych oraz powierzchnię użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej. Wynosiły one odpowiednio 371 445 ha (30,1% powierzchni województwa) oraz 364 977 ha (29,6% powierzchni województwa). Największą powierzchnią użytków rolnych oraz użytków rolnych w dobrej kulturze dysponowało od kilku lat województwo mazowieckie (w roku 2017: 1 939 628 ha i 1 928 915 ha), co stanowiło ok. 54% powierzchni województwa. Niemniej jednak w 2017 roku największym udziałem użytków rolnych oraz użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej w powierzchni województwa charakteryzowało się województwo wielkopolskie (odpowiednio: 59,4% i 59,1%), a na 2. miejscu województwo kujawsko-pomorskie (odpowiednio: 59,3% i 59%).

⁴ Poczynając od 2010 roku zastosowano nową definicję gospodarstwa rolnego. Różnice w powierzchni ogólnej gospodarstw rolnych i powierzchni użytków rolnych w 2010 roku wynikają ze zmiany definicji gospodarstwa rolnego, zgodnie z którą, gospodarstwa rolne nie obejmują posiadaczy użytków rolnych nie prowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy do 1 ha użytków rolnych prowadzących działalność rolniczą o małej skali”.

Tabela 2. Powierzchnia użytkowania gruntów w województwie śląskim w latach 2010-2017.

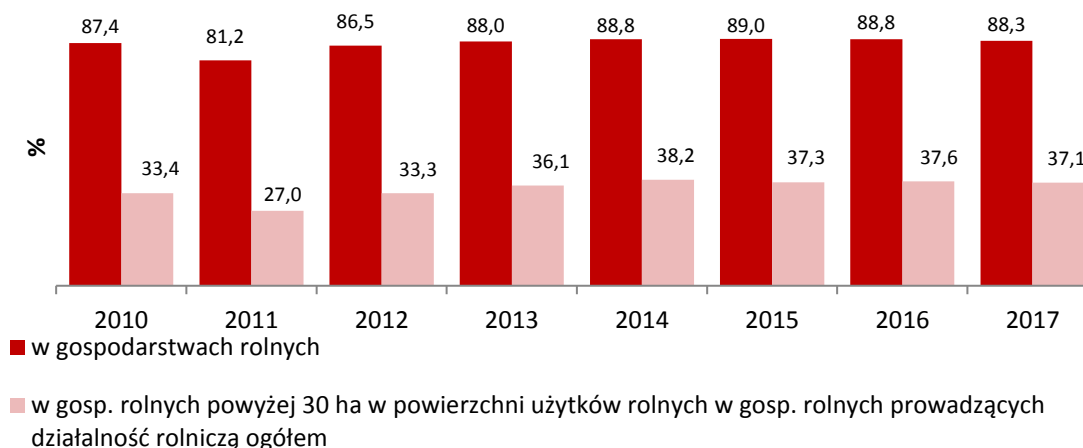
Lata	Powierzchnia ogółem w gospodarstwach rolnych	Powierzchnia zalesiona w gospodarstwach rolnych	Użytki rolne	Użytki rolne w dobrej kulturze rolnej
2010	447 509	29 648	391 197	371 509
2011	502 643	51 743	408 366	402 686
2012	436 500	28 907	377 386	364 419
2013	434 688	26 994	382 552	369 526
2014	412 525	20 917	366 263	360 896
2015	400 909	19 101	356 706	350 362
2016	415 249	23 693	368 805	362 625
2017	420 606	23 781	371 445	364 977

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W regionie powierzchnia ogółem gruntów rolnych w gospodarstwach rolnych w 2017 roku kształtowała się na poziomie 420 606 ha, co uplasowało województwo śląskie na 15. miejscu w kraju. Mimo, że w porównaniu z rokiem 2016 odnotowano wzrost o 5 357 ha powierzchni użytków, czyli o 1,3%, to analizując tendencję od 2010 roku wartość ta systematycznie spadała. W odniesieniu do innych województw mniejszą powierzchnią gruntów gospodarstw rolnych w 2017 roku odnotowano jedynie w województwie lubuskim (414 919 ha), a największą w województwie mazowieckim (2 244 490 ha). Analizując udział procentowy tych użytków w powierzchni województwa ogółem, największą wartość na poziomie 65,6% zanotowano właśnie w województwie lubuskim, a w dalszej kolejności w województwie wielkopolskim (64,5%). W województwie śląskim udział ten wynosił zaledwie 34,1%, co uplasowało region w dalszym ciągu na 15. miejscu w kraju. Podobne tendencje towarzyszyły terenom zalesionym w gospodarstwach rolnych. Zarówno w regionie jak i w kraju spadała ich powierzchnia, a województwo śląskie od 2014 roku do 2017 roku zajmowało systematycznie 12. miejsce w kraju pod względem ich wielkości. Udział terenów zalesionych w powierzchni województwa w 2017 roku wynosił zaledwie 1,9%.

W 2010 roku udział użytków rolnych w powierzchni w gospodarstwach rolnych wynosił 87,4% (8. miejsce w kraju), a w 2017 roku 88,3% (10. miejsce). W ujęciu przestrzennym, największy udział użytków rolnych w 2017 roku w gospodarstwach rolnych w kraju zaobserwowano w województwie dolnośląskim (95%), opolskim (94,9%) oraz lubuskim (94,2%), a najmniejszy w województwie małopolskim (82,1%), podkarpackim (83,1%) i podlaskim (84,2%). Udział użytków rolnych w gospodarstwach rolnych powyżej 30 ha w powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach rolnych prowadzących działalność rolniczą ogółem w 2010 roku. wynosił 33,4%, podczas gdy w 2017 roku 37,1%. W analizowanym okresie województwo śląskie zajmowało systematycznie 9. miejsce w kraju w tym zakresie. W latach 2010-2017 w regionie obserwowano naprzemienny wzrost i spadek udziału użytków rolnych w gospodarstwach rolnych oraz w gospodarstwach rolnych powyżej 30 ha w powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach rolnych prowadzących działalność rolniczą ogółem.

Wykres 7. Użytki rolne w % powierzchni według siedziby użytkownika w województwie śląskim w latach 2010-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Województwo śląskie od lat cechuje najmniejsza w kraju powierzchnia gruntów ornych. W 2017 roku powierzchnia ta wyniosła 277 731 ha. Dla porównania największą powierzchnią w kraju (1 489 768 ha) dysponowało województwo wielkopolskie. Region w latach 2010-2017 zajmował także regularnie przedostatnie miejsce w kraju w wielkości powierzchni upraw wieloletnich oraz łąk i pastwisk trwałych oraz 14. miejsce w powierzchni pasz zielonych na gruntach ornych.

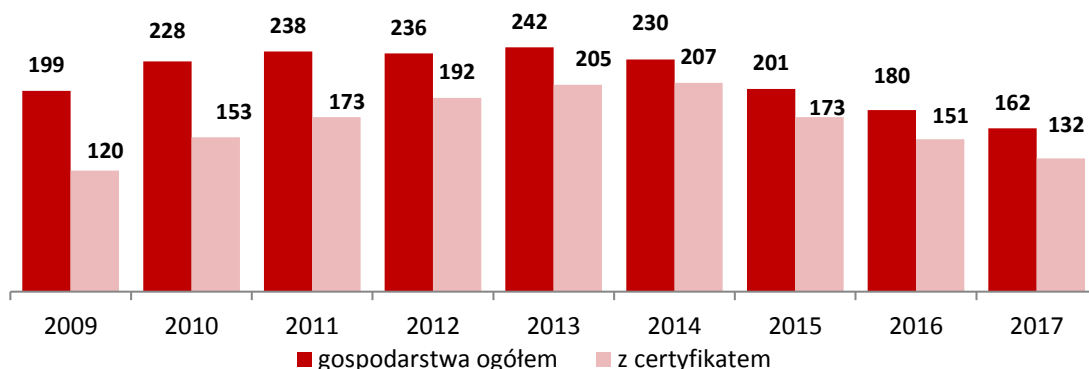
Powierzchnia gruntów rolnych wyłączonych na cele nierolnicze w 2016 roku w województwie śląskim wynosiła 249 ha, tj. ok 6% udziału krajowego. W podziale na kierunki wyłączenia było to 15 ha na tereny komunikacyjne i transportowe, 128 ha na tereny osiedlowe, 54 ha na tereny przemysłowe, a także 13 ha na użytki kopalne i 39 ha na inne cele.

Gospodarstwa rolne

W zakresie liczby gospodarstw rolnych ogółem region w latach 2009-2017 zajmował przedostatnie miejsce w kraju, przy czym na ostatnim miejscu z najmniejszą liczbą gospodarstw plasowało się województwo opolskie. Liderem w liczbie gospodarstw były województwa warmińsko-mazurskie oraz podlaskie. Do roku 2013 obserwowany był wzrost liczby gospodarstw rolnych w regionie natomiast od roku 2014 odnotowywano spadek ich liczby. W 2017 r w województwie śląskim funkcjonowały 162 gospodarstwa rolne, w których powierzchnia użytków rolnych ogółem wynosiła 3 726 ha. Analogiczna sytuacja dotyczyła ekologicznych gospodarstw rolnych z certyfikatem⁵. W 2017 roku funkcjonowało ich 132, a ich powierzchnia użytków rolnych wynosiła 2 973 ha. Liczba ekologicznych gospodarstw rolnych z certyfikatem od 2009 roku do 2014 r. rosła, po czym zaczęła maleć. Udział powierzchni użytków rolnych w użytkach rolnych ogółem w ekologicznych gospodarstwach rolnych z certyfikatem w 2017 roku wynosił 0,8% i był to najmniejszy udział w całym analizowanym okresie.

⁵ Ekologiczne gospodarstwa rolne (z certyfikatem) – Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

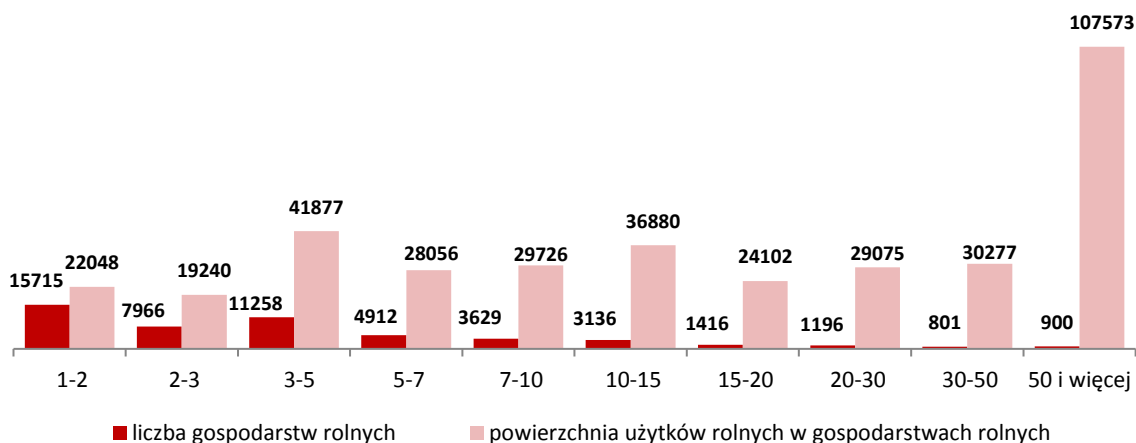
Wykres 8. Liczba ekologicznych gospodarstw rolnych ogółem i z certyfikatem w województwie śląskim w latach 2009-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba gospodarstw rolnych posiadających użytki rolne wynosiła 54 635 (w tym 54 500 gospodarstw indywidualnych), co stanowiło ok. 3,9% gospodarstw rolnych w Polsce posiadających użytki rolne. Aż 93,2% gospodarstw rolnych posiadało grupy obszarowe użytków rolnych powyżej 1 ha. Największa liczba gospodarstw rolnych obejmowała gospodarstwa od 1 do 2 ha użytków rolnych, a następnie od 3 do 5 ha, z kolei najmniejsza od 30 do 50 ha. W 2017 roku powierzchnia gospodarstw rolnych ogółem posiadających użytki rolne wynosiła 371 445 ha (w tym 346 757 ha w gospodarstwach indywidualnych). Natomiast największe powierzchnie liczone w hektarach dotyczyły użytków rolnych powyżej 50 ha i więcej (107 573 ha), a najmniejsze od 2-3 ha (19 240 ha). W przypadku gospodarstw indywidualnych sytuacja jest podobna.

Wykres 9. Liczba gospodarstw rolnych ogółem posiadających użytki rolne (liczba bezwzględna) wraz z jej powierzchnią (w hektarach) według grup obszarowych użytków rolnych w województwie śląskim w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowania GUS „Użytkowanie gruntów i powierzchnia zasiewów w 2017 r.”.

W 2016 roku ponad połowa gospodarstw specjalizowała się w uprawach polowych (58%). W dalszej kolejności były to odpowiednio gospodarstwa: typu mieszane – różne uprawy i zwierzęta (18,3%), specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami objętościowymi (8,5%), specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami treściwymi (4,1%), mieszane – różne zwierzęta (3,2%), specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (2,5%), mieszane – różne uprawy (1,6%) oraz specjalizujące się w uprawach trwałych (0,7%). Niesklasyfikowanych gospodarstw typu rolniczego było 2,9%.

Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych ogółem w 2016 roku wynosiła 6,8 ha. Województwo śląskie zajęło 13. miejsce w kraju w tym zakresie, a liderem było

województwo zachodniopomorskie z wartością 28,7 ha. Mniejszą średnią powierzchnią użytków rolnych w gospodarstwach rolnych posiadały województwa: świętokrzyskie (5,8 ha), podkarpackie (4,4 ha) i małopolskie (4 ha).

Produkcja rolnicza

Dynamika globalnej produkcji rolniczej ogółem w województwie śląskim rosła z roku na rok, z poziomu 91,8% w 2013 roku, do 116% w 2016 roku. Region w 2016 roku zajął 2. miejsce w kraju w tym zakresie, a tuż przed nim uplasowało się województwo lubelskie z wartością 116,7%. Wzrost dynamiki globalnej produkcji rolniczej w regionie na przełomie lat 2013-2016 był dość wysoki, ponieważ w latach 2013-2015 region zajmował przedostatnie miejsce w rankingu województw. Wzrost dynamiki w 2016 roku w porównaniu do roku ubiegłego został odnotowany w 13 województwach w kraju. Spadek zarejestrowano w województwach: podlaskim, pomorskim oraz zachodniopomorskim. W przypadku dynamiki globalnej produkcji roślinnej i zwierzęcej w województwie śląskim również odnotowano jego wzrost. W 2016 roku dynamika dla produkcji roślinnej wynosiła 117,1% (5. miejsce w kraju) a dla zwierzęcej 115,1% (1. miejsce w kraju).

Produkcja rolnicza dzieli się na produkcję roślinną i zwierzęcą. Udział towarowej produkcji rolniczej roślinnej w 2016 roku w województwie śląskim wynosił 36,6% (12. miejsce w kraju) i była ona zdecydowanie mniejsza od produkcji zwierzęcej, która wynosiła 63,4% (5. miejsce w kraju). W porównaniu do roku poprzedniego struktura produkcji zmieniła się o 1,2 pp. na korzyść produkcji roślinnej. Najwyższe wyniki dotyczące struktury towarowej produkcji roślinnej w regionie odnotowano w 2013 roku (43,3%), a dla zwierzęcej w 2010 roku (68,6%). W analizowanym okresie lat 2009-2016 struktura produkcji zwierzęcej była zawsze wyższa od produkcji roślinnej. Najwyższą strukturą produkcji roślinnej w 2016 roku pochwalić się mogło województwo dolnośląskie (74,6%), a najmniejszą województwo podlaskie (7,8%). W przypadku produkcji zwierzęcej największa struktura produkcji zwierzęcej odnotowana została w województwie podlaskim (92,2%), a najmniejsza w województwie dolnośląskim (25,4%).

Produkcja roślinna

W latach 2009-2017 w województwie śląskim zaobserwowano wzrost powierzchni upraw, zbiorów oraz plonów z 1 ha upraw rolniczych: roślin oleistych i kukurydzy na ziarno. Spadek plonów z 1 ha odnotowały jedynie takie uprawy rolnicze, jak: kukurydza na zielonkę czy rośliny strączkowe. Spadek wskaźnika zaobserwowano również w przypadku powierzchni i zbiorów ziaren słonecznika. Analizując wartości powyższych wskaźników za 2017 roku można stwierdzić, że województwo śląskie na tle pozostałych województw w kraju odznaczało się dość słabymi wynikami. Jedynie w przypadku plonów z 1 ha kukurydzy na ziarno, region zajął 2. miejsce w kraju (województwo śląskie: 76,6 dt, Polska: 71,5 dt). Wysoka pozycja województwa w ramach tego wskaźnika utrzymywana jest od kilkunastu lat.

Tabela 3. Powierzchnia upraw rolniczych w poszczególnych województwach w 2017 r. (ha).

Województwo	Kukurydza na ziarno	Kukurydza na zielonkę	Rośliny strączkowe	Rośliny oleiste	Ziarno słonecznika
DOLNOŚLĄSKIE	74 495	11 302	8 770	126 799	648
KUJAWSKO-POMORSKIE	71 130	60 500	17 314	101 934	0
LUBELSKIE	31 464	28 859	44 910	92 385	47
LUBUSKIE	21 113	8 315	10 940	37 092	235
ŁÓDZKIE	23 273	41 634	14 725	23 208	255
MAŁOPOLSKIE	24 628	7 413	9 272	11 022	35
MAZOWIECKIE	56 232	110 596	24 374	50 059	162
OPOLSKIE	46 937	12 169	4 993	73 633	9
PODKARPACKIE	27 257	3 046	8 388	25 242	825
PODLASKIE	14 943	111 014	13 864	16 276	534
POMORSKIE	8 402	18 337	20 551	81 105	116

ŚLĄSKIE	18 070	9 995	5 133	20 601	101
ŚWIĘTOKRZYSKIE	5 775	7 254	16 958	8 639	4
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	9 759	31 318	27 934	69 248	30
WIELKOPOLSKIE	118 548	122 588	22 460	111 905	237
ZACHODNIOPOMORSKIE	10 079	11 666	21 795	106 845	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 4. Plony z 1 ha wybranych upraw rolniczych w poszczególnych województwach w 2017 r. (dt).

Województwo	Kukurydza na ziarno	Kukurydza na zielonkę	Rośliny strączkowe	Rośliny oleiste	Ziarno słonecznika
DOLNOŚLĄSKIE	73,3	446	21,5	30,5	23,3
KUJAWSKO-POMORSKIE	72,5	487	27,2	30,5	0,0
LUBELSKIE	67,6	564	25,4	31,7	21,6
LUBUSKIE	77,8	405	14,1	25,2	28,9
ŁÓDZKIE	69,7	549	17,6	28,1	18,3
MAŁOPOLSKIE	72,3	455	26,5	29,6	16,2
MAZOWIECKIE	66,2	472	19,0	24,1	23,7
OPOLSKIE	76,6	446	28,1	31,1	25,9
PODKARPACKIE	71,9	439	24,3	23,6	16,3
PODLASKIE	70,3	510	24,0	32,0	11,0
POMORSKIE	69,7	466	22,3	32,1	14,0
ŚLĄSKIE	76,6	445	21,4	28,8	16,9
ŚWIĘTOKRZYSKIE	59,8	490	21,4	28,1	23,0
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	57,8	488	24,3	27,9	20,6
WIELKOPOLSKIE	73,1	472	23,3	28,1	28,4
ZACHODNIOPOMORSKIE	55,2	393	16,7	25,7	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2017 roku powierzchnia zasiewów zbóż wyniosła 210 334 ha i w analizowanym okresie spadła o 16 421 ha ogółem, czyli o 7,2%. Region od lat charakteryzuje się jedną z najmniejszych powierzchni zasiewów zbóż na tle pozostałych województw i od roku 2013 zajmował niezmiennie 15. miejsce w kraju. Niemniej jednak w latach 2009-2017 w województwie śląskim odnotowano wzrost zbiorów i plonów zbóż z 1 ha, a od roku 2016 region zajmował 12. miejsce w kraju w przypadku zbiorów ogółem. W przypadku plonów zbóż z 1 ha województwo śląskie w roku 2017 zajmowało 6. miejsce w kraju.

Powierzchnia zbóż podstawowych w województwie śląskim w 2017 roku zajmowała 175 077 ha ogółem. W latach 2009-2017 spadek odnotowano wyłącznie dla powierzchni zasiewów żyta, jęczmienia i owsa oraz dla zebranych zbiorów żyta. Od kilkunastu lat największy udział w powierzchni zbóż podstawowych zajmowała powierzchnia zasiewów pszenicy (w 2017 roku około 40,8%), następnie pszenżyta (ok 21,7%), jęczmienia (19,2%), żyta (11,2%) i owsa (7,1%). Pszenica dominowała także w przypadku plonów z 1 ha oraz zebranych zbiorów (także w gospodarstwach indywidualnych).

Do gatunków zbóż, które w 2017 roku zwiększyły swoją powierzchnię zasiewów w stosunku do roku poprzedniego należą: pszenica, żyto oraz jęczmień. Wszystkie ważniejsze gatunki zbóż w 2017 roku plonowały na poziomie wyższym niż w 2016 r., oprócz żyta, który w 2017 roku uzyskał niewielki spadek. Warto zwrócić uwagę, że w przypadku plonów owsa z 1 ha w 2017 roku województwo śląskie w porównaniu z pozostałymi regionami zajmowało 2. miejsce w kraju.

Tabela 5. Powierzchnia wybranych upraw rolniczych (produkcji roślinnej) ogółem w poszczególnych województwach w 2017 r. (ha).

Województwo	Zboże	Zboża podstawowe		w tym			
		pszenica	żyto	jęczmień	owies	pszenżyto	
DOLNOŚLĄSKIE	530 981	429 352	263 138	16 977	82 830	17 847	48 560
KUJAWSKO-POMORSKIE	617 411	490 358	212 427	63 014	104 911	10 255	99 751

LUBELSKIE	829 131	707 105	322 387	44 457	115 146	76 002	149 113
LUBUSKIE	197 739	165 077	56 429	30 211	25 797	8 526	44 114
ŁÓDZKIE	627 823	506 634	123 328	127 531	62 931	44 871	147 973
MAŁOPOLSKIE	221 663	170 538	91 928	3 253	33 154	17 713	24 490
MAZOWIECKIE	910 948	685 622	171 758	153 346	57 641	96 931	205 946
OPOLSKIE	336 106	270 406	151 083	9 515	68 392	5 700	35 716
PODKARPACKIE	229 459	176 836	97 260	9 884	22 730	22 390	24 572
PODLASKIE	419 331	244 570	54 504	50 251	21 871	43 804	74 140
POMORSKIE	401 753	345 601	159 952	59 426	37 173	27 282	61 768
ŚLĄSKIE	210 334	175 077	71 482	19 640	33 607	12 434	37 914
ŚWIĘTOKRZYSKIE	245 221	213 060	85 062	14 365	48 312	15 390	49 931
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	368 877	314 996	143 231	35 376	42 912	22 194	71 283
WIELKOPOLSKIE	1 046 864	791 106	211 454	171 284	150 482	43 431	214 455
ZACHODNIOPOMORSKIE	408 355	375 775	176 430	64 692	45 895	26 471	62 287

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 6. Plony z 1 ha wybranych upraw rolniczych (produkcji roślinnej) ogółem w poszczególnych województwach w 2017 r. (dt).

Województwo	Zboże	Zboża					
		podstawowe	pszenica	żyto	w tym		
					jęczmień	owies	pszenżyto
DOLNOŚLĄSKIE	52,0	49,7	53,8	37,1	45,3	34,9	45,0
KUJAWSKO-POMORSKIE	46,5	44,0	50,2	31,5	40,1	33,0	43,9
LUBELSKIE	43,9	44,5	52,4	31,7	40,3	32,0	40,5
LUBUSKIE	45,0	42,4	48,3	33,9	39,2	32,2	44,3
ŁÓDZKIE	36,3	35,6	42,6	28,0	34,1	30,3	38,6
MAŁOPOLSKIE	40,6	37,6	41,1	31,1	37,7	27,4	32,4
MAZOWIECKIE	32,8	31,1	36,8	26,2	32,0	25,4	32,5
OPOLSKIE	58,5	56,7	62,9	41,0	51,3	38,5	48,1
PODKARPACKIE	39,1	35,4	38,5	28,0	35,4	28,9	31,8
PODLASKIE	31,2	30,4	34,4	25,4	31,0	27,5	32,4
POMORSKIE	42,8	44,3	54,4	32,4	38,6	33,1	37,6
ŚLĄSKIE	44,0	41,6	48,2	30,5	39,6	35,3	38,8
ŚWIĘTOKRZYSKIE	32,6	32,7	36,0	25,4	33,1	24,0	31,5
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	39,4	40,3	46,5	32,6	31,6	30,4	39,9
WIELKOPOLSKIE	45,3	42,8	50,5	33,4	42,1	32,6	45,2
ZACHODNIOPOMORSKIE	43,6	44,8	52,0	35,2	44,2	29,9	41,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Produkcja zwierzęca

Pogłowie bydła w województwie śląskim w grudniu 2017 roku liczyło 120 tys. sztuk i było mniejsze niż przed rokiem o 2,5 tys. sztuk, tj. o 2,1%. W analizowanym okresie czasu rok 2016 charakteryzował się największą liczebnością bydła w regionie. Liczebność stada bydła w województwie śląskim w 2017 roku stanowiła 2% pogłowia bydła w kraju i tym samym region zajął 12. miejsce względem pozostałych regionów. Najwięcej pogłowia bydła w kraju występowało w województwie mazowieckim (1,1 mln sztuk) oraz w wielkopolskim (1 mln sztuk) i podlaskim (ponad 990 tys. sztuk), z kolei najmniej w województwach: lubuskim (77,6 tys. sztuk), zachodniopomorskim (92,5 tys. sztuk) i podkarpackim (80,5 tys. sztuk). Obsada bydła w województwie śląskim w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych w grudniu 2017 roku wynosiła 32,3 szt. i tym samym region zajął 7. miejsce w kraju.

W latach 2009-2017 w województwie śląskim spadło pogłowie świń⁶ odpowiednio o 75,4 tys. sztuk, tj. o ok 24%. W 2017 roku pogłowie trzody chlewnej ogółem w regionie ukształtowało się na poziomie 241 tys. sztuk i w porównaniu z rokiem poprzednim nieznacznie zmalało. W analizowanym okresie lat największe pogłowie świń odnotowano w 2010 roku (323 tys. szt.). Największy udział w krajowym pogłowie świń od lat posiadało województwo wielkopolskie, a najmniejsze województwo lubuskie. Województwo śląskie w roku 2017 zajmowało 11. miejsce w kraju (ogółem), a jego udział w krajowym pogłowie świń wynosił ok 2%. Obsada trzody chlewnej w województwie śląskim w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych, w grudniu 2017 roku wynosiła 64,9 szt. Region od 2010 roku regularnie zajmował 6. miejsce w krajowym rankingu w tym zakresie.

Pogłowie owiec w województwie śląskim w grudniu 2017 roku liczyło 13,4 tys. sztuk i było większe niż przed rokiem o 6%. W latach 2009-2017 rok 2017 charakteryzował się największą populacją owiec w regionie. Udział województwa śląskiego w krajowym pogłowie owiec w grudniu 2017 roku wyniósł 5% i tym samym region zajął 9. miejsce w kraju. Najwięcej owiec występowało w województwach: małopolskim (85,7 tys. szt.), podlaskim (26 tys. szt.) i wielkopolskim (22,9 tys. szt.), z kolei najmniej w województwach: opolskim (2,9 tys. szt.), świętokrzyskim (4,3 tys. szt.) i zachodniopomorskim (5,5 tys. szt.).

Liczebność drobiu ogółem w grudniu 2017 roku ukształtowała się na poziomie 8,6 mln sztuk i była większa niż przed rokiem o 1,7 mln sztuk, tj. o 29,4%. Na przełomie lat 2009-2017, największą liczebność drobiu ogółem odnotowano w 2010 roku na poziomie 8,7 mln sztuk. Udział województwa śląskiego w krajowym pogłowie drobiu ogółem w grudniu 2017 roku wyniósł 4,5% i tym samym region zajął 7. miejsce w kraju. Województwa mazowieckie (40 mln szt.), wielkopolskie (3,8 mln szt.) i podlaskie (13,1 mln szt.) charakteryzowały się największą liczebnością drobiu w kraju. Natomiast najmniejszą populację drobiu ogółem odnotowano w województwach: opolskim (4,1 mln szt.), małopolskim (5,2 mln szt.) i podkarpackim (5,7 mln szt.). Wśród drobiu zdecydowanie dominują kury (97,9% populacji drobiu ogółem). Pozostałe 2,1% populacji stanowiły gęsi, kaczk i indyki.

Tabela 7. Pogłowie bydła, owiec oraz drobiu ogółem w poszczególnych województwach w 2017 r. (szt).

Województwo	Pogłowie bydła	Pogłowie trzody chlewnej	Pogłowie owiec	Drób
DOLNOŚLĄSKIE	100 266	193 847	14 805	6 429 174
KUJAWSKO-POMORSKIE	518 668	1 313 860	6 712	12 268 177
LUBELSKIE	361 669	587 557	18 339	7 754 596
LUBUSKIE	77 631	148 563	6 056	6 054 713
ŁÓDZKIE	464 955	1 188 768	14 049	12 671 128
MAŁOPOLSKIE	162 631	190 487	85 687	5 208 056
MAZOWIECKIE	1 122 311	1 110 871	6 212	40 052 419
OPOLSKIE	122 861	410 269	2 857	4 164 698
PODKARPACKIE	80 535	161 700	18 855	5 696 191
PODLASKIE	992 846	295 346	25 985	13 118 085
POMORSKIE	210 243	768 115	15 659	6 156 766
ŚLĄSKIE	120 120	241 171	13 359	8 648 702
ŚWIĘTOKRZYSKIE	156 978	232 275	4 308	5 876 391
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	452 208	519 269	7 274	8 378 328
WIELKOPOLSKIE	999 290	4 266 753	22 878	38 115 090
ZACHODNIOPOMORSKIE	92 529	279 356	5 506	11 520 673

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

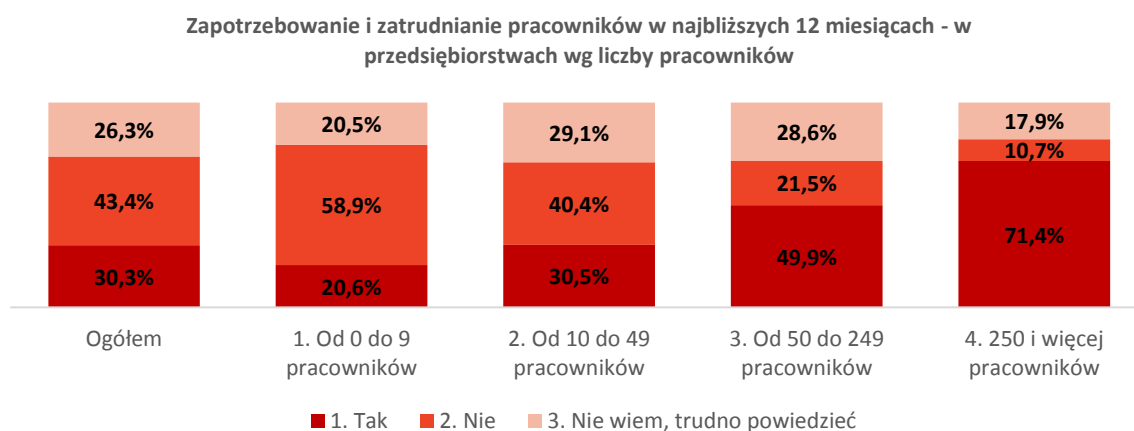
⁶ Stan w końcu listopada. Od 2014 roku stan w grudniu.

Analizując w województwie śląskim w latach 2009-2017⁷ liczbę zwierząt gospodarskich (bydło, owce, kozy, konie, trzoda chlewna, drób) w sztukach przeliczeniowych w LSU⁸ ogółem i w gospodarstwach indywidualnych, a także obsadę zwierząt w sztukach dużych na 1 hektar użytków rolnych w latach 2010-2017, obserwuje się ich spadek na poziomie 12%. Porównując jednak rok 2017 do roku 2016, odnotowano wzrost powyższych dwóch wskaźników o około 5%. W przypadku liczby zwierząt gospodarskich w sztukach przeliczeniowych w LSU ogółem, region w 2017 roku zajął 10. miejsce w kraju (230 tys. szt.) oraz 11. miejsce w przypadku gospodarstw indywidualnych (204 tys. szt.), a lokalizacja regionu w latach 2009-2017 w rankingu krajowym oscylowała w przedziale 11-13. miejsca. Natomiast w przypadku obsady zwierząt w sztukach dużych na 1 hektar użytków rolnych, województwo śląskie zajęło już 7. miejsce w kraju (0,63 szt.), a pozycja regionu w latach 2010-2017 w krajowym rankingu wahała się w przedziale 5.-7. miejsca. Województwo wielkopolskie od lat charakteryzuje się w kraju największą liczbą zwierząt gospodarskich w sztukach przeliczeniowych w LSU ogółem i w gospodarstwach indywidualnych, jak również w obsadzie zwierząt w sztukach dużych na 1 hektar użytków rolnych.

Zapotrzebowanie i zatrudnianie pracowników

W 2017 roku z przebadanych 3 360 przedsiębiorstw, około 1/3 planowała zatrudnienie nowych pracowników w ciągu najbliższego roku. Aż 43,4% z nich nie planowało zwiększenia zatrudnienia. Zapotrzebowanie na nowych pracowników mocno jednak zależy od wielkości zakładu pracy. Im większe przedsiębiorstwo tym większa część badanych zakładów pracy deklarowała potrzeby kadrowe. Rozbieżność jest dość duża, od 20% w przypadku firm najmniejszych (0-9 pracowników), aż do ponad 71% w przypadku największych zakładów.⁹

Wykres 10. Planowanie zatrudnienia w 2017 r. w przedsiębiorstwach województwa śląskiego (na podstawie ankiety Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach).

Źródło: *Zapotrzebowanie na kwalifikacje/ umiejętności w przedsiębiorstwach w województwie śląskim WUP Katowice, 2017 r.*

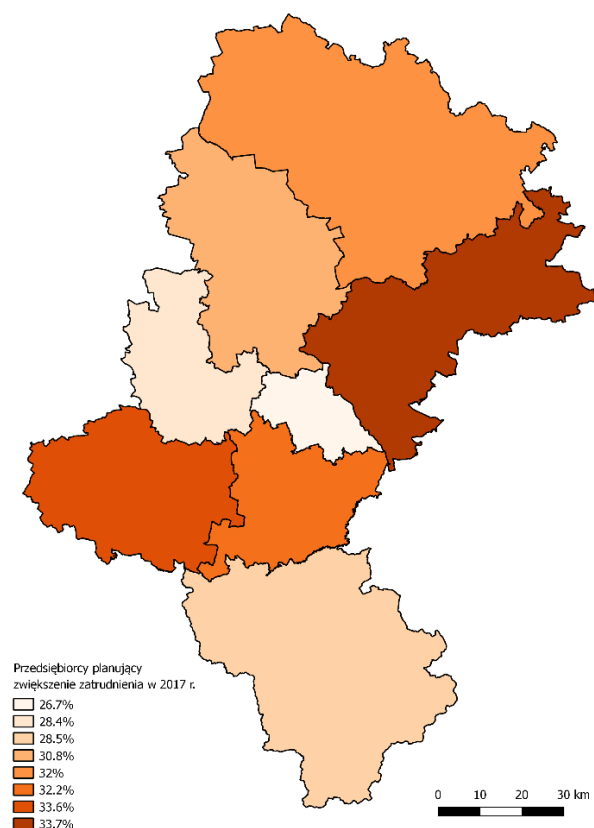
W przekroju podregionów nie zachodzi duże zróżnicowanie w planach zatrudnieniowych ankietowanych pracodawców. Najczęściej potrzebę zatrudnienia wskazywali przedsiębiorcy z podregionu sosnowieckiego (33,7%) natomiast najrzadziej podmioty działające w podregionie katowickim (26,7%). Jest to ciekawa obserwacja, ze względu na obraz tego obszaru jako stolicy

⁷ Od 2013 r. dane dotyczące pogłowia koni i kóz zbierane są co trzy lata. Dane prezentowane w roku 2014 i 2015 pochodzą z czerwca 2013 roku, natomiast dane prezentowane w roku 2017 pochodzą z czerwca 2016 roku.

⁸ LSU – przeliczeniowa sztuka duża (SD), jest to wielkość umowna.

⁹ Zapotrzebowanie na kwalifikacje/ umiejętności w przedsiębiorstwach w województwie śląskim WUP Katowice, 2017 r

Mapa 4. Deklaracja zatrudniania nowych pracowników w przedsiębiorstwach w 2017 r.

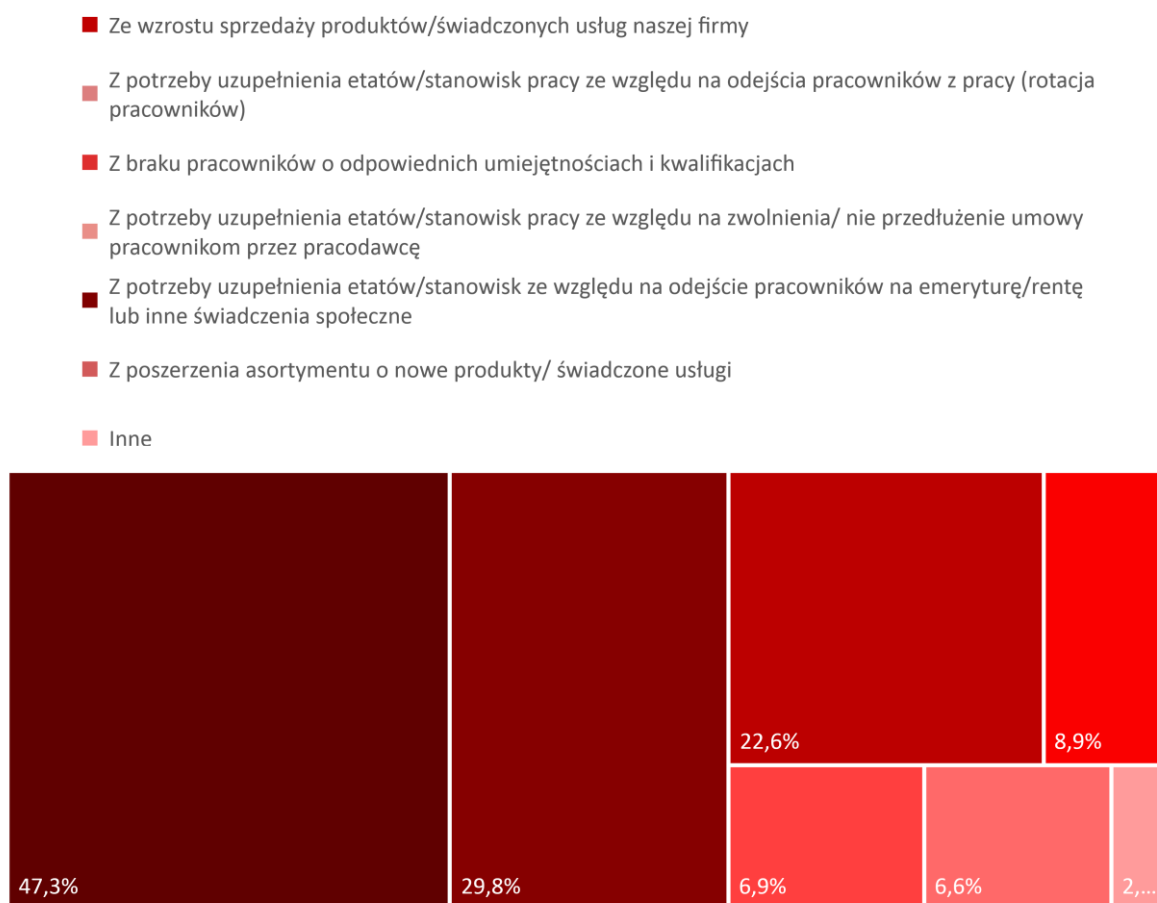
całego regionu i jako miejsca działalności dużych międzynarodowych firm. Mimo, że w podregionie katowickim przedsiębiorcy najrzadziej wykazywali plany zatrudnienia nowych pracowników, to jednocześnie prawie najczęściej (drugi wynik spośród podregionów) wykazywali niepewność w tym aspekcie.

Przedsiębiorcy z podregionu bytomskiego najczęściej odpowiadali, że nie planują zatrudnienia nowych pracowników, wykazali oni jednocześnie najmniejsze niezdecydowanie w województwie w tym aspekcie.

Jako najczęstszą przyczynę zapotrzebowania na nowych pracowników, przedsiębiorcy wskazywali wzrost *sprzedaży produktów/świadczonych usług firmy (47,3%)* oraz *potrzebę uzupełnienia etatów/stanowisk pracy ze względu na odejścia pracowników z pracy (rotacja pracowników; zmiana zakładu pracy przez pracownika/rezygnacja z pracy w firmie)* – 29,8% wskazań.

Źródło: „Zapotrzebowanie na kwalifikacje/umiejętności w przedsiębiorstwach w województwie śląskim”, WUP Katowice, 2017 r

Wykres 11. Przyczyny potrzeby zatrudniania nowych pracowników w przedsiębiorstwach w 2017 r.

Źródło: „Zapotrzebowanie na kwalifikacje/umiejętności w przedsiębiorstwach w województwie śląskim”, WUP Katowice, 2017 r.

Co ciekawe tylko nieliczni badani przedsiębiorcy wskazywali, że wzrost zatrudnienia związany jest z polityką zatrudnieniową przez nich prowadzoną. Łącznie trzy najrzadziej udzielane odpowiedzi (na wykresie jako „inne”) są związane z inwestycjami w modernizację przedsiębiorstwa (nowe technologie, maszyny, urządzenia), rozszerzeniem działalności firmy na rynki zagraniczne (nowi kontrahenci) oraz z polityką zatrudnieniową prowadzoną w przedsiębiorstwie.

Zapotrzebowanie na kwalifikacje¹⁰

Kwalifikacje oraz posiadane umiejętności są jednym z kluczowych kryteriów przy wyborze kandydata do pracy, na które zwraca się uwagę na wstępnym etapie rekrutacji, dokonując wśród aplikantów selekcji do rozmów kwalifikacyjnych. W toku badania „Zapotrzebowanie na kwalifikacje/umiejętności w przedsiębiorstwach w województwie śląskim” przedsiębiorców poproszono o wskazanie umiejętności/kwalifikacji wymaganych od potencjalnych pracowników.

Analiza wykazała, że umiejętność obsługi komputera na poziomie podstawowym oraz umiejętność obsługi specjalistycznych programów komputerowych stosunkowo często wymagana jest w przypadku kierowników, specjalistów, techników i innego średniego personelu oraz pracowników biurowych. Badani właściciele firm od pracowników ze wskazanych grup zawodów, częściej niż od

¹⁰ Zapotrzebowanie na kwalifikacje/ umiejętności w przedsiębiorstwach w województwie śląskim WUP Katowice, 2017 r. s. 26-30

pozostałych oczekują również znajomości języków obcych – w szczególności dotyczy to kierowników (41,2%) oraz specjalistów (17,9%). Języki obce, na które występuje największe zapotrzebowanie wśród tych grup to:

- język angielski (odpowiednio 71,4% i 94,6%),
- język niemiecki (odpowiednio 28,6% i 8,1%).

Od robotników przemysłowych i rzemieślników, operatorów i monterów oraz pracowników wykonujących prace proste najczęściej oczekuje się umiejętności obsługi maszyn i urządzeń. W przypadku robotników przemysłowych i rzemieślników odsetek takich wskazań wyniósł 36,3%, a zapotrzebowanie dotyczy najczęściej umiejętności obsługi: spawarki, obrabiarek sterowanych numerycznie i tokarki. Wśród badanych, którzy wymagają umiejętności obsługi maszyn i urządzeń na stanowiskach operatorów i monterów, 27,3% najczęściej wskazywało na obsługę urządzeń transportu budowlanego takich jak: koparki, ładowarki, koparko-ładowarki, dźwigi czy spychacze. W związku z dużym zapotrzebowaniem na szwaczki maszynowe, stosunkowo często wymieniano również obsługę maszyn szwalniczych. Wśród pracodawców zainteresowanych zatrudnieniem pracowników wykonujących prace proste zapotrzebowanie na kwalifikacje związane z umiejętnością obsługi maszyn i urządzeń wyniosło 13,4%, z czego najwięcej wskazań dotyczyło obsługi maszyn produkcyjnych oraz wózków widłowych.

Na wymagania związane z umiejętnością obsługi kasy fiskalnej wskazywali w głównej mierze pracodawcy planujący zatrudnić pracowników usług i sprzedawców (33,6%), 8,6% wskazań dotyczyło z kolei pracowników biurowych, natomiast w przypadku pozostałych grup zawodów odsetek nie przekroczył 2,0%.

Jak pokazuje badanie ilościowe, duże znaczenie przy rekrutacji na stanowiska pracowników fizycznych wykwalifikowanych ma posiadanie uprawnień/certyfikatów. Są one niejako potwierdzeniem posiadanych przez kandydata umiejętności praktycznych i biegłości w wybranej dziedzinie, co może stanowić substytut wykształcenia zawodowego zasadniczego lub średniego.

Badanie ujawnia, że najbardziej pożądaną przez regionalny rynek pracy było prawo jazdy kategorii B. Największy odsetek takich wskazań odnotowano w przypadku techników i innego średniego personelu (31,2%), operatorów i monterów (30,1%) oraz kierowników (29,4%). Prawo jazdy innej kategorii niż B dotyczyło niemalże wyłącznie grupy operatorów i monterów. Należy podkreślić, iż badani mieli możliwość wskazania kilku kategorii prawa jazdy. Wśród najczęściej wymienianych znalazły się:

- kategoria C+E (76,3%),
- kategoria C (21,3%),
- kategoria D (7,5%).

Uprawnienia budowlane były wymagane przede wszystkim przez pracodawców zamierzających zatrudnić kierowników (35,3%) oraz robotników przemysłowych i rzemieślników (22,7%). Wśród omawianych kategorii zawodów występuje również stosunkowo wysokie zapotrzebowanie na uprawnienia elektryczne – 19,9% w przypadku robotników przemysłowych i rzemieślników oraz 17,6% w przypadku kierowników.

Planowane zwiększenie zatrudnienia.

Tabela 8. Oczekiwane od kandydatów do pracy umiejętności/kwalifikacje oraz uprawnienia/certyfikaty.

Wyszczególnienie	Kierownicy	Specjaliści	Technicy i inni średni personel	Pracownicy biurowi	Pracownicy usług i sprzedawcy	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	Operatorzy i monterzy	Pracownicy wykonujący prace proste
Umiejętności/kwalifikacje								
Umiejętność obsługi komputera na poziomie podstawowym (pakiet Office, Excel, Internet (poczta))	64,7%	48,8%	55,8%	60,0%	29,4%	5,0%	3,4%	2,1%
Umiejętność obsługi specjalistycznych programów komputerowych	23,5%	44,4%	22,1%	18,6%	3,4%	2,2%	0,6%	0,0%
Umiejętność obsługi maszyn i urządzeń	0,0%	3,4%	5,8%	12,9%	3,4%	36,3%	27,3%	13,4%
Umiejętność obsługi kasy fiskalnej	0,0%	1,4%	1,9%	8,6%	33,6%	0,3%	0,6%	0,7%
Znajomość języków obcych	41,2%	17,9%	11,7%	17,1%	7,6%	0,6%	1,7%	0,7%
Uprawnienia/certyfikaty								
Certyfikaty na obsługę specjalistycznych programów komputerowych	5,9%	7,2%	0,6%	0,0%	0,0%	0,6%	0,0%	0,0%
Uprawnienia do prac na wysokościach	0,0%	0,5%	1,3%	0,0%	0,8%	8,1%	2,3%	2,8%
Uprawnienia elektryczne	17,6%	4,3%	7,8%	0,0%	0,0%	19,9%	2,8%	0,7%
Uprawnienia budowlane	35,3%	1,9%	3,2%	0,0%	0,0%	22,7%	6,3%	10,6%
Uprawnienia na obsługę wózka widłowego	5,9%	1,0%	8,4%	27,1%	0,0%	9,6%	10,2%	18,3%
Uprawnienia do wykonywania zawodu (np. nauczycielskie, pielęgniarstwo, lekarskie, inżynierskie, itp.)	0,0%	20,8%	5,2%	0,0%	9,2%	6,8%	0,0%	1,4%
Prawo jazdy kategorii B	29,4%	23,7%	31,2%	14,3%	22,7%	22,0%	30,1%	19,7%
Prawo jazdy innej kategorii niż B	0,0%	0,0%	0,6%	0,0%	0,0%	0,6%	45,5%	0,0%
Inne uprawnienia/certyfikaty	0,0%	2,9%	3,2%	0,0%	7,6%	5,0%	4,5%	1,4%

Źródło: „Zapotrzebowanie na kwalifikacje/ umiejętności w przedsiębiorstwach w województwie śląskim”, WUP Katowice, 2017 r.

Kształcenie ustawiczne

Studia podyplomowe

Liczba studentów studiów podyplomowych w 2017 roku wyniosła w województwie śląskim ponad 14 tys. osób, co stanowiło 8,4% wszystkich słuchaczy w kraju i dało drugi wynik w odniesieniu do pozostałych województwa w kraju. Niemniej należy wskazać, że województwo mazowieckie, które zajęło pierwsze miejsce, miało udział w liczbie studentów podyplomowych na poziomie prawie 38%. W stosunku do roku 2009 zauważa się spadek liczby słuchaczy w województwie śląskim o 4,8% (spadek ten w skali kraju wyniósł 17,1%). Spadek w województwie śląskim jest jednak niewielki w porównaniu z innymi województwami. Analizując przebieg zmian w czasie zauważa się,

że po dużym spadku, od 2014 roku liczba studentów studiów podyplomowych przyjęła tendencję wzrostową (w sumie wzrosła o 3 158).

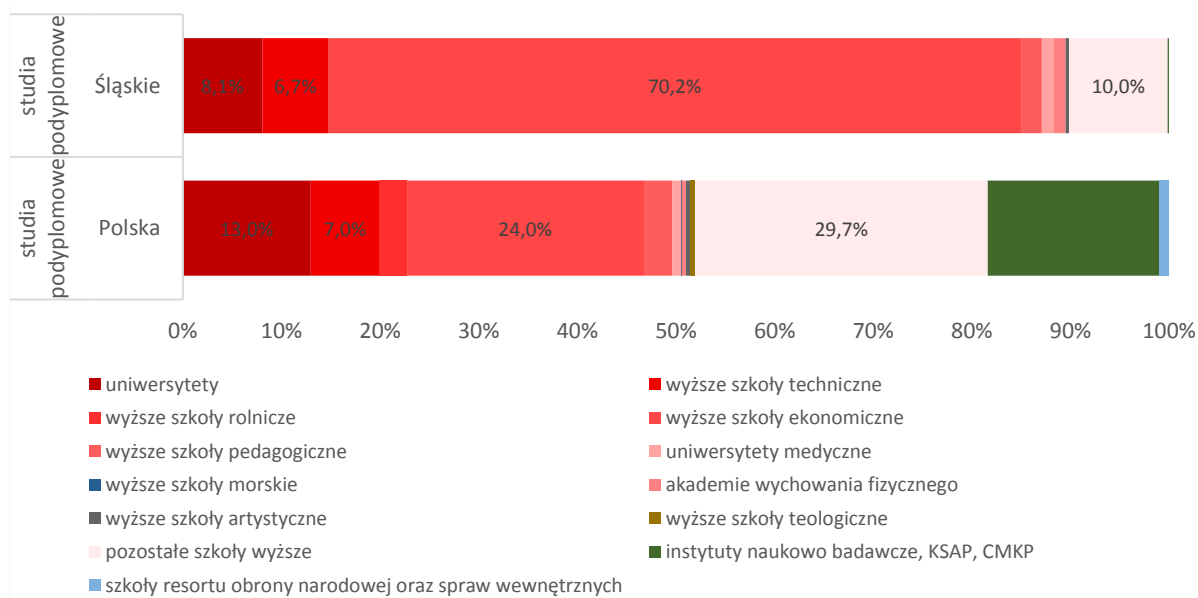
Tabela 9. Studenci szkół podyplomowych w województwach (udział % w 2017 roku oraz zmiana w czasie).

Województwa	Udział województw	Zmiana w czasie 2017/2009
POLSKA	-	-17,1%
DOLNOŚLĄSKIE	7,3%	-32,0%
KUJAWSKO-POMORSKIE	4,7%	23,1%
LUBELSKIE	3,9%	-40,9%
LUBUSKIE	0,7%	-43,5%
ŁÓDZKIE	4,7%	5,3%
MAŁOPOLSKIE	7,0%	-39,8%
MAZOWIECKIE	37,7%	-4,6%
OPOLSKIE	2,1%	56,6%
PODKARPACKIE	2,2%	-26,7%
PODLASKIE	1,2%	-68,2%
POMORSKIE	5,1%	-25,0%
ŚLĄSKIE	8,4%	-4,8%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	2,3%	15,1%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	2,0%	-55,9%
WIELKOPOLSKIE	7,2%	-22,7%
ZACHODNIOPOMORSKIE	2,5%	-32,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W badanym okresie największą grupę studentów stanowiły osoby uczące się na wyższych szkołach ekonomicznych, drugą najliczniejszą grupą byli studenci uniwersytetów. Za wzrostem liczby studentów notowanym od 2014 roku stoi rozwój wyższych szkół ekonomicznych, gdyż tylko w tej grupie zanotowano znaczący wzrost – o 4 579 osób. W pozostałych typach uczelni zauważalny był spadek lub utrzymywanie się liczby studentów w ostatnich 3 latach.

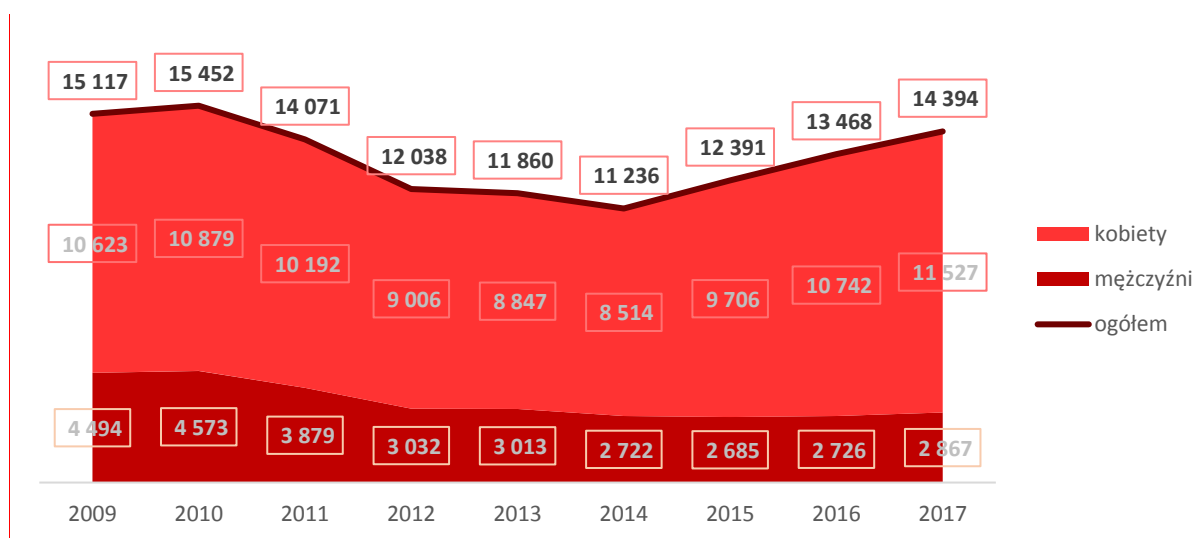
Wykres 12. Odsetek studentów studiów podyplomowych w województwie śląskim i w Polsce w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wśród studentów studiów podyplomowych dominują kobiety. Ich udział w ogóle studentów w latach 2009-2017 wzrósł o prawie 10 pp., z poziomu 70,3% do 80,1%. Od 2014 roku, po którym liczba osób uczących się na studiach podyplomowych zaczęła wzrastać, liczba kobiet wzrosła o 3 013, co stanowi ponad 95% wzrostu ogólnej liczby studentów.

Wykres 13. Struktura demograficzna studentów studiów podyplomowych w województwie śląskim w latach 2009-2017.

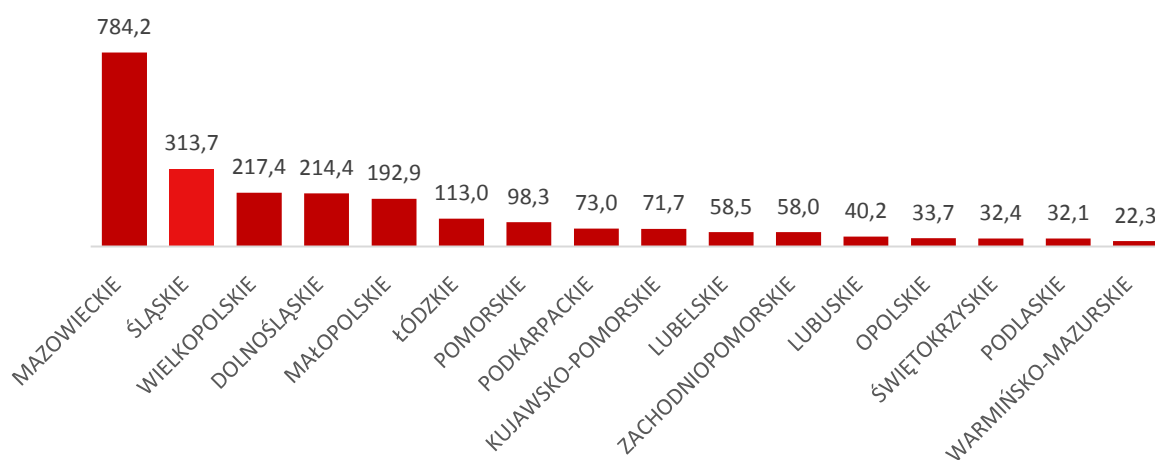

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Ustawiczne szkolenie zawodowe

Przez ustawiczne kształcenie zawodowe rozumie się zaplanowane z wyprzedzeniem działania i przedsięwzięcia związane z doskonaleniem zawodowym pracowników, które w całości lub w części finansuje przedsiębiorstwo.

Wykres 14. Liczba osób uczęszczających w kursach zawodowych w przekroju województw w 2015 roku.[tys].

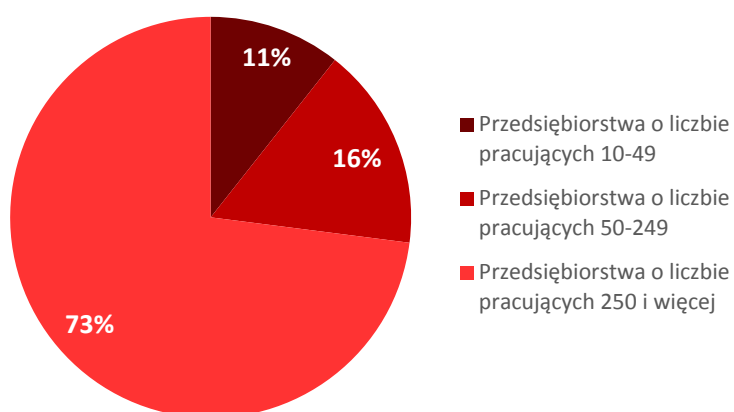
Źródło: „Charakterystyka ustawicznego szkolenia zawodowego w przedsiębiorstwach w 2015 r.”, Urząd Statystyczny w Gdańsku, 2017.

GUS.

Wzrost kompetencji zawodowych pracowników.

W 2015 roku w województwie śląskim w kursach zawodowych wzięło udział ponad 313 tys. osób i była to druga po województwie mazowieckim liczba w kraju. Kursanci z województwa śląskiego stanowili ponad 13% wszystkich kursantów w kraju. Jednak pomiędzy pierwszym a drugim miejscem istnieje bardzo duża różnica w liczbie kursantów – niemal 470 tys. osób. W województwie niemal 73% biorących udział w kursach to mężczyźni, co było najwyższym wskaźnikiem wśród województw, o 12 pp. wyższym niż dla Polski. W przekroju wielkości przedsiębiorstw delegujących na kursy zdecydowanie najczęściej kursantami byli pracownicy dużych przedsiębiorstw – powyżej 250 pracowników. Stanowili aż 73% wszystkich kursantów w województwie.

Wykres 15. Struktura wielkości firm delegujących pracowników na kursy zawodowe w województwie śląskim w 2015 roku.

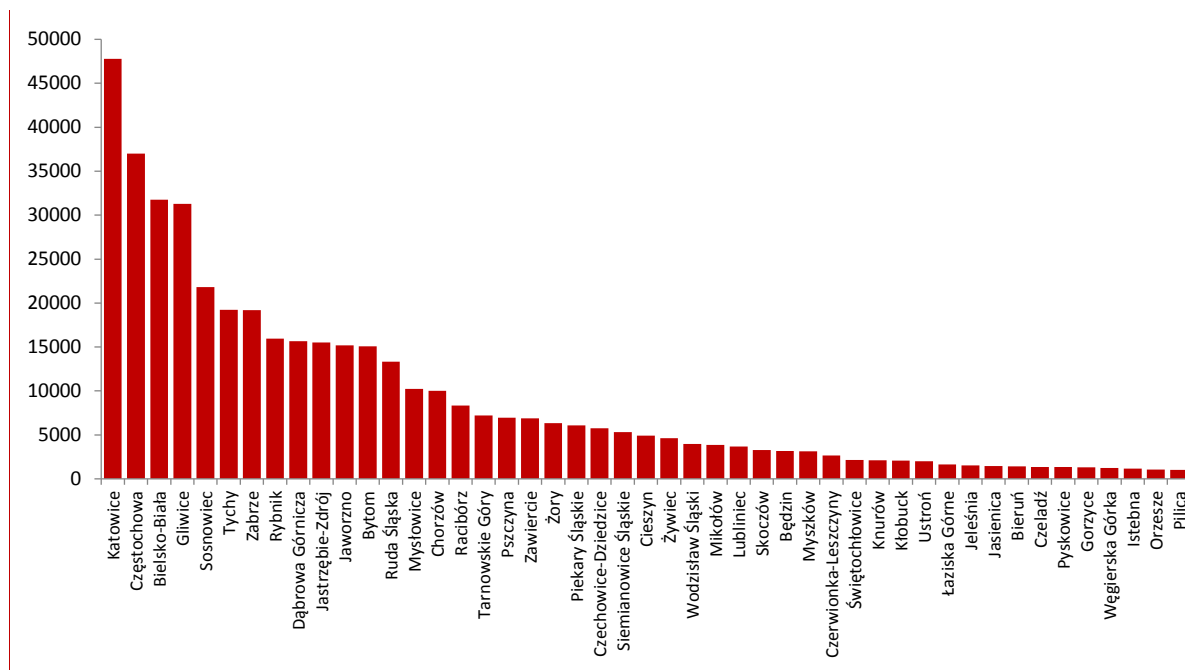
Źródło: „Charakterystyka ustawicznego szkolenia zawodowego w przedsiębiorstwach w 2015 r.”, Urząd Statystyczny w Gdańsku, 2017.

Strumień powiązań gospodarczo-przestrzennych

Powiązania w zakresie przestrzennej dywersyfikacji procesów gospodarczych w regionie obejmują wszystkie powiązania funkcjonalne zidentyfikowane na podstawie druków PIT-11¹¹. Na podstawie gminy zamieszkania pracownika oraz gminy – siedziby pracodawcy można określić codzienne dojazdy do pracy pomiędzy gminami. Najwięcej powiązań związanych z pracą w ramach jednej gminy zamieszkania posiadają Katowice (48 tys.). Na kolejnych miejscach znajdują się: Częstochowa (37 tys.), Gliwice (31 tys.), Bielsko-Biała (32 tys.), Sosnowiec (22 tys.), Zabrze (19 tys.), Tychy (19 tys.), Dąbrowa Górnicza (15,6 tys.), Rybnik (16 tys.), Jastrzębie-Zdrój (15,5 tys.), Bytom (15,0 tys.) i Jaworzno (15,0 tys.).

Wykres 16. Powiązania wewnętrzne powyżej 1 000 osób na podstawie PIT-11 w województwie śląskim w 2015 r.

11 Metodologia i wyniki badania zawarte w opracowaniu: „Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego”, RCAS, Katowice 2017 r.

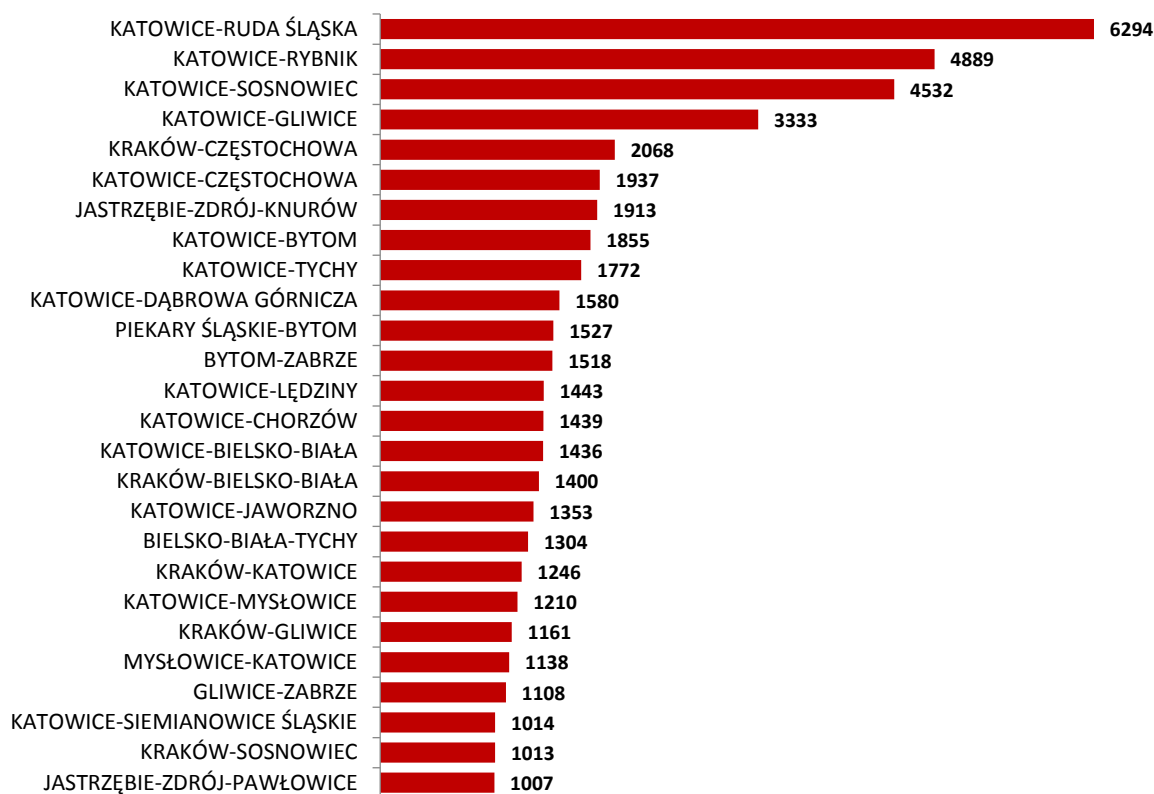

Źródło: „Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego”, RCAS, Katowice 2017 r.

Największe dojazdy z miejsca zamieszkania do miejsca pracy występują w relacji Sosnowiec – Katowice (12,8 tys.). Na następnych pozycjach znajdują się: Ruda Śląska (10,2 tys. – do Katowic), Chorzów (7,3 tys. – do Katowic), Zabrze (7,0 tys. – do Gliwic), Rybnik (6,6 tys. – do Katowic), Tychy (6,1 tys. – do Katowic), Bytom (6,0 tys. – do Katowic).

Najwyższe wartości relacji pomiędzy miejscem świadczenia pracy a siedzibą główną przedsiębiorstwa występują z Rudy Śląskiej do Katowic (6,3 tys.). Na następnych pozycjach znajdują się relacje: z Rybnika do Katowic (4,9), z Sosnowica do Katowic (4,5 tys.), z Gliwic do Katowic (3,3 tys.), z Częstochowy do Krakowa (2,1 tys.), z Częstochowy do Katowic (1,9 tys.) i z Knuruwa do Jastrzębia-Zdroju (1,9 tys.).

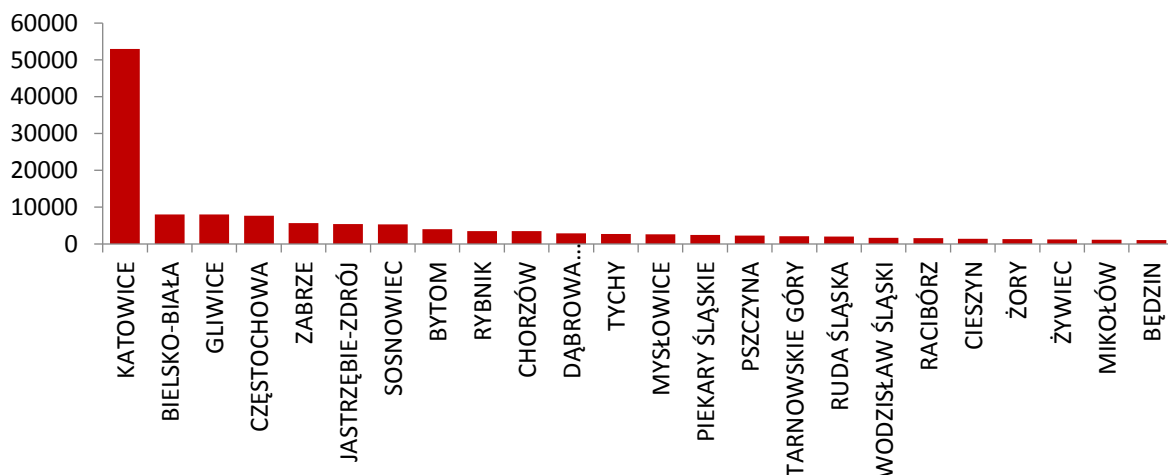
Wykres 17. Największe relacje, w których koszty uzyskania przychodu nie zostały wskazane jako podwyższone.

Źródło: „Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego”, RCAS, Katowice 2017 r.

Najważniejsze ośrodki generujące powiązania, w których koszty uzyskania przychodu nie zostały wskazane jako *podwyższone*, czyli gminy generujące największe powiązania inne niż dojazdy do pracy (na ich obszarze znajduje się podana w PIT-11 siedziba przedsiębiorstwa, ale pracownicy faktycznie pracują w miejscu swojego zamieszkania) zidentyfikowano na podstawie sumy wszystkich tego rodzaju powiązań. Wskazuje ona, że zdecydowanie największą ich liczbę posiadają Katowice (53,0 tys.). Na następnych pozycjach znajdują się: Bielsko-Biała (8,0 tys.), Gliwice (8,0 tys.) i Częstochowa (7,6 tys.).

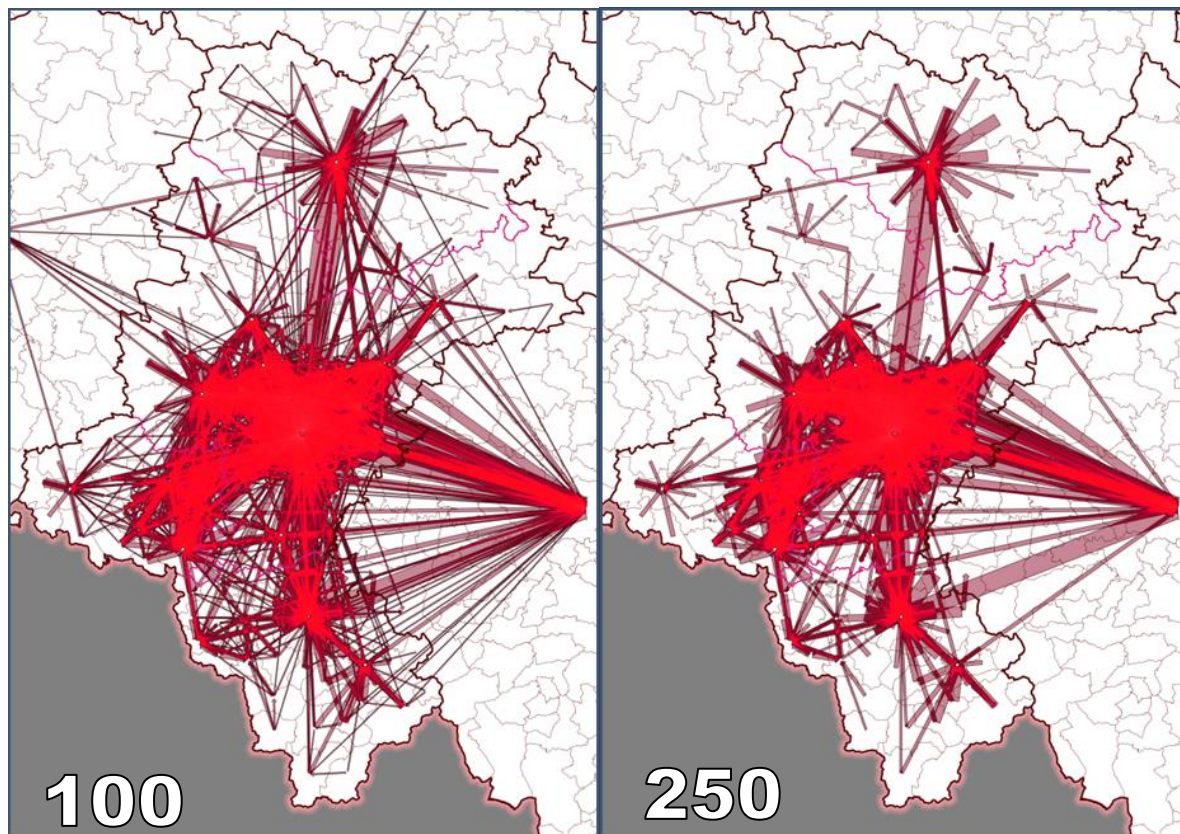
Wykres 18. Gminy generujące największe powiązania, w których koszty uzyskania przychodu nie zostały wskazane jako podwyższone.

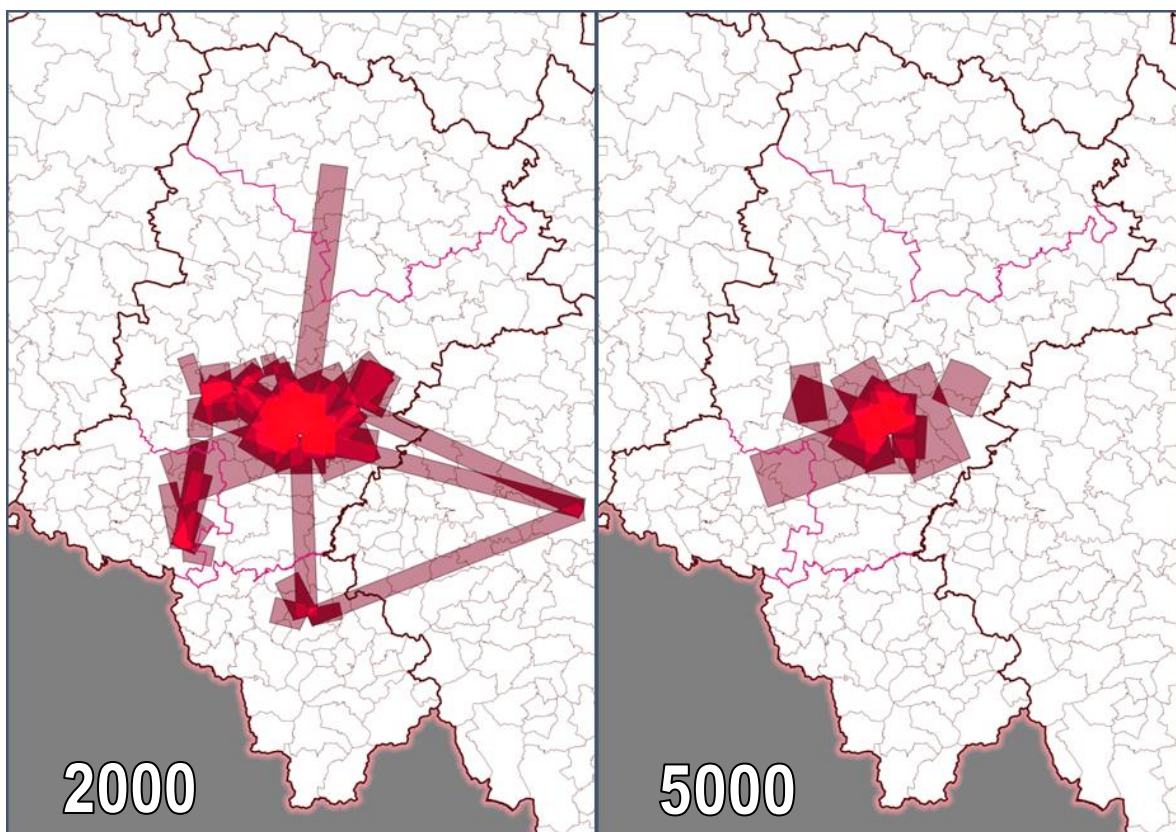
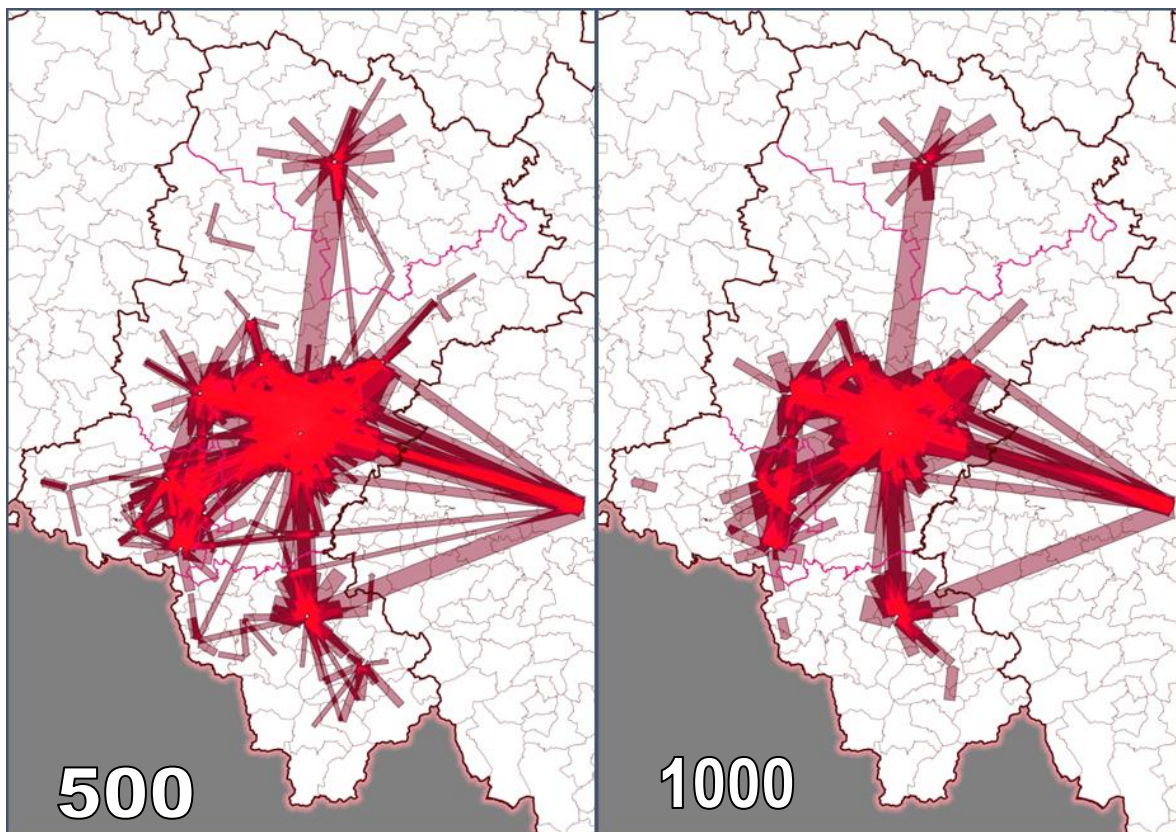

Źródło: „Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego”, RCAS, Katowice 2017 r.

Zróznicowanie skali i kierunków całego strumienia powiązań gospodarczo-przestrzennych przedstawiono stosując generalizację w postaci progów, które przyjęto arbitralnie (100, 250, 500, 1 000, 2 000 i 5 000 osób). Uzyskano dzięki temu bardziej czytelny obraz struktury przestrzennej w przedmiotowym zakresie. Analiza wskazuje, na silne powiązania wewnątrz Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii oraz pomiędzy Metropolią a Aglomeracją Rybnicką. Zauważa się także istotne są powiązania regionu z Krakowem.

Mapa 5. Zróznicowanie powiązań w zależności od liczby osób.

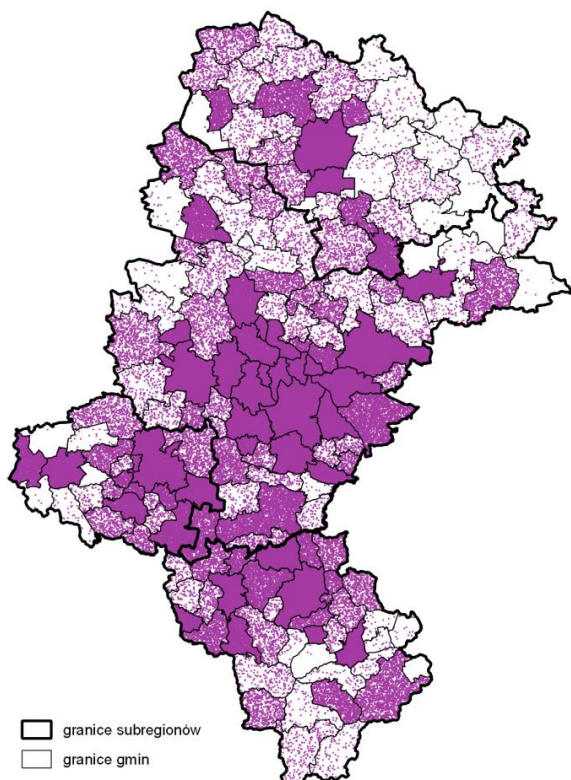

Źródło: „Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego”, RCAS, Katowice 2017 r.

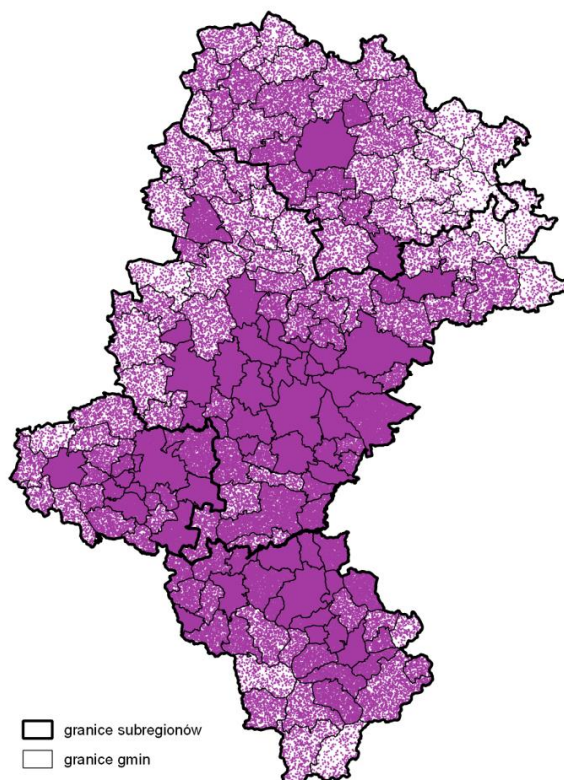
Powiązania funkcjonalne związane z dojazdami do pracy wyraźnie wskazują także na charakterystykę regionu jako głównego ośrodka przemysłowego w Polsce. Rozmieszczenie płatników podatku dochodowego, których działalność klasyfikuje się w ramach sekcji C

(przetwórstwo przemysłowe) Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) ukazuje dość równomierne pokrycie obszaru województwa zakładami przemysłowymi z wyraźnym nasileniem ich występowania w obszarach miejskich regionu (w szczególności na terenie Metropolii oraz trzech Aglomeracji). W ramach przetwórstwa przemysłowego (sekcja C PKD) zatrudnionych jest ponad 300 tys. mieszkańców województwa śląskiego i jest to gałąź gospodarki o najwyższym zatrudnieniu w województwie.

Mapa 6. Lokalizacja płatników podatku dochodowego wg sekcji PKD - sekcja C (przetwórstwo przemysłowe) w województwie śląskim.

Mapa 7. Miejsce zamieszkania podatników wg sekcji PKD – sekcja C (przetwórstwo przemysłowe) w województwie śląskim.

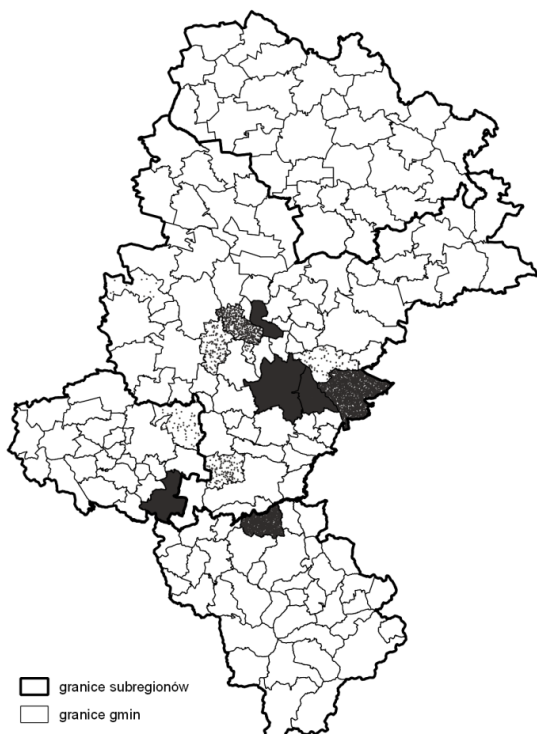
Źródło: „Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego”, RCAS, Katowice 2017 r., s.49.

Źródło: „Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego”, RCAS, Katowice 2017 r., s.49.

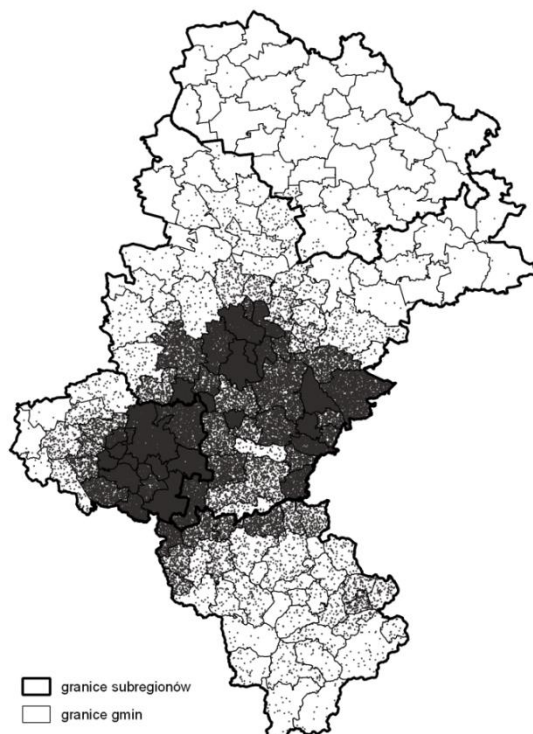
Analiza rozmieszczenia płatników oraz miejsc zamieszkania podatników w województwie śląskim na podstawie działów PKD pozwala dokładniej zobrazować znaczenie poszczególnych branż przemysłu dla gospodarki regionu.

Zatrudnienie w górnictwie (Dział 05 - *Wydobywanie węgla kamiennego i węgla brunatnego*) w 2015 roku, który był podstawą do analizy powiązań funkcjonalnych w regionie związanych z dojazdami do pracy, wynosiło około 80 tys. osób. Należy podkreślić dużą koncentrację geograficzną miejsc pracy, ulokowanych zaledwie w kilku gminach województwa śląskiego. Powodem tego jest, fakt że kopalnie zrzeszone były w holdingach, które miały główną siedzibę w Katowicach. Faktyczny obszar oddziaływania kopalń można natomiast wskazać przez analizę rozkładu miejsc zamieszkania pracowników. Widoczne jest duże znaczenie górnictwa w centralnej i zachodniej części województwa śląskiego (w szczególności na obszarach Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii oraz Aglomeracji Rybnickiej wraz z funkcjonalnym otoczeniem tych obszarów).

Mapa 8. Lokalizacja płatników podatku dochodowego wg PKD - Dział 05 (Wydobywanie węgla kamiennego i węgla brunatnego).

Mapa 9. Miejsce zamieszkania podatników wg PKD - Dział 05 (Wydobywanie węgla kamiennego i węgla brunatnego).

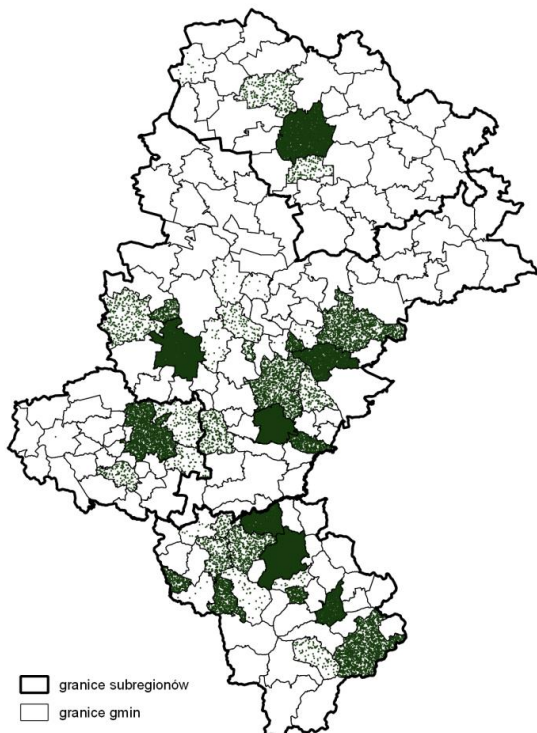
Źródło: „Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego”, RCAS, Katowice 2017 r., s.53.

Źródło: „Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego”, RCAS, Katowice 2017 r., s.53.

Oprócz tradycyjnej dla regionu gałęzi przemysłu, jaką jest górnictwo węgla kamiennego, analiza powiązań funkcjonalnych wykazała także istotną rolę przemysłu motoryzacyjnego dla gospodarki województwa śląskiego. W ramach działu 29 (produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli) pracuje około 45 tys. osób. Fabryki samochodów znajdują się w Tychach, Gliwicach i Bielsku-Białej, dużym ośrodkiem związanym z tą branżą jest także Częstochowa. Oprócz wymienionych miast, branża motoryzacyjna obecna jest też w kilku mniejszych ośrodkach, razem pokrywając województwo dość równomierną siecią.

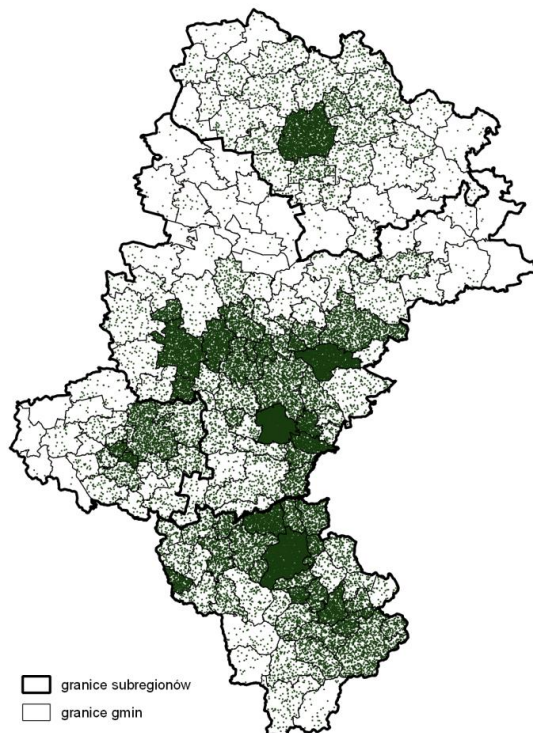
Mapa przedstawiająca miejsce zamieszkania pracowników tego działu gospodarki wskazuje, że mieszkają oni głównie w gminach, w których zlokalizowane są zakłady pracy oraz w najbliższej okolicy.

Mapa 10. Lokalizacja płatników podatku dochodowego wg PKD - Dział 29 (produkcja pojazdów sam., przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli) w województwie śląskim.

Źródło: „Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego”, RCAS, Katowice 2017 r., s.56.

Mapa 11. Miejsce zamieszkania podatników wg PKD - Dział 29 (produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli) w województwie śląskim.

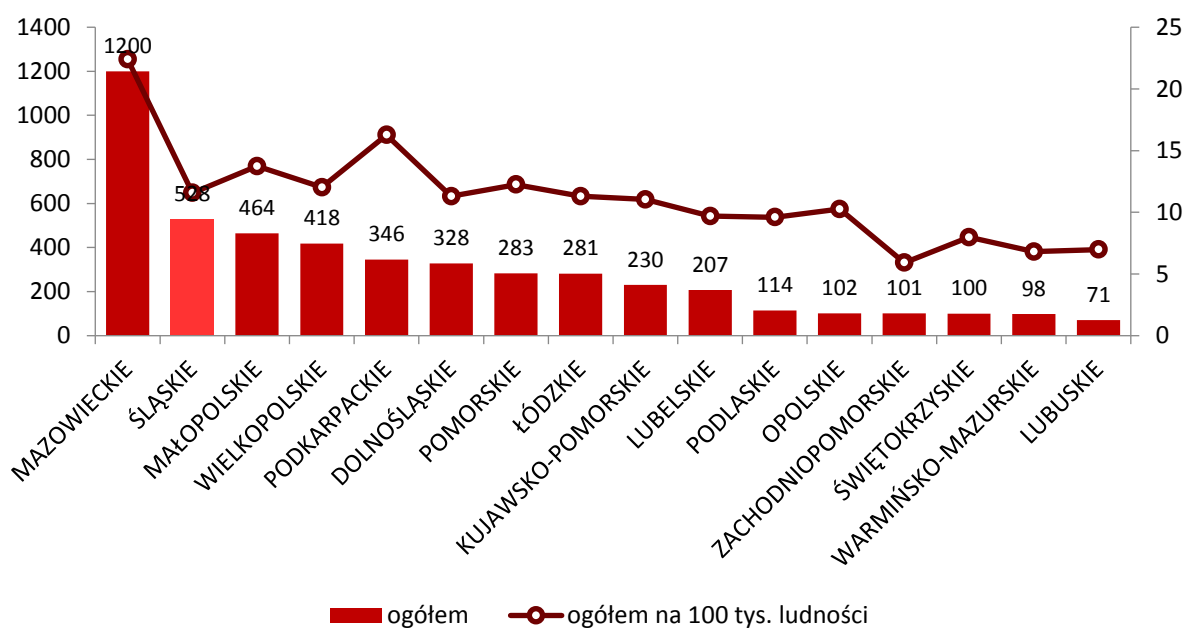
Źródło: „Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego”, RCAS, Katowice 2017 r., s.56.

B+R+I

Według danych na 2016 rok w województwie śląskim funkcjonowało 528 jednostek aktywnych badawczo, co stanowiło aż 10,8% jednostek w kraju i było drugim wynikiem po województwie mazowieckim (1 200 jednostek). Nieco inaczej sytuacja kształtuje się po przeliczeniu ilości jednostek względem liczby ludności. W województwie śląskim na 100 tys. mieszkańców przypadało 11,6 jednostek, a więc mniej od średniej krajowej (12,7). Lepszy wynik uzyskały województwa: mazowieckie (22,4), podkarpackie (16,3), małopolskie (13,7), pomorskie (12,2) oraz wielkopolskie (12). Ogółem na 100 tys. podmiotów gospodarki narodowej przypada 113,5 jednostek – niewiele mniej niż w kraju (115,9). Wyższe wartości wskaźnika odnotowano w województwach: podkarpackim (208,3), mazowieckim (154,7), małopolskim (126,4), lubelskim (119,5), kujawsko-pomorskim (118,9), łódzkim (116,1), a także podlaskim (114,5). Wśród jednostek badawczych w regionie 478 (90,5%) to jednostki działające w sektorze przedsiębiorstw.

Stosunkowo duża liczba jednostek aktywnych badawczo.

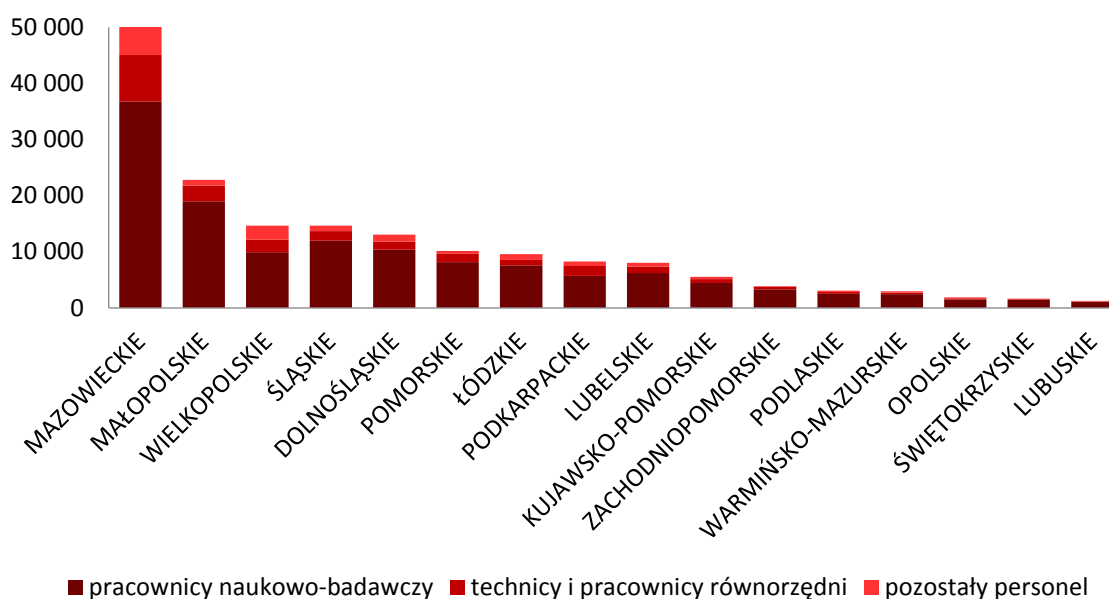
Wykres 19. Jednostki badawcze ogółem i na 100 tys. ludności wg województw w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W latach 2009-2016 ilość jednostek badawczych w województwie ulegała regularnemu zwiększeniu. W porównaniu z rokiem 2009, gdy na obszarze regionu funkcjonowało 171 jednostek, nastąpił wzrost o ponad 200%. Najsilniejsza tendencja wzrostowa była w województwie podkarpackim (550%). Wzrost w skali kraju wyniósł natomiast 275%. Według danych za 2016 rok w działalności badawczej i rozwojowej w województwie śląskim pracowały 14 634 osoby, co odpowiadało 9 226,2 EPC (osobo-rok poświęcony wyłącznie na działalność B+R). W sektorze przedsiębiorstw zatrudnienie wynosiło 4 813 EPC (6 263 osoby), w sektorze szkolnictwa wyższego 4 068,5 EPC (7 929 osób), a w sektorze rządowym 344,7 EPC (442 osoby). Łącznie według EPC na 1 000 osób aktywnych zawodowo przypadają 3,8 pracowników badawczych. Wśród osób pracujących w B+R 82,0% stanowili pracownicy naukowo-badawczy (12 002 osoby), natomiast pozostałą część technicy i pracownicy równorzędni oraz pozostały personel (odpowiednio 1 676 oraz 956 pracowników). W przemyśle (sekcje B, C, D, E PKD 2007) pracowało 2 324 pracowników naukowo-badawczych, 545 techników i pracowników równorzędnych, a także 378 osób pozostałego personelu.

Wykres 20. Pracujący w działalności badawczo-rozwojowej wg województw w 2016 roku.

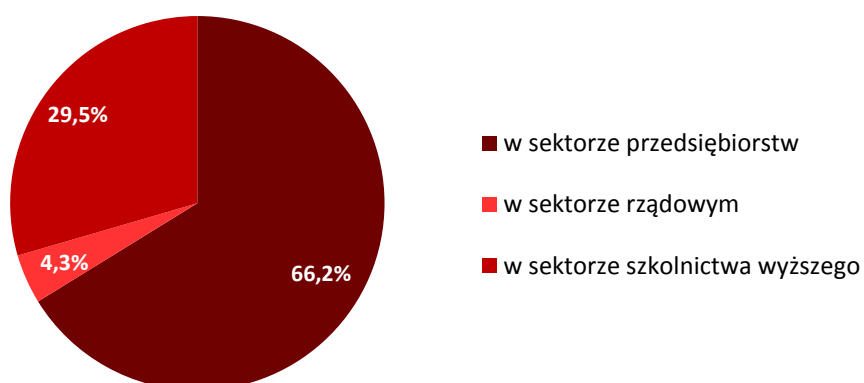

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Istotnym czynnikiem dla rozwoju sektora B+R jest wysokość nakładów wewnętrznych. W województwie śląskim w 2016 roku wyniosły one 1 204 581,9 tys. złotych, co oznacza, iż w porównaniu do 2009 roku wzrosły one o 25,9% (z 956 520,1 tys. złotych). Dla porównania w skali kraju w analizowanym czasie wzrost wyniósł 97,8% (z 9 069 965,6 tys. na 17 943 044,6 tys. zł). Nakłady w przeliczeniu na 1 mieszkańca w regionie osiągnęły wartość 263,9 mln, a więc zaledwie 56,5% kwoty na poziomie kraju (466,9 mln). Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku nakładów wewnętrznych przypadających na 1 pracującego w B+R, gdzie w województwie śląskim wynosiły one 82,3 mln, a w kraju 104,6 mln. Wśród nakładów wewnętrznych w województwie 84,8% stanowiły nakłady bieżące ogółem, natomiast pozostałe 15,2% nakłady inwestycyjne na środki trwałe.

Stosunkowo niskie nakłady na działalność B+R w województwie.

Wykres 21. Nakłady wewnętrzne na B+R według sektorów w województwie śląskim w 2016 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Większość nakładów wewnętrznych na badania i rozwój w regionie stanowiły nakłady w sektorze przedsiębiorstw (66,2%), których wartość w 2016 roku wyniosła 797,5 mln złotych. Nakłady w sektorze szkolnictwa wyższego wyniosły 355,5 mln złotych, natomiast w sektorze rządowym jedynie 51,6 mln złotych. Zgodnie z danymi z 2015 roku nakłady w sektorze przedsiębiorstw stanowiły 0,3% PKB (ceny bieżące). Relacja dla sektora rządowego i szkolnictwa wyższego według

tego wskaźnika wyniosła 0,5%. Łącznie nakłady wewnętrzne stanowiły 0,6% PKB (ceny bieżące), a więc w porównaniu z 2009 rokiem nastąpił wzrost o mniej niż 0,1 pp. Udział z 2015 roku plasuje województwo poniżej średniej krajowej (1%) oraz na dziesiątej pozycji wśród regionów (ex aequo z województwem świętokrzyskim). Najwyższa relacja (powyżej 1%) wystąpiła w województwach: mazowieckim, małopolskim, podkarpackim, pomorskim i lubelskim, natomiast najniższa (poniżej 0,5%) w województwach: kujawsko-pomorskim, zachodniopomorskim, opolskim, warmińsko-mazurskim i lubuskim. W latach 2009-2015 mniejszy wzrost niż w województwie śląskim odnotowano jedynie w województwie warmińsko-mazurskim, natomiast w województwie kujawsko-pomorskim – spadek. Najlepiej sytuacja przedstawia się w województwie podkarpackim, gdzie wzrost wyniósł 0,9 pp.

W przemyśle (sekcje B, C, D, E PKD 2007) wysokość nakładów wewnętrznych na badania i rozwój wyniosła w 2016 roku 456 mln złotych, przy czym środki otrzymane od instytucji alokujących środki publiczne to 31,1 mln złotych. W przypadku sekcji poza przemysłem nakłady ogółem wyniosły 748,6 mln złotych, a od instytucji – 412,5 mln złotych.

Według dziedzin nauki i techniki największą część wśród nakładów wewnętrznych ogółem na B+R w regionie stanowiły nakłady na nauki inżynierskie i techniczne – 74% (891 316,4 tys. zł). Należy przy tym zaznaczyć, iż jest to znacznie więcej niż poziom krajowy, który wyniósł 49,9%. Na kolejnych miejscach znalazły się nakłady na nauki: przyrodnicze (11,2%), medyczne i nauki o zdrowiu (5,8%), humanistyczne i sztuka (4,3%), społeczne (3,7%) oraz rolnicze i weterynaryjne (1%).

Wysokość nakładów zewnętrznych na działalność badawczo-rozwojową wyniosła w 2016 roku 550,4 mln złotych, co oznacza, iż w porównaniu do roku 2009, gdy nakłady wynosiły 223,8 mln złotych nastąpił wzrost o prawie 146%.

W województwie śląskim przedsiębiorstwa innowacyjne stanowiły 14,3% ogółu przedsiębiorstw, a więc jedynie o 0,1 pp. mniej niż średnia krajowa. Należy przy tym zaznaczyć, iż w latach 2009-2017 udział ten zmniejszył się o 3,9 pp. Największy odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych występował na terenie województw: mazowieckiego (16,8%), pomorskiego (15,5%), podkarpackiego (15,3%), małopolskiego (15,1%) oraz dolnośląskiego (14,8%). Województwo śląskie w tym zestawieniu zajęło szóstą pozycję.

W regionie w przedsiębiorstwach innowacyjnych przeważały podmioty przemysłowe, które stanowiły 19,3% przedsiębiorstw. Wśród nich najczęściej było firm stosujących nowe lub istotnie ulepszone procesy (16%), natomiast 12,2% ogółu przedsiębiorstw wprowadzało nowe lub istotnie ulepszone produkty. Udział podmiotów z sektora usług wynosił 9,3%. Występowała niewielka przewaga firm wykorzystujących nowe lub istotnie ulepszone procesy (7,3% przedsiębiorstw). Nowe lub istotnie ulepszone produkty wprowadziło 5,2% podmiotów.

Wśród przedsiębiorstw innowacyjnych dominują podmioty przemysłowe z sektora publicznego oraz te zatrudniające co najmniej 250 pracowników. Te podmioty poniosły także największe nakłady na działalność B+R.

Tabela 10. Przedsiębiorstwa innowacyjne w województwach według rodzaju innowacji wprowadzonych w 2017 r.

Województwo	przedsiębiorstwa z sektora usług w %			przedsiębiorstwa przemysłowe w %		
	ogółem	nowe lub istotnie ulepszone produkty	nowe lub istotnie ulepszone procesy	ogółem	nowe lub istotnie ulepszone produkty	nowe lub istotnie ulepszone procesy
DOLNOŚLĄSKIE	11,77	5,45	9,27	17,78	11,07	15,23
KUJAWSKO-POMORSKIE	6,84	2,40	6,48	17,36	10,71	14,09

LUBELSKIE	8,02	3,92	6,21	20,13	14,57	14,00
LUBUSKIE	10,66	4,79	7,43	15,35	7,35	13,40
ŁÓDZKIE	9,42	6,10	6,95	15,98	10,68	13,22
MAŁOPOLSKIE	9,36	4,45	7,32	20,74	12,96	17,14
MAZOWIECKIE	14,17	7,08	11,55	19,48	14,42	14,79
OPOLSKIE	2,51	2,01	1,34	22,63	15,02	19,08
PODKARPACKIE	11,08	8,33	9,19	19,43	11,94	17,51
PODLASKIE	6,16	4,80	5,71	18,19	12,03	14,04
POMORSKIE	13,21	5,15	10,87	17,86	10,98	15,09
ŚLĄSKIE	9,32	5,17	7,34	19,34	12,15	16,00
ŚWIĘTOKRZYSKIE	5,15	2,58	4,29	19,24	14,13	16,03
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	3,89	3,19	3,89	14,27	10,16	12,09
WIELKOPOLSKIE	8,88	5,42	6,48	18,62	12,23	16,14
ZACHODNIOPOMORSKIE	9,21	2,62	8,34	18,09	10,19	13,96

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Pod względem wielkości innowacyjnych przedsiębiorstw przemysłowych w regionie w 2017 roku, największy udział (59,3%) stanowiły podmioty zatrudniające 250 i więcej pracowników. Udział podmiotów zatrudniających 50-249 osób wyniósł 31,6%, natomiast zatrudniających 10-49 pracowników – 12,5%. Biorąc pod uwagę rodzaj wprowadzonych innowacji w podmiotach zatrudniających co najmniej 250 osób przeważały przedsiębiorstwa wprowadzające nowe lub ulepszone procesy (53,7% ogółu przedsiębiorstw). Udział przedsiębiorstw stosujących nowe lub ulepszone produkty oraz nowe lub istotnie ulepszone dla rynku produkty w tej grupie wielkości wynosił odpowiednio 42,9% oraz 25,8%.

Tabela 11. Przedsiębiorstwa innowacyjne przemysłowe wg rodzajów wprowadzonych innowacji i klas wielkości w województwie śląskim w 2017 roku.

Przedsiębiorstwa innowacyjne (w %)	ogółem	10 - 49	50 - 249	250 i więcej
ogółem	19,34	12,50	31,61	59,33
nowe lub istotnie ulepszone produkty	12,15	7,31	20,20	42,91
nowe lub istotnie ulepszone dla rynku produkty	7,28	4,62	11,31	25,75
nowe lub istotnie ulepszone procesy	16,00	9,62	27,44	53,73

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Biorąc pod uwagę strukturę własności przemysłowych przedsiębiorstw innowacyjnych w kraju w 2017 roku, najwięcej było podmiotów sektora publicznego (26,2%). Firmy z sektora prywatnego stanowiły 18,2%, przy czym sektora prywatnego z własnością zagraniczną (29,2%). Nieco inaczej sytuacja wyglądała w województwie śląskim, gdzie udział przedsiębiorstw innowacyjnych sektora publicznego wynosił 35,9%, natomiast prywatnego – 18,8% (31,4% z własnością zagraniczną).

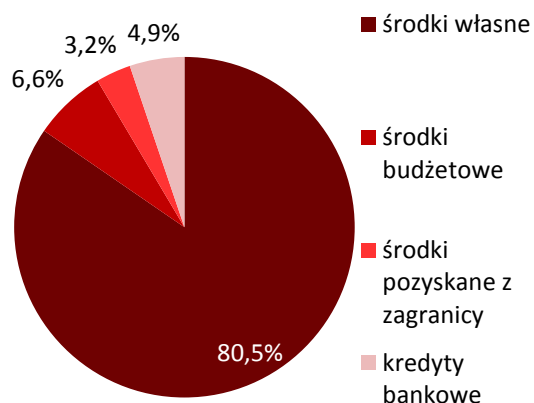
W regionie stosunkowo niewiele przedsiębiorstw przemysłowych współpracowało w ramach inicjatywy klastrowej lub innej sformalizowanej współpracy (w grupie przedsiębiorstw zatrudniających 10-249 osób). Udział tych podmiotów wśród ogółu przedsiębiorstw wynosił jedynie 7,3%, co daje jeden z niższych wyników w kraju, przy średniej krajowej 8,7%. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w województwach: kujawsko-pomorskim (12,7%), lubelskim (12,7%), małopolskim (11,8%), podkarpackim (11,6%) oraz opolskim (11,1%). W latach 2009-2017 wartość tego wskaźnika intensywnie się zmieniała. W województwie śląskim najwięcej wynosił on w 2012 roku (9,4%), natomiast najmniej w 2010 roku (4,5%). Wartość odnotowana w roku 2017 stanowi wzrost o 0,2 pp. wobec danych z 2009 roku.

Według danych na 2017 rok nakłady przedsiębiorstw na działalność innowacyjną w Polsce wyniosły 41 166 mln złotych. Nakłady w województwie śląskim osiągnęły wysokość 3 752 mln, co stanowiło 9,1% kwoty na poziomie kraju i stanowiło trzeci wynik po województwie mazowieckim (14 173 mln zł) i łódzkim (4 806 mln zł). Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach w województwie w przeliczeniu na 1 osobę aktywną zawodowo wyniosły 1 912 zł, a więc o 473 zł

mniej niż w kraju. Najwyższą wartość odnotowano również w województwie mazowieckim i łódzkim (odpowiednio 5 424 zł i 4 087 zł). Nakłady na działalność innowacyjną w regionie poniosło w 2017 roku 15% przedsiębiorstw przemysłowych i 8,7% przedsiębiorstw z sektora usług. Wskaźnik nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach w relacji do PKB wyniósł w 2015 roku 1,8 - mniej niż na poziomie kraju (2,4).

Wśród nakładów w regionie 3 171 mln złotych (84,5%) poniosły przedsiębiorstwa przemysłowe, natomiast 581 mln złotych (15,5%) przedsiębiorstwa usługowe. Podmioty usługowe najczęściej nakładów poniosły na działalność badawczo-rozwojową (246 mln zł) oraz na środki trwałe (143 mln zł). W przedsiębiorstwach przemysłowych dominowały nakłady na środki trwałe (2 015 mln zł). Nakłady na działalność badawczo-rozwojową wyniosły 951 mln zł. Zarówno firmy usługowe, jak i przemysłowe najczęściej finansowały nakłady na działalność innowacyjną ze środków własnych. W przypadku przedsiębiorstw usługowych środki własne wyniosły 468 138 tys. zł (80,5%), środki budżetowe – 38 178 tys. zł, kredyty bankowe – 28 765 tys. zł, natomiast środki pozyskane z zagranicy – 18 384 tys. zł. W przedsiębiorstwach przemysłowych nakłady ze środków własnych to 2 672 759 tys. zł (84,3%), z kredytów bankowych – 183 992 tys. zł, ze środków pozyskanych z zagranicy 150 412 tys. zł, a ze środków budżetowych – 80 031 tys. zł.

Wykres 22. Nakłady wg finansowania w przedsiębiorstwach usługowych w województwie śląskim w 2017 roku.

Wykres 23. Nakłady wg finansowania w przedsiębiorstwach przemysłowych w województwie śląskim w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

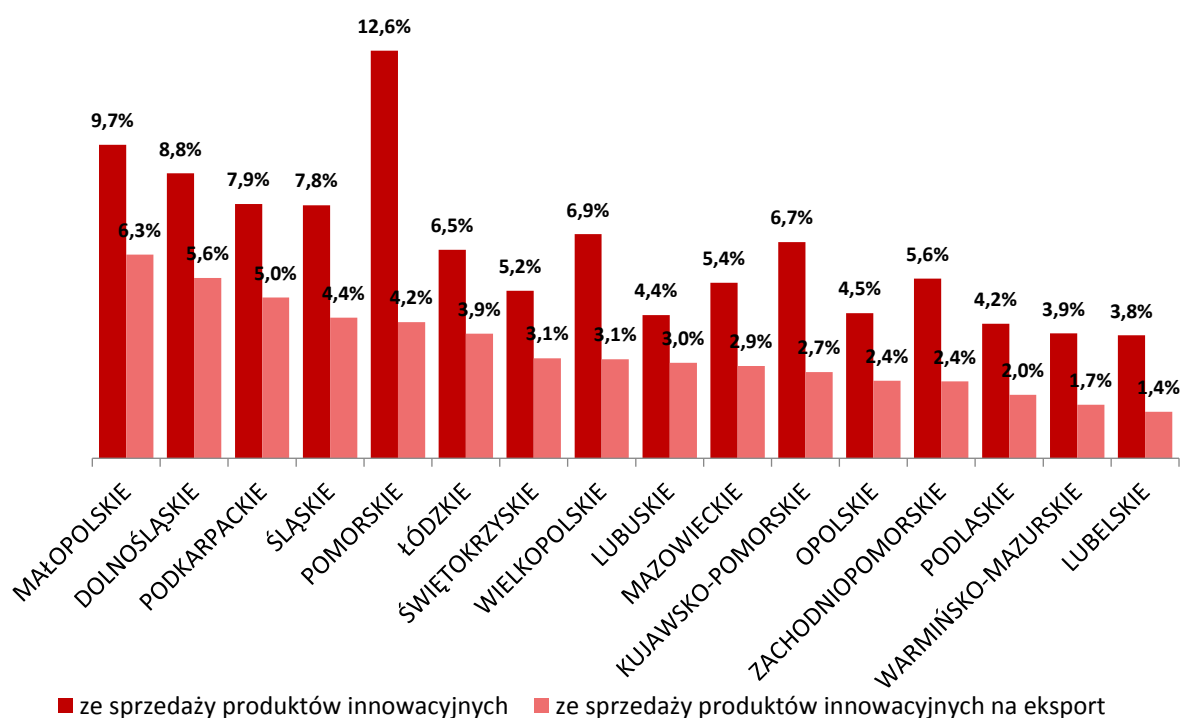
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Województwo śląskie wyróżnia się również pod względem produkcji sprzedanej wyrobów innowacyjnych w przedsiębiorstwach przemysłowych. W 2017 roku jej udział w wartości sprzedaży wyrobów ogółem wyniósł 9,9% (o nieco ponad 1 pp. więcej niż na poziomie kraju), co stanowiło czwarty wynik po województwach: małopolskim (13,6%), pomorskim (13,3%) oraz podkarpackim (12,2%). Należy też zaznaczyć, iż najwyższą wartość odnotowano w sektorze prywatnym z własnością zagraniczną (14,7%). Ogółem w sektorze prywatnym wyniosła ona 11,1% a w sektorze publicznym tylko 1,4%. Biorąc pod uwagę wielkość przedsiębiorstw największy udział produkcji sprzedanej wyrobów nowych lub istotnie ulepszonych w ogólnej wartości sprzedaży wyrobów występuje w podmiotach zatrudniających co najmniej 250 pracowników (11,7%).

Inaczej przedstawia się udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych. W 2017 roku w regionie wyniósł on 7,8%, co w porównaniu z rokiem 2009 stanowi wzrost o 0,8 pp. Wartość ta jest wprawdzie wyższa niż na poziomie kraju (7,1%), jednak w rankingu województw region zajął 5. miejsce, tym samym poprawiając pozycję o 5 miejsc. Na wartość wskaźnika wpływa sprzedaż

produktów nowych lub istotnie ulepszonych, zarówno względem rynku, jak i tylko dla przedsiębiorstwa. W 2017 roku udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych dla rynku wyniósł 4,4%, natomiast ze sprzedaży produktów innowacyjnych tylko dla przedsiębiorstwa – 3,5%. Stosunek przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem wyniósł 4,4%, co stanowiło trzeci wynik wśród regionów przy średniej krajowej 3,7%. W przypadku produktów innowacyjnych dla rynku było to 2,4%. Największym udziałem przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem charakteryzowały się przedsiębiorstwa sektora prywatnego z własnością zagraniczną – 13,2%. W sektorze prywatnym ogółem było to 8,8%, natomiast w sektorze publicznym 1,4%. Z kolei biorąc pod uwagę wielkość przedsiębiorstw najwyższy wskaźnik wyróżnia firmy o liczbie pracowników co najmniej 250 (9,9%). W podmiotach zatrudniających 50-249 pracowników udział ten wyniósł 4,1%, a w podmiotach o liczbie pracowników 10-49 jedynie 2%.

Wykres 24. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przedsiębiorstwach przemysłowych wg województw w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

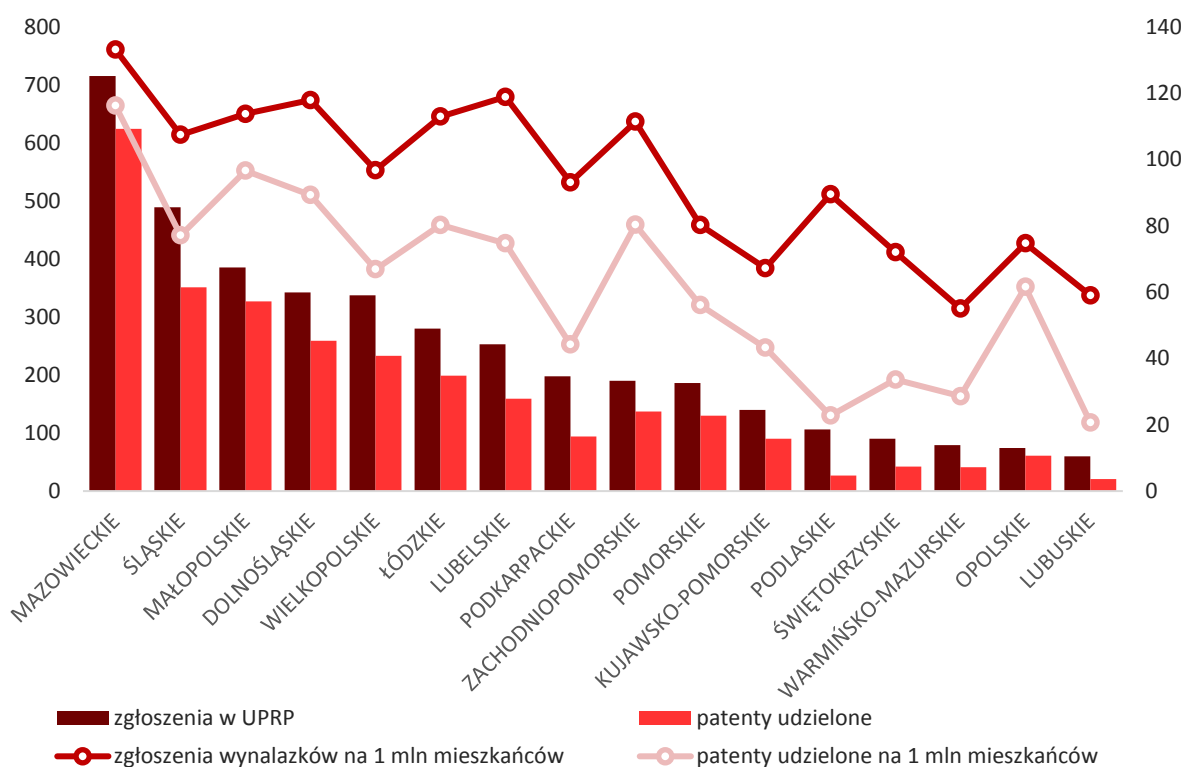
Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki (o liczbie pracowników powyżej 9 osób) wyniósł w 2016 roku 46%, co było drugą wartością w kraju po województwie dolnośląskim (58,5%). Należy też podkreślić, iż udział ten był o 11,2 pp. wyższy od wskaźnika na poziomie kraju. W latach 2009-2012 udział przychodów netto ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki stopniowo się zmniejszał (z 51,4% do 43,1%), po czym do roku 2014 (43,3%) utrzymywał się na zbliżonym poziomie. W 2015 roku wartość wskaźnika zaczęła wzrastać, lecz pomimo tego wartość z 2016 roku była o 5,4 pp. niższa w porównaniu z rokiem 2009.

W 2017 roku do Urzędu Patentowego Rzeczypospolitej Polskiej wpłynęły 3 924 zgłoszenia wynalazków, z czego w województwie śląskim dokonano 489 zgłoszeń, co stanowiło 12,5% wszystkich zgłoszeń w kraju. Więcej zgłoszeń pochodziło jedynie z województwa mazowieckiego – 715 (18,2%). Stosunkowo dużo zgłoszeń odnotowano także z województw: małopolskiego (285), dolnośląskiego (342) oraz wielkopolskiego (337). Analizując kwestię ilości wynalazków, należy zwrócić również uwagę na potencjał ludnościowy regionów, zwłaszcza iż -po uwzględnieniu wskazanego aspektu zestawienie prezentuje się nieco inaczej. Najwięcej zgłoszeń w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców dokonano przez podmioty zarejestrowane w województwach: mazowieckim (133,1), lubelskim (118,8), dolnośląskim (117,8), małopolskim (113,7), łódzkim (112,9), a także zachodniopomorskim (111,3). W województwie śląskim na 1 mln ludności przypadało 107,4 zgłoszeń, a więc niewiele więcej niż średnia krajowa (102,1).

Stosunkowo duża liczba patentów zgłaszanych przez podmioty zarejestrowane w województwie śląskim.

Następstwem zgłaszanych wynalazków jest udzielanie przez Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej patentów. W 2017 roku w Polsce udzielono ich 2 795, najwięcej w województwie mazowieckim (624). W województwie śląskim przyznano 351 patentów, co stanowiło 12,6% patentów udzielonych w kraju. W przeliczeniu na 1 mln mieszkańców opatentowano 77,1 wynalazków, a więc niewiele więcej niż na poziomie kraju (72,7), lecz mniej niż w województwach: mazowieckim, małopolskim, dolnośląskim, zachodniopomorskim i łódzkim. Istotny jest ponadto wskaźnik ilości udzielonych patentów względem dokonanych zgłoszeń wynalazków. W województwie śląskim 71,8% zgłoszonych wynalazków zostało opatentowanych, co stanowi szósty wynik wśród regionów (najwyższa wartość w województwie mazowieckim – 87,3%) przy średniej krajowej 71,2%.

Wykres 25. Zgłoszenia wynalazków w UPRP oraz udzielone patenty wg województw w 2017 r.

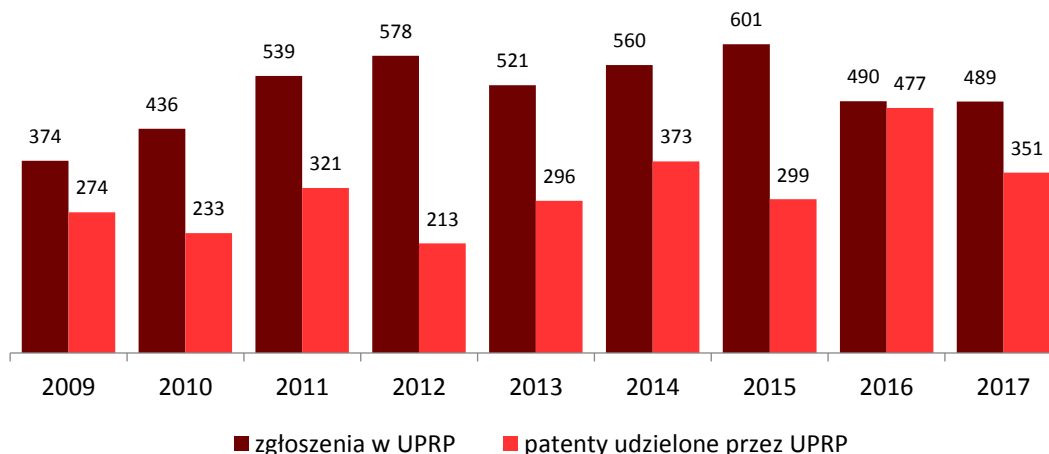

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W latach 2009-2017 w województwie śląskim ilość składanych wniosków patentowych oraz przyznawanych patentów intensywnie się zmieniała. Liczba zgłoszeń wynalazków w 2017 roku

wzrosła wprawdzie o 30,8% w porównaniu z rokiem 2009 (z 374), jednak należy zauważyć, iż tendencja wzrostowa utrzymywała się jedynie do 2015 roku, a w latach 2015-2017 nastąpił natomiast spadek o 18,6%. Jeszcze bardziej niestabilna była sytuacja pod względem udzielonych patentów. Najwięcej patentów zostało udzielonych w 2016 roku – 477. W porównaniu z tym wynikiem w 2017 roku ich ilość zmniejszyła się o 26,4%, lecz względem roku 2009 (w całym okresie analizy) – zwiększyła się o 28,1%.

Wykres 26. Zgłoszenia wynalazków w UPRP oraz udzielone patenty w województwie śląskim w latach 2009-2017.

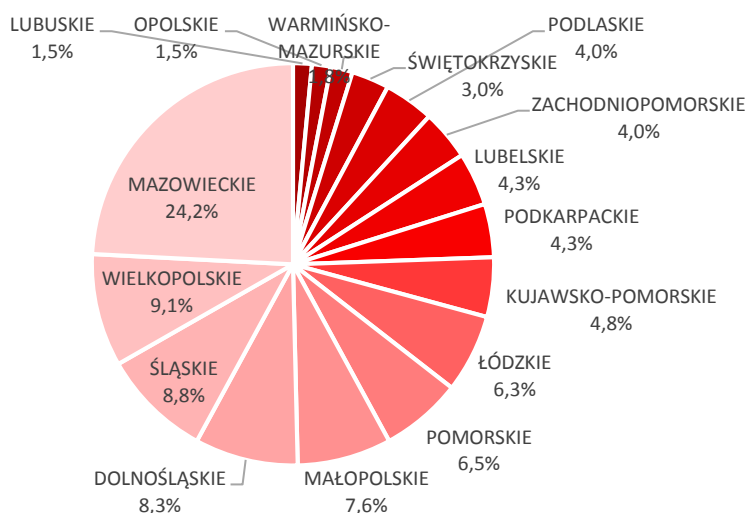
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Szkolnictwo wyższe

Według Głównego Urzędu Statystycznego w województwie śląskim w 2017 roku funkcjonowało 35 szkół wyższych oraz 19 jednostek zamiejscowych. Stanowiło to niecałe 9% wszystkich szkół wyższych w Polsce dając województwu trzecią lokatę po województwie wielkopolskim oraz mazowieckim, gdzie wskazano największą liczbę uczelni tj. 96 szkół.

Województwo śląskie
ważnym ośrodkiem
szkolnictwa wyższego.

Wykres 27. Udział szkół wyższych w województwach w 2017 roku.

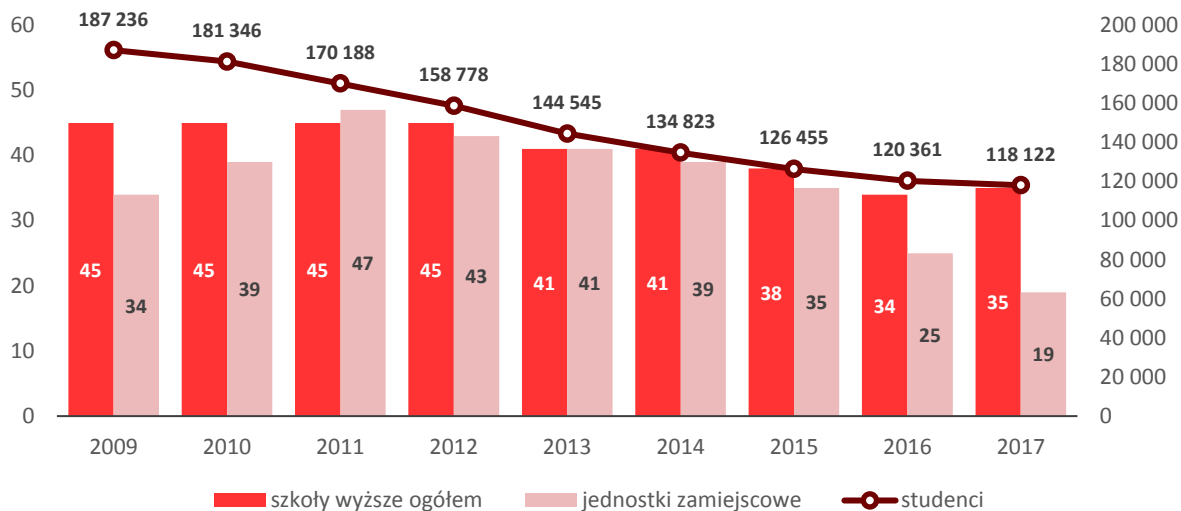

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Należy zauważyć, że liczba uczelni w całym kraju z roku na rok malała, aż do roku 2017, gdzie zanotowano nieznaczny wzrost uczelni. Natomiast w dalszym ciągu spadała liczba jednostek

zamiejscowych. Liczba uczelni wyższych w województwie śląskim w stosunku do roku 2009 spadła o 22,2% (tj. ubyło 10 uczelni), natomiast średnio w Polsce spadek ten był mniejszy i wyniósł 12,6% (ubyło 57 uczelni). Na spadek ten zarówno odnośnie województwa śląskiego jak i całego kraju wpływ miała malejąca liczba studentów. Wiąże się to również ze zmianą jakościową, tj. z uwagi na wzrost konkurencji między uczelniami oraz koniecznością sprostania coraz wyższym wymaganiom stawianym przez studentów, na rynku edukacji pozostają jedynie najlepsze jednostki.

Wykres 28. Uczelnie wyższe i jednostki zamiejscowe w województwie śląskim w latach 2009-2016.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

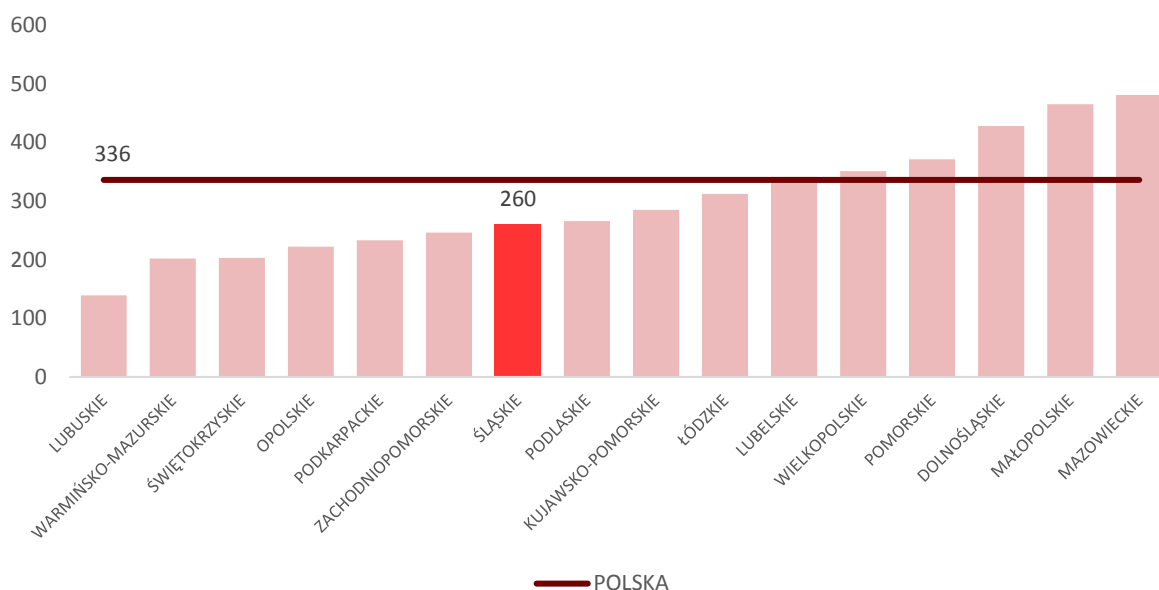
W 2017 roku liczba studentów w województwie śląskim wyniosła 118 tys. osób, co stanowiło 9,2% wszystkich studentów w kraju, dając regionowi dopiero 5. lokatę w kraju. Jak wcześniej wspomniano rok rocznie liczba studentów malała i spadek ten w stosunku do roku 2009 wyniósł 36,9% (ubyło prawie 70 tys. studentów). W Polsce spadek ten był niewiele mniejszy i wyniósł w stosunku do 2009 roku 31,4% studiujących. Największy spadek liczby uczelni i studentów zauważyć można w 2013 roku.

Malejąca liczba uczelni i studentów.

Liczba absolwentów studiów na poziomie magisterskim wyniosła w 2017 roku 18,5 tys. osób, co stanowiło 9,9% wszystkich absolwentów w kraju, dając regionowi trzecią pozycję za województwami mazowieckim i małopolskim.

Na fakt zmniejszenia się liczby studentów mają wpływ przede wszystkim zjawiska demograficzne związane ze zmniejszającą się liczbą ludności, zwłaszcza osób młodych. Główną grupę studiujących stanowią osoby w wieku 20-24 lata. Analizując zmiany w liczbie ludności w grupie wiekowej 20-24 lata w województwie śląskim w okresie 2009-2017, liczba osób spadła o 38,5%, natomiast w Polsce średnio o 25,4%, co w głównej mierze pokrywa się ze spadkiem liczby studentów. Stawia to wyzwania przed uczelniami wyższymi, które aby dalej funkcjonować, muszą walczyć o studentów, oferując lepsze warunki i atrakcyjniejsze kierunki studiowania.

Wykres 29. Liczba studentów na 10 tys. mieszkańców w województwach w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizując liczbę studentów województwa śląskiego w odniesieniu do ogólnej wielkości mieszkańców województwa śląskiego, wartość ta nie przekracza średniej dla Polski, stawiając województwo dopiero na 10 pozycji.

Zgodnie z wynikami przeprowadzonego badania¹² największą liczbą osób studiujących charakteryzował się subregion centralny, gdzie na koniec 2015 roku studiowało 75,9% ogółu studentów. W subregionie północnym uczyło się 11,9% ogółu studentów, południowym 8,5%, a najmniej w subregionie zachodnim 3,7% ogółu studentów. Najwięcej studentów w przeliczeniu na 10 tys. osób w wieku produkcyjnym studiowało w subregionie centralnym (528 osób), a w dalszej kolejności subregionie północnym (440 osób), południowym (248 osób) i zachodnim (111 osób). Największy odsetek studentów według miejsca studiowania na 10 tys. ludności (w odniesieniu do poszczególnych subregionów) studiujących niestacjonarnie przypada na subregiony: północny (40,4%) oraz południowy (40,1%), a największy odsetek studiujących stacjonarnie przypadł na subregiony: zachodni (76,9%) oraz centralny (64,7%).

Tabela 12. Liczba studentów na 10 tys. osób w wieku produkcyjnym według miejsca zameldowania i miejsca studiowania oraz odsetek studentów stacjonarnych i niestacjonarnych w poszczególnych subregionach w województwie śląskim w 2015 roku.

według miejsca zameldowania			
Subregion	ogółem (na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym) [os.]	stacjonarne [%]	niestacjonarne [%]
POŁUDNIOWY	315	54,0	46,0
ZACHODNI	279	70,6	29,4

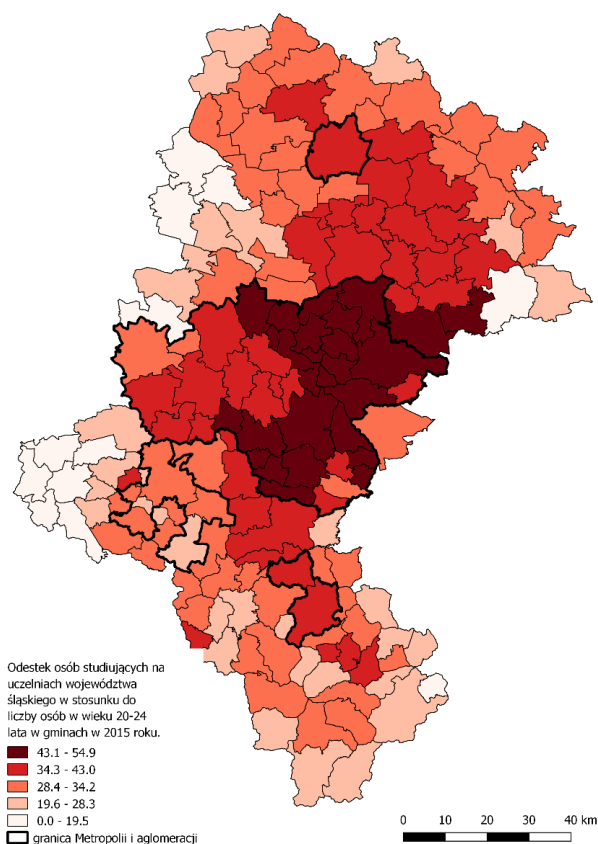
¹² Przedstawione informacje zawarto w opracowaniu „Siła i zasięg oddziaływania ośrodków akademickich województwa śląskiego” przygotowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Wydział Rozwoju Regionalnego, Referat Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego. Opracowanie powstało na podstawie badania ankietowego przeprowadzonego wśród uczelni wyższych województwa śląskiego, a dotyczyło osób studiujących na śląskich uczelniach oraz studentów zameldowanych w województwie śląskim i podejmujących naukę na uczelniach z województwa małopolskiego oraz podkarpackiego w roku akademickim 2015/2016 – wg stanu na 31.12.2015 r.

CENTRALNY	374	65,9	34,1
PÓŁNOCNY	331	53,5	46,5
według miejsca studiowania			
Subregion	ogółem (na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym) [os.]	stacjonarne [%]	niestacjonarne [%]
POŁUDNIOWY	248	59,9	40,1
ZACHODNI	111	76,9	23,1
CENTRALNY	528	64,7	35,3
PÓŁNOCNY	440	59,6	40,4

Źródło: „Siła i zasięg oddziaływania ośrodków akademickich województwa śląskiego” badanie zrealizowane przez RCAS opracowanie przygotowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Wydział Rozwoju Regionalnego, Referat Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego, Katowice 2017.

Najwięcej studentów zameldowanych było w subregionie centralnym, gdzie ich udział na koniec 2015 roku wyniósł 64,8%, natomiast w pozostałych subregionach udział ten wyniósł odpowiednio: w południowym 13,1%, w zachodnim 11,3% oraz północnym 10,8%. Liczba studentów w przeliczeniu na 10 tys. osób w wieku produkcyjnym przedstawiała się następująco: subregion centralny - 374 osoby, subregion północny - 331 osób, subregion południowy - 315 osób oraz subregion zachodni - 279 osób. Wszystkie subregiony województwa śląskiego charakteryzowały się przewagą studentów stacjonarnych. Największa liczba tych studentów według miejsca zamieszkania przypadła na subregion zachodni (70,6%), a najmniejsza na subregion północny (53,5%).

Mapa 12. Odsetek liczby osób studiujących na uczelniach województwa śląskiego w stosunku do liczby osób w wieku 20-24 lata w gminach województwa śląskiego w 2015 roku.

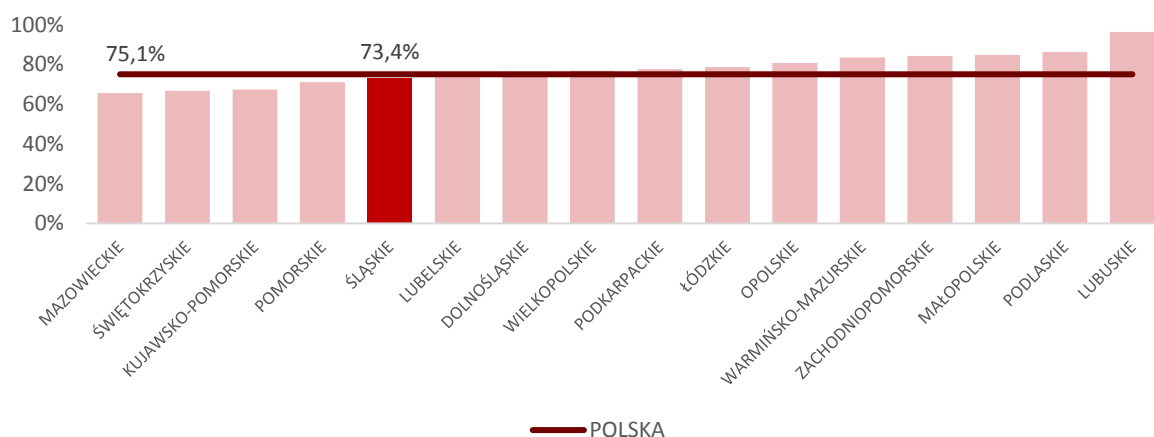
Źródło: „Siła i zasięg oddziaływania ośrodków akademickich województwa śląskiego” badanie zrealizowane przez RCAS opracowanie przygotowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Wydział Rozwoju Regionalnego, Referat Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego, Katowice 2017.

Odsetek osób studiujących na uczelniach województwa śląskiego w stosunku do liczby ludności w wieku 20-24 lata w gminach województwa śląskiego był bardzo zróżnicowany, skrajne wartości kształtowały się od 9,8% w Pawonkowie do 54,4% w Wyrach. Największe wartości wskaźnika zarejestrowano w centralnej i wschodniej części województwa a najmniejsze w zachodniej, północno-wschodniej oraz południowej.

Analizując studiujących wg płci wskazuje się na większy udział kobiet. Zgodnie z danymi GUS kobiety stanowiły 57,3% studentów. Przewaga liczby kobiet wśród studentów jest prawidłowością zauważaną we wszystkich województwach i w niewielkim stopniu wiąże się to ze strukturą płci osób w grupie wiekowej 20-24 lata (w województwie śląskim kobiety w tej grupie wiekowej stanowią 51% osób, co odpowiada średniej dla Polski).

Na uczelniach publicznych w województwie śląskim studiowało niewiele ponad 73% wszystkich studentów, co było wynikiem niewiele niższym niż średnia dla Polski. Proporcja udziału studentów uczelni publicznych i niepublicznych jest w ostatnich latach względnie stała.

Wykres 30. Udział studentów uczelni publicznych w województwach w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Forma studiów, tzn., czy studia są stacjonarne (dienne) czy też niestacjonarne w dużej mierze zależy od typu szkoły. Wśród wyższych szkół publicznych województwa śląskiego przeważają studenci studiów stacjonarnych, którzy stanowili prawie 80% studentów tego typu szkół. W przypadku szkół niepublicznych proporcje pomiędzy studium stacjonarnym i niestacjonarnym jest dokładnie odwrotna niż w szkołach publicznych - przeważali studenci podejmujący kształcenie na innych formach studiów niż dzienne - stanowili oni prawie 74% studiujących. Podsumowując oba typy szkół na studiach stacjonarnych studiowało w województwie śląskim prawie 64% wszystkich studentów (przy średniej dla Polski 66,1%).

Tabela 13. Studenci województwa śląskiego wg typów szkół i form studiów w 2017 roku.

Typ szkoły	Forma studiów	Liczba studentów	% udział	% udział
szkoły publiczne	studia stacjonarne (dienne)	66 948	77,2%	73,4%
	studia niestacjonarne	19 718	22,8%	
szkoły niepubliczne	studia stacjonarne (dienne)	8 232	26,2%	26,6%
	studia niestacjonarne	23 224	73,8%	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Najliczniejszą grupę stanowią studenci podejmujący kierunki związane z biznesem i administracją – stanowili oni w województwie śląskim ponad 15% ogółu (średnia krajowa w tym wypadku wynosiła 17,7%). Drugą grupę stanowił kierunek medyczny – ponad 14,1% studiujących w województwie (średnia dla Polski 10,3%), na trzecim miejscu znalazły się kierunki techniczno-inżynierskie (11,1%). Proporcje te podobnie kształtują się w przypadku absolwentów. 18,7 % (ponad 7 tys. osób) absolwentów województwa śląskiego kończyło kierunki związane z biznesem i administracją, następną grupę tworzyli absolwenci kierunków inżyniersko-technicznych (12,8 % prawie 5 tys. osób).

Tabela 14. Studenci i absolwenci wg kierunków nauczania w województwie śląskim i w Polsce w 2017 roku (%).

Uczelnia - kierunki	studenci		absolwenci	
	POLSKA	ŚLĄSKIE	POLSKA	ŚLĄSKIE
pedagogiczna	6,9%	6,3%	8,7%	8,5%
artystyczna	2,6%	3,5%	2,1%	3,1%
humanistyczna (z wyłączeniem języków)	1,8%	1,4%	1,4%	1,2%
językowa	5,3% (67 897)*	6,4% (7 613)*	4,7% (18 205)*	5,6% (2 152)*

społeczna	10,1% (130 354)*	8,1% (9 509)*	9,9% (38 380)*	6,6% (2 526)*
dziennikarstwa i informacji	1,3%	1,2%	1,4%	1,3%
biznesu i administracji	17,7% (228 653)*	15,7% (18 552)*	20,5% (79 455)*	18,7% (7 126)*
prawna	3,8%	3,0%	2,5%	1,8%
interdyscyplinarnych programów i kwalifikacji związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, administracją i prawem	0,4%	3,0%	0,5%	4,6%
biologiczna	1,1%	0,5%	1,1%	0,5%
nauk o środowisku	0,4%	0,2%	0,6%	0,5%
fizyczna	1,6%	1,5%	1,6%	1,6%
matematyczna i statystyczna	0,8%	0,6%	0,9%	0,6%
technologii teleinformatycznych	5,2%	5,0%	3,2%	2,9%
interdyscyplinarnych programów i kwalifikacji obejmujących technologie informacyjno-komunikacyjne	0,9%	1,5%	0,6%	1,0%
inżynierijno-techniczna	10,3% (132 446)*	11,1% (13 163)*	10,8% (41 737)*	12,8% (4 874)*
produkcji i przetwórstwa	3,0% (38 804)*	3,8% (4 464)*	3,7% (14 355)*	5,6% (2 139)*
architektury i budownictwa	4,8% (61 952)*	3,5% (4 156)*	5,5% (21 226)*	3,8% (1 449)*
medyczna	10,3% (132 289)*	14,1% (16 622)*	8,2% (31 865)*	10,4% (3 961)*
opieki społecznej	0,5%	0,7%	0,7%	0,7%
interdyscyplinarnych programów i kwalifikacji obejmujących zdrowie i opiekę społeczną	0,1%	0,4%	0,1%	0,0%
usługi dla ludności	2,8%	2,5%	3,1%	2,4%
higieny i bezpieczeństwa pracy	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%
ochrony i bezpieczeństwa	3,6%	3,5%	4,3%	3,8%
usług transportowych	1,1%	1,5%	1,0%	1,2%
indywidualne studia międzyobszarowe	0,5%	0,7%	0,2%	0,2%

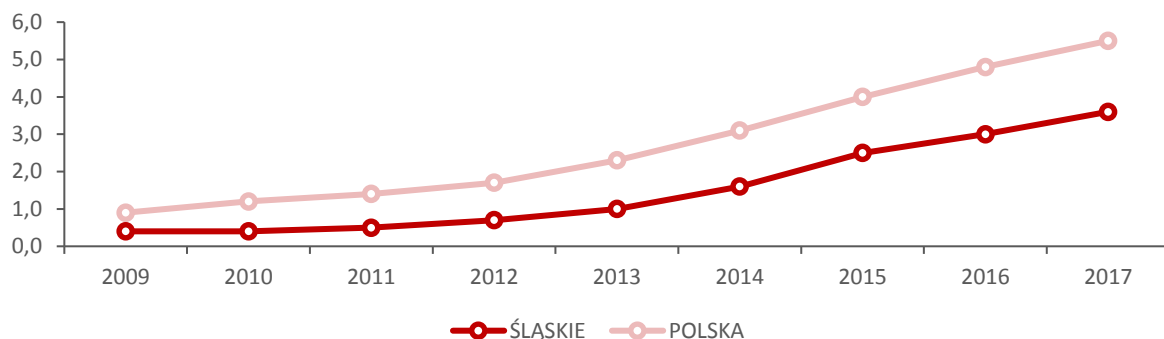
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W ramach uzyskanych wyników badania 16% studiujących w województwie śląskim pochodziło spoza województwa a 1,1% z zagranicy. Analiza w ujęciu krajowym wskazuje, że spośród studentów niezameldowanych w województwie śląskim najwięcej osób pochodziło z województw ościennych: małopolskiego (ponad 7,6 tys. studentów), łódzkiego (ponad 3,8 tys. studentów), opolskiego (1,9 tys. studentów), świętokrzyskiego (ponad 1,5 tys. studentów). Stosunkowo duża liczba studentów pochodziła także z województwa podkarpackiego – ponad 1,2 tys. osób. Studenci zagraniczni pochodzili łącznie z 63 krajów. Wśród studentów zagranicznych studiujących stacjonarnie w województwie śląskim największy odsetek stanowiły osoby z Ukrainy (47,1%), następnie z USA (8%), Szwecji (5,4%) oraz Norwegii (4,4%). Najwięcej studentów niestacjonarnych przybyło z Ukrainy (65,3%), Kamerunu (7,5%), Czech (6,9%) oraz Rosji (6,9%). Rozkład przestrzenny studentów stacjonarnych studiujących w województwie śląskim wskazuje, że poza województwem najwięcej studentów było zameldowanych w województwach ościennych oraz południowo-wschodniej części kraju. Ponadto znaczna liczba studentów pochodziła z Polski południowej oraz większych miast Polski centralnej. Rozkład przestrzenny miejsc zameldowania studentów niestacjonarnych studiujących w województwie śląskim był bardzo zbliżony do rozkładu studentów stacjonarnych.

W okresie 2009-2017 zgodnie z danymi GUS wzrósł odsetek cudzoziemców studiujących w województwie śląskim. W 2009 roku wyniósł 0,7% by wzrosnąć do wartości 3,6% w 2017 roku.

Niemniej wartości te są poniżej średniej dla Polski wynoszącej odpowiednio: 0,9% i 5,5%. Najwyższą wartość wskaźnika osiągnęło w 2017 roku województwo lubelskie (9,6), następnie mazowieckie (9). Najniższe wskaźniki osiągnęły z kolei województwa: warmińsko-mazurskie (1,3) i lubuskie (0,9).

Wykres 31. Odsetek studentów cudzoziemców w województwie śląskim i w Polsce w latach 2009-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Uzupełnieniem kształcenia poza studiami podyplomowymi są również studia doktoranckie. Tutaj wyraźnie widać wzrost liczby doktorantów zarówno w skali województwa śląskiego jak i całego kraju. W śląskim liczba doktorantów w 2017 roku wyniosła ponad 3,5 tys. osób, co dało 4. lokatę w kraju. W latach 2009-2017 liczba doktorantów wzrosła o 21%, przy czym największy wzrost zauważyć można było w latach 2009-2011. Kolejne lata charakteryzowały się niewielkimi zmianami. Natomiast w skali kraju można wskazać ośrodki, które odnotowały wzrosty o ponad 100% co świadczyć może o fakcie, że są to dopiero rozwijające się ośrodki nauki, gdzie uczelnie dopiero uzyskują możliwość oferowania studiów doktoranckich.

Wzrost liczby studentów studiów doktoranckich.

Tabela 15. Studenci studiów doktoranckich w województwach (udział % w 2017 r. oraz zmiana w czasie).

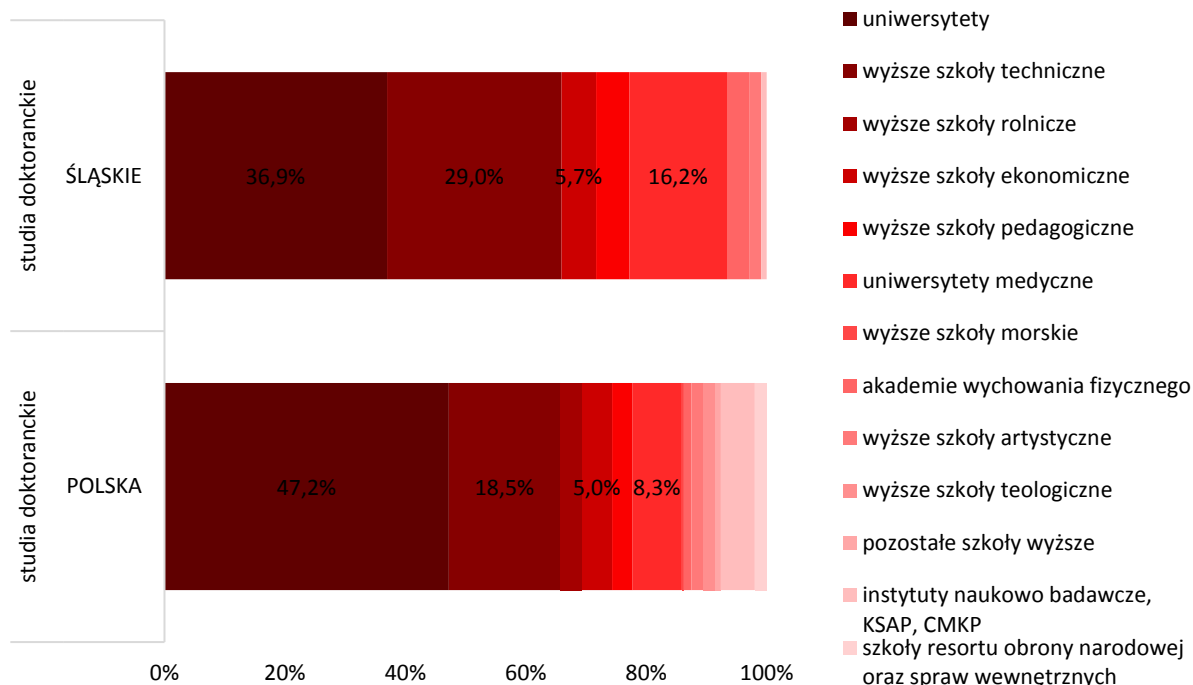
Województwo	Udział województw	Zmiana w czasie 2017/2009
POLSKA	-	20,6%
DOLNOŚLĄSKIE	9,8%	6,9%
KUJAWSKO-POMORSKIE	3,1%	12,0%
LUBELSKIE	7,3%	25,7%
LUBUSKIE	0,8%	230,2%
ŁÓDZKIE	6,5%	3,4%
MAŁOPOLSKIE	16,5%	32,7%
MAZOWIECKIE	26,3%	11,1%
OPOLSKIE	1,7%	97,9%
PODKARPACKIE	1,4%	51,7%
PODLASKIE	1,8%	69,1%
POMORSKIE	7,2%	50,2%
ŚLĄSKIE	8,6%	21,0%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	1,1%	396,6%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	1,6%	41,2%
WIELKOPOLSKIE	7,4%	-1,9%
ZACHODNIOPOMORSKIE	3,4%	31,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W zakresie studiów doktoranckich największy udział stanowili studenci podejmujący doktoraty na uniwersytetach. W województwie śląskim stanowili oni 36,9% wszystkich doktorantów (przy średniej dla kraju 47,2%). Następna najliczniejsza grupa, stanowiąca 29% to osoby studiujące na wyższych szkołach technicznych. Kolejna grupa 16,2% osób to studiujący na uczelniach

medycznych. W dwóch ostatnich grupach wielkości te były wyższe aniżeli średnie dla kraju. W kontekście rozwoju innowacji i technologii pozytywnie ocenia się stosunkowo wysoki udział doktorantów wyższych szkół technicznych.

Wykres 32. Udział studentów studiów doktoranckich wg typów szkół w województwie śląskim i w Polsce w 2017 roku.

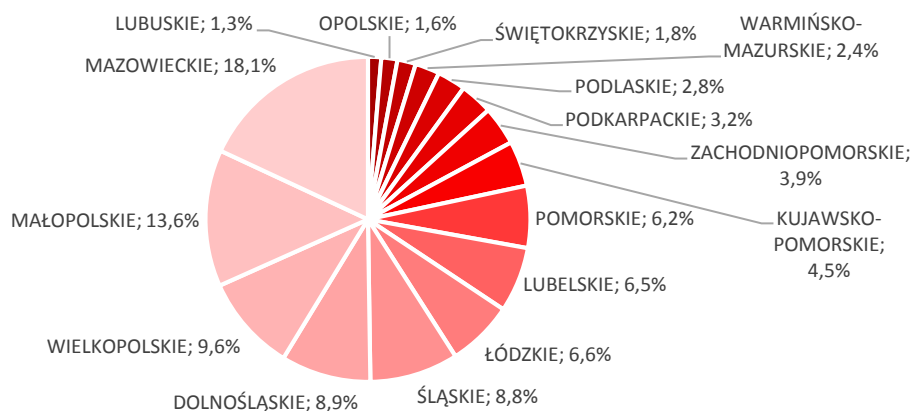

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizując słuchaczy szkół doktoranckich pod względem płci podkreślić należy większą aktywność kobiet w dalszym dokształcaniu zarówno w Polsce jak i w województwie śląskim.

W województwie śląskim liczba nauczycieli akademickich wyniosła w 2017 roku 8 350 osób, co stanowiło 8,8% udziału wszystkich nauczycieli akademickich w kraju. Dało to regionowi 5. lokatę, za województwami: mazowieckim, małopolskim, wielkopolskim, dolnośląskim. W okresie 2009-2017 liczba kadry naukowej w województwie śląskim spadła o 14,8% (w Polsce spadek ten wyniósł 6,7%). Liczba kobiet wykładających na uczelniach w regionie nie przekroczyła 50%. W 2017 roku ich udział wyniósł 46,3% i był niewiele wyższy niż w kraju, gdzie osiągnięto wartość 45% (jedynie w województwie podlaskim udział kobiet przekroczył 50% i osiągnął wartość 52,3%).

Wykres 33. Udział nauczycieli akademickich w województwach w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Największa grupa nauczycieli akademickich w województwie śląskim związana była z wyższymi szkołami technicznymi. Stanowili oni jedną trzecią wszystkich nauczycieli regionu. Następną grupą byli nauczyciele uniwersyteccy (23,1%), na trzecim miejscu wskazać można nauczycieli uniwersytetów medycznych (15,2%). W Polsce proporcje te wyglądały trochę inaczej: największy udział stanowili nauczyciele uniwersyteccy (33,8%).

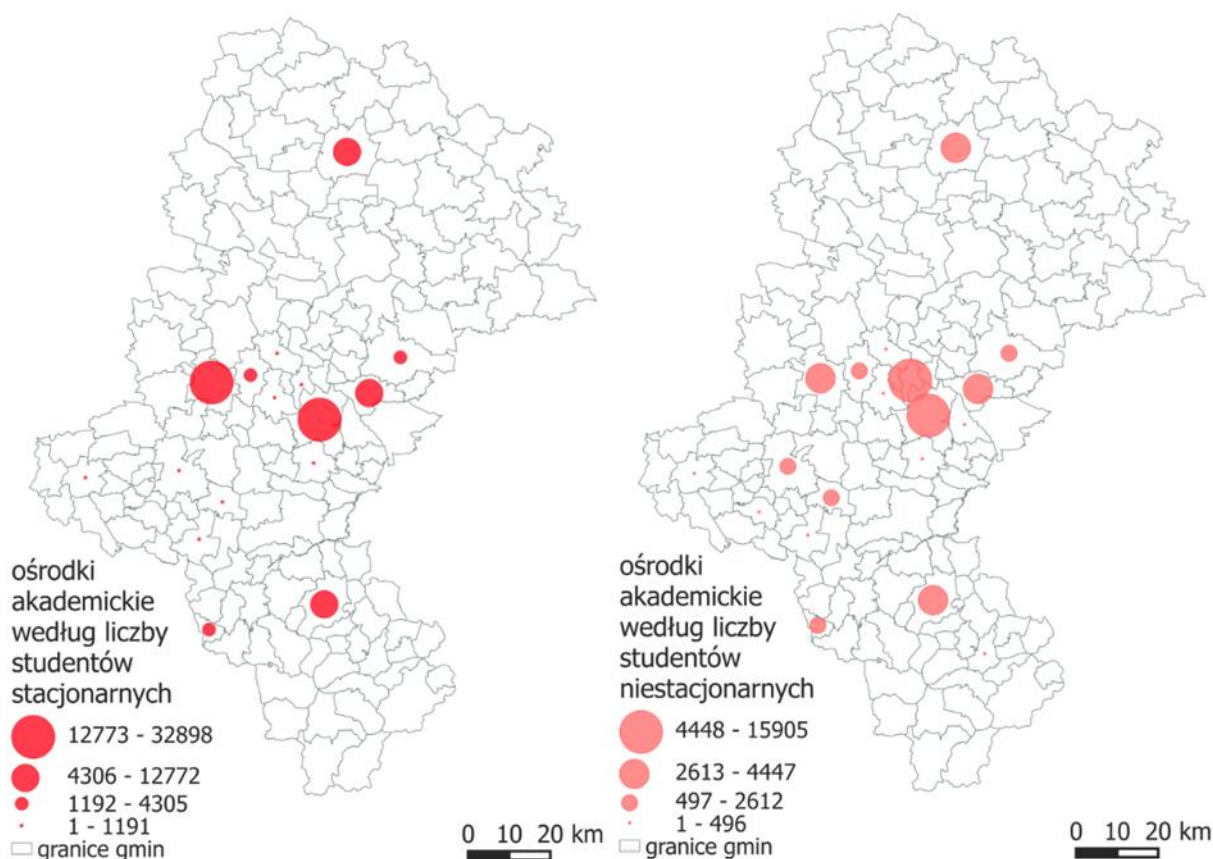
Tabela 16. Nauczyciele akademicy wg rodzaju szkoły wyższej w województwie śląskim i w Polsce w 2017 r.

Wyszczególnienie	Polska	Udział	Województwo śląskie	Udział
ogółem	94 707	100,0%	8 350	100,0%
uniwersytety	31 991	33,8%	1 930	23,1%
wyższe szkoły techniczne	19 530	20,6%	2 817	33,7%
wyższe szkoły rolnicze	4 982	5,3%	0	0,0%
wyższe szkoły ekonomiczne	6 170	6,5%	981	11,7%
wyższe szkoły pedagogiczne	3 152	3,3%	426	5,1%
uniwersytety medyczne	10 145	10,7%	1 269	15,2%
wyższe szkoły morskie	551	0,6%	0	0,0%
akademie wychowania fizycznego	1 602	1,7%	258	3,1%
wyższe szkoły artystyczne	4 117	4,3%	304	3,6%
wyższe szkoły teologiczne	520	0,5%	23	0,3%
pozostałe szkoły wyższe	9 778	10,3%	343	4,1%
szkoły resortu obrony narodowej oraz spraw wewnętrznych	2 169	2,3%	0	0,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W ramach przeprowadzonego badania ankietowego głównym ośrodkiem akademickim w województwie śląskim są Katowice, gdzie w 2015 roku liczba studentów wyniosła 48,8 tys., z czego 67,4% stanowili studenci studiów stacjonarnych. Kolejnymi dużymi ośrodkami akademickimi są: Gliwice oraz Częstochowa, gdzie liczba studentów wyniosła powyżej 10 tys. W Gliwicach można zaobserwować zdecydowaną przewagę w udziale studentów stacjonarnych nad niestacjonarnymi (kolejno 75,1% i 24,9%). Odwrotna sytuacja miała miejsce w przypadku Chorzowa lub Żor, gdzie odsetek studentów niestacjonarnych wyniósł kolejno 88,7% i 88,6% wszystkich studentów tych ośrodków.

Mapa 13. Wielkość ośrodków akademickich w województwie śląskim według liczby studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych w 2015 roku.

Źródło: „Siła i zasięg oddziaływania ośrodków akademickich województwa śląskiego” badanie zrealizowane przez RCAS opracowanie przygotowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Wydział Rozwoju Regionalnego, Referat Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego, Katowice 2017.

Uczelnie skoncentrowane są głównie w dużych ośrodkach miejskich. Najwięcej uczelni zlokalizowanych jest w Katowicach, Częstochowie i Bielsku-Białej. Największymi uczelniami w województwie są Uniwersytet Śląski w Katowicach (24,4 tys. studentów) oraz Politechnika Śląska (22,5 tys. studentów). Te dwie uczelnie kształciły 45,9% wszystkich studentów w województwie.

Instytucje otoczenia biznesu

Mapa ekosystemu innowacji prowadzona przez Polski Fundusz Rozwoju wskazuje szereg jednostek otoczenia biznesu w kraju w podziale na rodzaj świadczonych usług i proponowanego wsparcia¹³. Wśród wyszczególnionych podmiotów znalazło się 13 instytucji z obszaru województwa śląskiego zaklasyfikowanych w 8 grupach (Bielski Fundusz Projektów Kapitałowych pojawia się dwukrotnie jako fundusz pożyczkowy i instytucja doradcza).

Tabela 17. Zestawienie instytucji otoczenia biznesu z województwa śląskiego, uwzględnionych w ramach ekosystemu innowacji Polskiego Funduszu Rozwoju

NAZWA IOB	ADRES	TYP IOB
ARP Games	ul. Wojska Polskiego 5 43-400 Cieszyn	Akceleratory
Park Naukowo-Technologiczny „Technopark Gliwice”	ul. Konarskiego 18C 44-100 Gliwice	Parki Technologiczne

¹³ <https://www.startup.pfr.pl/pl/ekosystem-innowacji>.

Park Naukowo-Technologiczny „Euro-Centrum” w Katowicach	ul. Ligocka 103 40-568 Katowice	Parki Technologiczne
Bielski Fundusz Projektów Kapitałowych sp. z o.o. w Bielsko-Białej	ul. Cieszyńska 365 43-382 Bielsko-Biała	Fundusze Poręczeń Kredytowych
Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Częstochowie	al. NMP 24/8 42-200 Częstochowa	Fundusz Pożyczkowy
Bielski Fundusz Projektów Kapitałowych sp. z o.o. w Bielsko-Białej	ul. Cieszyńska 365 43-382 Bielsko-Biała	Fundusz Pożyczkowy
Bielski Fundusz Projektów Kapitałowych sp. z o.o. w Bielsko-Białej	ul. Cieszyńska 365 43-382 Bielsko-Biała	Instytucje świadczące usługi doradcze
Stowarzyszenie Bielskie Centrum Przedsiębiorczości	ul. Cieszyńska 367 43-382 Bielsko-Biała	Instytucje świadczące usługi doradcze
Centrum Przedsiębiorczości CP Sp. z o.o.	ul. Kopalniana 6 43-225 Wola	Instytucje świadczące usługi doradcze
Regionalna Izba Gospodarcza w Katowicach	ul. Opolska 15 40-084 Katowice	Instytucje świadczące usługi doradcze
AIP Bielsko-Biała	ul. Willowa 2 43-309 Bielsko Biała	Inkubatory Przedsiębiorczości
AIP Bytom	ul. Rynek 19 41-902 Bytom	Inkubatory Przedsiębiorczości
EEN Fundusz Górnośląski S.A. Oddział w Katowicach	ul. Powstańców 17 40-039 Katowice	Ośrodki Enterprise Europe Network
Hackerspace Silesia	ul. Ondraszka 17 40-857 Katowice	Hackerspace'y

Źródło: <https://www.startup.pfr.pl/pl/ekosystem-innowacji> (stan na 3.12.2018 r.).

Oprócz wyszczególnionych podmiotów Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii zajmuje się także akredytacją ośrodków Innowacji świadczących usługi doradcze w zakresie innowacji oraz usługi wsparcia innowacji. Lista tego typu jednostek obejmuje pięć podmiotów z województwa śląskiego, które zostały wyszczególnione w tabeli poniżej z uwzględnieniem rodzaju świadczonych usług.

Tabela 18. Ośrodki innowacji w województwie śląskim posiadające akredytację Ministerstwa Przedsiębiorczości i Technologii (wg stanu na 30.10.2018 r.).

OŚRODEK INNOWACJI	MIJSCOWOŚĆ	USŁUGI DORADCZE	USŁUGI WSPARCIA
Agencja Rozwoju Lokalnego S.A. - Sosnowiecki Park Naukowo - Technologiczny	Sosnowiec	x	x
Instytut Metali Nieżelaznych Gliwice	Gliwice	x	-
Naczelna Organizacja Techniczna Federacja Stowarzyszeń Naukowo - Technicznych Rada Miejska w Gliwicach	Gliwice	x	-
Uniwersytet Śląski w Katowicach	Katowice	x	x
Fundacja na Rzecz Rozwoju Technologii Human Cloud	Gliwice	x	x

Źródło: <http://www.mpit.gov.pl/strony/zadania/wsparcie-przedsiębiorczosci/innowacyjnosc/akredytacja-osrodkow-innowacji-swiadczyacych-uslugi-proinnowacyjne/>.

Fundusze pożyczkowe i poręczeniowe

Znaczącą rolę we wspieraniu przedsiębiorczości pełnią dwa rodzaje instytucji umożliwiające pozyskanie środków finansowych na rozwój firmy, w szczególności we wstępnej fazie istnienia. Dotyczy to w szczególności firm mikro, małych i średnich, które na początku swej działalności mają utrudniony dostęp do środków finansowych pochodzących z sektora bankowego. Rozwiązaniem dla takich podmiotów umożliwiającym rozpoczęcie działalności biznesowej, a następnie jej rozwój są:

- Fundusze pożyczkowe – udzielające mikro, małym i średnim przedsiębiorstwom pożyczek ułatwiających lub wręcz umożliwiających rozpoczęcie działalności gospodarczej,

budowę historii kredytowej, co jednocześnie przygotowuje te podmioty do korzystania w przyszłości z usług sektora bankowego¹⁴.

- Fundusze poręczeniowe – oferują przedsiębiorcom udzielanie poręczeń ułatwiających dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania w postaci kredytów bankowych oraz pożyczek. Oferują one poręczenia tym przedsiębiorcom, którzy posiadają zdolność kredytową, niemniej brakuje im wymaganych przez instytucje finansowe zabezpieczeń kredytu.

Fundusze pożyczkowe działają pod egidą Polskiego Związku Funduszy Pożyczkowych i wg stanu na listopad 2018 roku działały w Polsce 53 takie jednostki. W województwie śląskim mamy do czynienia z 5 funduszami pożyczkowymi oferowanymi przez instytucje takie jak:

1. Agencja Rozwoju Lokalnego S.A z siedzibą w Sosnowcu
2. Agencja Rozwoju Regionalnego w Częstochowie S. A.
3. Bielski Fundusz Projektów Kapitałowych Sp. z o.o.
4. Fundusz Górnośląski S.A.
5. Rudzka Agencja Rozwoju 'Inwestor' Sp. z o.o.

Jak pokazują dane za lata 2010-2015 działalność funduszy pożyczkowych stopniowo się rozwijała. Zarówno liczba udzielonych pożyczek, jak również ich wartość w 2015 roku były niemal dwukrotnie wyższe niż w roku 2010. Spadła z kolei o ok. 11,7% przeciętna wartość pojedynczej pożyczki i w 2015 wynosiła niespełna 93,5 tys. zł.

Tabela 19. Pożyczki udzielone przez fundusze pożyczkowe z województwa śląskiego w latach 2010-2015.

Lata	Liczba udzielonych pożyczek	Wartość udzielonych pożyczek (mln zł)	Przeciętna wartość jednej pożyczki (tys. zł)
2015	607	56,71	93,42
2014	425	54,01	127,07
2013	400	41,76	104,41
2010	311	32,91	105,82

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Rynek Funduszy Pożyczkowych w Polsce; raporty za lata 2010, 2013-2015, Polski Związek Funduszy Pożyczkowych.

Zgodnie z danymi z roku 2015 Fundusz Górnośląski jest jednym z największych funduszy pożyczkowych w kraju (6. miejsce wśród wszystkich funduszy pożyczkowych w kraju z kapitałem pożyczkowym równym 106,5 mln zł).

Tabela 20. Działalność funduszy pożyczkowych z województwa śląskiego w 2015 roku.

Wyszczególnienie	Kapitał pożyczkowy na 31.12.2015		Wartość pożyczek udzielonych w 2015 r.		Liczba pożyczek udzielonych w 2015 r.		Przeciętna wartość pożyczek udzielonych w 2015 r.	
	tys. zł	nr miejsca	tys. zł	nr miejsca	szt.	nr miejsca	tys. zł	nr miejsca
Fundusz Górnośląski S.A.	106500	6	18821	15	214	14	87946	38
Fundusz Górnośląski S.A. - Oddział w Katowicach ¹⁵	41036	20	10182	31	52	46	195804	5
Rudzka Agencja Rozwoju "Inwestor" Sp. z o.o.	14238	46	10353	48	27	55	164936	7
Stowarzyszenie Bielskie Centrum Przedsiębiorczości	14101	48	8498	56	41	50	55317	59

¹⁴ http://www.pzfp.pl/?a=informacje_ogolne, stan na 3.12.2018 r.

¹⁵ Do końca 2014 roku była to osobna jednostka - Górnośląska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.

Agencja Rozwoju Lokalnego S.A.	13768	49	2268	47	56	42	80946	44
Górnośląska Agencja Przedsiębiorczości i Rozwoju Sp. z o.o.	9641	55	3809	52	28	53	136449	13
Agencja Rozwoju Regionalnego w Częstochowie S.A.	2585	66	622	69	3	69	72618	46

Źródło: Rynek Funduszy Pożyczkowych w Polsce; Raport 2015, Polski Związek Funduszy Pożyczkowych, s. 80-83.

Fundusze poręczeniowe oferują obok funduszy pożyczkowych jedną z bardziej istotnych form pomocy dla małych i średnich przedsiębiorców związanej z rozpoczynaniem i rozwojem prowadzonej przez nich działalności. Zadaniem takim jest udzielanie poręczeń polega na zaspokajaniu zgłaszanych przez firmy potrzeb kapitałowych w sposób pośredni poprzez udzielanie zabezpieczenia w postaci poręczenia spłaty kredytów i pożyczek udzielonych przedsiębiorstwu na wypadek jego niewypłacalności.

Wśród funduszy poręczeniowych zrzeszonych w ramach Krajowego Stowarzyszenia Funduszy Poręczeniowych wymienione są dwie jednostki z województwa śląskiego. Są to:

1. Bielski Fundusz Poręczeń Kredytowych;
2. Śląski Regionalny Fundusz Poręczeniowy z siedzibą w Katowicach.

Powyższe Fundusze udzielają m.in. poręczeń wadialnych, ułatwiających start w przetargach poprzez poręczenie do 100% wysokości wadium na czas do 90 dni. Ponadto udzielają poręczeń na zaciąganie kredytów i pożyczek na cele gospodarcze, inwestycyjne na okres do 5 lat, jak również poręczeń leasingu do wysokości 80% wartości finansowania na okres 5 lat.

Dane z lat 2014-2016 pokazują wyraźny rozwój rynku poręczeń w województwie śląskim. W wyszczególnionym okresie liczba udzielonych poręczeń przez instytucje poręczeniowe w regionie wzrosła niemal siedmiokrotnie, a wartość udzielonych poręczeń zwiększyła się prawie czterokrotnie. Kapitał poręczeniowy wprawdzie nieco się obniżył, ale znacząco wzrosła wartość aktywnych poręczeń (o 146,8%), co przełożyło się na zwiększenie zaangażowania kapitału poręczeniowego¹⁶ z 42% w roku 2014 do 113% w roku 2016. Oznacza to, że kapitał poręczeniowy jest wykorzystywany w coraz wyższym stopniu, jednakże województwo śląskie było w tym aspekcie na 9 pozycji spośród 16 województw, a średnia stopa zaangażowania kapitału poręczeniowego dla Polski wyniosła w 2016 roku 142%.

Tabela 21. Poręczenia udzielone przez fundusze poręczeniowe z województwa śląskiego w latach 2014-2016.

Lata	Liczba FPK	Liczba udzielonych poręczeń	Wartość udzielonych poręczeń (mln zł)	Kapitał poręczeniowy (mln zł)	Poręczenia aktywne (mln zł)	Zaangażowanie kapitału poręczeniowego
2016	2	802	78,1	57,5	64,9	113%
2015	2	408	40	57,8	45,5	79%
2014	2	119	21,6	62,4	26,3	42%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportów o stanie funduszy poręczeniowych w Polsce (stan na dzień 31.12.2014; na dzień 31.12.2015; na dzień 31.12.2016); Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeniowych.

O rosnącym w województwie śląskim wykorzystaniu instrumentu wsparcia biznesu jakim są fundusze poręczeniowe świadczy wysoka pozycja Śląskiego Regionalnego Funduszu Poręczeniowego wśród wszystkich krajowych jednostek tego typu. W 2016 roku jednostka ta

¹⁶ Stosunek wartości aktywnych poręczeń do wysokości kapitału poręczeniowego.

udzieliła największej liczby poręczeń w całym kraju (795), a pod względem wartości udzielanych poręczeń była na 5. miejscu w Polsce, udzielając poręczeń na kwotę 77,1 mln zł.

Tabela 22. Zaangażowanie kapitału poręczeniowego przez jednostki z województwa śląskiego w 2016 roku.

Fundusz	Kapitał (tys. zł)	Zaangażowanie (aktywne poręczenia)		Poręczenia udzielone w 2016 r. na rzecz:							
		liczba	wartość (tys. zł)	RAZEM		banków		funduszy pożyczkowych		innych podmiotów	
				liczba	wartość (tys. zł)	liczba	wartość (tys. zł)	liczba	wartość (tys. zł)	liczba	wartość (tys. zł)
BFPK - Bielsko- Biała	8 601	41	2 489	7	1 000	2	75	0	0	5	925
ŚRFP - Katowice	48 860	352	62 369	795	77 119	26	5 736	12	1 390	757	69 993

Źródło: Raport o stanie funduszy poręczeniowych w Polsce. Stan na dzień 31.12.2016; Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeniowych, Warszawa 2017, s. 33-34.

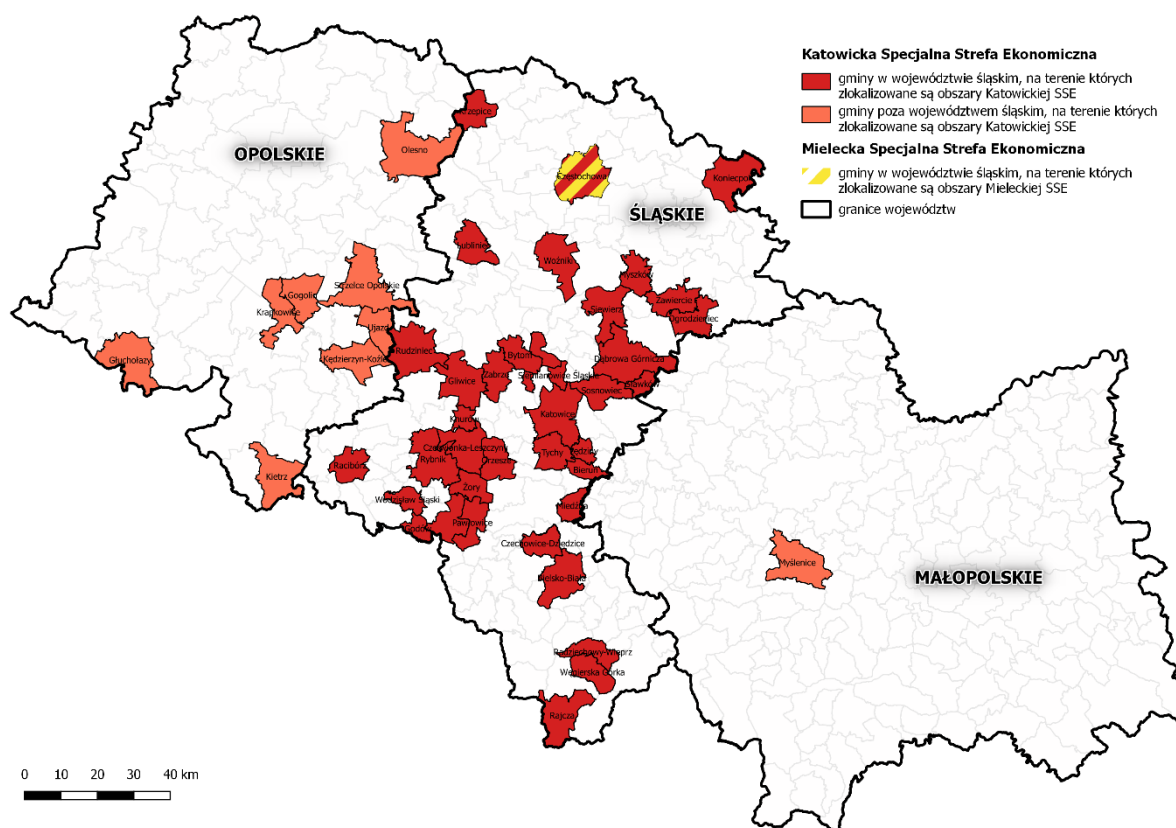
Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna

Jedną z najprężniej działających specjalnych stref ekonomicznych w kraju jest Katowicka SSE. Jest ona drugą pod względem zajmowanej powierzchni tego typu strefą w Polsce, obejmując swym zasięgiem 2 614,4 ha powierzchni zlokalizowanych 48 gminach na terenie trzech województw. Obszar KSSE stanowi 11,5% łącznej powierzchni wszystkich 14 polskich specjalnych stref ekonomicznych. Najwięcej, bo aż 39 gmin objętych zasięgiem KSSE zlokalizowanych jest w województwie śląskim, co oznacza, że Strefa dysponuje terenami w niemal co czwartej gminie w województwie. Ponadto tereny podlegające KSSE znajdują się w 8 gminach województwa opolskiego i jednej gminie z terenu woj. małopolskiego.

W województwie śląskim oprócz terenów podlegających KSSE zlokalizowany jest również obszar należący do Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO-PARK MIELEC uzupełniając ofertę KSSE na obszarze Częstochowy.

Grunty podlegające KSSE na koniec 2017 roku zagospodarowane były w 66,3%, co jest wynikiem wyższym niż stopień zagospodarowania stref w kraju ogółem, wynoszący 60,4%. Jednocześnie KSSE dysponuje wciąż sporą (jedną z wyższych w kraju) ofertą niezagospodarowanej powierzchni (880,1 ha). Więcej terenów niezagospodarowanych znajduje się w strefach: Wałbrzyskiej (1 858,5 ha), Legnickiej (997,4 ha) oraz Kostrzyńsko-Słubickiej (961,2 ha), przy czym w każdej z nich niższy jest stopień zagospodarowania terenu (poniżej średniej dla całego kraju).

Mapa 14. Zasięg terytorialny Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.

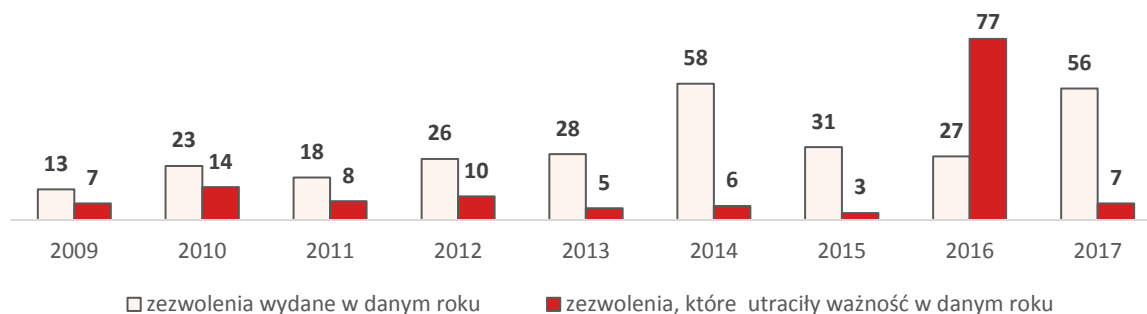

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2017 r.*, Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii, Warszawa, maj 2018 r.

Efekty funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych, obejmujące m.in. takie informacje jak wartość poniesionych nakładów inwestycyjnych, czy też liczba utworzonych w strefie miejsc pracy są danymi niepełnymi. Dane są zaniżone ponieważ obejmują jedynie informacje uzyskane od podmiotów działających w strefach na podstawie obowiązujących zezwoleń na prowadzenie działalności. Tymczasem nie każdy obecny w strefie podmiot gospodarczy takim zezwoleniem dysponuje. Do końca 2017 roku liczba zezwoleń wydanych w odniesieniu do wszystkich SSE w kraju wynosiła 4 036, natomiast obowiązujących było 2 349 (tj. 58,2 % ogółu). Pozostałe zezwolenia wygasły, zostały cofnięte, uchylone, lub też stwierdzono ich nieważność.

Liczba aktywnych zezwoleń na prowadzenie działalności w specjalnej strefie ekonomicznej wśród 14 stref najwyższa jest w Katowickiej SSE i na koniec 2017 roku wyniosła 329, co stanowiło 14,0% ogółu aktywnych zezwoleń w polskich strefach. W okresie ostatnich 10 lat najwięcej nowych zezwoleń w KSSE zostało wydanych w 2014 roku (58), owocny był pod tym względem również ostatni analizowany rok (2017), kiedy 56 podmiotów otrzymało pozwolenie na prowadzenie działalności w strefie. Jedynym rokiem w badanym okresie czasu, w którym liczba zezwoleń nowych w KSSE była niższa od liczby zezwoleń, które utraciły ważność (wygasły, lub zostały cofnięte) był rok 2016. Wówczas aż 77 zezwoleń na działalność w KSSE utraciło ważność, co wiązało się w głównej mierze z faktem, że z końcem roku 2015 w dwóch strefach – katowickiej i suwalskiej – upłynął termin ważności łącznie aż 94 zezwoleń. Efektem powyższego był spadek liczby aktywnych zezwoleń w Katowickiej SSE na koniec 2016 roku o 50 względem roku 2015, tj. co oznaczało spadek liczby zezwoleń w KSSE o 15,2%, a udziału tej strefy w liczbie zezwoleń wszystkich SSE łącznie z 15,2% na koniec 2015 roku do 12,4% rok później.

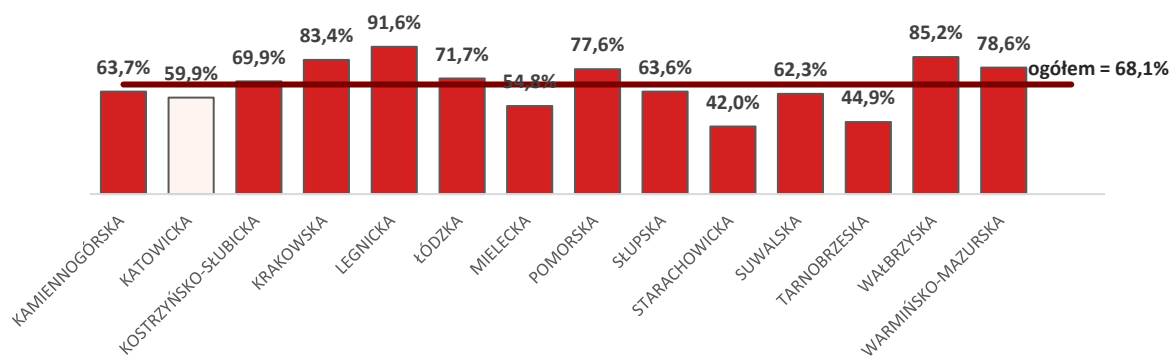
Wykres 34. Dynamika zezwoleń na prowadzenie działalności w KSSE w latach 2009-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie corocznych informacji o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych za lata 2009-2017.

W rezultacie tak znaczącego spadku liczby aktywnych zezwoleń na prowadzenie działalności w KSSE mocno obniżył się udział gruntów strefy zajmowany przez przedsiębiorców działających na podstawie zezwolenia. Na koniec 2015 roku udział gruntów zajmowanych przez podmioty z zezwoleniem na działalność w strefie w stosunku do zagospodarowanej powierzchni strefy wynosił 71,1%, by po roku spaść do zaledwie 58,2%. Na koniec roku 2017 odsetek ten wyniósł 59,9% przy średniej dla wszystkich stref równej 68,1%. Oznacza to, że 40% zajętej przez podmioty gospodarcze powierzchni strefy podlega podmiotom nie posiadającym zezwolenia na prowadzenie w strefie działalności, a co za tym idzie nie korzystającym z przywilejów, jakie SSE ma do zaoferowania.

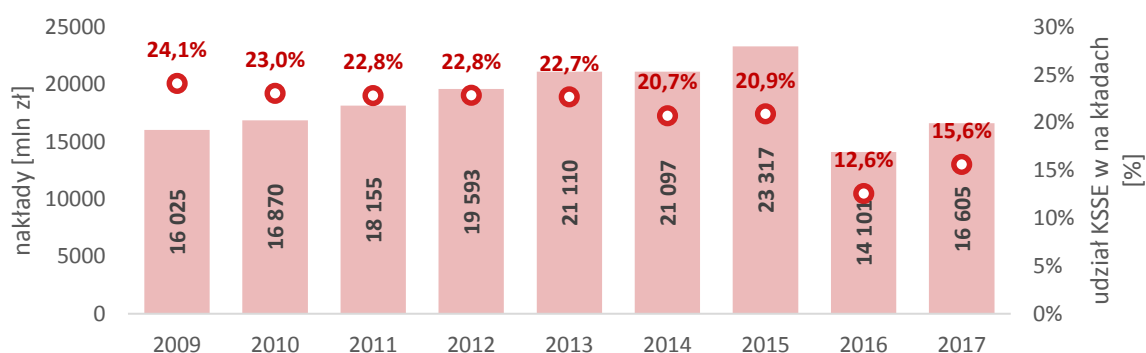
Wykres 35. Odsetek terenów zajętych przez przedsiębiorców działających na podstawie zezwolenia w stosunku do zagospodarowanej powierzchni stref (na dzień 31.12.2017r.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie corocznych informacji o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych za lata 2009-2017.

Fakt, że większy jest odsetek przedsiębiorstw działających pomimo braku aktywnego zezwolenia na prowadzenie działalności w strefie na terenie Katowickiej SSE w stosunku do średniej dla wszystkich stref może wskazywać, że przywileje przysługujące inwestorom w specjalnych strefach ekonomicznych nie są najistotniejszym, a przynajmniej jednym czynnikiem skłaniającym do podejmowania decyzji inwestycyjnych.

Wykres 36. Nakłady inwestycyjne w Katowickiej SSE (narastająco w latach 2009-2017).

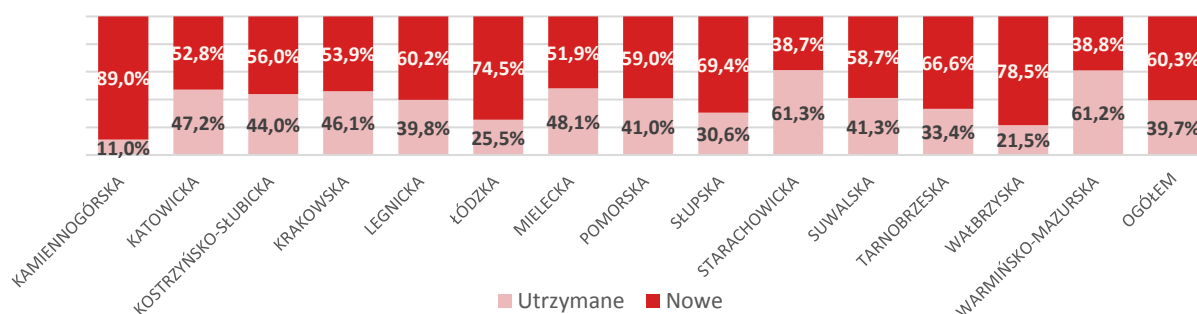

Źródło: opracowanie własne na podstawie corocznych informacji o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych za lata 2009-2017.

Katowicka specjalna strefa ekonomiczna jest wiodącym generatorem miejsc pracy spośród 14 polskich stref (niemal co 5. miejsce pracy w specjalnych strefach ekonomicznych ulokowane jest w KSSE). Udział tej strefy w tworzeniu miejsc pracy jest dość stabilny i w latach 2009-2017 wahał się nieznacznie, w zakresie 18-20%.

W 2017 roku we wszystkich 14 polskich specjalnych strefach ekonomicznych było 353 tys. miejsc pracy, z czego aż 213 tys. stanowiły miejsca nowo utworzone w 2017 roku, a pozostałe 140 tys. miejsca utrzymane. Przyrost liczby miejsc pracy względem roku 2016 był równy 6,3%, a w przypadku KSSE był nawet nieco wyższy i wyniósł 7,5%.

Wykres 37. Relacja pomiędzy miejscami pracy utrzymanymi, a nowo utworzonymi w 2017 roku.

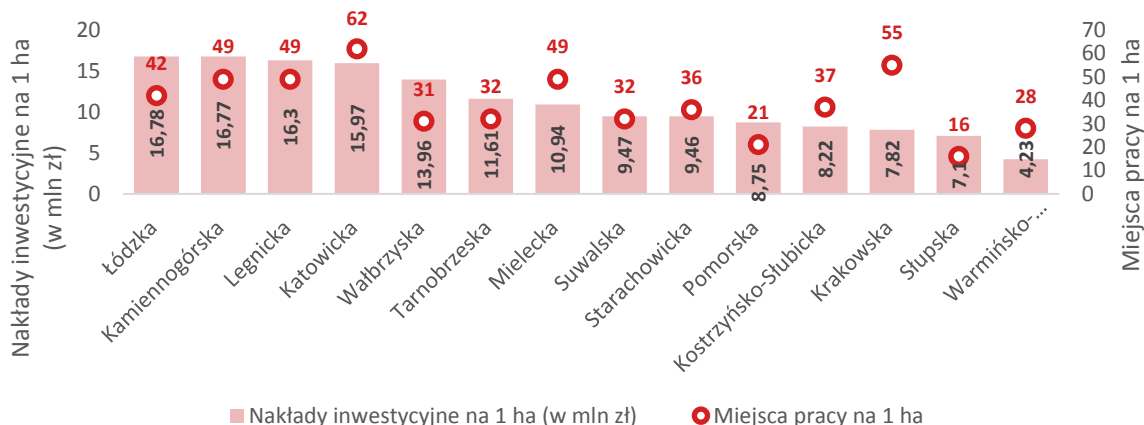
Źródło: opracowanie własne na podstawie corocznych informacji o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych za lata 2009-2017.

Wartość inwestycji poczynionych w SSE w przeliczeniu na 1 ha powierzchni stref jest w strefie katowickiej jedną z najwyższych. W 2017 roku KSSE plasowała się w tym zakresie na 4. pozycji z kwotą 16,0 mln zł zainwestowanych przeciętnie na 1 ha strefy, a prym wiodła Łódzka SSE z inwestycjami rządu 16,8 mln zł na 1 ha powierzchni. Pod względem nakładów inwestycyjnych na powierzchnię strefa katowicka straciła nieco w latach 2016-2017, co wiąże się z wygaśnięciem sporej liczby zezwoleń na prowadzenie działalności w tej strefie wraz z końcem 2015 roku. W latach wcześniejszych (w szczególności 2011-2015) ustępowała jedynie Legnickiej SSE, a w roku 2010 była na pierwszym miejscu pod względem nakładów inwestycyjnych na 1 ha.

O ile w zakresie nakładów w stosunku do powierzchni KSSE jest w czołówce krajowych stref, są jednak strefy, które wykazują wyższe wartości nakładów, o tyle w przypadku wskaźnika obrazującego skuteczność tworzenia miejsc pracy Katowicka SSE jest niekwestionowanym liderem. Liczba miejsc pracy utworzonych w Katowickiej SSE w przeliczeniu na 1 ha jej powierzchni wynosiła 62 wg stanu na 31.12.2017 roku. W całym badanym okresie (2009-2017) Katowicka SSE wykazywała najwyższe wartości miejsc pracy utworzonych na 1 ha powierzchni strefy. Warto

zauważyć przy tym prawidłowość polegającą na tym, że najwięcej miejsc pracy w przeliczeniu na 1 ha powierzchni strefy notuje się w strefach ulokowanych w południowej części kraju: Katowickiej, Krakowskiej, Legnickiej, Mieleckiej i Kamiennogórskiej. Z kolei najniższe wartości tego wskaźnika, i to praktycznie w całym badanym okresie, są charakterystyczne dla SSE z północnych rejonów Polski: Słupskiej, Pomorskiej i Warmińsko-Mazurskiej.

Wykres 38. Efekty funkcjonowania SSE w przeliczeniu na 1 ha powierzchni stref (wg stanu na koniec 2017 roku).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2017 r., Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii, Warszawa, maj 2018 r.

W Katowickiej SSE funkcjonują 4 podstrefy, a największa liczba podmiotów funkcjonuje w podstrefie gliwickiej (130, w tym 23 podmioty działające bez zezwolenia).

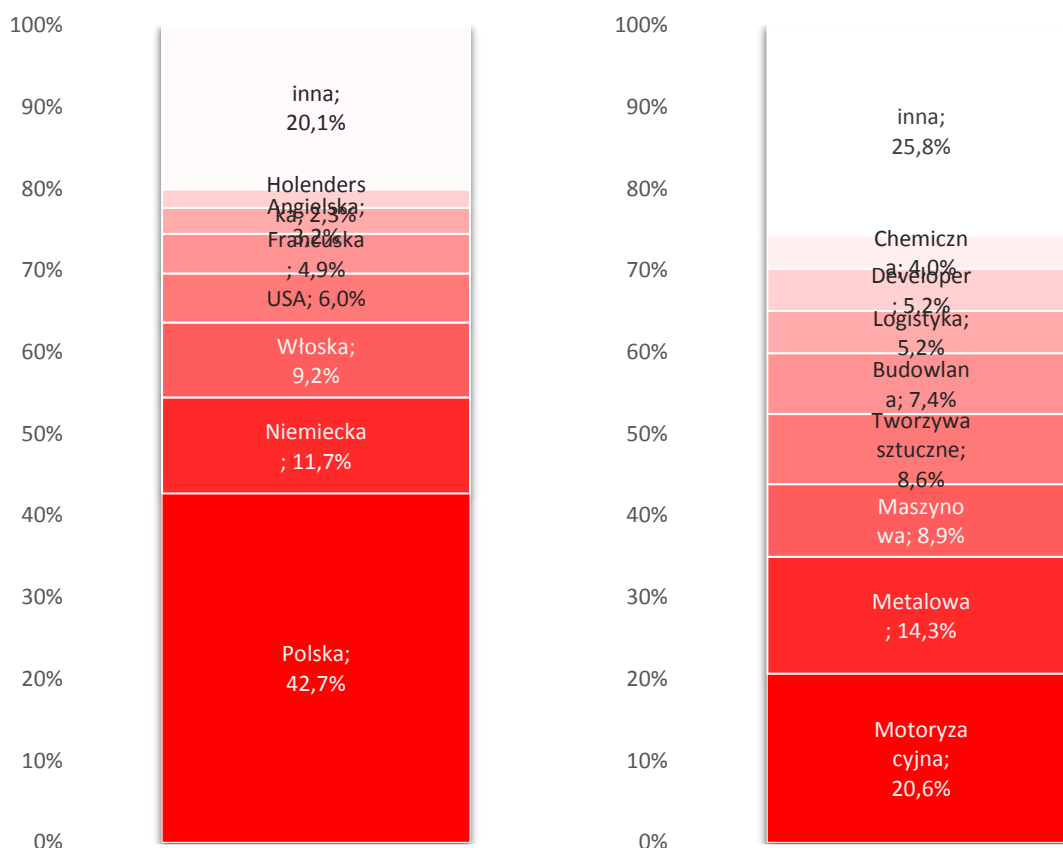
Tabela 23. Liczebność podmiotów działających w KSSE w podziale na podstrefy z uwzględnieniem stanu inwestycji.

Podstrefa	Bez zezwolenia-działający	Po rozpoczęciu działalności	Projektowanie	W budowie	Ogółem
Gliwicka	23	68	27	12	130
Jastrzębsko-Żorska	14	59	16	6	95
Sosnowiecko-Dąbrowska	9	29	17	6	61
Tyska	19	42	1	1	63
OGÓŁEM	65	198	61	25	349

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://ksse.com.pl/inwestorzy-w-strefie-1106> (stan na 30.11.2018).

Wśród przedsiębiorstw działających w strefie dominują firmy polskie, które stanowią 42,7% wszystkich firm (149 na 349 firm), przy czym w podstrefie jastrzębsko-żorskiej jest ich aż 60%. Oprócz przedsiębiorstw krajowych najsilniej reprezentowane są podmioty z Niemiec, które stanowią 11,7% ogółu firm w strefie (najsilniej reprezentowane są w podstrefie gliwickiej, w której stanowią 15,4% ogółu). Wysoką pozycję zajmują także firmy włoskie, obejmujące nieco ponad 9% ogółu firm w KSSE – te z kolei najliczniej obecne są w podstrefie sosnowiecko-dąbrowskiej (11 firm, tj. 18,0% ogółu). Udział wynoszący powyżej 3% ogółu firm mają także USA, Francja i Anglia (odpowiednio 6,0%, 4,9% oraz 3,2%).

Wykres 39. Struktura narodowa (po lewej) i struktura branżowa (po prawej) podmiotów działających w KSSE.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://ksse.com.pl/inwestorzy-w-strefie-1106> (stan na 30.11.2018).

Struktura branżowa inwestycji w KSSE ujawnia dominację sektora motoryzacyjnego, obejmującego 20,6% spośród wszystkich inwestorów w strefie. Wśród innych branż silną pozycję ma przemysł metalowy (14,3% podmiotów w strefie), a także przemysł maszynowy i przemysł tworzyw sztucznych (z udziałem odpowiednio 8,9% i 8,6% firm). Ogółem 4 wiodące branże w KSSE skupiają niemal 52,5% spośród wszystkich inwestorów. Branżę motoryzacyjną charakteryzuje też niski odsetek firm, które działają w strefie pomimo braku aktualnego zezwolenia – jest to jedynie 5,6% przedsiębiorstw tej branży, podczas gdy wśród wszystkich inwestorów w KSSE odsetek ten przekracza 18,6%.

W związku z silną pozycją jaką przemysł motoryzacyjny zajmuje w KSSE, z inicjatywy władz strefy utworzony został klaster motoryzacyjny „Silesia Automotive & Advanced Manufacturing”.

Klasy

Celem wymienionego wcześniej klastra motoryzacyjnego jest wspieranie działania przedsiębiorstw operujących w branży motoryzacyjnej oraz zaawansowanych technologii, a jego wizją jest dążenie do “wykreowania województwa śląskiego i opolskiego jako środkowoeuropejskiego regionu kompetencji w branży motoryzacyjnej”¹⁷. Działania klastra koncentrują się na dwóch filarach:

¹⁷ <http://www.silesia-automotive.pl/o-klastrze-sa-am-1133> (stan na 3.12.2018 r.).

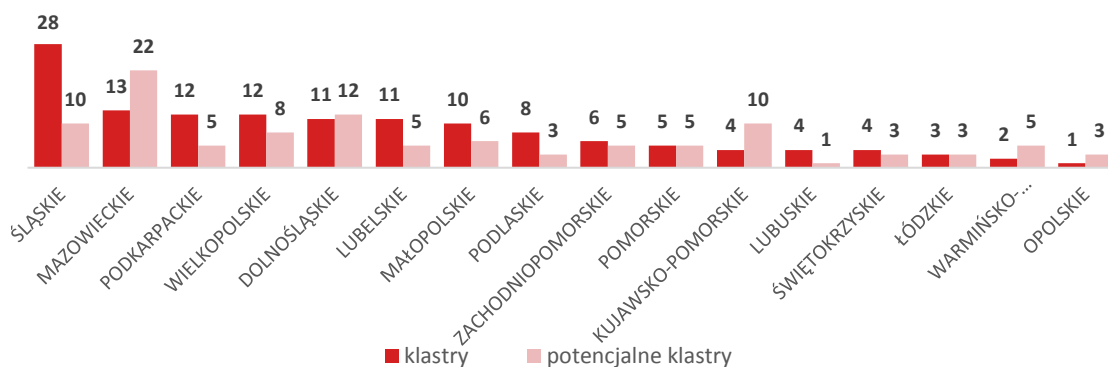
- Rynek pracy i edukacja – dążenie do doskonalenia współpracy pomiędzy środowiskami pracodawców, pracowników oraz podmiotami z rynku edukacji, celem doskonalenia kompetencji pracowników najlepiej dopasowanych do potrzeb pracodawców;
- Innowacja i kooperacja – wszelkie działania wspierające zwiększenie produktywności poprzez optymalne zużywanie zasobów, wdrażanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych, wdrażanie dobrych praktyk procesów zarządzania i optymalizacji produkcji.

Wśród członków klastra motoryzacyjnego wyróżnić można trzy grupy podmiotów:

- Przedsiębiorstwa, których jest aż 90, przy czym dzielą się one na dwie grupy. Pierwsza z nich, licząca 76 podmiotów to firmy z branży motoryzacyjnej, a drugą grupę stanowią przedsiębiorstwa zaawansowanych technologii – jest ich w klastrze 14;
- Jednostki badawczo-rozwojowe i uczelnie wyższe – w tej grupie mamy 9 jednostek (w tym takie jak: Politechnika Śląska, czy Akademia Techniczno-Humanistyczna i liczne Instytuty);
- Instytucje otoczenia biznesu – 3 podmioty (Bielski Park Technologiczny Lotnictwa, Przedsiębiorczości i Innowacji, Park Naukowo-Technologiczny Technopark Gliwice, Śląskie Centrum Naukowo-Technologiczne Przemysłu Lotniczego).

Klaster „Silesia Automotive & Advanced Manufacturing” jest z pewnością jednym z prężniej działających klastrów w województwie, co wynika m.in. z silnej pozycji branży motoryzacyjnej w regionie, niemniej jednak nie jest jedynym. Województwo śląskie jest regionem, w którym ulokowana jest największa liczba klastrów w kraju, zgodnie z inwentaryzacją przeprowadzoną w 2016 roku przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości¹⁸. W 2015 roku w regionie tym znajdowało się 28 klastrów (tj. 20,9% ogólnej liczby klastrów w kraju), które skupiały łącznie 1 190 podmiotów (20,3%).

Wykres 40. Liczba klastrów i potencjalnych klastrów¹⁹ w Polsce wg inwentaryzacji PARP z 2016 roku (stan na październik 2015).

Źródło: Raport z inwentaryzacji klastrów w Polsce 2015, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2016, s. 18, 54.

Klastry zidentyfikowane w województwie śląskim charakteryzują się największym w Polsce zróżnicowaniem branżowym. Tematyka działalności klastrów w regionie obejmuje w szczególności takie obszary jak:

- medycyna, biomedycyna, turystyka medyczna;
- przemysł metalowy;

¹⁸ Raport z inwentaryzacji klastrów w Polsce 2015, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2016.

¹⁹ Zidentyfikowane w trakcie inwentaryzacji podmioty, nie spełniające jednak wszystkich przyjętych dla klastrów wymogów (kryteriów), ale posiadające potencjalną zdolność do kooperacji.

- technologie produkcji;
- energetyka, ciepłownictwo, OZE;
- budownictwo i architektura;
- ICT;
- gospodarka komunalna, gospodarka odpadami;
- ochrona środowiska;
- przemysły kreatywne;
- nanotechnologie;
- przemysł maszynowy i elektromaszynowy;
- ratownictwo, ochrona ludności, bezpieczeństwo państwa;
- transport i logistyka;
- lotnictwo;
- przemysł drzewny;
- turystyka, rozrywka, rekreacja, kultura.

Tabela 24. Lista klastrów w województwie śląskim (stan na październik 2015).

Lp.	Nazwa klastra	Branża	Koordynator	Miejscowość
1.	Human Cloud	ICT	Fundacja na Rzecz Wspierania Rozwoju Technologii Human Cloud	Katowice
2.	Klaster Budownictwa Pasywnego i Energooszczędnego	budownictwo i architektura	Górnośląski Park Przemysłowy Sp. z o.o.	Katowice
3.	Klaster e-Południe	ICT	Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego "e-Południe"	Bytom
4.	Klaster Innowacji Budowlanych	budownictwo i architektura	Bielska Fundacja Wspierania Przedsiębiorczości i Kultury	Bielsko-Biała
5.	Klaster Innowacyjne Strategie	energetyka, ciepłownictwo, OZE	Klaster Innowacyjne Strategie S.A.	Katowice
6.	Klaster Kultury i Turystyki Przemysłowej	turystyka, rozrywka, rekreacja, kultura	Stowarzyszenie Kopalnia Sztuki	Zabrze
7.	Klaster Maszyn Górniczych	przemysł maszynowy i elektromaszynowy	Instytut Techniki Górniczej KOMAG	Gliwice
8.	Klaster na Rzecz Rozwoju Rynku Prosumenckiego	energetyka, ciepłownictwo, OZE	Regionalna Izba Przemysłowo-Handlowa w Gliwicach	Gliwice
9.	Klaster Ratownictwa, Bezpieczeństwa, Ochrony Ludności i Środowiska Naturalnego	ratownictwo, ochrona ludności, bezpieczeństwo państwa	Nowe Technologie Sp. z o.o.	Bielsko-Biała
10.	Klaster Technologii Drewna LIGNUM	przemysł drzewny	CTP Polska Sp. z o.o.	Zwonowice
11.	Klaster Technologii Energooszczędnych "Euro-Centrum"	technologie produkcji	Park Naukowo-Technologiczny Euro-Centrum Sp. z o.o.	Katowice
12.	"MedSilesia" Śląska Sieć Wyrobów Medycznych	medycyna, biomedycyna, turystyka medyczna	Górnośląska Agencja Przedsiębiorczości i Rozwoju Sp. z o.o.	Gliwice
13.	Obszar Zaawansowanych Technologii Bezpieczeństwa i Obronności	ratownictwo, ochrona ludności, bezpieczeństwo państwa	Politechnika Śląska (Centrum Zaawansowanych Technologii Bezpieczeństwa i Obronności)	Gliwice

14.	Polski Innowacyjny Klaster Medyczny PIKMED	medycyna, biomedycyna, turystyka medyczna	PIKMED Polinnovation Sp. z o.o.	Czeladź
15.	Polski Klaster Aluminium	technologie produkcji	City Consulting Institute Sp. z o.o.	Katowice
16.	Polski Klaster dla Innowacji i Środowiska	ochrona środowiska	Stowarzyszenie Komitet Rozwoju Zagłębia	Dąbrowa Górnicza
17.	Polski Klaster Linowy	przemysł metalowy	Stowarzyszenie Liniarstwo Polskie	Katowice
18.	Polski Klaster Techniczno Technologiczny POWEARTH	energetyka, ciepłownictwo, OZE	IRGIA Sp. z o.o.	Katowice
19.	Południowy Klaster Kolejowy	transport i logistyka	Stowarzyszenie Południowy Klaster Kolejowy	Katowice
20.	Śląski Klaster Dizajnu	przemysły kreatywne	Zamek Cieszyn	Cieszyn
21.	Śląski Klaster Gospodarki Odpadami	gospodarka komunalna, gospodarka odpadami	Zrzeszenie Ekspertów Ekologii	Katowice
22.	Śląski Klaster ICT	ICT	Centrum Naukowo-Przemysłowe ICT Sp. z o.o.	Katowice
23.	Śląski Klaster ICT i Multimediiów Hub Club	ICT	Fundacja INNOVARE	Ruda Śląska
24.	Śląski Klaster IT	ICT	Stowarzyszenie Rytm Śląska	Chorzów
25.	Śląski Klaster Kultury, Turystyki i Rekreacji	turystyka, rozrywka, rekreacja, kultura	Instytut Wyszehradzki w Pszczynie	Zabrze
26.	Śląski Klaster Lotniczy	lotnictwo	Federacja Firm Lotniczych Bielsko-	Kaniów
27.	Śląski Klaster Nano	nanotechnologie	Fundacja Wspierania Nanonauk i Nanotechnologii NANONET	Katowice
28.	Technopolia Śląska	technologie produkcji	Izba Gospodarcza w Wodzisławiu Śląskim	Wodzisław Śląski

Źródło: Raport z inwentaryzacji klastrów w Polsce 2015, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2016, s. 72.

Stopień zaawansowania rozwoju poszczególnych klastrów jest dosyć zróżnicowany, co potwierdza m.in. fakt, że w momencie inwentaryzacji na 28 klastrów z województwa śląskiego niemal połowa, bo aż 12 nie posiadało strategii rozwoju klastra. Można jednak również wskazać klastry wiodące, które odgrywają dużą rolę w rozwoju regionu oraz budowaniu jego marki na arenie krajowej i międzynarodowej. Do takich klastrów zaliczyć należy w szczególności te, znajdujące się na liście Krajowych Klastrów Kluczowych prowadzonej przez Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii²⁰, na której znajdują się 3 klastry mające swoją siedzibę na obszarze województwa śląskiego. Są to:

- **Polski Klaster Aluminium** – klaster ma swoją siedzibę w Dąbrowie Górniczej, a celem jego działalności jest wzrost innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw działających na rynku aluminium poprzez rozwój technologii opartych na wykorzystaniu materiału jakim jest aluminium, wdrażanie innowacji i transfer wiedzy w tym obszarze, a także działania związane z szeroko pojętą edukacją przyczyniające się do wzrostu jakości zasobów ludzkich. Klaster skupia w swoim gronie 102 członków, wśród których są przedsiębiorcy działający w branży aluminium, instytucje otoczenia biznesu (np. Regionalna Izba Przemysłowo-Handlowa w Częstochowie, czy Staropolska Izba Przemysłowo-Handlowa) czy też uczelnie wyższe (w tym Politechnika Śląska,

²⁰<http://www.mpit.gov.pl/strony/zadania/wsparcie-przedsiębiorczości/innowacyjność/krajowe-klustry-kluczowe/lista-krajowych-klastrov-kluczowych/> (stan na 3.12.2018 r.)

Politechnika Częstochowska, Politechnika Warszawska, czy też Akademia Górniczo-Hutnicza).

- **MedSilesia (Śląska Sieć Wyrobów Medycznych)** – utworzony w 2007 roku z inicjatywy Górnośląskiej Agencji Przekształceń Przedsiębiorstw S.A. (obecnie Górnośląska Agencja Przedsiębiorczości i Rozwoju Sp. z o.o.), która w latach 2005-2008 realizowała projekt pn "Tworzenie sektorowych sieci współpracy i struktur wspierających w województwie śląskim". Sieć została utworzona przez polskie przedsiębiorstwa działające w sektorze aparatury i wyrobów medycznych. Klaster obejmuje cztery grupy producentów oferujących produkty z takich dziedzin jak: rehabilitacja, urządzenia diagnostyczne, narzędzia chirurgiczne i ortopedyczne oraz oprogramowanie medyczne (którego odbiorcami są głównie szpitale). Celem działania klastra jest rozwój współpracy i wsparcie innowacyjności w obszarze wyrobów i urządzeń medycznych. Klaster MedSilesia skupia 96 członków, wśród których można wyróżnić jednostki naukowe (np. Uniwersytet Śląskie w Katowicach, Instytut Podstawowych Problemów Techniki PAN), instytucje otoczenia biznesu (np. Górnośląska Agencja Promocji Przedsiębiorczości, Górnośląska Agencja Przedsiębiorczości i Rozwoju) i liczne przedsiębiorstwa z branży²¹.
- **Śląski Klaster Lotniczy** – został utworzony w 2006 roku przez Federację Firm Lotniczych Bielsko z siedzibą w Kaniowie. Skupia 62 członków, w tym firmy z branży lotniczej, uczelnie wyższe (w tym Politechnikę Śląską, Uniwersytet Śląski i Akademię Techniczno-Humanistyczną z Bielska-Białej) oraz instytucje otoczenia biznesu. Celem działania klastra jest wzrost konkurencyjności i rozwój polskiego lotnictwa, a także wspieranie współpracy pomiędzy członkami klastra, poprawa możliwości wykorzystania badań i rozwoju i transfer technologii do przedsiębiorstw z branży.

²¹ <http://www.medsilesia.com/> (stan na 3.12.2018 r.).

MIESZKANIEC

MIESZKANIEC

Rynek pracy	4
Aktywność ekonomiczna	4
Bezrobocie	6
Oświata i wychowanie	10
Opieka nad dzieckiem do lat 3	10
Przedszkola	13
Szkoły podstawowe i gimnazjalne	16
Szkoły ponadgimnazjalne	19
Infrastruktura kultury i jej wykorzystanie	25
Kultura czytelnicza	25
Kino	28
Teatr	31
Muzyka	32
Muzealnictwo	33
Galerie	34
Zabytki w województwie śląskim	35
Infrastruktura sportowa i jej wykorzystanie	37
Kluby sportowe	37
Infrastruktura sportowa	41
Ochrona zdrowia	44
Stacjonarna opieka zdrowotna	44
Ambulatoryjna opieka zdrowotna	47
Kadra medyczna	50
Działalność uzdrowiskowa	54
Opieka długoterminowa i paliatywno-hospicyjna	55
Stan zdrowia mieszkańców	56
Konsekwencje złej jakości powietrza w regionie w kontekście skutków dla zdrowia mieszkańców	64
Zgony wg przyczyn	64
Polityka społeczna	68
Polityka senioralna	71
Sytuacja ekonomiczna seniorów	73
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna dla seniora	77
Aktywność seniorów	80
Ubóstwo	82
Indeks niedostosowania społecznego	83
Rodzinna piecza zastępcza	84
Instytucjonalna piecza zastępcza	88
Ekonomia społeczna	90
Diagnoza problemów uzależnień w województwie śląskim	92
Niepełnosprawność	96
Bezdomność	101
Korzystający z pomocy społecznej	102
Społeczeństwo obywatelskie	103
Budżet obywatelski	103
Organizacje pozarządowe	103
Zarządzanie kryzysowe i bezpieczeństwo publiczne	106
Krajowy System Ratowniczo -Gaśniczy na terenie województwa śląskiego	106

Interwencje jednostek Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego województwa śląskiego	107
Pomoc doraźna i ratownictwo medyczne	109
Bezpieczeństwo drogowe	113
Przestępczość	114
Obszary zdegradowane i rewitalizacji na terenie województwa śląskiego	118

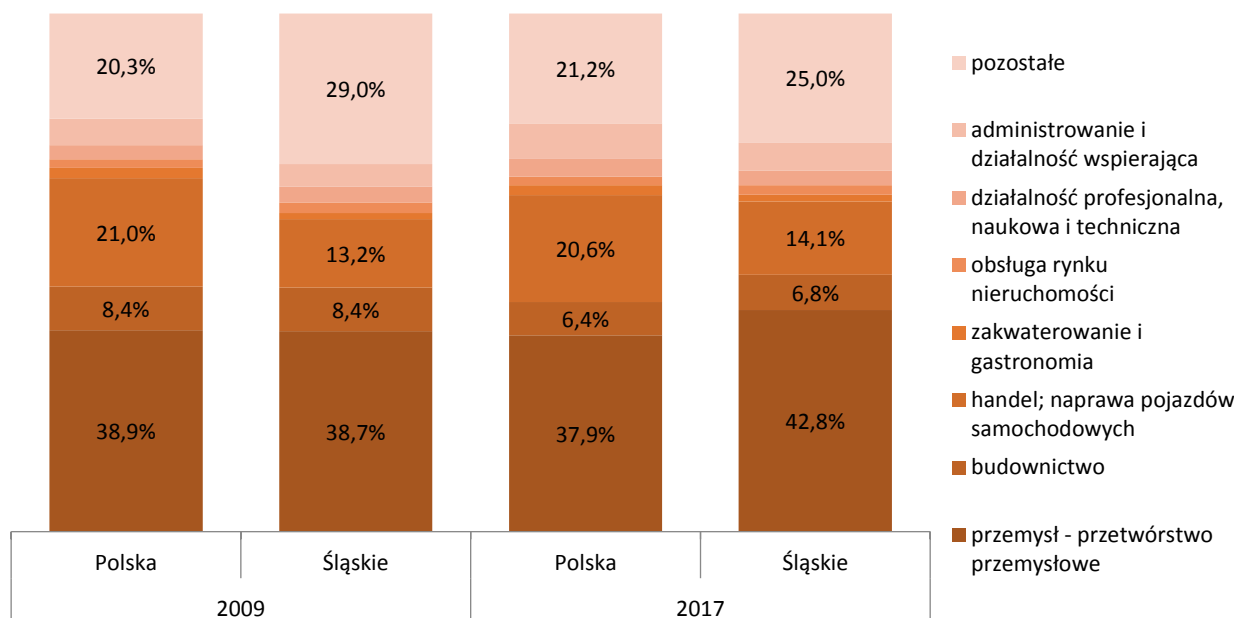
Rynek pracy

Aktywność ekonomiczna

Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw¹ w województwie śląskim w 2017 r. wyniosło 756,9 tys. osób (12,6% przeciętnej liczby zatrudnionych w kraju), co plasowało region na 2. miejscu w kraju (po województwie mazowieckim). W odniesieniu do roku 2009 omawiana wartość wzrosła o 2,2%, jednak należy zauważyć, że na przestrzeni ostatnich 9 lat ulegała licznym wahaniom. Województwo charakteryzowało się wysokim udziałem przemysłu w strukturze przeciętnego zatrudnienia, głównie za sprawą przetwórstwa przemysłowego, którego udział w ogóle omawianej wartości wyniósł 42,8%. Na wysokim poziomie pozostawało także przeciętne zatrudnienie w sekcji handel; naprawa pojazdów (14,1% ogółu), które utrzymywało się jednak na poziomie niższym niż w kraju.

Stosunkowo wysoki udział przemysłu w strukturze zatrudnienia.

Wykres 1. Struktura przeciętnego zatrudnienia według sekcji PKD 2007 w województwie śląskim i Polsce w 2009 i 2017 r.

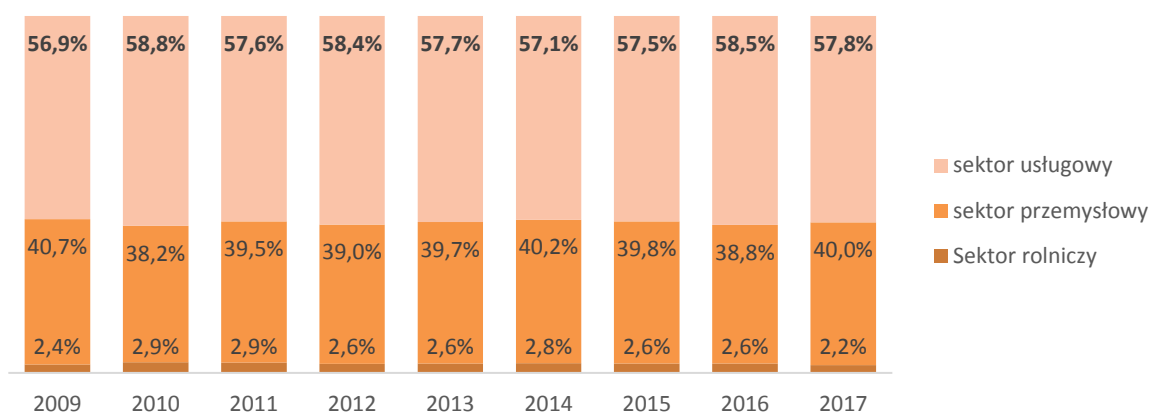

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W ogólnym ujęciu ponad połowa pracujących w województwie zatrudniona była w przedsiębiorstwach sektora usług (57,8%), dalej w sektorze przemysłowym (40%) oraz rolnictwie (2,2%). Struktura ta na przestrzeni lat utrzymuje się, a transfery pomiędzy sektorami są niewielkie.

¹ Dane obejmują osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy w pełnym wymiarze czasu pracy oraz w niepełnym, po przeliczeniu na pełnozatrudnionych.

Wykres 2. Struktura zatrudnienia w województwie śląskim w sektorach na przestrzeni lat 2009-2017 (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Województwo śląskie charakteryzuje się niską aktywnością ekonomiczną ludności. W 2017 r. liczba biernych zawodowo w regionie wyniosła 1,7 mln osób, co dawało najwyższy w kraju odsetek

Najwyższy w kraju odsetek biernych zawodowo w ogóle ludności w wieku 15 lat i

biernych zawodowo w ogóle ludności w wieku 15 lat i więcej (44%). W latach 2009-2017 wartość wskaźnika rosła do 2013 r. osiągając wartość 46,3%, po czym jego wartość spadała, z minimalnym wzrostem w 2016 r. Ponad połowę grupy biernych zawodowo w 2017 r. stanowiły kobiety, których liczba wyniosła ok. 1 mln, co stanowiło 59,8% ogółu grupy oraz

osoby z wykształceniem najniższym: zasadniczym zawodowym (29,6%) oraz gimnazjalnym, podstawowym i niższym (27,9%). Jednocześnie zdecydowaną większość biernych zawodowo, bo aż 70,2%, stanowiły osoby w wieku 50 lat i więcej. Wśród deklarowanych przyczyn bierności zawodowej mieszkańców województwa śląskiego wskazać należy przede wszystkim emeryturę, którą zadeklarowała ponad połowa badanej grupy (919 tys.), dalej naukę, uzupełnienie kwalifikacji (267 tys.) oraz obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu (235 tys.). Zaledwie 9 tys. osób jako przyczynę swojej bierności zawodowej wskazało wyczerpanie wszystkich możliwości poszukiwania pracy.

W 2017 r. w regionie odnotowano blisko 2 mln osób aktywnych zawodowo, co stanowiło 11,4% ludności aktywnej zawodowo w kraju. Wynik taki uplasował województwo śląskie wśród regionów charakteryzujących się mniejszym od średniej krajowej udziałem osób aktywnych zawodowo w ogóle ludności. W latach 2009-2017 odsetek aktywnych zawodowo ulegał licznym wahaniom, najwyższe wartości osiągając w 2013 r. (53,3%), natomiast najniższe w 2015 r. (48,3%). W omawianej subpopulacji dominowali mężczyźni (54,3%) oraz osoby pracujące (96,1%). Charakterystyczna dla zbiorowości aktywnych zawodowo była przewaga osób z wykształceniem wyższym (33,3%) oraz policealnym i średnim zawodowym (31%). Zaledwie 3,9% grupy stanowiły osoby z wykształceniem najniższym (gimnazjalnym oraz podstawowym i niższym). Jednocześnie w podziale na grupy wiekowe największy odsetek aktywnych zawodowo odnotowano wśród osób w wieku 30-39 lat (29,4%), 50+ (25,8%) oraz 40-49 lat (24,7%). Najmniej liczną była grupa aktywnych zawodowo w wieku 15-29 lat (20,1%).

Tabela 1. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej w województwie śląskim i Polsce w 2017 r.

Wyszczególnienie	Województwo śląskie	Polska
Aktywni zawodowo (tys.):	1 963	17 267
• pracujący	1 886	16 423
• bezrobotni	77	844
Bierni zawodowo (tys.)	1 714	13 328
Współczynnik aktywności zawodowej (%)	53,4	56,4

Wskaźnik zatrudnienia (%)	51,3	53,7
---------------------------	------	------

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 15 lat i więcej (rozumiany jako procentowy udział aktywnych zawodowo w ogólnej liczbie ludności) w województwie śląskim od lat przyjmuje jedną z najniższych wartości w kraju. W 2017 r. wskaźnik ukształtował się na poziomie 53,4% (3 pp. mniej niż na poziomie kraju) i był najniższym wynikiem w odniesieniu do pozostałych regionów. Odsetek aktywnych zawodowo w ogólnej liczbie ludności był wyższy w populacji mężczyzn (60,7% w stosunku do 46,7% wśród kobiet).

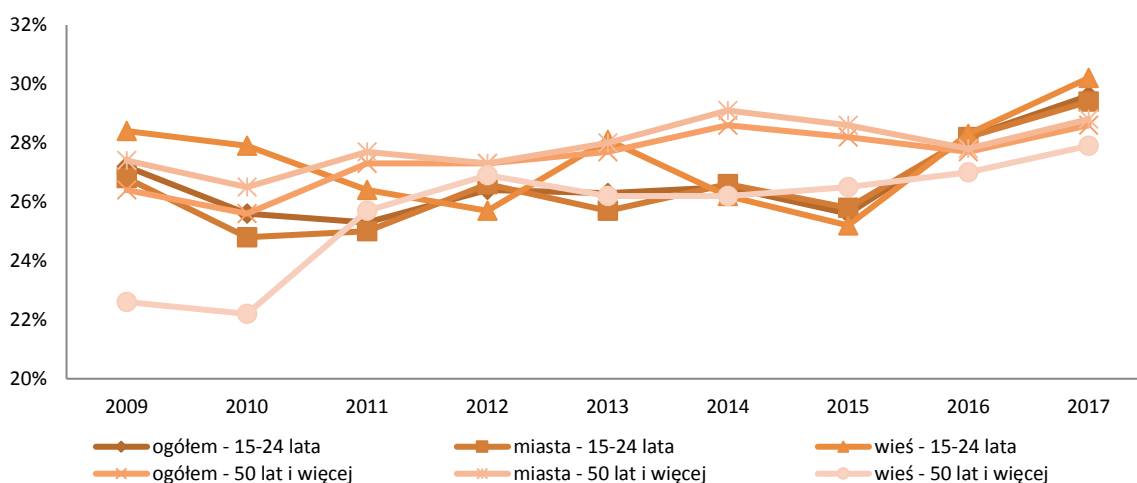
Najniższy w kraju współczynnik aktywności ekonomicznej ludności.

Wskaźnik zatrudnienia, liczony jako procentowy udział pracujących danej kategorii w ogólnej liczbie ludności danej kategorii, w 2017 r. ukształtował się na poziomie 51,3%. Taka wartość wskaźnika plasowała województwo śląskie o 2,4 pp. poniżej wartości dla kraju i jednocześnie wśród regionów o niższej wartości wskaźnika zatrudnienia. W latach 2009-2017 procentowy udział pracujących w ogólnej liczbie ludności ulegał wahaniom, wykazując jednak począwszy od 2013 r. tendencję wzrostową. Podobnie jak w przypadku pozostałych regionów Polski, wskaźnik zatrudnienia w województwie śląskim przyjmował wartości zdecydowanie wyższe dla mężczyzn (58,4%) niż kobiet (44,8%). Jednocześnie wartości wskaźnika były wyższe dla osób z wykształceniem wyższym (79,1%), policealnym oraz średnim zawodowym (59%) i zasadniczym zawodowym (45,2%), a także dla osób w wieku 30-39 lat (83,5%) oraz 40-49 lat (80,2%).

Niski wskaźnik zatrudnienia.

Wskaźnik ten w skrajnych grupach wiekowych (15-24 lata i 50 i więcej lat) charakteryzuje się wzrostową tendencją na przestrzeni lat. Ciekawym zjawiskiem jest dynamiczny wzrost wskaźnika zatrudnienia w młodszej z opisywanych grup na przestrzeni ostatnich dwóch lat. Od 2015 r. wzrósł on o 4 pp. i od 2016 r. osiągał wartości wyższe niż dla grupy wieku 50+. Od 2009 r. największy wzrost wskaźnika zatrudnienia zanotowano dla mieszkańców wsi w wieku 50 lat i więcej. Wzrósł on z poziomu 22,6% w 2009 r. do 27,9% w 2017 r.

Wykres 3. Wskaźnik zatrudnienia w najmłodszej i najstarszej grupie wiekowej w województwie śląskim w latach 2009-2017 (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Bezrobocie

Sytuacja na rynku pracy w województwie śląskim zmienia się dynamicznie i podobnie jak na poziomie kraju, w ostatnich latach uległa znacznej poprawie.

Liczba bezrobotnych w województwie śląskim wykazuje tendencje analogiczne do zachodzących na poziomie kraju. Po wzroście notowanym w latach 2009-2013 od 2014 r. następował systematyczny spadek liczby bezrobotnych pozostających w rejestrach powiatowych urzędów pracy. W 2017 r. zarejestrowanych było 94,7 tys. osób bezrobotnych, co dawało spadek o 54,5% w stosunku do 2013 r. i o 43,8% w stosunku do roku 2009. Na poziomie powiatów najczęściej

Niska liczba bezrobotnych oraz stopa bezrobocia rejestrowanego.

zarejestrowanych bezrobotnych odnotowano w Sosnowcu (5,7 tys.), Bytomiu (5,3 tys.) oraz Częstochowie (5 tys.). Na przeciwległej pozycji znalazły się powiaty o małej liczbie mieszkańców i jednocześnie bezrobotnych: Świętochłowice (986 osób), Żory (897 osób) oraz powiat bieruńsko-lędziński (663 osoby).

W końcu 2017 r. stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie śląskim wyniosła 5,2% i była niższa o 1,4 pp. od stopy krajowej. Tak niska wartość wskaźnika plasowała województwo wśród regionów o najniższym natężeniu zjawiska (niższą wartość odnotowano tylko w województwie wielkopolskim – 3,7%). W latach 2009-2017 stosunek liczby bezrobotnych zarejestrowanych do liczby cywilnej ludności aktywnej zawodowo w regionie wzrastał systematycznie do 2013 r. (wzrost o 1,9 pp.), natomiast rok 2014 był pierwszym o zdecydowanej tendencji spadkowej.

Wykres 4. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie śląskim i Polsce w latach 2009-2017 (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W województwie śląskim utrzymuje się duże terytorialne zróżnicowanie bezrobocia. Najniższe wartości wskaźnika w 2017 r. zanotowano w powiatach, które od lat charakteryzują się niskim poziomem stopy bezrobocia: Katowicach (2,2%), Bielsku-Białej (2,3%) i Tychach (2,7%), a także w powiatach: bieruńsko-lędzińskim (2,8%), pszczyńskim (3,3%) oraz mikołowskim (3,3%).

W grupie powiatów, w których stopa bezrobocia, podobnie jak w ostatnich latach, była najwyższa znalazły się: Bytom (11,2%), powiat zawierciański (9,1%) i będziński (8,9%) oraz powiaty subregionu północnego: częstochowski oraz myszkowski (odpowiednio 8,7% i 8,4%).

Województwo śląskie charakteryzuje się nadreprezentacją kobiet w ogóle bezrobotnych. W 2017 r. stanowiły one 57,6% ogółu zarejestrowanych, co plasowało województwo śląskie wśród regionów o wyższej wartości wskaźnika.²

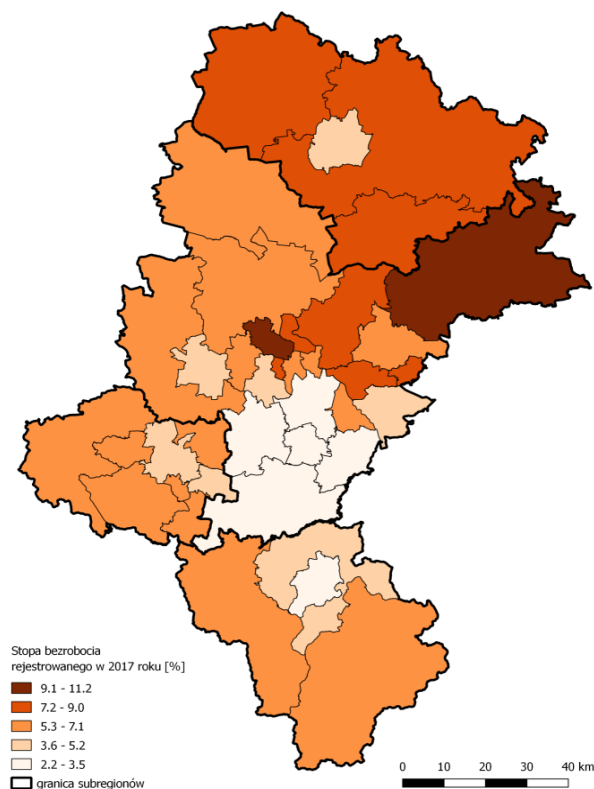
W latach 2009-2017 odsetek kobiet w ogóle bezrobotnych ulegał nielicznym wahaniom, jednak począwszy od 2013 r. odnotowuje się wzrost odsetka kobiet (przy jednoczesnym spadku bezrobocia). W ujęciu terytorialnym największą nadreprezentację kobiet w 2017 r. zanotowano w powiatach: rybnickim (67,7%), Żorach (66%) oraz Rudzie Śląskiej (65,3%) i Rybniku (65,1%), natomiast niewiele ponad połowę bezrobotnych stanowiły

Wzrost udziału kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych.

² Jednocześnie udział kobiet w ogóle ludności w wieku produkcyjnym w 2017 r. był zdecydowanie niższy niż mężczyzn i wyniósł 47,1%.

kobiety w Sosnowcu (51,6%) oraz powiatach: częstochowskim (52,1%) oraz myszkowskim (52,8%). Wśród bezrobotnych kobiet najczęściej posiadało wykształcenie gimnazjalne i niższe (25,8%) a także średnie oraz policealne (24,6%). Jednocześnie ponad jedna czwarta kobiet pozostawała w ewidencji powiatowych urzędów pracy stosunkowo krótko bo 3 miesiące i mniej (27,8%), natomiast problem długotrwałego bezrobocia³ dotyczył 40,2% kobiet pozostających bez pracy.

Mapa 1. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie śląskim w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

bezrobotnych (o 9,8 pp.), natomiast w ciągu ostatniego analizowanego roku nastąpił minimalny spadek (o 0,7 pp.). W omawianej grupie wiekowej problem braku pracy najbardziej widoczny był w większych miastach: Częstochowa (25%), Bielsko-Biała (23,3%) i Tychy (22,6%). Warto wspomnieć, że ta grupa wiekowa była jedyną, w której zanotowano zdecydowanie większy procentowy udział mężczyzn (65,6%), a blisko połowa (48,4%) bezrobotnych w wieku 55 lat i więcej pozostawała bez pracy przez okres dłuższy niż rok.

W omawianym roku najliczniejszą grupę zarejestrowanych bezrobotnych w województwie

śląskim stanowiły osoby młode, w wieku 25-34 lata (26,8%) i 35-44 lata

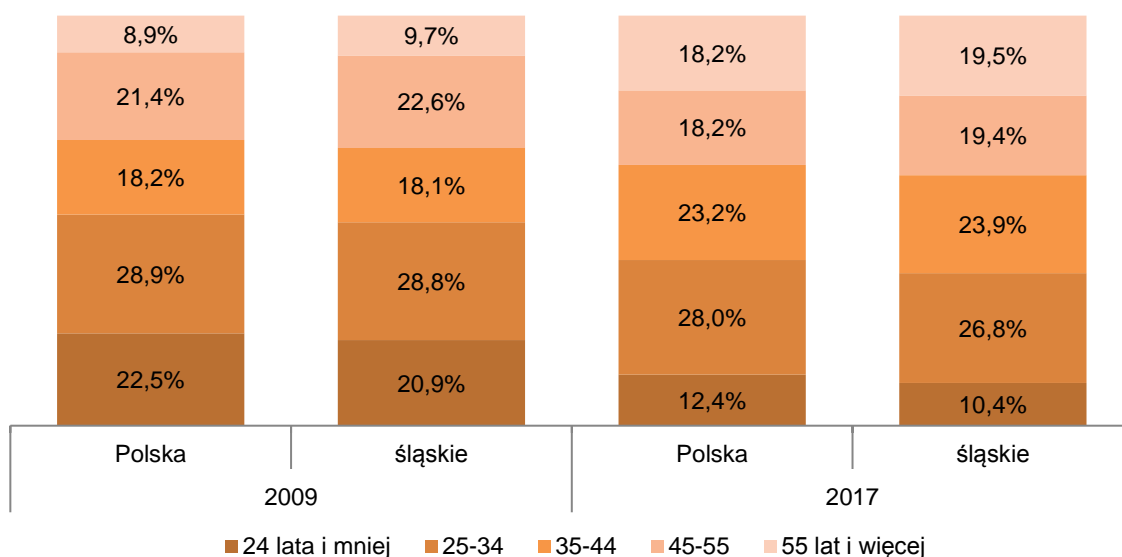
Wysoki poziom bezrobocia wśród młodych osób.

(23,9%), dalej osoby starsze w wieku 55 lat i więcej (19,5%) oraz 45-55 lat (19,4%). Najmniej liczną grupę osób pozostających w rejestrach powiatowych urzędów pracy stanowiły osoby do 24 roku życia (10,4%). Wśród najmłodszych bezrobotnych dominowały kobiety, które stanowiły aż 66,1% tej subpopulacji. Największy udział młodych bezrobotnych w ogóle zarejestrowanych odnotowano w powiatach: bieruńsko-lędzińskim (15,1%), kłobuckim (14,8%), raciborskim i lublinieckim (po 14,2%) oraz pszczyńskim (14,1%), natomiast najniższy w Częstochowie (6,4%) oraz Bielsku-Białej (6,9%).

Odsetek osób bezrobotnych w wieku 55 lat i więcej w 2017 r. wyniósł 19,5% (18,4 tys.) i był o 1,3 pp. wyższy niż na poziomie kraju. W latach 2009-2016 obserwowany był ciągły wzrost udziału osób starszych w ogóle

³ Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok.

Wykres 5. Struktura bezrobotnych według wieku w Polsce i województwie śląskim w latach 2009 i 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Pod względem długości pozostawania bez pracy w województwie śląskim 34,9 tys. bezrobotnych (36,9%) stanowiły osoby bezrobotne powyżej 12 miesięcy (długotrwale bezrobotni) oraz bezrobotni 3 miesiące i mniej (30,5 tys., tj. 32,2%). Pozostałe 30,9% zarejestrowanych rozkładało się po równo pomiędzy pozostających bez pracy 3-6 miesięcy oraz 6-12 miesięcy. Odsetek długotrwale bezrobotnych w województwie śląskim był o 3,6 pp. niższy niż w kraju i plasował województwo wśród regionów o najniższym nasileniu problemu. W latach 2009-2014 odsetek omawianej grupy wzrastał, natomiast rok 2015 był pierwszym o tendencji spadkowej. W grupie długotrwale bezrobotnych województwa śląskiego 60,9% zarejestrowanych pozostawało bez pracy ponad 24 miesiące, a blisko 63% grupy stanowiły kobiety. Największe nasilenie zjawiska bezrobocia długotrwałego w 2017 r. zanotowano w Dąbrowie Górniczej (46,9%) oraz powiatach: zawierciańskim, lublinieckim (po 43%) i tarnogórskim (42,8%). Najniższy udział bezrobotnych długotrwale w ogóle zarejestrowanych odnotowano w Rudzie Śląskiej (24,3%), Siemianowicach (26,6%) oraz powiecie bielskim (28,8%).

Ponad jedną trzecią zarejestrowanych stanowią długotrwale bezrobotni.

W końcu 2017 r. w województwie śląskim, podobnie jak na poziomie kraju, problem bezrobocia dotyczył głównie osób z wykształceniem najniższego szczebla – gimnazjalnym i niższym (28,3%) oraz zasadniczym zawodowym (25,9%), dalej policealnym i średnim zawodowym (22%), wyższym (14,2%) i średnim ogólnokształcącym (9,6%). Grupa bezrobotnych legitymująca się wykształceniem zasadniczym zawodowym była jedyną, w której dominowali mężczyźni (53,5%), natomiast w pozostałych subpopulacjach odnotowywano zdecydowaną nadreprezentację kobiet.

Przewaga bezrobotnych legitymujących się najniższym wykształceniem.

Tabela 2. Struktura bezrobocia rejestrowanego w województwie śląskim i Polsce w 2017 r.

Wyszczególnienie	Województwo śląskie	Polska
Bezrobotni zarejestrowani (tys.)	94,7	1 081,7
Stopa bezrobocia rejestrowanego (%)	5,2	6,6
Bezrobotne kobiety (%)	57,6	55,1
Bezrobotni niepełnosprawni (%)	7,3	6,2
Czas pozostawania bez pracy:		
• 3 miesiące i mniej	32,2	29,9
• 3-6 miesięcy	15,5	14,8
	15,4	14,8

<ul style="list-style-type: none"> • 6-12 miesięcy • Powyżej 12 miesięcy 	36,9	40,5
Wykształcenie:		
<ul style="list-style-type: none"> • Wyższe • Policealne, średnie zawodowe • Średnie ogólnokształcące • Zasadnicze zawodowe • Gimnazjalne i poniżej 	14,2 22,0 9,6 25,9 28,3	13,8 21,7 10,8 26,0 27,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych niepełnosprawnych w 2017 r. wyniosła 6,9 tys. W latach 2012-2017 liczba niepełnosprawnych pozostająca w ewidencji śląskich urzędów pracy wykazywała tendencję spadkową, przy jednoczesnym wzroście udziału ich liczby w ogóle zarejestrowanych (z 6,1% w 2012 r. do 7,3% w 2017 r.). Warto zaznaczyć, że odsetek bezrobotnych niepełnosprawnych w omawianym okresie utrzymywał się stale na poziomie wyższym niż dla kraju. W grupie niepełnosprawnych bezrobotnych 47,6% stanowiły kobiety, których udział w ogóle subpopulacji w stosunku do roku 2012 spadł o 3,1 pp. W ujęciu terytorialnym najwięcej niepełnosprawnych bezrobotnych odnotowano w powiatach grodzkich: Bielsku-Białej (14,5%), Częstochowie (12,2%) oraz Tychach (10,4%), z kolei najmniej w powiatach: kłobuckim (3,4%), lublinieckim (4,2%) oraz będzińskim i tarnogórskim (5,2%).

Spadek liczby bezrobotnych niepełnosprawnych przy jednoczesnym wzroście udziału ich liczby w ogóle zarejestrowanych.

W omawianym roku liczba bezrobotnych zwolnionych z przyczyn zakładu pracy w województwie śląskim wyniosła 4,3 tys., co stanowiło 4,6% ogółu pozostających w ewidencji urzędów pracy. Analogicznie jak w przypadku bezrobotnych ogółem w omawianej zbiorowości ponad połowę stanowiły kobiety (61,9%), których udział w opisywanej kategorii bezrobotnych w ostatnich latach minimalnie wzrastał. Szczególną formę zwolnień z przyczyn zakładu pracy stanowią zwolnienia grupowe. W 2017 r. przedsiębiorcy z województwa śląskiego zgłosili zamiar zwolnienia ponad 2,2 tys. w 28 powiatach, przy czym warto zauważyć, że część z tych zwolnień dotyczyła pracowników spoza województwa śląskiego. Na poziomie powiatów największą liczbę zwolnień w trybie zwolnień grupowych zgłoszono w Zabrze (396 osób) i powiecie cieszyńskim (340 osób), natomiast w ośmiu powiatach nie odnotowano tego typu zwolnień.⁴

Oświata i wychowanie

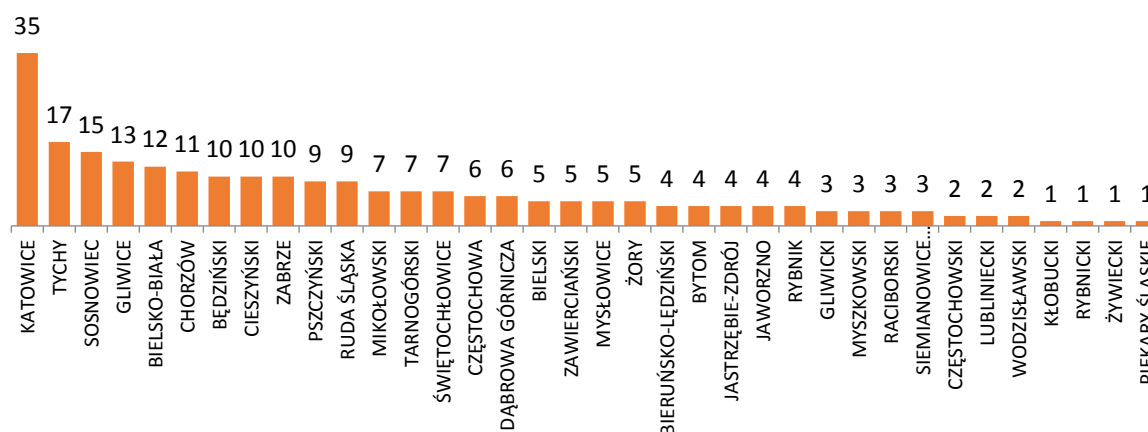
Opieka nad dzieckiem do lat 3

W województwie śląskim w 2017 roku do dyspozycji rodziców było 246 żłobków i w porównaniu z rokiem ubiegłym odnotowano przyrost obiektów o 42 placówki. Niezmiennie od 2012 roku województwo mazowieckie dysponowało największą liczbą żłobków w kraju (476 obiektów w 2017 r.), a od 2014 roku województwo świętokrzyskie najmniejszą (43 obiekty w 2017 r.). Województwo śląskie wypada dobrze na tle kraju pod względem ilości posiadanych placówek typu żłobek. Zarówno w Polsce jak i w regionie w latach 2012-2017 obserwuje się tendencję wzrostową liczby żłobków: z poziomu 699 obiektów do 2 485 obiektów w Polsce oraz z poziomu 74 obiektów do 246 obiektów w regionie. Na poziomie powiatów liczba żłobków jest bardzo zróżnicowana. Niezmiennie od 2012 roku najwięcej placówek było w Katowicach (w 2017 r. 35 żłobków, co stanowiło 14,23%

⁴ Na podstawie: *Rynek pracy w województwie śląskim w 2017 roku*, Wojewódzki Urząd Pracy, Katowice Luty 2018 r.

żłobków ogółem w regionie). W dalszej kolejności były Tychy (17 żłobków), Sosnowiec (15), Gliwice (13), Bielsko-Biała (12), powiat będziński (10). W 2017 roku po jednym żłobku dysponował powiat kłobucki, rybnicki, żywiecki i Piekary Śląskie. Liczba placówek w 2017 roku w odniesieniu do 2016 roku nie zmieniła się w przypadku 11 powiatów: gliwickiego, lublinieckiego, myszkowskiego, pszczyńskiego, raciborskiego, bieruńsko-lędzińskiego, wodzisławskiego, żywieckiego, Bytomia, Dąbrowy Górniczej oraz Piekary Śląskich. Spadek liczby żłobków w relacji do 2016 roku odnotowano jedynie w Częstochowie i to na poziomie 1 obiektu. Warto zwrócić uwagę, że w 2017 roku w każdym powiecie województwa śląskiego funkcjonował choć jeden żłobek. Dla przykładu w latach 2012-2016 powiat kłobucki i rybnicki nie dysponował żadnymi takimi obiektami, również w latach 2012-2014 nie działały takie obiekty w powiecie bieruńsko-lędzińskim oraz w 2012 roku w powiecie częstochowskim i w Żorach.

Wykres 6. Liczba żłobków w województwie śląskim w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

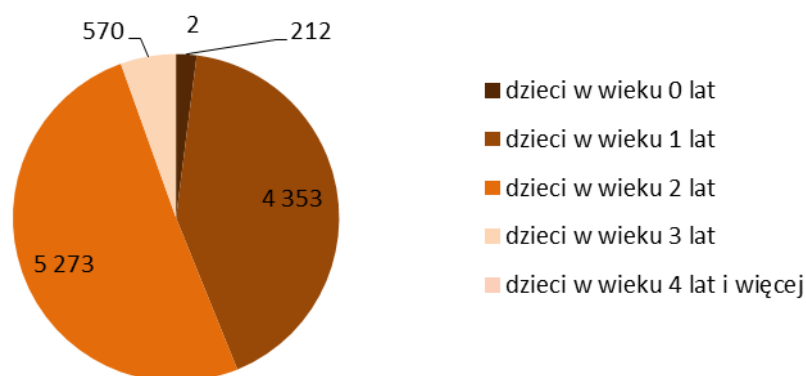
Tendencję wzrostową w analizowanym okresie czasu zaobserwowano również w przypadku klubów dziecięcych⁵. W 2017 roku w regionie funkcjonowały 53 kluby dziecięce i w porównaniu z rokiem ubiegłym odnotowano ich wzrost o 5 obiektów, a w porównaniu z 2012 rokiem wzrost o 41 obiektów. Również i w tej kategorii niezmiennie od 2012 roku województwo mazowieckie charakteryzowało się największą liczbą klubów dziecięcych w kraju (102 obiekty w 2017 r.), a od 2013 roku województwo świętokrzyskie najmniejszą (8 obiektów w 2017 r.). W 2017 roku najwięcej klubów dziecięcych działało w powiecie będzińskim (8 klubów). W dalszej kolejności w powiecie wodzisławskim, Bielsku-Białej, Rudzie Śląskiej i Rybniku (po 4 kluby na każdy powiat) oraz w powiecie rybnickim i Jaworznie (po 3 kluby). Po 2 kluby dziecięce posiadały powiaty: cieszyński, częstochowski, mikołowski, tarnogórski, Zabrze oraz Żory. Natomiast po 1 klubie dziecięcym zarejestrowano w 11 powiatach: gliwickim, lublinieckim, pszczyńskim, bieruńsko-lędzińskim, żywieckim, Bytomie, Częstochowie, Gliwicach, Katowicach, Mysłowicach oraz Siemianowicach Śląskich. Pozostałe 12 powiatów nie dysponowało żadnymi klubami dziecięcymi w omawianym roku. W latach 2012-2017 żadnych klubów dziecięcych nie odnotowano w 7 powiatach: będzińskim, kłobuckim, raciborskim, Chorzowie, Dąbrowie Górniczej, Piekarach Śląskich oraz w Sosnowcu.

⁵ Kluby dziecięce to nowa forma opieki nad dziećmi, która w zasobach BDL ukazała się po raz pierwszy przy danych za 2012 rok. Z tego względu dane za lata wsteczne nie są porównywalne z 2012 rokiem.

W przypadku liczby oddziałów żłobkowych w 2017 roku region zajął 10. miejsce z liczbą 3 oddziałów żłobkowych (Katowice: 2, powiat będziński: 1) i w porównaniu z rokiem ubiegłym wartość ta wzrosła o 2 obiekty.

W 2017 roku w Polsce dostępnych było 106 473 miejsc w żłobkach ogółem (łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi), z czego ok 10,5%, znajdowało się w województwie śląskim. W latach 2012-2017 województwo śląskie było niezmiennie jednym z trzech województw o największej liczbie miejsc w jednostkach organizacyjnych sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3. Województwo śląskie z liczbą 11 202 miejsc zajmowało trzecią pozycję w kraju⁶ (żłobek: 10 117 miejsc, klub dziecięcy: 997 miejsc, oddział żłobkowy: 88 miejsc). Najwięcej miejsc w żłobkach ogółem nieustająco posiadały Katowice (1 739 miejsc), a zaraz po nich wyróżniały się Tychy (690 miejsc) i Sosnowiec (625 miejsc). Najmniejszą liczbą miejsc od 2014 roku dysponował powiat kłobucki (12 miejsc w 2017 r.). Liczba miejsc z żłobkach ogółem w latach 2013-2017 nie zmieniła się w powiecie raciborskim (164 miejsc) i w Piekarach Śląskich (70 miejsc). Z kolei spadek liczby miejsc w 2017 roku do roku poprzedniego odnotowano w 4 powiatach: lublinieckim, pszczyńskim oraz w Częstochowie i w Jaworznie.

Wykres 7. Dzieci ogółem w żłobkach w województwie śląskim (łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi) w 2017 w roku.

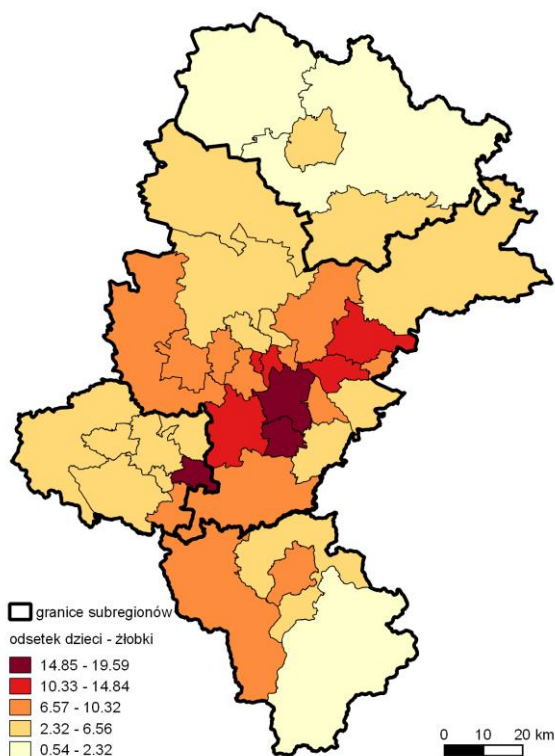

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W latach 2012-2017 w województwie śląskim liczba dzieci ogółem w żłobkach (łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi) z roku na rok systematycznie rosła z poziomu 4 669 dzieci do 10 410 dzieci, a region zajmował w tym okresie lat bezustannie 3. miejsce w kraju w tym zakresie. Ponad połowę dzieci obejmowały dzieci w wieku 2 lat (5 273 dzieci).

⁶ Trzecia pozycja w krajowym rankingu województw utrzymywana jest przez województwo śląskie od 2012 roku.

Mapa 2. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w 2017 roku (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

14,9%. Najniższe wyniki charakteryzowały powiat kłobucki (0,5%), powiat częstochowski (1,6%) i powiat żywiecki (1,9%). Analizując wskaźnik za 2017 rok do roku ubiegłego, spadek wartości wskaźnika odnotowano w 9 powiatach. Należą do nich powiat: lubliniecki, pszczyński, raciborski, żywiecki, Częstochowa, Dąbrowa Górnicza, Jastrzębie-Zdrój, Mysłowice i Piekary Śląskie.

Przedszkola

Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci od początku roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 3 lata, do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat. Wychowanie przedszkolne jest realizowane w przedszkolach oraz w innych formach wychowania przedszkolnego. Warto nadmienić, że w szczególnie uzasadnionych przypadkach wychowaniem przedszkolnym może także zostać objęte dziecko, które ukończyło 2,5 roku. W trakcie analizowania danych dotyczących zagadnień w ramach wychowania przedszkolnego, należy wziąć pod uwagę zmienność prawa, tj. podstawy programowej. W latach 2009/2010 oraz 2013/2014 dzieci 6-letnie na wniosek rodziców mogły rozpocząć naukę w I klasie szkoły podstawowej. W roku szkolnym 2014/2015 został nałożony obowiązek na dzieci 6-letnie. W roku szkolnym 2016/2017 obowiązek odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego rozpoczynał się z początkiem roku szkolnego w tym roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 6 lat. Na wniosek rodziców dzieci 6-letnie mogły rozpocząć naukę w I klasie szkoły podstawowej. Natomiast w 2017 roku przywrócono obowiązek rozpoczęcia obowiązkowego szkolnego od 7 roku życia dziecka.

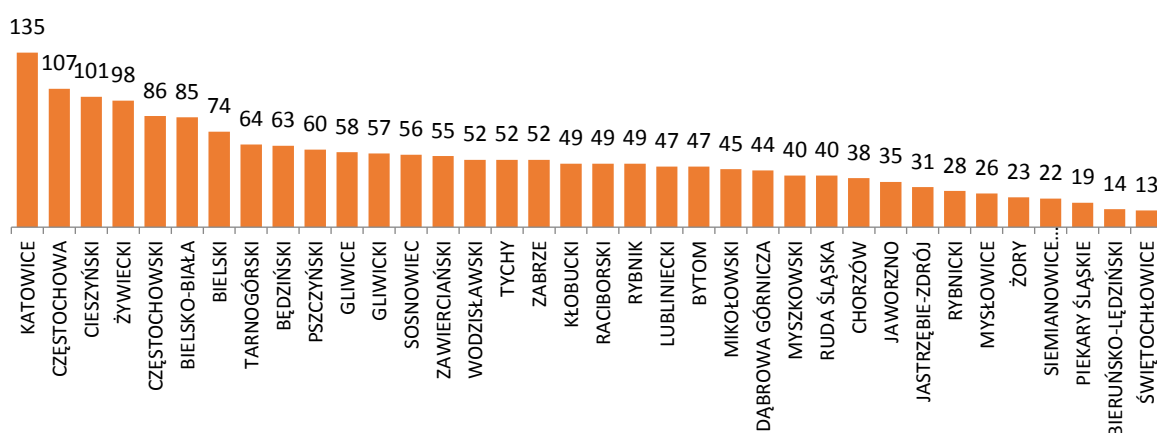
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w 2017 roku w województwie śląskim wynosił 8,1% i tym samym w porównaniu do pozostałych województw, region zajął 10. miejsce w kraju (miasto: 9,9%, 14. miejsce w kraju; wieś: 2,7%, 4. miejsce w kraju).

Niski odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach.

Zarówno w Polsce jak i w województwie śląskim wskaźnik z roku na rok wskazywał tendencje wzrostowe. W regionie wzrósł z poziomu 2,2% w 2009 roku do 8,1% w 2017 roku, a dla Polski z poziomu 2,6% do 8,6%. Rozpatrując dane w podziale na województwa, największy odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w 2017 roku zarejestrowano w województwie dolnośląskim (13,9%), a najmniejszy w województwie warmińsko-mazurskim (5,7%). Katowice nieustająco są liderem wśród powiatów regionu w zakresie omawianego wskaźnika, który w 2017 roku wyniósł 19,6%. Również wysokie wartości wskaźnika odnotowują Żory, które w analizowanym roku uzyskały wynik na poziomie 19,3% oraz Tychy z wartością

W 2017 roku w województwie śląskim placówek ogółem zajmujących się wychowaniem przedszkolnym⁷ było 1 914 obiektów, czyli o 21 obiektów więcej niż w roku poprzednim. Region w tym zakresie, w zależności od roku, zajmował w kraju 4. lub 3. miejsce (2009 r., 2015-2017 r.: 4. miejsce; 2010-2013 r.: 3. miejsce). W 2017 roku liczba placówek w regionie stanowiła ok. 8,7% placówek w Polsce. W ramach placówek do dyspozycji rodziców było 7 539 oddziałów (2016 r.: 7 208) oraz 154 655 miejsc (2016 r.: 148 012). W powyższych placówkach przebywało łącznie 157 459 dzieci (2016 r.: 150 993). Województwo śląskie w latach 2009-2017 zajmowało niezmiennie 2. miejsce w kraju w zakresie największej liczby oddziałów, miejsc i liczby dzieci. Lepsze wyniki od województwa śląskiego uzyskiwało jedynie województwo mazowieckie. W latach 2009-2017 liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym była większa od liczby miejsc pozostawionych do dyspozycji w placówkach – jedynie w roku 2015 liczba dzieci była mniejsza od liczby posiadanych miejsc w przedszkolach. Najwyższe wartości dla wskaźników w zakresie liczby oddziałów, miejsc i liczby dzieci zanotowano w 2017 roku.

Wykres 8. Liczba placówek ogółem wychowania przedszkolnego w województwie śląskim w 2017 r.

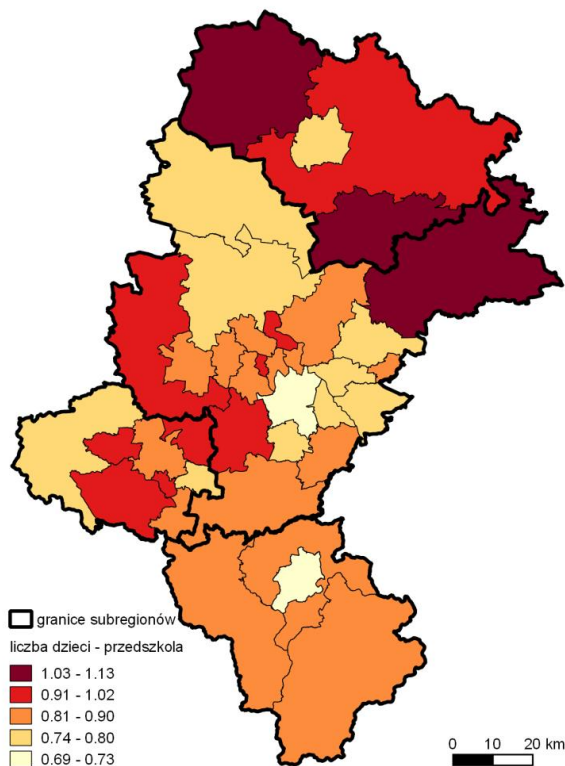

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Niezmiennie od 2009 roku, największą liczbą obiektów przedszkolnych posiadały Katowice (2017 r.: 135 obiektów) a najmniejszą Świętochłowice (13). Za Katowicami w 2017 roku uplasowały się również następujące powiaty: Częstochowa (107 obiektów), powiat cieszyński (101) oraz żywiecki (98). Z najmniejszą liczbą obiektów wychowania przedszkolnego oprócz wspomnianych wyżej Świętochłowic, w 2017 roku charakteryzował się również powiat bieruńsko-lędziński (14 obiektów), Piekary Śląskie (19) oraz Siemianowice Śląskie (22) i Żory (23). W 2017 roku (w porównaniu do 2016 roku) odnotowano: wzrost liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym we wszystkich powiatach województwa śląskiego (spadek jedynie dla powiatu częstochowskiego), wzrost liczby miejsc (spadek jedynie dla powiatu myszkowskiego) oraz wzrost liczby oddziałów (spadek jedynie w Sosnowcu). Natomiast wzrost liczby placówek wychowania przedszkolnego ogółem odnotowano w 17 powiatach, a spadek w 6 powiatach (cieszyński, tarnogórski, wodzisławski, żywiecki, Bielsko-Biała oraz Zabrze). Dla pozostałych 13 powiatów liczba obiektów była na tym samym poziomie co w 2016 roku.

⁷ Przedszkola, przedszkola specjalne, oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego oraz punkty przedszkolne.

Mapa 3. Dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego w 2017 roku (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego w 2017 roku odnotowano w powiecie myszkowskim (1,13), następnie w powiecie kłobuckim (1,06) i zawierciańskim (1,03)

Rozpatrując przedszkola w podziale na przedszkola bez specjalnych i przedszkola specjalne, województwo śląskie na tle pozostałych województw w kraju w 2017 roku zajmowało 2. miejsce w kraju w ilości wskazanych powyżej dwóch rodzajów placówek. W 2017 roku liczba przedszkoli bez specjalnych wynosiła 1 509 obiektów (prowadzone przez jednostki samorządu gminnego: 1 109 obiektów), a przedszkoli specjalnych 22 obiektów (prowadzone przez jednostki samorządu powiatowego: 3 obiekty, prowadzone przez jednostki samorządu gminnego: 9 obiektów). W porównaniu do roku poprzedniego odnotowano wzrost o 23 przedszkola (bez specjalnych) i o 1 przedszkole specjalne. Liczba powyższych obiektów przedszkolnych sukcesywnie z roku na rok wzrastała. Najwięcej przedszkoli bez specjalnych w 2017 roku występowało w Katowicach (121 obiektów), następnie w powiecie cieszyńskim (77), powiecie żywieckim (75) i Bielsku-Białej (75), Częstochowie (71) oraz powiecie bielskim (63). Najmniej placówek odnotowano w powiecie bieruńsko-lędzińskim (10), Świętochłowicach (12), Piekarach Śląskich (16), Żorach (18) i Siemianowicach Śląskich (19). W porównaniu do roku 2016 przyrost obiektów odnotowano w 18 powiatach a spadek w 6 powiatach. W przypadku przedszkoli specjalnych najwięcej obiektów w 2017 roku zarejestrowanych było w Częstochowie (4). W dalszej kolejności w Katowicach i Rybniku (po 3 obiekty na każdy powiat). Po 2 przedszkola specjalne odnotowano w powiecie będzińskim i Gliwicach a po 1 w powiecie lublinieckim, tarnogórskim, żywieckim, Chorzowie, Dąbrowie Górniczej, Jastrzębiu-Zdroju, Tychach i Żorach. W porównaniu do roku 2016 spadek liczby przedszkoli specjalnych odnotowano wyłącznie w Częstochowie a wzrost w Chorzowie i Tychach.

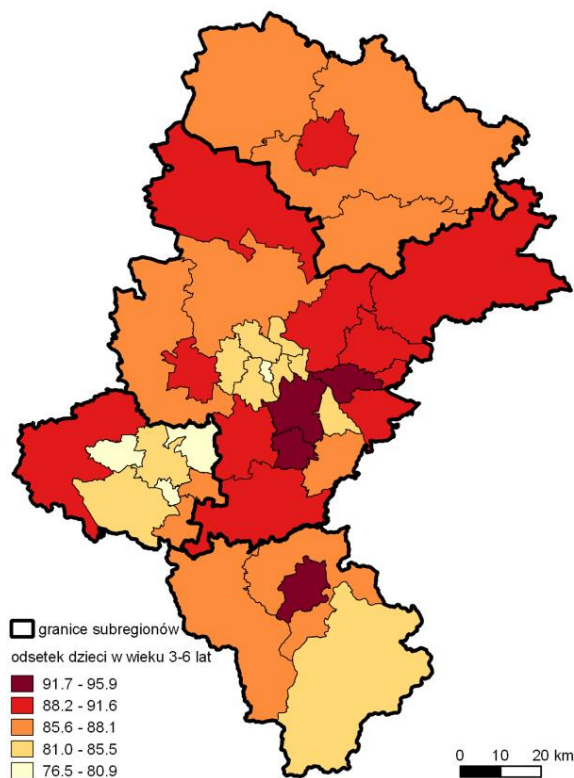
Województwo śląskie w latach 2009-2017 charakteryzowało się bardzo dobrą dostępnością miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego wśród pozostałych województw w kraju. Wskaźnik dotyczący dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat przypadających na jedno miejsce w placówce wychowania

Dobra dostępność dzieci do przedszkoli.

przedszkolnego w województwie śląskim w latach 2009-2017 oscylował w przedziale 1,09 – 0,84 osób, co dawało regionowi regularnie wysokie 2. miejsce w kraju w tym zakresie. Lepsze wyniki od województwa śląskiego uzyskiwało jedynie województwo opolskie. W latach 2010-2012 wskaźnik nie ulegał zmianie, przy czym rok później, tj. w 2013 roku wartość wskaźnika zaczęła z roku na rok maleć aż do 2017 roku. W 2017 roku we wszystkich województwach w kraju stwierdzono spadek wartości omawianego wskaźnika w porównaniu do roku poprzedniego. Analizując powyższy wskaźnik w podziale na powiaty regionu, w 2017 roku najlepsze wyniki uzyskano w Bielsku-Białej (0,69) a w dalszej kolejności w Katowicach (0,73). Najwięcej dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat przypadających

W 2017 roku liczba dzieci ogółem w przedszkolach bez specjalnych i specjalnych wynosiła odpowiednio 144 501 dzieci i 442 dzieci. Region zajął wówczas 2. miejsce w kraju pod względem największej liczby dzieci w placówkach tuż za województwem mazowieckim. W porównaniu do 2016 roku liczba dzieci w przedszkolach bez specjalnych wzrosła o 5 976 dzieci, tj. o ok 4,3%, i o 33 dzieci czyli o 8,1% w przedszkolach specjalnych. W analizowanym okresie lat nieznaczna większość dzieci w przedszkolach to byli chłopcy, którzy w 2017 roku stanowili 51,3% dzieci ogółem w przedszkolu.

Mapa 4. Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2017 roku (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Największy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w 2017 roku wynoszący 91,4% dotyczył dzieci w wieku 4-6 lat przy średniej krajowej wynoszącej 90,5%. Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wynosił 87,6% (przy średniej krajowej 86,4%), 86,4% dzieci w wieku 3-5 lat (przy średniej krajowej 84,7%) i najmniejszy 82,5% dzieci w wieku 3-4 lata (przy średniej krajowej 80,1%). Województwo śląskie zajmowało średnio 4. lub 5. miejsce w kraju w tym zakresie. W okresie 2009-2017 wskaźnik zarówno dla Polski jak i dla województwa śląskiego przyjmował tendencje wzrostowe (z niewielkim spadkiem w 2016 roku). Przyrost wskaźnika w 2017 roku w stosunku do roku poprzedniego odnotowano we wszystkich powiatach województwa śląskiego, za wyjątkiem powiatu mikołowskiego, gdzie odnotowano spadek wskaźnika dla dzieci w wieku 3-4 lata na poziomie 1,3 pp. Miasto Bielsko-Biała wyróżniało się na tle pozostałych powiatów województwa śląskiego w zakresie najwyższego odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w 2017 roku, z kolei najniższe wartości wskaźnika cechowały Świętochłowice.

Szkoły podstawowe i gimnazjalne

W zakresie analizowania danych w ramach systemu edukacji na poziomie szkół podstawowych i średnich na przestrzeni lat 2009-2017, można zauważyć trudność związaną z przeprowadzonymi reformami szkolnictwa. Przede wszystkim w roku szkolnym 2017/2018 zaczął obowiązywać nowy system szkolnictwa, którego najważniejsze zmiany zostały przedstawione w tabeli. Branżowe szkoły I stopnia zastąpiły dotychczasowe zasadnicze szkoły zawodowe i od 1 września 2017 r. zaprzestano naboru do klas pierwszych tych szkół. Pierwsi absolwenci ukończą branżową szkołę I stopnia w 2020 roku. Z kolei utworzenie branżowej szkoły II stopnia nastąpi 1 września 2020 r. Ponadto zaprzestano również naboru do szkół gimnazjalnych.

Tabela 3. Zmiany w systemie edukacji w Polsce w latach 2014-2018.

Wiek ucznia	2014-2015 – 2015/2016	2016/2017	Od 2017/2018
5	„0”	-	-
6	I szkoła podstawowa	„0”	„0”
7	II szkoła podstawowa	I szkoła podstawowa	I szkoła podstawowa
8	III szkoła podstawowa	II szkoła podstawowa	II szkoła podstawowa
9	IV szkoła podstawowa	III szkoła podstawowa	III szkoła podstawowa

10	V szkoła podstawowa			IV szkoła podstawowa			IV szkoła podstawowa		
11	VI szkoła podstawowa			V szkoła podstawowa			V szkoła podstawowa		
12	I gimnazjum			VI szkoła podstawowa			VI szkoła podstawowa		
13	II gimnazjum			I gimnazjum			VII szkoła podstawowa		
14	III gimnazjum			II gimnazjum			VIII szkoła podstawowa		
15	I LO	I T	I ZSZ	III gimnazjum			I LO	I T	I SB1°
16	II LO	II T	II ZSZ	I LO	I T	I ZSZ	II LO	II T	II SB1°
17	III LO	III T	III ZSZ	II LO	II T	II ZSZ	III LO	III T	III SB1°
18	-	IV T	-	III LO	III T	III ZSZ	IV LO	IV T	I SB2°
19	-	-	-	-	IV T	-	-	V T	II SB2°
Legenda	LO – Liceum Ogólnokształcące, T – Technikum, ZSZ- Zasadnicza Szkoła Zawodowa, SB – Szkoła Branżowa								

Źródło: „Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017” Główny Urząd Statystyczny.

W 2017 roku w województwie śląskim działało 1 437 szkół podstawowych ogółem (szkoły podstawowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych), w porównaniu z rokiem poprzednim było ich więcej o 175 obiektów, tj. o 13,9%, co będzie związane z faktem wygaszania szkół gimnazjalnych (część szkół gimnazjalnych została zmieniona na szkoły podstawowe).

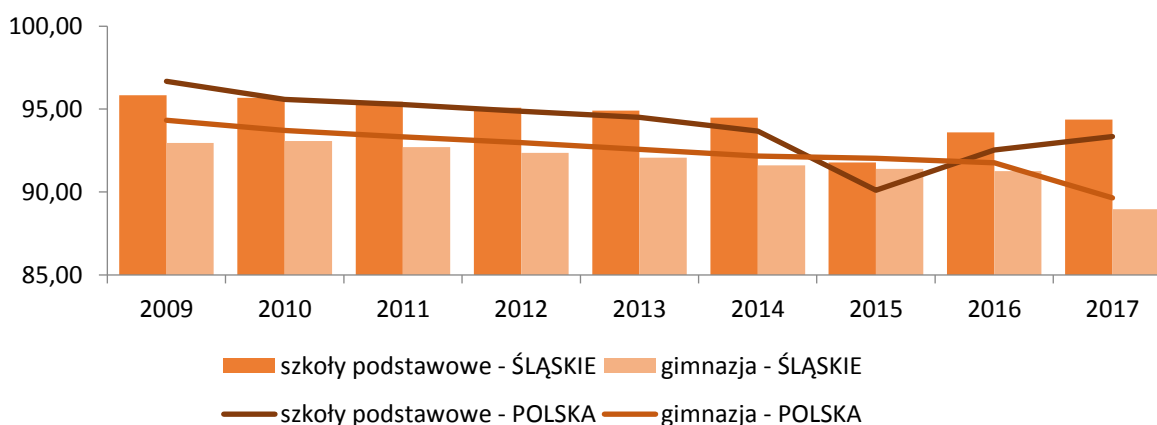
W 2017 roku najwięcej szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży bez specjalnych funkcjonowało w powiecie częstochowskim (76 obiektów), żywieckim (75 obiektów) i w Katowicach (69 obiektów). Z kolei najmniej tego typu obiektów działało w Świętochłowicach (8). W przypadku największej liczby szkół podstawowych specjalnych dla dzieci i młodzieży odnotowano w Częstochowie (11 obiektów), następnie w Katowicach (9) i powiecie tarnogórskim (8). Natomiast takich szkół nie posiadały jedynie dwa powiaty: myszkowski i bieruńsko-lędziński. Jeśli chodzi o lokalizację szkół podstawowych dla dorosłych to najwięcej takich obiektów funkcjonowało w Bytomiu i Katowicach (po 3 obiekty na każdy powiat). Po dwie szkoły dla dorosłych odnotowano w Częstochowie, Rybniku i Zabrze, a po jednym obiekcie w 10 powiatach: cieszyńskim, raciborskim, Bielsku-Białej, Gliwicach, Jaworznie, Rudzie Śląskiej, Siemianowicach Śląskich, Sosnowcu, Świętochłowicach i Tychach.

W szkołach podstawowych w województwie śląskim w 2017 roku uczyło się 298 621 uczniów, co stanowiło ponad 11% wszystkich uczniów w szkołach podstawowych w Polsce. W porównaniu do 2016 roku odnotowano wzrost liczby uczniów we wszystkich powiatach województwa śląskiego, wynikający najpewniej z faktu wygaszania szkół gimnazjalnych i wydłużenia czasu trwania edukacji podstawowej. Liczba uczniów przypadająca na 1 oddział w szkołach podstawowych w latach 2009-2015 wynosiła 19 osób. W ciągu kolejnych dwóch lat wskaźnik spadł do 18 osób.

W przypadku gimnazjów liczba szkół w 2017 roku zmalała, co spowodowane było zmianami w systemie edukacji, o których wspomniano wyżej. W latach 2011-2016 województwo śląskie zajmowało 2. miejsce w kraju w zakresie liczby posiadanych obiektów. W 2017 roku pozycja regionu spadła do 4. miejsca w rankingu. Liderem w tym zakresie niezmiennie było województwo mazowieckie. Liczba uczniów oraz absolwentów z roku na rok malała, co było spowodowane zmianami w systemie kształcenia uczniów. Dla przykładu w 2011 roku w gimnazjach uczyło się w sumie 135 108 osób, gdzie w 2016 roku było ich już 116 630 uczniów (spadek o 1,7% do 2015 r.), a w 2017 roku 77 165 uczniów (spadek o 33,84% do 2016 r.). W przypadku liczby uczniów na 1 oddział w szkołach gimnazjalnych, wskaźnik uzyskiwał wyższe wartości niż dla szkół podstawowych (zarówno dla regionu jak i dla Polski). W województwie śląskim w latach 2011-2013 wartość jego wynosiła 22 osób, a w latach 2014-2017 wartość była na poziomie 21 osób.

Współczynnik skolaryzacji netto⁸ w 2017 roku dla szkół podstawowych wynosił 94,4% (3. miejsce w kraju w latach 2014-2017), a dla szkół gimnazjalnych 89,0% (8. miejsce w kraju w latach 2009-2017 za wyjątkiem lat 2009 i 2012, wówczas było to kolejno 11. i 9. miejsce w kraju). W porównaniu do roku poprzedniego odnotowano w regionie wzrost współczynnika dla szkół podstawowych o 0,78 pp. oraz spadek dla szkół gimnazjalnych o 2,29 pp. Największa wartość współczynnika została zarejestrowana w 2009 roku na poziomie 95,8% dla szkół podstawowych oraz w 2010 roku dla gimnazjum na poziomie 93,1%, a najmniejsza w 2015 roku dla szkół podstawowych (91,8%) oraz dla szkół gimnazjalnych w 2017 roku. W podziale na poszczególne województwa w kraju, w 2017 roku największe współczynniki skolaryzacji netto stwierdzono w województwie mazowieckim zarówno dla szkół podstawowych jak i gimnazjalnych.

Wykres 9. Współczynnik skolaryzacji netto dla szkół podstawowych i szkół gimnazjalnych w województwie śląskim w relacji do wyników krajowych w latach 2009-2017 (%).

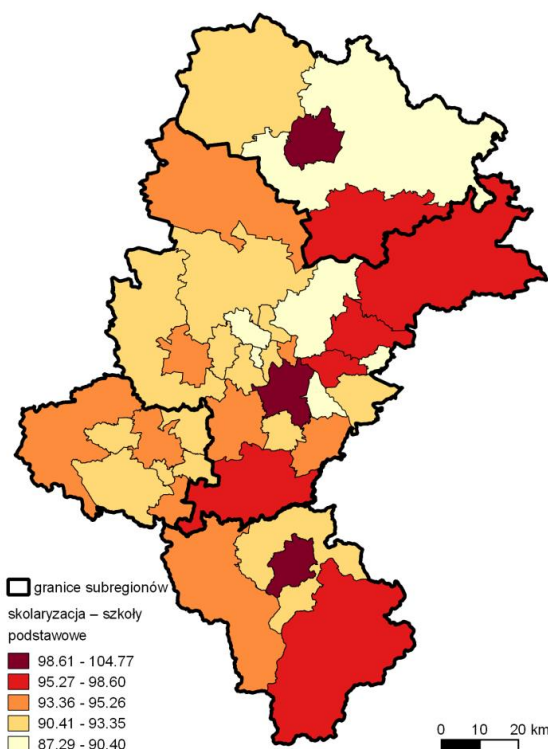

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizując powiaty województwa śląskiego, to największe wartości dla współczynnika skolaryzacji netto szkół podstawowych, występowały w Bielsku-Białej (104,77), którego wysoka pozycja utrzymywana była od 2011 roku. W 2017 roku również wysokie wartości omawianego współczynnika zostały odnotowane odpowiednio w Katowicach i Częstochowie. Najmniejszy poziom współczynnika został zarejestrowany w powiecie częstochowskim (87,29), jego najniższa pozycja wśród powiatów regionu utrzymywała się od 2015 roku.

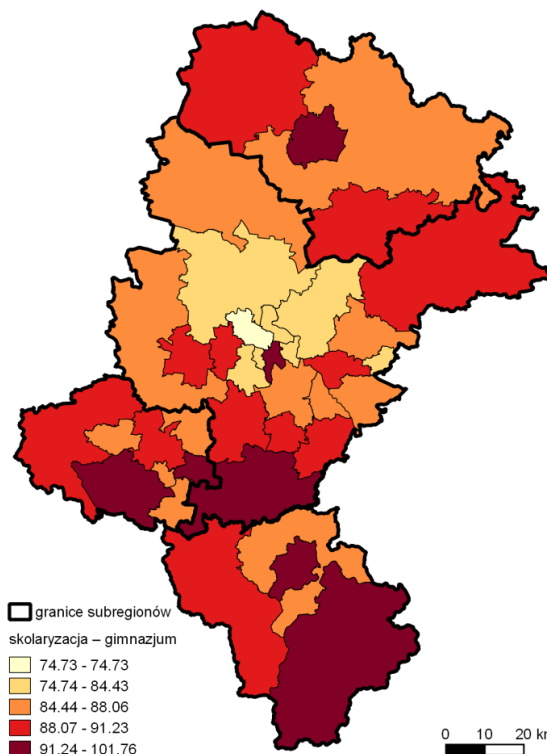
⁸ Współczynnik skolaryzacji netto jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (w danej grupie wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Mapa 5. Współczynnik skolaryzacji netto dla szkół podstawowych w województwie śląskim w 2017 roku (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 6. Współczynnik skolaryzacji netto dla szkół gimnazjalnych w województwie śląskim w 2017 roku (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Szkoły ponadgimnazjalne

W 2017 roku w województwie śląskim ogólnie działało 410 placówek szkolnictwa ogólnokształcącego, z czego 57,1% stanowiły licea ogólnokształcące dla młodzieży bez specjalnych, 39,5% licea dla dorosłych i 3,4% specjalne dla młodzieży. Obiekty te stanowiły 11,0% obiektów szkolnictwa ogólnokształcącego w Polsce. Województwo śląskie na tle pozostałych województw w kraju w zakresie liczby szkół ogólnokształcących ogółem, liczby uczniów oraz liczby absolwentów zajmowało niezmiennie od 2009 roku 2. miejsce w kraju. Lepsze wyniki od województwa śląskiego uzyskiwało jedynie województwo mazowieckie.

W 2017 roku (w porównaniu do roku poprzedniego), największy spadek liczby placówek szkół ogólnokształcących odnotowano dla liceów ogólnokształcących dla dorosłych (w wysokości 8,5%). Spadek został odnotowany w 13 powiatach (gliwickim, myszkowskim, zawierciańskim, żywieckim, Gliwicach, Jaworznie, Katowicach, Piekarach Śląskich, Rudzie Śląskiej, Rybniku, Sosnowcu, Zabrze, Żorach). Najwięcej liceów ogólnokształcących dla dorosłych w 2017 roku działało w Katowicach (14 obiektów), Bytomiu (13) oraz Częstochowie i Gliwicach (11 obiektów na każdy powiat). Spadek liczby szkół na poziomie 0,43% został odnotowany również dla liceów ogólnokształcących dla młodzieży bez specjalnych. W tym przypadku spadek liczby obiektów zarejestrowano w 4 powiatach regionu (w będzińskim, żywieckim, Gliwickim, Żorach) oraz jedyny wzrost liczby placówek w Częstochowie. W 2017 roku najwięcej liceów ogólnokształcących dla młodzieży bez specjalnych funkcjonowało w Bielsku-Białej i Katowicach (20 obiektów na każdy powiat), a następnie w Częstochowie (19). Liczba specjalnych liceów ogólnokształcących dla młodzieży wzrosła w regionie o 16,7%. Licea te funkcjonowały w 14 powiatach: bielskim, cieszyńskim, mikołowskim, pszczyńskim, tarnogórskim, Częstochowie, Dąbrowie Górniczej,

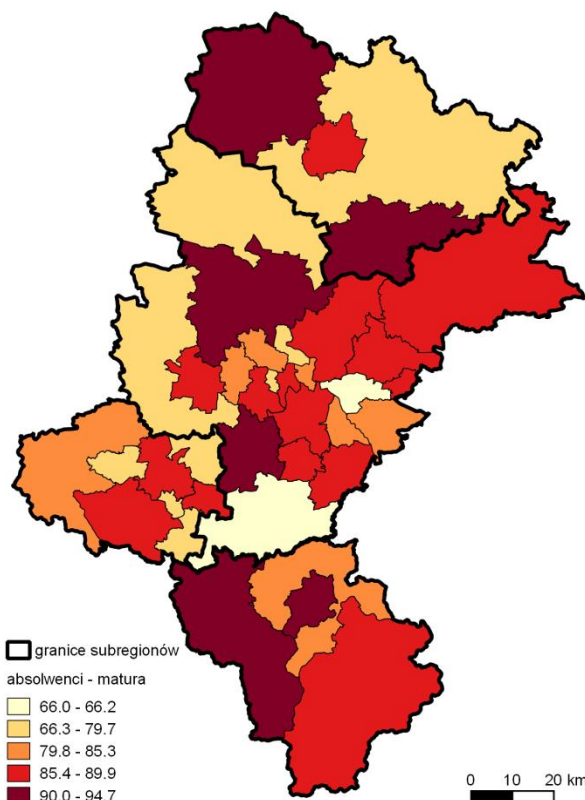
Gliwicach, Jastrzębiu-Zdroju, Katowicach, Rybniku oraz w Zabrzu. W 2017 roku w porównaniu do roku poprzedniego, wzrost placówek zarejestrowano jedynie w przypadku Częstochowy i Rybnika, a największa liczba tego typu szkół działała od 2014 roku w powiecie tarnogórskim i Katowicach (po 2 obiekty na każdy powiat w latach 2014-2017).

Wskaźnik dotyczący uczniów przypadających na 1 oddział w szkołach ogólnokształcących w 2017 roku w województwie śląskim wynosił 26 osób – tyle samo co rok wcześniej. W przypadku liceów ogólnokształcących dla młodzieży bez specjalnych wskaźnik wyniósł również 26 osób (2016 r.: 27 osób), natomiast dla liceów ogólnokształcących dla dorosłych 24 osoby (2016 r.: 25 osób) oraz dla liceów ogólnokształcących specjalnych dla młodzieży 5 osób (2016 r.: 7 osób).

W latach 2010-2017 z roku na rok w województwie śląskim malała liczba absolwentów liceów ogólnokształcących, którzy przystąpili do egzaminu maturalnego (25 205 – 16 580 osób) oraz tych, którzy otrzymali świadectwo dojrzałości (22 975 – 14 304 osób). Udział maturzystów w 2017 roku ogółem w stosunku do absolwentów, którzy przystąpili do egzaminu wynosił 86,3% i był mniejszy niż przed rokiem o 0,9 pp.. Dało to 14-tą pozycję regionowi w kraju. Najlepsze wyniki uzyskało województwo małopolskie (91,3%) oraz świętokrzyskie (91,1%). Gorsze wyniki od województwa śląskiego przypadło jedynie województwu warmińsko-mazurskim (86%) oraz zachodniopomorskim (83,3%).

Malejąca liczba maturzystów w stosunku do absolwentów, którzy przystąpili do egzaminu maturalnego.

Mapa 7. Udział absolwentów, którzy otrzymali świadectwo dojrzałości do absolwentów, którzy przystąpili do egzaminu maturalnego w 2017 roku (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2017 roku na szkolnictwo policealne składało się 280 obiektów (szkoły policealne dla młodzieży bez specjalnych, szkoły policealne dla młodzieży specjalne, szkoły policealne dla dorosłych w tym kolegium pracowników służb społecznych). W latach 2009-2017 liczba obiektów z roku na rok malała z poziomu 401 szkół do 280, niemniej jednak niezmiennie od 2009 roku województwo śląskie na tle kraju jest liderem pod względem liczby posiadanych szkół policealnych (12,92% udziału krajowego). Największa liczba szkół policealnych dla dorosłych w tym kolegium pracowników służb społecznych oraz szkół policealnych dla młodzieży bez specjalnych, funkcjonowała niezmiennie od kilkunastu lat w Katowicach (odpowiednio w 2017 r.: 35 obiektów; 8 obiektów). W przypadku szkół policealnych dla młodzieży specjalnych, od 2010 roku działały one bez przerwy w powiecie raciborskim i Zabrzu.

Duża liczba szkół policealnych wśród wszystkich regionów.

W 2017 roku liczba uczniów przypadająca na 1 oddział w szkołach policealnych w porównaniu do 2016 roku spadła z poziomu

17 osób do 16 osób. Od 2012 roku zarówno w województwie śląskim jak i w kraju zauważa się tendencję malejącą omawianego miernika.

Liczba uczniów w regionie zaczęła się spadać od 2012 roku z poziomu 50 608 osób do 32 541 osób w 2017 roku, równocześnie malała liczba absolwentów od 2013 roku z 13 512 osób do 8 253 osób w 2017 roku.

W województwie śląskim w 2017 roku funkcjonowało 212 szkół średnich zawodowych: 206 techników dla młodzieży bez specjalnych i 6 techników dla młodzieży specjalnych. Region w porównaniu do pozostałych województw zajął odpowiednio 2. i 1. miejsce w kraju pod względem liczby obiektów szkół zawodowych. W analizowanym okresie lat 2009-2017 liczba obiektów techników dla młodzieży bez specjalnych systematycznie z roku na rok malała, a liczba techników dla młodzieży specjalnych wykazywała tendencje rosnące.

Największa liczba techników dla młodzieży bez specjalnych działała w Katowicach (18 obiektów) a w dalszej kolejności w Częstochowie (14 obiektów) i Bielsku-Białej (11 obiektów). Jedna szkoła znajdowała się w powiecie rybnickim. Ponadto funkcjonowało 6 techników specjalnych dla młodzieży: w Chorzowie (2) oraz w powiatach: lublinieckim, raciborskim, tarnogórskim i w Katowicach.

Liczba uczniów przypadająca na 1 oddział w technikum dla młodzieży bez specjalnych w latach 2010-2016 w województwie śląskim wynosiła 25 osób, a rok później spadła do poziomu 24 osób. Natomiast liczba uczniów przypadająca na 1 oddział w technikum specjalnym dla młodzieży wynosiła od 2014 roku 6 osób.

W analizowanym okresie lat 2009-2017 spadła liczba uczniów o 16,2% w technikum dla młodzieży bez specjalnych (z 68 901 osób do 57 731 osób), a wzrosła natomiast liczba uczniów o 22,8% w technikum dla młodzieży specjalnych (z 114 osób do 140 osób). Analizując jednak dane za 2017 rok w porównaniu do 2016 roku wynika, że w obu rodzajach szkół dla młodzieży liczba uczniów zmalała. Ponad połowa uczniów uczęszczających do techników w 2017 roku to byli mężczyźni (ok 61%).

W 2017 roku w województwie śląskim funkcjonowało w sumie 75 szkół artystycznych: 32 szkoły artystyczne niedające uprawnienia zawodowe (5. miejsce w kraju pod względem liczby szkół), 24 ogólnokształcących szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe (1. miejsce w kraju) oraz 19 szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe kształcące wyłącznie w zakresie przedmiotów artystycznych (2. miejsce w kraju). Liczba obiektów w 2017 roku w porównaniu do roku ubiegłego w szkołach artystycznych niedających uprawnień zawodowych wzrosła o 1 obiekt, a w pozostałych dwóch szkołach liczba obiektów była na tym samym poziomie co w 2016 roku.

Najwięcej szkół artystycznych niedających uprawnień zawodowych funkcjonowało w powiatach: cieszyńskim (2), lublinieckim (2), myszkowskim (2), wodzisławskim (2), Katowicach (2), Rudzie Śląskiej (2) oraz w Zabrzu (2). W przypadku szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe najwięcej szkół działało w: Katowicach (4), Częstochowie, Bielsku-Białej (3). Natomiast największa liczba szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe kształcące wyłącznie w zakresie przedmiotów artystycznych działa w Gliwicach (3).

Liczba uczniów przypadających na 1 oddział w szkołach średnich zawodowych i artystycznych w województwie śląskim w okresie lat 2010-2017 była niezmienna i wynosiła 24 osoby. W podziale na powiaty, największa wartość na poziomie 29 osób odnotowano w powiecie bielskim. W dalszej kolejności był to powiat myszkowski i powiat żywiecki (po 28 osób na każdy powiat). Najmniejsze wartości odnotowane zostały w Świętochłowicach (16 osób).

W latach 2009-2017 liczba uczniów w szkołach artystycznych niedających uprawnień zawodowych systematycznie rosła z roku na rok z poziomu 3 348 uczniów do 5 067 uczniów (wzrost o 51,3%

od 2009 r.). Podobne tendencje (choć nie tak oczywiste, bo z różnymi wahaniami w latach) wystąpiły również w szkołach artystycznych dających uprawnienia zawodowe kształcące wyłącznie w zakresie przedmiotów artystycznych. Liczba uczniów wzrosła w tym rodzaju szkół z 1 274 osób w 2009 roku do 1 396 osób w 2017 roku (wzrost o 9,6%). Porównując jednak rok 2017 do roku poprzedniego, wzrost uczniów odnotowany został na poziomie 14,1%.

W 2016 roku w województwie śląskim działało 43 zasadniczych szkół zawodowych dla młodzieży specjalnych i 140 zasadniczych szkół zawodowych dla młodzieży bez specjalnych. Najwięcej obiektów pierwszego typu funkcjonowało w powiecie tarnogórskim (6 obiektów) a drugiego typu w Częstochowie (9 obiektów) oraz w powiecie żywieckim, cieszyńskim i w Katowicach, (po 8 obiektów). W latach 2010-2017 liczba uczniów przypadających na 1 oddział w szkołach zasadniczych zawodowych ogółem⁹ w kraju oraz w województwie śląskim systematycznie malała. W województwie śląskim wartość ta spadła z poziomu 20 osób w 2010 roku do 15 osób w 2017 roku. Analizując powyższy wskaźnik za 2017 rok na poszczególne typy zasadniczych szkół zawodowych funkcjonujących w województwie śląskim, posiadał on następujące wartości: dla młodzieży bez specjalnych 21 osób, dla młodzieży 18 osób, specjalne dla młodzieży 8 osób oraz w szkołach specjalnych przysposabiających do pracy zawodowej 5 osób. Analizując dane na poszczególne powiaty, największa liczba uczniów przypadająca na 1 oddział w szkołach zasadniczych zawodowych ogółem w występowała w powiecie kłobuckim (24 osób) oraz w bieruńsko-lędzińskim (23 osób), z kolei najmniejsza w Gliwicach (10 osób) oraz w Dąbrowie Górniczej i Jaworznie (po 11 osób na każdy powiat).

Ponad połowę uczniów i absolwentów szkół specjalnych przysposabiających do pracy zawodowej oraz zasadniczych szkół zawodowych¹⁰ stanowili mężczyźni. W tych pierwszych szkołach w 2017 roku uczyło się ogółem 1 106 uczniów, z kolei w zasadniczych szkołach zawodowych dla młodzieży bez specjalnych 9 742 uczniów, a w szkołach specjalnych 725 uczniów. W porównaniu do roku ubiegłego, liczba uczniów w zmalała o około 2% w szkołach specjalnych przysposabiających do pracy zawodowej i około 40% w zasadniczych szkołach dla młodzieży specjalnych i bez specjalnych.

W 2017 roku funkcjonowało w województwie śląskim 121 szkół branżowych I stopnia, co stanowiło 10,4% tego typu szkół w Polsce. Wynik ten dał regionowi pierwsze miejsce w rankingu województw w liczbie posiadanych szkół branżowych I stopnia. Najwięcej tego typu szkół funkcjonowało w powiecie cieszyńskim, Częstochowie i Katowicach (po 8 obiektów). Natomiast szkół branżowych I stopnia dla młodzieży specjalnych funkcjonowało w regionie 41, co dało województwu 1. miejsce w kraju w tym zakresie (12,2% szkół tego typu w Polsce). Najwięcej szkół dla młodzieży specjalnych odnotowano w powiecie tarnogórskim (5 szkół), a w dalszej kolejności w powiecie raciborskim, Częstochowie i Zabrze (po 3 szkoły w każdym powiecie).

Liczba uczniów przypadających na 1 oddział w szkołach branżowych I stopnia dla województwa śląskiego wynosiła 24 osoby, co dało regionowi 3. miejsce w kraju zaraz po województwie podkarpackim (26) oraz województwach opolskim, warmińsko-mazurskim, wielkopolskim (po 25 na każde województwo). W przypadku szkół dla młodzieży specjalnych wartość ta wyniosła 8 osób, mniejsze wartości odnotowane zostały jedynie w województwie dolnośląskim i opolskim.

W województwie śląskim w 2017 roku w szkole branżowej I stopnia bez specjalnych uczyło się w pierwszej klasie 5 328 uczniów, co dało regionowi 3. miejsce w kraju (10,6% uczniów krajowych). Większą liczbę uczniów wykazano w województwie wielkopolskim i małopolskim. Zdecydowana

⁹ Szkoły specjalne przysposabiające do pracy zawodowej, zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży specjalne, zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży bez specjalnych.

¹⁰ Dla młodzieży specjalne, dla młodzieży bez specjalnych, dla dorosłych.

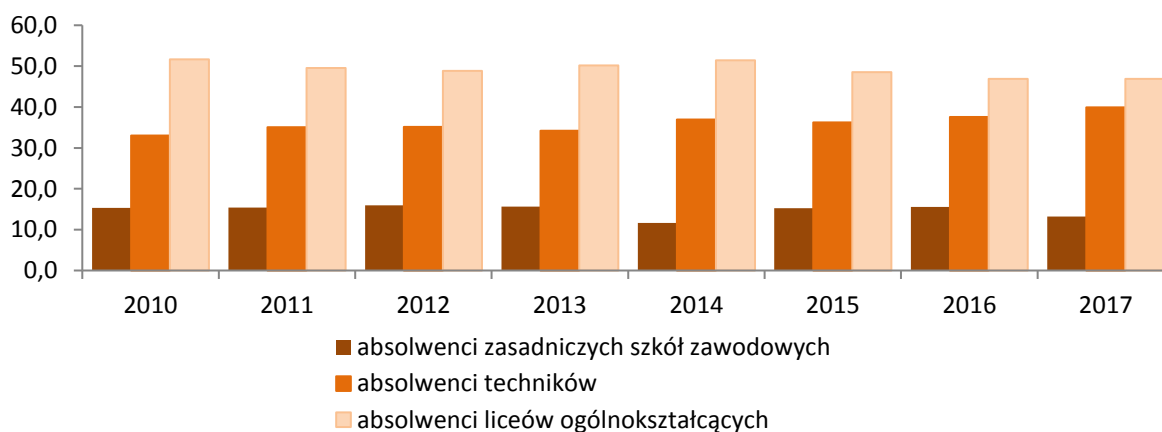
większość z uczących się uczniów w 1 klasie we wszystkich województwach to byli mężczyźni (w województwie śląskim stanowili 67,1%). W przypadku szkół branżowych I stopnia specjalnych w 2017 roku w pierwszej klasie w województwie śląskim uczyło się zdecydowanie mniej uczniów, tj. 476 uczniów, co uplasowało region na 2. miejscu (12,4% uczniów krajowych) zaraz po województwie mazowieckim.

Najwięcej uczących się w szkołach branżowych I stopnia bez specjalnych odnotowano kolejno w Częstochowie, Bielsku-Białej oraz w powiecie cieszyńskim, a ich udział wynosił ok. 6% uczniów w regionie. Natomiast najmniejszy udział uczniów wynoszący poniżej 1% występował w Jaworznie, powiecie częstochowskim, będzińskim, tarnogórskim i Świętochłowicach. W przypadku uczniów uczęszczających do pierwszej klasy w szkołach branżowych I stopnia specjalnych, największy ich udział był na poziomie 10% i odnotowany został odpowiednio w powiecie tarnogórskim i Bytomiu, a najmniejszy udział poniżej 1% zarejestrowano w powiecie gliwickim. Niemniej jednak w 8 powiatach: w częstochowskim, kłobuckim, mikołowskim, myszkowskim, rybnickim, bieruńsko-lędzińskim, wodzisławskim oraz w Piekarach Śląskich, do pierwszej klasy nie uczęszczała ani jedna osoba.

Malejące zainteresowanie szkołami ogólnokształcącymi oraz zasadniczymi zawodowymi, na rzecz techników.

Na przełomie lat 2010-2017 liczba absolwentów zasadniczych szkół zawodowych, techników oraz liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych, cechowała się dużą nieregularnością. Niemniej jednak, można stwierdzić, że w latach 2010-2017 odnotowano spadek absolwentów zasadniczych szkół zawodowych z poziomu 15,3% do 13,2%, a także spadek absolwentów liceów ogólnokształcących z poziomu 51,7% do 46,9% w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych, a wzrost absolwentów odnotowany został w przypadku absolwentów techników z poziomu 33,0% do 39,9%. W 2017 roku wskaźnik dotyczący absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w tym absolwentów techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych wynosił 53,1% i był wyższy niż dla absolwentów liceów ogólnokształcących (46,9%). Sytuacja, w której absolwenci szkół zawodowych i techników przeważali nad liczbą absolwentów liceów ogólnokształcących, występowała nie tylko w 2017 roku, ale również w latach 2011 i 2012 oraz 2015 i 2016. Województwo śląskie na tle pozostałych województw zajmowało w 2017 roku 11. miejsce w kraju w zakresie ilości absolwentów liceów ogólnokształcących oraz 6. miejsce w kraju w zakresie absolwentów zasadniczych szkół zawodowych oraz techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych. Rozpatrując jednak dane w podziale tylko na absolwentów techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych, region w analizowanym okresie lat zajmował dość wysokie miejsce, w 2017 roku było to 2. miejsce zaraz za województwem opolskim.

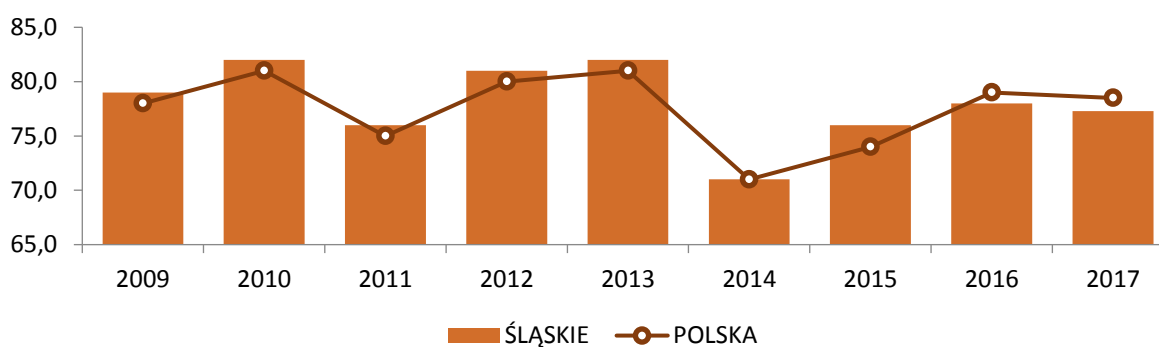
Wykres 10. Absolwenci zasadniczych szkół zawodowych, techników oraz liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych w województwie śląskim w latach 2010-2017 (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

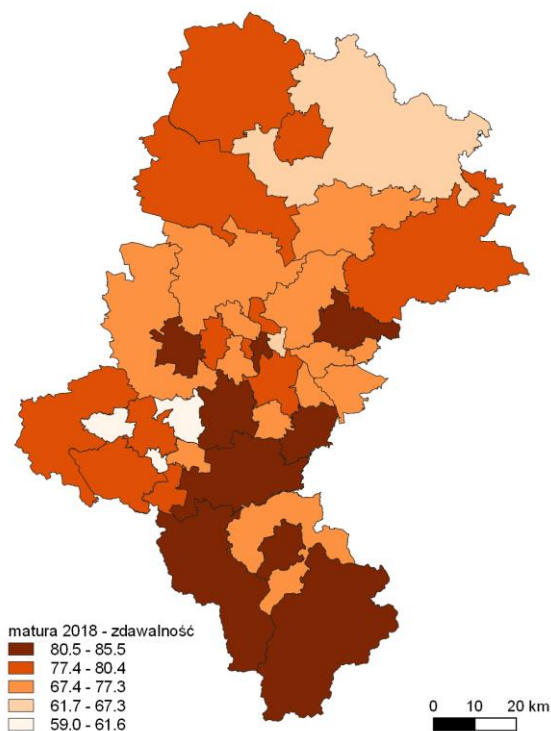
W 2017 roku w porównaniu do roku poprzedniego, w 14 powiatach województwa śląskiego odnotowano spadek absolwentów liceów ogólnokształcących w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych, a w pozostałych 22 powiatach – wzrost. Największy spadek zarejestrowano w powiecie bielskim (o 13 pp.) oraz Jaworznie (o 10 pp.), a w przypadku największego wzrostu w powiecie gliwickim (13,2 pp.) oraz w Świętochłowicach (o 11,6 pp.). Najwyższy wskaźnik w 2017 roku z wartością na poziomie 80,5% został odnotowany w Świętochłowicach i w powiecie będzińskim (71,8%), a najniższy w powiecie rybnickim na poziomie 19,8%. W przypadku absolwentów zasadniczych szkół zawodowych oraz techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych, sytuacja jest odwrotna. Spadek wskaźnika dotyczył 22 powiatów, a najwyższy wskaźnik na poziomie 80,2% został odnotowany w powiecie rybnickim, a najniższy w Świętochłowicach wynoszący 19,5%.

Wykres 11. Zdawalność egzaminów maturalnych w województwie śląskim i w Polsce w latach 2009-2017 (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 8. Zdawalność egzaminu maturalnego w maju 2018 r.[%].

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Egzamin maturalny 2018 w województwie śląskim. Wyniki egzaminu w powiatach i gminach”, Jaworzno 2018, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie.

W województwie śląskim w latach 2009-2017 zdawalność egzaminów maturalnych ogółem zmalała przy jednoczesnym wzroście średniej

W maju 2018 roku do egzaminu maturalnego z wszystkich przedmiotów obowiązkowych (w części ustnej i części pisemnej)¹¹ przystąpiło 27 402 uczniów szkół ponadgimnazjalnych (16 700 uczniów liceów ogólnokształcących i 10 700 uczniów techników). Spośród nich 21 663 osób zdało egzamin, tj. 79,1% (84,5% w liceach ogólnokształcących i 70,6% w technicach). Gorszy wynik zdawalności egzaminu dla regionu, czyli poniżej 79,1% odnotowany został w 23 powiatach (bielskim, będzińskim, częstochowskim, gliwickim, kłobuckim, myszkowskim, raciborskim, rybnickim, tarnogórskim, wodzisławskim oraz w Bytomiu, Jastrzębiu-Zdroju, Jaworznie, Katowicach, Mysłowicach, Piekarach Śląskich, Rudzie Śląskiej, Rybniku, Sosnowcu, Siemianowicach Śląskich, Tychach, Zabrze, Żorach). Najślabszy wynik uzyskał powiat rybnicki (59,02%) oraz Siemianowice Śląskie (61,7%).

Największa zdawalność egzaminu maturalnego w maju 2018 r. na poziomie 85,5% wystąpiła w powiecie cieszyńskim, a w dalszej

kolejności w Bielsku-Białej, Gliwicach, powiecie żywieckim, Chorzowie, powiecie mikołowskim, Dąbrowie Górniczej, powiecie bieruńsko-lędzińskim, powiecie pszczyńskim.

Infrastruktura kultury i jej wykorzystanie

Działalność kulturotwórcza oraz następujące po niej działania opierające się na dzieleniu jej wytworami i umożliwiające szerszej publiczności współuczestniczenie w niej opiera się na wykorzystaniu różnorodnych instytucji. W województwie śląskim istnieją liczne instytucje, które umożliwiają mieszkańcom regionu uczestnictwo w różnych dziedzinach sztuki oraz zapoznawanie się z dziedzictwem kulturowym.

Kultura czytelnicza

Podstawowym kanałem nieodpłatnego korzystania z literatury jest biblioteka. W województwie śląskim było ich (wraz z filiami) na koniec 2017 roku 784, co stanowiło blisko 10% wszystkich bibliotek z filiami w kraju. Dostępność do bibliotek liczona poprzez liczbę ludności przypadającą na

Duża dostępność księgozbioru w bibliotekach w województwie.

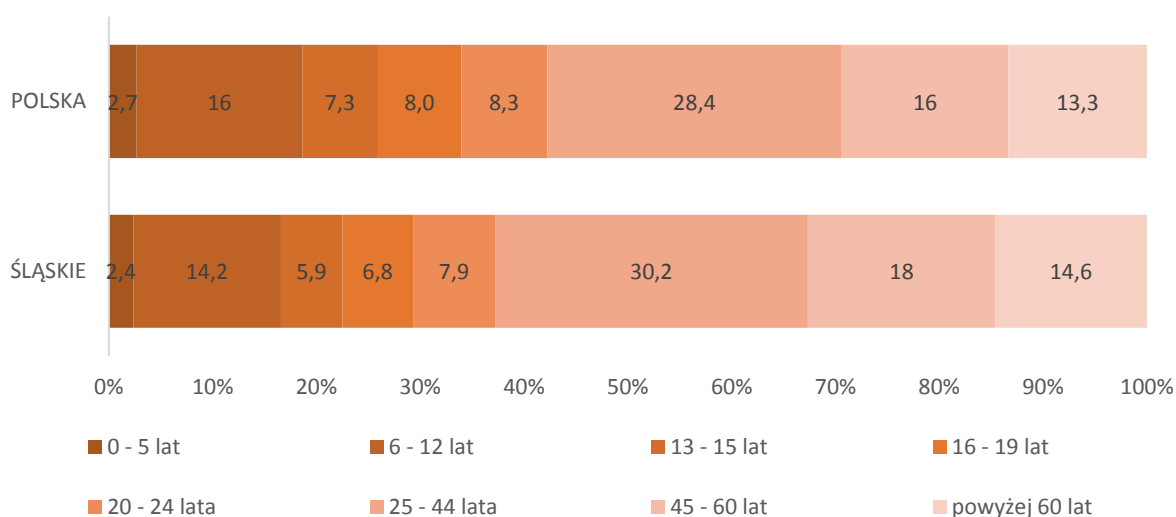
jedną bibliotekę wynosiła 5 801 mieszkańców i jest to wartość wyższa, aniżeli wskazania dla całego kraju (4 833 mieszkańców). Księgozbiór bibliotek obecnych w regionie liczył 16 145 512 woluminów stanowiąc 12,6% ogółu zasobów krajowych, a ich dostępność w województwie śląskim była wyższa

¹¹ Ubiegający się o świadectwa dojrzałości po raz pierwszy.

niż w Polsce (w województwie na 1 mieszkańca przypadało 3,5 woluminu, gdy w kraju wskaźnik ten wynosił 3,3 woluminu). W ostatnich latach liczba zarówno bibliotek i filii, jak i księgozbiorów uległa spadkowi. Liczba bibliotek i filii w województwie śląskim w roku 2009 wyniosła 816 instytucji i była wyższa od tej notowanej w 2017 r. o 4%. W przypadku wielkości księgozbioru także widoczny był czteroprocentowy spadek. Tendencje są takie same w regionie jak i w kraju.

Wykorzystanie zasobów i instytucji przez czytelników spadało w większym stopniu. W 2017 r. w województwie śląskim było ponad 768 tys. czytelników korzystających z bibliotek (co stanowiło 13% ogółu krajowych czytelników), którzy wypożyczyli blisko 14 206 tys. woluminów (co stanowiło 13% wypożyczeń krajowych). Zarówno liczba czytelników korzystających z bibliotek jak i wypożyczeń księgozbioru wyraźnie spadały w badanym okresie. Liczba czytelników spadła od 2009 r. o 15%, a wypożyczeń o 20,6%. Porównanie tych spadków regionalnych z tendencjami w całym kraju wypada na niekorzyść województwa śląskiego, w Polsce liczba czytelników spadła jedynie o 8,1%, a wypożyczeń o 13,9%. Także struktura wiekowa czytelników ma nieco odmienny charakter w województwie śląskim aniżeli w całym kraju. Region charakteryzuje się większym udziałem grup starszych czytelników niż Polska.

Wykres 12. Struktura wiekowa czytelników korzystających z bibliotek w województwie śląskim i w Polsce w 2017 r.

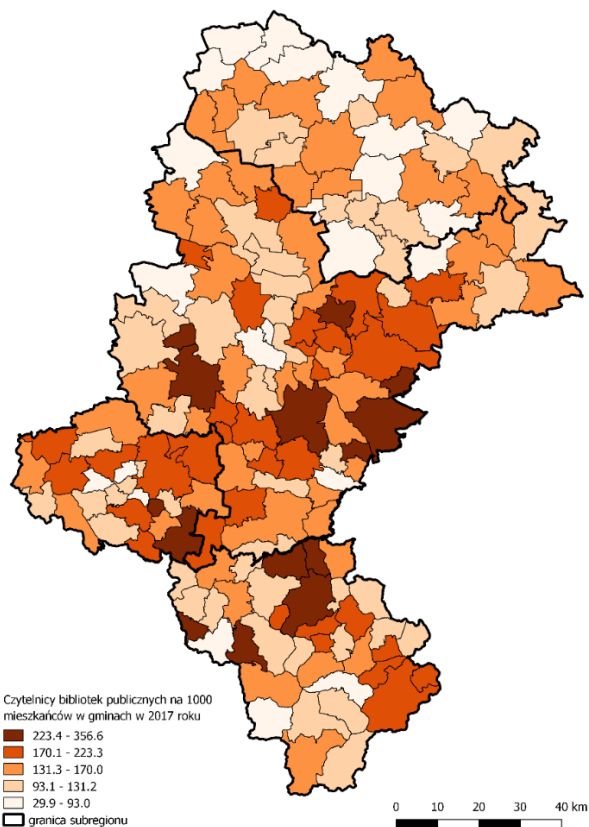
Źródło: opracowanie własne na podstawie „Kultura w 2017 roku”, GUS, Warszawa 2018.

Porównanie aktywności w bibliotekach mieszkańców województwa śląskiego z aktywnością ogółu Polaków w tym zakresie uwidacznia przewagę mieszkańców regionu. Świadczy o tym zarówno wyższa liczba czytelników na 1 000 ludności (169 mieszkańców regionu wobec 157 mieszkańców Polski), jak i liczby wypożyczeń na 1 czytelnika (18,5 wobec 17,5) czy na 1 000 mieszkańców (3 120 wobec 2 743).

Aktywność mieszkańców w działalności bibliotek była zróżnicowana terytorialnie w badanym regionie. Wskaźnik przedstawiający liczbę czytelników bibliotek publicznych przypadających na 1 000 mieszkańców mierzony w 2017 r. w gminach województwa śląskiego mieści się między wartością 356,6 czytelników cechującą Bestwinę a 29,9 czytelników w Mykanowie. Tego rodzaju aktywność w wysokim stopniu występowała poza Bestwiną w gminach przynależnych do subregionów centralnego, zachodniego oraz południowego. Najwyższe wyniki uzyskiwały duże miasta jak Jaworzno, Gliwice, Katowice, Bielsko-Biała, Jastrzębie-Zdrój, jak i mniejsze miejscowości Czechowice-Dziedzice, Cieszyn, Imielin, Sławków, Markłowice, Ustroń, Mierzęcice, Pyskowice. Najsłabsze wyniki w zakresie liczby czytelników zarejestrowanych w bibliotekach w stosunku do całości populacji osiągało 11 gmin subregionu północnego, 3 gminy subregionu południowego, 3 gminy subregionu zachodniego oraz 5 gmin subregionu centralnego.

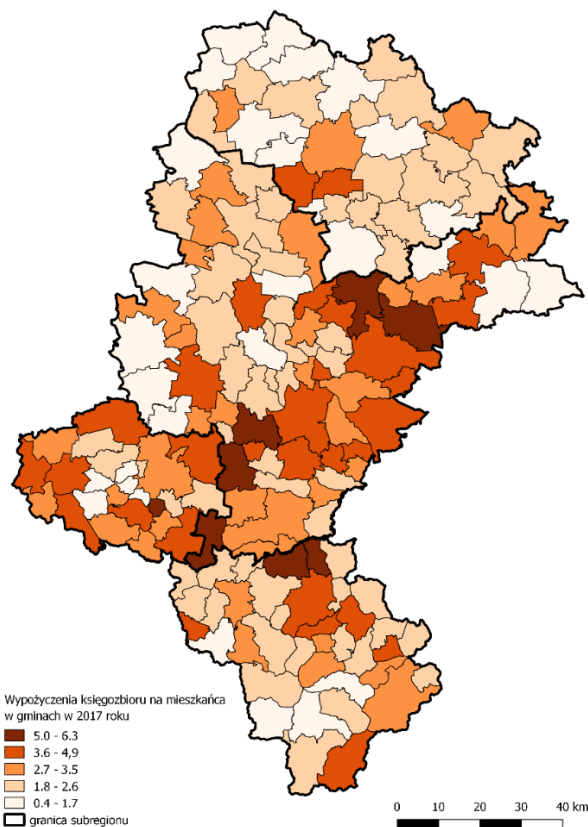
Zdecydowana spośród tych gmin z najmniejszą aktywnością stanowiły gminy wiejskie, w mniejszym stopniu miejsko-wiejskie. Jednakże wśród gmin z najmniejszą wartością wskaźnika aktywności czytelniczej pojawił się Bytom, miasto, które w badanym roku liczyło blisko 170 tys. mieszkańców. Aktywność czytelnicza mierzona poprzez wskaźnik liczby wypożyczeń księgozbioru przypadających na mieszkańca daje w szczególności nieco odmienny obraz województwa, jednakże ogólny obraz regionu pozostaje bez zmian. Wysokie wyniki uzyskują gminy z subregionów południowego, zachodniego i centralnego, podczas gdy subregion północny najczęściej obejmuje gminy z niskimi wynikami wypożyczeń. Najwyższe wyniki notują takie gminy jak Orzesze (6,3 wypożyczeń), Pawłowice (6,2 wypożyczeń), Łazy (6,2 wypożyczeń), Siewierz (5,9 wypożyczeń), Czechowice-Dziedzice (5,4 wypożyczeń), Bestwina (5,2 wypożyczeń), Markłowice (5 wypożyczeń) i Mikołów (5 wypożyczeń), stanowiące niewielkie bądź średniej wielkości miejscowości. Najniższa aktywność pod względem wypożyczeń najczęściej ujawniała się w gminach subregionu północnego (11 gmin), takie wyniki osiągnęło również 7 gmin subregionu centralnego, 5 gmin subregionu zachodniego oraz 4 gminy subregionu południowego, przy czym najniższy wynik odnotowano w Mykanowie (0,4 wypożyczenia).

Mapa 9. Aktywność mieszkańców w kulturze czytelniczej w gminach województwa śląskiego w 2017 r. (czytelniczy bibliotek).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 10. Aktywność mieszkańców w kulturze czytelniczej w gminach województwa śląskiego w 2017 r. (wypożyczenia).

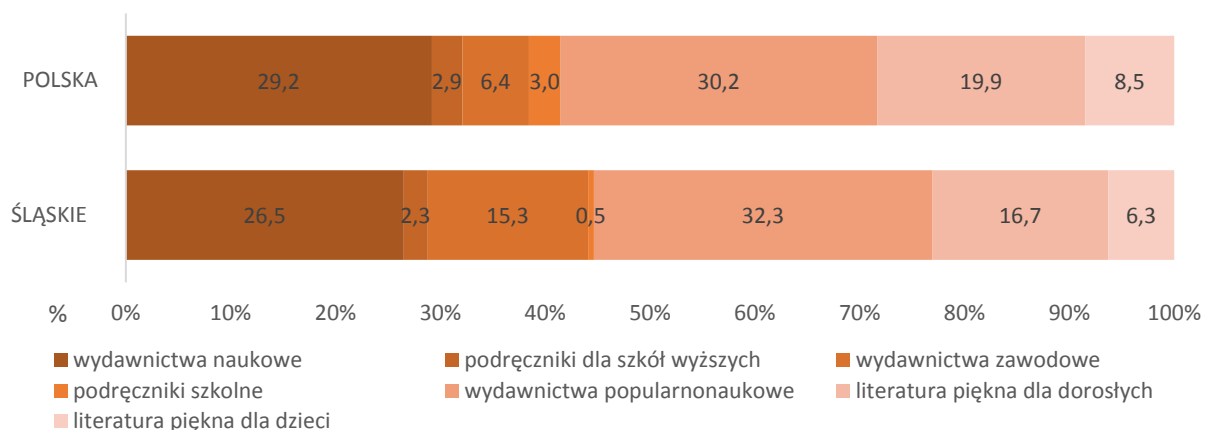

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Istotną rolę w tworzeniu i rozwoju kultury czytelniczej stanowią wydawcy książek i broszur, jak i gazet oraz czasopism. W województwie śląskim wydano w 2017 roku 3 004 książek i broszur (8,3% wszystkich wydanych publikacji w Polsce). Struktura wydawnicza wykazywała dominację wydawnictw popularnonaukowych – 971 tytułów i naukowych – 796 tytułów, dużą rolę odgrywała także literatura piękna dla dorosłych – 503 tytuły oraz wydawnictwa zawodowe – 460 tytułów. Struktura wydawnicza w regionie jest zbliżona do struktury wydawniczej w całym kraju. Znaczącą różnicą pomiędzy tymi dwoma rozkładami jest wysoka liczba publikacji wydawnictw zawodowych

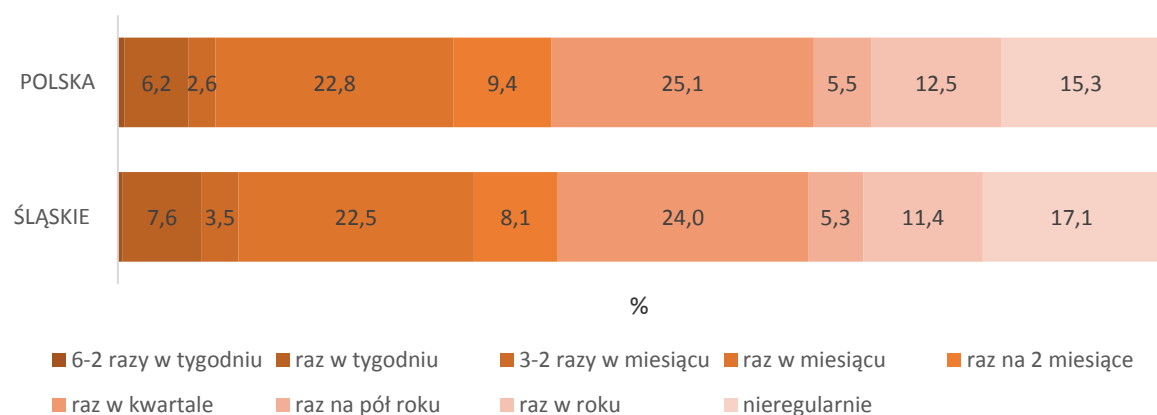
w województwie śląskim. Wydawnictwa zawodowe publikowane w regionie stanowiły blisko 1/5 publikacji tego typu w kraju. Innym rodzajem kultury drukowanej jest wydawanie gazet i czasopism. W województwie śląskim wydawano w 2017 r. 621 tytułów, co stanowiło 8,3% pism wydawanych w kraju. Struktura publikowanych w regionie pism wykazuje dominację miesięczników – 140 tytułów oraz kwartalników – 149 tytułów. Wśród publikowanych pism znacząca liczbę tytułów stanowią także roczniki – 71 tytułów oraz pisma wydawane nieregularnie – 106 tytułów. Struktura wydawanych tytułów w regionie jest zbliżona do struktury krajowej.

Wykres 13. Struktury wydawnicze książek i broszur w województwie śląskim i w Polsce w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Kultura w 2017 roku”, GUS, Warszawa 2018.

Wykres 14. Struktury wydawnicze gazet i czasopism w województwie śląskim i Polsce w 2017 r.

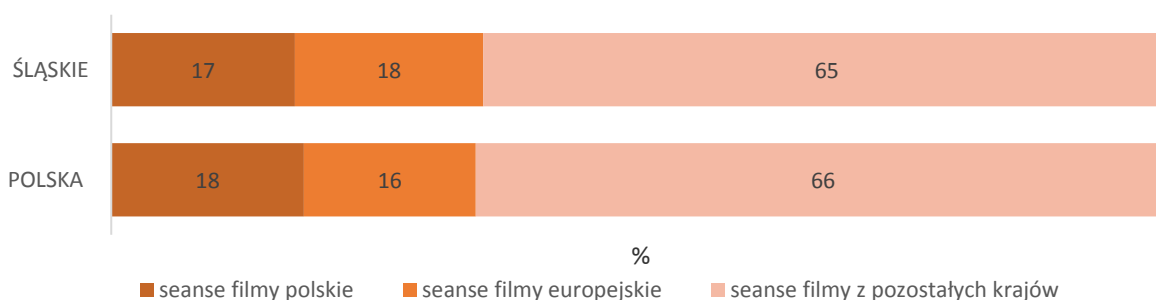
Źródło: opracowanie własne na podstawie „Kultura w 2017 roku”, GUS, Warszawa 2018.

Kino

Kinematografia stanowi istotny element współczesnej kultury. W województwie śląskim w 2017 r. działały 52 kina, co stanowiło 10,5% ogółu kin w Polsce. Spośród istniejących kin zdecydowana większość, bo 47 obiektów, było przystosowanych do obsługi osób z niepełnosprawnościami. Istniejące w regionie kina dysponowały 199 salami projekcyjnymi z ponad 39 tys. miejsc, co oznacza, że przeciętnie na 1 kino przypadało 3,8 sali projekcyjnej, a na 1 salę 196,2 miejsca na widowni. Tymczasem w Polsce w badanym roku na 1 kino przypadały niecałe 3 sale projekcyjne, a na jedną salę 203,4 miejsca na widowni. W tym czasie w województwie odbyły się 306 293 seanse, spośród których zdecydowana większość była produkcji pozaeuropejskiej. Seanse filmów produkcji polskiej stanowiły nieco ponad 17% ogółu seansów, a seanse z pozostałych krajów

europejskich obejmowały niecałe 18% ogółu. Struktura pochodzenia produkcji wyświetlanych filmów w regionie jest zbliżona do Polski.

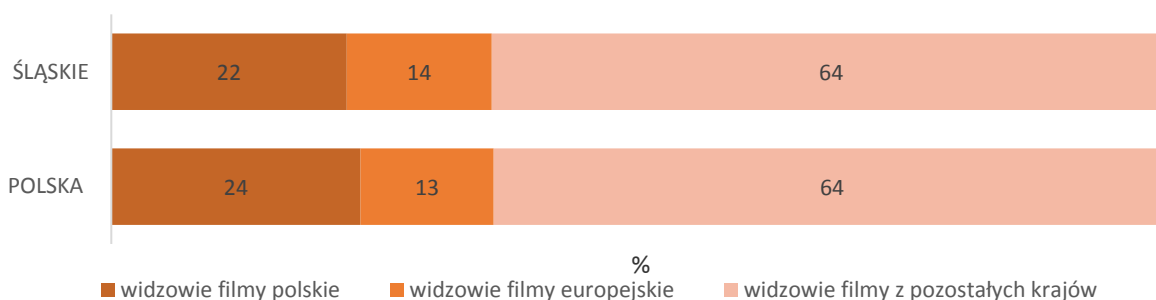
Wykres 15. Struktura pochodzenia filmów wyświetlanych podczas seansów w województwie śląskim i w Polsce w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Kultura w 2017 roku”, GUS, Warszawa 2018.

Widzowie w województwie śląskim najchętniej w 2017 r. wybierali się na produkcje z krajów innych niż te położone w Europie (w większości oznacza to kino produkcji USA). Spośród 7 083 317 widzów, którzy udali się do kina, ponad 64% wybrało się na film produkcji z kraju pozaeuropejskiego, na film polski wybrało ponad 22%, a niecałe 14% zdecydowało się uczestniczyć w seansie filmu europejskiego. Struktura wyboru filmów przez widzów w regionie jest zbliżona do struktury w kraju, przy czym w województwie śląskim nieznacznie częściej chodzi się na kino europejskie i pozaeuropejskie, a nieznacznie rzadziej na kino polskie.

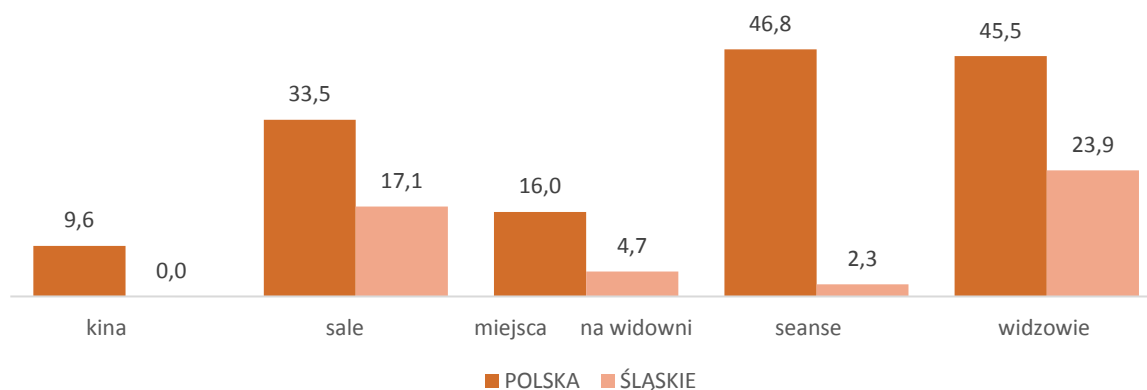
Wykres 16. Struktura wyboru filmów dokonywana przez widzów w województwie śląskim i w Polsce w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Kultura w 2017 roku”, GUS, Warszawa 2018.

W latach 2009-2017 liczba kin w województwie śląskim nie zmieniła się (52 kina), jednakże zwiększyła się w tym samym czasie o 17% liczba sal kinowych (ze 170 do 199) oraz o 4,7% zwiększyła się liczba miejsc na widowni (z ponad 37 tys. do nieco ponad 39 tys.). Jeszcze większe wzrosty nastąpiły w przypadku liczby seansów wyświetlanych w kinach oraz liczby widzów. W badanym okresie liczba seansów wzrosła o 2,3% a liczba oglądających je widzów o 23,9%. Porównanie dynamiki w regionie ze zmianami zachodzącymi w całej Polsce wykazuje, że te zachodzące w kraju notowały wyższe wzrosty.

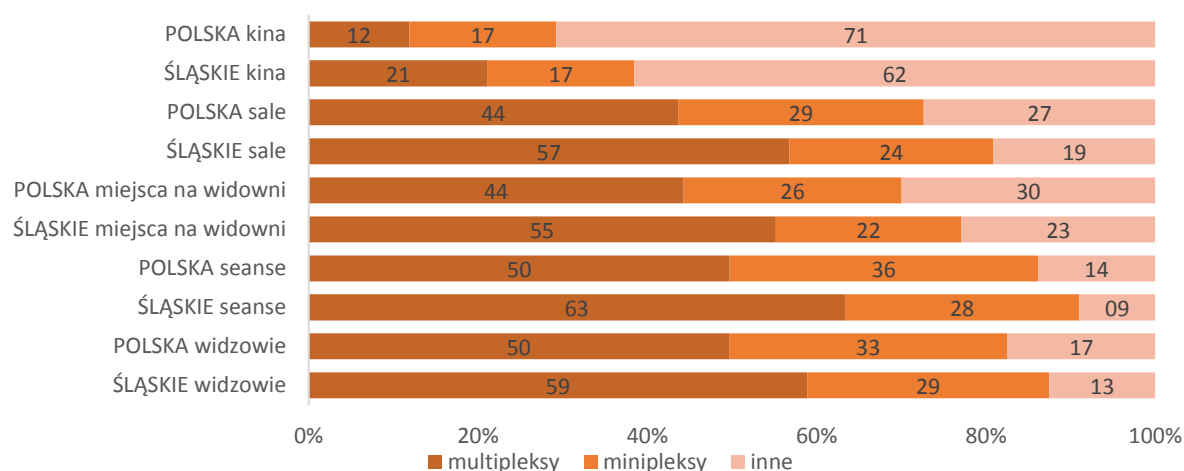
Wykres 17. Dynamika zmian w infrastrukturze kinematograficznej i jej wykorzystaniu w województwie śląskim i w Polsce w latach 2009-2017 (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

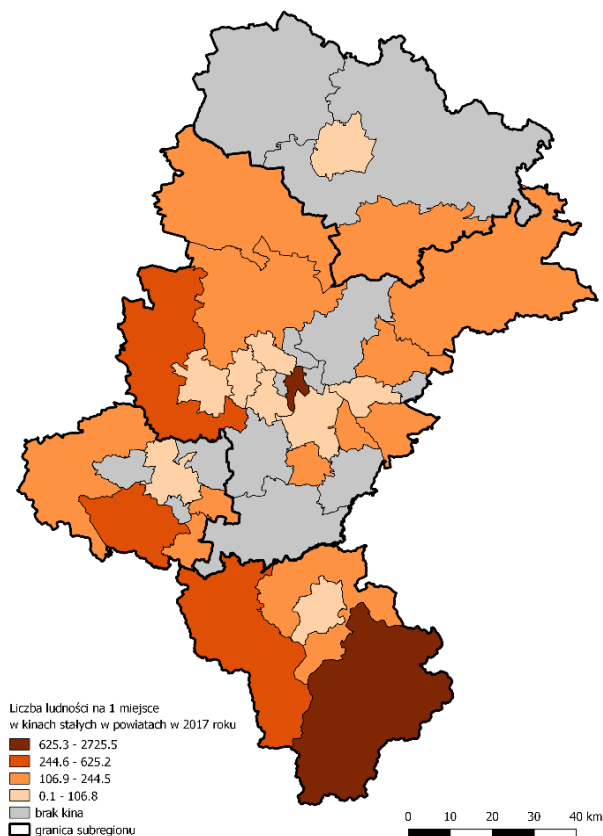
Wzrost ilości sal kinowych i miejsc na widowni przy jednoczesnym spadku liczby kin tłumaczy rozwój sieci mini- i multipleksów z wieloma salami kinowymi. W województwie śląskim w 2017 r. istniało 9 minipleksów oraz 11 multipleksów. Minipleksy w regionie dysponowały 48 salami projekcyjnymi z 8 575 miejscami na widowni. Na jeden minipleks przeciętnie przypadało 5,3 sali kinowej z blisko 180 miejscami na salę. Są to wyniki dosyć zbliżone do tych liczonych dla całego kraju. Z kolei multipleksy dysponowały 113 salami projekcyjnymi z ponad 21,5 tys. miejsc na widowni. Na jeden multipleks średnio przypadało 10,3 sali kinowej ze 190 miejscami na salę. Regionalna struktura pod względem przeciętnej liczby sal przypadających na kino jest zbliżona do krajowej, jednakże krajowa sala kinowa w multipleksie dysponuje większą przeciętną liczbą miejsc aniżeli w regionie (w Polsce 206 miejsc na salę). Multipleksy stanowią istotną część rynku kinowego w regionie. Mimo, że tego rodzaju kina stanowią tylko 1/5 ogółu kin w województwie śląskim udostępniają większość miejsc kinowych w regionie i wyświetlają ponad 63% seansów. W 2017 r. przyciągnęły także blisko 60% widzów w województwie śląskim. Dominacja multipleksów nie jest tak wyraźna w rynku ogólnopolskim, jednak nadal jest zauważalna. Zarówno w krajowej jak i regionalnej strukturze najmniejszy udział w rynku osiągają kina jedno- lub dwusalowe.

Wykres 18. Struktura rynku kinowego w województwie śląskim i w Polsce w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Kultura w 2017 roku”, GUS, Warszawa 2018.

Mapa 11. Dostępność kultury kinematograficznej w powiatach województwa śląskiego w 2017 r.

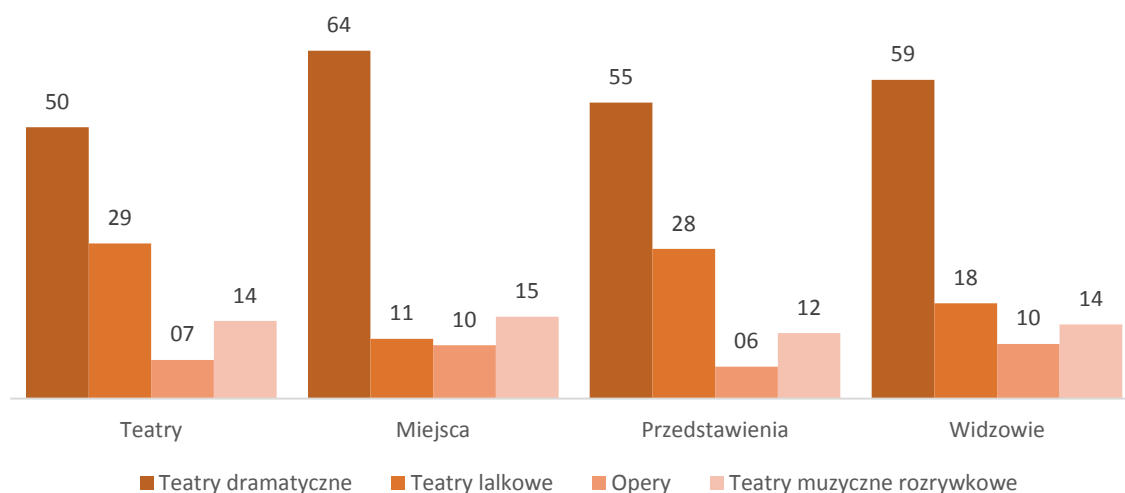
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Dostępność kultury kinematograficznej była w roku 2017 zróżnicowana wewnątrzregionalnie. Obraz dostępności rysujący się na poziomie powiatów, mierzony za pomocą wskaźnika określającego liczebność ludności przypadająca na 1 miejsce w kinach stałych, przedstawiał w części powiatów widoczne niedostatki w możliwości uczestniczenia w kulturze kinowej. Najtrudniejsza sytuacja występuje w 10 powiatach, w których nie istniały kina w badanym roku (były to powiaty: będziński, częstochowski, kłobucki, mikołowski, pszczyński, rybnicki, bieruńsko-lędziński oraz takie miasta jak Piekary Śląskie, Siemianowice Śląskie i Świętochłowice). Istotne problemy z dostępnością występowały także w Chorzowie (2 725,5 osób na 1 miejsce) oraz w powiecie żywieckim (625,3 osób), gliwickim (608,7 osób) i cieszyńskim (557 osób). Najlepszą dostępnością cieszyły się duże miasta – wśród pięciu pierwszych wyników są Katowice (35,7 osób), Rybnik (49,7 osób), Zabrze (52,8 osób), Bielsko-Biała (53,7 osób) oraz Częstochowa (61 osób). Widoczna jest w kwestii dostępności różnica między powiatami grodzkimi a powiatami ziemskimi. Te drugie charakteryzują się zdecydowanie mniejszą możliwością korzystania z kina.

Teatr

W 2017 r. w województwie śląskim działało 14 teatrów, w tym 7 teatrów dramatycznych, 2 teatry muzyczne innego typu niż opera, 1 opera oraz 4 teatry lalkowe. Ogólna liczba teatrów nie zmieniła się od 2009 r., jedynie nastąpiły zmiany w liczności poszczególnych rodzajów teatrów. W tym czasie zamknięto 1 teatr muzyczny innego typu niż teatr operowy i powstał 1 teatr lalkowy. 14 istniejących w regionie teatrów stanowi blisko 10% wszystkich teatrów w kraju. Wszystkie teatry w województwie śląskim dysponowały łącznie w 2017 r. 24 scenami, (co stanowiło niecałe 9% wszystkich scen krajowych), przy czym najliczniejsze były sceny teatrów dramatycznych – 14, 5 scen teatrów lalkowych, 2 sceny operowe oraz 3 sceny teatrów muzycznych innych niż operowe. Teatry w województwie śląskim w 2017 r. dysponowały 5 783 miejscami (co stanowiło 9% miejsc w Polsce), a wśród nich największą ilością miejsc skupiały teatry dramatyczne – 3 706 miejsc, a pozostałe rodzaje rozporządzały podobną liczbą miejsc (między 567 a 873 miejsc). Liczba wystawionych przedstawień w regionie wyniosła 3 502 (8,5% ogółu przedstawień w kraju). Przy czym najwięcej wystawionych spektakli było w teatrach dramatycznych – 1 910 przedstawień, następnymi w kolejności były teatry lalkowe – 965 przedstawień, teatry muzyczne rozrywkowe – 422 realizacje, tymczasem najmniej widowisk zrealizowano w operze – 205 przedstawień. Odbiór zrealizowanych przedstawień kształtował się na poziomie ponad 745 tys. widzów (co stanowiło 8,7% wszystkich widzów w kraju). Widzowie najczęściej wybierali spektakle teatrów dramatycznych (blisko 438 tys. widzów), w drugiej kolejności były to spektakle teatrów lalkowych (ponad 130 tys. widzów), następnie widowiska teatrów muzycznych rozrywkowych (ponad 101 tys. widzów) oraz przedstawienia Opery Śląskiej (powyżej 75 tys. widzów).

Wykres 19. Struktura infrastruktury teatralnej i aktywności teatrów wg rodzaju teatru w województwie śląskim w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Kultura w 2017 roku”, GUS, Warszawa 2018.

Liczba widzów przypadających na 1 spektakl wynosiła w województwie śląskim blisko 212,9 osoby i była wyższa od tej charakteryzującej całą Polskę o blisko 5 osób. Najwyższe wyniki osiągały pod tym względem opery, gdzie na przedstawieniu pojawiało się w Polsce przeciętnie 467,2 osoby, a w regionie było to 367 widzów. Wysoką przeciętną frekwencję osiągały także przedstawienia teatrów muzycznych rozrywkowych, i w tym przypadku frekwencja w kraju (348,2 widza) była wyższa aniżeli w województwie śląskim (240,9 widza). Odwrotna sytuacja przedstawia się w teatrach dramatycznych i lalkowych, gdzie frekwencja w teatrach województwa śląskiego jest wyższa niż w kraju. Jest to odpowiednio 229,3 osoby w regionie wobec blisko 200 w Polsce w teatrach dramatycznych oraz 135,6 osoby w regionie wobec 122 widzów w Polsce w teatrach lalkowych.

Dostępność do teatru liczona poprzez wskaźnik liczby miejsc na widowni przypadających na 10 tys. mieszkańców rysuje się w regionie jako niższa niż w całym kraju. W województwie śląskim było to 12,7 miejsca na 10 tys. mieszkańców wobec 16,6 miejsc w kraju. W każdym z obserwowanych rodzajów teatru dostępność jest niższa w województwie śląskim niż w całym kraju. Najmniejsze zróżnicowanie występuje w teatrach muzycznych rozrywkowych oraz w teatrach lalkowych.

Duża dostępność sztuki teatralnej w regionie.

Muzyka

W województwie śląskim w 2017 r. funkcjonowały 3 filharmonie (Filharmonia Śląska w Katowicach, Filharmonia Zabrzeńska oraz Filharmonia Częstochowska). Oprócz nich istotną rolę w regionie pełni Narodowa Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia oraz Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk” im. Stanisława Hadyny. Filharmonie w województwie śląskim dysponowały 1 707 miejscami na widowni, co stanowiło 7% miejsc w filharmoniach w Polsce, z kolei Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk” będąc jednym z trzech takich zespołów w Polsce rozporządzał 150 miejscami na widowni co stanowiło 1/5 miejsc w kraju. Największą liczbę miejsc na widowni miał do dyspozycji NOSPR, z salą koncertową na 1 800 miejsc oraz salą kameralną obejmującą 283 miejsc na widowni. We wspomnianych obiektach odbyło się 3 319 koncertów (14% koncertów tego typu instytucji w kraju), spośród których w filharmoniach odegrano 1 962 koncerty, w NOSPR było ich 1 183 a „Śląsk” dał 174 koncerty. Koncerty zgromadziły 661 tys. słuchaczy (15% słuchaczy w kraju), spośród których blisko 286 tys. odwiedziło filharmonie, ponad 266 tys. było słuchaczami koncertów Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia oraz ponad 108 tys. wysłuchało koncertów Zespołu

„Śląsk”. Struktura tych najważniejszych instytucji muzycznych w regionie nie zmieniła się w analizowanym okresie. Jednakże znacząco zmieniła się ich aktywność i popularność. W filharmoniach w badanym okresie znacząco zrosła liczba dawanych koncertów na scenach stałych (o ponad 40% w stosunku do 2009 r.). Duży wzrost osiągnęła Filharmonia Śląska, która dała blisko dwa razy więcej koncertów niż w roku bazowym, Filharmonia Zabrzeńska dała 72 koncerty na swojej scenie (w roku 2009 było ich 0 w związku z pracami budowlanymi w siedzibie Filharmonii), niewielki spadek zanotowała Filharmonia Częstochowska (o niecałe 5%). Największy wzrost liczby granych koncertów odnotował w 2017 r. NOSPR, który zapewnił słuchaczom ponad 20 razy więcej koncertów aniżeli w roku 2009. Liczba słuchaczy koncertów w salach stałych także rosła w tych latach, choć nie tak dynamicznie jak liczba koncertów. W 2017 r. w koncertach filharmonii brało w województwie śląskim udział 115 tys. słuchaczy, a w koncertach NOSPR ponad 234 tys. słuchaczy. Jest to wzrost liczby słuchaczy koncertów filharmonii o prawie 11%, a w przypadku koncertów prowadzonych przez NOSPR wzrost wyniósł ponad 1 200%.

Tabela 4. Dynamika aktywności i popularności instytucji muzycznych w Polsce i województwie śląskim w latach 2009 i 2017.

	Zmiana liczby koncertów w salach stałych filharmonii (2009r./2017r.) [%]	Zmiana liczby koncertów w siedzibie NOSPR (2009r./2017r.) [%]	Zmiana liczby słuchaczy w salach stałych filharmonii (2009r./2017r.) [%]	Zmiana liczby słuchaczy w siedzibie NOSPR (2009r./2017r.) [%]
POLSKA	13,4	175,2	34,4	242,3
ŚLĄSKIE	41,4	2050,0	10,9	1227,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

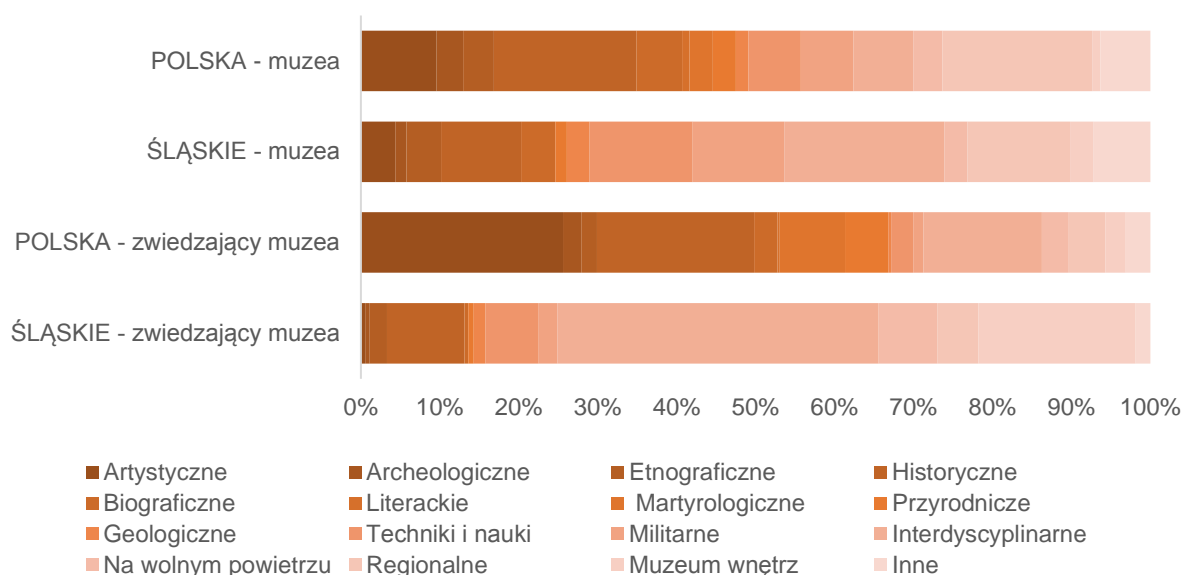
Koncerty muzyczne organizowane są także w formie imprez masowych. W tym przypadku w 2017 r. województwo śląskie było gospodarzem 172 tego typu koncertów. Spośród nich 127 odbyło się w terenie otwartym, a 45 w obiekcie zamkniętym. Zorganizowane w województwie koncerty stanowiły blisko 9% wszystkich koncertów tego typu w Polsce.

Szeroką dostępną formą uczestnictwa w kulturze muzycznej województwa śląskiego jest udział w koncertach organizowanych w centrach, domach i ośrodkach kultury. W badanym roku zorganizowano 4 400 takich koncertów co stanowiło 12,5% wszystkich tego typu koncertów w Polsce, a brało w nich ponad 1,6 mln osób, co stanowi ponad 13% wszystkich słuchaczy w kraju.

Muzealnictwo

W województwie śląskim w 2017 r. działało 69 muzeów i oddziałów muzeów (7,3% tego typu instytucji w Polsce), z czego 62 były czynne. W instytucjach muzealnych można było odwiedzić 228 wystaw stałych (8,6% ogółu wystaw stałych w Polsce). Prezentowano w tym czasie także wiele wystaw czasowych, przy czym wystawy własne czasowe obejmowały 312 wydarzeń kulturowych, wśród prezentowanych obcych wystaw czasowych 124 pochodziły z Polski, a 5 z zagranicy. Muzea w województwie śląskim odwiedziło ponad 1,6 mln osób (co stanowiło 4,3% zwiedzających w Polsce). Wśród ogółu zwiedzających muzea w regionie ¼ stanowiły osoby zwiedzające w sposób zorganizowany. Z kolei spośród zwiedzających w sposób zorganizowany 56,3% stanowiła młodzież szkolna. Blisko 400 tys. osób odwiedziło w województwie śląskim muzea bezpłatnie (¼ wszystkich zwiedzających muzea w regionie). Bezpłatne zwiedzanie muzeów wiąże się w istotny sposób z pojedynczym wydarzeniem kulturalnym, jakim jest „Noc muzeów”, która zgromadziła blisko 85 tys. zwiedzających, co stanowi 21,2% bezpłatnie zwiedzających i ponad 5% wszystkich zwiedzających muzea w regionie.

Wykres 20. Struktura muzeów i oddziałów muzealnych oraz ich popularności w województwie śląskim wg podziału na rodzaje w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Kultura w 2017 roku”, GUS, Warszawa 2018.

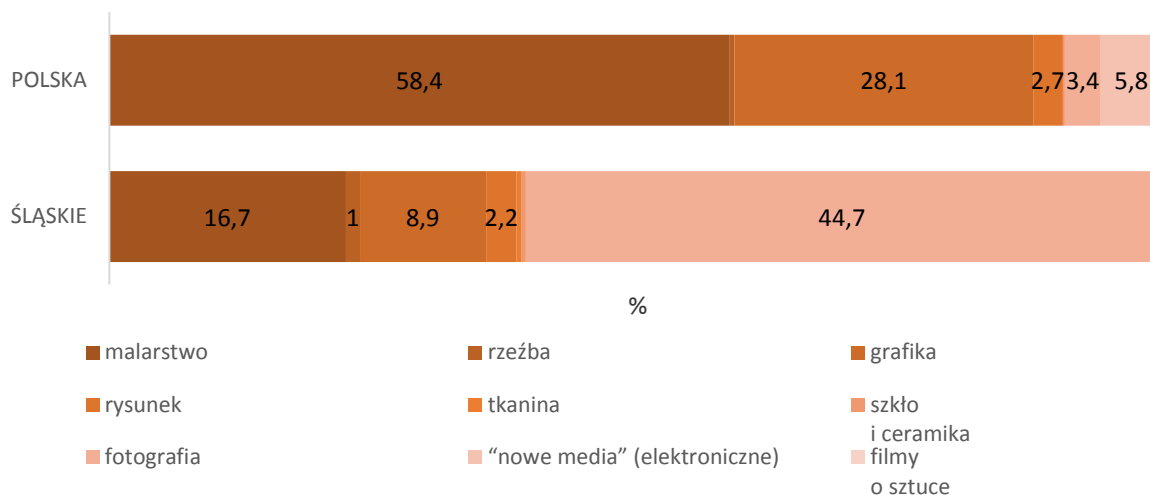
W województwie śląskim najczęściej spotykane były muzea o charakterze interdyscyplinarnym (14 instytucji), liczne były także muzea regionalne (9), techniki i nauki (9), militarne (8) oraz historyczne (7). Struktura regionalna nieznacznie się różni od struktury ogólnopolskiej. W województwie śląskim częściej spotykane są muzea interdyscyplinarne oraz techniki i nauki, a także militarne aniżeli w całym kraju. Z kolei w Polsce częściej spotykane są muzea regionalne, historyczne i artystyczne. Najwyższą popularnością w regionie cieszyły się muzea interdyscyplinarne (przyciągnęły 2/5 ogółu zwiedzających). Istotną atrakcyjnością cieszyły się muzea wewnątrz (1/5 wszystkich odwiedzających). Na regionalnej mapie popularności ważną rolę pełniły także muzea historyczne oraz techniki i nauki. W całym kraju największą popularnością cieszyły się muzea artystyczne (1/4 zwiedzających) oraz historyczne (1/5 zwiedzających). Na 3. miejscu były muzea interdyscyplinarne (15% wszystkich zwiedzających). Dynamika aktywności muzealnej wykazuje wzrost liczby instytucji w regionie i ich działalności, jednakże jest niższa niż w całym kraju. Od roku 2009 do 2017 liczba muzeów i oddziałów muzealnych wzrosła o 15% (w Polsce zanotowano wzrost o 22,6%). Z kolei liczba odwiedzających muzea wzrosła o 48,4% w regionie (przy ogólnopolskim wzroście o 81,6%). Liczba zwiedzających przypadających na 10 tys. mieszkańców wyniosła w regionie w 2017 r. 3 557 osób (wskaźnik w kraju był 2,7 razy większy) i wzrósł z poziomu 2 349 osób w 2009 r.

Galerie

W województwie śląskim w 2017 r. działały 42 galerie (12% krajowych galerii), spośród których większość (29 instytucji) należała do sektora publicznego, a właściwie sektora samorządowego (28 instytucji). Sektor prywatny prowadził 13 galerii, co stanowiło prawie 1/3 wszystkich tego typu obiektów. Zbiory galerii w województwie obejmowały 9 592 obiekty (co stanowiło nieco ponad 1% całości zbiorów w Polsce). Wśród zbiorów galerii w województwie śląskim można było odnaleźć dzieła z najróżniejszych dziedzin sztuki. Struktura zbiorów galerii w województwie śląskim wykazywała znaczącą dominację zbiorów fotograficznych (blisko połowa zbiorów). Istotną kategorię w regionie stanowiły także zbiory malarskie (16,7% zbiorów) oraz grafiki (8,9% zbiorów). Porównanie struktury regionalnej ze strukturą ogólnopolską wykazuje różnicę w dominantach. O ile w województwie śląskim kategorią dominującą były fotografie, to w całym kraju dziedziną dominującą w zbiorach było malarstwo (58,4% ogółu zbiorów). Poza nim liczne dzieła sztuki

wystawianie w galeriach Polski stanowiły grafiki (28,1% ogółu zbiorów). W całym kraju galerie dysponowały także względnie licznymi pracami z dziedziny „nowych mediów” (5,8% zbiorów), których stosunkowo niewiele było w zasobach galerii w województwie śląskim. Na tle Polski województwo śląskie jednakże zdecydowanie się wyróżnia znaczącymi zasobami zbiorów fotograficznych (zasoby galerii w regionie liczyły w 2017 r. 4 292 obiektów, co stanowiło prawie 17% wszystkich obiektów w Polsce).

Wykres 21. Struktura zbiorów wg dziedziny sztuki w galeriach województwa śląskiego i Polski w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Kultura w 2017 roku”, GUS, Warszawa 2018.

Galerie w regionie wykazały się w roku 2017 aktywnością, którą można zobrazować prezentacją 533 wystaw oraz wystawieniem 550 ekspozycji. Stanowi to ponad 12% tak wystaw jak i ekspozycji zaprezentowanych w kraju. Odbiór sztuki prezentowanej w galeriach w regionie był na poziomie 383 252 widzów (blisko 9% odwiedzających galerie w kraju odwiedziło je w województwie śląskim). Dostępność sztuki w galeriach mierzona zarówno za pomocą wskaźnika liczby wystaw przypadających na 10 tys. mieszkańców jak i liczby ekspozycji przypadających na 10 tys. mieszkańców wyniosła 1,2 i była niewiele wyższa od ogólnopolskiej, która wyniosła 1,1. Przeciętna popularność wystaw (rozumiana jako liczba zwiedzających przypadających na 1 wystawę) była wyższa w kraju (1 040,6 widza) aniżeli w województwie śląskim (719 widzów). W badanym okresie (od 2009 do 2017 r.) można było dostrzec w regionie wzrost zarówno liczby samych galerii, jak i prowadzonych przez nich wystaw, a także liczby samych zwiedzających wskazujących na wzrost zainteresowania tak przedstawianą sztuką. Od 2009 r. wzrosła o 16,7% liczba galerii i o 20,3% wystaw w kraju. Spadła w tym okresie jednakże liczba zwiedzających o 5,1%.

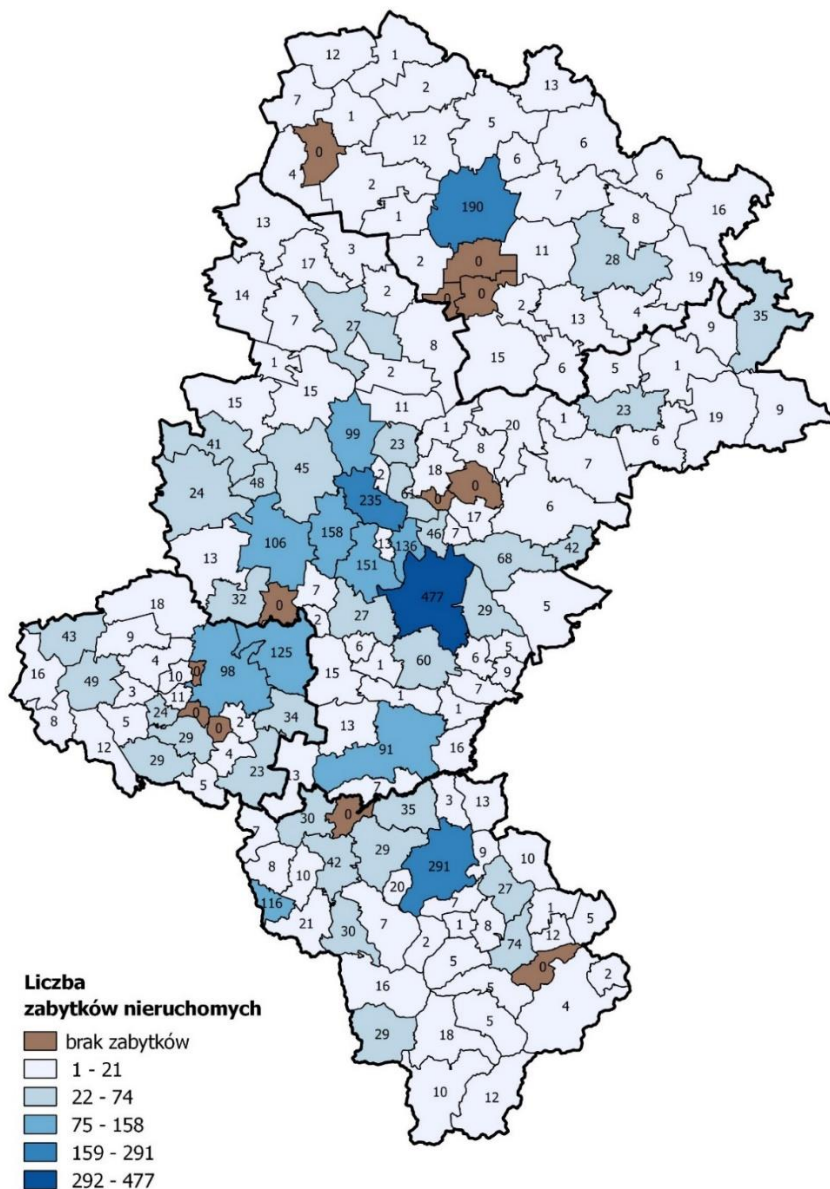
Zabytki w województwie śląskim

Istotną rolę w zakresie ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego pełni ochrona zabytków. W roku 2019¹² wpisanych na listę zabytków nieruchomych w województwie śląskim było 4352 obiektów. Najliczniej zlokalizowane były w dużych miastach regionu. W szczególności najliczniej obecne są w stolicy województwa, byłych stolicach województw oraz w miastach GZM. Poza tymi miastami wiele obiektów zabytkowych można odnaleźć w Rybniku, Czerwionce-Leszczynach, Pszczynie oraz Cieszynie. Najrzadziej obecne są na terenach gmin wiejskich,

¹² Stan na 12.07.2019 r.

a w 12 gminach¹³ województwa śląskiego nie ma ich wcale. Znacznie rzadziej obecne w województwie śląskim są zabytki archeologiczne – w regionie jest ich 259. W 101 gminach nie istnieje żaden zabytek archeologiczny. Liczne zabytki tego typu są obecne w gminach położonych na zachodzie i północy województwa śląskiego.

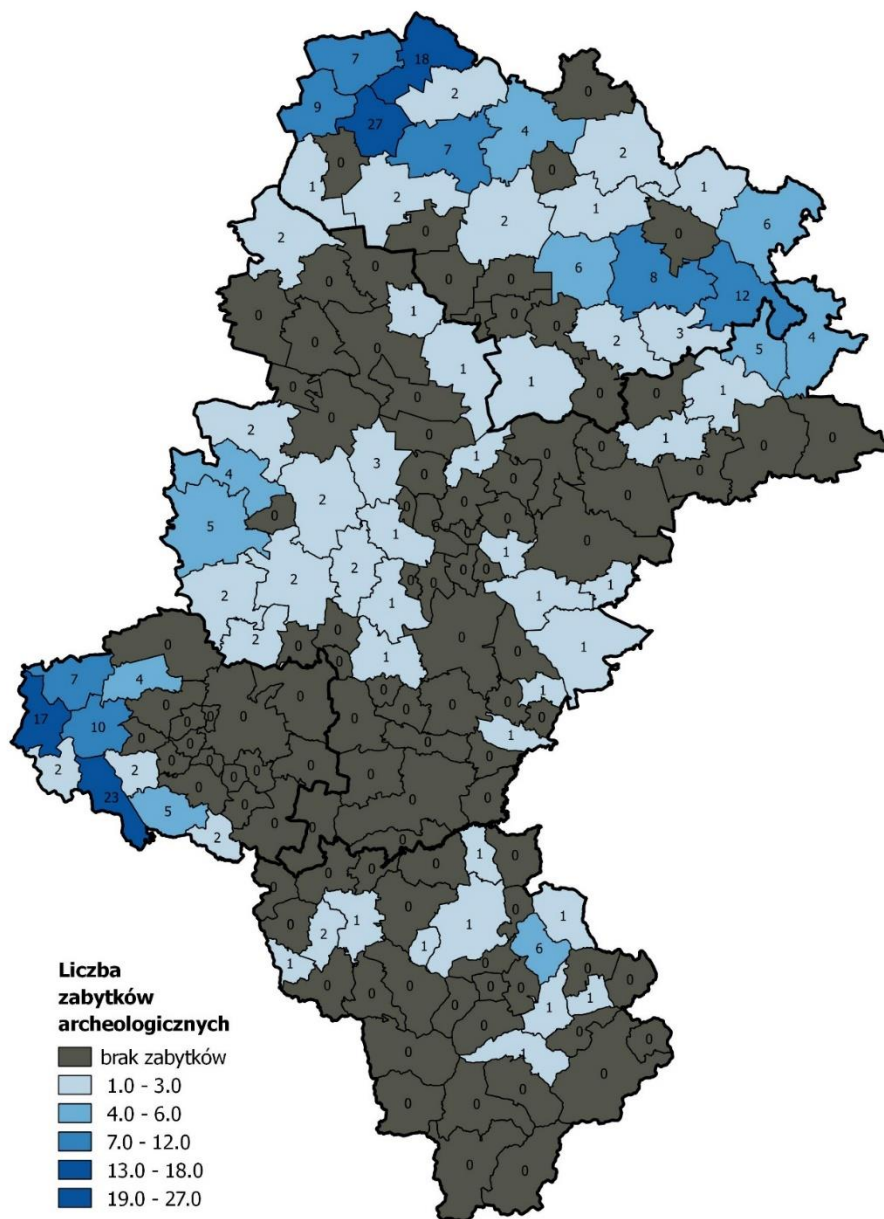
Mapa 12. Liczba zabytków nieruchomych w gminach województwa śląskiego w 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.dane.gov.pl/dataset/1385,rejestr-zabytkow-nieruchomych-2>

¹³ Wojkowice, Psary, Chybie, Kamienica Polska, Poczesna, Starcza, Knurów, Panki, Jejkowice, Radlin, Marklowice, Świnna

Mapa 13. Liczba zabytków archeologicznych w gminach województwa śląskiego w 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.dane.gov.pl/dataset/210,rejestr-zabytkow-archeologicznych>

Infrastruktura sportowa i jej wykorzystanie

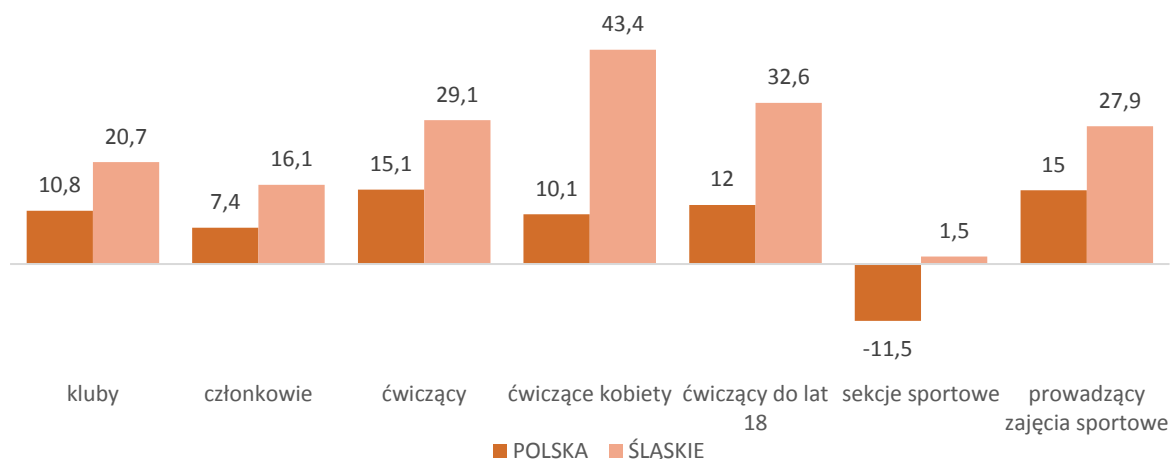
Kluby sportowe

W województwie śląskim w 2016 r. funkcjonowało 1519 klubów sportowych, co stanowiło 10% wszystkich klubów w Polsce. Członkostwo w klubach regionu deklarowało 121 546 osób, a ćwiczyło w nich 122 801 osób (w obu przypadkach jest to ok. 12% właściwych kategorii w Polsce). Wśród ćwiczących w regionie widoczna jest przewaga mężczyzn (blisko ¾ uprawiających sport w

klubach) oraz osób do 18 roku życia (72,5% ogółu ćwiczących). Struktura ćwiczących w całym kraju nie odbiega od tej widocznej w województwie śląskim. Różnice natomiast występują w zakresie liczby członków klubów przypadającej na 1 klub sportowy oraz liczby ćwiczących w klubach przypadających na 1 klub sportowy. W pierwszym przypadku wskaźnik liczony dla Polski wyniósł 68,6 członków wobec regionalnego wyniku na poziomie 80 członków. Drugi wzmiankowany miernik wyniósł w kraju 69,3 ćwiczących wobec 80,8 ćwiczących liczonych dla województwa śląskiego. Kluby w województwie śląskim prowadziły łącznie 2 392 sekcje (co stanowiło 9,5% wszystkich sekcji w kraju). Porównanie liczby sekcji z liczbą klubów wskazuje na istnienie wielu klubów jednosekcyjnych – przeciętna liczba sekcji przypadająca na 1 klub wynosiła dla 2016 r. 1,6 (ten sam wskaźnik dla Polski wyniósł 1,7). Kadra szkoleniowa w regionie stanowiła 11,8% wszystkich prowadzących zajęcia w kraju. Łącznie było ich 6 454 osób. Dostępność osób prowadzących zajęcia w województwie śląskim była wyższa aniżeli w całej Polsce. Liczba osób prowadzących zajęcia sportowe przypadających na 1 klub sportowy wyniosła w regionie 4,2 osoby (3,7 os. w Polsce), a w przeliczeniu na 1 sekcję było to 2,7 osoby (wobec 2,2 os. w Polsce). Wśród kadry szkoleniowej wyróżnia się różne stopnie kwalifikacji zawodowych do prowadzenia zajęć sportowych. Najczęściej prowadzący zajęcia w województwie posiadali kwalifikacje trenera (46,7% ogółu prowadzących zajęcia), z kolei 37,9% stanowili instruktorzy sportowi, a inne osoby prowadzące zajęcia sportowe stanowiły 15,3%.¹⁴

W latach 2008-2016¹⁵ nastąpiła istotna zmiana rozwoju życia sportowego w województwie śląskim. Zmiany te w regionie następowały z większą dynamiką aniżeli w całym kraju. W badanym okresie w regionie dwa razy szybciej rosła liczba klubów sportowych niż w całym kraju. Wzrost w regionie osiągnął poziom 20,7% w stosunku do roku bazowego przy krajowym tempie o wartości 10,8%. Takie same zjawiska widoczne są w przypadku liczby członków klubów sportowych, liczby ćwiczących w nich osób oraz liczby osób prowadzących zajęcia sportowe – wzrost w regionie jest dwa razy wyższy aniżeli w całym kraju.

Wykres 22. Dynamika zmian zachodzących w klubowym życiu sportowym w latach 2008-2016 w województwie śląskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Jeszcze większe różnice występują między przyrostami liczby ćwiczących kobiet oraz ćwiczących osób do lat 18. Liczba ćwiczących kobiet wzrosła przeszło czterokrotnie więcej w regionie (przyrost

¹⁴ Podział kwalifikacji prowadzących zajęcia sportowe według terminologii GUS

¹⁵ Podany szereg czasowy uwarunkowany jest zasadami zbierania danych dotyczących infrastruktury sportowej przez GUS. GUS gromadzi tego typu dane co 2 lata w lata parzyste.

o 43,4%) niż w kraju (przyrost na poziomie 10,1%). Nieco mniejsza, aczkolwiek nadal znacząca różnica w dynamice jest w przypadku liczby ćwiczących do lat 18 (32,6% w województwie śląskim wobec 12% w Polsce). W zakresie liczby sekcji sportowych tworzonych w klubach zanotowano odmienne zjawisko, gdyż w województwie pojawił się niewielki wzrost na poziomie 1,5% przy jednoczesnym spadku w kraju (-11,5%). Istotnie zmieniła się także struktura kadry szkoleniowej. Znacząco w regionie wzrosła liczb trenerów i ich udział w strukturze kadry szkoleniowej. W 2008 r. stanowili ¼ kadry prowadzącej zajęcia, gdy w 2016 r. ich udział w ogóle kadry wynosił 46,7% (liczba trenerów wzrosła w tym czasie o 139%). Istotne znaczenie w roli szkoleniowców mają także instruktorzy sportowi. Ich udział w ogóle kadry w 2016 r. wyniósł 37,9%, notując spadek z poziomu 49% w 2008 r. Zasadniczo zauważalny był rozwój w zakresie podnoszenia kwalifikacji przez osoby prowadzące zajęcia sportowe.

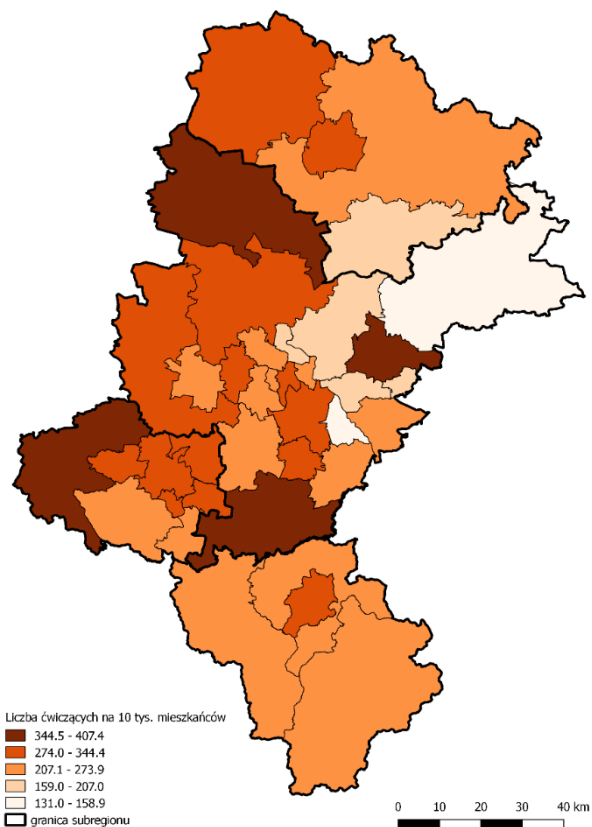
Wykres 23. Dynamika zmian w strukturze kadry szkoleniowej w województwie śląskim i w Polsce w latach 2008-2016.

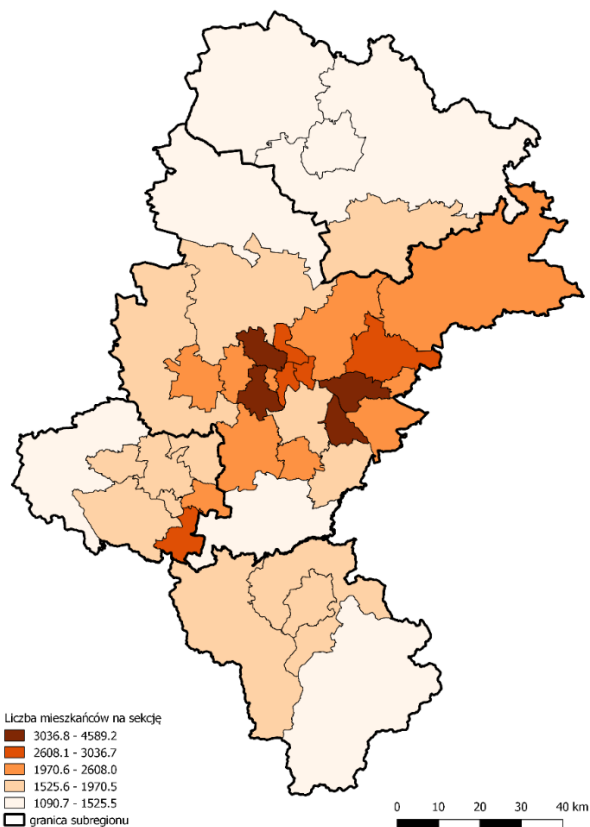
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Rozkład terytorialny aktywności sportowej realizowanej w klubach sportowych w powiatach województwa śląskiego ukazał w 2016 r. zróżnicowanie mieszczące się między wartością 131 ćwiczących przypadających na 10 tys. mieszkańców odnotowaną w Mysłowicach, a wartością 407,4 ćwiczących na 10 tys. mieszkańców w powiecie pszczyńskim. Najwyższą aktywność w tym zakresie odnotowały poza powiatem pszczyńskim jeszcze Dąbrowa Górnicza (366,3 ćwiczących), powiat lubliniecki (360,9 ćwiczących) oraz powiat raciborski (344,5 ćwiczących). Poza nimi próg 300 osób ćwiczących przypadających na 10 tys. mieszkańców przekroczyło jeszcze 8 powiatów (Katowice, Zabrze, Częstochowa, Tychy, Rybnik, Chorzów, powiat tarnogórski i powiat kłobucki). Najstabszą aktywnością cechowały się Mysłowice oraz powiat zawierciański (146,5 ćwiczących). Widoczne było także skupienie się względnie niskiej aktywności sportowej w graniczących ze sobą powiatach w północnwschodniej części województwa (powiaty: myszkowski, zawierciański i będziński oraz miasta: Mysłowice, Piekary Śląskie i Sosnowiec). Dostępność do sekcji sportowych prezentowała podobny rozkład. Najlepsza dostępność do uprawiania sportu w sposób zorganizowany charakteryzowała te jednostki samorządowe, które cechowała wysoka aktywność sportowa. Powiaty z najniższymi wartościami liczby mieszkańców przypadających na sekcję sportową to powiat raciborski (1 090,4 osób), powiat kłobucki (1 120,2 osób), Częstochowa (1 196,2 osób), powiat częstochowski (1 303 osób), powiat żywiecki (1 416,9 osób), powiat lubliniecki (1 423,6 osób) oraz powiat pszczyński (1 446,8 osób). Najniższa dostępność charakteryzowała cztery miasta GZM. Są to Sosnowiec (4 589,2 osób), Ruda Śląska (3 767,9 osób), Mysłowice (3 735,6 osób) oraz Bytom (3 036,8 osób).

Mapa 14. Aktywność mieszkańców w klubach sportowych w powiatach woj. śląskiego w 2016 roku.

Mapa 15. Dostępność sekcji sportowych w powiatach województwa śląskiego w 2016 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W województwie śląskim funkcjonowało w 2016 r. 783 klubów sportowych biorących udział w rozgrywkach ogólnopolskich (było to 11% wszystkich tego typu klubów w kraju). Kluby te w województwie tworzyły 1 217 sekcji sportowych. Członkostwo w klubach sportowych deklarowało 72 608 osób, a nieco mniej było osób w nich ćwiczących (72 201 osób). Wśród ćwiczących w klubach sportowych uczestniczących w ogólnopolskich rozgrywkach sportowych 27% stanowiły kobiety (jest to o dwa punkty procentowe więcej niż w przypadku udział kobiet wśród ćwiczących w klubach sportowych ogółem). Z kolei w tego rodzaju klubach osoby ćwiczące w wieku do lat 18 stanowią 74% ogółu ćwiczących. Zawodnicy zarejestrowani w polskich związkach sportowych liczyli w 2016 r. w województwie śląskim 143 872 osoby (11,5% ogółu zawodników w polskich związkach sportowych). Spośród tych zawodników 59% stanowili młodzież i dzieci. W polskich związkach sportowych w 2016 r. w regionie wykazano 5 847 zatrudnianych sędziów (12% wszystkich sędziów w Polsce). Część sędziów dysponowała przyznaną klasą międzynarodową, w 2016 r. było ich w regionie 234 (4% sędziów w województwie śląskim).

W województwie śląskim działało w 2016 r. 25 szkół sportowych (17,4% szkół sportowych w Polsce). Uczęszczało do nich 8 281 uczniów, spośród których blisko 46% stanowiły dziewczęta. Uczęszczający do szkół sportowych w województwie śląskim uczniowie stanowili prawie 15% wszystkich uczniów szkół sportowych w Polsce. Na 25 szkół sportowych w regionie składało się 10 szkół podstawowych, 13 gimnazjów oraz dwie szkoły ponadgimnazjalne. Należy spostrzec, że do 10 szkół podstawowych uczęszczało łącznie więcej uczniów (4 441 uczniów) niż do 13 gimnazjów (3 477 uczniów). Do 2 szkół ponadgimnazjalnych uczęszczało 363 uczniów. Poza szkołami sportowymi uczniowie mogli wybrać również szkoły mistrzostwa sportowego. W województwie śląskim istniało w 2016 r. 30 szkół mistrzostwa sportowego (prawie 23% wszystkich szkół mistrzostwa sportowego w Polsce), do których uczęszczało 3 303 uczniów (prawie 21% uczniów

szkół tego typu w Polsce). Wśród uczniów blisko 37% stanowiły dziewczęta. Innym rodzajem uprawiania sportu przez młodzież w wieku szkolnym jest uczestnictwo w szkolnych kołach sportowych. Kół tego rodzaju w województwie śląskim było w 2016 r. 5 516, w nich uczestniczyło 78 104 uczniów.

W województwie śląskim zorganizowano 503 sportowe imprezy masowe (15,6% wszystkich sportowych imprez masowych w Polsce). $\frac{3}{4}$ z nich było organizowane w obiekcie zamkniętym, podczas gdy pozostałe odbywały się na terenie otwartym. W sportowych imprezach masowych organizowanych w regionie uczestniczyło 2 328 536 osób (17% uczestników tego rodzaju imprez w kraju). Przytłaczającą większość z nich (99,3%) uczestniczyła w tych imprezach odpłatnie.

Infrastruktura sportowa

W województwie śląskim istniało w 2015 r. 19 dużych hal widowiskowo-sportowych¹⁶, co stanowiło 16% wszystkich hal tego typu w Polsce. Wśród dużych hal tego typu w regionie największe i najbardziej rozpoznawalne to Arena Gliwice (obecnie obiekt już wybudowany), Spodek w Katowicach oraz Hala Sportowa Częstochowa.

Arena w Gliwicach składa się z dwóch aren. Arena Główna dysponuje 17 178 miejscami oraz miejscami stojącymi na płycie jest 7 000, a dla osób z niepełnosprawnością jest 72 miejsc. Mała Arena dysponuje 1 092 miejscami oraz 2 268 miejscami stojącymi na płycie.¹⁷ Spodek w Katowicach to hala umożliwiająca rozgrywanie wydarzeń sportowych, do których potrzebna jest arena sportowa wielkości 60x45 m. Hala dysponuje 9 345 miejscami stałymi oraz 1 668 miejscami wysuwanymi. W zależności od potrzeb miejsca dla osób z niepełnosprawnością stanowią pierwsze rzędy sektorów czerwonych lub miejsca na poziomie płyty. Płyta Spodka może być wykorzystywana jako przestrzeń z miejscami stojącymi – w zależności od wielkości sceny mieści do 3 000 osób. Do kompleksu Spodek przynależy także mała hala z lodowiskiem. Z kolei Hala Sportowa Częstochowa umożliwi zorganizowanie zawodów sportowych, dla których potrzebna jest arena sportowa wielkości 58x38 m. Hala dysponuje 5 843 miejscami stałymi, 1 197 miejscami wysuwanymi oraz 2 000 miejscami dostawnymi. Miejsc dla osób z niepełnosprawnością w hali jest 19. Dopuszczalna pojemność płyty boiska wynosi 2 000.

Tabela 5. Duże hale sportowo-widowiskowe w województwie śląskim w 2015 r.¹⁸

Lp.	Nazwa hali	Miejscowość	Pojemność całkowita (miejsca siedzące)	Max ilość osób w hali
1	HWS OSiR Bielsko Biała	Bielsko-Biała	3030	3030
2	HS BKS Stal Bielsko-Biała	Bielsko-Biała	1410	2400
3	HS „Na Skarpie”	Bytom	1000	1000
4	HS MORiS Chorzów	Chorzów	1009	3009
5	HS Częstochowa	Częstochowa	7100	9000
6	HSW "Polonia"	Częstochowa	2457	3015
7	HWS "CENTRUM"	Dąbrowa Górnicza	2944	4544
8	Arena Gliwice (Arena Główna) ¹⁹	Gliwice	17178	24178

¹⁶ Do dużych hal sportowo-widowiskowych zakwalifikowano te, których widownia liczy minimum 900 miejsc siedzących.

¹⁷ <https://arenagliwice.com/o-arenie/>, 23.11.2018 r.

¹⁸ Arena Gliwice była w tym czasie w budowie.

¹⁹ <https://arenagliwice.com/o-arenie/>, 23.11.2018 r.

9	Arena Gliwice (Mała Arena) ²⁰	Gliwice	1092	3360
10	HWS MOSiR Jastrzębie Zdrój	Jastrzębie - Zdrój	3135	4205
11	HWS w Jaworznie	Jaworzno	1500	1500
12	HWS SPODEK	Katowice	11013	11013
13	OS Szopienice	Katowice	1328	1328
14	HWS im. Stanisława Padlewskiego	Mysłowice	1040	1800
15	Hala MOSiR Rybnik	Rybnik-Boguszowice	1000	1000
16	HS MOSiR Sosnowiec	Sosnowiec	1400	1400
17	HWS MOSiR Sosnowiec	Sosnowiec	1400	1400
18	HS Tychy	Tychy	932	1250
19	HWS Zabrze	Zabrze	1777	5000

Źródło: *Duże hale sportowo-widowiskowe w Polsce. Inwentaryzacja bazy sportowej, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa, styczeń 2016 r.*

Na koniec roku 2016 istniało w województwie śląskim co najmniej 58 obiektów lekkoatletycznych²¹, przy czym 48 z nich stanowiły obiekty istniejące, a 10 było w trakcie budowy. Obiekty lekkoatletyczne w województwie śląskim stanowiły 12% wszystkich obiektów tego typu w Polsce. Wśród tych obiektów 30 z nich stanowiło obiekty o długości bieżni okrężnej od 200 do < 333 m, 3 obiekty były o długości bieżni okrężnej od 333 do < 400 m oraz 25 obiektów o długości bieżni okrężnej 400 m. Na terenie województwa śląskiego występuje 8 powiatów, które nie posiadają obiektu lekkoatletycznego.

W województwie śląskim działało w 2015 r. 120 krytych pływalni²², co stanowiło 16,3% krytych pływalni w Polsce. Wśród tych pływalni znajdowały się: 2 pływalnie olimpijskie²³ w Gliwicach i Jaworznie, 6 pływalni typu sportowego²⁴, 64 pływalnie 25 metrowe²⁵ oraz 48 pływalni szkoleniowo-rekreacyjnych²⁶. Biorąc pod uwagę fakt, że w części pływalni znajduje się więcej niż jedna niecka basenowa, łącznie ww. obiekty wyposażone są w: 2 baseny olimpijskie w Gliwicach (10 torów, widownia na 700 osób) i Jaworznie (8 torów, widownia na 248 osób), 6 basenów typu sportowego, 65 basenów 25 metrowych oraz 55 basenów szkoleniowo-rekreacyjnych. Na obszarze województwa występują dwa powiaty bez pływalni krytej, tj. powiat częstochowski oraz Piekary Śląskie.

²⁰ <https://arenagliwice.com/o-arenie/>, 23.11.2018 r.

²¹ Przez obiekt lekkoatletyczny rozumie się obiekt posiadający bieżnię okrężną o długości min. 200 m, ze sztuczną nawierzchnią, służący do celów sportowych i rekreacyjnych.

²² Pływalnia kryta stanowi obiekt wielokubaturowy, kryty o konstrukcji trwałej, ze sztucznym zbiornikiem (niecką) z wodą, służący do celów sportowych i rekreacyjnych, pływania i skoków do wody, posiadający zaplecze socjalne oraz urządzenia sanitarne. Ponadto, powinien być to obiekt ogólnodostępny, umożliwiający prowadzenie zajęć w zakresie nauki pływania.

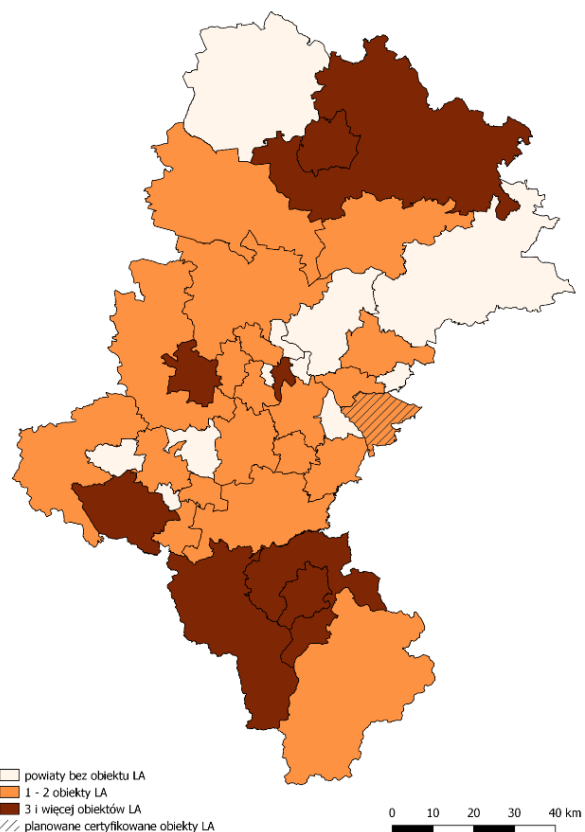
²³ basen olimpijski (o długości 50 m).

²⁴ basen pływakki typu sportowego (o wymiarach 25 m x 16 m).

²⁵ basen pływakki (o wymiarach 25 m x 12,5 m).

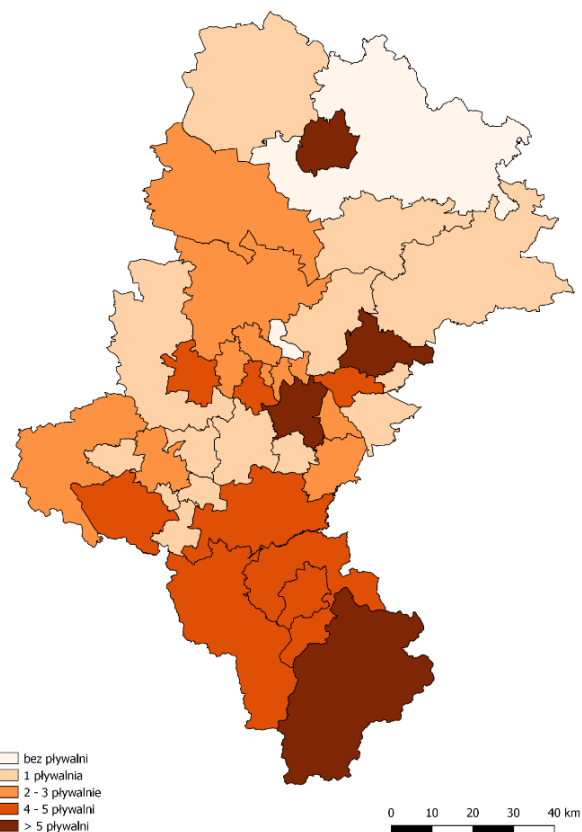
²⁶ basen szkoleniowo-rekreacyjny o długości co najmniej 16 m.

Mapa 16. Rozkład terytorialny obiektów lekkoatletycznych w województwie śląskim (stan na koniec 2016 r.).

Źródło: *Obiekty lekkoatletyczne w Polsce. Inwentaryzacja bazy sportowej. Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa, maj 2017 r.*

Mapa 17. Rozkład terytorialny krytych pływalni w województwie śląskim w 2015 r.

Źródło: *Pływalnie kryte w Polsce. Inwentaryzacja bazy sportowej. Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa, kwiecień 2015 r.*

Ochrona zdrowia

Na całość usług w zakresie ochrony zdrowia składają się: stacjonarna i ambulatoryjna opieka zdrowotna. Ponadto należy także zwrócić uwagę na pomoc doraźną i związane z tym ratownictwo medyczne (omówione w punkcie dot. zarządzania kryzysowego), opiekę długoterminową i paliatywną oraz uzdrowiskową.

Stacjonarna opieka zdrowotna

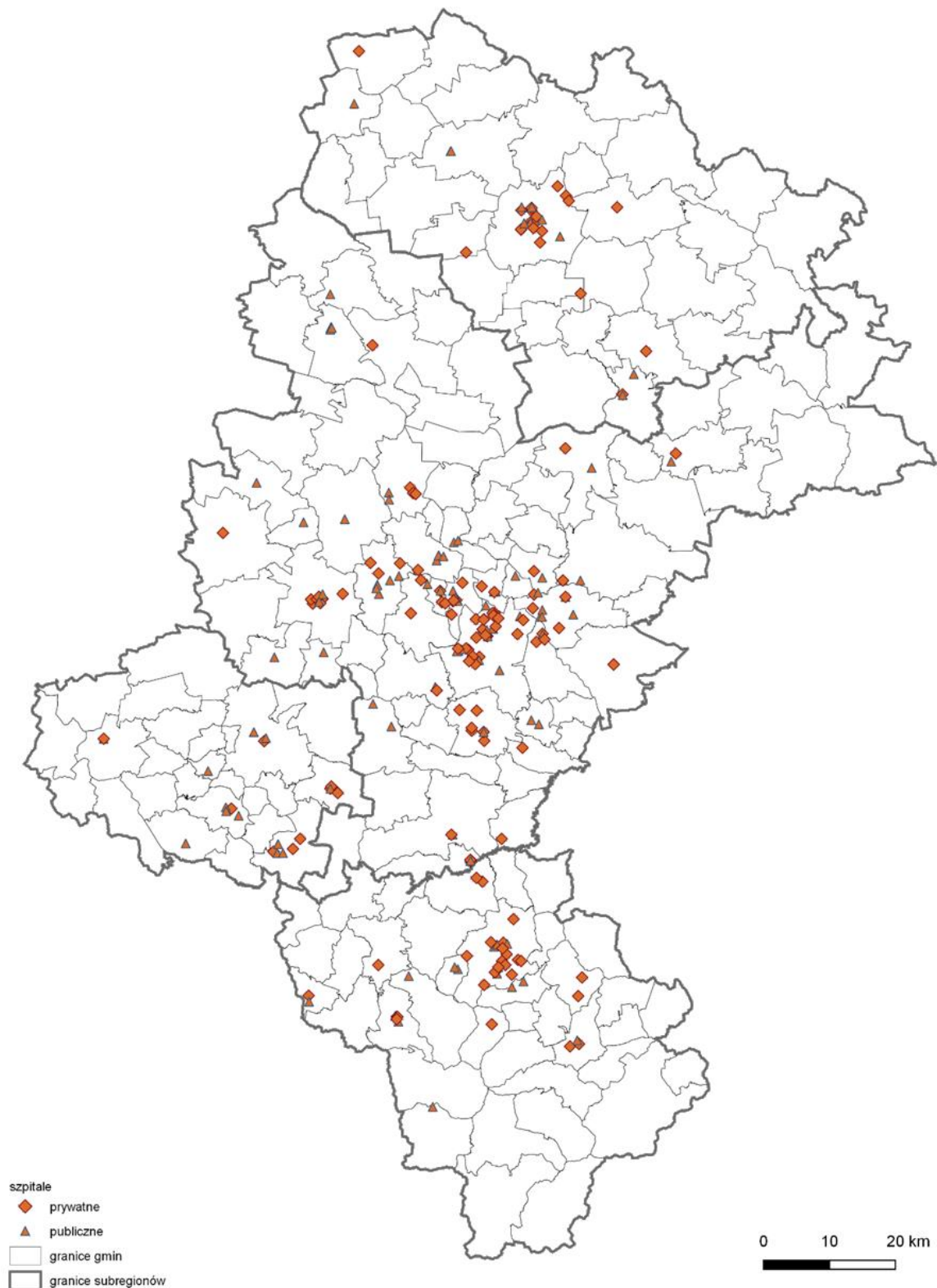
Według danych GUS w 2017 roku województwo śląskie dysponowało największą liczbą szpitali ogólnych w Polsce (155). Oferowały one w sumie 25,1 tys. łóżek, co było liczbą mniejszą od wykazywanej dla województwa mazowieckiego (26,0 tys.). W tym samym okresie z usług szpitali w regionie skorzystało 933,5 tys. pacjentów²⁷ (druga wartość w kraju po województwie mazowieckim – 1 164,2 tys. osób).

Największa liczba szpitali ogólnych wśród wszystkich regionów.

W stosunku do roku 2009 zauważa się, że liczba utrzymywanych łóżek w szpitalach powoli aczkolwiek systematycznie w regionie spada. W ciągu 9 lat ich liczba spadła o 5,2% i był to najwyższy spadek wśród wszystkich województw wyłączając województwo łódzkie (-6,2%). Mimo kurczącej się infrastruktury liczba pacjentów w analizowanym okresie wzrosła o 45,8 tys., tj. 5,2%.

²⁷ Leczeni bez ruchu międzyoddziałowego.

Mapa 18. Rozmieszczenie szpitali publicznych i prywatnych w województwie śląskim.

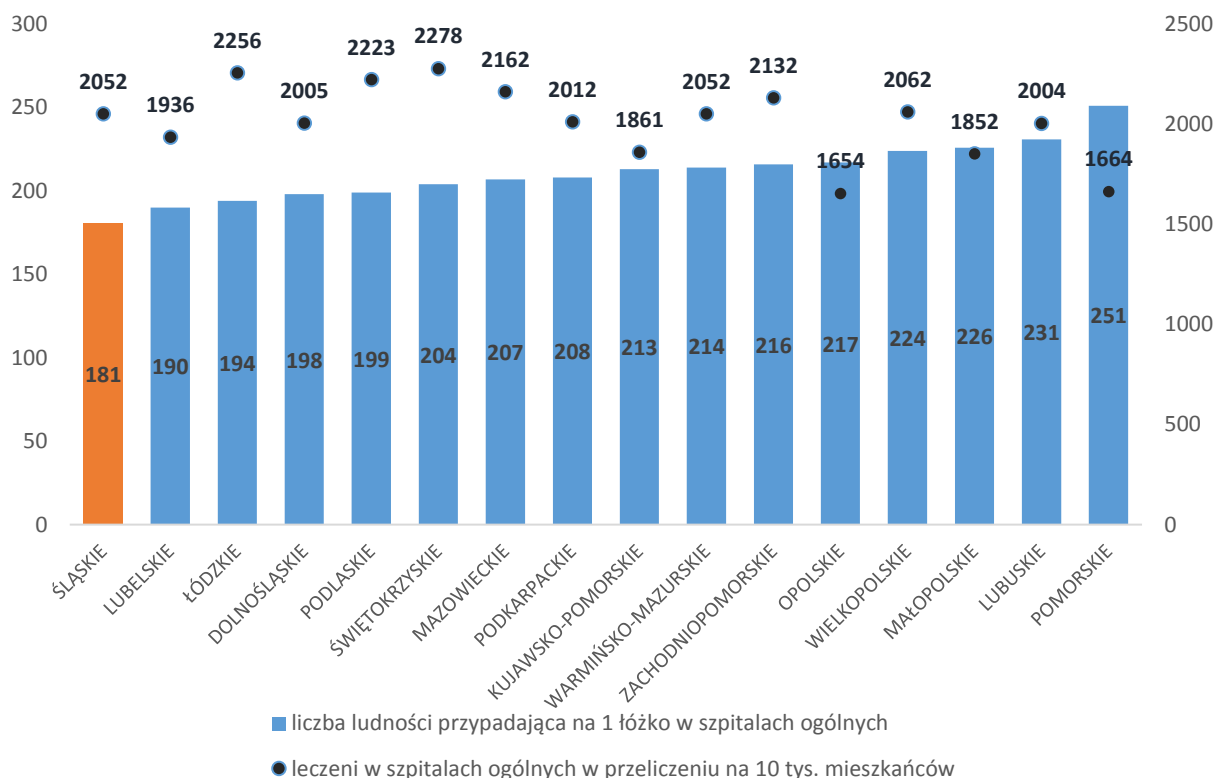
Źródło: opracowanie własne na podstawie „Zasoby ochrony zdrowia w województwie śląskim w liczbach 2017”, Śląski Urząd Wojewódzki, Wydział Zdrowia.²⁸

²⁸ Dane gromadzone przez Urząd Wojewódzki różnią się ilościowo od danych prezentowanych przez GUS ze względu na przyjętą metodologię.

Duża dostępność do szpitali.

Porównując między regionami wskaźnik liczby ludności przypadającej na 1 łóżko w szpitalach ogólnych, przybierał on wartość najniższą spośród wszystkich regionów (181 osób/1 łóżko). Największą wartością wskaźnika charakteryzowało się województwo pomorskie (251 osób/łóżko). Tymczasem wskaźnik leczonych w szpitalach w przeliczeniu na 10 tys. ludności wynosił dla województwa śląskiego 2 053 i była to ósma wartość wśród wszystkich regionów w kraju.

Wykres 24. Liczba ludności przypadająca na 1 łóżko w szpitalach ogólnych oraz leczeni w szpitalach ogólnych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców według regionów w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wśród oddziałów funkcjonujących w ramach szpitali dominowały oddziały chirurgiczne, następnie chorób wewnętrznych i rehabilitacyjne. Są to też oddziały, które dysponowały największą liczbą łóżek. Analizując liczbę leczonych dodatkowo należy wskazać oddziały ginekologiczno-położnicze. W stosunku do kraju, region charakteryzował się szczególnie dużym odsetkiem oddziałów: geriatrycznych, opieki hospicyjnej i paliatywnej oraz transplantologicznych (udział w liczbie oddziałów w kraju powyżej 20%), a także okulistycznych, rehabilitacyjnych, dermatologicznych i onkologicznych (udział 16-20%). Bardzo niski odsetek oddziałów funkcjonujących w województwie w stosunku do kraju dotyczył natomiast oddziałów: terapii uzależnień, zakaźnych oraz pediatrycznych (poniżej 9%).

Tabela 6. Liczba ogółem, liczba łóżek oraz leczeni na oddziałach w województwie śląskim w 2017 r.

Rodzaje oddziałów	Liczba (szt.)	Łóżka na oddziałach	Leczeni na oddziałach (os.)	Polska =100 (liczba łóżek)
chirurgiczne razem	220	5 312	235 848	13,2
chorób wewnętrznych	81	3 310	122 234	13,8
zakaźne razem	7	213	7 122	6,7
dermatologiczne	12	232	6 418	16,1
endokrynologiczne	14	212	11 139	14,2
gastrologiczne	11	281	14 201	15,8

geriatryczne	13	337	8 164	30,8
ginekologiczno-położnicze	53	1 910	116 542	10,4
gruźlicy i chorób płuc	26	1 132	28 856	15,1
hematologiczne	6	159	7 557	10,5
intensywnej terapii	52	459	13 185	12,4
kardiologiczne	45	1 101	72 127	12,3
nefrologiczne	22	297	10 698	15,0
neonatologiczne	47	1 167	46 978	12,7
neurologiczne	48	1 239	43 646	15,0
terapii uzależnień	1	15	123	1,4
okulistyczne	37	646	60 845	19,9
onkologiczne	25	862	47 793	16,2
otolaryngologiczne	39	514	25 600	13,5
pediatryczne	30	860	38 616	8,8
opieki hospicyjnej i paliatywnej	5	99	1 667	35,2
psychiatryczne	21	668	8 790	11,6
rehabilitacyjne	87	3 379	41 502	18,4
reumatologiczne	10	363	11 298	15,6
toksykologiczne	1	31	781	12,1
transplantologiczne	5	140	4 720	22,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Według danych umieszczonych w opracowaniu *Zasoby ochrony zdrowia w województwie śląskim w liczbach 2017*²⁹, przeciętny pobyt chorego w szpitalu w regionie wynosił 6 dni i był to najwyższy wskaźnik wśród wszystkich regionów. Średnie wykorzystanie łóżek w szpitalach wynosiło 235,9 dni – dziesiąta pozycja w kraju. Wykorzystanie łóżek w wartościach bezwzględnych wyniosło 64,6%.

Oprócz szpitali ogólnych w województwie w 2017 roku według danych Głównego Urzędu Statystycznego funkcjonowało 5 szpitali psychiatrycznych, w których znajdowało się 2 239 łóżek (wartość stała od 2015 roku). W analizowanym okresie z ich usług skorzystało 18,3 tys. osób.

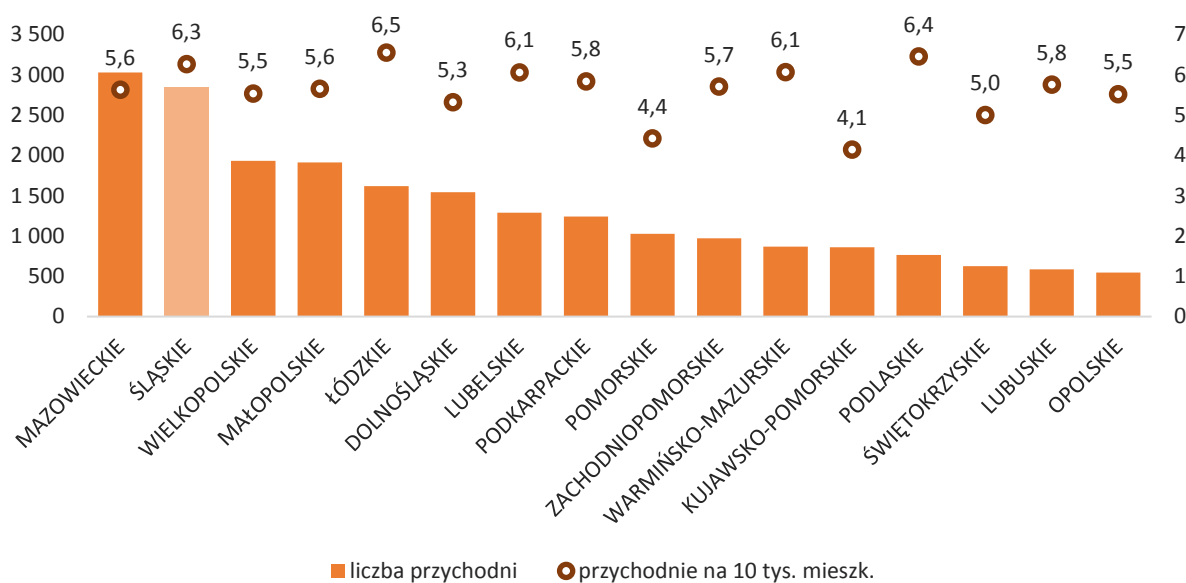
Ambulatoryjna opieka zdrowotna

W 2017 roku w województwie śląskim funkcjonowało 2 849 przychodni, co stanowiło 13,2% wszystkich przychodni w kraju. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców liczba ta wynosiła 6,3 i stanowiła trzeci wynik w kraju po województwach: łódzkim (6,5) oraz podlaskim (6,4). Regionem, w którym funkcjonowało więcej jednostek było województwo mazowieckie.

Duża liczba przychodni ogólnych.

²⁹ Śląski Urząd Wojewódzki, Wydział Zdrowia.

Wykres 25. Liczba przychodni oraz liczba przychodni w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców według województw w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

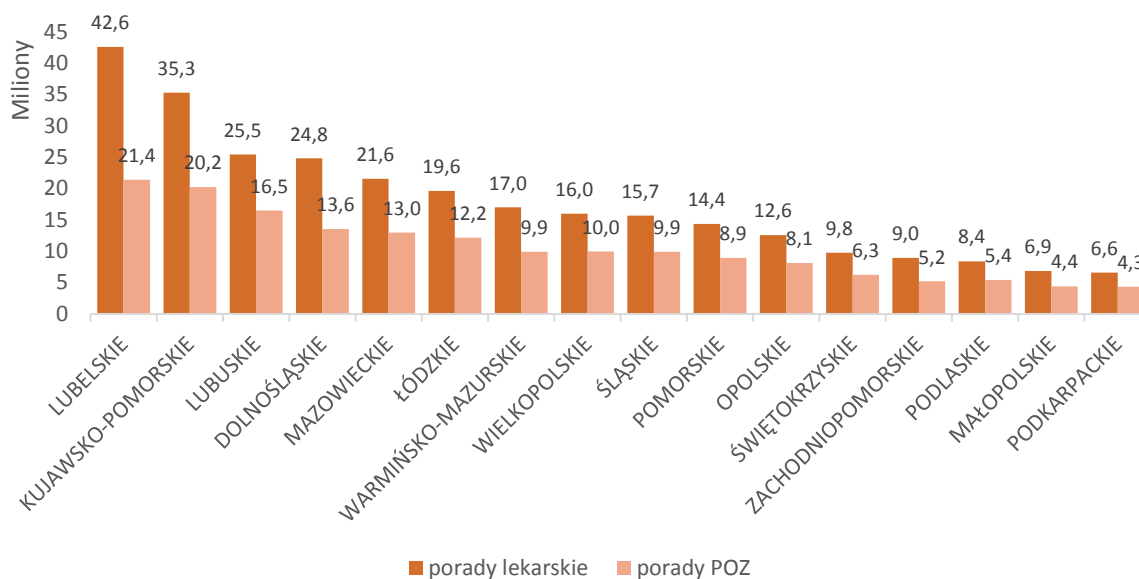
W stosunku do roku 2009 liczba przychodni w regionie wzrosła zaledwie o 17,8%, tj. o 430 podmiotów. Jest to najniższy wzrost wśród wszystkich regionów w kraju. Najwyższą zmianę zanotowało województwo mazowieckie – 56,1%.

Analizując zróżnicowanie w powiatach najwięcej przychodni zlokalizowanych było w Katowicach (318) oraz innych dużych miastach na prawach powiatu (Bielsko-Biała 171, Częstochowa 168, Gliwice 127, Sosnowiec 125, Zabrze 106). Ponadto znaczącą liczbą przychodni charakteryzowały się powiaty: cieszyński (114) i wodzisławski (105). W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców średnio w powiatach wynik kształtował się w granicach ok. 5-7. Zdecydowanie wyższe wartości wskaźnik przyjmował w Katowicach (10,7) oraz Bielsku-Białej (10), natomiast niższe w Jaworznie (4,0), Świętochłowicach (4,0), Rudzie Śląskiej (4,3), Bytomiu (4,4) oraz powiecie rybnickim (3,8).

Liczba udzielonych porad lekarskich³⁰ w regionie w 2017 roku wyniosła 15,7 mln., w tym 9,9 mln zostało udzielonych w ramach podstawowej opieki zdrowotnej (POZ). Pod względem ilości porad lekarskich województwo plasowało się na dziewiątym miejscu w kraju. W stosunku do roku 2009 liczba porad POZ wzrosła o 7,2% (ok. 1,4 mln). Zmiana ta jest niższa od średniej dla Polski, tj. 9,6%.

³⁰ Porady lekarskie rozumiane są jako suma porad udzielanych w ramach POZ oraz opieki specjalistycznej.

Wykres 26. Udzielone porady lekarskie i w ramach POZ według województw w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba udzielonych porad lekarskich w regionie wahała się pomiędzy 4,0 mln w Katowicach, a 354,4 tys. w powiecie kłobuckim. W przypadku porad w ramach POZ najczęściej zrealizowano ich w Katowicach (1,5 mln), natomiast najmniej w Żorach (249,3 tys.). W stosunku do roku 2009 liczba porad w ramach POZ najczęściej wzrosła w powiatach będzińskim i tarnogórskim oraz Bielsku-Białej (wzrost o powyżej 100 tys. porad), natomiast najmniej w Świętochłowicach, Jaworznie, Dąbrowie Górniczej i Tychach (wzrost o ok. 2,6-7,2 tys. porad). Analizując zmiany w wartościach względnych, największym wzrostem charakteryzowały się Mysłowice, Żory oraz powiaty będziński i tarnogórski (wzrost powyżej 20%), natomiast najmniejszym: Świętochłowice, Tychy, Dąbrowa Górnicza oraz Jaworzno (wzrost o 1-1,3%).

W 2016 roku w ramach specjalistycznych porad lekarskich najczęściej udzielono porad stomatologicznych (4 128,5 tys.) oraz chirurgicznych (2 912,2 tys.). W dalszej kolejności były to porady ginekologiczno-położnicze (1 676,5 tys.), neurologiczne (1 268,6 tys.), kardiologiczne (956,0 tys.) i dermatologiczne (884,9 tys.).³¹

Oprócz wskazanych wyżej jednostek swoje usługi oferowały także poradnie dla osób z zaburzeniami psychicznymi, osób uzależnionych od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych. W 2016 roku funkcjonowało ich w województwie 1 021,5 tys., w tym najczęściej poradni zdrowia psychicznego (661,0 tys.) oraz poradni odwykowych/alkoholowych (256,2 tys.). W jednostkach psychiatrycznych łącznie udzielono 1 021,5 tys. porad, w tym najczęściej lekarskich (551,0 tys.), następnie psychologicznych (245,5 tys.) oraz innego terapeuty (225,0 tys.). Najwięcej świadczeń realizowanych w ramach jednostek opierało się na psychoterapii indywidualnej oraz poradach telefonicznych. W dużej części pacjenci korzystali także z psychoterapii grupowej/rodzinnej, skierowania do stacjonarnych placówek psychiatrycznych i odwykowych, czy wizyty w środowisku chorego.³²

³¹ Zasoby ochrony zdrowia w województwie śląskim w liczbach 2017, Śląski Urząd Wojewódzki, Wydział Zdrowia.

³² J.w.

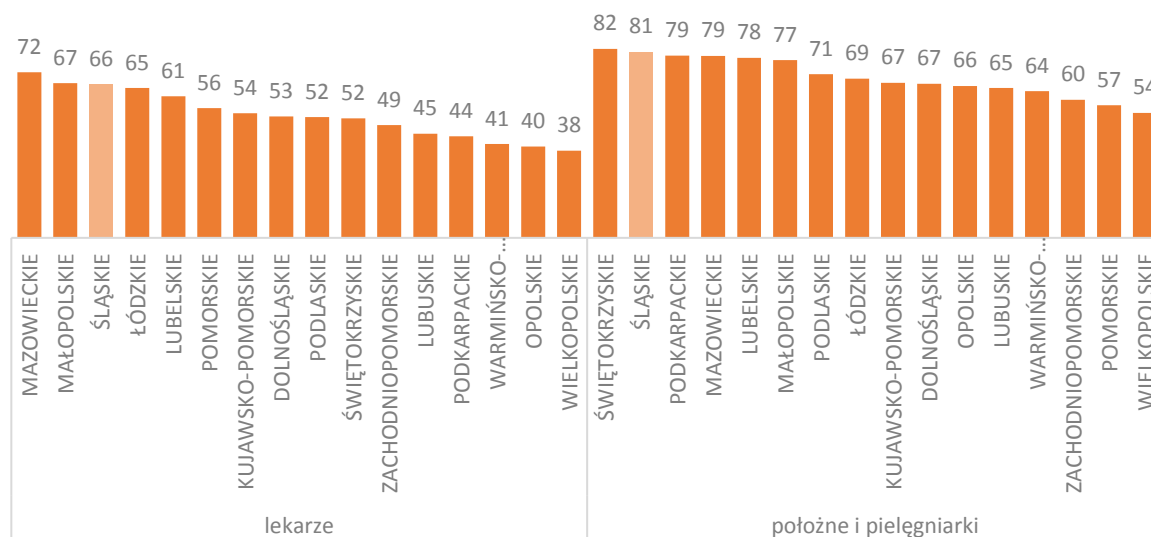
Kadra medyczna

Prawie 14% wszystkich lekarzy i pielęgniarek pracujących w kraju, świadczyło swoje usługi w województwie śląskim. Ich liczba wynosiła odpowiednio 30,2 tys. osób oraz 33,2 tys. osób i stanowiła drugi wynik w kraju po województwie mazowieckim. Ponadto w regionie pracowało 3,4 tys. położnych i 2,7 tys. dentystów (tj. ponad 11% ogółu osób tych specjalności w kraju). W stosunku do roku 2009 liczba osób pracujących w poszczególnych zawodach wzrosła, przy czym najwięcej wśród lekarzy (wzrost o 43%) i dentystów (wzrost o 29,8%), a mniej wśród pielęgniarek (wzrost o 13,4%) i położnych (wzrost o 11,8%).

Analizując wskaźnik liczby pracowników ochrony zdrowia do liczby mieszkańców należy podkreślić, że sytuacja w województwa śląskim w tym zakresie kształtowała się powyżej średniej. W 2017 roku w regionie pracowało 66 lekarzy oraz 81 położnych i pielęgniarek w przeliczeniu na 10 tys. ludności, co stanowiło odpowiednio trzecią i drugą pozycję wśród wszystkich województw.

Duża liczba pracujących lekarzy oraz położnych i pielęgniarek w regionie.

Wykres 27. Liczba pracujących lekarzy oraz położnych i pielęgniarek w przeliczeniu na 10 tys. ludności według województw w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Województwo śląskie jest regionem, w którym swoje usługi świadczyło stosunkowo dużo lekarzy o specjalnościach w zakresie: radiologii, chorób wewnętrznych, kardiologii i otolaryngologii (powyżej 15% ogółu lekarzy tych specjalności w kraju). Ponadto w przeliczeniu na 10 tys. ludności duży udział lekarzy występował w specjalnościach: anestezyjologii i intensywnej terapii, pediatrii, chorób płuc, neurologii, chirurgii, położnictwa i ginekologii oraz okulistyki.

Tabela 7. Lekarze wybranych specjalności w Polsce i w województwie śląskim w 2017 r.

Specjalności w zakresie:	Polska		Województwo śląskie		
	Liczba (os.)	Specjaliści na 10 tys. ludności	Liczba (os.)	Specjaliści na 10 tys. ludności	Polska =100
Anestezyjologii i intensywnej terapii	3954	1,0	554	1,2	14,0
Radiologii	2423	0,6	356	0,8	15,1
Chorób wewnętrznych	8442	2,2	1317	2,9	15,6
Pediatrii	5447	1,4	693	1,5	12,7
Chorób płuc	1334	0,3	168	0,4	12,6
Chorób zakaźnych	585	0,2	56	0,1	9,6

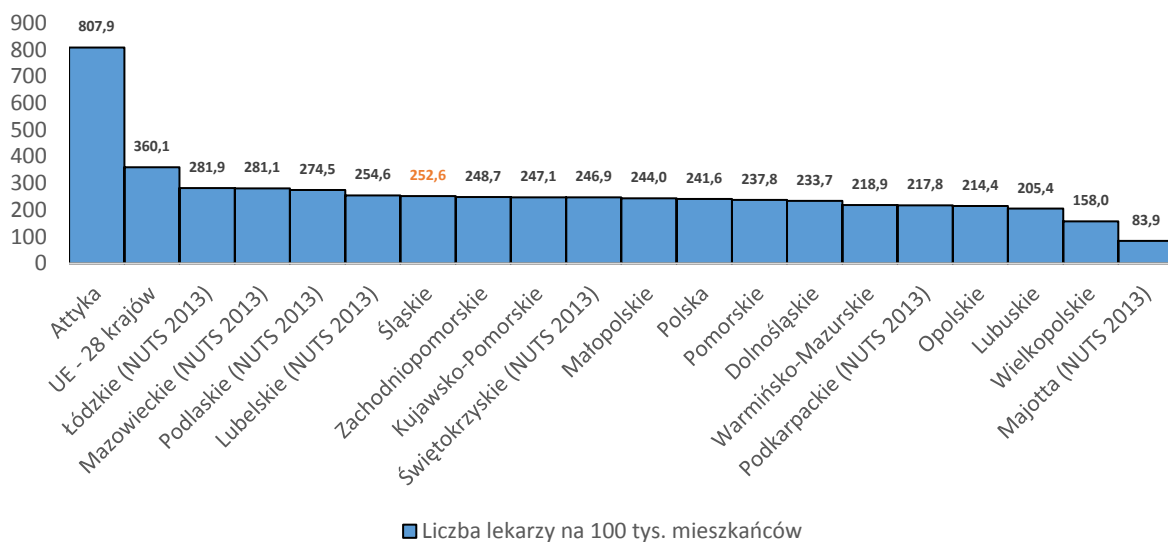
Psychiatrii	2671	0,7	332	0,7	12,4
Dermatologii i wenerologii	1128	0,3	153	0,3	13,6
Neurologii	2601	0,7	375	0,8	14,4
Chirurgii	7979	2,1	1107	2,4	13,9
Kardiologii	2809	0,7	430	0,9	15,3
Położnictwa i ginekologii	4223	1,1	527	1,2	12,5
Otolaryngologii	1305	0,3	198	0,4	15,2
Okulistyki	2395	0,6	349	0,8	14,6
Urologii	882	0,2	104	0,2	11,8
Medycyny rodzinnej	6697	1,7	592	1,3	8,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Zasoby ochrony zdrowia w województwie śląskim w liczbach 2017”, Śląski Urząd Wojewódzki, Wydział Zdrowia.

Farmaceuci pracujący w regionie stanowili prawie 12% wszystkich osób pracujących w tym zawodzie w kraju. W 2017 roku ich liczba wyniosła 3,5 tys. i w stosunku do roku 2009 zwiększyła się o 27,7%.

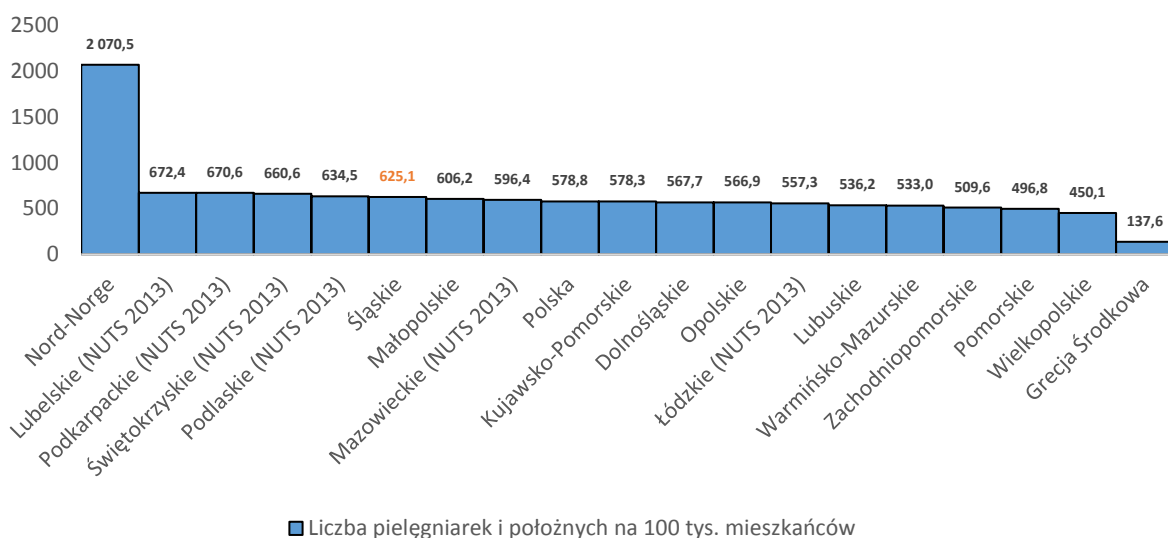
Województwo śląskie dysponuje względnie dużą dostępnością lekarzy w porównaniu z innymi województwami. Jednakże nie jest to najwyższy wynik w Polsce (cztery województwa mają wyższy wynik wskaźnika liczby lekarzy przypadających na 100 tys. mieszkańców). Region także daleki jest od wyniku charakteryzującego całą Unię Europejską (28 krajów), który jest o ponad 100 lekarzy większy, z kolei najlepszy pod tym względem region Attyki w Grecji osiąga wynik ponad trzykrotnie wyższy. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku adekwatnego wskaźnika dotyczącego pielęgniarek i położnych. Także tutaj wskaźnik liczby pielęgniarek i położnych przypadających na 100 tys. mieszkańców sytuuje województwo śląskie na 5. miejscu wśród polskich regionów, a wynik najlepszego pod tym względem regionu w UE, czyli Nord-Norge jest ponad trzykrotnie wyższy.

Wykres 28. Liczba lekarzy (wg podstawowego miejsca pracy) przypadających na 100 tys. mieszkańców w 2016 r.

Źródło: Eurostat, dane zebrano 8 lipca 2016 r., <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

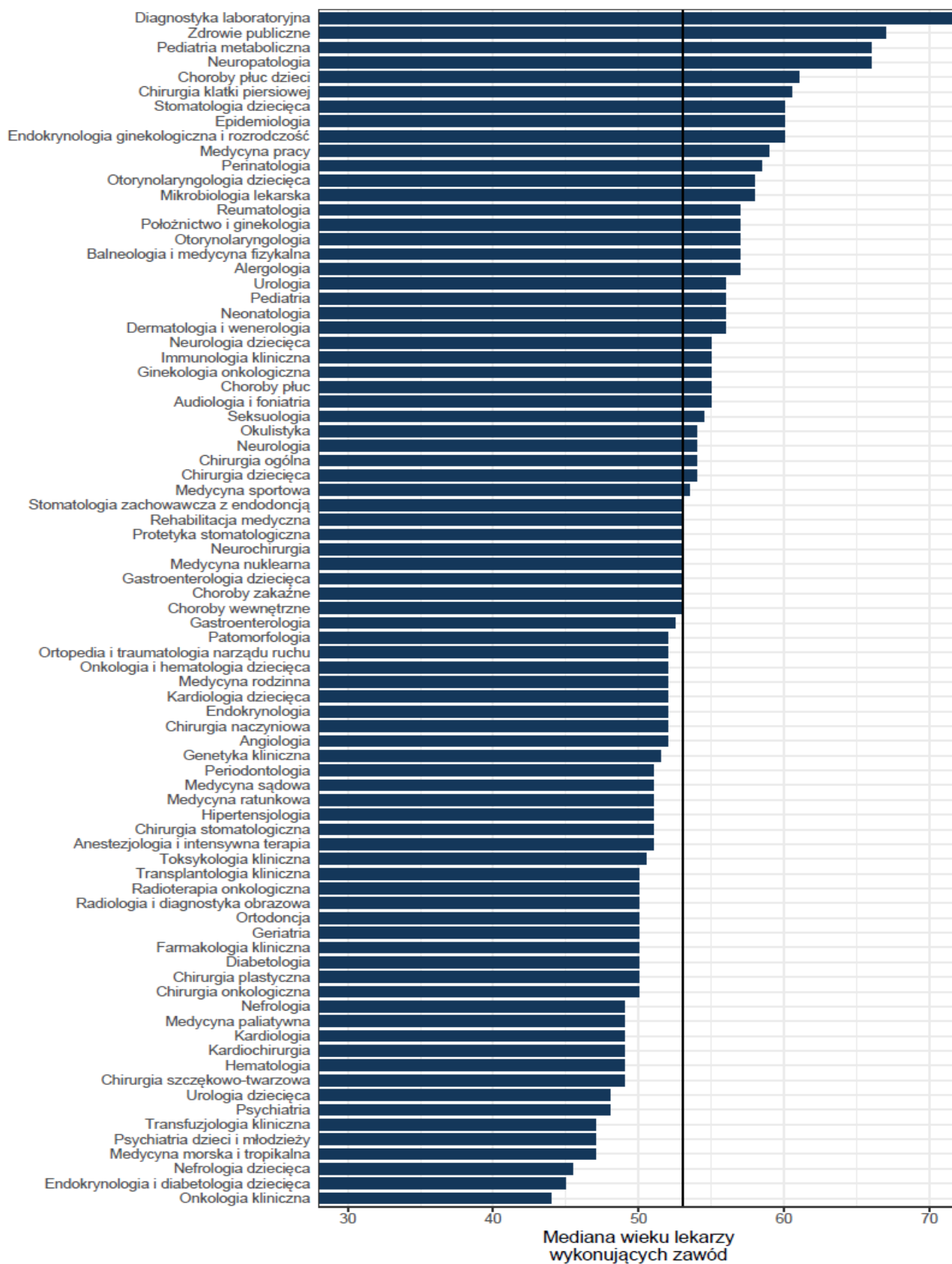
Wykres 29. Liczba pielęgniarek i położnych (wg podstawowego miejsca pracy) przypadających na 100 tys. mieszkańców w 2015 r.

Źródło: Eurostat, dane zebrano 8 lipca 2016 r., <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Dostępność lekarzy w województwie śląskim może zostać ograniczona przez starzenie się lekarzy i problem z zastępowalnością pokoleń w tym zawodzie. W 2016 r. mediana wieku lekarzy specjalistów wykonujących zawód wynosiła 53 lata, a liczba lekarzy i lekarzy dentyistów powyżej 65 r. wyniosła 2 tys. co stanowiło ponad 10% ogółu lekarzy wykonujących zawód w regionie. Z kolei mediana wieku tak pielęgniarek jak i położnych wykonujących zawód w województwie wyniosła 48 lat.

Wykres 30 Mediana wieku lekarzy wykonujących zawód w województwie śląskim według specjalizacji w roku 2016

Źródło: Mapa potrzeb zdrowotnych w zakresie leczenia szpitalnego dla woj. śląskiego, Ministerstwo Zdrowia, Warszawa 2018, podane za: http://www.mpz.mz.gov.pl/wp-content/uploads/sites/4/2018/06/12_slaskie.pdf

Działalność uzdrowiskowa

Na koniec 2017 roku działalność leczniczą w województwie śląskim prowadziło 16 zakładów, w tym 2 szpitale uzdrowiskowe i 14 sanatoriów. Ośrodki te zlokalizowane były w Goczałkowicach Zdroju oraz Ustroniu. Ośrodki te w ciągu roku przyjęły 41,3 tys. kuracjuszy leczonych stacjonarnie, w tym ok. 1,5% stanowiły dzieci i młodzież do 18 roku życia (640 os.) i ok. 1,6% cudzoziemcy (661 os.). Wśród wszystkich kuracjuszy 30,1% stanowili pacjenci pełnopłatni. Na koniec 2017 roku szpitale i uzdrowiska w regionie dysponowały 2,5 tys. łóżek. W stosunku do roku 2009 liczba łóżek zwiększyła się o 8,9%, natomiast przyjmowanych kuracjuszy o 30,6%.

Koncentracja lecznictwa uzdrowiskowego w Ustroniu oraz Goczałkowicach Zdroju.

Wśród województw największą liczbą łóżek dysponowało województwo zachodniopomorskie i tam też przyjęto najwięcej kuracjuszy, w tym także osób z zagranicy. Analizując odsetek kuracjuszy pełnopłatnych województwo znajdowało się na szóstej pozycji. Największy odsetek kuracjuszy pełnopłatnych występował w województwie łódzkim (prawie 47%).

Tabela 8. Działalność szpitali uzdrowiskowych i sanatoriów uzdrowiskowych według regionów w 2017 roku.³³

Lp.	Region	Zakłady	Łóżka	Kuracjusze	Kuracjusze
				leczeni stacjonarnie	leczeni stacjonarnie pełnopłatni
Stan na 31.12.2017				os.	
1	POLSKA	240	44 365	734 447	254 704
2	DOLNOŚLĄSKIE	49	6 035	98 519	34 278
3	KUJAWSKO-POMORSKIE	29	7 758	144 974	55 758
4	LUBELSKIE	8	1 403	23 757	6 353
5	ŁÓDZKIE	1	120	2 379	1 111
6	MAŁOPOLSKIE	43	5 897	82 136	19 785
7	MAZOWIECKIE	3	125	944	125
8	PODKARPACKIE	25	3 911	56 144	11 570
9	PODLASKIE	3	275	3 128	783
10	POMORSKIE	6	2 279	26 197	6 824
11	ŚLĄSKIE	16	2 503	41 343	12 456
12	ŚWIĘTOKRZYSKIE	16	3 167	63 190	26 996
13	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	2	480	6 944	901
14	ZACHODNIOPOMORSKIE	39	10 412	184 792	77 764

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2016 roku w uzdrowiskach wykonano w województwie ponad 2 mln zabiegów, z czego ponad 60% stanowiły kinezyterapia, elektrolecznictwo, zabiegi borowinowe oraz światłolecznictwo.³⁴

³³ Działalność szpitali uzdrowiskowych i sanatoriów, z wyłączeniem przychodni uzdrowiskowych i zakładów przyrodoleczniczych.

³⁴ „Zdrowie i ochrona zdrowia w 2016 r.” GUS.

Opieka długoterminowa i paliatywno-hospicyjna

W 2017 roku w województwie funkcjonowało 6 hospicjów, 24 zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, 45 zakładów opiekuńczo-leczniczych oraz 7 oddziałów opieki paliatywnej. Jednostki te oferowały prawie 5 tys. miejsc, a z ich usług w analizowanym okresie skorzystało 11,3 tys. osób.

Na przestrzeni lat zauważa się tendencję malejącą liczby oddziałów opieki paliatywnej, natomiast wzrosła liczba pozostałych jednostek. W stosunku do roku 2010 liczba łóżek w hospicjach wzrosła o 56,5%, w zakładach opiekuńczo-leczniczych o 26,8%, natomiast w zakładach pielęgnacyjno-opiekuńczych o 38%. Łącznie liczba pacjentów w tych placówkach w odniesieniu do 2010 roku wzrosła o 13,6%, tj. o 1,2 tys. osób.

W odniesieniu do innych regionów w województwie śląskim zauważa się szczególnie dużo zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych (14,9% zakładów tego typu w kraju) i stosunkowo mało hospicjów (6,3% hospicjów w kraju). Podobne tendencje wykazuje analiza liczby łóżek oraz pacjentów – około 19,5% łóżek i pacjentów zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych oraz około 7,5% łóżek i pacjentów hospicjów przypada na województwo śląskie.

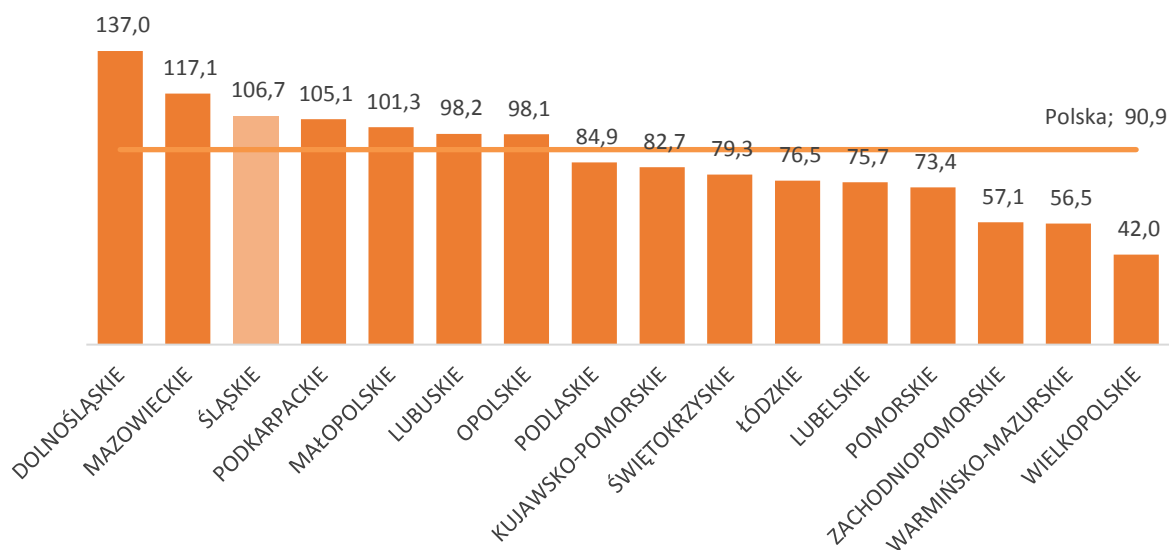
Tabela 9. Stacjonarne zakłady opieki długoterminowej i paliatywno-hospicyjnej według regionów w 2017 r.

Lp.	Region	Hospicja	Zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze	Zakłady opiekuńczo-lecznicze	Oddziały opieki paliatywnej
1	POLSKA	95	161	415	66
2	DOLNOŚLĄSKIE	8	20	46	6
3	KUJAWSKO-POMORSKIE	2	12	26	3
4	LUBELSKIE	6	6	22	5
5	LUBUSKIE	4	1	13	1
6	ŁÓDZKIE	1	8	27	6
7	MAŁOPOLSKIE	7	3	42	8
8	MAZOWIECKIE	13	27	51	5
9	OPOLSKIE	3	1	18	2
10	PODKARPACKIE	11	14	25	4
11	PODLASKIE	4	10	13	2
12	POMORSKIE	12	5	28	1
13	ŚLĄSKIE	6	24	45	7
14	ŚWIĘTOKRZYSKIE	8	3	15	4
15	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	3	5	15	3
16	WIELKOPOLSKIE	4	10	19	8
17	ZACHODNIOPOMORSKIE	3	12	10	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wskaźnik liczby łóżek w hospicjach, zakładach opiekuńczo-wychowawczych oraz pielęgnacyjno-opiekuńczych w przeliczeniu na 100 tys. ludności w 2017 roku dla województwa śląskiego wyniósł 106,7 i była to trzecia wartość w kraju po województwach: dolnośląskim (137,0) oraz mazowieckim (117,1). Powyżej średniej dla kraju usytuowały się także województwa: podkarpackie, małopolskie, lubuskie i opolskie.

Wykres 31. Liczba łóżek w hospicjach, zakładach opiekuńczo-leczniczych oraz pielęgnacyjno-opiekuńczych na 100 tys. ludności według regionów w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Stan zdrowia mieszkańców

Wśród schorzeń, na które podejmowali leczenie mieszkańcy województwa śląskiego w 2017 r. znalazły się m.in. choroby zakaźne i zatrucia. W celu usystematyzowania wiedzy opisywane przypadłości podzielono na choroby pochodzenia wirusowego i bakteryjnego.

Wśród chorób zakaźnych pochodzenia wirusowego, w ostatnich latach w województwie śląskim dominowały przypadki grypy i podejrzenia zachorowań na grypę. W roku 2017 wskazaną chorobę układu oddechowego stwierdzono u 460 295 pacjentów. Wprawdzie województwo śląskie, względem pozostałych województw zajmowało piątą pozycję (za mazowieckim, pomorskim, wielkopolskim i małopolskim), jednak niepokojący jest znaczący wzrost liczby zachorowań w regionie w latach 2009-2017. Porównując liczbę zachorowań na grypę w 2017 r. w stosunku do roku poprzedniego, stwierdzono wzrost wartości o 60,3% (największy wzrost w kraju). Natomiast jeżeli zestawimy ze sobą wyniki uzyskane w 2017 r. względem wyniku uzyskanego w 2009 r. widać, że liczba chorych wzrosła ponad czterokrotnie.

Tabela 10. Liczba odnotowanych w latach 2009-2017 przypadków grypy i podejrzenia zachorowań na grypę z podziałem na województwa [osoby].

Jednostka terytorialna	grypa i podejrzenia zachorowań na grypę								
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
DOLNOŚLĄSKIE	112 764	57 424	98 211	65 863	171 949	144 859	200 598	192 992	248 257
KUJAWSKO-POMORSKIE	40 621	15 647	24 057	19 847	107 783	206 197	252 920	280 272	294 145
LUBELSKIE	31 285	9 063	23 627	19 679	81 831	70 593	78 786	99 449	118 809
LUBUSKIE	38 116	2 748	5 826	2 309	25 444	18 430	35 163	58 914	67 481
ŁÓDZKIE	93 763	37 204	77 410	80 923	202 610	151 200	184 847	238 373	272 966
MAŁOPOLSKIE	113 321	51 000	142 661	206 197	370 656	355 207	396 385	425 674	494 073

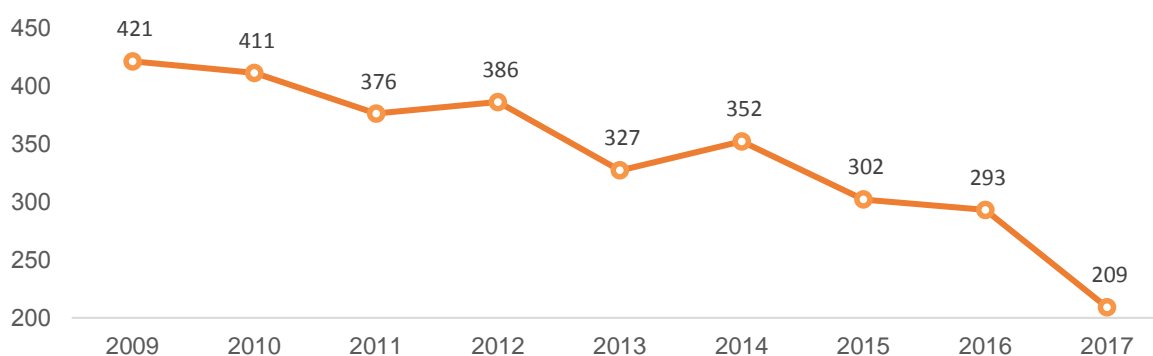
MAZOWIECKIE	168 850	141 498	258 422	281 206	458 512	568 903	678 957	808 925	974 235
OPOLSKIE	48 146	26 370	31 135	23 032	55 807	33 351	65 365	52 227	68 252
PODKARPACKIE	47 221	15 936	46 991	26 376	71 263	50 849	56 889	70 004	84 077
PODLASKIE	29 483	18 171	32 813	36 316	93 981	64 624	74 062	108 045	122 049
POMORSKIE	46 970	22 972	50 244	310 134	753 690	710 424	803 725	847 458	876 311
ŚLĄSKIE	101 979	41 862	100 255	104 732	221 067	221 825	286 144	287 108	460 295
ŚWIĘTOKRZYSKIE	10 236	485	5 281	6 410	45 362	30 724	63 682	88 789	82 400
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	75 066	14 408	32 893	20 018	50 753	31 426	46 487	77 627	84 646
WIELKOPOLSKIE	81 101	83 865	204 540	236 793	390 393	422 561	545 827	604 915	694 240
ZACHODNIOPOMORSKIE	43 052	12 401	21 991	20 202	63 304	55 883	73 601	76 051	101 255

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Pod względem liczebności zachorowań, kolejną grupę stanowiły biegunki u dzieci do lat dwóch. Wprawdzie biegunki mogą być wywołane zarówno wirusami jak i bakteriami, jednak w tym przypadku podjęto decyzję o zakwalifikowaniu ich do chorób pochodzenia wirusowego. W roku 2017 biegunkę u najmłodszych mieszkańców województwa śląskiego zdiagnozowano w 4 936 przypadkach, co stanowiło 11,8% zachorowań w całym kraju. Województwo śląskie względem pozostałych województw znalazło się na trzeciej pozycji. Wyższe wyniki uzyskało jedynie województwo mazowieckie (5 993 osoby) i województwo małopolskie (5 336 osób). Analizując przypadki zachorowań na biegunkę, w przeliczeniu na liczbę dzieci w wieku od 0 do 2 lat stwierdzono, że województwo śląskie osiągając wynik 3,8% znalazło się na piątej pozycji w kraju. W roku 2017 w pozostałych województwach wartości wskaźnika wahały się od 2,6% (w dolnośląskim) do 5,2% (w pomorskim).

W regionie stwierdzono również przypadki świnki³⁵ (209 osób – druga pozycja w kraju). Zadowolający jest fakt, że analizując liczbę zachorowań na wskazaną chorobę w ostatnich dziewięciu latach stwierdzono tendencję spadkową. W analizowanym okresie czasu w województwie śląskim najwięcej zachorowań zarejestrowano w roku 2009 (421 przypadków), natomiast najmniej zachorowań stwierdzono w roku 2017.

Wykres 32. Liczba odnotowanych w 2017 r. w województwie śląskim przypadków zapalenia przyusznicy nagminne (świnki) [osoby].

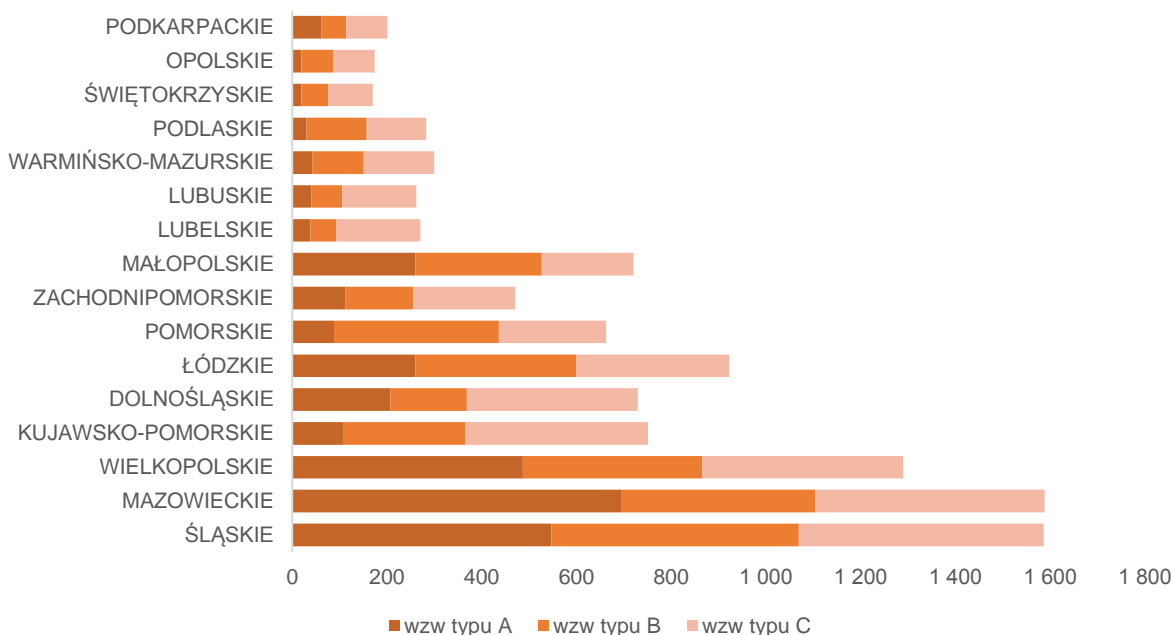
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

³⁵ Nagminne zapalenie przyusznicy.

W województwie śląskim odnotowano również przypadki zachorowań na wirusowe zapalenie wątroby. W sumie takich przypadków w 2017 roku stwierdzono 1 587. Udział zachorowań na poszczególne typy choroby był zbliżony. Na WZW typu A chorowało 547 osób (18,2% chorych na poziomie kraju), na WZW typu B chorowało 523 osoby (15,6%), natomiast na WZW typu C chorowało 517 osób (12,9%). Analiza sytuacji województwa śląskiego względem pozostałych województw wykazała, że wyniki osiągnięte w regionie są jednymi z najwyższych w kraju. W przypadku WZW B i WZW C województwo śląskie było niechlubnym liderem, natomiast w przypadku WZW A – wiceliderem.

Duża zachorowalność na WZW A i B w odniesieniu do innych regionów.

Wykres 33. Liczba osób chorujących na wirusowe zapalenie wątroby w województwach w roku 2017 [os.].

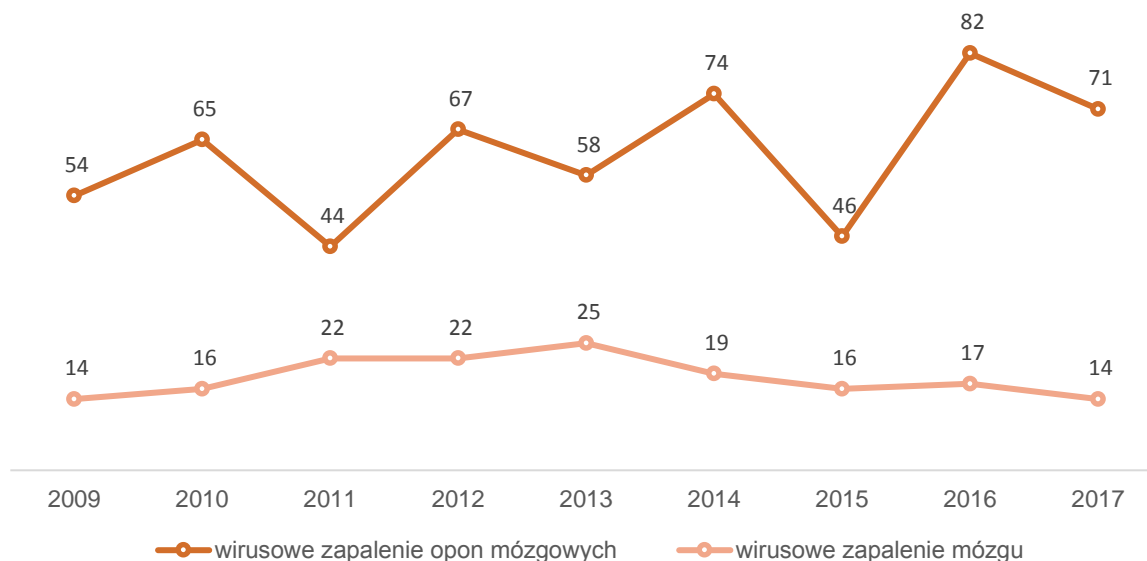
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Należy zwrócić uwagę, że w przypadku wirusowego zapalenia wątroby typu A w województwie śląskim odnotowano znaczący wzrost zachorowań. W latach 2013-2016 odnotowywano w regionie zaledwie po kilka przypadków zachorowań rocznie, natomiast w roku 2017 stwierdzono ich 547. Wskazana tendencja zauważana była również w pozostałych województwach.

Wśród chorób pochodzenia wirusowego znalazły się również choroby układu nerwowego – mózgu i opon mózgowych. W roku 2017 zdiagnozowano w regionie 85 takich przypadków. Zdecydowana większość zachorowań dotyczyła wirusowego zapalenia opon mózgowych. W województwie śląskim z powodu wirusowego zapalenia opon mózgowych podjęto leczenie 71 chorych, co stanowiło 8,9% przypadków na poziomie kraju. Więcej zachorowań stwierdzono jedynie w wielkopolskim (80 osób), mazowieckim (80 osób) i podlaskim (78 osób).

W przypadku wirusowego zapalenia mózgu, w 2017 roku stwierdzono w regionie 14 przypadków zachorowań. Osiągnięty wynik uplasował województwo na dziesiątej pozycji względem pozostałych województw. W kraju najwięcej zachorowań stwierdzono w województwie podlaskim (166 osób), natomiast najmniej w lubuskim (4 osoby).

Wykres 34. Liczba odnotowanych przypadków wirusowego zapalenia mózgu i opon mózgowych [osoby] w województwie śląskim w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W przypadku wskazanych powyżej wirusowych chorób mózgu stwierdzono, że w analizowanym okresie czasu liczba zachorowań w województwie śląskim na wirusowe zapalenie mózgu wahała się od 14 osób (w 2009 i 2017 r.) do 25 osób (w 2013 r.), natomiast w przypadku wirusowego zapalenia opon mózgowych wahała się od 44 osób (w 2011 r.) do 82 (w 2016 r.).

W roku 2017 w Polsce 476 osób zachorowało na różyczkę, z czego ponad 45% chorujących było mieszkańcami województw: mazowieckiego (77 przypadków), małopolskiego (73 przypadki) lub śląskiego (68 przypadków). W przypadku województwa śląskiego należy wskazać, że wynik osiągnięty w 2017 r. był najniższym w ostatnich dziewięciu latach. Najwyższy wynik natomiast odnotowano w roku 2013 i osiągnął on wartość 3 587 przypadków zachorowań.

W województwie śląskim stwierdzono natomiast w 2017 r. najwięcej w kraju zachorowań na AIDS (20 chorych). Zaraz za regionem uplasowały się takie województwa jak: dolnośląskie (14 chorych), wielkopolskie (13 chorych) i łódzkie (9 chorych). Należy zwrócić uwagę, że w dwóch województwach nie odnotowano przypadków zachorowań na wskazaną powyżej chorobę.

Duża liczba zachorowań na AIDS wśród regionów.

Tabela 11. Liczba odnotowanych przypadków zachorowań na AIDS z podziałem na województwa w latach 2009-2017 [osoby].

Jednostka terytorialna	AIDS									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
ŚLĄSKIE	2	17	12	23	21	18	14	11	20	
DOLNOŚLĄSKIE	37	32	34	23	40	22	25	13	14	
WIELKOPOLSKIE	7	11	16	9	19	8	8	4	13	
ŁÓDZKIE	8	18	18	17	13	16	13	15	9	
MAZOWIECKIE	5	9	17	12	16	17	9	12	9	
PODLASKIE	2	2	6	4	2	5	8	6	9	
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	4	8	6	5	8	6	9	7	9	
ZACHODNIOPOMORSKIE	2	9	10	15	18	9	9	5	9	
POMORSKIE	0	19	5	16	8	8	11	3	5	

LUBUSKIE	5	7	12	1	0	0	1	0	2
MAŁOPOLSKIE	11	7	4	7	2	3	4	6	2
OPOLSKIE	3	6	6	3	3	3	4	5	2
PODKARPACKIE	8	4	4	2	2	2	1	1	2
ŚWIĘTOKRZYSKIE	1	1	3	1	2	3	0	1	2
KUJAWSKO-POMORSKIE	3	5	5	1	1	2	3	1	0
LUBELSKIE	1	6	4	6	5	3	3	2	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

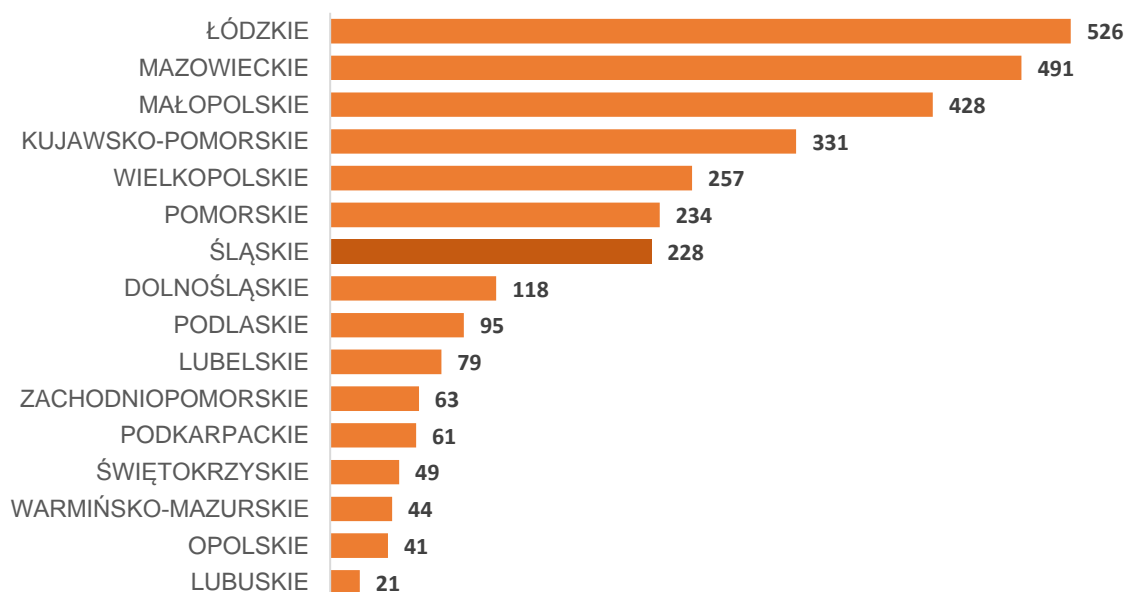
W 2017 r. w regionie stwierdzono również dwa przypadki zachorowań na odrę. Mimo tak małej liczby zachorowań, województwo śląskie ułożyło się na szóstej pozycji (wraz z pomorskim) względem pozostałych województw. Wielkopolskie, będące liderem we wskazanym zakresie, odnotowało 26 przypadków zachorowań na odrę. Należy zauważyć, że w takich województwach jak kujawsko-pomorskie, lubuskie, opolskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie, u żadnego pacjenta nie zdiagnozowano omawianej jednostki chorobowej.

Analizie poddano również choroby zakaźne i zatrucia pochodzenia bakteryjnego. Wśród nich, w województwie śląskim dominowały przypadki zachorowań na szkarlatynę (płonnicę). W roku 2017 na szkarlatynę zachorowało w Polsce 16 411 osób, z czego 2 112 było mieszkańcami województwa śląskiego. Wyższy wynik od województwa śląskiego uzyskało jedynie mazowieckie (3 792). Biorąc pod uwagę zmiany zachodzące w latach 2009-2017 należy stwierdzić, że wynik uzyskany przez region w ostatnim roku był najniższy w ciągu ostatnich dziewięciu lat.

Wśród chorób pochodzenia bakteryjnego dominuje szkarlatyna.

Salmonelloza była w 2017 r. powodem leczenia 811 osób z województwa śląskiego. W porównaniu do roku poprzedniego, w regionie odnotowano spadek liczby zachorowań o 6,0%. Tendencja spadkowa obserwowana była w większości województw. Analiza wykazała również, że województwa, które uzyskały wyższe wyniki (mazowieckie, małopolskie) lub równe (lubelskie) w porównaniu do województwa śląskiego, odnotowały wzrost wartości w stosunku do roku poprzedniego.

Wykres 35. Liczba zachorowań na krztusiec w 2017 r. z podziałem na województwa [osoby].

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Województwo śląskie pod względem liczby zachorowań na krztusiec, osiągając wynik 228 osób zajmowało siódme miejsce wśród pozostałych województw. Liderem we wskazanym zakresie było województwo łódzkie (z liczbą 526 zachorowań), natomiast na ostatniej pozycji znajdowało się województwo lubuskie (z liczbą zachorowań 21). Liczba zachorowań na wskazaną jednostkę chorobową w regionie, w ciągu ostatnich dziewięciu lat wahała się pomiędzy wartością 153 (w 2013 r.) a 633 (w 2016 r.).

Dostępne dane statystyczne pozwalają również określić skalę zachorowań na bakteryjne zapalenie opon mózgowych i/lub mózgu. Na podstawie przeprowadzonej analizy można wyciągnąć wniosek, że w województwie śląskim w roku 2017 przyczyną zachorowań na zapalenie opon mózgowych i/lub mózgu nieco częściej były wirusy (85 przypadków) niż bakterie (69 przypadków). W przypadku zachorowań bakteryjnych w ostatnich latach widoczna była tendencja spadkowa w liczbie zachorowań. Mimo to, województwo śląskie utrzymywało się wśród województw uzyskujących najwyższe wyniki we wskazanym zakresie.

W Polsce odnotowano również 44 przypadki zachorowań na czerwonkę bakteryjną. Chorzy na wskazaną jednostkę chorobową byli mieszkańcami siedmiu województw. Należy zwrócić uwagę, że 21 wszystkich zachorowań, tj. 47,7% przypadało na województwo śląskie. Wynik uzyskany przez region był najwyższy w latach 2009-2017.

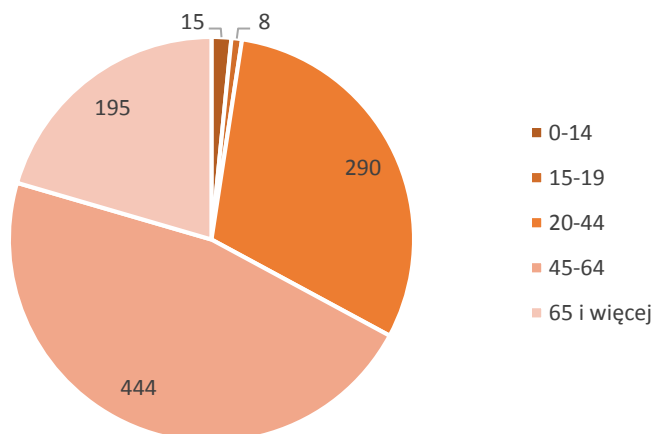
Wśród chorób pochodzenia bakteryjnego najmniej w roku 2017 odnotowano zachorowań na tężec. Na poziomie kraju stwierdzono 11 takich przypadków. Na poziomie poszczególnych województw dane przedstawiały się następująco:

- w czterech województwach zdiagnozowano po dwa przypadki zachorowań (m.in. w województwie śląskim);
- w trzech województwach zdiagnozowano po jednym przypadku zachorowań;
- w dziewięciu województwach nie stwierdzono przypadków zachorowań.

W regionie w ciągu ostatnich dziewięciu lat odnotowywano po kilka przypadków zachorowań na tężec rocznie. Wyjątek stanowiły lata 2015 i 2016, kiedy u żadnego mieszkańca województwa śląskiego nie stwierdzono występowania choroby.

Kolejną, monitorowaną chorobą zakaźną była gruźlica, na którą w województwie śląskim w 2017 r. zachorowały 952 osoby. Wyższy wynik osiągnęło jedynie województwo mazowieckie (1 038 osób). Niemal połowa chorych z regionu mieściło się w przedziale wiekowym 45 – 64 lata. Pod względem liczby zachorowań, drugimi w kolejności były osoby w wieku od 20 do 44 lat. Najrzadziej chorowały natomiast dzieci i nastolatki.

Wykres 36. Liczba zachorowań na gruźlicę w województwie śląskim w 2017 r. z podziałem na wiek chorych [osoby].

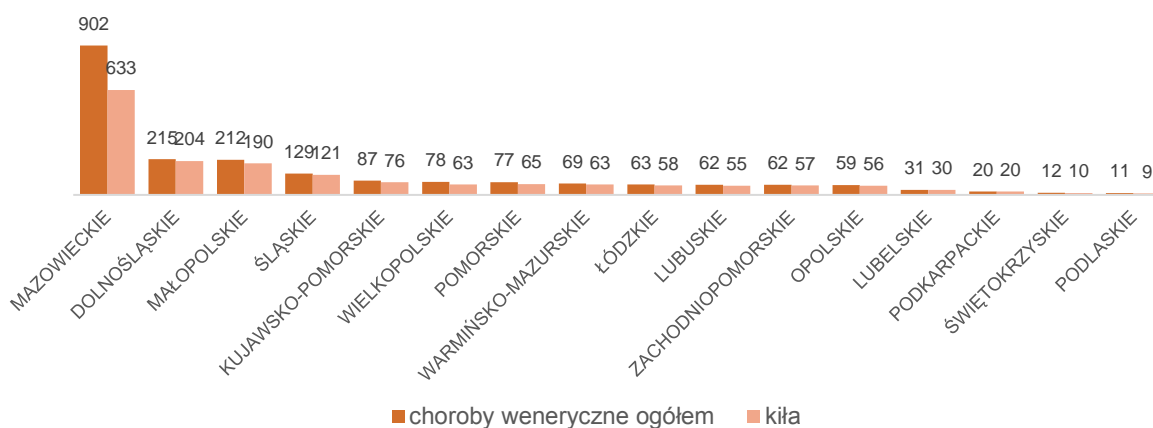

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Przyglądając się zmianom, jakie zaszły w ostatnich latach w zakresie zachorowalności na gruźlicę, widać tendencje spadkową. Pozytywne zmiany widoczne były nie tylko w województwie śląskim, ale również na poziomie całego kraju. Liczba zdiagnozowanych przypadków gruźlicy w regionie w 2017 r. była najniższa od dziewięciu lat. Należy wskazać, że spadek liczby zachorowań odnotowano we wszystkich grupach wiekowych, za wyjątkiem najmłodszych mieszkańców województwa (wzrost w stosunku do roku 2015 i 2016).

Główny Urząd Statystyczny dysponuje również danymi dotyczącymi nowych zachorowań na choroby weneryczne. W roku 2017 z powodu chorób wenerycznych leczyło się 2 089 osób, z czego zdecydowanie najwięcej przypadków dotyczyło zachorowań na kiłę (1 710 osób). W województwie śląskim zdiagnozowano 129 przypadków chorób wenerycznych, w tym 121 przypadków kiły. Względem pozostałych województw śląskie uplasowało się na czwartej pozycji. W ostatnich dziewięciu latach najmniej przypadków zachorowań na choroby weneryczne odnotowano w 2014 r. (104 osoby), natomiast najwięcej w 2009 r. (206 osób).

Wykres 37. Liczba zachorowań na choroby weneryczne (w tym kiłę) w 2017 roku z podziałem na województwa [osoby].

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizie poddano również choroby psychiczne, czyli zaburzenia czynności psychicznych i zachowań.

W celu usystematyzowania wiedzy, omawiany rodzaj zaburzeń podzielono na cztery rodzaje:

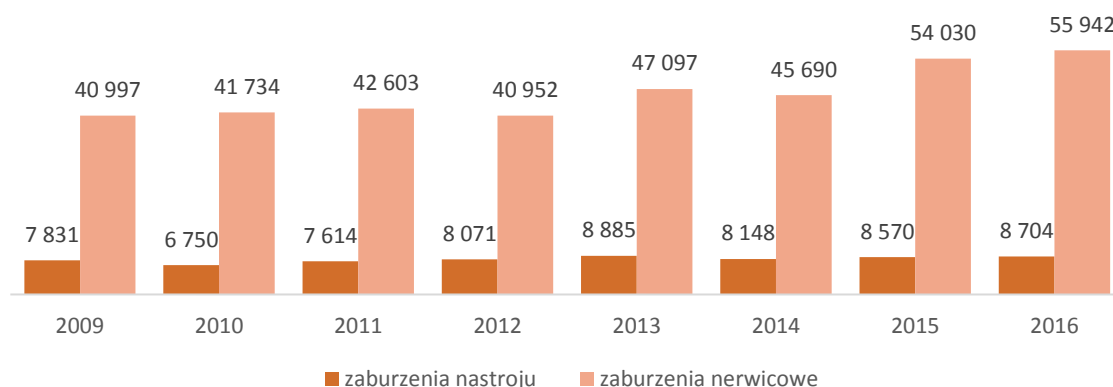
- zaburzenia emocjonalne i nastroju;
- uzależnienia;
- zaburzenia psychotyczne;
- zaburzenia rozwojowe.

W roku 2016 na choroby psychiczne w województwie śląskim leczyło się 189 428 pacjentów (11,8% chorych na poziomie kraju). Region, podobnie jak w ciągu ostatnich dziewięciu lat, ze względu na uzyskany wynik zajmował pozycję wicelidera (za województwem mazowieckim).

Wśród chorych, największa liczba przypadków dotyczyła zaburzeń emocjonalnych i nastroju (zaburzenia nerwicowe i zaburzenia nastroju). Udział zaburzeń nerwicowych w ogólnej liczbie chorób psychicznych wyniósł 29,5%, natomiast zaburzeń nastroju – 18,7%. W przypadku obu jednostek chorobowych województwo śląskie osiągało jedne z najwyższych wyników.

Wśród chorób psychicznych dominują zaburzenia emocjonalne i nastroju (zaburzenia nerwicowe i zaburzenia nastroju).

Wykres 38. Liczba mieszkańców województwa śląskiego leczonych z powodu zaburzeń nerwicowych i zaburzeń nastroju w 2016 r. [osoby].

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W województwie śląskim odnotowano również przypadki chorób psychicznych powstałych na skutek uzależnienia zarówno od alkoholu (22 333 osoby – 1. miejsce w kraju), jak również od środków psychoaktywnych (3 889 osób – 3. miejsce w kraju). Udział osób uzależnionych w ogólnej liczbie leczonych z powodu chorób psychicznych wyniósł 13,8%. Porównując wyniki uzyskane w roku 2016 w stosunku do danych z 2009 r. stwierdzono spadek liczby leczonych z powodu uzależnienia od alkoholu (o 2,1%), natomiast wzrost liczby leczonych z powodu uzależnienia od środków psychoaktywnych (o 28,9%).

Wśród analizowanych chorób psychicznych znalazła się również schizofrenia, która zaliczana jest do zaburzeń psychotycznych. Na wskazaną jednostkę chorobową w regionie leczono 17 171 osób, co stanowiło 9,1% pacjentów leczonych z powodu chorób psychicznych. Pod względem uzyskanego wyniku województwo śląskie znalazło się na drugiej pozycji względem pozostałych województw. Należy wskazać, że wynik uzyskany w regionie w roku 2016 był jednym z najniższych w latach 2009-2017.

Mieszkańcy województwa śląskiego podejmowali również leczenie z powodu zaburzeń rozwojowych. W roku 2016 liczba pacjentów z omawianym rozpoznaniem chorobowym wyniosła 12 779 osób. Analizując liczbę pacjentów z zaburzeniami rozwojowymi można zaobserwować, że w ostatnich latach liczba wskazanych osób wzrastała. Utrzymująca się tendencja wzrostowa przełożyła się również na umocnienie wysokiej pozycji śląskiego względem pozostałych województw. W roku 2012 województwo śląskie znajdowało się na czwartej pozycji, w latach 2013-2015 na drugiej, natomiast w roku 2016 na pierwszej.

Tabela 12. Liczba leczonych z powodu zaburzeń rozwojowych z podziałem na województwa w latach 2009-2016 [osoby].

Jednostka terytorialna	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
DOLNOŚLĄSKIE	8 525	7 069	6 421	7 105	8 484	9 220	8 737	9 330
KUJAWSKO-POMORSKIE	6 170	5 514	5 731	6 371	6 696	7 098	8 194	8 645
LUBELSKIE	2 725	1 690	2 132	3 085	2 714	2 652	2 744	3 036
LUBUSKIE	872	996	998	809	1 455	1 290	1 333	1 502
ŁÓDZKIE	3 510	5 497	4 684	16 482	6 491	5 449	4 923	6 295
MAŁOPOLSKIE	6 695	5 641	6 549	8 156	8 159	7 788	8 084	7 776
MAZOWIECKIE	12 454	11 435	14 250	15 640	14 745	13 714	16 539	12 237
OPOLSKIE	1 294	1 652	1 724	1 962	1 992	2 062	2 008	1 894
PODKARPACKIE	3 814	4 521	4 736	5 290	5 465	5 534	5 531	5 040
PODLASKIE	1 623	1 510	1 700	2 571	1 996	1 718	1 372	2 908

POMORSKIE	4 602	4 528	4 390	4 732	5 081	5 762	6 594	7 406
ŚLĄSKIE	7 376	9 168	8 029	8 008	11 678	11 627	12 146	12 779
ŚWIĘTOKRZYSKIE	1 635	1 232	1 384	1 493	1 945	2 071	2 211	2 293
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	1 796	2 107	1 966	2 006	1 821	1 986	2 505	2 053
WIELKOPOLSKIE	8 653	7 509	5 830	5 725	7 180	7 268	8 080	6 369
ZACHODNIOPOMORSKIE	1 686	1 740	2 120	1 083	2 576	7 026	7 178	7 721

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Konsekwencje złej jakości powietrza w regionie w kontekście skutków dla zdrowia mieszkańców

Długookresowe narażenie na wysokie stężenia pyłu zawieszonego ma negatywny wpływ na zdrowie ludności regionu. Pył drobny podnosi ryzyko przede wszystkim chorób układu oddechowego, powodując m.in. świszczący oddech, ataki kaszlu i astmy, przewlekłą obturacyjną chorobę płuc, a także ostre zapalenie oskrzeli. Pośrednio może zwiększać ryzyko zawału serca oraz udaru mózgu. Może również prowadzić do kumulowania w organizmie substancji, dla których pył jest nośnikiem i dzięki niemu przedostają się one do krwioobiegu (np. benzo(a)piren, czy metale ciężkie). Prowadzone badania świadczą również o negatywnym wpływie pyłu na zdrowie kobiet ciężarnych oraz rozwijającego się płodu (niski ciężar urodzeniowy, wady wrodzone, powikłania przebiegu ciąży).

Długotrwała ekspozycja na podwyższone stężenia dwutlenku azotu, będącego silnie toksycznym gazem, może powodować zwiększoną częstość występowania chorób układu oddechowego, takich jak: przewlekłe choroby układu oddechowego, astma oskrzelowa, uczulenia, nowotwory oraz powodować zmniejszenie zdolności transportu tlenu do tkanek.

Jak wynika z raportów Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), długotrwałe narażenie na działanie pyłu zawieszonego PM_{2,5} skraca życie statystycznego mieszkańca UE o ponad 8 miesięcy, a w przypadku mieszkańców Polski – aż o 10 miesięcy. Grupami wysokiego ryzyka są osoby starsze, dzieci, oraz osoby mające problemy z sercem i układem oddechowym.

Problemy zdrowotne mają wpływ na określone koszty, np.: potrzebnych konsultacji lekarskich, zakupu leków, ewentualnej hospitalizacji, jak również koszty nieobecności w pracy, czy w szkole. Koszty te określa się mianem pośrednich lub kosztów zewnętrznych złej jakości powietrza. Oszacowane koszty zewnętrzne skutków narażenia na występowanie podwyższonych stężeń zanieczyszczeń w powietrzu w skali województwa śląskiego opiewają na kwotę 6 mld zł rocznie. Natomiast koszt inwestycji redukcji emisji powierzchniowej, wyznaczony na podstawie koniecznej redukcji substancji w aktualizacji Programu ochrony powietrza dla województwa śląskiego, oszacowany został na łączną kwotę ok. 8,3 mld zł wydatkowaną podczas całego okresu realizacji Programu.

W skali kraju koszty zewnętrzne wszystkich spowodowanych przez naruszenia norm jakości powietrza chorób i zgonów szacuje się na 8 mld złotych. Połowa to środki przeznaczone na leczenie chorób płuc (np. astmy) i nowotworów. Druga połowa na pomoc osobom cierpiącym na choroby układu krążenia, które również znajdują się na liście schorzeń powodowanych przez zanieczyszczenia w powietrzu takie jak pyły i benzo(a)piren.

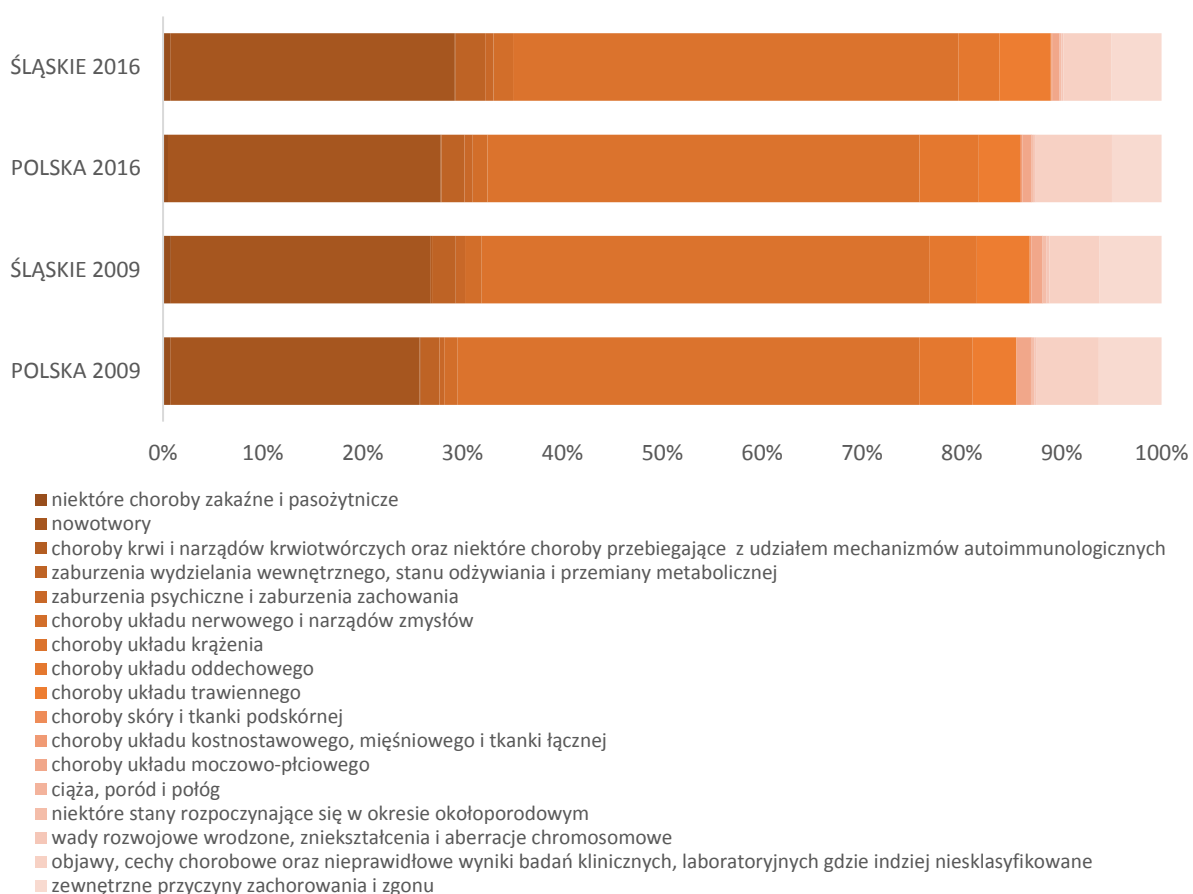
Zgony wg przyczyn

W województwie śląskim w 2016 r. zmarło 48 958 osób (co stanowiło 12,6% wszystkich zgonów w Polsce i był to drugi wynik wśród polskich regionów po województwie mazowieckim). Liczba

zgonów w roku nie zmieniła się znacznie w porównaniu z rokiem 2009. We wzmiarkowanym okresie wzrosła o 0,8% i taki sam wzrost zanotowano dla całego kraju. Zgony w województwie śląskim można sklasyfikować wg przyczyn powodujących śmierć. Struktura zgonów wg przyczyn w województwie śląskim jest podobna do tej, która charakteryzuje Polskę. W regionie najczęstszymi przyczynami śmierci były choroby układu krążenia (44,6% zgonów) oraz nowotwory (28,5% zgonów). W Polsce podobnie te dwie kategorie stanowiły najważniejsze przyczyny śmierci, choć ich udział w ogóle zgonów był nieco mniejszy niż w województwie śląskim. Wśród przyczyn zgonów w regionie wyróżniały się także:

- choroby układu trawiennego,
- zewnętrzne przyczyny,
- objawy, cechy chorobowe oraz nieprawidłowe wyniki badań klinicznych, laboratoryjnych gdzie indziej niesklasyfikowane,
- choroby układu oddechowego,
- zaburzenia wydzielania wewnętrznego, stanu odżywiania i przemiany metabolicznej,
- choroby układu nerwowego i narządów zmysłów.

Wykres 39. Struktura przyczyn zgonów w województwie śląskim i w Polsce w latach 2009 i 2016 (%).

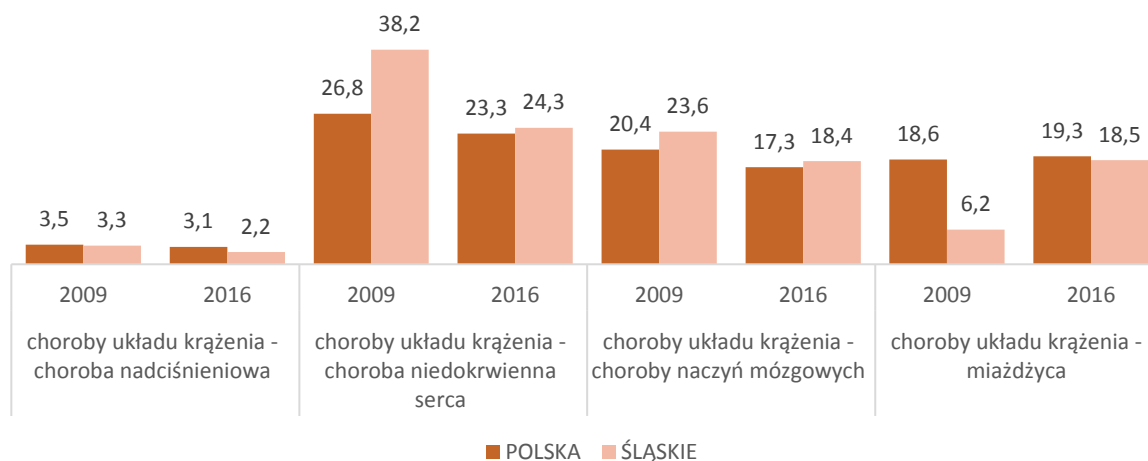

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Struktura zgonów nie zmieniła swoich zasadniczych cech pomiędzy rokiem 2009 i 2016. W 2009 r. tak w Polsce jak i w regionie zachowały swoją wagę jako przyczynę śmierci choroby układu krążenia oraz nowotwory. Za to w 2009 r. wśród istotnych powodów zgonu oprócz wymienionych dla 2016 r. przyczyn pojawiają się choroby układu moczowo-płciowego. W województwie śląskim w 2009 r. stanowiły przyczynę 1,1% zgonów, w 2016 r. zeszły już poniżej 1%.

Choroby układu krążenia stanowiły najczęstszą przyczynę zgonów w województwie śląskim. W 2016 r. zmarło z tego powodu 21 827 osób (co stanowiło 13% wszystkich zmarłych w Polsce z powodu chorób układu krążenia). Liczba zgonów z tej przyczyny praktycznie nie zmieniła się w stosunku do roku 2009.

Wykres 40. Udział zgonów spowodowanych poszczególnymi rodzajami chorób układu krążenia w całkowitej liczbie zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia w województwie śląskim i w Polsce w latach 2009 i 2016 (%).

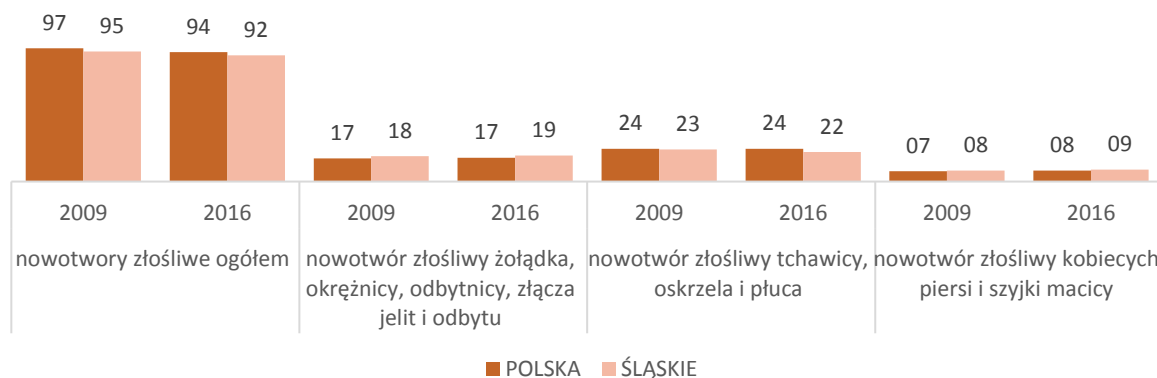

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Najczęstszą przyczyną zgonów wśród chorób układu krążenia tak w Polsce jak i w województwie śląskim była choroba niedokrwienna serca. W regionie udział zgonów spowodowanych tą chorobą w ogóle zgonów powodowanych chorobami układu krążenia wyniósł w 2016 r. 24,3% notując widoczny spadek z 2009 r. o 13,9 pp. Kolejne miejsca wśród istotnych powodów śmierci notowały w 2016 r. miażdżyca – 18,5% oraz choroby naczyń mózgowych – 18,4%. O ile te ostatnie odnotowały zmniejszenie liczby powodowanych zgonów, to miażdżyca osiągnęła znaczący wzrost liczby powodowanych zgonów (w 2016 r. spowodowała 3 razy więcej zgonów aniżeli w roku 2009).

Drugą kategorią najczęstszych przyczyn śmierci były nowotwory. Za większość zgonów w tej kategorii odpowiadały nowotwory złośliwe (w województwie śląskim odpowiadały w 2016 r. za 92% zgonów spowodowanych nowotworem). Wskaźnik ten zmniejszył się w stosunku do roku 2009, kiedy wynosił 94,7%.

Wykres 41. Udział zgonów spowodowanych poszczególnymi rodzajami nowotworów złośliwych w całkowitej liczbie zgonów spowodowanych nowotworami złośliwymi w województwie śląskim i w Polsce w latach 2009 i 2016 (%).

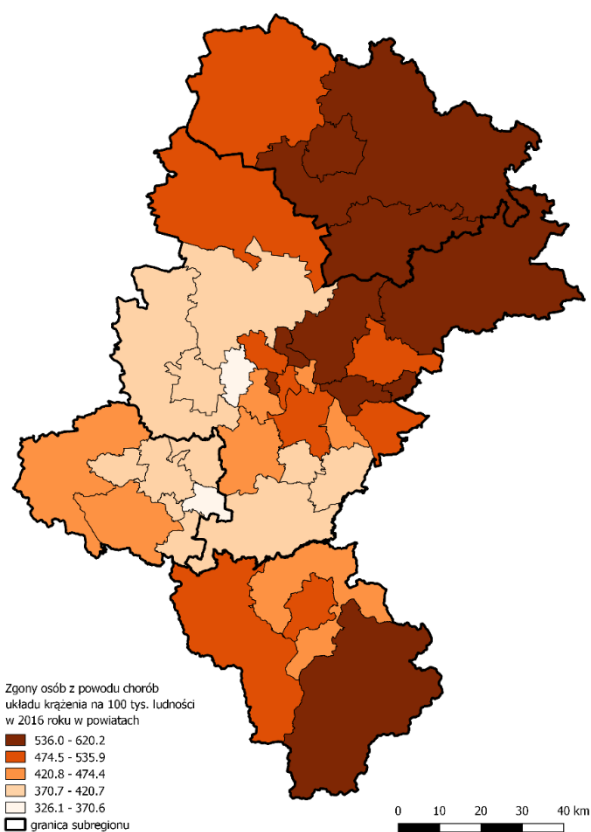
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wśród nowotworów złośliwych zgony najczęściej powodowały w regionie:

- nowotwór złośliwy tchawicy, oskrzela i płuca – 21,6% zgonów spowodowanych nowotworem złośliwym;
- nowotwór złośliwy żołądka, okrężnicy, odbytnicy, złącza jelit i odbytu – 19%;
- nowotwór złośliwy kobiecych piersi i szyjki macicy – 8,7%.

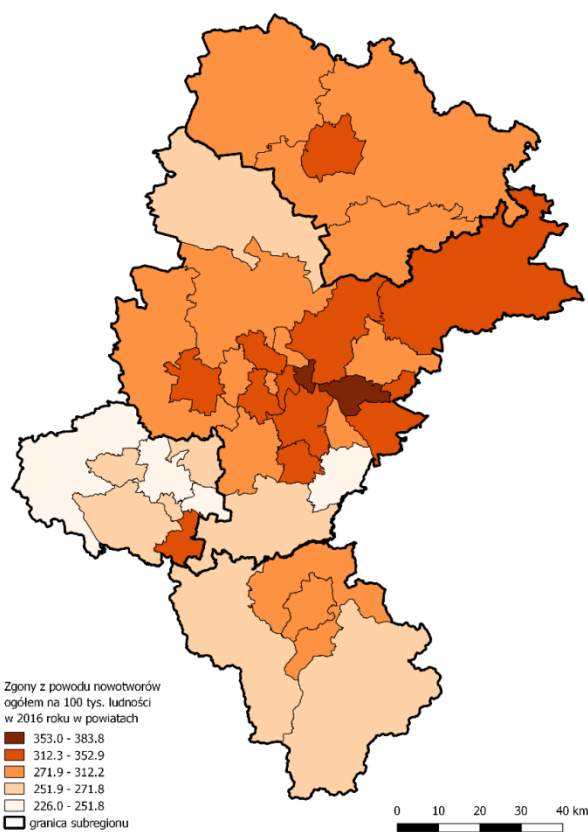
Te dwie kategorie chorób odpowiadające za 73,1% zgonów w województwie śląskim w 2016 r. prezentowały dosyć dużą różnorodność w zakresie częstotliwości występowania w powiatach regionu. Umieralność spowodowana chorobami układu krążenia obserwowana w roku 2016 osiągała wysokie wyniki w środkowej i północnej części województwa oraz na południu regionu. Zróżnicowanie wartości wskaźnika umieralności spowodowanych tego typu chorobami mieściło się między wartością 620,2 zgonów cechującą powiat zawierciański, a 326,1 zgonów charakteryzujące Żory. Najwyższa umieralność odnotowywana była w takich powiatach jak: będziński, częstochowski, myszkowski, zawierciański i żywiecki oraz w miastach: Piekary Śląskie, Sosnowiec, Świętochłowice. Na przeciwnym biegunie stały powiaty subregionu zachodniego oraz zachodniej i południowej części subregionu centralnego, przy czym najniższymi wskazaniami charakteryzowały się Zabrze i Żory. Zróżnicowanie wskazań umieralności spowodowanej nowotworami mieściło się między brzegami wyznaczanymi z jednej strony przez Siemianowice Śląskie (383,8 zgonów), a z drugiej Żorami (226 zgonów). Poza Siemianowicami Śląskimi najwyższe wyniki w województwie śląskim uzyskał Sosnowiec. Wysokie wyniki uzyskiwało w tym czasie także część dużych miast regionu (Bytom, Chorzów, Częstochowa, Gliwice, Jastrzębie-Zdrój, Jaworzno, Katowice, Ruda Śląska i Tychy) oraz sąsiadujące ze sobą powiaty będziński i zawierciański. Względnie niskie wyniki osiągały powiaty z południowej i zachodniej części województwa (poza Jastrzębiem-Zdrój wszystkie powiaty subregionu zachodniego oraz powiaty bieruńsko-lędziński, cieszyński, pszczyński i żywiecki).

Mapa 19. Liczba zgonów osób spowodowanych chorobami układu krążenia na 100 tys. mieszkańców powiatów województwa śląskiego w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 20. Liczba zgonów osób spowodowanych nowotworami na 100 tys. mieszkańców powiatów województwa śląskiego w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Polityka społeczna

W latach 2010-2017 zanotowano zwiększenie się liczby jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o 23, tj. o 5,3%. Liczba miejsc, którymi dysponowały ww. jednostki zwiększyła się z 17 405 do 18 911 czyli o 1 506 (8,7%).

W 2017 roku ogólny wskaźnik liczby miejsc w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców był w województwie śląskim niższy niż Polsce i wynosił 41,5 wobec 45,0 dla całego kraju. W miastach na prawach powiatu wyniósł 47,8, a w ziemskich - 33,4. W 2017 r. najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: tyskim (25,8) i rybnickim (30,1); natomiast na poziomie powiatów w powiatach: kłobuckim (brak miejsc), bieruńsko-lędzińskim (7,3) oraz żywieckim (8,6)³⁶.

W porównaniu ze średnią krajową niższy poziom ww. wskaźników zanotowano w województwie śląskim w przypadku: środowiskowych domów samopomocy (śląskie 3,9; Polska 7,6), domów pomocy społecznej (śląskie 19,0; Polska 20,9), „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 1,33; Polska 2,26), klubów samopomocy innych niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,27; Polska 0,88) oraz klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,08; Polska 0,15)³⁷.

³⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

³⁷ Ibidem.

W 2017 roku wyższe, w stosunku do średniej krajowej, wartości wskaźników liczby miejsc na 10 tys. ludności dotyczyły: dziennych domów pomocy (śląskie 5,7; Polska 4,3), schronisk dla bezdomnych (śląskie 3,1; Polska 2,5), ogrzewalni (śląskie 0,9; Polska 0,3), noclegowni (śląskie 1,4; Polska 0,9), mieszkań chronionych (śląskie 1,12; Polska 0,74) oraz ośrodków interwencji kryzysowej (śląskie 0,56; Polska 0,39)³⁸.

W ramach procesu sporządzania oceny zasobów pomocy społecznej za 2017 r. podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej wskazały na potrzebę zwiększenia liczby miejsc w niektórych rodzajach JOPS. Potrzeba ta miała dotyczyć: klubów samopomocy (o 26,4%), ogrzewalni (o 9,6%), mieszkań chronionych (o 7,3%) oraz środowiskowych domów samopomocy (o 6,7%); w mniejszej mierze: ośrodków interwencji kryzysowej (o 4,7%) oraz dziennych domów pomocy (o 1,0%). Zapotrzebowanie na miejsca w domach pomocy społecznej pozostać miało praktycznie na tym samym poziomie (wzrost o 0,1%). Z kolei w przypadku noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych przewiduje się niewielki spadek potrzeb (o 1,0%)³⁹.

Poziom zapotrzebowania na placówki i miejsca pomocy wynika z liczby oczekujących na otrzymanie wsparcia, prognozowanej liczby osób korzystających, a w przypadku noclegowni i domów dla bezdomnych także z liczby skierowań w wyniku eksmisji. Niebagatelną rolę, np. w przypadku domów pomocy społecznej, odgrywają również koszty zapewnienia opieki. Według danych przekazanych w ramach formularzy OZPS – edycja 2017/2018 w 2017 r. najwięcej osób oczekiwało na udzielenie wsparcia w domach pomocy społecznej (1 834 osoby), znacznie mniej oczekujących zanotowano w przypadku: środowiskowych domów samopomocy (192 osoby), dziennych domów pomocy (73 osoby) oraz mieszkań chronionych (49 osób)⁴⁰.

Tabela 13. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej - stan na koniec 2017 r.

Wyszczególnienie				Śląskie			Liczba miejsc na 10 tys. mieszk.					
				jednos tki	miejs ca	korzystaj ący	Śląsk ie	Pols ka				
Ogółem				460	18 911	40 303	41,5	45,0				
W tym:	domy pomocy społecznej			98	8 653	10 010	19,0	20,9				
	ośrodki wsparcia	ogółem			205	9 481	14 977	20,8	23,0			
		w ty m:	prowadz. miejsca całodob. okresowego pobytu			19	477	880	1,05	1,07		
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem			46	1 898	2 173	4,2	7,9	
				w tym prowadz. miejsca całodob. okres. pobytu			3	24	29	0,05	0,07	
				w ty m:	środowiskowe domy samopomocy			43	1 789	2 064	3,9	7,6
					kluby samopom. dla osób z zab. psych.			2	36	36	0,08	0,15

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie z terenu województwa śląskiego, formularz OZPS – edycja 2017/2018. Dane mają charakter szacunkowy, gdyż nie pochodzą od wszystkich jednostek biorących udział w sporządzaniu oceny zasobów pomocy społecznej.

⁴⁰ Ibidem.

			inne ośr. wsp. dla osób z zab. psych.	1	32	32	0,07	0,09	
		dzienne domy pomocy		56	2 591	3 332	5,7	4,3	
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		2	56	47	0,12	0,13	
		noclegownie		14	630	2 018	1,4	0,9	
		schroniska dla bezdomnych		35	1 421	2 115	3,1	2,5	
		ogrzewalnie		9	395	1 479	0,9	0,3	
		kluby samopomocy (inne niż dla osób z zab. psych.)		3	125	138	0,27	0,88	
		jadłodajnie		11	1 766	2 549	3,9	3,9	
		inne ośrodki wsparcia		24	605	1 057	1,33	2,26	
	rodzinne domy pomocy społecznej			1	8	11	0,02	0,02	
mieszkania chronione	ogółem			114	512	602	1,12	0,74	
	w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*		49	237	262	0,52	0,35	
		z zaburzeniami psychicznymi		14	56	48	0,12	0,11	
ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			18	257	10 096	0,56	0,39	
	w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		16	218	3 445	0,48	0,31	
		dla ofiar handlu ludźmi		4	94	9	0,21	0,07	
jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			4	x	2 762	x	x	
	w tym jedn. specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem		2	x	588	x	x	
		w tym:	dla rodzin naturalnych		2	x	106	x	x
			terapii rodzinnej		2	x	5	x	x
kluby integracji społecznej			20	x	1 845	x	x		

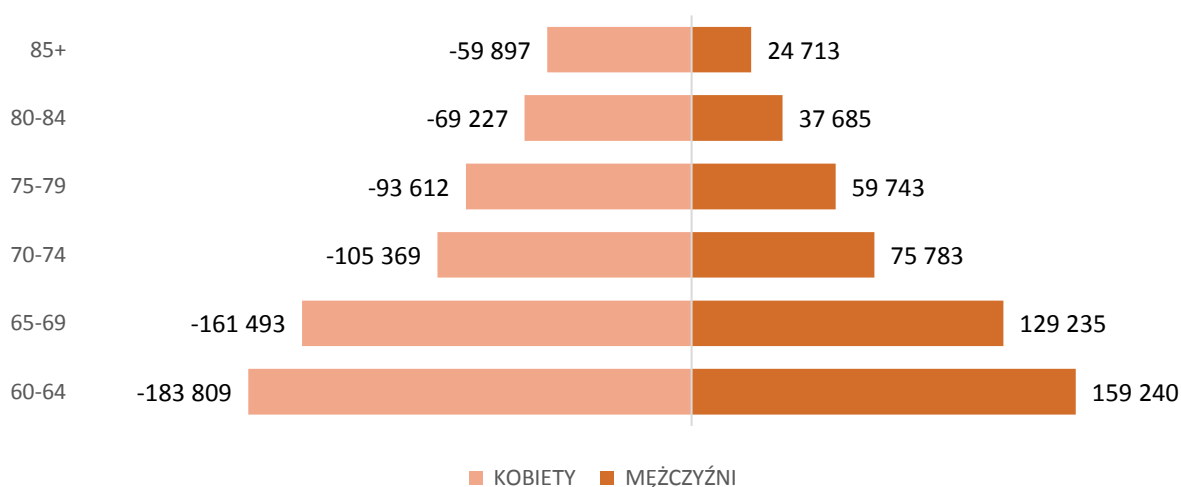
* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r.

Polityka senioralna

Polityka senioralna to szereg działań ukierunkowanych na zaspokajanie potrzeb seniorów. Zgodnie z publikacjami GUS seniorzy definiowani są jako osoby w wieku 60 lat i więcej.⁴¹ W województwie śląskim w 2017 r. w badanym wieku było 1 159 806 osób. Stanowili oni ¼ ludności regionu. Seniorzy zamieszkujący województwo śląskie stanowili znaczną grupę wśród polskich seniorów (12%). Populacja seniorów jest silnie sfeminizowana – w województwie śląskim liczba kobiet wśród seniorów wynosiła 673 407 osób, przy czym liczba mężczyzn to 486 399 osób. Wskaźnik feminizacji w kategorii seniorów wyniósł 138,4 kobiet na 100 mężczyzn w regionie (analogiczny wskaźnik dla Polski wyniósł 140,2). Szybsze wymieranie mężczyzn jest dobrze widoczne na poniższej piramidzie wieku, na której dostrzec można stopniowe powiększanie się udziału kobiet w populacji seniorów wraz z postępującym wiekiem.

Wykres 42. Piramida wieku seniorów wg płci w województwie śląskim w 2017 r.

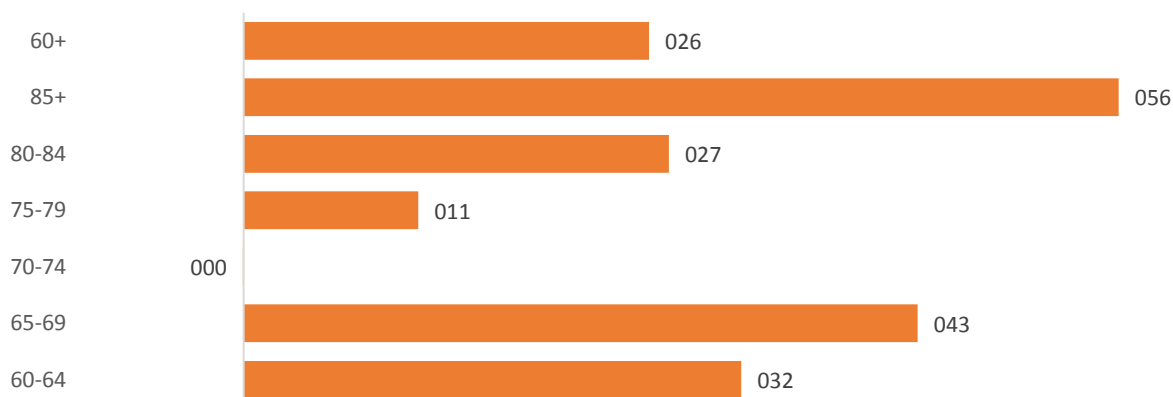

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Porównanie powyższej piramidy z 2017 roku oraz danych z 2009 roku uwidocznili wzrost populacji w każdej badanej kategorii (poza kategorią 70-74 lat, która zanotowała minimalny spadek), co wiąże się silnie ze wzrostem długości trwania życia. Najsilniej wzrosła w badanym okresie populacja w najmłodszych kategoriach senioralnych, tj. w grupach wiekowych 60-64 lat (wzrost o 32,09%) i 65-69 lat (wzrost o 43,47%), oraz w najstarszej kategorii, tj. w grupie wiekowej 85+ (wzrost o 56,43%). Cała populacja seniorów w tym czasie wzrosła o 26,1%. Istotnym procesem jaki nastąpił jest również spadek feminizacji w populacji seniorów (spadek o 6,4 kobiety na 100 mężczyzn), koresponduje to z procesem jaki postępuje w całym kraju i ma związek z wydłużaniem się życia mężczyzn.

⁴¹ Informacja o sytuacji osób starszych na podstawie badań Głównego Urzędu Statystycznego, GUS, Warszawa, wrzesień 2018 r.

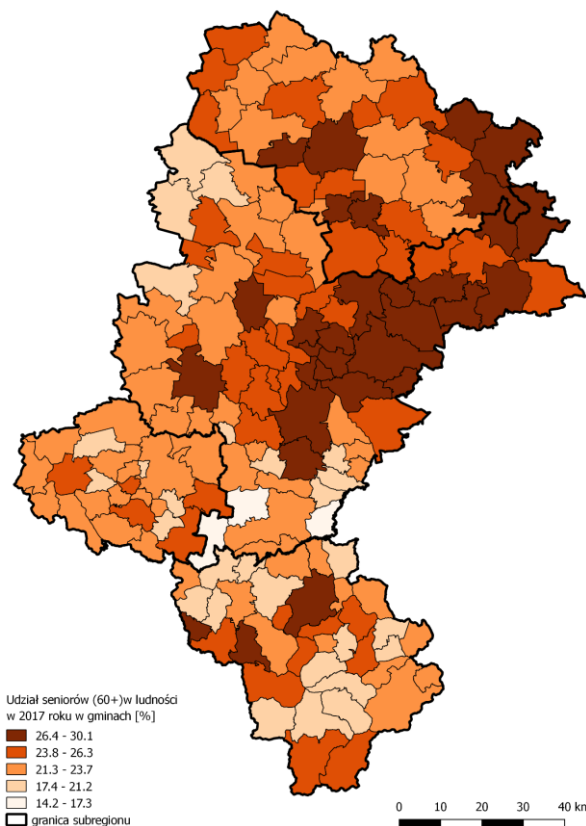
Wykres 43. Zmiany wielkości populacji seniorów w poszczególnych kategoriach wiekowych w województwie śląskim w latach 2009 i 2017 (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Udział seniorów w całej populacji w gminach województwa śląskiego wahał się od 14,2% w gminie Miedźna do wartości 30,1% w Sosnowcu. Gminy z największym udziałem seniorów w populacjach sytuują się najczęściej w środkowo-wschodniej części subregionu centralnego oraz w subregionie północnym. Poza nimi występują jeszcze trzy gminy w subregionie południowym z najwyższymi wynikami – są to Bielsko-Biała, Cieszyn i Ustroń. Z kolei gminy z najniższymi wynikami sytuują się

Mapa 21. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w populacji gmin w województwie śląskim w 2017 roku.

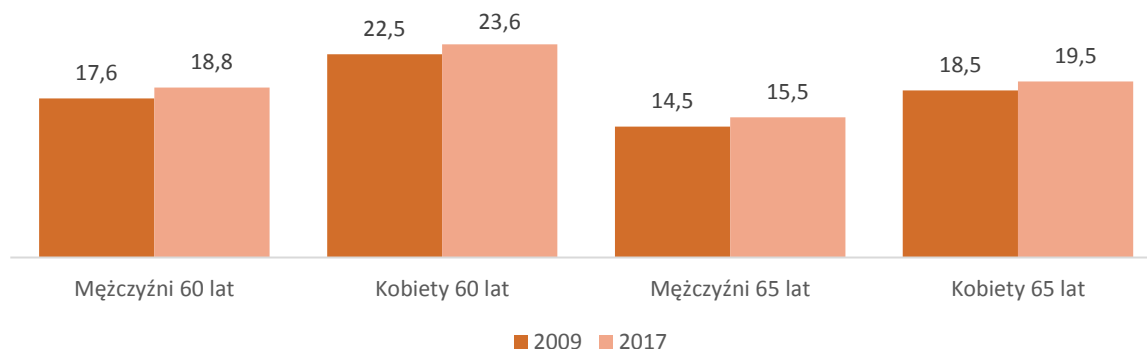
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

w południowej części subregionu centralnego (Miedźna, Suszec, Pawłowice). Rozpatrując rozkład gmin pod względem udziału w ich populacji osób w wieku senioralnym widoczne są dwie prawidłowości. Pierwszą z nich jest umiejscowienie gmin ze starszymi populacjami na północnym i środkowym wschodzie regionu, podczas gdy gminy z mniejszymi udziałami seniorów w swoich społecznościach lokują się na południu i zachodzie województwa śląskiego. Drugą prawidłowością jest, to że gminy z dużym udziałem seniorów w populacji to częściej miasta, w szczególności te duże, podczas gdy „młodsze” gminy stanowią gminy wiejskie.

Jak już wspomniano, dla zaobserwowanego wzrostu populacji seniorów istotne znaczenie ma wydłużanie się długości trwania życia. W regionie przeciętna długość trwania życia zarówno dla kobiet jak i mężczyzn jest niższa aniżeli liczona dla całego kraju. Jednocześnie należy zauważyć postępujący wzrost przewidywanego życia wśród obu płci. W 2017 roku wynosiła ona w województwie śląskim dla kobiet 80,8 lat (Polska 81,8 lat) a dla mężczyzn 73,4 lat (Polska 74 lat). Wartość wskazania dla mężczyzn wzrosła o 2,4 roku, a dla kobiet o 1,7 roku (między rokiem 2009 a 2017). Wzrosty te

są także widoczne przy mierzeniu przeciętnej długości trwania życia od roku 60 i 65 roku.

Wykres 44. Przeciętna długość trwania życia (liczona od 60 i 65 roku życia) wg płci w województwie śląskim w latach 2009 i 2017.

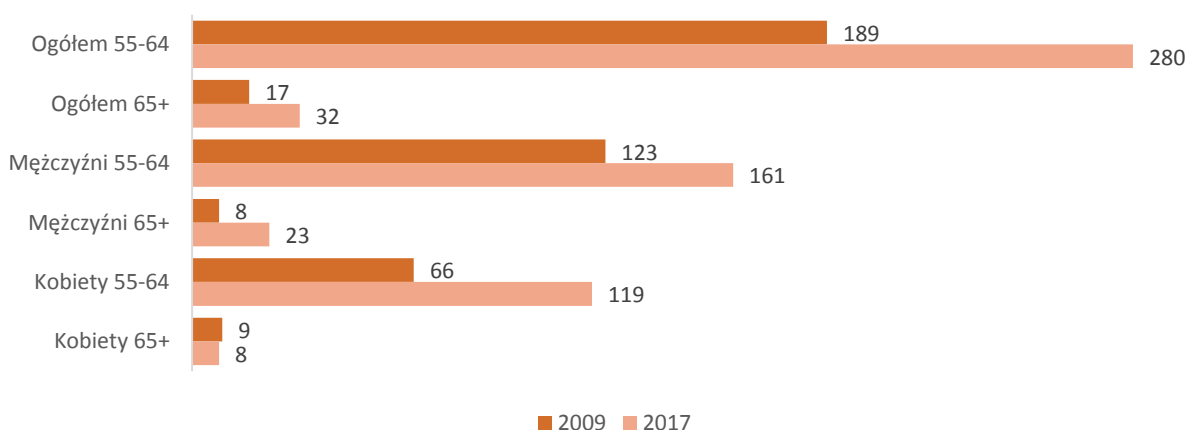

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Sytuacja ekonomiczna seniorów

W województwie śląskim, według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, w IV kwartale 2017 r. było 280 tys. osób w wieku 55-64 (wkraczających w wiek senioralny) oraz 32 tys. osób w wieku 65 lat i więcej aktywnych zawodowo. Łącznie było 312 tys. osób aktywnych zawodowo wchodzących w wiek senioralny oraz będących seniorami. Liczba osób w wieku 55-64 zmieniła się od roku 2009 o 48,1% in plus, podczas gdy liczba seniorów liczących 65 lat i więcej wzrosła od 2009 r. o 88,2%. W 2017 r. w regionie kobiety stanowiły 42,5% wśród aktywnych zawodowo w wieku 55-64 lat, tymczasem w grupie wiekowej 65 lat i więcej aktywnych zawodowo kobiety stanowiły już tylko ¼.

Wykres 45. Liczba aktywnych zawodowo w podziale na płeć i grupy wiekowe w województwie śląskim w latach 2009 i 2017 (tys.).

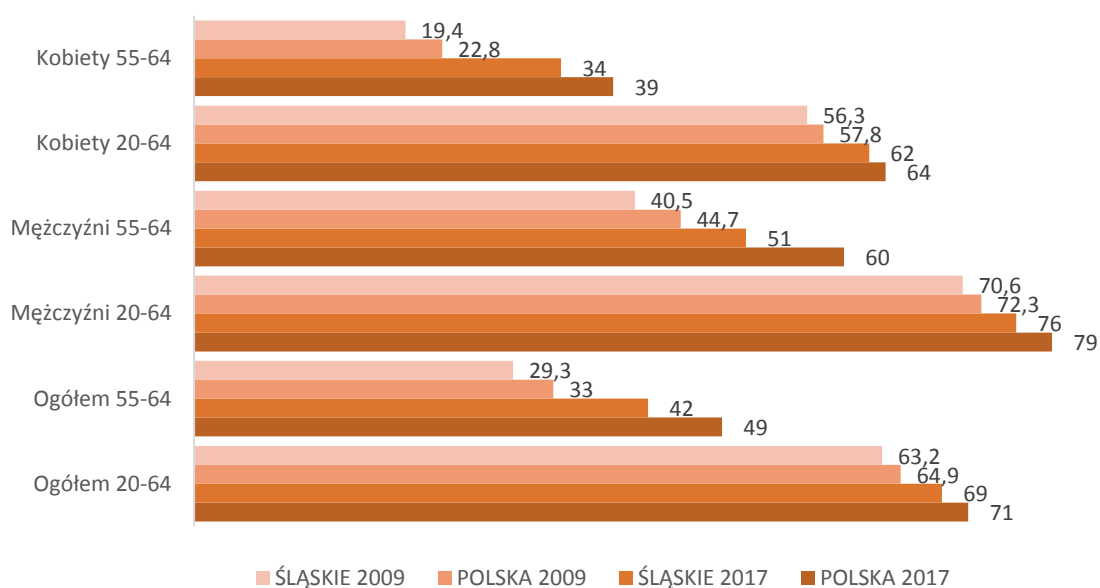

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wskaźnik zatrudnienia w grupie wiekowej 55-64 lat jest zdecydowanie niższy aniżeli liczony dla grupy wiekowej 20-64 lat. Miernik ten dla grupy wiekowej 55-64 mieszkańców województwa śląskiego w IV kwartale 2017 r. wyniósł 41,7% i był niższy od ogólnopolskiego o 6,8 pp. Z kolei

różnica między pomiarami wskaźnika zatrudnienia w IV kwartale 2017 r. dla grup 20-64 i 55-64 w województwie śląskim wyniosła 27,1 pp. na niekorzyść dla grupy 55-64 lat. Należy jednak dostrzec pozytywną tendencję we wzroście wskaźnika w latach 2009-2017 dla grupy wiekowej 55-64 lat. Indykator w tej kategorii wzrósł o 12,4 pp. (w kraju wyniósł on 15,5 pp.). Zauważalne jest także zjawisko wyższej zatrudnialności w tej grupie wiekowej mężczyzn niż kobiet. Miernik dla mężczyzn w IV kwartale 2017 r. w województwie śląskim wyniósł 50,7%, a dla kobiet 33,7%. Częściowym wytłumaczeniem tego zjawiska może być niższy wiek emerytalny dla kobiet (60 lat) niż dla mężczyzn (65 lat).

Wykres 46. Wskaźnik zatrudnienia wg płci i wieku w województwie śląskim i w Polsce w czwartych kwartałach 2009 i 2017 (%).

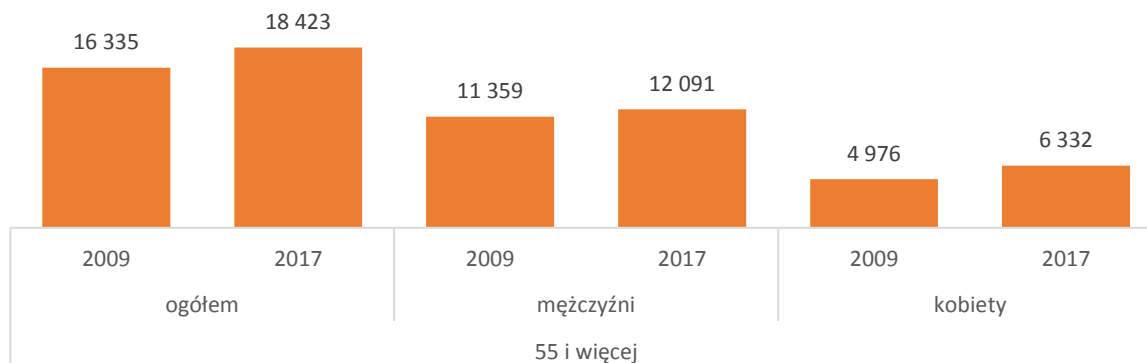

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W województwie śląskim w 2017 r. było 18 423 bezrobotnych w wieku 55 lat i więcej (stanowili oni 9,4% wszystkich bezrobotnych w tym wieku w kraju). Wśród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych w regionie stanowili 19,5%. Kategoria zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 55 lat i więcej charakteryzowała się w 2017 r. dominacją mężczyzn (stanowili oni prawie 2/3 wśród badanej populacji). W badanym okresie zauważalny jest jednakże niewielki spadek udziału mężczyzn w tej kategorii (65,6% w 2017 r. wobec 69,5% w 2009 r.).

Rozkład terytorialny osób bezrobotnych w wieku 55 lat i więcej uwidaczniał w 2017 r. większe skupiska tej populacji zarówno w powiatach ziemskich, jak i grodzkich. Udział osób bezrobotnych w wieku 55+ na poziomie równej lub wyższej niż 3% zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 55+ w regionie widoczny był w takich powiatach ziemskich jak: będziński, cieszyński, częstochowski, tarnogórski, zawierciański i żywiecki. Ten pułap przekroczyły też następujące miasta: Bielsko-Biała, Bytom, Częstochowa, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Katowice, Sosnowiec i Zabrze, spośród których największe wyniki osiągnęły takie miasta jak Częstochowa (6,7%), Sosnowiec (6,5%), Bytom (5,6%) oraz Katowice (5,4%). Najmniej bezrobotnych w tej grupie wiekowej zamieszkiwało powiat bieruńsko-łędziński (0,7%), Żory (0,8%) oraz Świętochłowice (0,9%).

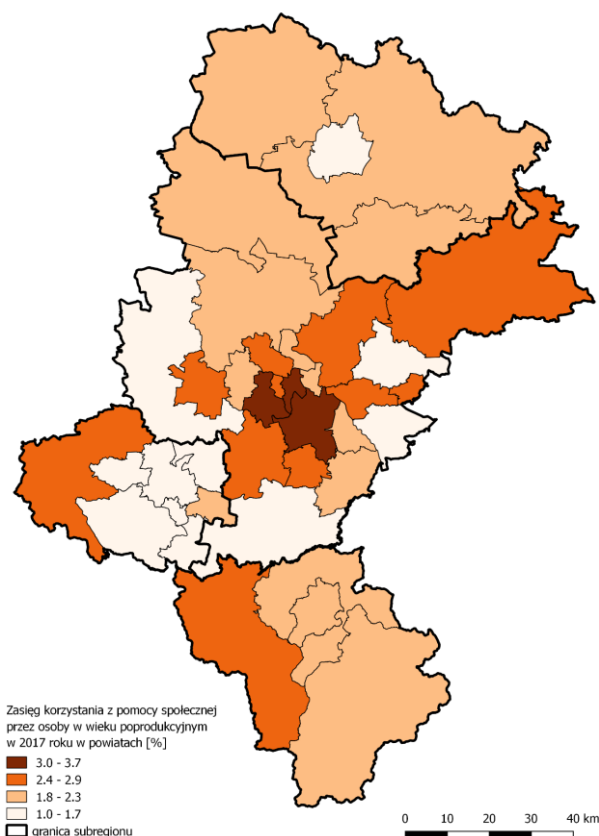
Wykres 47. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w województwie śląskim wg płci i łącznie w latach 2009 i 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Skala bezrobocia nie jest wielka wśród ludności w grupie wiekowej 55-59 (kobiety)/64 (mężczyźni) lat. Udział bezrobotnych w populacji w wieku przedemerytalnym w województwie śląskim wyniósł 3,8% w 2017 r. i był niższy od wyniku w kraju o 1,2 pp. Wartość ta jednakże wzrosła w regionie od 2009 r. o 0,4 pp. Najwyższe wskazania tego miernika osiągały w 2017 r. powiat będziński (5,1%), częstochowski (5,3%), zawierciański (5%) i żywiecki (5%) oraz miasta Bytom (5,9%) i Chorzów (5%). Najniższymi wartościami charakteryzowały się Ruda Śląska (1,8%) oraz powiat bieruńsko-lędzki (2%).

Mapa 22. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej osób w wieku poprodukcyjnym w Polsce, województwie śląskim i jego podregionach w 2017 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Głównym źródłem dochodów osób w wieku 60/65+ są emerytury i renty. Ich wysokości w przypadku województwa śląskiego były wyższe niż przeciętnie w Polsce i na koniec III kwartału 2018 r. wynosiły: w przypadku emerytury z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych 2 711,44 zł (w Polsce 2 317,82 zł), renty z tytułu niezdolności do pracy z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych 2 246,15 zł (w Polsce 1 796,78 zł), a świadczenia dla rolników indywidualnych 1 406,10 zł (w Polsce 1 225,14 zł)⁴².

Problemy związane z sytuacją ekonomiczną jednostki mogą prowadzić do konieczności korzystania z usług pomocy społecznej (choć nie jest to jedyny powód korzystania z tego

⁴² Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt z dnia 19.12.2018 r.]. Świadczenia z ubezpieczeń społecznych obejmują emerytury i renty (bez realizowanych na mocy umów międzynarodowych oraz bez emerytur i rent wypłacanych przez: Ministerstwo Obrony Narodowej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwo Sprawiedliwości).

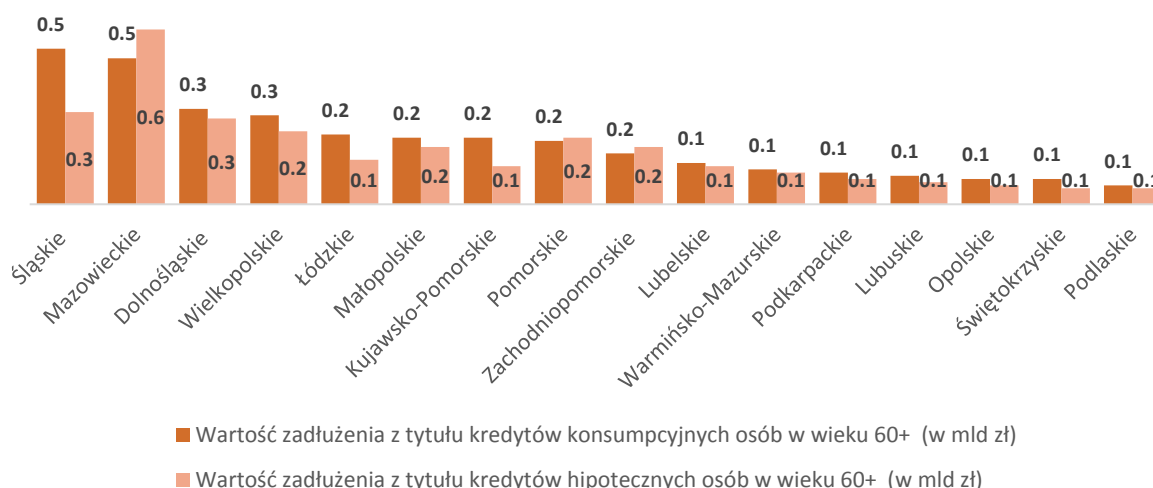
rodzaju pomocy, prowadzą do tego również problemy w życiu społecznym czy te natury emocjonalnej).

W województwie śląskim w 2017 roku z usług środowiskowej pomocy społecznej skorzystało 22 829 osób w wieku poprodukcyjnym⁴³, co stanowiło 13,2% wszystkich korzystających z środowiskowej pomocy społecznej w województwie śląskim (podobny stosunek osób w wieku poprodukcyjnym do ogółu korzystających z tego rodzaju pomocy wykazywał cały kraj – 12,3%). W okresie od 2009 do 2017 roku nastąpiła zmiana w liczbie osób w wieku poprodukcyjnym korzystających z środowiskowej pomocy społecznej. W tym okresie liczba korzystających wzrosła o 17,1% w województwie śląskim, przy nieco większym wzroście w Polsce – 23,2%.

Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej przez osoby w wieku poprodukcyjnym wyniósł 2,3% i zmalał o 0,2 pp. w porównaniu z rokiem 2009. Wskaźnik dla regionu w 2017 r. był niższy od ogólnopolskiego o 1,1 pp. Województwo śląskie pod względem wartości tego wskaźnika wykazywało niewielką różnorodność. Rozkład terytorialny zjawiska w powiatach województwa śląskiego ukazał, że w roku 2017 najczęściej ze środowiskowej pomocy społecznej korzystały osoby w wieku poprodukcyjnym w miastach lokujących się w centrum województwa (Katowice – 3,7%, Chorzów – 3,2% i Ruda Śląska – 3%). Z kolei najrzadziej seniorzy w wieku poprodukcyjnym korzystali z tego rodzaju pomocy w powiatach subregionu zachodniego (poza powiatami raciborskim i Żorami), Częstochowie, Dąbrowie Górniczej, Jaworznie, powiecie gliwickim i powiecie pszczyńskim.

Istotną kwestią w sytuacji ekonomicznej seniorów mogą być także kwestie związane z ich zadłużeniem. Seniorzy w województwie śląskim stanowili w 2016 r. najbardziej zadłużoną pod względem kredytów konsumpcyjnych grupę seniorów wśród wszystkich województw. Ich zadłużenie sięgało 4,9 mld zł (co stanowiło 15,4% całego zadłużenia z tytułu kredytów konsumpcyjnych zaciągniętych przez seniorów w Polsce). Zadłużenie z tytułu kredytów hipotecznych sytuowało w 2016 r. seniorów z województwa śląskiego na drugim miejscu wśród wszystkich województw. Zadłużenie sięgało 2,9 mld zł (10,6% wartości zaciągniętych przez seniorów w Polsce kredytów hipotecznych).

Wykres 48. Wartość zadłużenia z tytułu kredytów konsumpcyjnych oraz z tytułu kredytów hipotecznych osób w wieku 60+ według województw w 2016 r. (w mld zł).

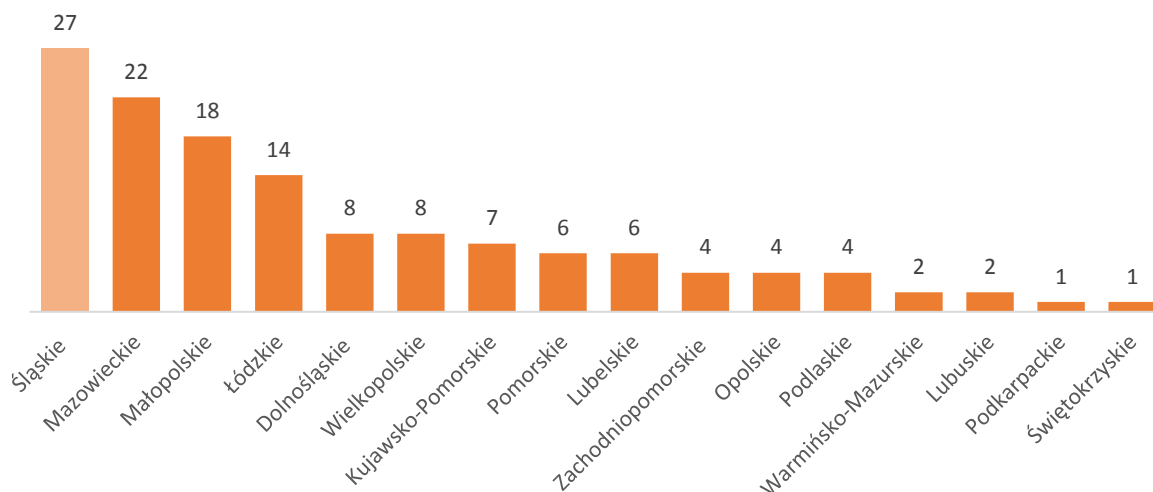
Źródło: *Gospodarka senioralna w Polsce - stan i metody pomiaru*, GUS, Warszawa 2018.

⁴³ GUS definiuje wiek poprodukcyjny dla mężczyzn – 65 lat i więcej, dla kobiet – 60 lat i więcej.

Opieka zdrowotna i pomoc społeczna dla seniora

W województwie śląskim w 2016 r. funkcjonowało 27 poradni geriatrycznych. Był to najwyższy wynik wśród województw Polski (1/5 wszystkich poradni geriatrycznych w kraju). W poradniach geriatrycznych województwa śląskiego udzielono 24,9 tys. porad lekarskich (1/4 wszystkich porad w tym zakresie w Polsce).

Wykres 49. Liczba poradni geriatrycznych w Polsce według województw w 2016 r.

Źródło: *Gospodarka senioralna w Polsce – stan i metody pomiaru*, GUS, Warszawa 2018.

Stacjonarną opiekę zdrowotną w regionie w 2017 r. zapewniało 13 szpitalnych oddziałów geriatrycznych (26,5% oddziałów tego typu w kraju) wyposażonych w 337 łóżek (30,7% łóżek na oddziałach geriatrycznych w kraju), w których leczono 8 164 osób (1/4 pacjentów oddziałów geriatrycznych w kraju). Kadra lekarska o specjalizacji geriatrycznej w województwie śląskim w 2016 r. ograniczała się do liczby 35 lekarzy (21,2% geriatrów w Polsce) i była to najliczniejsza kadra geriatryczna wśród wszystkich województw. Pod względem liczby seniorów przypadających na lekarza geriatrę bądź lekarza w trakcie specjalizacji geriatrycznej, województwo śląskie plasowało się na 3. pozycji pod względem dostępności do tych usług.

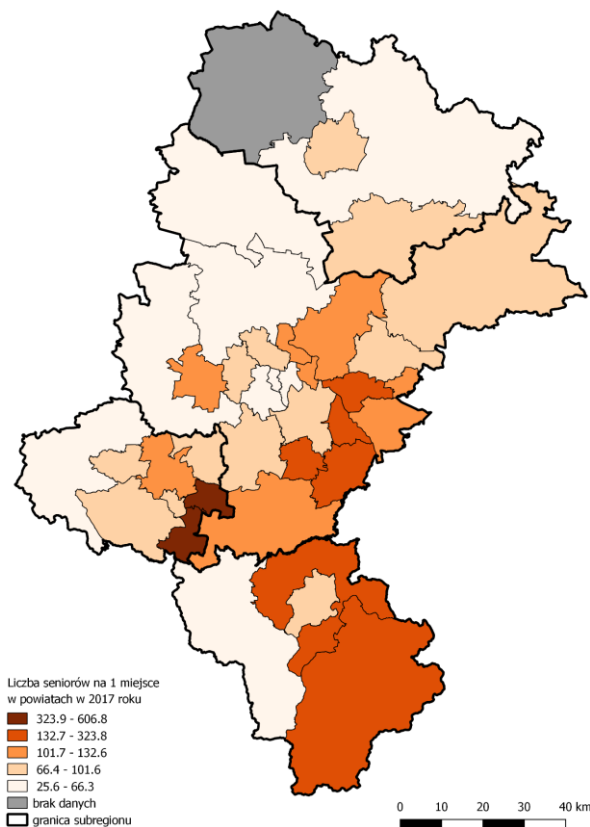
Seniorzy byli najczęstszymi klientami opieki instytucjonalnej w placówkach całodobowej opieki, rodzinnych domach pomocy, zakładach opieki długoterminowej oraz w domach pomocy społecznej (wszystkie wymienione instytucje stanowią formę zakładu stacjonarnej pomocy społecznej). W Polsce udział seniorów w całkowitej liczbie mieszkańców wspomnianych instytucji plasował się między ponad dziewięćdziesięcioprocentowymi wynikami dla placówek całodobowej opieki i rodzinnych domów pomocy a blisko sześćdziesięcioprocentowym wynikiem domów pomocy społecznej.

Dostępność do placówek opieki w województwie śląskim sytuował się na poziomie całego kraju w okolicach 160 miejsc na 10 tys. seniorów.

W roku 2017 było w województwie śląskim 226 placówek stacjonarnej pomocy społecznej (łącznie z filiami). Wśród nich było 99 domów pomocy społecznej, 3 rodzinne domy pomocy oraz 41 placówek całodobowej opieki. Placówki stacjonarnej pomocy społecznej w województwie śląskim dysponowały 13 660 miejscami, a wśród zamieszkujących je osób 4 088 stanowili mieszkańcy w podeszłym wieku. Zmiany jakie zaszły w okresie 2009 -2017 to zauważalny wzrost liczby placówek stacjonarnej pomocy społecznej (o 22,2%). Wzrosła w tym czasie także nieznacznie liczba domów pomocy społecznej (z 92 jednostek do 99). Zwiększyła się również liczba miejsc w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej (o 19,2%), jak i liczba osób w podeszłym wieku mieszkających w tychże zakładach (wzrost o 34,2%).

Dostępność miejsc w stacjonarnych placówkach

Mapa 23. Liczba seniorów (osób w wieku 60 lat i więcej) przypadających na 1 miejsce w placówkach stacjonarnej pomocy społecznej w powiatach województwa śląskiego w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

2016 r. w województwie śląskim na niższym poziomie niż w większości regionów i w całej Polsce. Wydatki gmin nie przekraczały 400 zł na seniora, podczas gdy wydatki powiatów były nieco wyższe niż 100 zł na seniora.

Starsze osoby zależne

W ujęciu statystycznym poziom samodzielności jest ściśle związany z wiekiem. Jako wymagające w zdecydowanej większości przypadków stałego wsparcia traktowane są osoby mające 80 i więcej lat⁴⁴. Na koniec 2017 roku w województwie śląskim takich osób było 191 522. Stanowiły one 4,2% ogółu ludności (w Polsce 4,3%). Od wielu już lat w analizowanej dziedzinie mamy do czynienia z tendencją wzrostową. Podobnie będzie w przyszłości. Prognoza do roku 2050 wskazuje na stały

pomocy społecznej dla seniorów liczona jako liczba osób w wieku 60 lat i więcej przypadających na 1 miejsce w tychże placówkach, wyniosła w roku 2017 w województwie śląskim 84,9 seniora. Dostępność tego typu miejsc w powiatach województwa śląskiego była wyższa w powiatach zlokalizowanych na zachodzie (bez Żor i Jastrzębia-Zdroju), w centrum oraz na północy województwa. Najwyższa dostępność była cechą takich powiatów jak: cieszyński, raciborski, gliwicki, tarnogórski, lubliniecki, częstochowski oraz miasta: Chorzów, Ruda Śląska i Świętochłowice. Wynik powiatów z najlepszą dostępnością mieścił się w przedziale od 25,6 seniora/miejsce w powiecie lublinieckim do 66,1 seniora/miejsce w powiecie gliwickim. Najniższa dostępność charakteryzowała dwa miasta: Jastrzębie-Zdrój (606,8 seniora/miejsce) i Żory (323,9 seniora/miejsce).

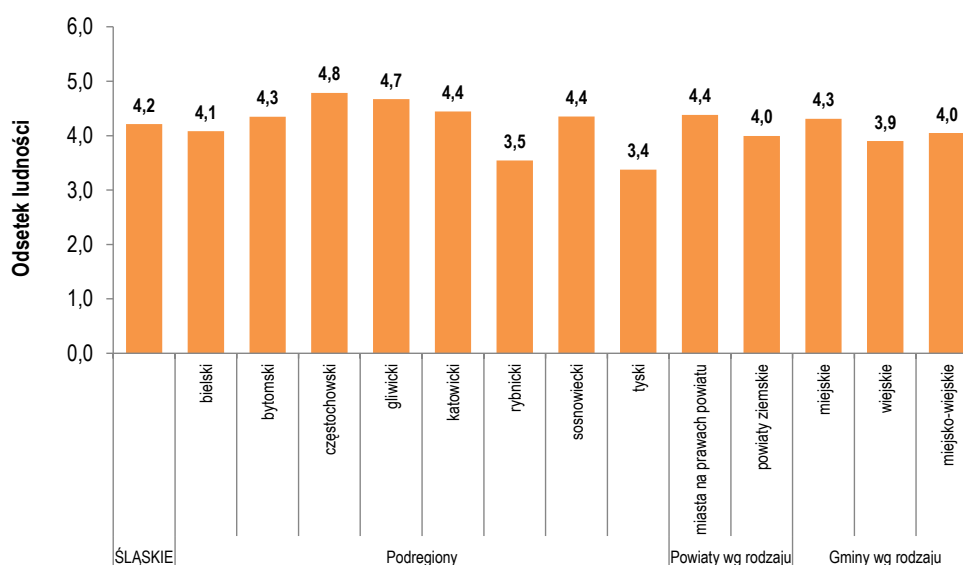
Wydatki jakie ponosiły jednostki samorządu terytorialnego w województwie śląskim na domy społeczne przypadające na mieszkańca tych placówek w wieku senioralnym, były jedne z niższych w Polsce (wynik przekraczający niewiele ponad 40 tys. zł plasował region poniżej wartości wskaźnika liczonego dla Polski). Także wydatki na pomoc społeczną dla seniorów liczone na osobę w wieku 60+ były w

⁴⁴ P. Szukalski, *Starzenie się ludności województwa śląskiego – nieunikniony wzrost zapotrzebowania na wsparcie publiczne?*, w: *Seniorzy w województwie śląskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 11.

wzrost udziału osób w wieku 80+. Na koniec tego okresu będzie on wynosił w województwie śląskim 11,2%, natomiast w całej Polsce 10,4%⁴⁵.

W 2017 r. najwyższym udziałem najstarszych seniorów charakteryzowały się podregiony: częstochowski (4,8%), gliwicki (4,7%) oraz katowicki i sosnowiecki (po 4,4%). Wśród powiatów były to: m. Częstochowa i m. Katowice (po 5,2%) oraz m. Zabrze (5,1%). W powiatach grodzkich wskaźnik ten był wyższy niż w ziemskich (odpowiednio 4,4% i 4,0%), natomiast w przypadku rodzajów gmin najwyższym jego poziomem cechowały się gminy miejskie (4,3%), następnie miejsko-wiejskie (4,0%) oraz wiejskie (3,9%)⁴⁶.

Wykres 50. Osoby w wieku 80 lat i więcej, jako odsetek ogółu ludności - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Dane dotyczące zasobów instytucjonalnych wskazują, że na koniec 2017 w województwie śląskim roku funkcjonowało:

- 56 dziennych domów pomocy dysponujących 2 591 miejscami;
- 1 rodzinny dom pomocy dysponujący 8 miejscami⁴⁷;
- 29 domów pomocy społecznej, przeznaczonych dla osób w podeszłym wieku, dysponujących 2 208 miejscami;
- 4 domy pomocy społecznej, przeznaczone dla osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych, dysponujące 339 miejscami;
- 5 domów pomocy społecznej, przeznaczonych dla osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie, dysponujących 457 miejscami⁴⁸.

⁴⁵ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt z dnia 23.11.2018 r.].

⁴⁶ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt z dnia 23.11.2018 r.].

⁴⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r.

⁴⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-05 za okres I-XII 2017 r.

Wskaźnik liczby miejsc w dziennych domach pomocy na 10 tys. ludności był w województwie śląskim korzystniejszy w porównaniu ze średnią krajową i wyniósł 5,7 (w Polsce 4,3)⁴⁹.

Niepokojącym zjawiskiem jest utrzymująca się znaczna liczba oczekujących na umieszczenie w domu pomocy społecznej. Według danych aktualnych na koniec 2017 r. na umieszczenie w DPS dla osób w podeszłym wieku oczekiwało 796 seniorów⁵⁰. Zapewnienie opieki w domach pomocy społecznej stanowi duże, i ciągle rosnące, wyzwanie finansowe dla gmin. O ile w 2009 r. wydały one na ten cel 59,8 mln zł, to w 2017 r. było to już 190,7 mln zł, co stanowiło 37,6% ogółu wydatków na świadczenia z pomocy społecznej realizowane w ramach zadań własnych gmin⁵¹.

Niesamodzielne osoby starsze mogą również korzystać z usług całodobowych placówek działających w ramach systemu ochrony zdrowia - zakładów opiekuńczo-leczniczych oraz pielęgnacyjno-opiekuńczych. Tego rodzaju instytucje zajmują się: 1) udzielaniem całodobowych świadczeń zdrowotnych, które obejmują swoim zakresem: pielęgnację, opiekę i rehabilitację pacjentów niewymagających hospitalizacji; 2) zapewnianiem produktów leczniczych potrzebnych do kontynuacji leczenia; 3) zapewnieniem pomieszczeń i wyżywienia odpowiednich do stanu zdrowia; 4) prowadzeniem edukacji zdrowotnej dla pacjentów i członków ich rodzin; 5) przygotowaniem tych osób do samoopieki i samopielęgnacji w warunkach domowych⁵². Na koniec 2017 r. w województwie śląskim działało 45 zakładów opiekuńczo-leczniczych oraz 24 zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze. Dysponowały one łącznie 4 720 łózkami (ZOL 3 253, ZPO 1 467). Wskaźnik liczby łóżek w tego rodzaju placówkach przypadających na 1000 mieszkańców wyniósł 10,4 (w Polsce 8,6).

Pewna część osób w podeszłym wieku, posiadająca odpowiednie zaplecze materialne, może korzystać z opieki oferowanej przez podmioty komercyjne. Na dzień 20 listopada 2018 r. w wykazie prowadzonym przez Wojewodę Śląskiego zarejestrowanych jest 88 placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub w podeszłym wieku prowadzoną w ramach działalności statutowej lub gospodarczej. Dysponowały one łącznie 3 353 miejscami⁵³.

Szczegółnej troski i wrażliwości wymaga ostatni etap życia seniora. Godnemu odchodzeniu, bez niepotrzebnego bólu i przy kompleksowym wsparciu najbliższych oraz specjalistów służą hospicja domowe i stacjonarne. Przebywające w nich osoby terminalnie chore mogą liczyć na profesjonalną opiekę. Na koniec 2017 r. w województwie śląskim funkcjonowało 6 hospicjów oraz 7 oddziałów opieki paliatywnej. Placówki te posiadały łącznie 267 łóżek (hospicja 133, oddziały opieki paliatywnej 134). Wskaźnik liczby łóżek w tego rodzaju instytucjach przypadających na 10 tys. mieszkańców wyniósł w województwie śląskim 0,59 (w Polsce 0,77)⁵⁴.

Aktywność seniorów

W kierunku aktywizacji osób starszych prowadzone są działania w formie realizowanych programów rządowych takich jak Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata

⁴⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

⁵⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-05* za okres I-XII 2017.

⁵¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2009-2017.

⁵² Źródło: <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3965,pojecie.html?pdf=1>, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3966,pojecie.html?pdf=1> [odczyt z dnia 20.11.2018 r.]

⁵³ Śląski Urząd Wojewódzki, www.katowice.uw.gov.pl/download/443.

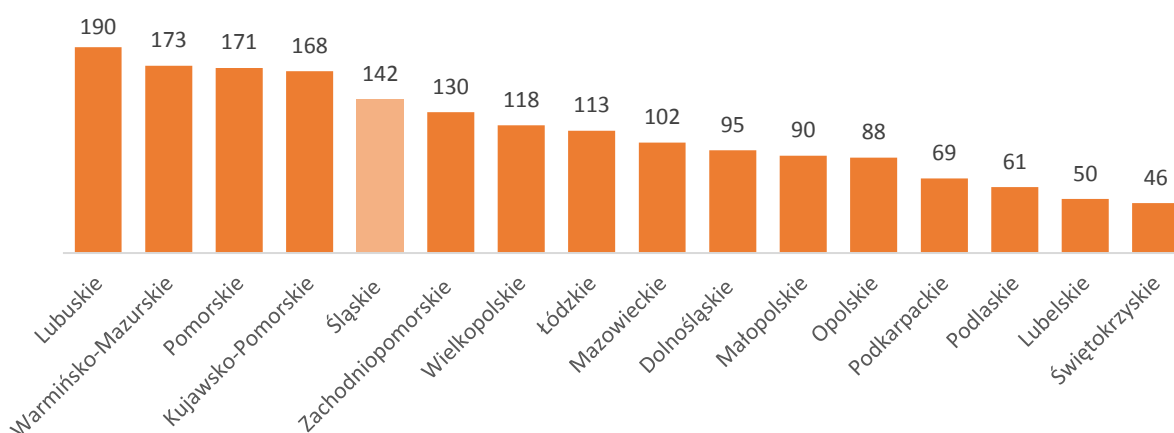
⁵⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

2014–2020 (w skrócie ASOS) czy Program Wieloletni „Senior +” na lata 2015-2020 (wcześniej znany pod nazwą Senior – WIGOR). Programy te mają na celu zwiększenie aktywności społecznej, fizycznej i kulturowej osób starszych oraz zaspokojenie ich potrzeb socjalnych.

Wydatki ponoszone w 2016 r. na realizację programu ASOS przypadające na 1 seniora w województwie śląskim przekraczały 400 zł i były wyższe aniżeli wydatek na seniora w Polsce, jednakże nadal sytuowały region wśród tych województw, które najmniej wydawały w przeliczeniu na 1 beneficjenta. Lepiej przedstawiała się sytuacja w stosunku do innych regionów w przypadku wydatków realizowanych w 2016 r. na program Senior+. Wydatki te w województwie śląskim zbliżyły się do poziomu 1 500 zł na 1 000 osób w wieku senioralnym, przewyższyły wynik dla polski i były czwartym wynikiem wśród województw.

Jedną z form uczestnictwa seniorów w życiu kulturalnym i edukacyjnym jest uczestnictwo w zajęciach Uniwersytetów Trzeciego Wieku (UTW). W województwie śląskim w semestrze 2014/2015 istniało 49 Uniwersytetów Trzeciego Wieku (co stanowiło 10,6% wszystkich instytucji tego rodzaju w Polsce). Liczba słuchaczy tych uniwersytetów wynosiła 15 243, z czego 84,6% stanowiły kobiety. Liczba słuchaczy UTW przypadająca na 10 tys. w wieku senioralnym w województwie śląskim wyniosła 142 osoby i jest to 5. wynik wśród polskich regionów. Z kolei dostępność do tego typu instytucji ustawia województwo śląskie w środku stawki. Na jeden UTW przypadało w regionie więcej niż 20 tys. osób. Co prawda nie są to wyniki tak złe jak w województwie świętokrzyskim (powyżej 50 tys. seniorów na jeden UTW), z drugiej strony województwo kujawsko-pomorskie zeszło poniżej 10 tys. seniorów na jeden UTW). W województwie śląskim w 2018 r. działało 55 uniwersytetów III wieku⁵⁵.

Wykres 51. Liczba słuchaczy Uniwersytetów Trzeciego Wieku na 10 tys. ludności w wieku 60+ według województw w roku akademickim 2014/2015.

Źródło: *Gospodarka senioralna w Polsce – stan i metody pomiaru*, GUS, Warszawa 2018.

Istotną funkcję w utrzymaniu aktywności umysłowej seniorów może pełnić czytelnictwo. Seniorzy stanowią istotny segment w populacji zarejestrowanych w bibliotekach czytelników. W województwie śląskim seniorzy przekraczali pułap 12,5% udziału w ogóle korzystających z bibliotek czytelników. Był to wynik wyższy od wartości wskaźnika charakteryzującego Polskę oraz 4. wynik wśród województw w kraju.

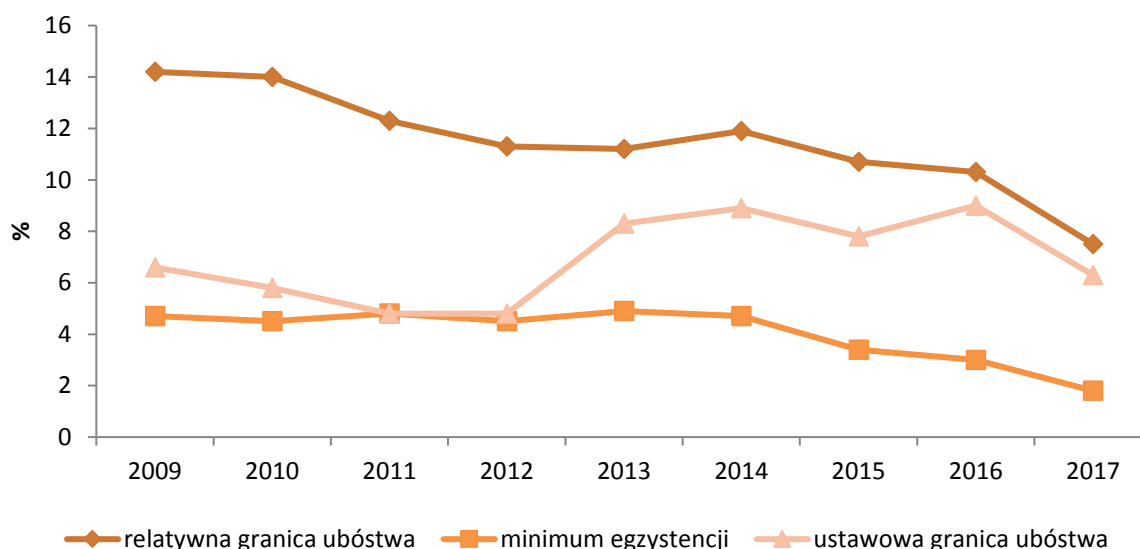
⁵⁵ Źródło: <https://rops-katowice.pl/do-pobrania-ps/>.

Ubóstwo

Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego odsetek gospodarstw domowych w województwie śląskim znajdujących się poniżej relatywnej granicy ubóstwa⁵⁶ w ostatnich latach systematycznie spadał, osiągając w 2017 r. wartość 7,5%. Mniejszy odsetek osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej relatywnej granicy ubóstwa odnotowano jedynie w województwie łódzkim (7,2%). W porównaniu do roku 2009 spadek wartości wskaźnika w regionie oscylował na poziomie 6,7 pp. i był zarówno większy niż spadek na poziomie Polski (-3,9 pp.), jak również jednym z wyższych w porównaniu do pozostałych województw (zaraz za województwami: świętokrzyskim, pomorskim oraz lubelskim).

Województwo śląskie charakteryzowało się najniższym w kraju odsetkiem gospodarstw domowych znajdujących się poniżej ubóstwa skrajnego⁵⁷ (1,8%), kształtując się na poziomie niższym o 2,5 pp. niż minimum egzystencji na poziomie Polski (4,3%). W latach 2009-2014 wartość wskaźnika w regionie ulegała nieznacznym wahaniom, po czym rok 2015 był pierwszym o wyraźnej tendencji spadkowej. W stosunku do roku bazowego spadek ten był jednym z wyższych kraju i wyniósł 2,9 pp. Warto tutaj zauważyć, że w 4 województwach w omawianym okresie, wzrósł odsetek gospodarstw domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji (województwa: opolskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie oraz małopolskie).

Wykres 52. Odsetek osób w gospodarstwach domowych zagrożonych ubóstwem wg rodzajów granic ubóstwa w województwie śląskim w latach 2009-2017 (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2017 r. poniżej ustawowej granicy ubóstwa⁵⁸ żyło w Polsce 10,7% ludności. Wskaźnik dla województwa śląskiego osiągnął poziom poniżej średniej dla kraju i wyniósł 6,3%, co plasowało województwo na 2. miejscu na tle pozostałych regionów Polski. Mniejszy odsetek osób żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa zanotowano jedynie w województwie łódzkim (5,2%). Najgorsza sytuacja w omawianym zakresie wystąpiła w województwach: podkarpackim (17,4%), małopolskim (17,3%) oraz warmińsko-mazurskim (17,2%). W odniesieniu do ostatnich 9 lat

⁵⁶ 50% średnich wydatków (ekwiwalentnych) gospodarstw domowych.

⁵⁷ Minimum egzystencji – wyznacza poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka.

⁵⁸ Kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia z pomocy społecznej.

odsetek osób żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa w województwie śląskim ulegał wahaniom, najniższe wartości osiągając w 2011 i 2012 roku (4,8%), z kolei najwyższe w roku 2016 (9%).

Równolegle przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w regionie systematycznie wzrastał i w 2017 roku w województwie wyniósł 1 645,75 zł. Jest to jedna z najwyższych kwot w kraju zaraz za województwami mazowieckim, zachodniopomorskim oraz pomorskim. Średnia wartość wskaźnika dla kraju w ww. roku wyniosła 1 598,13 zł.

Indeks niedostosowania społecznego⁵⁹

Głównym celem badania niedostosowania społecznego w województwie śląskim było opracowanie indeksu syntetycznego ukazującego poziom niedostosowania społecznego w postaci jednej liczby przyporządkowanej do określonego terytorium. Indeks tego rodzaju umożliwia ukazanie tak skomplikowanego zjawiska jak niedostosowanie społeczne poprzez porównanie zjawiska w rozkładzie terytorialnym⁶⁰.

W województwie śląskim w 2017 r. wysoki poziom niedostosowania społecznego notowały dwa powiaty subregionu północnego (Częstochowa i powiat częstochowski)⁶¹, Jastrzębie-Zdrój w subregionie zachodnim oraz powiaty z subregionu centralnego (Gliwice i powiat gliwicki⁶², Bytom, Chorzów, Piekary Śląskie, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec oraz Świętochłowice). Z kolei niski

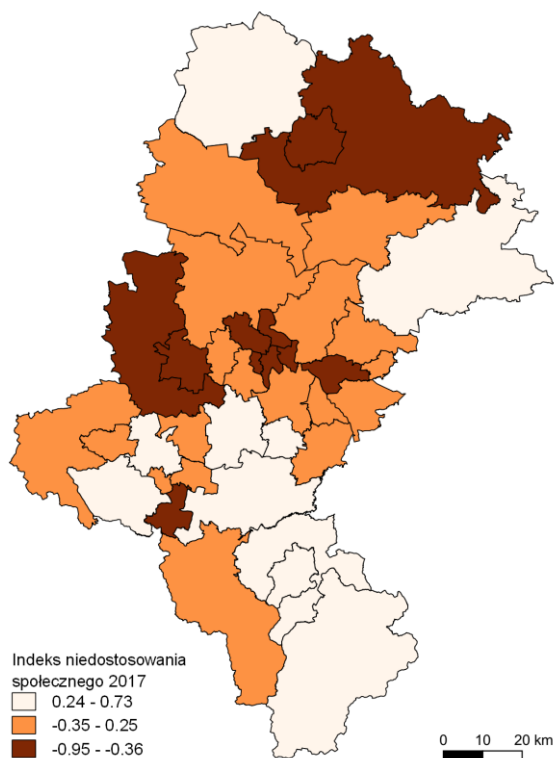
59 Koncepcja wskaźnika niedostosowania społecznego, podobnie jak wskaźnika rozwoju terytorialnego, została pierwotnie opracowana w latach 2013-2015 w ramach badania prowadzonego w związku z realizacją projektu pn. „Rozwój efektywnego systemu monitoringu polityk publicznych w województwie śląskim” przez Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego. Wynikiem badania był raport: „Moduł gospodarczy. Część I: Aktywność społeczna w województwie śląskim Część II: Niedostosowanie społeczne w województwie śląskim”, Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego, Katowice 2015.

60 Indeks niedostosowania społecznego liczony dla roku 2017 zmienił nieco swój wymiar metodologiczny w stosunku do tego liczonego dla roku 2012. Nadal składa się on z 11 wskaźników wchodzących w skład 2 wskaźników syntetycznych oraz jednego prostego, jednakże ze względu na zmiany zachodzące w formie pozyskiwanych danych, postanowiono zastąpić liczbę zamachów samobójczych zakończonych zgonem liczbą zamachów samobójczych, liczbę osób objętych wyłącznie pomocą społeczną w postaci pracy socjalnej powiększyć do liczby osób w rodzinach objętych tego rodzaju pomocą oraz wskazać liczbę dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej tylko za drugie półrocze. Zmianie uległa też metoda przyporządkowywania powiatów do kategorii stosowanej przy tworzeniu mapy. W 2012 r. użyto metody równych przedziałów, podczas gdy w 2017 r. kategoryzowano wg metody Jenksa (naturalny podział Jenksa - metoda polegająca na takim podziale zmiennej na klasy, by zminimalizować wariancję w klasach a zmaksymalizować wariancję pomiędzy klasami), za: <http://manuals.pqstat.pl/przestrzenpl:menmappl:edycja.pl>.

⁶¹ Dane pozyskane z KWP w Katowicach były podane łącznie dla powiatu częstochowskiego i Częstochowy, rozdzielanie ich zostało dokonane na podstawie założeń przyjętych przybliżonych w rozdziale dot. metodologii w „Moduł społeczny”, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2015.

⁶² Dane pozyskane z KWP w Katowicach były podane łącznie dla powiatu gliwickiego i Gliwic, rozdzielanie ich zostało dokonane na podstawie założeń przyjętych przybliżonych w rozdziale dot. metodologii w „Moduł społeczny”, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2015.

Mapa 24. Indeks niedostosowania społecznego w powiatach województwa śląskiego w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach oraz Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

poziom niedostosowania widoczny był w powiecie kłobuckim w subregionie północnym, w Rybniku oraz powiecie wodzisławskim w subregionie zachodnim, w Tychach oraz powiatach: mikołowskim, pszczyńskim i zawierciańskim w subregionie centralnym, a także w większości powiatów subregionu południowego (tj. Bielsko-Biała, powiat bielski oraz żywiecki).

Ze względu na zmianę metody kategoryzacji powiatów występują pewne trudności w porównywaniu wyników w czasie. Jednakże pomimo tego faktu oraz zauważalnego zmniejszonego zróżnicowania powiatów pod względem skali badanych zjawisk społecznych widać trwałość negatywnej sytuacji w takich graniczących ze sobą miastach jak: Chorzów, Siemianowice Śląskie i Świętochłowice. Porównanie z rokiem 2012 wykazuje też trwałość odwrotnego zjawiska. Niski poziom niedostosowania społecznego był widoczny w obu badanych latach w takich powiatach jak: powiat mikołowski, powiat pszczyński, powiat bielski, powiat wodzisławski oraz w miastach Rybnik i Bielsko-Biała.

zastępczej⁶³, obowiązkiem powiatów jest organizacja pieczy zastępczej. Pieczę zastępczą dzielimy na rodzinną pieczę zastępczą, obejmującą rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka, oraz instytucjonalną pieczę zastępczą, w skład której zaliczamy placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, a także interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

W przypadku braku możliwości zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców, zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy

Rodzinną pieczę zastępczą⁶⁴

W 2017 r. na rodzinną pieczę zastępczą w województwie śląskim składało się 5,3 tys. podmiotów⁶⁵, co stanowiło najwyższą wartość w kraju. W stosunku do roku 2012 oraz 2014 wystąpił znaczny spadek ich liczby, odpowiednio o 8,3% i 2,9%. W rodzinnej pieczy zastępczej przebywało łącznie 7,8 tys. wychowanków⁶⁶, z których większość przez dłuższy okres czasu - 65,1% powyżej 3 lat,

⁶³ Dz.U. 2011 nr 149, poz. 887.

⁶⁴ Ze względu na zmiany w systemie pieczy zastępczej wprowadzane od 2011r., porównywanie danych z okresem przed 2011 rokiem jest obciążone ryzykiem nadinterpretacji, dlatego też jako rok bazowy do analiz dotyczących pieczy zastępczej przyjęto rok 2012.

⁶⁵ Liczba podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej stanowi sumę liczby: rodzin spokrewnionych, rodzin niezawodowych, rodzin zawodowych, pogotowia rodzinnego, rodzin zawodowych specjalistycznych oraz rodzinnych domów dziecka.

⁶⁶ Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej stanowi sumę liczby dzieci umieszczonych w: rodzinach spokrewnionych, niezawodowych, zawodowych (z pominięciem pogotowia rodzinnego oraz rodzin zawodowych specjalistycznych) oraz rodzinnych domach dziecka.

11,5% przez okres 1-2 lat, a 9,5% przez okres 2-3 lat. W stosunku do roku 2012 r. odnotowano spadek liczby wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej o 3,6%.

Struktura wiekowa dzieci umieszczonych w pieczy rodzinnej wskazuje, że najliczniej reprezentowana była grupa wiekowa 7-13 lat (35,8%). Na nieco niższym poziomie pozostawała liczba dzieci w grupie wiekowej 14-17 lat (28,9%). W obu grupach wiekowych zanotowano w stosunku do 2012 r. największy spadek odsetka dzieci (odpowiednio o 3,3 pp. oraz 1,3 pp.). W 2017 r. najmniej liczną grupą dzieci pozostających na wychowaniu w rodzinnej pieczy zastępczej były niemowlęta – dzieci do 1 roku życia (1,6%) oraz dzieci w wieku od roku do 3 lat (6,7%).

W 2017 r. grupa pełnoletnich wychowanków w wieku 18-24 lata liczyła 1,3 tys. osób (17,1%). Dane statystyczne wskazują, że liczba dzieci, które po osiągnięciu pełnoletności pozostają w dotychczasowych rodzinach zastępczych i dotychczasowych rodzinnych domach dziecka, sukcesywnie wzrasta (o 5,9% w stosunku do 2012 r.).

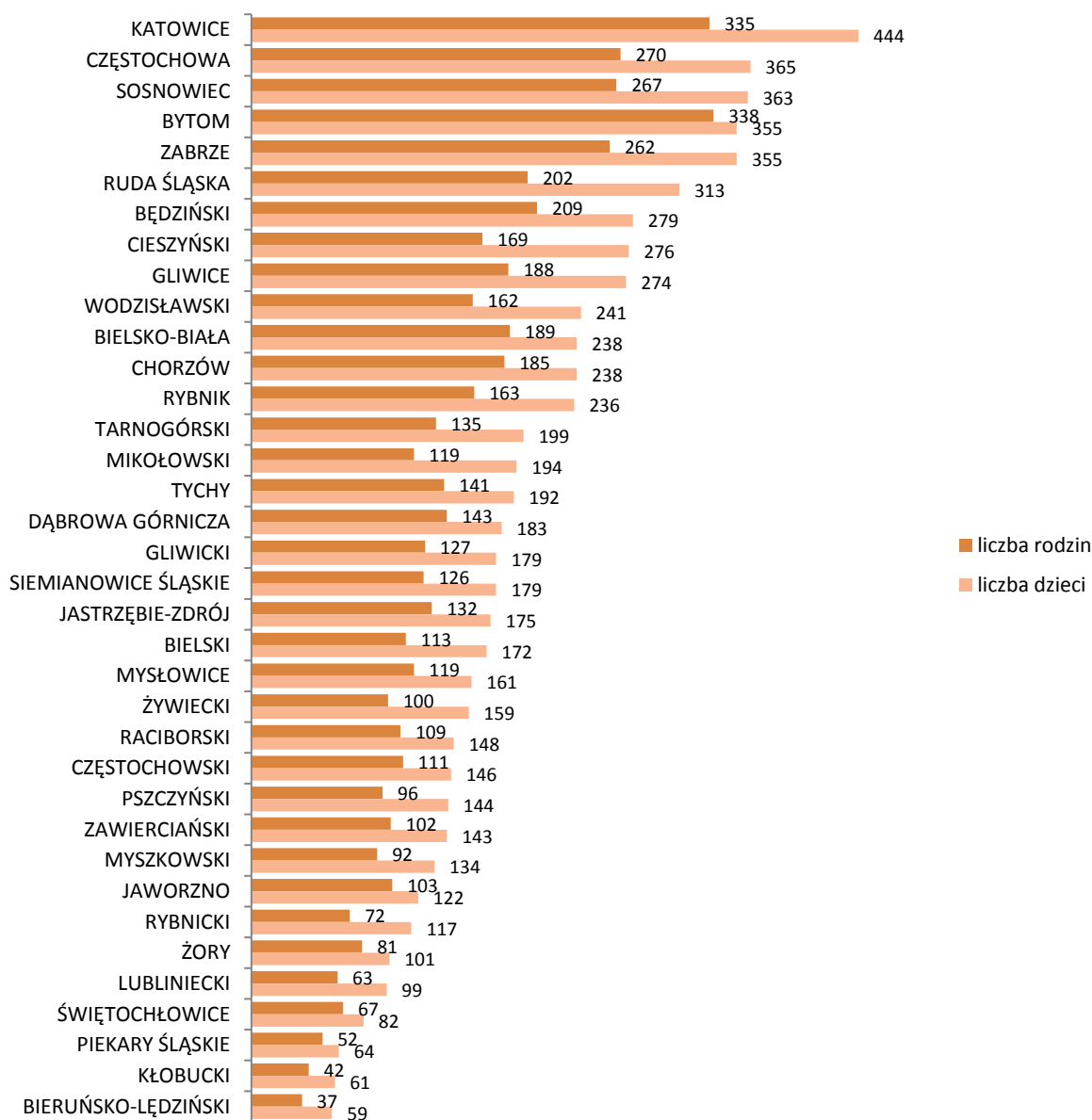
Rodzinną pieczę zastępczą tworzą przede wszystkim rodziny zastępcze, których liczba w województwie śląskim w 2017 r. wyniosła 5,2 tys.⁶⁷ (98,4% podmiotów wchodzących w skład tej formy zastępczej opieki nad dzieckiem). W rodzinach tych opiekę znalazło 7,2 tys. wychowanków⁶⁸ (spadek o 8,9% w stosunku do 2012 r.). W ujęciu terytorialnym największą liczbę rodzin zastępczych odnotowano głównie w powiatach grodzkich subregionu centralnego: Bytomiu (6,5% ogółu), Katowicach (6,4%), Sosnowcu (5,1%), Zabrze (5%) oraz w Częstochowie (5,2%). Jednocześnie w miastach tych pod opieką rodzin zastępczych pozostawało najwięcej wychowanków. Najmniej rodzin zastępczych zarejestrowano natomiast w powiecie bieruńsko-lędzińskim (37), kłobuckim (42) oraz w Piekarach Śląskich (52 rodziny i 70 dzieci).

Sytuację rodzin zastępczych w województwie śląskim dobrze obrazuje stosunek liczby dzieci umieszczonych w tej formie pomocy do liczby rodzin zastępczych, który w 2017 r. utrzymał się na poziomie 1,4. Na poziomie powiatów największą liczbę dzieci przypadających na rodzinę zastępczą odnotowano w powiatach ziemskich: cieszyńskim, mikołowskim, rybnickim, bieruńsko-lędzińskim, żywieckim oraz lublinieckim (po 1,6), a z kolei najniższa wartość wskaźnika była charakterystyczna dla Bytomia (1,1).

⁶⁷ Liczba rodzin zastępczych stanowi sumę liczby: rodzin spokrewnionych, rodzin niezawodowych, rodzin zawodowych, pogotowia rodzinnego oraz rodzin zawodowych specjalistycznych.

⁶⁸ Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych stanowi sumę liczby dzieci umieszczonych w: rodzinach spokrewnionych, niezawodowych oraz zawodowych (z pominięciem pogotowia rodzinnego oraz rodzin zawodowych specjalistycznych).

Wykres 53. Rodziny zastępcze oraz dzieci umieszczone w rodzinach zastępczych w województwie śląskim w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania *Wspieranie Rodziny i System Pieczy Zastępczej WRiSPZ-P za II półrocze 2017 r.*

Największy udział w strukturze rodzin zastępczych w województwie śląskim w omawianym okresie miały rodziny spokrewnione z dzieckiem (64,4%, tj. 3,4 tys. rodzin), których liczba w stosunku do roku 2012 spadła o 8,3% (305 podmiotów). W rodzinach tych wychowywało się 4,2 tys. dzieci (56% wszystkich dzieci pozostających w rodzinach zastępczych). W zdecydowanej większości w rodzinach zastępczych spokrewnionych pod opieką pozostawało 1 dziecko (77,3%) oraz 2 dzieci (17,8%), natomiast w przypadku niecałych 5% rodziny te były wielodzietne – wychowywały 3 i więcej dzieci. Na poziomie powiatów instytucja rodziny zastępczej spokrewnionej z dzieckiem najliczniej występowała w: Bytomiu (252 rodziny), Katowicach (212 rodzin) oraz Sosnowcu (206 rodzin). Na przeciwległej pozycji znalazły się powiaty ziemskie: bieruńsko-lędziński (17 rodzin), kłobucki (25 rodzin) i lubliniecki (32 rodziny).

Wśród ogółu rodzin zastępczych zawodowych, niespokrewnionych z wychowankami, najczęściej spotykaną formą była rodzina niezawodowa, a następnie rodzina zastępcza zawodowa. W rodzinach niezawodowych, których w 2017 r. odnotowano 1,6 tys. (spadek o 14,6% w stosunku do

2012 r.) pod opieką pozostawało 2,1 tys. dzieci (28,2% dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych). W przypadku rodzin niezawodowych zdecydowanie najczęściej mówimy o rodzinach wychowujących 1 dziecko (74,7%) oraz 2 dzieci (19,7%). Największy odsetek omawianej formy rodzinnej pieczy zastępczej odnotowano w Katowicach (7,1%), powiecie cieszyńskim (5,7%) i Bytomiu (5,1%), natomiast w Piekarach Śląskich w 2017 r. zarejestrowano jedynie 12 rodzin niezawodowych (0,8%).

W 2017 r. w województwie śląskim odnotowano 258 rodzin zastępczych zawodowych (4,9% rodzin zastępczych zarejestrowanych w regionie). Instytucja rodziny zawodowej była jedyną formą rodziny zastępczej, w ramach której w porównaniu do roku 2012 i 2014 odnotowywany był wzrost liczby podmiotów, odpowiednio o 17,3% oraz 12,7%. Warto zauważyć, że jednocześnie ze wzrostem odsetka rodzin zawodowych nieznacznie wzrosła liczba dzieci umieszczanych w tej formie pieczy zastępczej do 884 dzieci w 2017 r. (wzrost w stosunku do 2012 r. o 2%). Charakterystyczną cechą omawianej formy rodziny zastępczej jest także fakt, że najczęściej są rodzinami wielodzietnymi, wychowującymi 4 i więcej dzieci (43%) oraz 3 dzieci (29%). W ujęciu terytorialnym najwięcej rodzin zawodowych zarejestrowano w miastach grodzkich subregionu centralnego: Gliwicach (18), Rudzie Śląskiej i Sosnowcu (po 16), natomiast w powiecie bieruńsko-łędzimskim działała jedna rodzina zastępcza zawodowa, a w powiecie kłobuckim nie zarejestrowano w ogóle tej formy rodzinnej pieczy zastępczej.

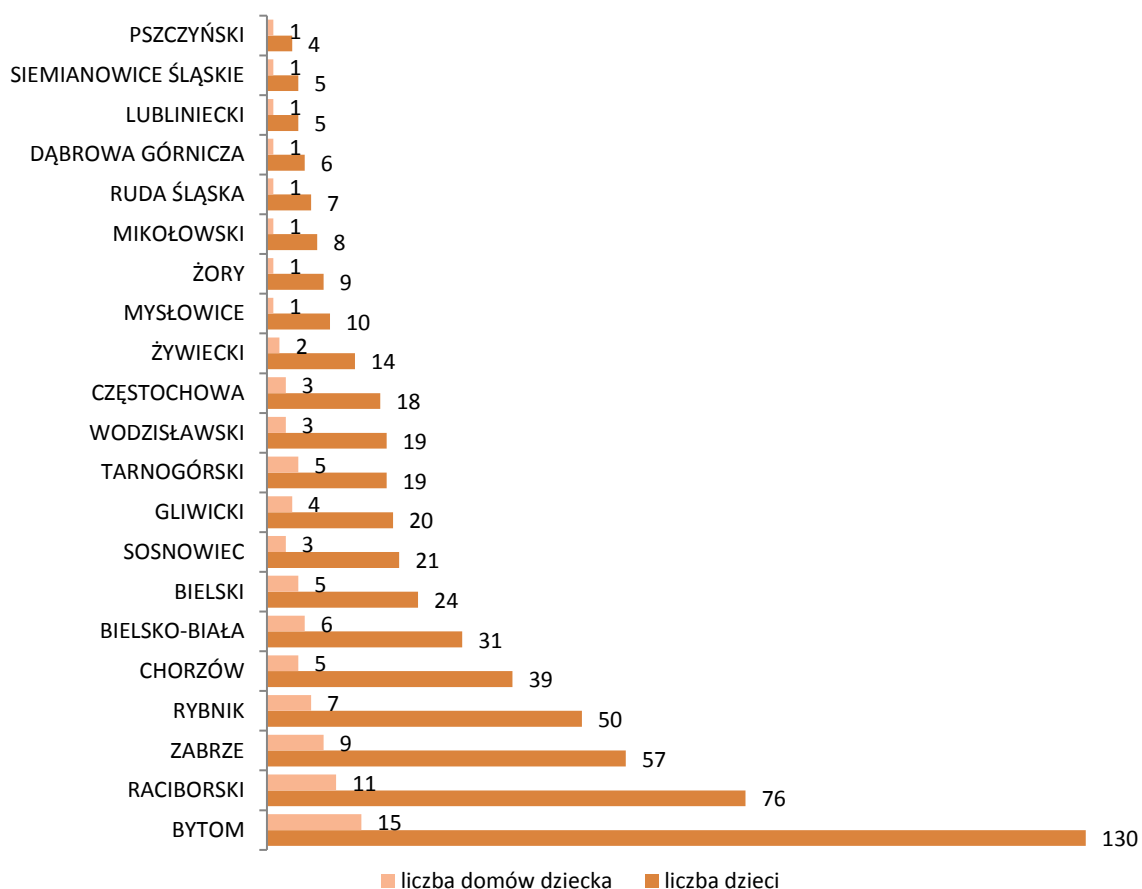
Tabela 14. Struktura rodzinnej pieczy zastępczej w województwie śląskim w latach 2012-2017.

Wyszczególnienie		2012 r.	2017 r.	Zmiana 2012-2017		
				wart. bezwzgl.	%	
Rodziny zastępcze	ogółem	5 762	5 221	-541	-9,4	
	W tym:	rodziny zastępcze spokrewnione	3 669	3 364	-305	-8,3
		rodziny zastępcze niezawodowe	1 873	1 599	-274	-14,6
		rodziny zawodowe	220	258	38	17,3
Rodzinne domy dziecka		26	86	60	230,8	

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania *Wspieranie Rodziny i System Pieczy Zastępczej WRiSPZ-P za II półrocze 2012 r. i II półrocze 2017 r.*

Rodzinne domy dziecka (86), zarejestrowane były w 21 powiatach i stanowiły 1,6% podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej w województwie śląskim. W stosunku do 2012 r. ich liczba wzrosła ponad dwukrotnie, jednak warto zauważyć, że wzrost ten pozostaje na średnim poziomie w porównaniu do pozostałych regionów w kraju – zdecydowanie większy wzrost ich liczby odnotowano w województwach: lubuskim, zachodniopomorskim, kujawsko-pomorskim oraz łódzkim. Liczba dzieci umieszczona w rodzinnych domach dziecka w 2017 r. wyniosła 572, co stanowiło 7,4% wszystkich podopiecznych rodzinnej pieczy zastępczej. W blisko $\frac{3}{4}$ przypadkach pod opieką rodzinnych domów dziecka pozostawało od 4 do 8 dzieci, dalej 9 dzieci i więcej (16%) oraz 1 do 3 dzieci (7%). Na poziomie powiatów najwięcej dzieci umieszczonych w rodzinnych domach dziecka odnotowano w Bytomiu (130), powiecie raciborskim (76) oraz Rybniku (50). Przeliczając liczbę dzieci oddanych do rodzinnych domów dziecka na liczbę omawianych podmiotów najwyższe wartości otrzymano w Mysłowicach (10), Żorach (9) oraz Bytomiu (8,7).

Wykres 54. Rodziny zastępcze oraz dzieci umieszczone w rodzinach zastępczych w województwie śląskim w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania *Wspieranie Rodziny i System Pieczy Zastępczej WRiSPZ-P za II półrocze 2017 r.*

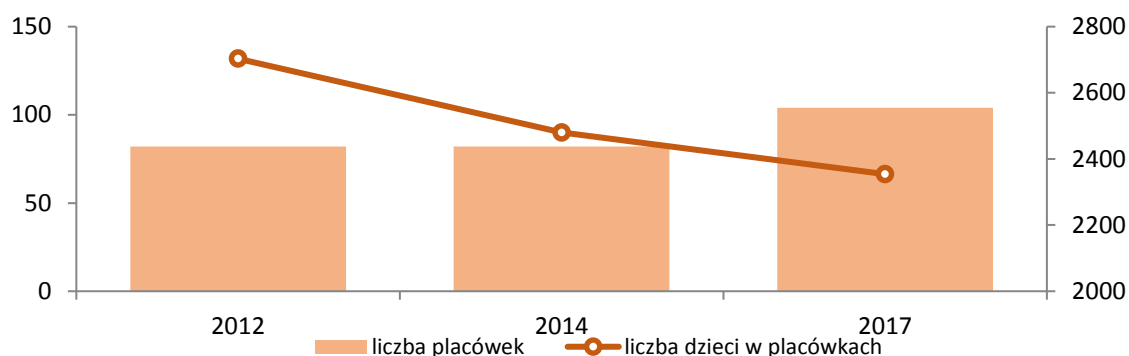
Instytucjonalna piecza zastępcza

Na instytucjonalną pieczę zastępczą składają się placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne i interwencyjne ośrodki preadopcyjne, których prowadzenie należy do samorządu województwa.

Instytucjonalną pieczę zastępczą tworzą przede wszystkim placówki opiekuńczo-wychowawcze, których zadaniem jest zapewnienie dzieciom całodobowej opieki i wychowanie. W placówce tego typu umieszczane są dzieci powyżej 10 roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie.

Na terenie województwa śląskiego w 2017 r. działały łącznie 104 placówki opiekuńczo-wychowawcze, które dysponowały 2,5 tys. miejsc. Łącznie w instytucjach tych umieszczonych zostało 2,4 tys. dzieci, które przebywały w placówkach najczęściej przez dłuższy okres czasu – dłużej niż 3 lata (37,7%), 2-3 lata (19,6%) oraz 1-2 lata (16,1%). W porównaniu do roku 2012 liczba placówek tego typu funkcjonujących w regionie wrosła o blisko 27%. Jednocześnie należy zauważyć, że w omawianym okresie w województwie śląskim zauważalny był wyraźny trend spadku liczby wychowanków ośrodków opiekuńczo-wychowawczych (o 13%), co w zestawieniu ze wzrostem liczby placówek jest bardzo pożądanym zjawiskiem.

Wykres 55. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz dzieci w nich umieszczonych w województwie śląskim w latach 2012, 2014 i 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania *Wspieranie Rodziny i System Pieczy Zastępczej WRiSPZ-P za II półrocze 2017 r.*

Ponad 84% wszystkich placówek opiekuńczo-wychowawczych stanowiły placówki typu socjalizacyjnego. Ich udział w ogólnej liczbie placówek opiekuńczo-wychowawczych w okresie ostatnich 9 lat wzrósł o 10,2 pp. Pod opieką w placówkach socjalizacyjnych pozostawało 2,2 tys. dzieci (94% dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych) a ich liczba w stosunku do 2012 r. spadła o 6,6 pp. Najwięcej placówek o charakterze socjalizacyjnym prowadzonych było w Częstochowie (9) oraz Chorzowie i Świętochłowicach (po 7). Żadna z tego typu placówek nie była prowadzona natomiast w powiatach: bieruńsko-łędzkim, mikołowskim i tarnogórskim oraz w mieście Żory.

Jedynie w 8 powiatach funkcjonowały placówki typu interwencyjnego (14 placówek), w tym najwięcej w powiecie częstochowskim oraz w Bielsku-Białej (po 3), w których łącznie przebywało 61 wychowanków. Placówki typu rodzinnego stanowiły 12,5% wszystkich placówek opiekuńczo-wychowawczych (13), których najwięcej działało w Częstochowie i Rudzie Śląskiej (po 3), natomiast w powiatach: bielskim, cieszyńskim, gliwickim, lublinieckim, myszkowskim oraz Chorzowie i Świętochłowicach funkcjonowało po 1 placówce tego typu. Placówka typu specjalistyczno-terapeutycznym funkcjonowała natomiast jedynie w powiecie grodzkim Częstochowa, w którym pod opieką pozostawało 10 dzieci.⁶⁹

Kolejnymi formami instytucjonalnej pieczy zastępczej są regionalne ośrodki opiekuńczo-terapeutyczne oraz interwencyjne ośrodki preadopcyjne, których, jak wspomniano wcześniej, prowadzenie należy do samorządu województwa. W 2017 r. na terenie Polski działało łącznie 10 regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych, w tym najwięcej w województwie śląskim (4), 2 w województwie podkarpackim i po 1 prowadzonej przez samorząd województwa podlaskiego, pomorskiego, świętokrzyskiego, zachodniopomorskiego. Łączenie w tego typu ośrodkach funkcjonujących w regionie umieszczonych zostało łącznie 112 dzieci, w tym najwięcej na okres powyżej 3 lat (30,4%), od roku do 2 lat (25%) oraz od 2 do 3 lat (17%). Najczęstszym powodem umieszczenia dzieci w regionalnych placówkach opiekuńczo-wychowawczych było uzależnienie alkoholowe rodziców, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych czy przemoc w rodzinie.

Na terenie województwa śląskiego funkcjonował także 1 interwencyjny ośrodek preadopcyjny, w którym znalazło się 19 dzieci. W tym przypadku najczęstszym powodem umieszczenia dziecka w

⁶⁹ Na podstawie sprawozdania *Wspieranie Rodziny i System Pieczy Zastępczej WRiSPZ-P za II półrocze 2017 r.*

tej formie instytucjonalnej pieczy zastępczej było, podobnie jak w przypadku regionalnych ośrodków opiekuńczo-wychowawczych, uzależnienie rodziców od alkoholu.⁷⁰

Ekonomia społeczna

Ekonomia społeczna to sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu⁷¹.

Według definicji zawartej w Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES)⁷² w sferze ekonomii społecznej działają podmioty ekonomii społecznej, należące do czterech głównych grup:

- przedsiębiorstwa społeczne;
- podmioty reintegracyjne, służące reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej;
- podmioty działające w sferze pożytku publicznego, które prowadzą działalność ekonomiczną i zatrudniają pracowników, choć ich aktywność nie jest oparta na ryzyku ekonomicznym;
- podmioty sfery gospodarczej, które tworzone były jednak w związku z realizacją celu społecznego bądź dla których leżący we wspólnym interesie cel społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej.

Spółdzielnie socjalne, które stanowią szczególną grupę przedsiębiorstw społecznych⁷³, są tworzone w większości przez osoby zagrożone marginalizacją ze względu na bezrobocie, niepełnosprawność czy zaburzenia psychiczne, mające trudności ze znalezieniem pracy. Zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych jest dla nich szansą na aktywizację społeczną i zawodową, integrację, podniesienie kwalifikacji. W Ogólnopolskim Katalogu Spółdzielni Socjalnych⁷⁴ na koniec 2017 roku widniało 157 spółdzielni z województwa śląskiego. Na podstawie informacji udostępnianych przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej i ogólnodostępnych wykazów, liczbę aktywnych wówczas spółdzielni socjalnych w regionie szacuje się na 146.

Co się tyczy jednostek reintegracji społeczno-zawodowej, w województwie śląskim w 2017 roku funkcjonowało 135 podmiotów tego typu, tj.:

- 23 Centra Integracji Społecznej (CIS);
- 44 Kluby Integracji Społecznej (KIS);
- 13 Zakładów Aktywności Zawodowej (ZAZ);
- 55 Warsztatów Terapii Zajęciowej (WTZ).

⁷⁰ Na podstawie *sprawozdania Wspieranie Rodziny i System Pieczy Zastępczej WRiSPZ-M za II półrocze 2017 r.*

⁷¹ Definicja ekonomii społecznej zastosowana w „Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej”, przyjętym uchwałą nr 164 Rady Ministrów z dnia 12 sierpnia 2014.

⁷² „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej”, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2014, s. 14.

⁷³ Proces weryfikacji czy spółdzielnia socjalna spełnia warunki przedsiębiorstwa społecznego przebiega inaczej niż w przypadku innych podmiotów ekonomii społecznej. Zob. *Rekomendacje Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dotyczące sporządzenia listy przedsiębiorstw społecznych (PS)*.

⁷⁴ <http://www.spoldzielniesocjalne.org/opis.htm>.

Centra Integracji Społecznej były prowadzone przez: jednostki samorządu terytorialnego (8 CIS), stowarzyszenia (8 CIS), fundacje (6 CIS), spółdzielnię socjalną (1 CIS). W latach 2009-2017 zajęcia w CIS rozpoczęło ogółem 5 709 osób, a ukończyło 4 178⁷⁵.

W Rejestrze Klubów Integracji Społecznej w województwie śląskim⁷⁶, w 2017 r. znajdowały się 44 tego typu podmioty, ulokowane w 26 powiatach. W latach 2012-2017 zajęcia w KIS rozpoczęło ogółem 12 494 osób, a ukończyło 9 170⁷⁷.

W 2017 r. w regionie działało 13 Zakładów Aktywności Zawodowej (ZAZ), w których zatrudnienie znalazło 591 osób [wg stanu na koniec roku]⁷⁸. Spośród niniejszych Zakładów dziewięć prowadzonych było przez organizacje społeczne, z czego 5 przez stowarzyszenia, 1 przez fundację, 3 przez społeczne podmioty wyznaniowe. Działalność śląskich ZAZ obejmuje świadczenie usług gastronomicznych, szkoleniowych, hotelarskich, usług pralniczych, szwalniczych, dekoratorskich, krawieckich, poligraficznych, stolarskich, zagospodarowania i utrzymania terenów zielonych i leśnych, obsługi monitoringu oraz produkcji w gospodarstwach ogrodniczym i rolniczym⁷⁹.

Na terenie województwa śląskiego funkcjonowało w 2017 r. 55 Warsztatów Terapii Zajęciowej (WTZ), z czego 44 placówki były prowadzone przez organizacje społeczne, w tym: w 30 przypadkach przez stowarzyszenia, w 10 przez społeczne podmioty wyznaniowe, a w 4 przez fundacje. Pozostałe działały przy jednostkach samorządu terytorialnego. W 2016 roku w zajęciach oferowanych przez WTZ uczestniczyło 2 648 osób. Zatrudnienie podjęło 28 osób (spośród 154 uczestników, którzy opuścili zajęcia), w tym 10 w ZAZ i 5 w Zakładzie Pracy Chronionej.

Tabela 15. Rozkład terytorialny jednostek reintegracji społeczno-zawodowej w województwie śląskim w 2017 r.

Powiat	CIS	KIS	ZAZ	WTZ
BĘDZIŃSKI	0	3	0	1
BIELSKI	1	9	0	0
BIELSKO-BIAŁA	1	2	1	3
BIERUŃSKO-LĘDZIŃSKI	0	1	0	1
BYTOM	1	1	1	2
CHORZÓW	0	1	0	2
CIESZYŃSKI	0	1	0	1
CZĘSTOCHOWA	3	0	1	1
CZĘSTOCHOWSKI	2	0	0	1
DĄBROWA GÓRNICZA	1	1	0	1
GLIWICE	0	1	1	2
GLIWICKI	0	0	0	2
JASTRZĘBIE-ZDRÓJ	0	1	1	1
JAWORZNO	1	0	0	1
KATOWICE	0	2	1	5
KŁOBUCKI	0	0	0	2

⁷⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, Sprawozdania CIS za lata 2009-2017.

⁷⁶ prowadzonym na podstawie art. 18a ustawy o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. 2016 r. poz. 1828 ze zm.)

⁷⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, Sprawozdania KIS za lata 2012-2017.

⁷⁸ Dane *Wydziału Zdrowia i Polityki Społecznej* Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

⁷⁹ Zakłady Aktywności Zawodowej działające na terenie Województwa Śląskiego: <https://niepełnosprawni.slaskie.pl/content/zaklady-aktywnosci-zawodowej-dzialajace-na-terenie-wojewodztwa-slaskiego>.

LUBLINIECKI	0	1	0	1
MIKOŁOWSKI	1	1	2	2
MYSŁOWICE	0	0	0	1
MYSZKOWSKI	2	0	0	2
PIEKARY ŚLĄSKIE	0	1	0	1
PSZCZYŃSKI	0	2	0	1
RACIBORSKI	0	1	0	1
RUDA ŚLĄSKA	0	1	1	1
RYBNICKI	0	1	0	1
RYBNIK	0	1	0	2
SIEMIANOWICE ŚLĄSKIE	0	1	0	1
SOSNOWIEC	0	1	0	2
ŚWIĘTOCHŁOWICE	1	1	0	1
TARNOGÓRSKI	0	1	0	2
TYCHY	1	0	0	1
WODZISŁAWSKI	1	0	1	2
ZABRZE	0	1	1	2
ZAWIERCIAŃSKI	4	2	0	2
ŻORY	1	0	1	1
ŻYWIECKI	2	5	1	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Istotny element sektora ekonomii społecznej stanowią szeroko rozumiane organizacje pozarządowe: fundacje, stowarzyszenia, inne organizacje społeczne podobne do stowarzyszeń, działające jednak na mocy ustaw branżowych lub umów międzynarodowych, jak np. koła łowieckie, rady rodziców lub Polski Czerwony Krzyż, organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego, takie jak kółka rolnicze i koła gospodyń wiejskich, izby i zrzeszenia branżowe, cechy, organizacje samorządu zawodowego zawodów zaufania publicznego, organizacje pracodawców, związki zawodowe, partie polityczne. Zgodnie ze wstępnymi wynikami GUS, w 2016 r. aktywną działalność na terenie kraju prowadziło 91,8 tys. różnego rodzaju organizacji non-profit, z czego 8,2 tys. w województwie śląskim. Przeważały wśród nich podmioty zajmujące się sportem, turystyką, rekreacją, hobby (29%). Kulturę i sztukę jako główną dziedzinę działalności wskazało 12% badanych, edukację i wychowanie, badania naukowe – 10%, pomoc społeczną i humanitarną – 7%. Sprawy zawodowe, pracownicze, branżowe stanowiły domenę działalności zaledwie 4% organizacji. Taki sam odsetek badanych (4%) wskazał rozwój lokalny oraz ochronę zdrowia⁸⁰.

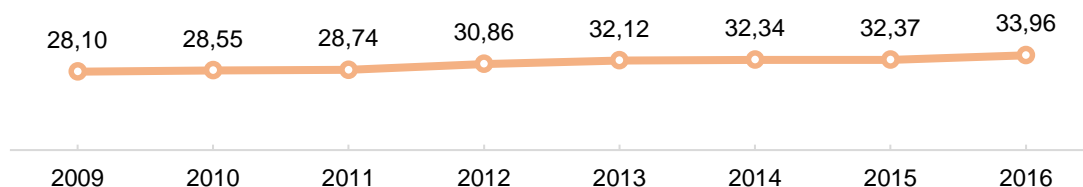
Diagnoza problemów uzależnień w województwie śląskim

Jednym z istotnych problemów zdrowotnych, społecznych i ekonomicznych jest problematyka uzależnień od substancji psychoaktywnych, w tym w szczególności od alkoholu. W województwie śląskim spożycie alkoholu w 2012 roku przypadające na jedną osobę wynosiło około 9,25 l alkoholu

⁸⁰ Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 27.12.2017 r. „Notatka informacyjna. Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2016 r. – wyniki wstępne”: <http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5490/3/7/1/dzialalnosc-stowarzyszen-i-podobnych-organizacji-w2016-wyniki-wstepne.pdf>.

i było nieznacznie wyższe od średniego spożycia w całym kraju.⁸¹ W województwie śląskim obserwowany jest stały trend polegający na zwiększaniu się przeciętnych miesięcznych wydatków na napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe na 1 osobę w gospodarstwach domowych. Ma to związek z ogólnym wzrostem dobrobytu mieszkańców w omawianym okresie.

Wykres 56. Wydatki na napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe na 1 osobę w gospodarstwie domowym w województwie śląskim (w zł).

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Roczniki Statystyczne Województwa Śląskiego 2010-2017, Budżety Gospodarstw Domowych*.

Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych podaje, że ok. 2% populacji kraju to osoby uzależnione od alkoholu. Można zatem przyjąć, że w województwie śląskim szacowana liczba osób uzależnionych od alkoholu wynosi ok. 90 tys. osób. W poszczególnych typach placówek odwykowych w województwie śląskim w 2016 roku zarejestrowano 23 882 pacjentów uzależnionych (w 2012 r. – 23 753), z czego 5 458 (w 2012 r. – 5 456) to kobiety (22,9% pacjentów)⁸². Pacjenci zarejestrowani do placówki leczenia uzależnień po raz pierwszy stanowili w 2016 roku 41,1% z czego 43,2% stanowiły kobiety⁸³. Skuteczność leczenia w różnych typach placówek na terenie województwa śląskiego, mierzona stosunkiem liczby pacjentów rozpoczynających terapię do liczby tych, którzy ukończyli dany program wahała się od 54,7% do 86,3%⁸⁴.

Współzależnienie jest zaburzeniem przejawiającym się w utrwalonej niszczącej formie funkcjonowania związanej z patologicznymi zachowaniami uzależnionego partnera, ograniczającym w istotny sposób swobodę wyboru postępowania, prowadzącym do pogorszenia własnego stanu zdrowia i utrudniającym zmianę własnego położenia na lepsze. Współzależnieniem częściej dotknięte są kobiety. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych szacuje, że ok. 4% populacji to osoby dorosłe żyjące w otoczeniu alkoholika (współmałżonkowie, rodzice). Przenosząc ten odsetek na województwo śląskie można przyjąć, że ok. 152 tys. osób dorosłych żyje w otoczeniu alkoholika, a ok. 30 tys. dzieci wychowuje się w rodzinach alkoholików. Od 229 tys. do 321 tys. osób w województwie śląskim to osoby pijące szkodliwie⁸⁵. W 2016 roku, w województwie śląskim na ogólną liczbę wszystkich zarejestrowanych współzależnionych (4 169 pacjentów), 3 663 pacjentów to kobiety – nieco ponad połowa z wszystkich zarejestrowanych (51,07%) to pacjenci, którzy w 2016 r. pierwszy raz zgłosili się do poradni. Ta sama zależność zachodzi w przypadku kobiet. Nieco ponad połowa pacjentek (50,64%) została zarejestrowana w 2016 r. po raz pierwszy. W 2016 roku w województwie śląskim

⁸¹ TNS OBOP, *Spożycie alkoholu w Polsce w 2012 r. Raport z badania*, 2013 r.

⁸² *Raporty o stanie leczenia odwykowego w województwie śląskim w 2012-2016 roku*, WOTUiW w Gorzycach, na podstawie ankiet *Lecznictwo odwykowe 2011-2016* (<http://woloizol.com.pl>).

⁸³ Ibidem.

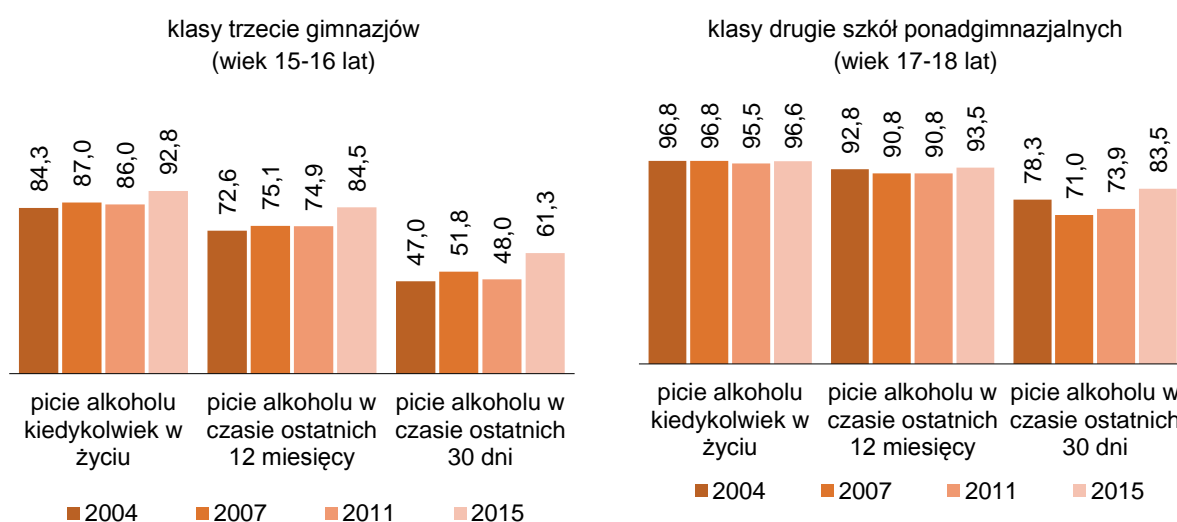
⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ **Picie** szkodliwe to taki wzorzec picia, który już powoduje szkody zdrowotne, fizyczne bądź psychiczne; ale również psychologiczne i społeczne, przy czym nie występuje uzależnienie od alkoholu; za: <http://www.parpa.pl/index.php/szkody-zdrowotne-i-uzaleznienie/picie-ryzykowne-i-szkodliwe>. Obliczenia dokonane przez Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, na podstawie liczby mieszkańców województwa śląskiego na dzień 31.12.2014 podanej przez Główny Urząd Statystyczny.

funkcjonowało w sumie 81 (w 2011 r. – 80) placówek leczenia uzależnień (z których 48 posiadało kontakt z NFZ), w tym: 53 poradnie i przychodnie, 16 dziennych oddziałów terapii uzależnienia od alkoholu, 7 oddziałów całodobowych oraz 5 oddziałów leczenia alkoholowych zespołów abstynencyjnych⁸⁶.

Spżywanie alkoholu przez młodzież jest najczęściej występującym zachowaniem ryzykownym w tej grupie społecznej. Badania Europejskiego Programu Badań Ankietywch w Szkołach ESPAD przeprowadzono w województwie śląskim w latach: 2004, 2007, 2011 oraz 2015 na reprezentatywnej próbie uczniów klas trzecich szkół gimnazjalnych (wiek: 15-16 lat) oraz klas drugich szkół ponadgimnazjalnych (wiek: 17-18 lat). Zestawienie wyników uzyskanych w województwie śląskim w 2015 roku z wynikami z lat poprzednich wskazuje, że po spadku wartości każdego ze wskaźników picia młodzieży w 2011 roku, w roku 2015⁸⁷ zaobserwowano ich wzrost, w szczególności w grupie młodszej (klasy gimnazjalne).

Wykres 57. Spożycie napojów alkoholowych wśród uczniów województwa śląskiego w latach 2004, 2007, 2011 i 2015 (w %).

Źródło: Opracowanie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na podstawie raportu: K. Charzyńska, J. Sierosławski *Używanie Alkoholu i Narkotyków przez Młodzież Szkolną – badania ankietowe zrealizowane w Województwie Śląskim w 2011 r.*, oraz K. Charzyńska, J. Sierosławski, *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2015 r.*, Instytut Psychiatrii i Neurologii.

Wyniki badania przeprowadzonego w 2015 roku w województwie śląskim w ramach ESPAD wskazują, że młodzież z województwa śląskiego stosownie do wyników badania jawi się jako podobnie zagrożona przez wpływ substancji psychoaktywnych, jak ma to miejsce na terenie całego kraju. Porównanie wyników uzyskanych w województwie śląskim i w całym kraju wskazuje na nieco mniejsze rozpowszechnienie używania marihuany wśród młodszych uczniów w województwie śląskim oraz nieco większe – w starszej grupie. Ta prawidłowość dotyczy większości analizowanych okresów czasowych, tj. 2004, 2007, 2011 i 2015 rok⁸⁸. Ponadto, większe

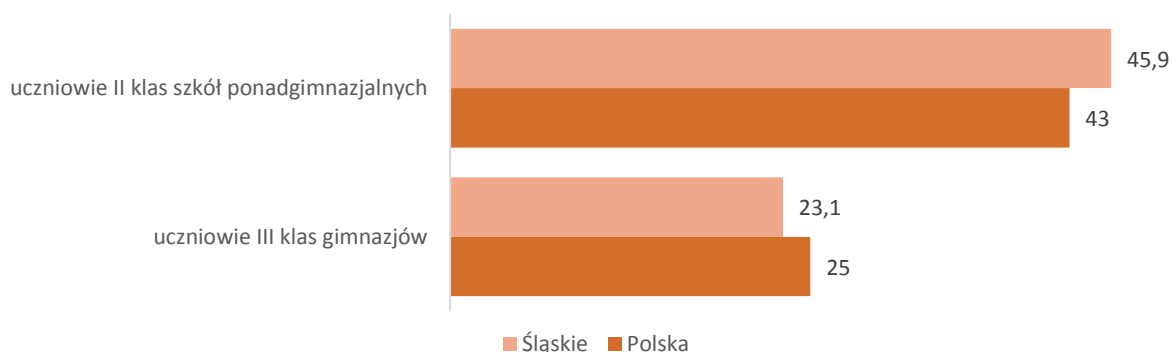
⁸⁶ Raporty o stanie leczenia odwykowego w województwie śląskim... op. cit.

⁸⁷ Raport *Używanie Alkoholu i Narkotyków przez Młodzież Szkolną – badania ankietowe zrealizowane w Województwie Śląskim w 2011 r.*, K. Charzyńska, J. Sierosławski oraz *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2015 r.*, K. Charzyńska, J. Sierosławski, Instytut Psychiatrii i Neurologii.

⁸⁸ *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2004 roku, Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim ESPAD 2007, Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2011 r. oraz Używanie*

rozpowszechnienie eksperymentowania z marihuaną lub haszyszem odnotowano wśród starszych dziewcząt w badanym województwie niż na poziomie ogólnopolskim. Tym zachowaniom uczniów ze starszej grupy towarzyszą większe odsetki badanych w starszej grupie, które deklarowały łatwą dostępność marihuany lub haszyszu oraz mniejsze odsetki badanych, którzy oceniali używanie tej substancji jako bardzo ryzykowne, niż miało to miejsce na terenie całego kraju. Wyniki w obu grupach nie pokazują większych różnic w rozpowszechnieniu eksperymentowania z innymi substancjami nielegalnymi, jak również w ich aktualnym czy częstym używaniu. Badanie wskazało na wysoki poziom używania oraz wzrost rozpowszechnienia używania przetworów konopi w starszej grupie.

Wykres 58. Używanie przetworów konopi w 2015 roku kiedykolwiek w życiu wśród uczniów III klas gimnazjum i II klas szkół ponadgimnazjalnych w województwie śląskim i w Polsce (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Charzyńska, J. Sierostawski, *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2015 r.*, Instytut Psychiatrii i Neurologii.

W 2013 roku w Polsce miał miejsce ponowny (po wprowadzeniu w 2010 roku zmian legislacyjnych dotyczących zakazu wytwarzania, wprowadzania do obrotu oraz reklamy tzw. środków zastępczych), rozwój sklepów z tzw. „dopalaczami”, których w 2014 roku było już około 100. Był o jeden z największych rynków punktów sprzedaży stacjonarnej w Europie⁸⁹. W 2015 roku ponownie gwałtownie wzrosła liczba interwencji medycznych z powodu zatrucia „dopalaczami”. Według danych Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Katowicach w 2014 roku w województwie śląskim zatruciu nowymi narkotykami uległy 602 osoby, a w 2015 roku 2 191 osób (wzrost o 264% w stosunku do 2014 roku), natomiast na skutek spożycia tzw. dopalaczy do szpitala trafiło 465 osób, a w 2015 roku 1 566 chorych. W 2016 roku 961 osób uległo zatruciu nowymi narkotykami, z czego 684 osób było hospitalizowanych, a 2 osoby zmarły. Pomimo tego, iż na poziomie wojewódzkim w 2016 roku odnotowano o 1 230 mniej podejrzeń zatruc lub zatruc nowymi narkotykami w stosunku do roku poprzedniego, ich ogólna liczba jest nadal wysoka. W stosunku do sytuacji epidemiologicznej nowych narkotyków obserwowanej w innych województwach, liczby przypadków rejestrowanych w województwie śląskim oraz łódzkim są najwyższe (wg danych z Ośrodka Kontroli Zatruc w Warszawie). Jak wynika z informacji, większość zatruc spowodowana była dopalaczem w postaci suszu roślinnego o nazwie „Mocarz”, zawierającym syntetyczne

alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2015 r....op. cit.

⁸⁹ A. Malczewski, *Dopalacze wyzwaniem dla systemu pomocy*, Świat Problemów, Nr 11 (274), listopad 2015.

kanabinoidy, o działaniu podobnym do tego, jakie znane jest po spożyciu marihuany, jednakże ok. 800 razy silniejsze⁹⁰.

W latach 2010-2016 najczęstszą przyczyną leczenia pacjentów były zaburzenia zachowania spowodowane naprzemiennym przyjmowaniem kilku substancji psychoaktywnych lub innych substancji psychoaktywnych, a następnie przyjmowanie w celach niemedycznych leków uspokajających i nasennych. W województwie śląskim w 2016 roku w poradniach specjalistycznych związanych z profilaktyką, leczeniem i rehabilitacją uzależnień z powodu zaburzeń spowodowanych używaniem środków psychoaktywnych leczono 4 081 osób (2015 rok – 4 769, 2014 rok – 3 434, 2013 rok – 3 223, 2010 rok – 3 475). Mężczyźni stanowili zwykle 3/4 ogółu leczonych. W latach 2010-2016 roku w województwie śląskim dominującą grupę wśród pacjentów stanowiły osoby w wieku 30-64 lat, a następnie osoby w wieku 19-29 lat. W latach 2011 - 2014 zaobserwować można wzrost liczby pacjentów w najmłodszej grupie wiekowej, tj. 0-18 lat⁹¹.

Tabela 16. Leczeni z zaburzeniami spowodowanymi używaniem środków psychoaktywnych w jednostkach psychiatrycznej opieki ambulatoryjnej w województwie śląskim w roku 2010, 2013, 2014 i 2016.

Wyszczególnienie	2010	2013	2014	2016
Leczeni ogółem w tym:	3 475	3 223	3 434	4 081
Kilka substancji lub inne substancje psychoaktywne	1 512	1 933	2 199	2 830
Leki uspokajające i nasenne	657	367	304	429
Opiaty	377	268	271	264
Używanie tytoniu	338	314	356	192
Kanabinole	290	254	217	247
Inne substancje pobudzające, w tym kofeina	174	72	76	86
Lotne rozpuszczalniki	36	6	5	7
Substancje halucynogenne	24	4	4	14
Kokaina	20	4	2	12

Źródło: opracowanie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej na podstawie: Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2009 roku*, s. 8, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2010 roku*, s. 8, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2011 roku*, s. 3, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2012 roku*, s. 8, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2013 roku*, s. 8, *Leczeni z powodu zaburzeń psychicznych, uzależnień od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych – ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2014 i 2015 roku*, s. 440-444, *Zdrowie mieszkańców woj. śląskiego w liczbach 2016 (leczeni w jednostkach ambulatoryjnych)*, www.katowice.uw.gov.pl.

Niepełnosprawność

Nie istnieje jedna, powszechnie uznawana definicja niepełnosprawności. Niejednorodność wynika z różnego definiowania niepełnosprawności w poszczególnych krajach. Zróżnicowanie to odnosi się zarówno do definicji niepełnosprawności biologicznej, jak też określania niepełnosprawności prawnej. W Polsce stosowane są co najmniej dwie definicje osób z niepełnosprawnościami. Pierwsza wynika z przepisów prawa i dotyczy prawnej podstawy kwalifikacji do grupy osób niepełnosprawnych. Natomiast druga, znacznie szersza, stosowana jest w statystyce GUS. Definicja statystyczna obejmuje nie tylko osoby niepełnosprawne prawnie, ale również takie, które

⁹⁰ Państwowa Inspekcja Sanitarna, *Ocena stanu sanitarno-epidemicznego województwa śląskiego za rok 2015*, s. 36. oraz Państwowa Inspekcja Sanitarna, *Ocena stanu sanitarno-epidemicznego województwa śląskiego za rok 2016*, s. 70.

⁹¹ Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2009 roku*, s. 8, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2010 roku*, s. 8, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2011 roku*, s. 3, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2012 roku*, s. 8, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2013 roku*, s. 8, *Leczeni z powodu zaburzeń psychicznych, uzależnień od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych – ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2014 i 2015 roku*, s. 440-444, *Zdrowie mieszkańców woj. śląskiego w liczbach 2016 (leczeni w jednostkach ambulatoryjnych)*, www.katowice.uw.gov.pl.

choć nie posiadają orzeczenia o niepełnosprawności, to jednak deklarują występowanie ograniczeń w wykonywaniu wybranych czynności. Jest to tzw. niepełnosprawność biologiczna.

Według danych pochodzących z Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku w województwie śląskim zamieszkiwało 552,1 tys. osób niepełnosprawnych (prawnie i biologicznie). Stanowili oni 11,9% ogółu ludności województwa. Pod względem liczby niepełnosprawnych mieszkańców województwo śląskie zajmowało pierwsze miejsce wśród województw (osoby te stanowiły 11,8% wszystkich niepełnosprawnych w Polsce), natomiast pod względem częstotliwości występowania niepełnosprawności region znalazł się na 11. miejscu w kraju. Najwięcej osób niepełnosprawnych mieszkało w: Katowicach (40,0 tys.), Częstochowie (35,6 tys.) oraz Sosnowcu (33,3 tys.). Z kolei największym udziałem osób należących do analizowanej kategorii cechowały się: Sosnowiec (15,4%), Chorzów (15,1%) oraz Częstochowa (15,0%). Według metodologii Eurostatu (kryterium UE)⁹² pod koniec 2014 r. w województwie śląskim mieszkało 999 tys. osób, które deklarowały, że odczuwają jakiegokolwiek ograniczenia w wykonywaniu codziennych czynności (tzw. niepełnosprawność biologiczna). Z tej liczby 34% – 338 tys. osób doświadczało poważnych ograniczeń. W stosunku do 2009 roku zbiorowość osób niepełnosprawnych biologicznie zwiększyła się o prawie 44 tys. osób. Do głównych schorzeń, jakie występowały w Polsce u osób niesprawnych biologicznie w 2014 roku należały: uszkodzenia i choroby narządu ruchu (u 54%), schorzenia układu krążenia (u 44%), uszkodzenia i choroby narządu wzroku (u 32%) oraz schorzenia neurologiczne (u 30%)⁹³. Z kolei wg kryterium statystycznego⁹⁴ w 2014 roku do zbiorowości niepełnosprawnych w województwie śląskim należało 595 tys. osób (13,1% populacji województwa). Wśród nich 174 tys. stanowiły osoby niepełnosprawne prawnie i biologicznie, 257 tys. – osoby niepełnosprawne tylko prawnie, zaś 164 tys. – osoby niepełnosprawne tylko biologicznie.

W Polsce niepełnosprawność prawnie orzekają dwa rodzaje instytucji. Z jednej strony jest to ZUS dla celów rentowych oraz powiatowe/wojewódzkie zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności dla celów pozarentowych. Takimi orzeczeniami dysponowało w 2014 r. w województwie śląskim 431 tys. osób (jest to najwyższy wynik w Polsce). O ile liczba bezwzględna mieszkańców dysponujących takim zaświadczeniem jest najwyższa pośród wszystkich regionów Polski, o tyle porównanie udziału niepełnosprawnych prawnie w ogóle mieszkańców sytuuje województwo śląskie wśród regionów z najniższymi wynikami. Sytuacja przedstawia się bardziej niekorzystnie, jeśli porównać liczbę osób z niepełnosprawnością wg kategorii UE (opiera się na samoocenie respondenta⁹⁵). I tak blisko 1 mln osób w województwie śląskim określiło się jako spełniających kryteria niepełnosprawności (2. wynik w Polsce), przy czym ponad 338 tys. osób określiło tę niepełnosprawność jako poważnie ograniczającą (najwyższy wynik w kraju). W tym przypadku udział osób niepełnosprawnych i poważnie niepełnosprawnych w ogóle populacji

⁹² W krajach UE w oparciu o jednolitą definicję niepełnosprawności biologicznej zbierane są dane dotyczące osób niepełnosprawnych biologicznie w ramach Europejskiego Ankietowego Badania Zdrowia (EHIS). W Polsce zostały one przeprowadzone przez GUS w 2009 oraz w 2014 roku i objęły zagadnienia dotyczące niepełnosprawności biologicznej, ograniczeń sprawności niektórych narządów oraz poziomu możliwości samoobsługi i prowadzenia gospodarstwa domowego.

⁹³ *Stan zdrowia ludności Polski w 2014 roku*, GUS, Warszawa 2016, s. 108.

⁹⁴ metodologia stosowana w badaniach zdrowia, tj. posiadanie orzeczenia prawnego lub/i ograniczonej zdolności wykonywania czynności, ale tylko w stopniu poważnym

⁹⁵ Odpowiadali na pytanie: Czy z powodu problemów zdrowotnych miał/a Pan/i ograniczoną zdolność wykonywania czynności, jakie ludzie zwykle wykonują, trwającą co najmniej 6 ostatnich miesięcy?.

- Tak, poważnie ograniczoną
- Tak, ograniczoną, ale niezbyt poważnie
- Nie, nie miałem/tam żadnych ograniczeń.

lokowały województw wśród tych regionów z wyższymi wynikami (odpowiednio 22% stanowili niepełnosprawni wg UE i 7,5% stanowili poważnie niepełnosprawni wg UE).

Tabela 17 Liczba niepełnosprawnych w województwach Polski w 2014 r.

JST	Niesprawni prawnie (tys.)	Niesprawni prawnie (%)	Niesprawni wg UE (tys.)	Niesprawni (poważnie ograniczeni) wg UE (tys.)	Niesprawni wg UE (%)	Niesprawni (poważnie ograniczeni) wg UE (%)
DOLNOŚLĄSKIE	309,6	10,8	586	162,4	20,3	5,6
KUJAWSKO - POMORSKIE	213,9	10,4	444,7	133,8	21,6	6,5
LUBELSKIE	231,2	10,9	470,7	159,4	22,2	7,5
LUBUSKIE	145,0	14,3	242	84,5	24	8,4
ŁÓDZKIE	279,0	11,3	565,3	207,1	22,9	8,4
MAŁOPOLSKIE	330,5	10,1	598,5	160,5	18,4	4,9
MAZOWIECKIE	369,8	6,9	1066	299,7	20,2	5,7
OPOLSKIE	82,3	8,2	158,8	54	15,7	5,4
PODKARPACKIE	204,2	9,7	384,1	131,8	18,3	6,3
PODLASKIE	114,1	9,7	228,3	72,9	19,4	6,2
POMORSKIE	237,5	10,4	517	175,8	22,8	7,7
ŚLĄSKIE	431,0	9,5	998,7	338,1	22	7,5
ŚWIĘTOKRZYSKIE	134,8	10,7	289,8	86,4	23,1	6,9
WARMIŃSKO - MAZURSKIE	164,7	11,5	295	108,1	20,7	7,6
WIELKOPOLSKIE	358,5	10,4	515,5	156	15,1	4,6
ZACHODNIO - POMORSKIE	195,3	11,6	329,3	134,2	19,5	7,9

Źródło: Stan zdrowia ludności Polski w 2014 r., GUS Warszawa 2016

Kwartalne informacje na temat osób niepełnosprawnych prawnie gromadzone są za pomocą reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)⁹⁶. W badaniu do osób niepełnosprawnych zalicza się osoby w wieku 16 lat i więcej, które mają przyznane orzeczenie o stopniu niepełnosprawności lub niezdolności do pracy. W IV kwartale 2017 roku zbiorowość osób niepełnosprawnych prawnie w województwie śląskim liczyła 302 tys. (w 2009 roku – 292 tys.)⁹⁷. Wśród nich największy odsetek stanowiły osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – prawie 44%. Mężczyźni stanowili 52,3%, a kobiety 47,7% osób niepełnosprawnych. W grupie niepełnosprawnych najliczniej reprezentowane były osoby w wieku 65 lat i więcej (ponad 39% ogółu) oraz w wieku 55-64 lata (ponad 29%). Ponad 81% osób niepełnosprawnych zamieszkiwało obszary miejskie. Osoby niepełnosprawne w większości posiadały wykształcenie zasadnicze zawodowe – prawie 42%. Wysoki był również udział osób niepełnosprawnych z wykształceniem średnim zawodowym i policealnym (prawie 23%), a także gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym (niecałe 22%). W IV kwartale 2017 roku (dane BAEL)⁹⁸ współczynnik aktywności

⁹⁶ Od III kwartału 2012 r. do uogólniania wyników BAEL na populację generalną zastosowano dane o ludności Polski w wieku 15 lat i więcej, pochodzące z bilansów opracowanych na podstawie wyników NSP 2011.

⁹⁷ W badaniu reprezentacyjnym BAEL do osób niepełnosprawnych zaliczono osoby w wieku 16 lat i więcej, które mają przyznane orzeczenie o stopniu niepełnosprawności lub niezdolności do pracy.

⁹⁸ *Osoby niepełnosprawne w województwie śląskim w 2017 r. Informacje sygnałne*. Urząd Statystyczny w Katowicach, 22.08.2018 r. <http://katowice.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnaalne/inne-opracowania/osoby-niepelnosprawne-w-wojewodztwie-slaskim-w-2017-r-,18,1.html> [dostęp: 15.11.2018 r.].

zawodowej⁹⁹ osób niepełnosprawnych wynosił 18,5%, zaś wskaźnik zatrudnienia¹⁰⁰ – 17,2%. Te same wskaźniki w populacji ogółem kształtowały się na poziomie 53,1% i 51,2%. Mimo wyraźnych różnic, te i inne statystyki obrazujące sytuację osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy wykazują systematyczną poprawę. W porównaniu z 2009 rokiem w 2017 roku zmniejszyła się liczba osób biernych zawodowo¹⁰¹ z powodu choroby, niepełnosprawności – z 204 tys.¹⁰² do 176 tys.¹⁰³, zaś wzrosła liczba osób aktywnych zawodowo (z 44 tys. do 56 tys. osób). Przy czym, w zbiorowości osób niepełnosprawnych najwyższą aktywność zawodową przejawiają osoby o lekkim stopniu niepełnosprawności. Prawdopodobnie za trudnościami związanymi z zatrudnieniem kryje się ukryta dyskryminacja – uprzedzenia, stereotypy, błędne przekonania o możliwościach niepełnosprawnych pracowników, a także kultura organizacyjna danego przedsiębiorstwa. Na koniec IV kwartału 2017 r. w województwie śląskim liczba pracujących osób niepełnosprawnych wynosiła 52 tys. osób. Było to o 14 tys. więcej niż w 2009 roku. O ile w 2009 roku niepełnosprawne osoby pracujące stanowiły 13%, to w 2017 roku – już 17% tej populacji. Jak wspomniano wcześniej, w latach 2009-2017 współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych wzrósł z 15,1% do 18,5%. Podobnie podniósł się wskaźnik zatrudnienia, z 13,0% do 17,2% (wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych będących w wieku produkcyjnym - od 15 do 64 lat wzrósł z 20,2% do 26,1%). Zwiększenie wartości współczynnika aktywności zawodowej było bezpośrednio związane ze wzrostem zatrudnienia. W latach 2013-2017 w województwie śląskim zdecydowanie zmniejszyła się stopa bezrobocia oraz liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych ogółem. Podobnie spadła liczba bezrobotnych osób niepełnosprawnych. O ile w 2009 roku w województwie śląskim zanotowano 10,4 tys. bezrobotnych należących do tej grupy, o tyle w 2017 roku już tylko 6,9 tys. (spadek o 33,7%).

Na koniec 2016 roku w województwie śląskim funkcjonowało 118 zakładów pracy chronionej, w których pracowało 17 tys. osób, w tym 13,2 tys. niepełnosprawnych¹⁰⁴. W połowie 2018 roku tych zakładów było 111¹⁰⁵. W prowadzonej przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych Ewidencji Zatrudnionych Osób Niepełnosprawnych w Polsce, w grudniu 2017 roku było zarejestrowanych 261 tys. pracowników niepełnosprawnych, których wynagrodzenia są dofinansowywane ze środków PFRON, w tym: na chronionym rynku pracy – 122 tys. osób oraz na otwartym rynku pracy – 138 tys. osób.

W 2017 roku w Polsce żyło 906,5 tys. osób pobierających renty z tytułu niezdolności do pracy z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych. W województwie śląskim takich osób było 123,7 tys. W latach 2009-2017 nastąpił spadek bezwzględnej liczby rencistów: o 31,4% w Polsce i o 29,0% w województwie śląskim. Podobnie wskaźnik osób pobierających renty z tytułu niezdolności do pracy na 1 000 mieszkańców zmniejszył się w obu przypadkach o ok. 10 pp.: z 34,6 do 23,6 w Polsce i z 37,5 do 27,2 w regionie. W 2017 roku przeciętna wysokość renty przyznanej z tytułu niezdolności do pracy z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych w Polsce kształtowała się na poziomie 1 710,38 zł. Wysokość renty socjalnej w województwie śląskim jest od wielu lat wyższa od średniej krajowej i w 2017 roku wyniosła 2 118,88 zł.

⁹⁹ (procentowy udział aktywnych zawodowo w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej);

¹⁰⁰ odsetek ludności pow. 15 lat pracująca zawodowo;

¹⁰¹ wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które nie zostały zaklasyfikowane jako pracujące lub bezrobotne;

¹⁰² *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie śląskim. Wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności przeprowadzonego w IV kwartale 2009 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, marzec 2010, s. 20.

¹⁰³ *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie śląskim w IV kwartale 2017 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2018, s. 50.

¹⁰⁴ Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, *Informacja o niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy*, Katowice, sierpień 2017, s. 10.

¹⁰⁵ Śląski Urząd Wojewódzki, *Wykaz zakładów pracy chronionej z terenu województwa śląskiego*.

Niepełnosprawność stanowi stosunkowo częstą przyczynę korzystania z pomocy społecznej. W 2017 r. zajmowała 4. miejsce zaraz po: ubóstwie, bezrobociu oraz „długotrwałej lub ciężkiej chorobie”. Z powodu niepełnosprawności pomocą objęto w tym czasie 36,5 tys. rodzin liczących ogółem 62,1 tys. osób. Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności stanowiły 29,6% ogółu beneficjentów tej formy wsparcia, a zarazem 1,4% ogółu mieszkańców województwa śląskiego. W latach 2009-2017 w analizowanej dziedzinie zanotowano wahania poziomu, choć generalnie tendencja była malejąca (ze wzrostem w latach 2011-2013). Przez ostatnie 9 lat wskaźnik dotyczący osób objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców był w województwie śląskim znacząco niższy niż w kraju. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w gminach miejskich (14,3), następnie w miejsko-wiejskich (12,8) i wiejskich (11,4). Wśród powiatów największe wartości osiągnęły miasta: Siemianowice Śląskie (22,9), Chorzów (21,9) i Bytom (21,7), a wśród gmin: Żarki (30,7), Krupski Młyn (28,3) i Irządze (24,8)¹⁰⁶.

Analizie poddano również stopień wprowadzonych w województwie śląskim udogodnień, których głównym zadaniem jest umożliwienie poruszania się osób niepełnosprawnych w przestrzeni miejskiej oraz zwiększenie dostępności do usług publicznych. W 2017 r. w województwie śląskim 78,5% ogółu taboru autobusowego (1 552 autobusy) komunikacji miejskiej, 6,0% ogółu taboru autobusowego w komunikacji krajowej i międzynarodowej (59 autobusów) oraz 19,4% ogółu taboru tramwajowego (69 tramwajów) było przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych ruchowo. Z 13 czynnych dworców autobusowych w województwie 7 przystosowanych było do obsługi osób niepełnosprawnych ruchowo. W oparciu o informacje Polskich Kolei Państwowych w 2017 r. w województwie śląskim odnotowano 7 stacji, na których przez 24 godziny na dobę świadczona jest pomoc osobom niepełnosprawnym i osobom o ograniczonej możliwości poruszania się. Należą do nich: Bielsko-Biała Główna, Częstochowa Osobowa, Częstochowa Stradom, Gliwice, Katowice, Sosnowiec Główny i Tarnowskie Góry.

W końcu lipca 2017 r. turystyczne obiekty noclegowe zlokalizowane na terenie województwa śląskiego najczęściej dysponowały parkingami z miejscami wyznaczonymi dla osób niepełnosprawnych (226 obiektów). Pochylnie wjazdowe posiadało 187 obiektów noclegowych, a w 147 obiektach turyści mogli korzystać z windy przystosowanej dla osób niepełnosprawnych ruchowo. Drzwi otwierane automatycznie jako udogodnienie dla osób niepełnosprawnych odnotowano w 109 obiektach noclegowych.

Wśród bibliotek publicznych posiadających udogodnienia dla osób niepełnosprawnych w końcu 2017 r. wejście do budynku przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich posiadało ponad 41% obiektów, natomiast udogodnienia wewnątrz budynku występowały w co czwartej instytucji.

W końcu 2017 r. prawie 54% obiektów muzealnych zlokalizowanych na terenie województwa śląskiego było przystosowanych dla potrzeb osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich, w tym przystosowane wejście do budynku posiadało ponad 52% obiektów, natomiast udogodnieniami wewnątrz budynku dysponowało prawie 48% obiektów. Ponad 10% obiektów wyposażonych było w udogodnienia dla osób niewidzących i słabowidzących.

Większość galerii sztuki (prawie 67%) było przystosowanych dla potrzeb osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich, w tym przystosowane wejście do budynku posiadało

¹⁰⁶ 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie MRPIPS-03, meldunek za okres I-XII 2017 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

ponad 64% obiektów, natomiast udogodnieniami wewnątrz budynku dysponowało prawie 60% obiektów.

W końcu 2017 r. w województwie śląskim 47 kin stałych posiadało wejście przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, w tym 39 obiektów posiadało udogodnienia wewnątrz budynku.

Spośród 20 teatrów i instytucji muzycznych zlokalizowanych na terenie województwa śląskiego w końcu 2017 r. 19 było przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich (zarówno wejście do budynku, jak i udogodnienia wewnątrz budynku), natomiast 3 wyposażone były w udogodnienia dla osób niewidzących i słabowidzących.

W 2017 r. w województwie śląskim funkcjonowały 372 centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice, z których prawie 49% było przystosowanych dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich, przy czym większość tych obiektów (ponad 98%) miała udogodnienia przy wejściu do budynku, natomiast prawie 67% obiektów dysponowało udogodnieniami wewnątrz budynku.

W końcu 2017 r. wśród 3 231 przychodni i praktyk lekarskich działających w województwie śląskim ponad 64% posiadało podjazdy ułatwiające wejście do budynku, ponad 15% było wyposażonych w windy dostosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, ponad 6% posiadało automatycznie otwierane drzwi. W ponad 62% podmiotów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej znajdowały się toalety przystosowane dla osób niepełnosprawnych. Stosunkowo mało było podmiotów wyposażonych w udogodnienia dla osób słabowidzących i niewidomych (2,0%) oraz niedosłyszących i niesłyszących (1,1%).

Spośród 1 526 aptek ogólnodostępnych na koniec 2017 r. ponad 49% posiadało pochylnie ułatwiające wejście do budynku, a w ponad 4% aptek ogólnodostępnych znajdowały się automatycznie otwierane drzwi wejściowe¹⁰⁷.

Bezdomność

Bezdomność jest jednym z najpoważniejszych zagrożeń społecznych w życiu człowieka, które naruszają podstawy jego bytu.

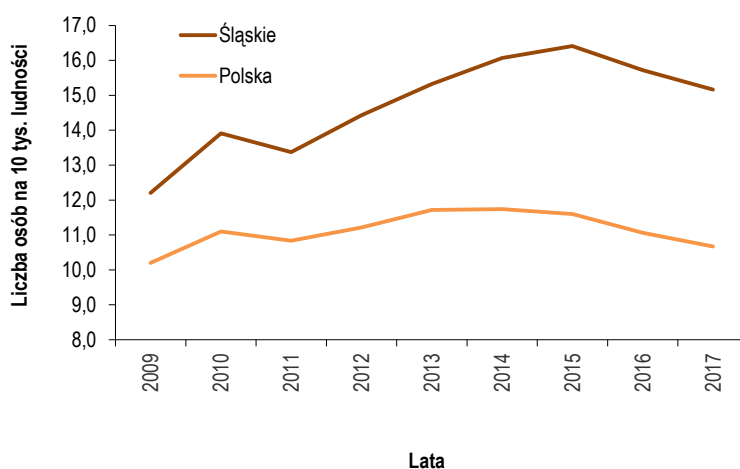
Według danych Departamentu Pomocy i Integracji Społecznej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej liczba osób bezdomnych zdiagnozowanych w trakcie ogólnopolskiego badania w 2017 r. wyniosła w województwie śląskim 4 782 (w Polsce 33 408 osób). W porównaniu z rokiem 2015, liczba osób bezdomnych wzrosła o 367 osób, tj. 8,3% (w Polsce zmalała o 2 753 osoby, tj. o 7,6%). Najwięcej osób bezdomnych przebywało w tym czasie w województwie: mazowieckim (4 785 osób), śląskim (4 782 osoby) i pomorskim (3 319 osób). Najmniej w województwie: podlaskim (693 osoby), świętokrzyskim (762 osoby) oraz lubuskim (886 osób). W ujęciu względnym (w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców) województwo śląskie uplasowało się na 3. miejscu z wartością wskaźnika wynoszącą 1,1. Wyższe wartości zanotowano w województwach: zachodniopomorskim (1,5) i pomorskim (1,4), natomiast średnia dla całego kraju wyniosła 0,9¹⁰⁸. W gminach miejskich wskaźnik objętych pomocą społeczną z tytułu bezdomności w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wyniósł 18,9, w gminach miejsko-wiejskich 7,9, natomiast w wiejskich

¹⁰⁷ Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, *Informacja o niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy*, Katowice, sierpień 2017, s. 5-6.

¹⁰⁸ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Informacja na stronie internetowej MRPiPS, <https://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/pomoc-spooleczna/art,8681,mniej-osob-bezdomnych.html> [odczyt z dnia 08.01.2018 r.]; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

zaledwie 4,0. Wśród powiatów charakteryzujących się najwyższą wartością analizowanego wskaźnika znalazły się: Częstochowa (26,0), Rybnik (25,3) oraz Katowice (25,0).

Wykres 59. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 10 tys. mieszkańców w latach 2009-2017.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS/MRPIPS-03 za lata 2009-2017, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Korzystający z pomocy społecznej¹⁰⁹

W 2017 r. w województwie śląskim pomocą społeczną objętych było 98 802 rodzin¹¹⁰. Liczyły one 209 491 osób. Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był znacznie niższy niż przeciętnie w kraju i kształtował się na poziomie 4,6% (w całej Polsce było to 6,9%). W latach 2010-2017 liczba wspieranych rodzin zmniejszyła się o 32 032, tj. 24,5%, natomiast liczba osób w tychże rodzinach o 127 872, tj. 37,9%, na co złożyło się wiele czynników, w tym: poprawa sytuacji gospodarczej oraz będące jej skutkiem zmniejszenie się poziomu bezrobocia, utrzymywania na niezmiennym poziomie kryteriów dochodowych uprawniających do otrzymania pomocy¹¹¹, a także wdrożenia programu „Rodzina 500 plus”. Najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim w 2017 r. było ubóstwo. Na dalszych miejscach znajdowały się: bezrobocie, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego. Z kolei najrzadziej korzystano ze wsparcia systemu pomocy społecznej z uwagi na potrzebę ochrony ofiar handlu ludźmi, trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, sieroctwa oraz klęski żywiołowej lub ekologicznej. Porównując wskaźniki liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej wg przyczyn jej udzielenia w województwie śląskim i całym kraju, w przeliczeniu na 1 000 ludności, można stwierdzić, że w 2017 r. wszystkie wskaźniki dla województwa śląskiego z wyjątkiem jednego – bezdomności – były niższe, czasem znacznie, od analogicznych dla całej Polski. W latach 2010-2017 największy spadek liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną zanotowano w przypadku najczęstszych jej przyczyn: bezrobocia (71 241 osoby, tj. 43,3%), ubóstwa (42 557 osób, tj. 29,2%) oraz bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (35 710 osób, tj. 37,4%).

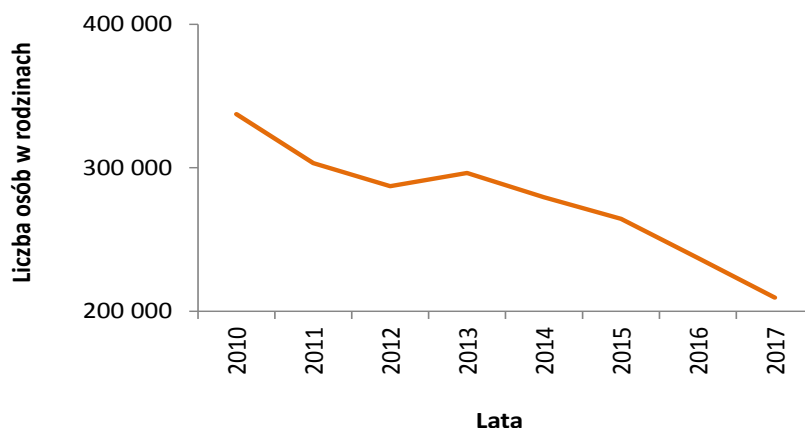
¹⁰⁹ Na podstawie: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPIPS-03 oraz Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹¹⁰ Ustawa o pomocy społecznej definiuje rodzinę jako „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące” (art. 6 ust. 14).

¹¹¹ Wzrost dochodów (w tym będących wynikiem wdrożenia programu „Rodzina 500 plus”) oraz utrzymujący się na niezmiennym poziomie poziom kryteriów dochodowych powodują, że dochody coraz mniejszej liczby osób i rodzin mieszczą się poniżej obowiązujących kryteriów.

Wzrosty wystąpiły w przypadku trzech kategorii: bezdomności (467 osób, tj. 7,2%), narkomanii (158 osób, tj. 29,6%) oraz klęski żywiołowej lub ekologicznej (128 osób, tj. 61,5%).

Wykres 60. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną – województwo śląskie, w latach 2010-2017.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS/MRPiPS-03 za lata 2010-2017.

Społeczeństwo obywatelskie

Budżet obywatelski

Na mocy Uchwały Zarządu Województwa Śląskiego nr 915/254/V/2018 z dnia 24.04.2018 r. został ogłoszony otwarty konkurs ofert na zadanie publiczne Województwa Śląskiego pod nazwą: „Projekt wojewódzkiego budżetu obywatelskiego, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieżowego budżetu obywatelskiego”. Jego głównym celem było stworzenie mechanizmu wojewódzkiego budżetu obywatelskiego wraz z udziałem interesariuszy projektu (podmioty trzeciego sektora, mieszkańcy województwa, urzędnicy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego w Katowicach). Dodatkowe cele obejmowały propagowanie partycypacji społecznej w regionie, a także podniesienie świadomości obywatelskiej.

W dniu 18 października 2018 roku przyjęto wymagania, jakie powinien spełniać projekt budżetu obywatelskiego Województwa Śląskiego (Uchwała Sejmiku Województwa Śląskiego nr V/59/2/2018). Zgodnie z nimi Marszałkowski Budżet Obywatelski Województwa Śląskiego to środki pieniężne z budżetu Województwa Śląskiego przeznaczone na realizację zadań, które zostały wybrane przez mieszkańców w bezpośrednim głosowaniu. Środki na realizację zadań dzielą się na pulę wojewódzką obejmującą całość województwa (1/4 środków) oraz pule podregionalne składające się z grup powiatów, zawierających co najmniej po dwa powiaty (razem 3/4 środków). Zgłaszane zadania muszą mieć wojewódzki charakter, zawierać się w zakresie zgodnym z ustawą o samorządzie województwa oraz być prawnotechnicznie wykonalne i możliwe do zrealizowania w jednym roku budżetowym. Istotne jest, iż zadania, które posiadają charakter inwestycyjny i/lub infrastrukturalny można realizować jedynie na mieniu Województwa. W ramach budżetu obywatelskiego każdy mieszkaniec ma prawo poprzeć lub zgłosić więcej niż jedno zadanie, przy czym głosować (na portalu obsługującym) może tylko raz.

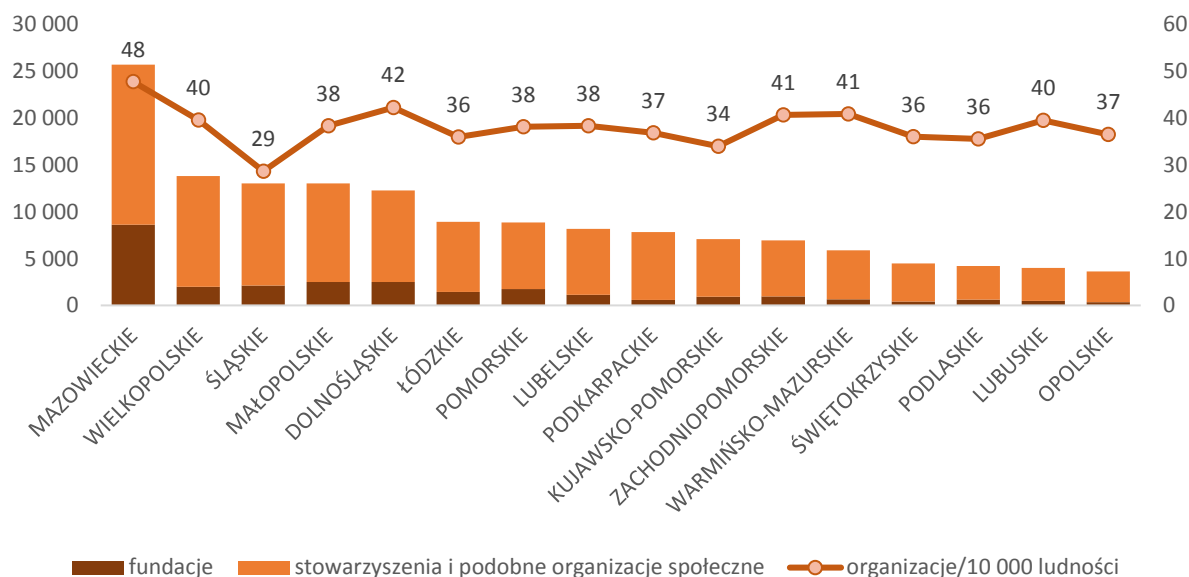
Organizacje pozarządowe

W Polsce w 2017 roku funkcjonowało 147 946 organizacji pozarządowych, w tym 27 015 fundacji oraz 120 931 stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych. W województwie śląskim działało 8,82% z tych organizacji, tj. 13 043 instytucji, co stanowiło trzeci wynik wśród województw. Najwięcej organizacji znajdowało się na terenie województwa mazowieckiego – 25 737 (17,40%) oraz wielkopolskiego

Najniższa wartość w kraju liczby organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10. tys. mieszkańców.

– 13 821 (9,34%). Zupełnie inaczej sytuacja przedstawiała się według ilości organizacji w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Najwyższe wartości wskaźnika występowały w województwach mazowieckim (48), dolnośląskim (42), warmińsko-mazurskim (41), zachodniopomorskim (41), wielkopolskim (40), a także lubuskim (40). W województwie śląskim na 10 tys. ludności przypadło jedynie 29 organizacji i był to wynik mniejszy od średniej krajowej (38) oraz najniższy wśród województw.

Wykres 61. Organizacje pozarządowe według województw w 2017 r.

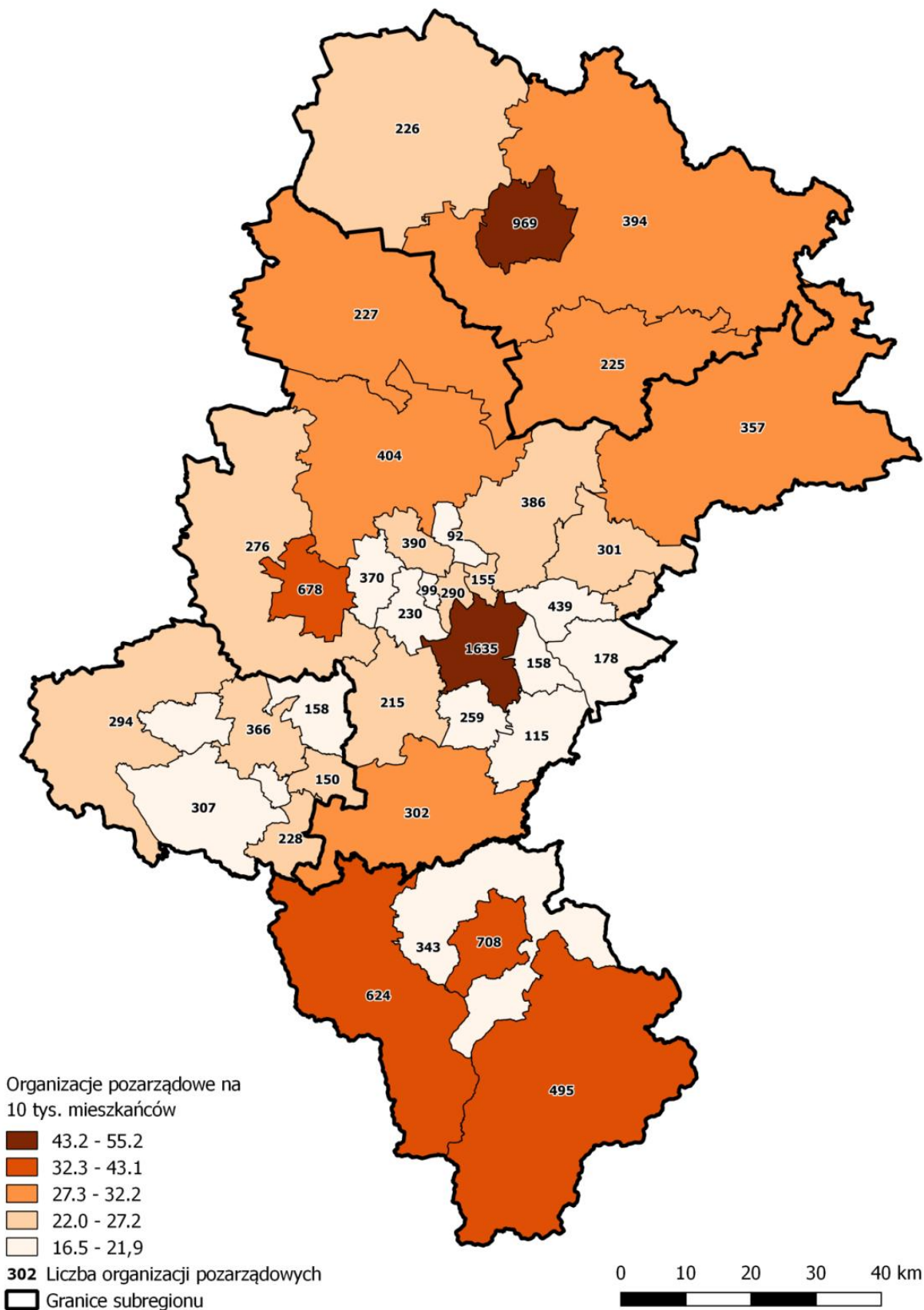

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W latach 2009-2017 ilość organizacji pozarządowych w województwie śląskim regularnie się zwiększała. W porównaniu z 2009 rokiem, gdy na terenie regionu działało 8 886 organizacji, nastąpił wzrost aż o 46,78%. Według danych za 2017 rok na terenie regionu wśród organizacji dominowały stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, których liczebność wynosiła 10 931 (83,81%). Oprócz nich funkcjonowało też 2 112 fundacji (16,19%). W 2017 roku zarejestrowano 686 nowych organizacji pozarządowych, a wyrejestrowano natomiast 170.

Najwięcej organizacji pozarządowych funkcjonowało na terenie miasta Katowice (1 635). Wśród nich występowało 1 197 stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz 438 fundacji. Liczne organizacje były też w Częstochowie (969), Bielsku-Białej (708), Gliwicach (678) oraz w powiecie cieszyńskim (624). Podobnie kształtuje się ranking pod względem ilości organizacji przypadających na 10 tys. ludności. W Katowicach na 10 tys. mieszkańców przypadło 55 organizacji, w Częstochowie 43, w Bielsku Białej 41, w Gliwicach 37, natomiast w powiecie cieszyńskim 35. Najniższe wartości wskaźnika odnotowano w Piekarach Śląskich (17), Rudzie Śląskiej (17), powiecie bieruńsko-lędzińskim (19), Jaworznie (19), a także w powiecie wodzisławskim (19).

Mapa 25. Organizacje pozarządowe w powiatach województwa śląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Zarządzanie kryzysowe i bezpieczeństwo publiczne

Krajowy System Ratowniczo -Gaśniczy na terenie województwa śląskiego¹¹²

W 2017 roku na terenie województwa śląskiego sieć jednostek krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego składała się łącznie z 413 różnego rodzaju jednostek i placówek. Sieć tworzyło w szczególności:

- 31 komend powiatowych i miejskich PSP, w strukturach których funkcjonowało 46 jednostek ratowniczo-gaśniczych Państwowej Straży Pożarnej oraz 3 posterunki interwencyjne PSP (w Siewierzu, Szczekocinach oraz Czechowicach –Dziedzicach);
- 1 jednostka ratowniczo–gaśnicza funkcjonująca w strukturach Centralnej Szkoły PSP w Częstochowie;
- 1 jednostka Wojskowej Ochrony Przeciwpożarowej (18 Bielski Batalion Powietrznodesantowy);
- 378 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej;
- 2 placówki szpitalne funkcjonujące w ramach systemu na podstawie porozumień zawartych na szczeblu centralnym (Centrum Leczenia Oparzeń w Siemianowicach Śląskich i Zakład Opieki Zdrowotnej MSWiA w Katowicach).

Ratownictwo specjalistyczne na terenie województwa śląskiego realizowało 46 Jednostek Ratowniczo – Gaśniczych Państwowej Straży Pożarnej (JRG PSP) województwa śląskiego. W ramach ratownictwa specjalistycznego działania prowadzone były w ramach 5 typów:

1. Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Technicznego (3 specjalistyczne grupy ratownictwa):
 - SGRT „Dąbrowa Górnicza-Gliwice” w której skład wchodzi:
 - JRG „Dąbrowa Górnicza”
 - JRG „Gliwice”
 - SGRT „Bielsko-Biała”
 - SGRT CSPSP „Częstochowa”¹¹³
2. Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Chemiczno-Ekologicznego (4 specjalistyczne grupy ratownictwa):
 - SGRChem-Eko „Bielsko-Biała”
 - SGRChem-Eko „Częstochowa”
 - SGRChem-Eko „Gliwice -Łabędy”
 - SGRChem-Eko „Katowice -Piotrowice”
3. Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Wysokościowego (2 specjalistyczne grupy ratownictwa):
 - SGRW „Radzionków”
 - SGRW „Jastrzębie Zdrój”
4. Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Wodno-Nurkowego (2 specjalistyczne grupy ratownictwa wodno-nurkowego):
 - SGRW-N „Bytom”
 - SGRW-N OSP „Częstochowa”
5. Specjalistyczna Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza (2 specjalistyczne grupy Poszukiwawczo-Ratownicze):
 - SGPR „Jastrzębie Zdrój”
 - SGPR „Radzionków”

¹¹² Realizacja zadań Krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (KSRG) w województwie śląskim w 2017 roku, KW PSP w Katowicach.

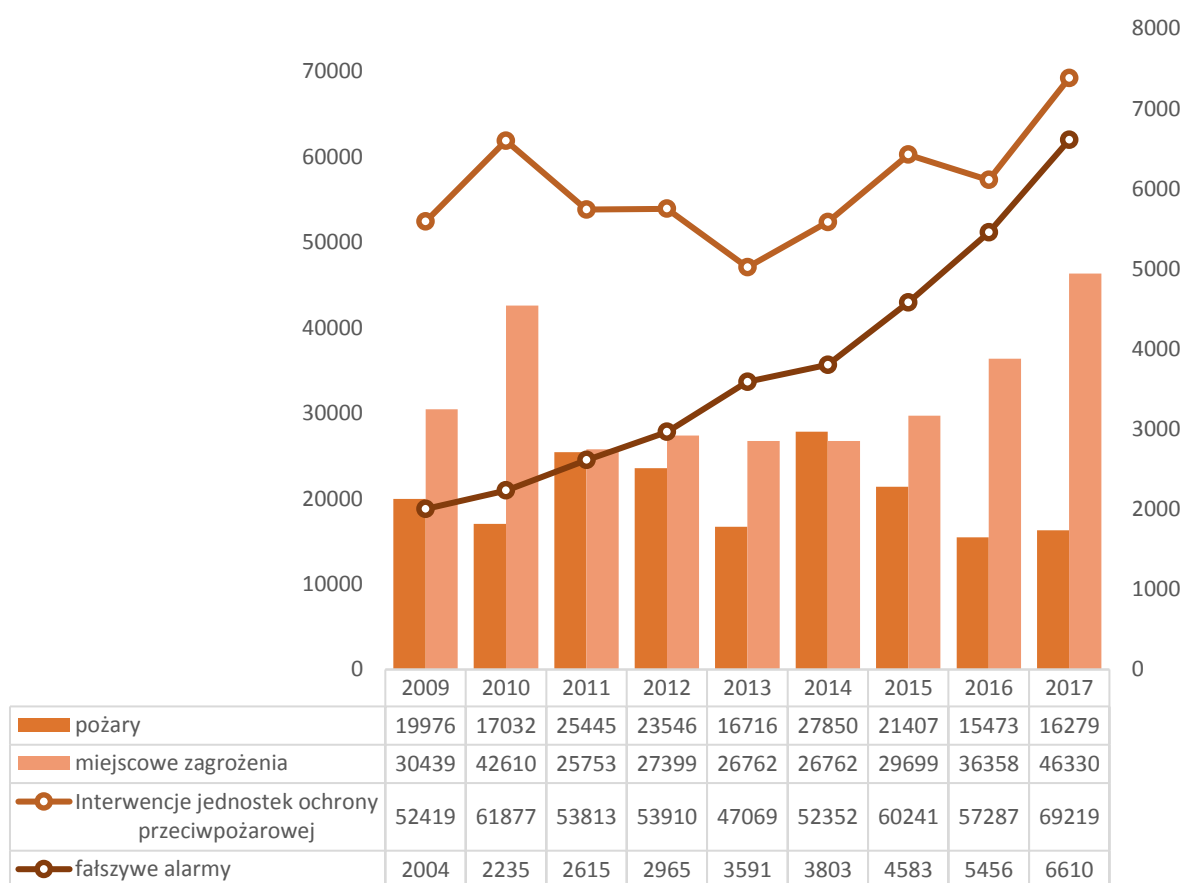
¹¹³ SGRT CSPSP - Specjalistyczna Grupa Ratownictwa Technicznego Centralnej Szkoły Państwowej Straży Pożarnej

Interwencje jednostek Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego województwa śląskiego

W 2017 r. strażacy przeprowadzili łącznie 69 219 interwencji, była to liczba większa niemal o 12 000 interwencji niż rok wcześniej. Od 2013 r. liczba ta rośnie, a wzrost ten spowodowany jest przede wszystkim zwiększającą się liczbą interwencji związanych z zagrożeniami miejscowymi, które stanowią główny powód wyjazdów straży pożarnej. Niestety wzrasta też liczba fałszywych alarmów. Od początku badanego okresu, tj. od 2009 roku, liczba fałszywych alarmów potroiła się. Jednak tylko niewielka część z nich wynika ze złośliwości (w 2017 r. niecałe 4%)¹¹⁴, a w większości wynikają one z dobrej woli wzywającego.

Wzrastająca liczba interwencji PSP oraz liczby poszkodowanych na przestrzeni lat.

Wykres 62. Liczba interwencji jednostek ochrony przeciwpożarowej w województwie śląskim w latach 2009-2017.

Źródło: Realizacja zadań KSRG w województwie śląskim w 2017 roku, KW PSP w Katowicach.

W czasie zdarzeń obsługiwanych przez jednostki z województwa śląskiego w 2017 roku, śmierć poniosło 341 osób, było to o 57 osób więcej niż rok wcześniej. Ranne w zdarzeniach zostały 8 472 osoby oraz 56 ratowników. Podobnie jak w przypadku zgonów, liczba osób rannych wzrosła w porównaniu z 2016 r. jednak liczba rannych ratowników zmalała z poziomu 68 ratowników.

Spośród wszystkich jednostek organizacyjnych PSP województwa śląskiego w 2017 r. najczęściej interweniowała KM PSP Częstochowa. Strażacy z tej jednostki wyjeżdżali do interwencji 7 419 razy, niemal o 2 000 razy więcej niż druga pod względem interwencji KM PSP Bielsko-Biała. Od 2013 r. we wszystkich jednostkach organizacyjnych zanotowano wzrosty liczby interwencji.

¹¹⁴ Realizacja zadań KSRG w województwie śląskim w 2017 roku, KW PSP w Katowicach.

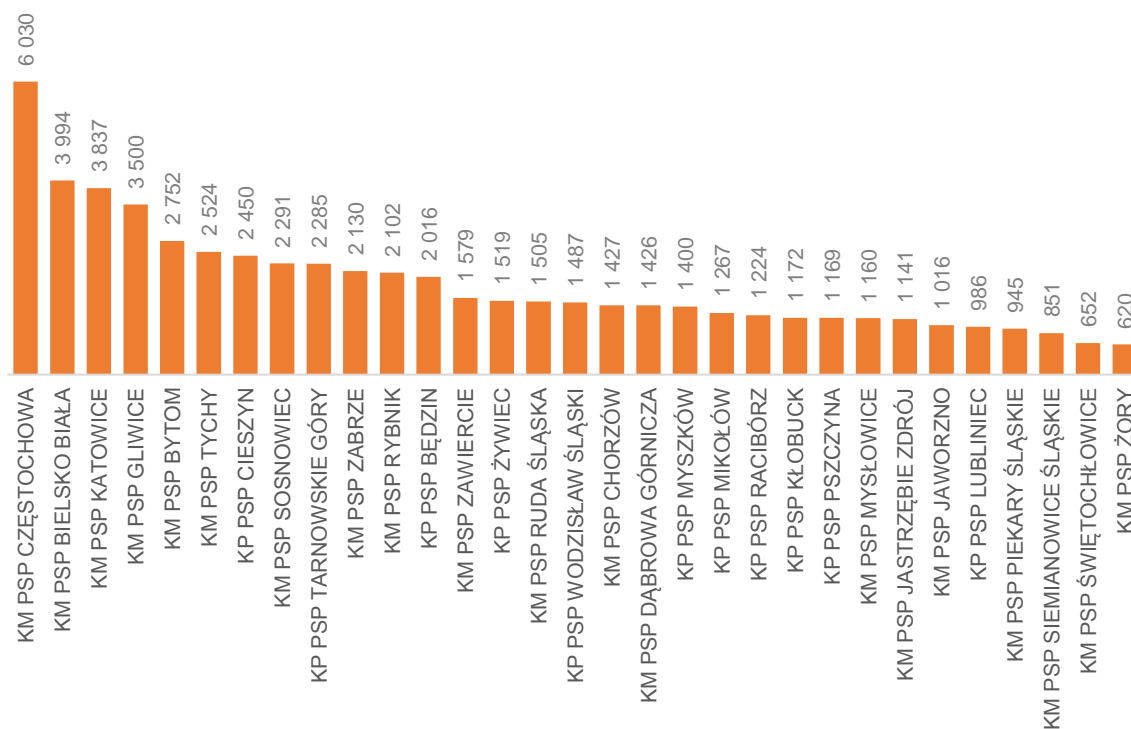
Tabela 18. Liczba interwencji jednostek organizacyjnych PSP województwa śląskiego w latach 2013-2017.

	2013	2015	2016	2017	Średnia 2013-2017
KP PSP Będzin	1 593	2 098	1 954	2 420	2 016
KM PSP Bielsko Biała	2953	3 663	3 859	5 501	3 994
KM PSP Bytom	2 581	2 829	2 639	2 959	2 752
KM PSP Chorzów	1 219	1 375	1 475	1 639	1 427
KP PSP Cieszyn	1 756	2 118	2 307	3 617	2 450
KM PSP Częstochowa	4 641	6 149	5 912	7 419	6 030
KM PSP Dąbrowa Górnicza	1 290	1 522	1 369	1 522	1 426
KM PSP Gliwice	2 797	3552	3 632	4 020	3 500
KM PSP Jastrzębie Zdrój	901	1 252	1 035	1 376	1 141
KM PSP Jaworzno	902	1 091	1 003	1 067	1 016
KM PSP Katowice	2 948	3 834	3 911	4 653	3 837
KP PSP Kłobuck	874	1 304	1 073	1 435	1 172
KP PSP Lubliniec	809	1 035	1 046	1 052	986
KP PSP Mikołów	967	1 686	1 145	1 269	1 267
KM PSP Mysłowice	1 152	1 142	1 166	1 181	1 160
KP PSP Myszków	1 193	1 373	1 334	1 700	1 400
KM PSP Piekary Śląskie	890	982	923	985	945
KP PSP Pszczyna	1 159	1 434	878	1 205	1 169
KP PSP Racibórz	823	1 210	1 212	1 652	1 224
KM PSP Ruda Śląska	1 157	1 460	1 528	1 875	1 505
KM PSP Rybnik	1 377	2 716	1 990	2 324	2 102
KM PSP Siemianowice Śląskie	735	768	898	1 003	851
KM PSP Sosnowiec	1 841	2 390	2 238	2 694	2 291
KM PSP Świętochłowice	530	711	634	733	652
KP PSP Tarnowskie Góry	1 709	2 298	2 417	2 715	2 285
KM PSP Tychy	2 112	2 966	2 495	2 523	2 524
KP PSP Wodzisław Śląski	1 038	1 682	1 476	1 750	1 487
KM PSP Zabrze	1 975	2 044	2 164	2 336	2 130
KM PSP Zawiercie	1 610	1 464	1 415	1 828	1 579
KM PSP Żory	484	671	581	743	620
KP PSP Żywiec	1 053	1 422	1 578	2 023	1 519

Źródło: Realizacja zadań KSRG w województwie śląskim w 2017 roku, KW PSP w Katowicach.

Średnio w latach 2013-2017 najrzadziej interweniowali strażacy z KM PSP Żory oraz KM PSP Świętochłowice, najczęściej KM PSP Częstochowa.

Wykres 63. Średnia liczba interwencji jednostek organizacyjnych PSP w latach 2013-2017.

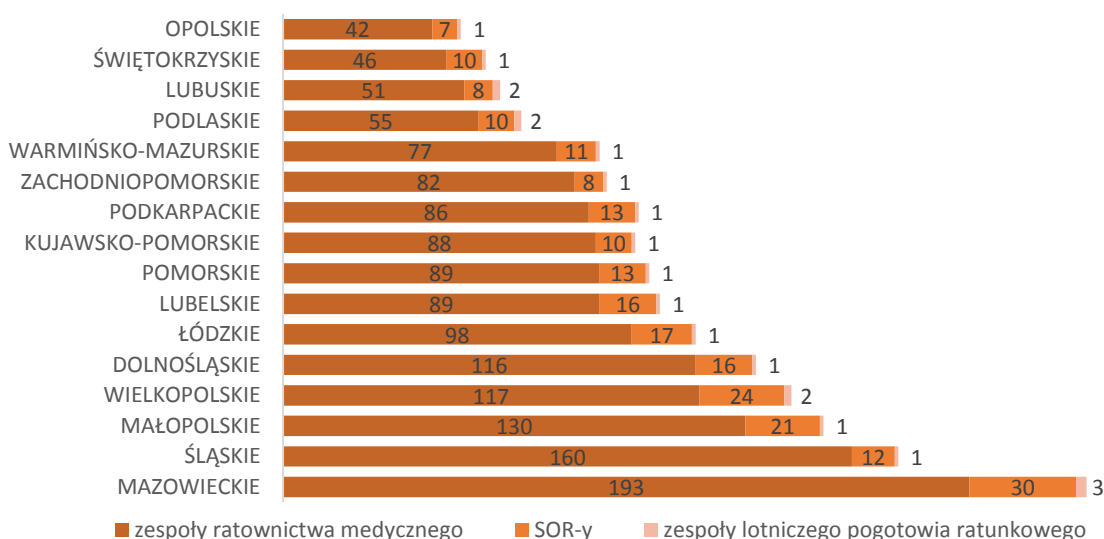

Źródło: Realizacja zadań KSRG w województwie śląskim w 2017 roku, KW PSP w Katowicach.

Pomoc doraźna i ratownictwo medyczne

W 2017 roku w województwie śląskim funkcjonowało 160 zespołów ratownictwa medycznego (ZRM), 12 szpitalnych oddziałów ratunkowych (SOR) oraz 1 lotnicze pogotowie ratunkowe (śmigłowiec). Ponadto z systemem współpracowało 11 izb przyjęć. W odniesieniu do innych regionów w kraju województwo śląskie charakteryzowało się szczególnie wysoką liczbą ZRM (druga pozycja po województwie mazowieckim), ale niską liczbą SOR-ów (dziewiąta pozycja). Wśród ZRM 51 stanowiły jednostki specjalistyczne, a 109 podstawowe. W stosunku do roku 2010 ogólna liczba ZRM wzrosła o 1 zespół, jednak w ramach zmian jakościowych zauważa się znaczny spadek liczby jednostek specjalistycznych na korzyść liczby jednostek podstawowych. W przypadku SOR-ów ich liczba w odniesieniu do roku 2009 wzrosła o 3 szpitale oddziałów ratunkowych.

Wykres 64. Jednostki systemu ratownictwa medycznego według województw w 2017 r.

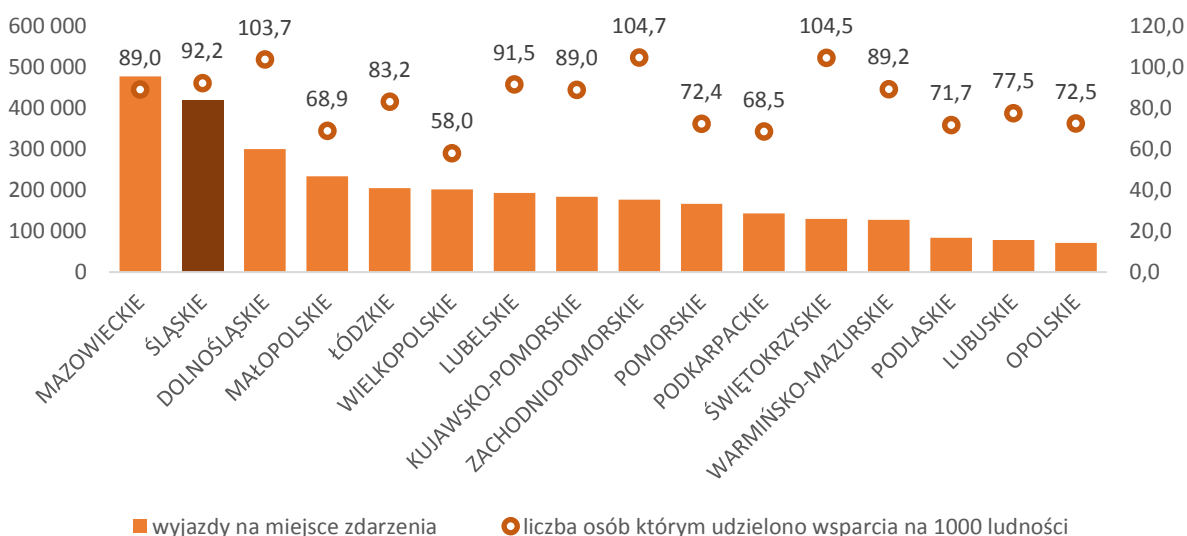

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W analizowanym okresie zanotowano łącznie 418,5 tys. wyjazdów ZRM na miejsce zdarzenia. Była to druga wartość spośród regionów zaraz po województwie mazowieckim i wyższa w stosunku do roku 2009 o 14%. Ogółem pomocy udzielono 419 454 osobom. Wśród nich 29,2 tys. stanowiły dzieci i młodzież do 18 roku życia, a 180,9 tys. – osoby starsze powyżej 65 roku życia. W odniesieniu do pozostałych regionów, województwo śląskie zajmowało najwyższą pozycję wśród ilości dzieci i młodzieży, którym udzielono pomocy. W stosunku do roku 2009 liczba osób, którym udzielono pomocy zwiększyła się o 13,6% (w tym samym okresie wartości dla Polski wzrosły o 9,3%).

Analizując wskaźnik względny obrazujący liczbę osób, którym udzielono pomocy w przeliczeniu na 1 000 osób, województwo śląskie plasowało się na czwartej pozycji wśród regionów zaraz po województwie dolnośląskim, zachodniopomorskim i świętokrzyskim. W 2017 roku wskaźnik ten dla województwa wyniósł 92,2 os./1 000 os., tymczasem dla Polski – 89 os./1 000 os.

Wykres 65. Wyjazdy zespołów ratownictwa medycznego oraz wskaźnik liczby osób, którym udzielono pomocy na 1 000 ludności według województw w 2017 r.

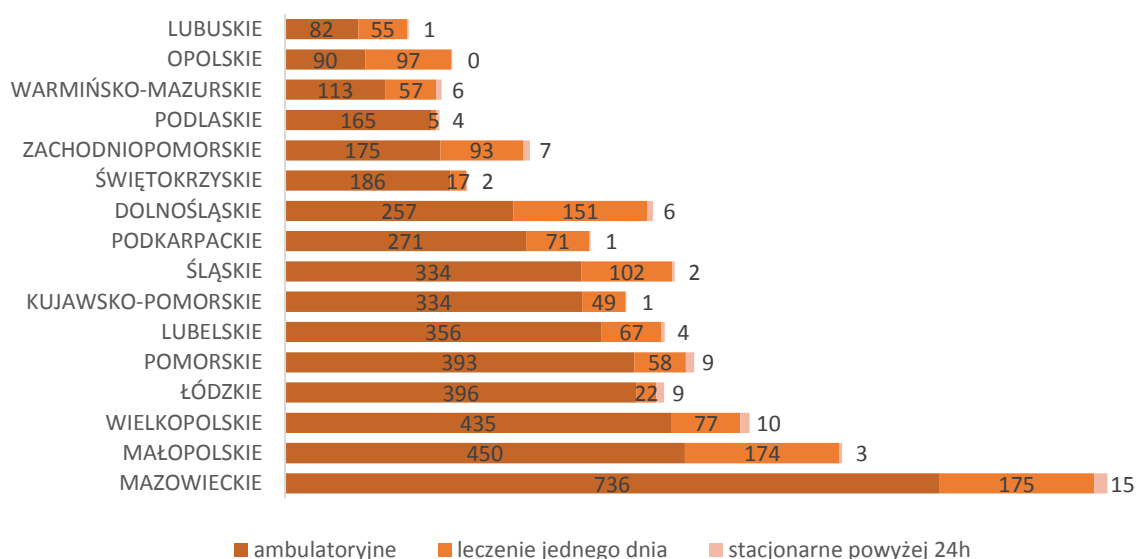
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na koniec 2017 roku liczba personelu medycznego wchodząca w skład ZRM wyniosła 2 068 pracowników (druga pozycja w kraju). Niestety liczba ta znacząco zmalała w odniesieniu do roku 2010, bo aż o 11,1%. Minimalnie wyższy spadek zanotowało tylko województwo świętokrzyskie.

Pomoc poszkodowanym udzielana jest głównie w systemie ambulatoryjnym.

Szpitalne oddziały ratunkowe (SOR) zapewniały świadczenia zdrowotne w trzech trybach: ambulatoryjnym, leczenia jednego dnia oraz stacjonarnym (powyżej 24h). Najwięcej świadczeń udzielano w systemie ambulatoryjnym. W 2017 roku z tego typu pomocy w województwie śląskim skorzystało 333,6 tys. osób i liczba ta wzrosła w stosunku do roku 2009 o ponad 9%. Wśród osób, którym udzielono pomocy w ramach tego rozwiązania aż, 73,5 tys. stanowiły dzieci i młodzież do 18 roku życia, a 79,9 tys. osoby w wieku 65 i więcej. Z usług w ramach leczenia jednego dnia skorzystało 102,2 tys. osób, a leczenia stacjonarnego 2,5 tys. osób.

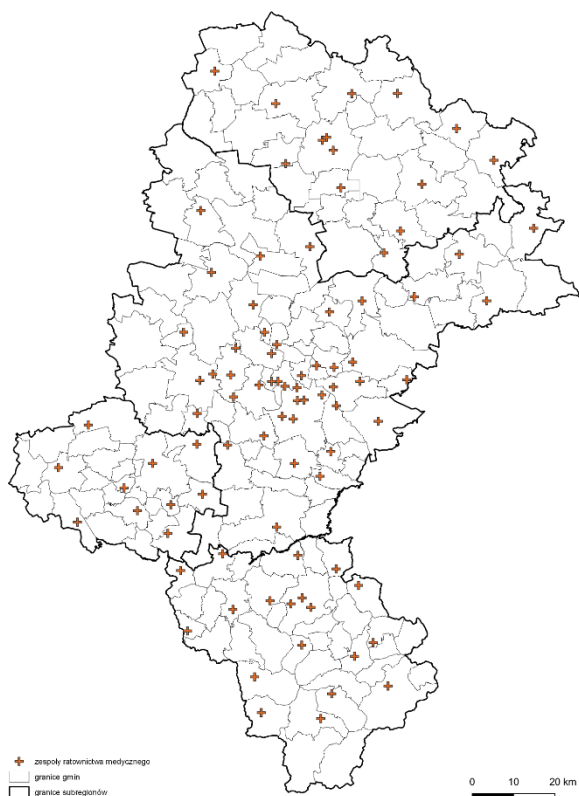
Wykres 66. Osoby, którym udzielono świadczeń zdrowotnych w SOR lub izbach przyjęć według rodzajów świadczeń i województw w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mimo stałego spadku na przestrzeni lat, w 2017 roku liczba osób przypadająca na jeden SOR w regionie była najwyższa wśród wszystkich województw i wyniosła 379 015 os./SOR. Dla porównania średnia wartość dla całej Polski analizowanego wskaźnika wynosiła 170 060 os./SOR. Świadczy to o dwukrotnie niższej dostępności SOR-ów niż w kraju.

Mapa 26. Rozmieszczenie ZRM-ów i SOR-ów w województwie śląskim – stan na marzec 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Plan działania systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne dla województwa śląskiego – Aktualizacja nr 2/2018”.

Analizując medianę czasu dojazdu ZRM do miejsca zdarzenia w 2017 roku zdecydowanie krótszy czas przypada na miasta powyżej 10 tys. mieszkańców. Najniższa mediana w tym zakresie występuje w pierwszym rejonie operacyjnym obejmującym północną część województwa. Poza miastami powyżej 10 tys. mieszkańców najniższa mediana występuje natomiast na południu województwa.

Podobnie jak mediana również średni czas dojazdu do

Pomoc dociera szybciej do poszkodowanych w dużych miastach, w szczególności w północnej części województwa.

miejsca zdarzenia ZRM-ów jest mniejszy w przypadku dużych miast. Niezależnie od wielkości miast najniższe średnie dojazdu przypadają na centrum województwa tj. powiat bieruńsko-lędziński, Tychy, Chorzów, Katowice, powiat mikołowski, Mysłowice, powiat pszczyński bez gminy Pawłowice, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie oraz Świętochłowice (ok. 24 min. w dużych miastach i ok. 27 min. poza nimi).

Tabela 19. Wyjazdy zespołów ratownictwa medycznego w 2017 r.

Lp.		Mediana czasu dotarcia ZRM ¹¹⁵	Średni czas interwencji ZRM ¹¹⁶
	Rejon operacyjny 24/1: powiat częstochowski, Częstochowa, powiat kłobucki, powiat lubliniecki		
1	Miasta powyżej 10 tys. mieszkańców	00:07:52	00:33:43
2	Poza miastem powyżej 10 tys. mieszkańców	00:16:02	01:09:00
	Rejon operacyjny 24/2: powiat będziński, Dąbrowa Górnicza, Jaworzno, Sosnowiec, powiat zawierciański, powiat myszkowski		
1	Miasta powyżej 10 tys. mieszkańców	00:09:21	00:35:01
2	Poza miastem powyżej 10 tys. mieszkańców	00:14:36	00:40:22
	Rejon operacyjny 24/3: powiat bieruńsko-lędziński, Tychy, Chorzów, Katowice, powiat mikołowski, Mysłowice, powiat pszczyński bez gminy Pawłowice, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie, Świętochłowice		
1	Miasta powyżej 10 tys. mieszkańców	00:10:16	00:24:21
2	Poza miastem powyżej 10 tys. mieszkańców	00:14:30	00:27:13
	Rejon operacyjny 24/4: Bytom, Zabrze, Piekary Śląskie, powiat tarnogórski, powiat gliwicki, Gliwice, powiat raciborski, Rybnik, powiat rybnicki, powiat wodzisławski, Żory, Jastrzębie Zdrój, gmina Pawłowice z powiatu pszczyńskiego		
1	Miasta powyżej 10 tys. mieszkańców	00:11:39	00:26:14

¹¹⁵ Licząc od chwili przyjęcia zgłoszenia przez dyspozytora medycznego do przybycia ZRM na miejsce zdarzenia.

¹¹⁶ Licząc od przyjęcia zgłoszenia o zdarzeniu do przekazania pacjenta do szpitala.

2	Poza miastem powyżej 10 tys. mieszkańców	00:16:01	00:33:04
	Rejon operacyjny 24/5: Bytom, Zabrze, Piekary Śląskie, powiat tarnogórski, powiat gliwicki, Gliwice, powiat raciborski, Rybnik, powiat rybnicki, powiat wodzisławski, Żory, Jastrzębie Zdrój, gmina Pawłowice z powiatu pszczyńskiego		
1	Miasta powyżej 10 tys. mieszkańców	00:08:36	00:42:11
2	Poza miastem powyżej 10 tys. mieszkańców	00:10:63	00:52:55

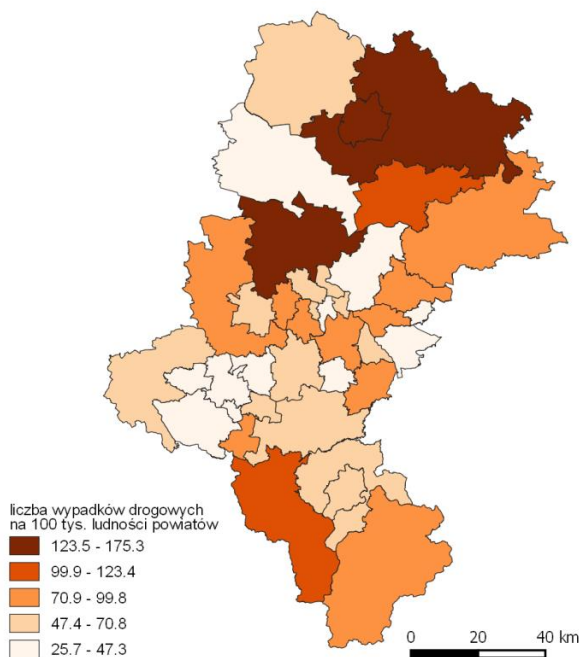
Źródło: Plan działania systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne dla województwa śląskiego – Aktualizacja nr 2/2018.

Bezpieczeństwo drogowe

W 2009 roku w Polsce spowodowano 44,2 tys. wypadków drogowych, w których rannych zostało 56,0 tys. osób, a 4,6 tys. straciło życie. Osiem lat później sytuacja zmieniła się na lepsze, jednak nadal liczba ofiar śmiertelnych wynosiła 2,8 tys. w 32,8 tys. wypadków, a rannych zostało 39,4 tys.

W województwie śląskim w 2009 roku w 5,6 tys. wypadkach na drogach zginęło 414 osób, a rannych zostało 6,8 tys. osób. W 2017 roku w 3,5 tys. wypadkach na drogach życie straciło 246 osób, rannych zostało natomiast 4,3 tys. .

Mapa 27. Wypadki drogowe na 100 tys. ludności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W rankingu województw pod względem liczby wypadków, województwo śląskie w 2009 roku zajęło drugie miejsce, w 2017 przesunęło się na 4. miejsce. Podobnie sytuacja wyglądała pod względem liczby rannych. Z kolei w przypadku ofiar śmiertelnych, w 2009 roku województwo śląskie zajmowało drugie miejsce po województwie mazowieckim, a w 2017 roku, mimo zmniejszenia liczby ofiar śmiertelnych, śląskie było na trzecim miejscu.

Przeliczając dane o wypadkach drogowych na liczbę mieszkańców, w województwie śląskim

Polepszeniu ulega sytuacja wypadkowości na drogach.

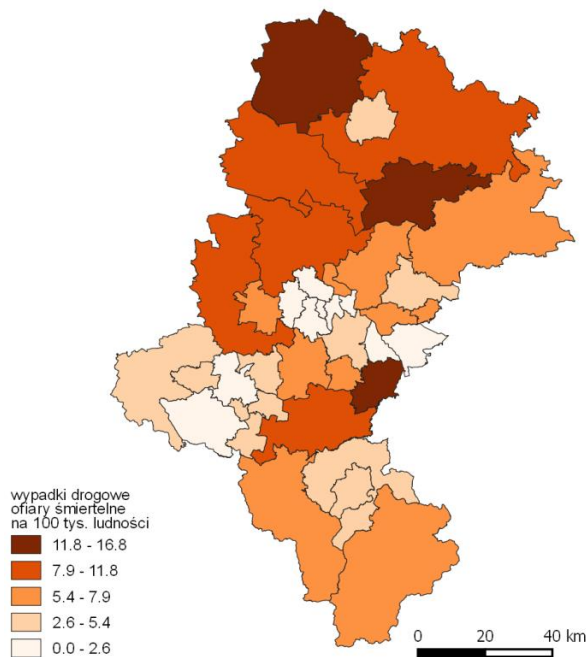
w 2009 roku było 119,9 wypadków na 100 tys. ludności, w 2017 roku sytuacja się poprawiła (77,0 wypadków na 100 tys. ludności). W stosunku do średniej dla Polski, w 2009 roku było to powyżej średniej, a w 2017 roku poniżej średniej.

W 2017 roku największa wypadkowość występowała w północnej części województwa (w powiecie częstochowskim 175,3 wypadków na 100 tys. mieszkańców, na drugim miejscu Częstochowa 168,5). W dalszej kolejności występowały powiaty: tarnogórski (123,5) i myszkowski (123,3). Z kolei Chorzów (25,7) i Tychy (38,2) były miastami z najmniejszą liczbą wypadków na 100 tys. osób, na drugim miejscu uplasował się powiat lubliniecki (35,2). W stolicy województwa w 2017 roku miało miejsce 85,7 wypadków na 100 tys. ludności.

Dla województwa śląskiego liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. mieszkańców w 2009 roku wyniosła 8,9, a w 2017 roku 5,4. Przez ostatnich osiem lat w każdym z

województw ten wskaźnik uległ zmniejszeniu. Najwięcej w województwach: pomorskim i lubelskim (prawie 50%). W województwie śląskim wskaźnik ten spadł o niecałe 40%. Najmniejszy spadek liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych zanotowano w województwie dolnośląskim (26%). W 2017 roku województwo śląskie uplasowało się na ostatniej, czyli najlepszej pozycji w rankingu województw, jeśli chodzi o liczbę ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności. Najgorsza sytuacja była w województwach podlaskim (9,6) oraz świętokrzyskim (9,2).

Mapa 28. Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 100 tys. ludności w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Najwięcej ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców w 2017 roku w województwie śląskim odnotowano na terenie powiatu bieruńsko-lędzińskiego (16,8). Kolejne miejsca zajęły powiaty: myszkowski (14,0) i kłobucki (11,8). Siemianowice-Śląskie i Jaworzno były miastami, w których nie zanotowano ofiar śmiertelnych wypadków drogowych. Mała liczba ofiar śmiertelnych na 100 tys. mieszkańców odnotowana została w Mysłowicach (1,3), kolejnymi zaś Ruda Śląska (1,4) i Chorzów (1,8). W Katowicach zginęło na drogach 3,7 osób na 100 tys. mieszkańców miasta.

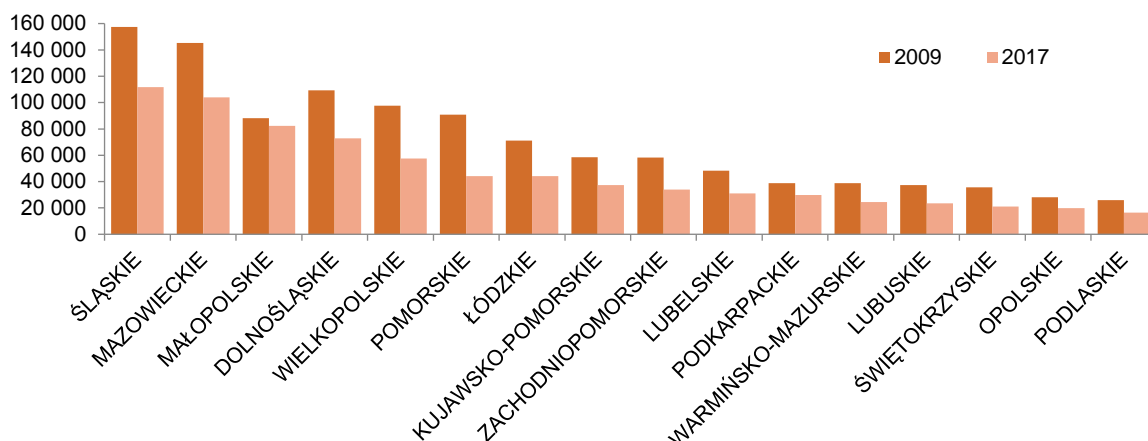
W 2017 roku w województwie śląskim Komenda Województwa Policji w Katowicach zanotowała prawie 1 370 zdarzeń kradzieży w środkach transportu. Najwięcej takich kradzieży miało miejsce w Katowicach i w obszarze działania Komendy Miejskiej Policji w Gliwicach, czyli w mieście Gliwice i powiecie gliwickim. Znaczną liczbę kradzieży

odnotowano również w Sosnowcu, Bytomiu i powiecie będzińskim. Najmniej kradzieży w środkach transportu w 2017 roku było w powiecie kłobuckim, którym odnotowano tylko jedno takie zdarzenie. W powiecie myszkowskim były 2 zdarzenia, w bieruńsko-lędzińskim 6, a lublinieckim 9. W 2017 roku zgłoszono również ponad 600 kradzieży na dworcach, z czego 107 w samych Katowicach.

Przestępczość

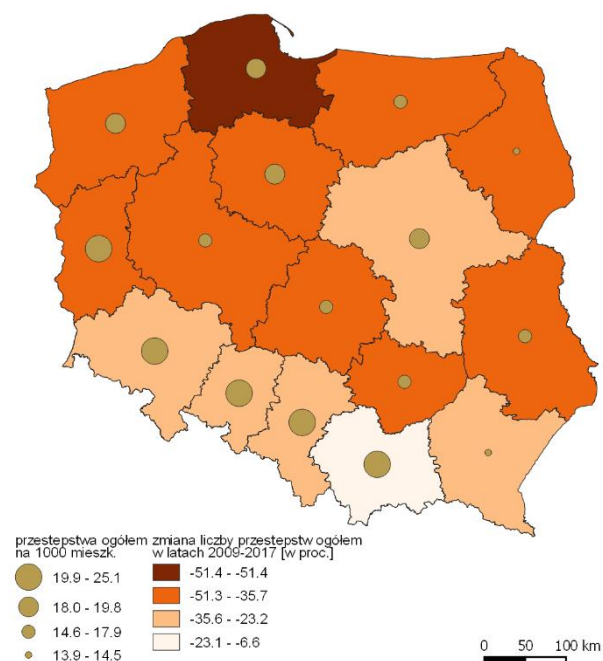
W 2009 roku w Polsce zanotowano ponad 1,1 mln przestępstw, z czego najwięcej w województwie śląskim (prawie 160 tys., co stanowiło to 13,9% wszystkich przestępstw w kraju). W 2017 roku sytuacja w kraju uległa poprawie i liczba przestępstw spadła o 33,2% wynosząc ok. 750 tys. Podobny spadek zanotowano w regionie – ujawniono 111,7 tys. przestępstw (spadek o 29,1%), co z kolei stanowiło 14,8% ogólnokrajowych statystyk. Największy spadek przestępczości zanotowano w województwie pomorskim (51,4%), duże spadki powyżej 40% były także w województwach: zachodniopomorskim, wielkopolskim i świętokrzyskim.

Wykres 67. Liczba przestępstw ogółem stwierdzonych przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 29. Liczba przestępstwo ogółem na 1 000 mieszkańców w 2017 r. oraz zmiana liczby przestępstw ogółem w latach 2009-2017.

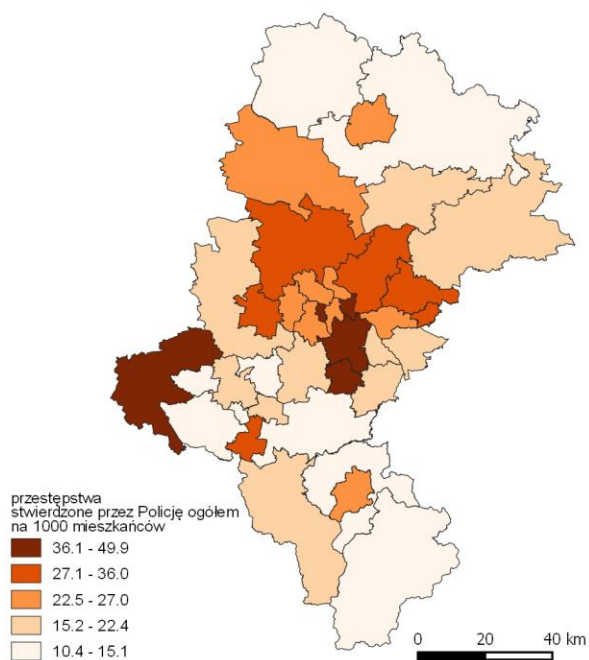

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Przeliczając liczbę przestępstw stwierdzonych przez policję ogółem na 1 000 mieszkańców to województwem o największym wskaźniku w 2017 roku było dolnośląskie (25,1), tuż zanim plasowało się województwo śląskie (24,5) i małopolskie (24,3). Województwami o najmniejszej liczbie przestępstw ogółem na 1 000 mieszkańców w 2017 roku były województwa: podlaskie (13,9) i podkarpackie (14).

Województwo charakteryzuje się wysokim poziomem przestępczości, w tym przestępczości kryminalnej.

Mapa 30. Przepięstwa stwierdzone przez Policję na 1 000 mieszkañców w 2017 roku.

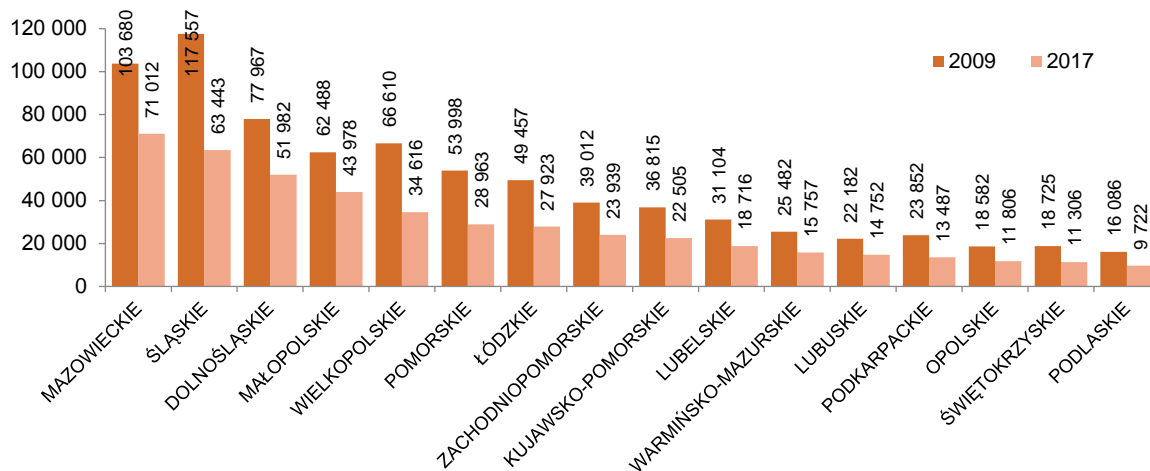

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Najwięcej przestępstw popełniono w Katowicach (11,9 tys.), kolejnymi miastami były Tychy (6,4 tys.) oraz Częstochowa (5,4 tys.). W przeliczeniu na 1 000 mieszkańców najwyższe wskaźniki osiągnęło miasto Tychy (49,9), następnie Siemianowice Śląskie (45,4) oraz powiat rybnicki (43,6). Najmniej przestępstw na 1 000 mieszkańców zanotowano w powiatach: bielskim (10,4), częstochowskim (10,9) i kłobuckim (11,5).

Największy odsetek przestępstw popełnionych w Polsce miał charakter kryminalny. W 2009 roku takich przestępstw w kraju zanotowano ponad 760 tys., a w 2017 r. 464 tys. Województwo śląskie w 2009 roku było na pierwszym miejscu w kraju pod względem przestępstw kryminalnych (117,5 tys.), z kolei w 2017 r. województwo mazowieckie (71 tys.) wyprzedziło województwo śląskie (63 tys.). W ciągu ośmiu lat dystans tych dwóch województw do pozostałych zmniejszył się znacząco, co pokazuje pozytywną tendencję.

Wykres 68. Liczba przestępstw o charakterze kryminalnym stwierdzonych przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych.

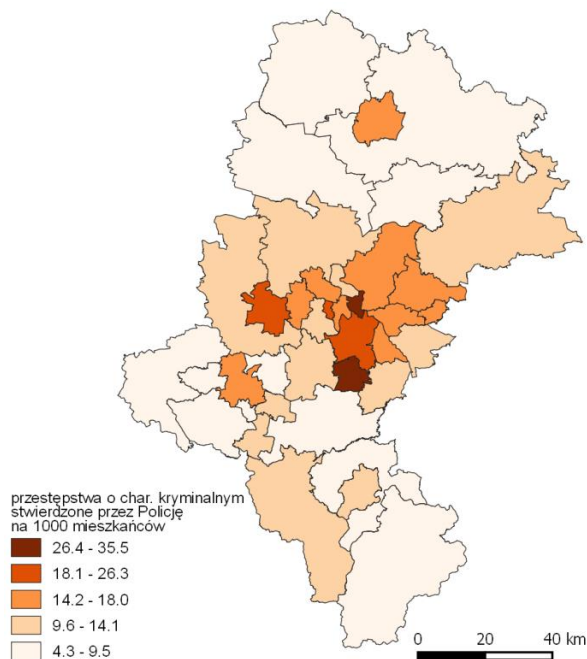

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Miastem o największej liczbie przestępstw o charakterze kryminalnym w 2017 roku były Katowice, co może wynikać z faktu, że jest to największe miasto w regionie. Zidentyfikowano tutaj prawie 8

tys. przestępstw kryminalnych. Kolejnymi miastami pod względem liczby przestępstw były Sosnowiec (3,4 tys.), Tychy (3,4 tys.), Częstochowa (3,4 tys.) i Gliwice (3,3 tys.).

Mapa 31. Przestępstwa o charakterze kryminalnym na 1 000 mieszkańców w 2017 roku.

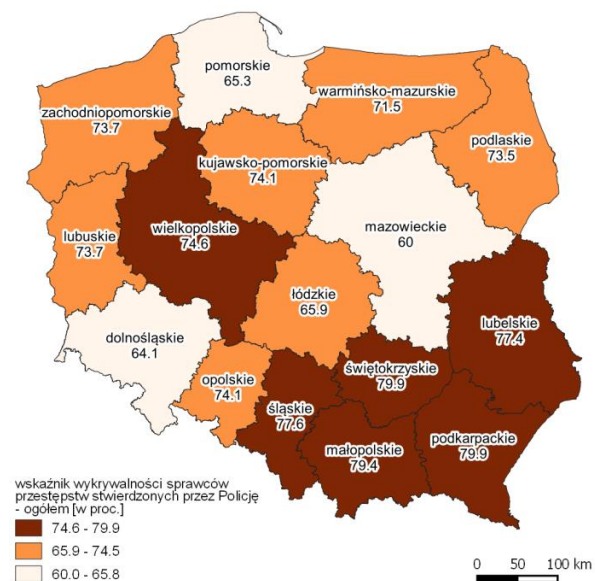
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W przeliczeniu na 1 000 mieszkańców najczęściej przestępstw o charakterze kryminalnym w 2017 roku odnotowano w Siemianowicach Śląskich (35,5), Tychach (26,4) oraz Katowicach (26,3). Najbezpieczniej było natomiast w powiecie kłobuckim, w którym stwierdzono 4,3 przestępstw kryminalnych na 1 000 mieszkańców. Kolejnymi powiatami o najmniejszej przestępczości były: częstochowski (5,5), bielski (6,3), żywiecki (7,1), pszczyński (7,2), myszkowski (7,3) i rybnicki (7,9).

Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję wzrasta – ogółem w 2009 roku wynosił w Polsce 67,1%, osiem lat później wzrósł do 71,7%. W województwie śląskim w tych latach wyniósł odpowiednio 60,6% i 77,6%. Wyraźnie widać większy wzrost w województwie śląskim niż średni wzrost dla Polski. Największy wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw w 2017 roku zanotowano w województwach podkarpackim i

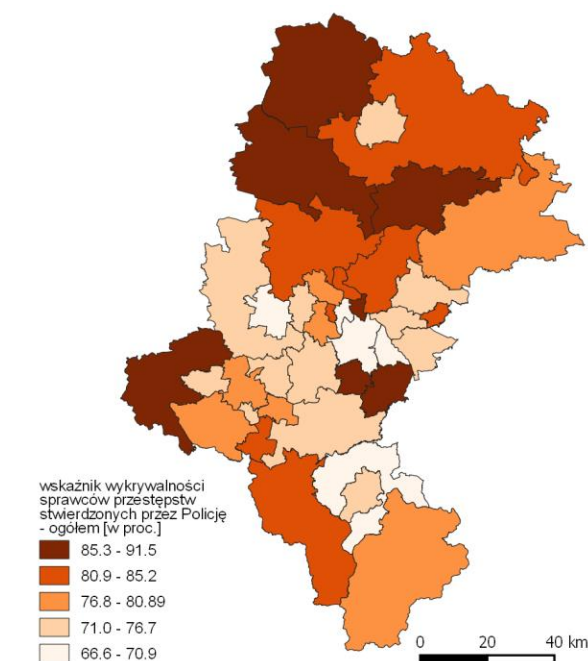
świętokrzyskim (po 79,9%), kolejne regiony to małopolskie (79,4%), śląskie (77,6%) i lubelskie (77,4%). Najmniejsza wykrywalność przestępstw ogółem miała miejsce w województwach mazowieckim (60%), dolnośląskim (64,1%) i pomorskim (65,3%).

Mapa 32. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję wg województw w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 33. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję w powiatach woj. śląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Powiatem województwa śląskiego o najwyższym wskaźniku wykrywalności sprawców przestępstw w 2017 roku był powiat raciborski, w którym wskaźnik wyniósł 91,5%. Następne były: Tychy (88%), powiat lubliniecki (88%), Siemianowice Śląskie (86,9%) i powiat kłobucki (86,2%). Najniższy wskaźnik wykrycia sprawców przestępstw wystąpił w takich miastach jak: Chorzów (66,6%), Katowice (68%), Mysłowice (68,4%) i Gliwice (69,2%).

Obszary zdegradowane i rewitalizacji na terenie województwa śląskiego

Głównym aktem prawnym dotyczącym dokumentów rewitalizacyjnych jest ustawa o rewitalizacji¹¹⁷. Innym dokumentem poruszającym tematykę rewitalizacji, i obowiązującym dla przygotowujących Lokalne Programy Rewitalizacji są wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020.¹¹⁸

Oba dokumenty zgodnie uznają, iż tereny rewitalizacji nie powinny zajmować więcej niż 20% obszaru gminy oraz nie mogą być zamieszkałe przez więcej niż 30% mieszkańców. W podobny sposób podchodzą do terenów poprzemysłowych, pokolejowych i powojkowych. Tereny te mogą być objęte obszarem rewitalizacji jedynie w przypadku, gdy działania przewidziane dla nich są ściśle powiązane z celami rewitalizacji danego obszaru rewitalizacji.

¹¹⁷ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji - Dz.U. 2015 poz. 1777. Ustawa definiuje rewitalizację jako: proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji, natomiast obszar zdegradowany jako: Obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym.

¹¹⁸ <https://rpo.slaskie.pl/file/download/1148>

Dane dotyczące obszarów zdegradowanych oraz rewitalizacji zostały pozyskane z Lokalnych Programów Rewitalizacji (LPR) oraz Gminnych Programów Rewitalizacji (GPR) gmin województwa śląskiego, które na moment tworzenia dokumentu obowiązywały w gminach¹¹⁹. Dokumenty, których horyzont czasowy został przekroczony nie były brane pod uwagę. Obszary zdegradowane i rewitalizacji zostały zdigitalizowane na podstawie opracowań kartograficznych zamieszczonych w LPR/GPR. W przypadku braku takich opracowań, obszary wyznaczane były na podstawie zapisów dokumentów.

Dokument Lokalnego Programu Rewitalizacji bądź Gminnego Programu Rewitalizacji posiadało 127 jednostek samorządu terytorialnego, co stanowiło 67% gmin z terenu całego województwa. Wydziałały one łącznie 405 obszarów zdegradowanych oraz 376 obszarów rewitalizacji. Obszary zdegradowane w tych gminach zajmowały łącznie obszar ok 2 262 km² co stanowiło ok. 18% terenu całego województwa. Natomiast obszary rewitalizacji łącznie miały 626 km² i był to ok 5% obszaru województwa.

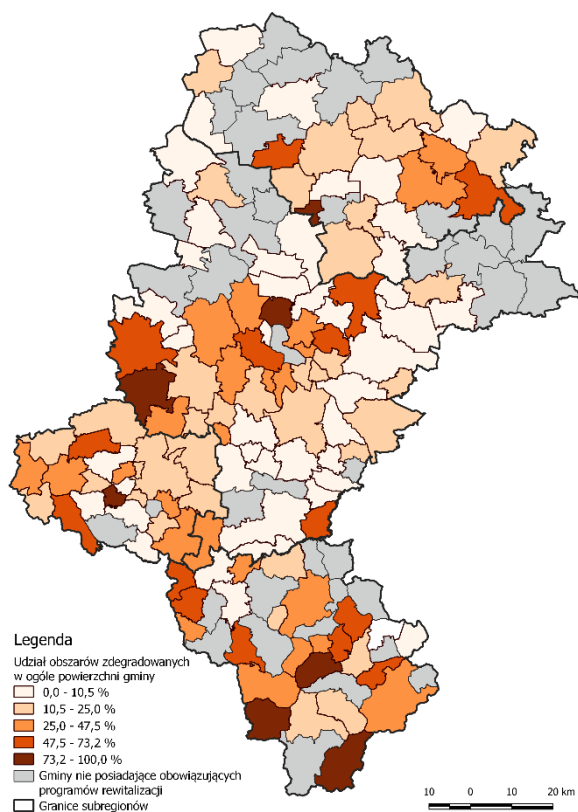
Wśród 40 gmin nie posiadających badanych dokumentów było 1 miasto, 3 gminy miejsko-wiejskie oraz 36 gmin wiejskich:

- gmina miejska - Piekary Śląskie
- gminy miejsko-wiejskie (Wilamowice, Pilica, Szczekociny)
- gminy wiejskie (Bestwina, Jasienica, Kozy, Porąbka, Wilkowice, Brenna, Dębowiec, Golezów, Kamienica Polska, Kruszyna, Mykanów, Wielowieś, Miedźno, Opatów, Panki, Popów, Wręczyca Wielka, Boronów, Herby, Koszęcin, Pawonków, Niegowa, Kobiór, Suszec, Tworóg, Chełm Śląski, Gorzyce, Markłowice, Irządze, Kroczyce, Włodowice, Żarnowiec, Gilowice, Koszarawa, Radziechowy-Wieprz, Rajcza).

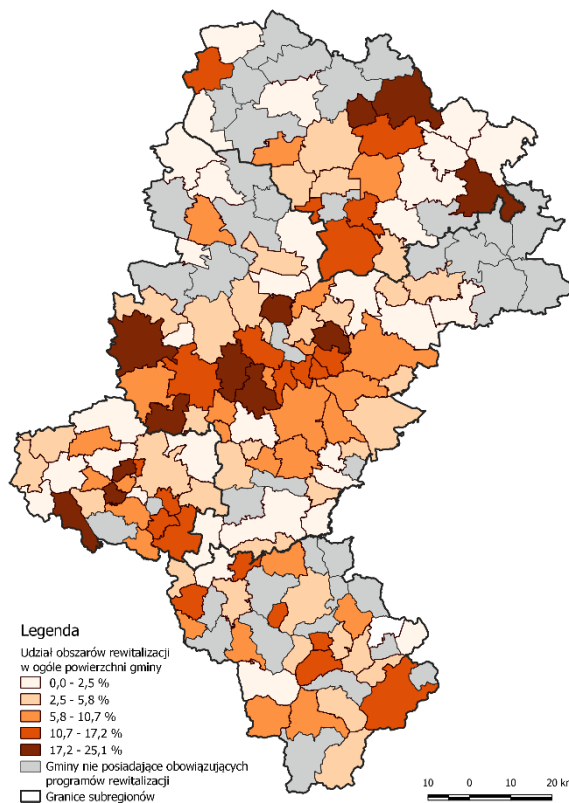
W dwóch gminach w województwie śląskim za obszar zdegradowany uznano cały teren gminy, są to Ujszoły oraz Istebna (podregion bielski). Dwie kolejne gminy (Pszów, Świerklaniec) za taki obszar uznało powyżej 90% terenu gminy. Najmniejszy obszar zdegradowany wyznaczono w gminie Łękawica, gdzie obszar ten, będący zarazem obszarem rewitalizacji, zajmował powierzchnię 1,2 ha co stanowiło jedynie 0,03% powierzchni całej gminy.

¹¹⁹ Stan na wrzesień 2018 r.

Mapa 34. Udział obszarów zdegradowanych w ogóle powierzchni gminy.

Mapa 35. Udział obszarów rewitalizacji w ogóle powierzchni gminy.

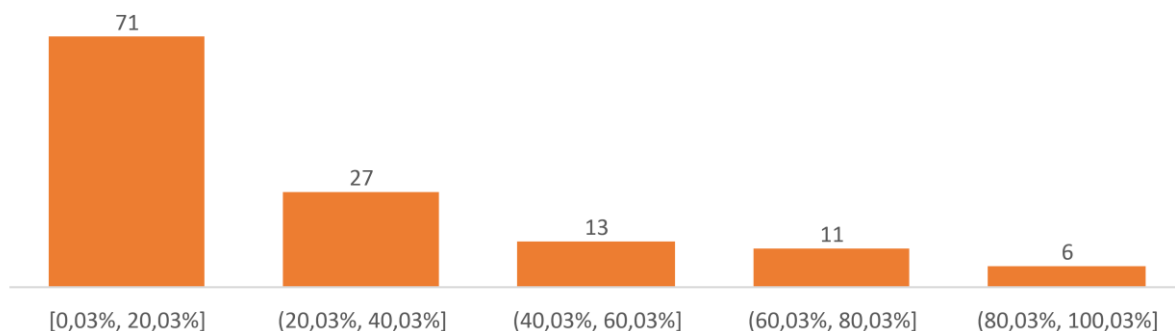
Źródło: opracowanie własne na podstawie Lokalnych Programów Rewitalizacji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Lokalnych Programów Rewitalizacji.

Gminy w dokumentach rewitalizacyjnych obszarem zdegradowanym obejmowały średnio ok. 26% swojego terenu, natomiast obszar rewitalizacji obejmował średnio ok. 6,9% powierzchni gminy.

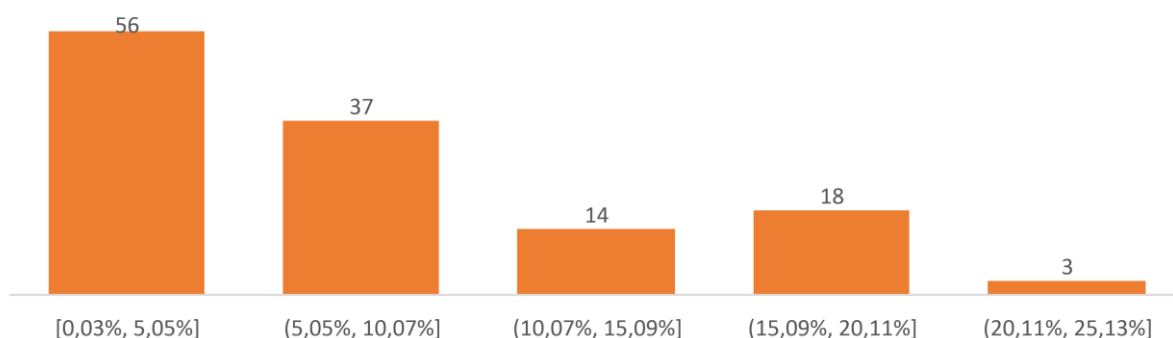
W większości gmin obszar zdegradowany zajmował poniżej 20% obszaru gminy. Taka sytuacja występowała w ponad 55% badanych przypadków, w 6 gminach natomiast (4,7%) obszar wyznaczony w programie rewitalizacji obejmuje więcej niż 80% powierzchni gminy. Jeśli chodzi o obszary rewitalizacji to najczęściej zajmowały one do 5% powierzchni gminy (w 44% programów rewitalizacji).

Wykres 69. Rozkład liczby gmin wg. udziału powierzchni objętej obszarami zdegradowanymi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Lokalnych Programów Rewitalizacji.

Wykres 70. Rozkład liczby gmin wg. udziału powierzchni objętej obszarami rewitalizacji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Lokalnych Programów Rewitalizacji.

Tabela 20. Udział terenów objętych programami rewitalizacji w powierzchni ogólnej gmin.

Gmina	Udział terenów zdegradowanych w ogóle powierzchni gminy	Udział terenów rewitalizacji w ogóle powierzchni gminy	Powierzchnia gminy (km ²)	Powierzchnia obszarów zdegradowanych (km ²)	Powierzchnia obszarów rewitalizacji (km ²)
PILCHOWICE	47,51%	25,13%	69,76	33,14	17,53
LELÓW	66,78%	21,94%	123,43	82,42	27,08
PSZÓW	99,94%	20,34%	20,41	20,40	4,15
ZABRZE	32,38%	19,81%	80,23	25,98	15,89
KŁOMNICE	19,65%	19,65%	147,29	28,94	28,94
PSARY	63,14%	19,40%	46,02	29,06	8,93
KRZYŻANOWICE	62,59%	19,40%	69,22	43,33	13,43
RUDZINIEC	66,38%	19,17%	158,41	105,16	30,36
RUDA ŚLĄSKA	19,08%	19,08%	77,45	14,78	14,78
RĘDZINY	18,81%	18,81%	41,12	7,73	7,73
GASZOWICE	40,78%	18,73%	19,57	7,98	3,66
ŚWIERKLANIEC	92,52%	18,56%	44,58	41,25	8,28
LIPOWA	87,00%	17,16%	58,59	50,97	10,06
CHYBIE	45,58%	16,51%	31,68	14,44	5,23
BĘDZIN	16,40%	16,40%	37,30	6,12	6,12
KRZEPICE	21,53%	16,35%	78,76	16,96	12,88
CHORZÓW	37,47%	16,32%	33,24	12,45	5,42
SIEMIANOWICE ŚLĄSKIE	16,14%	16,14%	25,45	4,11	4,11
MSZANA	15,91%	15,91%	31,11	4,95	4,95
HAŻLACH	63,25%	15,31%	48,67	30,79	7,45
JELEŚNIA	39,58%	15,17%	170,53	67,49	25,87
MSTÓW	14,79%	14,79%	119,21	17,63	17,63
BUCZKOWICE	46,25%	14,65%	19,36	8,96	2,84
JASTRZĘBIE-ZDRÓJ	33,51%	14,60%	85,14	28,53	12,43
JAWORZE	14,44%	14,44%	21,20	3,06	3,06

CZELADŹ	16,74%	13,66%	16,32	2,73	2,23
GLIWICE	21,48%	12,43%	133,55	28,69	16,59
BYTOM	61,71%	12,42%	69,30	42,77	8,61
KOZIEGŁOWY	12,13%	12,13%	159,22	19,32	19,32
JEJKOWICE	19,83%	12,06%	7,62	1,51	0,92
ŚWIERKLANY	46,53%	11,51%	24,15	11,23	2,78
PORAJ	11,50%	11,50%	56,89	6,54	6,54
STARCZA	79,38%	11,31%	20,05	15,91	2,27
WOJKOWICE	30,89%	10,73%	12,75	3,94	1,37
CIESZYN	43,48%	10,18%	28,53	12,40	2,90
SOŚNICOWICE	87,23%	10,02%	116,29	101,44	11,65
OLSZTYN	9,71%	9,71%	108,80	10,56	10,56
NĘDZA	65,97%	8,81%	57,03	37,62	5,03
ŚWIĘTOCHŁOWICE	30,10%	8,41%	13,27	3,99	1,12
OŻAROWICE	8,35%	8,35%	45,44	3,80	3,80
KORNOWAC	10,97%	8,29%	26,14	2,87	2,17
LUBLINIEC	8,24%	8,24%	89,13	7,35	7,35
CZECHOWICE-DZIEDZICE	14,55%	7,89%	66,33	9,65	5,23
WYRY	7,72%	7,72%	34,54	2,67	2,67
ISTEBNA	100,00%	7,71%	84,14	84,14	6,49
MILÓWKA	16,17%	7,51%	98,25	15,88	7,38
SOSNOWIEC	7,50%	7,50%	90,95	6,82	6,82
RYDUŁTOWY	9,02%	7,48%	14,91	1,34	1,12
BLACHOWNIA	61,63%	7,47%	66,43	40,95	4,96
KATOWICE	25,03%	7,16%	164,35	41,14	11,76
WODZISŁAW ŚLĄSKI	7,13%	7,13%	49,31	3,51	3,51
TYCHY	6,97%	6,97%	81,61	5,69	5,69
DĄBROWA GÓRNICZA	6,79%	6,79%	188,26	12,79	12,79
USTROŃ	57,61%	6,68%	58,91	33,94	3,94
GODÓW	6,53%	6,53%	37,95	2,48	2,48
GIERAŁTOWICE	21,74%	6,49%	38,21	8,31	2,48
CZERNICHÓW	57,66%	6,21%	56,16	32,38	3,49
ORNONTOWICE	37,00%	6,19%	15,16	5,61	0,94
MYSŁOWICE	6,71%	6,08%	65,50	4,39	3,98
IMIELIN	12,82%	5,80%	27,94	3,58	1,62
SZCZYRK	29,36%	5,70%	38,98	11,45	2,22
ŚWINNA	73,20%	5,67%	39,07	28,60	2,22
ŁAZISKA GÓRNE	5,55%	5,55%	20,02	1,11	1,11
CZĘSTOCHOWA	21,10%	5,53%	159,29	33,61	8,80
BIELSKO-BIAŁA	34,36%	5,52%	124,17	42,66	6,85
ZEBRZYDOWICE	59,98%	5,43%	41,33	24,79	2,24
ŁODYGOWICE	52,28%	5,40%	35,82	18,73	1,94
ORZESZE	5,35%	5,35%	83,55	4,47	4,47
GOCZAŁKOWICE-ZDRÓJ	5,16%	5,16%	47,45	2,45	2,45
PORĘBA	8,74%	5,09%	39,89	3,49	2,03

RYBNIK	18,52%	5,08%	147,93	27,40	7,51
ZAWIERCIE	11,75%	4,87%	85,07	10,00	4,14
TOSZEK	4,82%	4,82%	99,61	4,80	4,80
SŁAWKÓW	16,90%	4,41%	36,58	6,18	1,61
POCZESNA	4,37%	4,37%	59,77	2,61	2,61
KONOPISKA	13,27%	4,30%	78,40	10,41	3,37
KALETY	5,43%	4,28%	76,17	4,14	3,26
MIERZĘCICE	10,51%	3,97%	49,38	5,19	1,96
WĘGIERSKA GÓRKA	24,15%	3,90%	76,33	18,43	2,98
SKOCZÓW	8,52%	3,89%	63,41	5,40	2,46
BOBROWNIKI	41,32%	3,80%	51,41	21,24	1,95
RADZIONKÓW	3,75%	3,75%	13,19	0,49	0,49
PIETROWICE WIELKIE	31,89%	3,67%	67,73	21,60	2,48
UJSOŁY	100,00%	3,53%	109,65	109,65	3,88
TARNOWSKIE GÓRY	29,48%	3,41%	83,42	24,60	2,84
RUDNIK	23,31%	3,39%	73,73	17,19	2,50
ŻORY	10,89%	3,38%	64,49	7,02	2,18
MYSZKÓW	3,25%	3,25%	73,41	2,39	2,39
ŻYWIEC	11,32%	3,15%	50,37	5,70	1,58
JAWORZNO	19,52%	3,13%	152,04	29,68	4,77
LUBOMIA	3,06%	3,06%	41,85	1,28	1,28
KNURÓW	13,42%	2,86%	33,78	4,53	0,97
ZBROSŁAWICE	28,11%	2,80%	147,83	41,56	4,13
BOJSZOWY	2,79%	2,79%	34,58	0,96	0,96
ŚLEMIEŃ	2,53%	2,53%	44,85	1,13	1,13
PRZYRÓW	30,60%	2,25%	80,50	24,63	1,81
KOCHANOWICE	20,11%	2,13%	79,73	16,03	1,70
PSZCZYNA	1,88%	1,88%	174,27	3,28	3,28
PYSKOWICE	7,15%	1,83%	31,14	2,23	0,57
MIKOŁÓW	6,53%	1,78%	79,02	5,16	1,41
RACIBÓRZ	26,72%	1,72%	74,84	20,00	1,28
WOŹNIKI	1,71%	1,71%	127,27	2,17	2,17
KONIECPOL	12,03%	1,56%	146,24	17,59	2,28
LIPIE	2,53%	1,55%	98,77	2,50	1,53
PRYZSTAJŃ	1,52%	1,52%	88,57	1,34	1,34
KRZANOWICE	22,08%	1,50%	47,08	10,39	0,70
LĘDZINY	1,42%	1,42%	31,49	0,45	0,45
KŁOBUCK	2,37%	1,29%	129,67	3,07	1,68
WISŁA	41,31%	1,29%	109,92	45,41	1,42
CZERWIONKA-LESZCZYNY	12,57%	1,24%	114,34	14,37	1,42
KUŹNIA RACIBORSKA	24,89%	1,13%	126,35	31,45	1,43
RADLIN	11,78%	1,11%	12,50	1,47	0,14
STRUMIEŃ	0,94%	0,94%	58,39	0,55	0,55
DĄBROWA ZIELONA	0,91%	0,91%	99,91	0,91	0,91
CIASNA	0,90%	0,90%	133,63	1,20	1,20

KRUPSKI MŁYN	0,86%	0,86%	39,03	0,33	0,33
ŻARKI	1,06%	0,76%	100,78	1,07	0,77
SIEWIERZ	50,53%	0,75%	113,63	57,41	0,85
MIEDŹNA	64,33%	0,69%	50,15	32,26	0,34
LYSKI	0,66%	0,66%	57,52	0,38	0,38
JANÓW	29,72%	0,65%	146,06	43,40	0,94
PAWŁOWICE	29,75%	0,60%	75,51	22,47	0,45
BIERUŃ	1,66%	0,54%	40,44	0,67	0,22
MIASTECZKO ŚLĄSKIE	2,32%	0,33%	67,77	1,57	0,23
OGRODZIENIEC	0,28%	0,28%	84,59	0,24	0,24
ŁAZY	6,48%	0,13%	132,59	8,59	0,17
ŁĘKAWICA	0,03%	0,03%	42,63	0,01	0,01
SUMA	24,80%	6,87%	912,00	226,21	62,61

Źródło: Opracowanie własne.

Łącznie w województwie śląskim obszary zdegradowane wyznaczone programami rewitalizacji zajmowały powierzchnię 2 262 km², natomiast obszary rewitalizacji stanowiły 27,7% powierzchni obszarów zdegradowanych i obejmowały swoim zasięgiem 626 km². W gminach posiadających programy rewitalizacji obszar zdegradowany zajmował średnio 24,8% ich całkowitej powierzchni, natomiast obszary rewitalizacji obejmowały średnio 6,9% powierzchni tych gmin.

PRZESTRZEŃ

PRZESTRZEŃ

Zasoby naturalne	3
Potencjał turystyczny środowiska	9
Zasoby i ochrona środowiska	13
Krajobraz i ukształtowanie terenu	13
Ochrona wód	19
Ochrona powietrza w tym niska emisja	24
Liniowe źródła emisji	29
Hałas	31
Spójność transportowa regionu	34
Zmiany prawne w związku z powstaniem Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii (GZM)....	34
Transport drogowy	34
Pojazdy	36
Transport Kolejowy	37
Liczba pasażerów kolei	38
Transport publiczny	39
Transport śródlądowy	41
Podmioty działające w branży transportowej	41
Infrastruktura komunalna	42
Sieć wodno-kanalizacyjna	42
Oczyszczalnie ścieków	46
Utylizacja odpadów	47
Zasoby mieszkaniowe	50
Energetyka	55
Produkcja energii elektrycznej i ciepłej	55
Odnawialne źródła energii	57
Sieć gazowa	60
Sieć ciepłownicza	61
Zużycie energii	61
Bezpieczeństwo przeciwpowodziowe	64
Społeczeństwo informacyjne	66

Zasoby naturalne

Województwo śląskie jest stosunkowo bogatym w surowce naturalne województwem w skali kraju. Na jego terenie znajdują się strategiczne, z punktu widzenia państwa, zasoby energetyczne, w tym pokłady węgla kamiennego i gazu ziemnego pochodzącego z pokładów węgla.

Na terenie województwa śląskiego występują bogate złoża węgla kamiennego, dzięki którym Górnośląskie Zagłębie Węglowe GZW)¹ jest najważniejszym zagłębiem węglowym Polski, na terenie którego znajdują się wszystkie, poza jedną, czynne kopalnie węgla kamiennego w Polsce. Złoża województwa śląskiego stanowią 80% udokumentowanych zasobów bilansowych kraju. Powierzchnia zagłębia w Polsce szacowana jest w przybliżeniu na około 5 600 km².²

W regionie wydobywane są zarówno węgle typów 31-33 (węgiel do celów energetycznych), i węgle koksujące typów 34-37³. Zasoby przemysłowe rozpoznane szczegółowo w GZW w 2017 roku wynosiły 3 200,87 mln t i były większe od roku poprzedzającego o 218,15 mln t.

Tabela 1. Wydobywanie z poszczególnych złóż w województwie śląskim w 2017 r.

Lp.	Złoże	Wydobycie w tys. t	Lp.	Złoże	Wydobycie w tys. t
1	Anna 1	148	21	Knurów	1 802
2	Bobrek-Miechowice 1	36	22	Krupiński	225
3	Borynia	898	23	Łaziska	1 142
4	Brzeszcze	955	24	Marcel	2 536
5	Brzezinka 1	1	25	Murcki	2
6	Brzeziny	898	26	Pawłowice 1	321
7	Budryk	2 592	27	Piast	1 771
8	Byczyna	1 210	28	Pniówek	3 285
9	Bytom I-1	124	29	Pokój	870
10	Bytom III	1 091	30	Rydułtowy	1 642
11	Bzie-Dębina 2 - Zachód	39	31	Silesia	1 771
12	Chwałowice 1	1 759	32	Sośnica	1 413
13	Dzieckowice	389	33	Staszic	2 720
14	Halemba	459	34	Szczygłowice	1 725
15	Halemba II	636	35	Śląsk	914
16	Jadwiga 2	101	36	Wesoła	1 860
17	Janina	1 958	37	Wieczorek	833
18	Jankowice	2 037	38	Wisła I i Wisła II-1	617
19	Jas-Mos	1 063	39	Zabrze-Bielszowice	1 968
20	Jaworzno	713	40	Ziemowit	2 896
			41	Zofiówka	2 158

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bilans zasobów złóż kopalni w Polsce wg stanu na 31 XII 2017 r., Państwowa Służba Geologiczna, Państwowy Instytut Geologiczny Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2018.

Na terenie Górnośląskiego Zagłębia Węglowego znajdują się także udokumentowane złoża metanu zawartego w pokładach węgla kamiennego. Metan na terenie kopalń województwa

¹Zgodnie z http://geoportal.pgi.gov.pl/zrozumiec_ziemie/wycieczki/jura_krakowsko_czestochowska_1 GZW to obszar o trójkątnym kształcie, ograniczony miastami: Krakowem, Tarnowskimi Górami i Ostrawą; o całkowitej powierzchni około 7250 km²

² Bilans zasobów złóż kopalni w Polsce wg stanu na 31 XII 2017 r., Państwowa Służba Geologiczna, Państwowy Instytut Geologiczny Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2018 r

³ Ibid.

śląskiego jest wydobywany zarówno ze względów bezpieczeństwa (zagrożenie wybuchem podczas prowadzonych prac wydobywczych) jak i gospodarczych, stanowiąc źródło paliwa gazowego wykorzystywanego dalej w wielu procesach przemysłowych jako substytut gazu ziemnego wydobywanego w konwencjonalnych złożach. Udokumentowane zasoby metanu stwierdzono w 62 złożach wg stanu na dzień 31.12.2017 roku, co stanowi 39% liczby wszystkich odkrytych złóż węgla kamiennego, a ich zasobność wynosi 96 948 mln m³.

Większość złóż bilansowych metanu z odmetanowania kopalń stanowiły złoża wstępnie rozpoznane (90%), których zasobność w 2017 r została udokumentowana na 87 201,06 mln m³. Zasoby szczegółowo rozpoznane stanowią natomiast pozostałe 10% udziału złóż bilansowych (9 746,61 mln m³. Zasoby pozabilansowe wynosiły 11 411,53 mln m³.⁴ W 2017 r. odnotowano wydobycie metanu pochodzącego z odmetanowania kopalń węgla kamiennego oraz z emisji gazu ze zlikwidowanych kopalń i samowypływu metanu z istniejących otworów wiertniczych bądź, w przypadku niektórych kopalń, metanu pochodzącego ze stref niskometanowych na poziomie 332,14 mln m³. Ponadto podczas prowadzonych prac górniczych stwierdzono emisję metanu z odmetanowania do atmosfery poprzez wyemitowanie kopalnianego powietrza wentylacyjnego – wielkość takiej emisji wynosiła 543,04 mln m³.

Tabela 2. Wydobycie złóż metanu z pokładów węgla w województwie śląskim w 2017 r. (w mln m³).

Lp.	Nazwa złoża	Emisja z wentylacją	Wydobycie (odmetanowanie)
1	Anna 1	0,13	-
2	Borynia	14,91	3,28
3	Brzeszcze	53,90	39,20
4	Budryk	77,61	64,75
5	Bzie-Dębina 2 - Zachód	1,11	-
6	Chwałowice 1	6,92	3,03
7	Halemba	7,28	0,66
8	Halemba II	12,59	2,21
9	Jankowice	16,65	12,60
10	Jas-Mos	6,78	-
11	Knurów	15,04	0,40
12	Krupiński	12,23	28,53
13	Marcel	2,53	5,17
14	Moszczenica	1,74	7,59
15	Murcki	0,55	2,34
16	Pawłowice 1	9,00	14,26
17	Pniówek	67,95	31,36
18	Rydułtowy	6,24	4,79
19	Silesia	19,06	21,97
20	Sośnica	18,41	11,08
21	Staszic	37,68	20,80
22	Szczygłowice	43,37	19,73
23	Wesoła	44,48	15,03
24	Wieczorek	15,28	-

⁴ Ibid.

25	Zabrze-Bielszowice	18,58	1,99
26	Zofiówka	33,02	13,90
27	Jankowice-Wschód	-	1,93
28	Kaczyce I	-	2,29
29	Żory 1	-	3,25

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2017 r., Państwowa Służba Geologiczna, Państwowy Instytut Geologiczny Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2018.

Przemysłowe zasoby metanu wykorzystywane w 2017 roku wynosiły 5 691,32 mln m³.

Północna i północno-wschodnia część województwa śląskiego zlokalizowana jest na terenie śląsko-krakowskiego regionu występowania złóż rud cynkowo-ołowiowych, będącymi największymi na świecie. Na terenie województwa wyróżniamy dwa obszary występowania: bytomski i zawierciański. Obszar ten uważany jest za największe na świecie skupisko złóż cynkowo-ołowiowych typu doliny rzeki Missisipi⁵.

Rejon zawierciański posiada udokumentowane złoża rud cynku (Zn) i ołowiu (Pb) w obszarze pomiędzy Zawierciem a Siewierzem. Zasoby prognostyczne określone zostały na około 15 mln t rud Zn-Pb oraz około 60 mln t rud znajdujących się w zasobach tlenowych rud Zn-Pb, w tym 51 mln t na obszarze zlikwidowanych kopalń oraz pozostałe 9 mln t zalegających w zwalach kopalnianych⁶.

W przeszłości, z uwagi na uciążliwy proces odzysku cynku na drodze przetwórstwa rud tlenowych, bogate zasoby utlenione w rejonie Zawiercia nie były eksploatowane. W chwili obecnej, dostępność technologii umożliwia efektywne wydobycie i przetwarzanie tychże złóż.

Tabela 3. Wykorzystanie, rozpoznanie i zagospodarowanie zasobów rud cynkowo-ołowiowych w 2017 r.

Lp.	Nazwa złoża	Stan zagospodarowania złoża – rozpoznanie lub zaniechanie wydobycia	Zasoby geologiczne		Powiat
			bilansowe	pozabilansowe	
rejon bytomski złóż: 2			-	33 802	
1	Bibiela-Kalety	Wstępne	-	2 690	tarnogórski
2	Dąbrówka Wielka	Zaniechane	-	31 112	będziński, Piekary Śląskie, Siemianowice Śląskie
rejon zawierciański złóż: 7			53 982	-	
1	Gołuchowice	Szczegółowo	16 916	-	będziński, zawierciański
2	Marciszów	Wstępne	778	-	myszkowski, zawierciański
3	Poręba	Wstępne	799	-	będziński, zawierciański
4	Rodaki-Rokitno-Szlacheckie	Wstępne	2 632	-	zawierciański
5	Siewierz	Wstępne	317	-	będziński, zawierciański

⁵ Ang. Mississippi Valleytype deposits – MVT.

⁶ Bilans perspektywicznych zasobów kopalin Polski wg stanu na 31 XII 2009 r. Państwowy Instytut Geologiczny Państwowy Instytut Badawczy, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2011 r.

6	Zawiercie 3	Szczegółowo	32 202	-	zawierciański
7	Zawiercie I	Szczegółowo	338	-	zawierciański

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2017 r., Państwowa Służba Geologiczna, Państwowy Instytut Geologiczny Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2018.

Na północno-wschodnim obszarze województwa, w Myszkowie, rozpoznano złoża molibdenowo-wolframowo-miedziowe udokumentowane już w 1993 r. przez Państwowy Instytut Geologiczny na powierzchni 0,5 km². W 2007 roku w wyniku weryfikacji odwiertów zasoby bilansowe złoża zostały oszacowane na 551 mln t natomiast zasoby pozabilansowe na 750 mln t. Ponadto, oprócz złoża Myszków, molibden obecny jest także w złożach węgla kamiennego w Górnośląskim Zagłębiu Węglowym, jednakże nie jest on odzyskiwany.⁷

W regionie w obszarze złoża cynkowo-ołowiowego w rejonie złoża Zawiercie stwierdzono także występowanie takich pierwiastków jak Arsen – 4,8 tys. t, Gal – 0,13 tys. t, German – 0,03 tys. t, Kadm – 11,93 tys. t, Siarka – 1 327,22 tys. t, Srebro – 0,52 tys. t, Tal – 0,15 tys. t⁸.

Ponadto w województwie występują złoża:

- Soli kamiennej – na terenie województwa rozpoznano złoża zawarte w złożu pokładowym w rowie tektonicznym na obszarze Rybnik-Żary-Orzesze. Na głębokości 1 200 m w procesie odsalania wód kopalnianych z kopalni węgla kamiennego wydobywana jest solanka w dalszym procesie przetwarzana do soli warzonej. Rozpoznane zasoby bilansowe złoża określono na 2 098 600 tys. t.
- Dolomitów – na obszarze złóż w północno-wschodniej części województwa. Dolomity wykorzystywane są w przemyśle: hutniczym – jako topniki, do produkcji materiałów ogniotrwałych, w rolnictwie – jako nawozy wapniowo-magnezowe, szklarskim oraz w budownictwie i drogownictwie jako kamienie łamane i bloczne. Zasoby bilansowe na terenie województwa zostały określone na poziomie 475 416 tys. t natomiast wydobycie w 2017 r. wynosiło 2 642 tys. t.
- Glinów ceramicznych – są wykorzystywane do produkcji ceramiki szlachetnej. Rozpoznane zasoby geologiczne bilansowe gliny ceramicznej kamionkowej stwierdzono jedynie w powiecie lublinieckim. Zasobność złoża oceniono na 1 304 tys. t. Złoża nie jest eksploatowane.
- Piasków formierskich – wykorzystywane są jako surowiec do mas formierskich i rdzeniowych stosowanych w hutnictwie staliwa, żeliwa oraz innych stopów metali. Zasoby bilansowe województwa wynoszą 50 655 tys. t w 45 rozpoznanych złożach. Żadne z nich nie jest wykorzystywane.
- Piasków i żwirów – na terenie województwa śląskiego występują 63 złoża, w tym 22 z nich są obecnie eksploatowane. Wojewódzkie zasoby bilansowe wynosiły (w tys. t) 878 823, przemysłowe 89 246, wydobycie natomiast kształtowało się na poziomie 9 646.
- Piasków drobnoziarnistych – służą do produkcji cegieł wapienno-piaskowych. Na terenie województwa zlokalizowane jest jedno złoża znajdujące się w Ogródzieńcu. Wstępnie rozpoznana zasobność złoża oszacowana została na 4 365 tys. t. Złoża nie jest w chwili obecnej eksploatowane.
- Piasku podsadzkiego – wykorzystywanego do produkcji podsadzki hydraulicznej do wypełnienia wyrobisk wydrążonych w wyeksploatowanych wyrobiskach, zostały

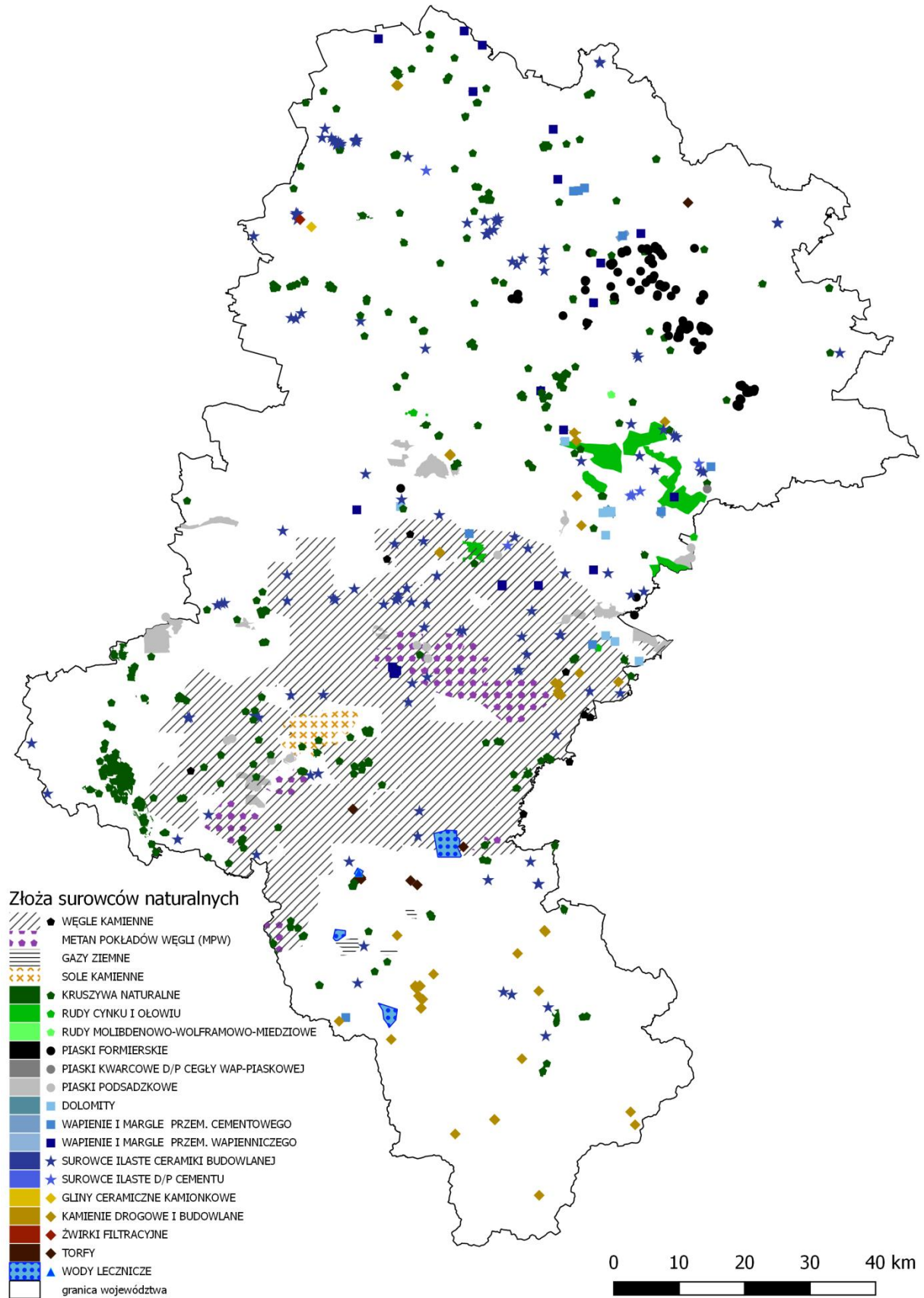
⁷ Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2017 r., Państwowa Służba Geologiczna, Państwowy Instytut Geologiczny Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2018 r.

⁸ Ibid.

udokumentowane na terenie wokół Górnośląskiego Zagłębia Węglowego. Zasoby bilansowe województwa wynoszą 536 356 tys. t, przemysłowe 16 591 tys. t natomiast wydobycie 165 tys. t.

- Surowców dla prac inżynierskich (w których skład wchodzi złoża kopalin tzw. „masy ziemne do budowy”) – są to surowce wykorzystywane w głównej mierze w budownictwie drogowym, konserwacji nawierzchni dróg gruntowych a także do budowy nasypów, rekultywacji składowisk odpadowych, w hydrobudownictwie i innych celach. W województwie śląskim zidentyfikowano jedno złożo tego surowca – Rozbark w Bytomiu – którego geologiczne zasoby bilansowe oceniono na 179 tys. t. Zlože nie jest eksploatowane.
- Skał ilastych oraz piasków schudzających – wykorzystywane do produkcji ceramiki budowlanej. W 2017 roku wydobycie w województwie śląskim wynosiło 149 tys. m³, zasoby bilansowe 96 156 tys. m³ natomiast zasoby przemysłowe to 6 077 m³.
- Torfu – w województwie śląskim zlokalizowane są niewielkie, nieznaczące gospodarczo pokłady torfu. Wydobycie torfu w województwie wyniosło około 1 tys. m³. Na terenie regionu zidentyfikowano 11 złóż, których zasoby bilansowe wynoszą w sumie 1 703 m³, na obszarze czterech z nich, stwierdzono także występowanie borowiny.
- Wapieni i margli – jako surowce wykorzystywane w przemyśle wapienniczym, cementowym oraz wysokogatunkowe w przemyśle chemicznym i hutniczym. Na terenie województwa występuje dziewięć złóż, których sumaryczne zasoby bilansowe wynoszą 759 517 tys., t, przemysłowe 37 350 tys. t natomiast wydobycie prowadzone jest na dwóch z nich w powiecie częstochowskim, sumaryczny tonaż wydobycia w 2017 roku wynosił 543 t.
- Żwirków filtracyjnych – zostały zidentyfikowane na terenie powiatu lublinieckiego. Geologiczne zasoby bilansowe złoża, niebędące dotychczas eksploatowane, zostały oszacowane na 172 tys. t.
- Wód leczniczych chlorkowych oraz siarczkowych. Wszystkie ze złóż zlokalizowane są w południowej części województwa. Ponadto, na terenie województwa znajdują się udokumentowane zasoby eksploatacyjne wód termalnych o temperaturze 20-50°C.

Mapa 1. Rozmieszczenie zasobów naturalnych w województwie śląskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego.

Potencjał turystyczny środowiska

Z punktu widzenia turystyki najważniejszymi terenami są góry w obrębie Beskidu Śląskiego, Żywieckiego i Beskidu Małego. Walory krajobrazowe oraz rozwinięta infrastruktura turystyczna (baza noclegowa, gastronomiczna, obiekty sportowe, obiekty kultury i szlaki) powodują, że sezon turystyczny trwa tam cały rok.

W Beskidzie Śląskim położone są liczne miejscowości wypoczynkowe: Wisła, Szczyrk, Brenna, Góry Wielkie, Istebna, Jaworze i Grodziec, Buczkowice, Goleszów, Bystra, Koniaków, Jaworzynka, a także Ustroń będący najważniejszym uzdrowiskiem województwa śląskiego. W obszarze masywu górskiego leży też południowa część Bielska Białej – głównego miasta Aglomeracji Bielskiej.

Do bogactw naturalnych wpływających na atrakcyjność turystyczną należą złoża wód leczniczych (Dębowiec, Ustroń, Goczałkowice Zdrój, Zabłocie), a także torfu leczniczego, czyli borowiny (Goczałkowice Zdrój, Bronów, Zabłocie). Zasoby te mają duże znaczenie z uwagi na potencjał do rozwoju turystyki uzdrowiskowej. Warunki lecznicze umożliwiły rozwój ośrodków sanatoryjnych w Ustroniu oraz w Goczałkowicach Zdroju. Obie miejscowości posiadają rozbudowaną infrastrukturę uzdrowiskową oferującą szeroki wachlarz usług medycznych.

Miejscem wykorzystywanym do uprawiania wspinaczki skałkowej oraz penetracji jaskiń jest, zbudowana ze skał węglanowych, Wyżyna Krakowsko-Częstochowska.

Na terenie województwa śląskiego występują liczne rzeki oraz zbiorniki wodne, użytkowane w celach rekreacyjnych. Należy zaznaczyć, iż województwo śląskie charakteryzuje się stosunkowo skąpyimi zasobami wodnymi, przy czym czystość większości cieków wodnych nie jest zadowalająca, co może utrudniać rozwój sportów wodnych. Odpowiednie warunki pod kątem kajakarstwa mają wykorzystywane do tego celu rzeki: Mała Panew, Liswarta, Warta, Ruda, Odra, Pilica, Biała Przemsza i Wiercica.⁹

Najbardziej rozpowszechnionym wśród turystów rodzajem aktywności jest turystyka piesza. Na obszarze województwa wyznaczone są liczne szlaki, których łączna długość wynosi 6 507,8 km co stanowi ponad 8% długości szlaków w kraju. Najwięcej szlaków znajduje się na terenie województwa małopolskiego (9 353,7 km), zachodniopomorskiego (7 847,9 km) oraz dolnośląskiego (6 856,8 km). W rankingu województw województwo śląskie plasuje się na czwartej pozycji.

Tabela 4. Rodzaje i długości szlaków turystycznych według województw w kraju.

Województwa	Długość szlaków turystycznych w km						
	razem	piesze	narciarskie	rowerowe	konne	kajakowe	inne
MAŁOPOLSKIE	9 353,7	4 806,5	284	1 773,2	2 479	-	11
ZACHODNIOPOMORSKIE	7 847,9	3 826,8	-	3 645,3	375,8	-	-
DOLNOŚLĄSKIE	6 856,8	6 540,8	14,5	168	-	-	133,5
ŚLĄSKIE	6 507,8	4 655,8	176,5	1 284,7	308,8	-	82
LUBUSKIE	6 327,5	2 949,2	-	2 686,4	565	73,3	53,6
KUJAWSKO-POMORSKIE	6 019,6	3 467,8	-	1 677,8	-	362	512
WIELKOPOLSKIE	5 625,8	3 418,8	-	2 138,2	-	-	68,8
MAZOWIECKIE	5 114,2	3 598,9	-	1 498,3	17	-	-

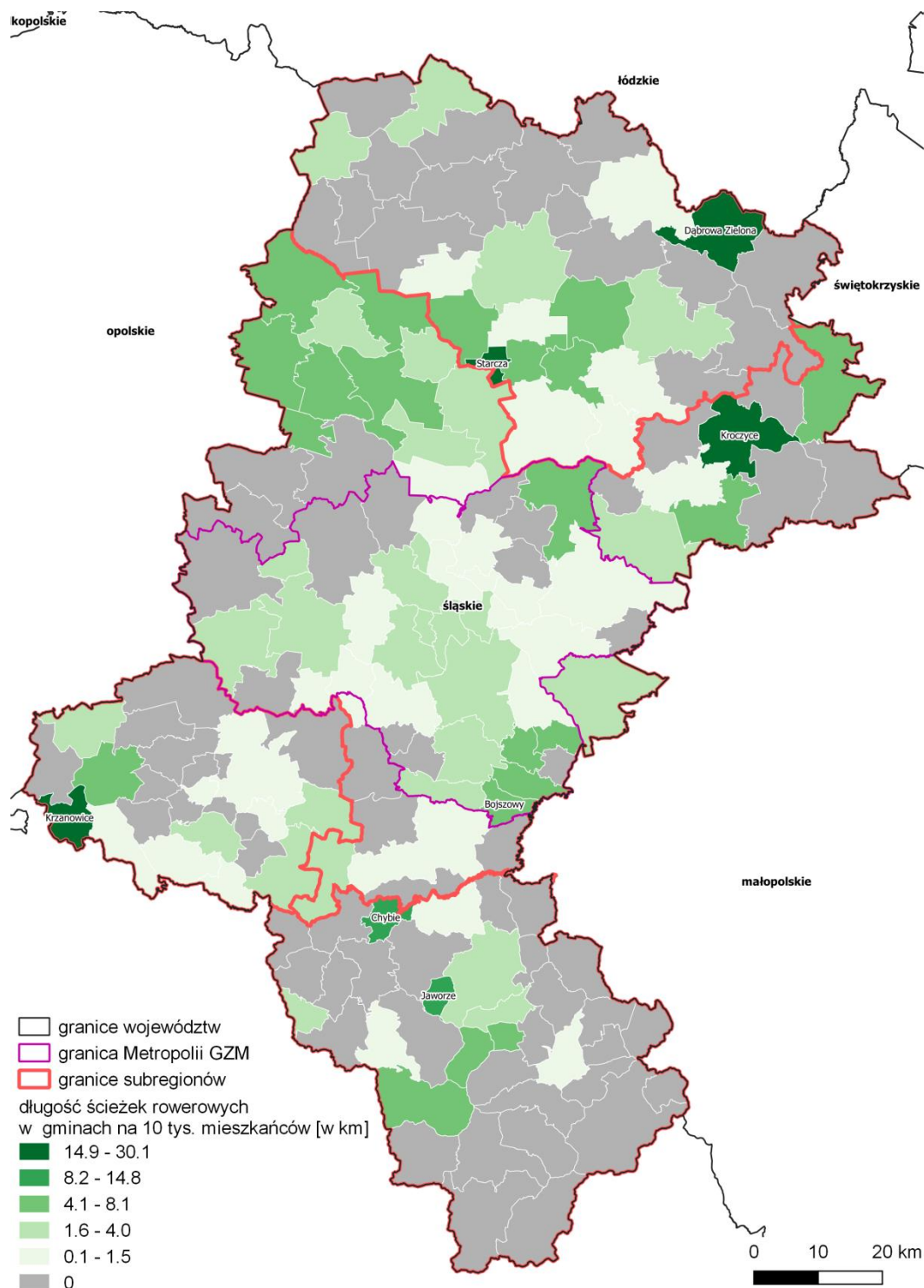
⁹ Program Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim 2020+.

LUBELSKIE	4 674,4	3 746,9	-	856,5	59	-	12
PODLASKIE	4 362,8	3 296,9	-	1 065,9	-	-	-
POMORSKIE	3 285,2	2 891,4	-	377,3	-	-	16,5
WARMIŃSKO- MAZURSKIE	3 011,8	2 026,1	-	412,7	17	556	-
ŚWIĘTOKRZYSKIE	2 655,3	1 357,9	-	1 097,4	-	-	200
ŁÓDZKIE	2 611,1	1 756,6	-	790,5	64	-	-
PODKARPACKIE	2 294,4	2 190,4	-	104	-	-	-
OPOLSKIE	1 529,8	1 157,3	28,3	228	-	-	116,2
SUMA	78 078	51 688,1	503,3	19 804,2	3 885,6	991,3	1 205,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Turystyka 2017, GUS, Warszawa 2018.

Pod względem rodzajów szlaków w regionie dominują szlaki piesze o łącznej długości 4 655,8 km (71,5%), stosunkowo dużo jest też szlaków rowerowych - 1 284,7 km (19,7%). W regionie występuje też 308,8 km szlaków konnych (4,7%) oraz 176,5 km szlaków narciarskich (2,7%). Pozostałe 1,3% stanowią inne szlaki o łącznej długości 82 km. Szlaki kajakowe nie występują w ogóle.

Mapa 2 Długość ścieżek rowerowych w gminach na 10 tys. mieszkańców [w km] w 2017 roku

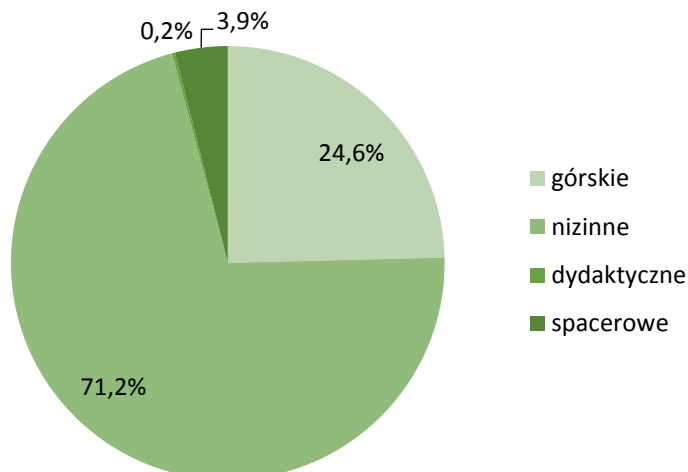

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

Wg danych Głównego Urzędu Statystycznego w województwie śląskim ścieżki rowerowe występują w 94 gminach. Najdłuższa sieć dróg rowerowych istnieje w Katowicach (74,1 km) oraz w Częstochowie (67,1 km). Przeliczając dane o długości dróg rowerowych na 10 tys. mieszkańców najwyższa wartość tego wskaźnika w 2017 roku została osiągnięta w gminie Kroczyce (30,11), drugie miejsce zajęły Krzanowice (29,55) a trzecie gmina Starcza (24,79).

W ramach szlaków pieszych można ponadto wyróżnić poszczególne ich typy, wśród których wyraźnie przeważają szlaki nizinne o długości 3 316,8 km (ponad 71% szlaków pieszych). Na drugim miejscu znajdują się szlaki górskie – 1 146 km. Występują też szlaki spacerowe (182,5 km), a także dydaktyczne (10,5 km).

Wykres 1. Typy szlaków pieszych w województwie śląskim w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Turystyka 2017*, GUS, Warszawa 2018.

Najbardziej znanym górnym szlakiem województwa śląskiego jest Główny Szlak Beskidzki zaczynający się w Ustroniu i prowadzący aż w Bieszczady (woj. podkarpackie), lecz szlaki występują praktycznie w całym województwie – m.in. na Jurze Krakowsko-Częstochowską (Szlak Orlich Gniazd) oraz w miejscowościach aglomeracji (Szlak Zabytków Techniki).

W górskiej części regionu panują dobre warunki naturalne dla narciarstwa, zwłaszcza zjazdowego. W Beskidach znajduje się ponad 150 wyciągów narciarskich.¹⁰ Miejscowości turystyczne oferują dostępność odpowiedniej infrastruktury np. sprzętu naśnieżającego, ratraków, kolejek krzeselkowych i gondolowych. W mniejszym stopniu do narciarstwa zjazdowego służy teren Jury Krakowsko-Częstochowskiej oraz stworzone stoki narciarskie w Katowicach, Sosnowcu i Bytomiu.

Oprócz krajobrazów naturalnych w województwie występują również formy antropogeniczne związane z działalnością gospodarczą człowieka, do których można zaliczyć hałdy, osadniki, wyrobiska poeksploatacyjne. Niektóre z nich zostały już poddane procesowi rekultywacji. Interesującymi formami pokrycia terenu są pustynie antropogeniczne (Pustynia Siedlecka i Pustynia Błędownska).

Występują też ukształtowane przez człowieka tereny o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym, do których zalicza się Śląski Ogród Botaniczny w Mikołowie czy Arboretum Bramy Morawskiej w Raciborzu.

Na terenie województwa funkcjonują także liczne parki rozrywki, które działają głównie w obszarze turystyki weekendowej i rekreacyjnej. Możemy do nich zaliczyć Legendę Śląskie Wesołe Miasteczko w Chorzowie, TWINPIGS – Westernowy Park Rozrywki w Żorach, Dream

¹⁰ Opracowanie ekofizjograficzne do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego.

Park w Ochabach, Park Rozrywki Ogrodzieniec, Górski Park Równica czy też Park Miniatur Sakralnych w Częstochowie¹¹.

W centralnej części Metropolii zlokalizowany jest jeden z największych w Europie zespołów wypoczynkowo-rekreacyjno-rozrywkowych – Park Śląski, który wyróżnia się dużym zróżnicowaniem atrakcji. Oprócz atrakcyjnej zielonej przestrzeni znajdują się w nim także m.in.: Legendia Śląskie Wesole Miasteczko, Śląski Ogród Zoologiczny, Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne, Stadion Śląski, Muzeum Górnośląski Park Etnograficzny, kolejka linowa „Elka”.¹² Istotną częścią oferty są wydarzenia kulturalne.

Zasoby i ochrona środowiska

Krajobraz i ukształtowanie terenu

Województwo śląskie wyróżnia się dużym zróżnicowaniem ukształtowania terenu, a co się z tym wiąże, także krajobrazu. Wynika to z położenia w obrębie Niżu Środkowopolskiego, Wyżyn Polskich oraz Karpat Zachodnich z Podkarpaciem¹³. Północna i środkowa część regionu zlokalizowana jest w na terenie Wyżyny Śląsko-Krakowskiej (Wyżyna Śląska, Woźnicko-Wieluńska, Krakowsko-Częstochowska) i Wyżyny Małopolskiej (Wyżyna Przedborska, Niecka Nidziańska), natomiast na zachodzie dominują tereny Nizin Środkowopolskich (Nizina Śląska). W południowej części województwa pas kotlin Północnego Podkarpacia (Kotlina Oświęcimska i Ostrawska) przechodzi w Zewnętrzne Karpaty Zachodnie obejmujące Pogórze Zachodniobeskidzkie i Beskidy Zachodnie. Stworzona przez to georóżnorodność przy zaistniałej intensywnej antropopresji wpłynęła na ukształtowanie heterogenicznych krajobrazów. W efekcie można zaobserwować elementy charakterystyczne zarówno dla terenów nizinnych, jak i wyżynnych, górskich czy kotlin podgórskich, co jest wyjątkowe przy stosunkowo niewielkiej powierzchni. Na unikatowość krajobrazu regionu wpływają również walory przyrodnicze i kulturowe, w tym dziedzictwo poprzemysłowe.

Bogactwo i zróżnicowanie przyrodnicze regionu jako podstawa atrakcyjności turystycznej.

Najwyższą grupą górską polskich Karpat Zewnętrznych jest Beskid Żywiecki z najwyższym położonym punktem w województwie – Zbocza Pilska (1 534,1 m n.p.m.). Znajduje się on na pograniczu Polski i Słowacji, pomiędzy przełęczą Sieniawską a Koniakowską, przy granicy z województwem małopolskim, gdzie znajduje się najwyższy szczyt (Babia Góra). Większość szczytów osiąga wysokość 800 – 1 200 m n.p.m.¹⁴ Najcenniejsze partie znajdują się na terenie Żywieckiego Parku Krajobrazowego. Do miejscowości turystyczno-rekreacyjnych Beskidu Żywieckiego należą: Zwardoń, Rajcza, Ujszoły, Górna i Dolna Rycerka, Milówka, Kamesznica, Węgierska Górka, Cisiec, Żabnica, Sopotnia, Jeleśnia, Korbielów i Przyborów.

Beskid Śląski położony jest na obszarze ograniczonym: od zachodu – Przełęczą Jabłonkowską i doliną Olzy, od południa – Przełęczą Koniakowską, od wschodu – Bramą Wilkowicką i Kotliną Żywiecką. Szczyty są tu nieco niższe niż w Beskidzie Żywieckim, wysokości większości z nich mieszczą się w przedziale 800-1 100 m n.p.m. Do głównych pasm górskich zaliczają się pasma Czantorii i Baraniej Góry. Najwyższe szczyty to Skrzyczne (1 257 m n.p.m.) oraz Barania Góra (1 220 m n.p.m.). Obszar Beskidu Śląskiego jest porośnięty przez lasy mieszane (świerkowo-

¹¹ Program Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim 2020+.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Opracowanie ekofizjograficzne do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego.

bukowe) z udziałem jodeł, grabów, jesionów, jaworów i leszczyn¹⁵. Najcenniejsze partie górskie występują na terenie Parku Krajobrazowego Beskidu Śląskiego o powierzchni 38 620 ha i otulinie 22 285 ha. Północno-zachodnie stoki Baraniej Góry są początkiem dla potoków Czarna Wisielka i Biała Wisielka. Obszar źródliskowy aż do miejsca połączenia z potokiem Malinka objęto rezerwatem „Wisła” (383,04 ha), którego celem jest ochrona pstrąga potokowego. W parku i otulinie znajdują się także inne rezerваты przyrody, tj.: Czantoria, Dolina Łańskiego Potoku, Barania Góra, Kuźnie, Stok Szyndzielni, Jaworzyna i Zadni Gaj.

Beskid Mały, który stanowi część Beskidów Zachodnich, położony jest między rzeką Białą, Skawą i Bramą Wilkowicką. Większość szczytów osiąga wysokość 700-900 m n.p.m. Należy zaznaczyć, iż do województwa śląskiego należy jedynie połowa pasma, reszta natomiast leży na obszarze województwa małopolskiego. Teren w przeważającej części pokryty jest lasami i chroniony w granicach Parku Krajobrazowego Beskidu Małego. Posiada on charakter zwartej górskiej wyspy, którą dolina Soły dzieli na dwie nierówne części – większą grupę Łamanej Skąły (929 m n.p.m.) oraz pasmo Magurki Wilkowickiej z najwyższym szczytem Beskidu Małego (Czupel 933 m n.p.m.). W dolinie Soły znajdują się zapory wodne w Tresnej, Czańcu i Porąbce, tworzące „Kaskadę Soły”.

Cenne fragmenty drzewostanów o naturalnym charakterze są objęte ochroną rezerwatów Zasolnica, Madohora i Szeroka w Beskidzie Małym. Do najbardziej znanych miejscowości turystycznych zaliczają się: Wilkowice, Międzybrodzie Bialskie i Żywieckie, Łodygowice, Mikuszowice, Porąbka-Kozubnik, Kocierz, Rzyki. Na obrzeżu Jeziora Żywieckiego popularne są Tresna, Zarzeczce, Oczków i Pietrzykowice.

Wyżyna Krakowsko-Częstochowska jest obszarem występowania rzeźby krasowej, której charakterystyczne formy skalne to: ostańce wapienne, wzgórza oraz doliny krasowe¹⁶. Ukształtowały się tu również formy krasu podziemnego, takie jak jaskinie (najdłuższą z nich jest Wierna). Na terenie Wyżyny znajduje się ponad 900 jaskiń. Do najbardziej znanych można zaliczyć jaskinię Olsztyńską, Maurycego, Studnisko, Wiercicę, Piętrową Szczelinę i wspomnianą wcześniej Wiernę¹⁷. Obiektami wspinaczki skalnej są natomiast skały w okolicach Olsztyna, Trzebniowa, Bobolic, Kroczyca, Mirowa, Łutowca, Podlesic, Ryczowa, Rzędkowic, Żerkowic oraz Podzamcza.

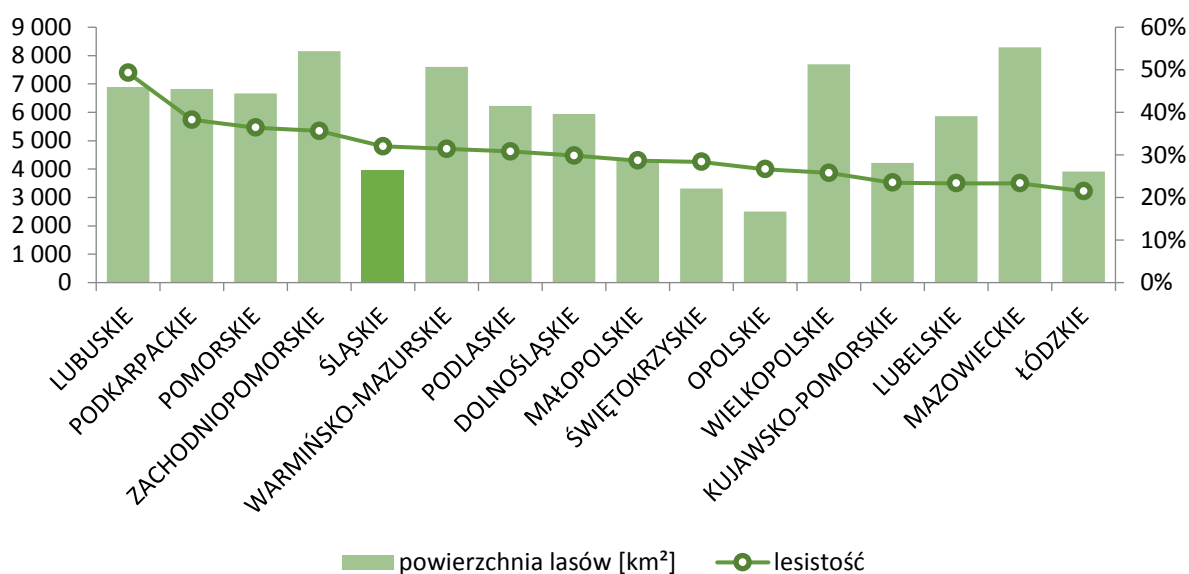
Województwo śląskie, w porównaniu do pozostałych województw w kraju, charakteryzuje się wysokim stopniem pokrycia terenu lasami. Łączna powierzchnia lasów wynosiła wprawdzie 3 948,02 km², lecz stanowiła ona 32,0% powierzchni województwa, co uplasowało województwo śląskie na piątym miejscu po województwach lubuskim, podkarpackim, pomorskim i zachodniopomorskim. Należy przy tym zaznaczyć, iż wartość ta była także wyższa od lesistości na poziomie kraju (29,56%). W strukturze własności wyraźnie dominowały lasy publiczne (80%), wśród których przeważały lasy Skarbu Państwa.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Program Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim 2020+.

¹⁷ Opracowanie ekofizjograficzne do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego.

Wykres 2. Powierzchnia lasów i lesistość według województw w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Lasy w województwie śląskim rozmieszczone są głównie w południowej i północnej części regionu. Największa powierzchnia lasów występuje w powiatach żywieckim, częstochowskim, lublinieckim, tarnogórskim, zawierciańskim, cieszyńskim i kłobuckim, natomiast w Świętochłowicach lasy nie występują w ogóle. Pod względem własności znaczący udział lasów prywatnych dotyczył powiatu zawierciańskiego (49%), miasta Jastrzębie-Zdrój (47%) oraz powiatu myszkowskiego (46%).

Powierzchnia lasów w województwie utrzymuje się na podobnym poziomie. W latach 2009-2017 zwiększyła się o zaledwie 1%, co przełożyło się na wzrost wskaźnika lesistości o 0,3 pp. Nieco inaczej sytuacja wygląda jednak na poziomie powiatów. Powierzchnia lasów najbardziej zmniejszyła się w Zabrze (o 23%) i Sosnowcu (o prawie 6%). Niewielkie spadki (poniżej 2%) wystąpiły też w powiecie będzińskim, Tychach, Siemianowicach Śląskich, Rybniku, Żorach, powiecie wodzisławskim, cieszyńskim, bielskim, a także żywieckim i lublinieckim. W pozostałych powiatach pokrycie terenu lasami uległo natomiast zwiększeniu, w szczególności w: Częstochowie (o 17,4%), Dąbrowie Górniczej (o 10,0%), Bytomiu (o 8,8%) oraz powiecie myszkowskim (o 8,4%).

Na obszarze województwa śląskiego występuje niewiele obszarów prawnie chronionych (3% zasobów kraju). Obszary objęte ochroną prawną, według stanu na 2017 rok, zajmowały powierzchnię 2 718,03 km², co stanowiło 22,04% powierzchni regionu i tylko niecałe 3% wszystkich tego typu obszarów w kraju. Mniejszy udział tego typu obszarów występował jedynie w województwach dolnośląskim, łódzkim i zachodniopomorskim, natomiast mniejsza powierzchnia – w województwie opolskim. Jednocześnie warto zwrócić uwagę na ilość obszarów prawnie chronionych w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W województwie śląskim wartość ta wynosiła 597,6 m²/os i była najniższa w porównaniu z innymi województwami. Najwięcej obszarów chronionych w odniesieniu do liczby ludności występowało w województwie warmińsko-mazurskim – 7 879,4 m²/os.

Na terenie województwa śląskiego wśród obszarów chronionych przeważają parki krajobrazowe, które zajmowały powierzchnię 2 247,09 km² (18% powierzchni województwa i 83% obszarów chronionych). Są to:

- Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich o powierzchni 493,87 km² i otulinie 140,10 km² – ochrona prawna obejmuje połacie lasów, łąki i nieużytki otaczające sieć rzeczną, stawy rybne, a także inne elementy przestrzenne związane z działalnością Cystersów;
- Załęczański Park Krajobrazowy o powierzchni 8,66 km² – jego najważniejszą rzeką jest Warta, która tworzy obszar mokradeł ze stawami i źródłiskami krasowymi;
- Park Krajobrazowy Lasy Nad Górną Liswartą o powierzchni 387,31 km² i otulinie 124,03 km² – posiada on zróżnicowaną rzeźbę z zaznaczającym się progiem Środkowojurajskim (Próg Herbski), liczne grzbiety i garby opadające w kierunku rzeki Liswarty;
- Park Krajobrazowy Orlich Gniazd o powierzchni 475,201 km² i otulinie 418,494 km² – charakterystyczne dla niego są pasma skalne z licznymi ostańcami wapiennymi, występują formy krasu podziemnego i powierzchniowego;
- Park Krajobrazowy Stawki o powierzchni 7,27 km² – przeważają wody powierzchniowe, tworzące gęstą sieć potoków i bagien; występują też podmokłe lub wilgotne lasy, śródleśne łąki i torfowiska;
- Park Krajobrazowy Beskidu Małego o powierzchni 165,40 km² i otulinie 102,43 km² – charakteryzuje go gęsta sieć rzeczna, dużo źródeł oraz liczne formy skalne (w postaci ambon lub baszt skalnych) i jaskinie;
- Żywiecki Park Krajobrazowy o powierzchni 358,70 km² i otulinie 217,90 km² – pasma górskie na jego obszarze tworzą trzy rozległe grupy górskie: tzw. „Worek Raczański” z kulminacją na Wielkiej Raczy (1 236 m n.p.m.), „grupa górską Lipowskiej i Romanki z najwyższym szczytem Romanką (1 366 m n.p.m.), a także cechujący się promienistym układem grzbietów rozróg Piłska (1 557 m n.p.m.); Park pokryty jest gęstą siecią potoków;
- Park Krajobrazowy Beskidu Śląskiego o powierzchni 386,20 km² i otulinie 222,85 km² – wyróżnia go urozmaicona budowa geologiczna, występuje w nim największe skupisko jaskiń w Beskidach oraz formy skalne – baszty, ambony i mury¹⁸.

Parkami krajobrazowymi w województwie śląskim kieruje Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego, który powstał 1 stycznia 2000 roku na mocy Rozporządzenia nr 222/99 Wojewody Śląskiego z 16 listopada 1999 roku i jest jednostką budżetową województwa śląskiego.

Parki krajobrazowe występują głównie na terenie powiatu żywieckiego, lublinieckiego, częstochowskiego, cieszyńskiego, raciborskiego i zawierciańskiego. W województwie znajdują się także rezerваты przyrody (44,3 km²), obszary chronionego krajobrazu (369,9 km²), użytki ekologiczne (11,3 km²), zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (45,3 km²) oraz stanowiska dokumentacyjne (0,3 km²). Brak jest natomiast parków narodowych, które wspólnie z rezerwatami przyrody stanowią najważniejsze obszarowe formy ochrony przyrody. Należy przy tym zaznaczyć, iż prawie 94% obszarów chronionych w regionie znajduje się w powiatach ziemskich, w czym ponad 21% z nich – w powiecie żywieckim, w którym stanowiły one aż 52% powierzchni. Największy udział obszarów chronionych w powierzchni ogółem występował natomiast w powiecie rybnickim – 57%. Wśród miast na prawach powiatów wyraźnie wyróżniał się Rybnik, Dąbrowa Górnicza oraz Bielsko-Biała. Obszary objęte ochroną prawa nie występowały jedynie w Jastrzębiu-Zdroju, Mysłowicach, Rudzie Śląskiej i Zabrze.

¹⁸ <http://www.zpk.com.pl/>.

Tabela 5. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w powiatach w województwie śląskim [km²].

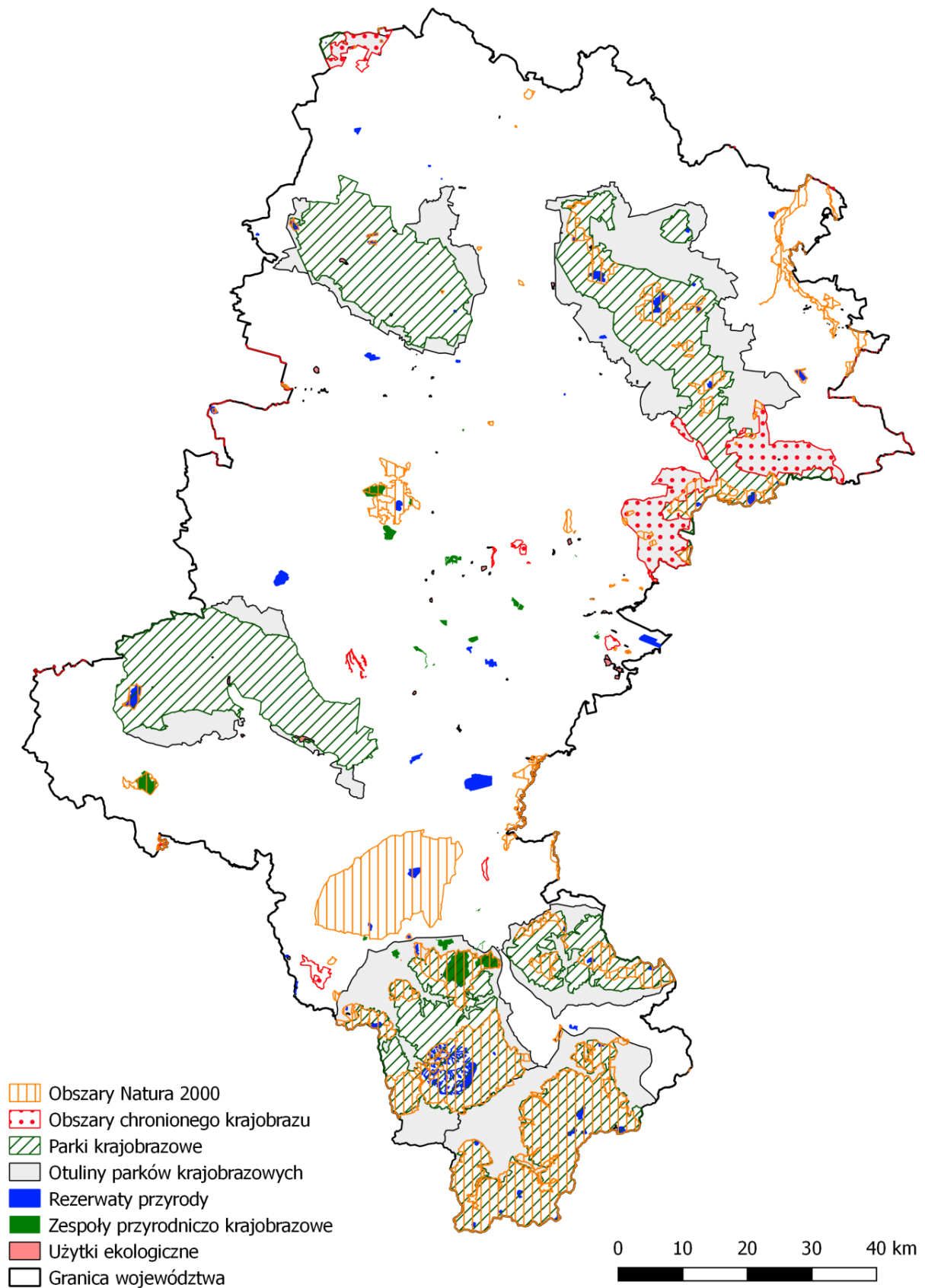
powiat	ogółem	rezerwy przyrody	parki krajobrazowe*	obszary chronionego krajobrazu razem	użytki ekologiczne	stanowiska dokumentacyjne	zespoły przyrodniczo-krajobrazowe
ŻYWIECKI	541,96	6,17	535,52	0,00	0,25	0,01	0,00
CZĘSTOCHOWSKI	340,37	6,44	241,34	91,96	0,63	0,00	0,00
ZAWIERCIAŃSKI	334,70	3,16	173,79	157,66	0,09	0,00	0,00
LUBLINIECKI	283,71	3,90	278,47	0,00	1,34	0,00	0,00
CIESZYŃSKI	242,25	5,87	227,26	8,31	0,23	0,17	0,41
RACIBORSKI	196,20	4,77	189,77	1,62	0,03	0,00	0,00
MYSZKOWSKI	170,88	0,10	115,65	54,90	0,24	0,00	0,00
RYBNICKI	127,00	0,00	127,00	0,00	0,01	0,00	0,00
BIELSKI	111,42	0,85	106,78	1,75	0,02	0,00	2,03
GLIWICKI	73,04	0,54	72,50	0,00	0,00	0,00	0,00
KŁOBUCKI	68,04	0,76	67,07	0,00	0,21	0,00	0,00
RYBNIK	66,14	0,00	65,17	0,00	0,98	0,00	0,00
DĄBROWA GÓRNICZA	36,63	0,00	3,82	31,91	0,84	0,01	0,05
BIELSKO-BIAŁA	30,84	0,95	8,35	0,00	0,01	0,00	21,54
MIKOŁOWSKI	25,82	0,00	22,90	0,94	0,00	0,00	1,98
PSZCZYŃSKI	10,22	8,19	1,80	0,00	0,23	0,00	0,00
CZĘSTOCHOWA	10,12	0,00	0,88	9,24	0,00	0,00	0,00
ŻORY	9,10	0,00	9,03	0,00	0,07	0,00	0,00
BĘDZIŃSKI	7,97	0,00	0,00	7,97	0,00	0,00	0,00
JAWORZNO	7,79	0,48	0,00	3,22	3,57	0,00	0,53
WODZISŁAWSKI	6,43	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,43
TARNOGÓRSKI	5,68	0,03	0,00	0,00	0,53	0,00	5,12
BYTOM	3,98	0,22	0,00	0,00	0,00	0,06	3,70
CHORZÓW	2,46	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,46
KATOWICE	2,32	1,27	0,00	0,00	0,04	0,00	1,00
SIEMIANOWICE ŚLĄSKIE	1,02	0,00	0,00	0,40	0,62	0,00	0,00
GLIWICE	0,57	0,57	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
BIERUŃSKO-LĘDZIŃSKI	0,42	0,00	0,00	0,00	0,42	0,00	0,00
SOSNOWIEC	0,38	0,00	0,00	0,00	0,38	0,00	0,00
ŚWIĘTOCHŁOWICE	0,33	0,00	0,00	0,00	0,33	0,00	0,00
TYCHY	0,19	0,00	0,00	0,00	0,19	0,00	0,00
PIEKARY ŚLĄSKIE	0,06	0,00	0,00	0,00	0,06	0,00	0,00
WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE	2 718,03	44,26	2 247,09	369,87	11,31	0,25	45,25

*bez rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody położonych na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu oraz bez terenów otulin

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W województwie śląskim znajdują się również obszary Natura 2000, w tym na tle całego kraju niewiele ponad 1% obszarów specjalnej ochrony ptaków i niecałe 3% specjalnych obszarów ochrony siedlisk. Powierzchnia obszarów specjalnej ochrony ptaków wynosi 623,6 km² (5,1% powierzchni ogólnej), natomiast specjalnych obszarów ochrony siedlisk – 920,9 km² (7,5% powierzchni ogólnej).

Mapa 3. Obszary ochrony przyrody w województwie śląskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Ochrona wód

Województwo śląskie charakteryzuje się stosunkowo skąpyimi zasobami wodnymi. Niewiele jest naturalnych zbiorników wodnych, występują za to zarówno jeziora eoliczne, fluwialne (meandrowe, starorzecza), jak i pojedyncze jeziora osuwiskowe¹⁹. Interesujące są też stałe i okresowe jeziora krasowe (północna część Wyżyny Częstochowskiej), a także jeziora osuwiskowe na terenie Beskidu Żywieckiego.

Charakterystyczna jest duża ilość zbiorników antropogenicznych. Pod względem powierzchni i pojemności największym z nich jest Zbiornik Goczałkowice na Małej Wiśle o powierzchni 32 km² i pojemności 165,6 hm³ przy maksymalnym piętrzeniu.²⁰ W mniejszym stopniu jest on wykorzystywany do celów rekreacyjnych, jednak jego podstawowym zadaniem jest dostarczanie wód do zaopatrzenia ludności i funkcja przeciwpowodziowa. Inne duże zbiorniki to Jezioro Żywieckie na Sole jak również zbiorniki w wyrobiskach: Dzierżno Duże, Dzieckowice (zbiornik Imieliński) oraz Kuźnica Warężyńska (Pogoria IV) – jedno z czterech jezior Pojezierza Dąbrowskiego. Duże walory rekreacyjne charakteryzują też m.in. Jezioro Międzybrodzkie, pozostałe zbiorniki Pojezierza Dąbrowskiego (Pogoria I, Pogoria II, Pogoria III), Paprocany, Dolinę Trzech Stawów w Katowicach, Sosinę, Jezioro Pławniowice, Rogoźnik, a także Chechłó-Nakło.

Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach w 2017 roku przeprowadził badania, których celem była klasyfikacja stanu/potencjału ekologicznego 63 jednolitych części wód powierzchniowych (jcw), w tym 30 w dorzeczu Wisły oraz 33 w dorzeczu Odry. Na podstawie uzyskanych wyników wyciągnięto następujące wnioski:

- dobry stan 4 jcw;
- dobry potencjał 4 jcw;
- umiarkowany stan 16 jcw;
- umiarkowany potencjał 13 jcw;
- słaby stan 19 jcw;
- słaby potencjał 3 jcw;
- zły stan 2 jcw;
- zły potencjał 2 jcw.

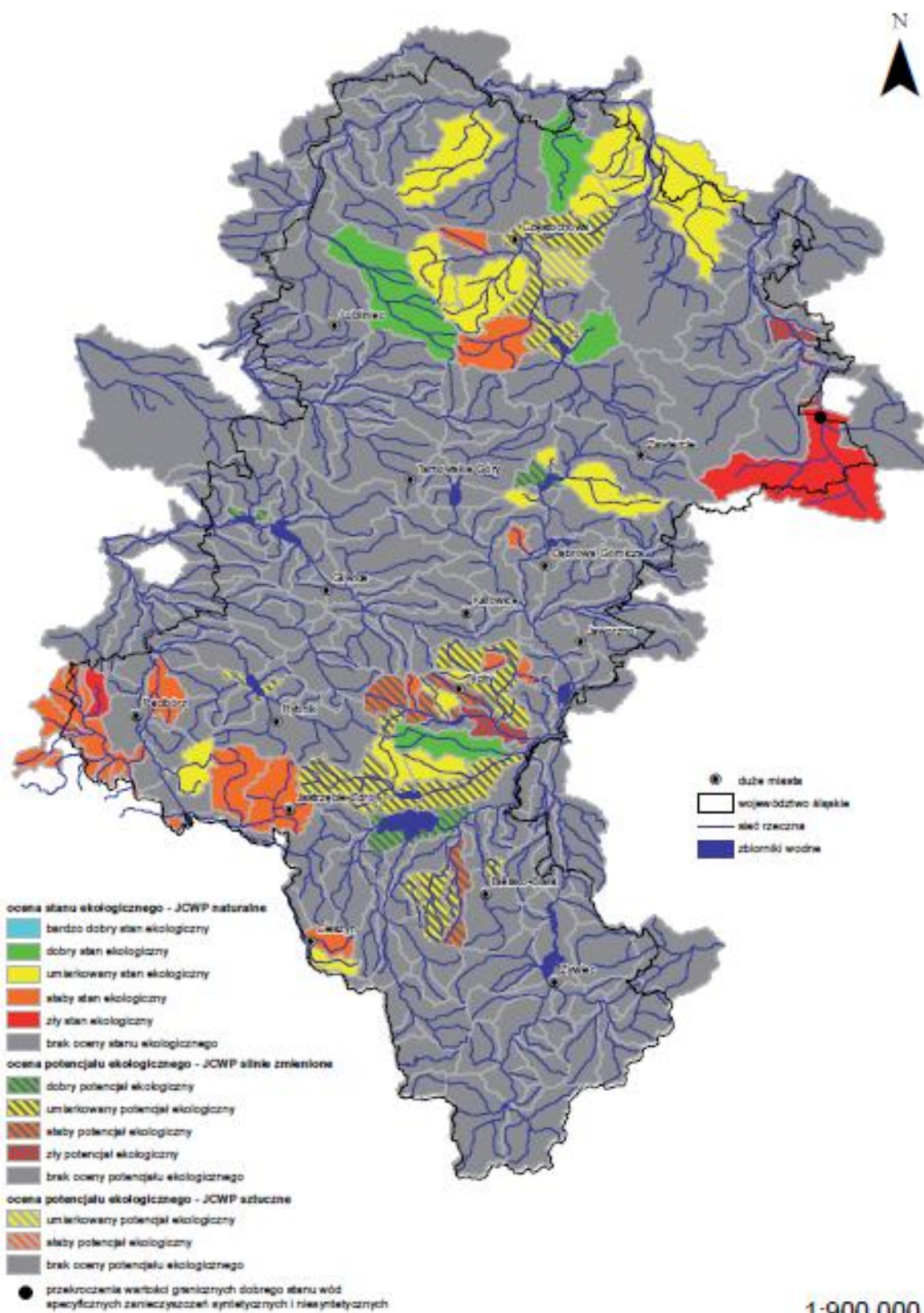
Spośród 63 przebadanych jednolitych części wód powierzchniowych w 2017 roku 13% oceniono na będące w stanie/potencjale dobrym, tj. spełniającym warunki dobrego stanu wód, pozostałe 87% jako będące w stanie/potencjale umiarkowanym, słabym lub złym, tj. nie spełniającym warunków dobrego stanu wód.

W 2017 roku wody o dobrym stanie/potencjale ekologicznym sklasyfikowano w dorzeczu Wisły w zbiornikach zaporowych: Goczałkowice, Przeczyce oraz w Wiśle poniżej zbiornika Goczałkowice i Korzenicy (dopływ Pszczyńki). W dorzeczu Odry dobry stan/potencjał ekologiczny wystąpił w zbiorniku Pławniowice oraz w Ordonce, Pijawce i Liswarcie w Kamieńsku (zlewnia Warty). Najgorsza jakość wód o słabym i złym stanie/potencjale ekologicznym w dorzeczu Wisły wystąpiła w 6 jcw badanych w zlewni Gostyni, 2 jcw w Pilicy oraz w Psarce (dopływ Przemszy) i Wapienicy (dopływ Łownicy). W dorzeczu Odry słaby lub zły stan/potencjał ekologiczny sklasyfikowano w 8 jcw w zlewni Psiny (gdzie wystąpiły najwyższe w województwie stężenia związków biogenych), 3 jcw w zlewni Olzy, Odrze w Chałupkach, dopływach Odry: Bełku i Łęgoniu oraz w Gorzelance i Kamieniczce – dopływach Warty.

¹⁹ Program Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim 2020+.

²⁰ Ibid.

Mapa 4. Klasyfikacja stanu/potencjału ekologicznego jednolitych części wód powierzchniowych województwa śląskiego badanych w 2017 roku.

Źródło: Stan środowiska w województwie śląskim w 2017 roku, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach, Katowice 2018, s.68.

Województwo śląskie względem pozostałych województw w ostatnich latach zajmowało niezmiennie szóstą pozycję pod względem ilości odprowadzanych **ścieków przemysłowych**. W

roku 2017 region osiągnął wynik 233 968 dam³, co stanowiło zaledwie 3,2% wartości uzyskanej na poziomie kraju. Należy również zauważyć znaczący dystans dzielący województwo śląskie od województwa mazowieckiego, będącego liderem we wskazanym zakresie.

Tabela 6. Ścieki przemysłowe odprowadzone w ciągu roku według województw w latach 2009-2017 [dam³].

Jednostka terytorialna	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
MAZOWIECKIE	2 402 880	2 415 236	2 363 249	2 398 895	2 362 233	2 582 478	2 419 285	2 379 104	2 245 876
ŚWIĘTOKRZYSKIE	1 132 374	1 303 557	1 273 412	1 203 031	1 159 580	1 250 321	1 265 697	1 344 014	1 333 278
ZACHODNIOPOMORSKIE	1 373 362	1 498 306	1 573 405	1 466 282	1 392 206	1 325 093	1 369 474	1 276 472	1 228 672
WIELKOPOLSKIE	1 610 638	1 334 116	1 616 228	1 522 090	1 525 200	1 464 562	1 327 701	1 454 600	1 204 481
MAŁOPOLSKIE	398 700	452 381	492 242	466 805	467 830	412 953	415 329	424 394	420 901
ŚLĄSKIE	236 073	266 600	257 937	244 005	242 510	232 797	233 160	228 722	233 968
PODKARPACKIE	155 807	169 165	177 477	143 583	156 923	136 856	163 261	125 941	122 350
LUBELSKIE	106 365	106 094	112 795	103 800	115 274	108 623	108 958	105 479	101 122
DOLNOŚLĄSKIE	126 780	143 525	123 439	109 445	112 787	101 897	97 117	97 875	85 799
POMORSKIE	96 698	98 008	111 707	95 483	84 258	80 245	90 434	89 780	81 537
KUJAWSKO-POMORSKIE	57 231	65 020	66 772	66 381	65 745	64 683	65 086	72 044	77 294
OPOLSKIE	68 708	90 026	79 984	63 471	39 020	39 502	37 457	32 835	37 147
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	24 751	24 621	24 071	24 873	23 495	29 934	30 134	27 916	29 588
ŁÓDZKIE	42 294	51 233	48 640	43 505	36 812	28 175	25 547	27 296	20 904
PODLASKIE	10 590	10 817	10 844	10 544	10 349	10 570	10 722	11 233	11 567
LUBUSKIE	8 481	8 666	8 518	7 983	7 726	7 921	8 177	8 238	8 568

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Niepokojący jest natomiast fakt, że region w analizowanym przedziale czasowym niezmiennie był liderem pod względem ilości ścieków przemysłowych odprowadzanych bezpośrednio do wód lub ziemi a wymagających oczyszczania. W roku 2017 wskazanych ścieków było 222 149 dam³. Osiągnięty przez region wynik był najwyższy z osiągniętych od 2014 roku.

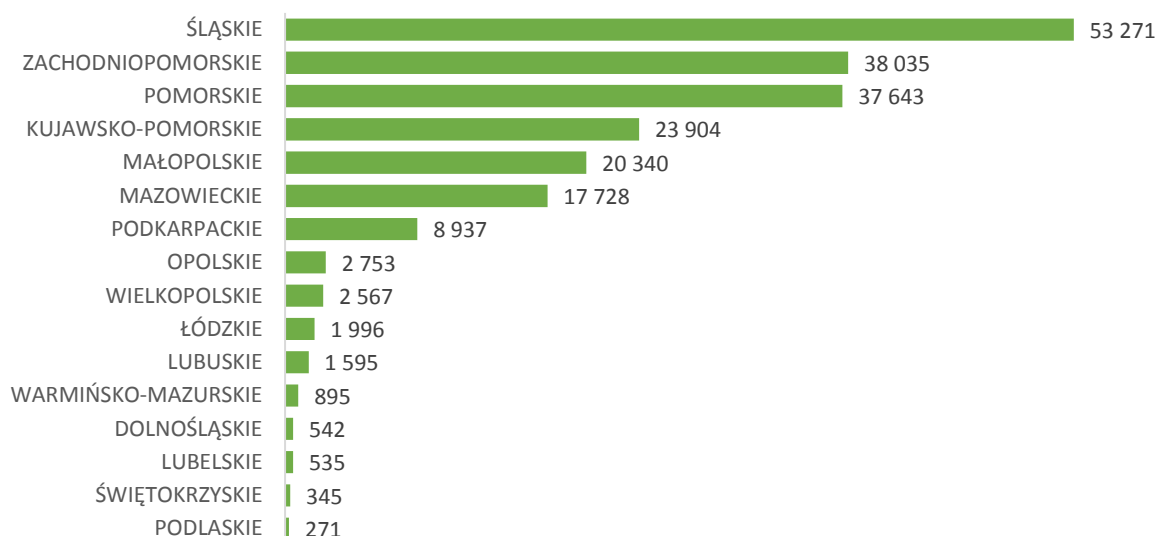
Analiza poszczególnych powiatów pod względem ilości ścieków odprowadzanych bezpośrednio do wód lub ziemi a wymagających oczyszczania wykazała, że najgorzej sytuacja przedstawiała się w Jaworznie (36 130 dam³), powiecie bieruńsko-łędzimskim (22 162 dam³) i Bytomiu (19 993 dam³).

Najlepiej natomiast sytuacja przedstawiała się w przypadku Żor (brak wskazania występowania analizowanych ścieków), powiatu żywieckiego (18 dam³), a także Jastrzębia Zdroju (88 dam³).

Przedsiębiorstwa z województwa śląskiego wytworzyły 25,2% ścieków przemysłowych zawierających substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego na terenie kraju. Osiągnięcie wysokich wyników we wskazanym zakresie sprawiło, że w ciągu ostatnich dziewięciu lat śląskie i zachodniopomorskie wymieniały się na pozycji lidera.

Znaczna ilość ścieków przemysłowych odprowadzanych bezpośrednio do wód lub ziemi a wymagających oczyszczania.

Wykres 3. Produkcja ścieków przemysłowych zawierających substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego z podziałem na województwa w 2017 r. [dam³].

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

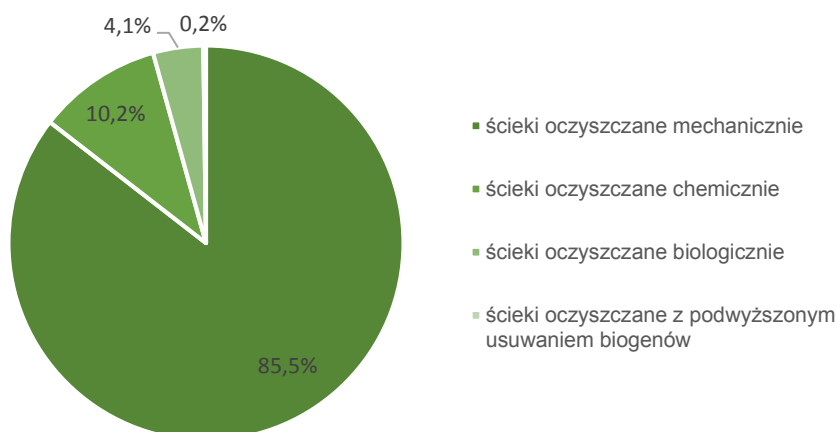
Analizując ładunki zanieczyszczeń odprowadzanych do wód i gleby stwierdzono, że w 2017 roku w województwie śląskim najwięcej w ściekach było jonów chlorków i siarczanów. Z punktu widzenia ochrony środowiska, niezwykle istotny był fakt, że w ostatnich latach zaobserwowano wzrost zawartości omawianych związków chemicznych w ściekach. Ponadto należy zauważyć, że region pozostawał znaczącym „producentem” jonów chlorków i siarczanów w kraju (39,1%).

W zakresie ładunków zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych do wód i gleby, województwo śląskie było również znaczącym „wytwórcą” zawiesiny ogólnej. Jednak w tym przypadku należy zwrócić uwagę na spadek ilości wytwarzania wskazanego zanieczyszczenia w ostatnich latach.

Analizie poddano również udział ścieków przemysłowych oczyszczonych w ściekach wymagających oczyszczenia. Jak wynika z danych statystycznych, województwo śląskie, które w 2017 roku oczyściło 73,8% ścieków, znalazło się wśród województw osiągających najgorsze wyniki. Zauważalny jest również znaczący dystans dzielący region od najlepszych województw, tj. podlaskiego i pomorskiego, które oczyściły 99,9% zanieczyszczeń. Niepokojący jest również fakt, że zajmowana przez region trzynasta pozycja w rankingu, była najwyższa od roku 2009.

Wśród ścieków przemysłowych w województwie śląskim najwięcej zostało oczyszczonych mechanicznie (140 072 dam³). Kolejne grupy stanowiły ścieki oczyszczone chemicznie (16 686 dam³) i biologicznie (6 729 dam³). Najrzadziej korzystano natomiast z oczyszczalni z podwyższonym usuwaniem biogenów (352 dam³).

Wykres 4. Ilość ścieków przemysłowych oczyszczonych z podziałem na metody oczyszczania w województwie śląskim w roku 2017.

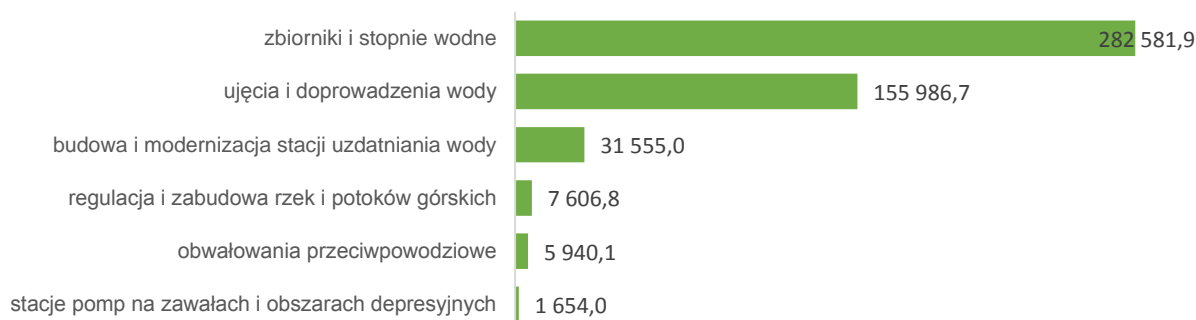
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W przypadku poszczególnych powiatów województwa śląskiego należy wskazać, że niektóre z nich preferowały tylko jedną z metod oczyszczania. Oczyszczanie ścieków jedynie w sposób mechaniczny stwierdzono w Bielsku-Białej, Jastrzębiu-Zdroju, Piekarach Śląskich, Rudzie Śląskiej, Rybniku, jak również w powiecie rybnickim. Wśród powiatów, które oczyszczały ścieki przemysłowe jedynie biologicznie znalazły się powiat kłobucki i Siemianowice Śląskie. Żywiec natomiast był jedynym powiatem, które w 100% korzystało z metody chemicznej.

W województwie śląskim podejmowano również inne inicjatywy, których celem była poprawa jakości wód w regionie. Jako przykład można wskazać znaczące nakłady finansowe przeznaczone na zakup środków trwałych wykorzystywanych w gospodarce wodnej. W roku 2017 na wyżej wskazany cel przekazano 485,3 mln zł. Wskazana kwota była najwyższą względem pozostałych województw i stanowiła 23,5% środków przeznaczonych na gospodarkę wodną w kraju. Należy również zauważyć, że kwota przeznaczona na poprawę jakości gospodarki wodnej w województwie była najwyższa w ciągu ostatnich dziewięciu lat.

Biorąc pod uwagę wysokość nakładów finansowych, głównym kierunkiem inwestowania były zbiorniki i stopnie wodne (282,6 mln zł – 58,2% środków) oraz ujęcia i doprowadzenia wody (156,0 mln zł – 32,1% środków). Wspierano również budowę i modernizację stacji uzdatniania wody (31,5 mln zł), regulację i zabudowę rzek i potoków górskich (7,6 mln zł), obwałowania przeciwpowodziowe (5,9 mln zł), jak również stacje pomp na zawałach i obszarach depresyjnych (1,6 mln zł).

Wykres 5. Nakłady na środki trwałe służące gospodarce wodnej wg kierunków inwestowania w województwie śląskim w 2017 r. [tys. zł].

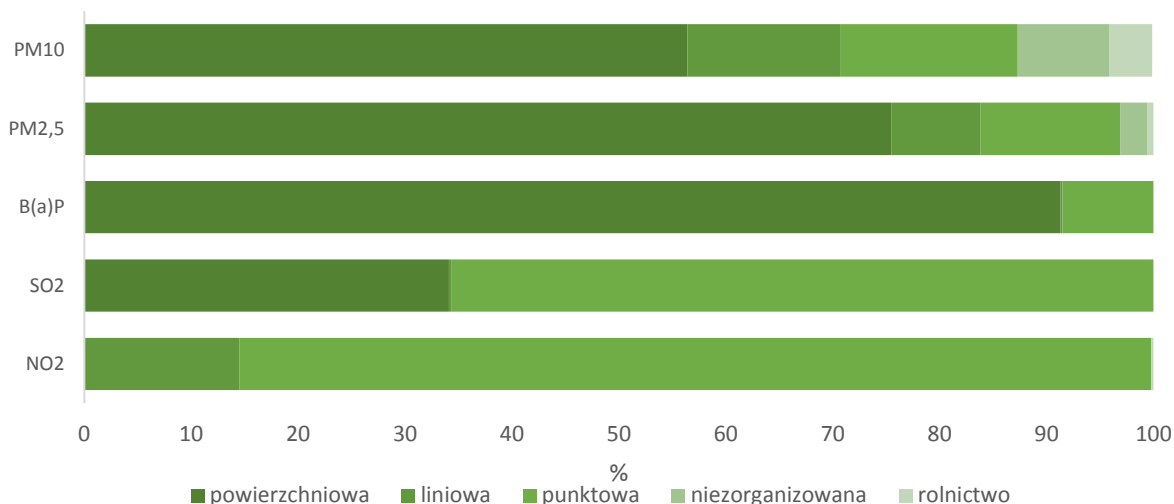

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Ochrona powietrza w tym niska emisja

Stan powietrza w regionie w 2017 roku został określony w „Szesnastej rocznej ocenie jakości powietrza w województwie śląskim” pod kątem spełniania kryteriów w celu ochrony zdrowia oraz roślin na podstawie wyników uzyskanych z 134 stanowisk pomiarowych. Ocenę jakości powietrza i obserwację zmian dokonano w strefie śląskiej, w aglomeracjach górnośląskiej i rybnicko-jastrzębskiej oraz w miastach Bielsko-Biała i Częstochowa.

Wykres 6. Udziały źródeł w emisji powietrza w województwie śląskim w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowania Stan środowiska w województwie śląskim w 2017 roku, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach, Katowice 2018, s.19.

W województwie śląskimi głównymi źródłami zanieczyszczenia powietrza była emisja powierzchniowa oraz tzw. emisja związana ze źródłami punktowymi.

Źródła powierzchniowe czyli komunalno-bytowe, będące „producentami” tzw. niskiej emisji, miały w 2017 roku największy udział w emisji zanieczyszczeń pyłu zawieszonego PM10, pyłu zawieszonego PM2,5 i benzo(a)pirenu (BaP).

Jak wynika z raportu Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Katowicach, średnie roczne stężenia pyłu zawieszonego PM10 mieściły się w przedziale od 62% do 139% poziomu dopuszczalnego. Analizując sytuację w rozmieszczeniu terytorialnym stwierdzono, że średnie stężenia pyłu zawieszonego PM10 wyniosły²¹:

- w aglomeracji górnośląskiej od 40 µg/m³ (Dąbrowa Górnicza) do 52 µg/m³ (Katowice Al. Górnośląska/Plebiscytowa)²²;
- w aglomeracji rybnicko-jastrzębskiej od 41 µg/m³ (Żory) do 51 µg/m³ (Rybnik);
- w Bielsku-Białej – 38 µg/m³;
- w Częstochowie od 34 µg/m³ (stacja tła miejskiego ul. Baczyńskiego) do 42 µg/m³ (stacja komunikacyjna ul. Armii Krajowej);
- w strefie śląskiej od 25 µg/m³ (Ustroń) do 56 µg/m³ (Pszczyna).

Z punktu widzenia stanu zdrowia mieszkańców województwa śląskiego należy zwrócić uwagę, że w roku 2017 przez 25 dni (16 dni w styczniu, 6 dni w lutym, 1 dzień w listopadzie, 2 dni w grudniu) stężenia 24-godzinne pyłu zawieszonego PM10 były równe lub wyższe niż 200 µg/m³,

²¹ Obszary zgodne z wyznaczonymi w ramach raportu WIOŚ w Katowicach.

²² wartość dopuszczalna dla PM10 wynosi 40 µg/m³.

czyli osiągnęły wartość progową informowania społeczeństwa o ryzyku wystąpienia przekroczenia alarmowego dla pyłu PM10. Stężenia 24-godzinne pyłu PM10 na takim poziomie wystąpiły na 23 z 24 stanowisk w regionie. Największa liczba dni z przekroczeniem poziomu 200 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ wystąpiła w strefie śląskiej w Pszczynie.

W roku 2017 wartość dopuszczalna stężenia pyłu zawieszonego PM2,5, wynosząca 25 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, poza stanowiskiem tła regionalnego w Żółtym Potoku (gmina Janów), została przekroczona na 8 z 9 stanowisk (od 11% do 57%) i wyniosła:

- w aglomeracji górnośląskiej – 31 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ w Katowicach ul. Kossutha oraz w Gliwicach i 39 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ w Katowicach ul. Plebiscytowa/A4 (stanowisko komunikacyjne);
- w aglomeracji rybnicko-jastrzębskiej – 29 $\mu\text{g}/\text{m}^3$;
- w strefie Bielsko-Biała miasto – 32 $\mu\text{g}/\text{m}^3$;
- w strefie Częstochowa miasto – 28 $\mu\text{g}/\text{m}^3$;
- w strefie śląskiej – od 20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ w Żółtym Potoku do 30 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ w Godowie.

Należy zwrócić uwagę, że stężenia pyłów PM2,5 w sezonie zimowym w 2017 roku były prawie dwukrotnie wyższe niż w sezonie letnim. Zmienność sezonowa stężeń obserwowana była od wielu lat na wszystkich stanowiskach.

W 2017 roku średnie roczne stężenia benzo(a)pirenu na 11 stanowiskach przekroczyły wartość docelową 1 ng/m^3 i wyniosły:

- w aglomeracji górnośląskiej 7 ng/m^3 (Dąbrowa Górnicza) i 8 ng/m^3 (Katowice);
- w aglomeracji rybnicko-jastrzębskiej 16 ng/m^3 ;
- w Bielsku-Białej 7 ng/m^3 ;
- w Częstochowie 5 ng/m^3 ;
- w strefie śląskiej od 6 do 14 ng/m^3 .

W okresie zimowym od 1 października 2016 roku do 31 marca 2017 roku najwyższe stężenia benzo(a)pirenu były obserwowane na stanowiskach w Pszczynie (27 ng/m^3) i Rybniku (28 ng/m^3).

Jak wynika z danych opublikowanych przez WIOŚ w Katowicach, główną przyczyną wystąpienia przekroczeń pyłu zawieszonego PM10, PM2,5 i benzo(a)pirenu w okresie zimowym w województwie śląskim była emisja z indywidualnego ogrzewania budynków, natomiast w okresie letnim bliskość głównej drogi z intensywnym ruchem, emisja wtórna zanieczyszczeń pyłowych z powierzchni odkrytych (np. dróg, chodników, boisk) oraz niekorzystne warunki meteorologiczne, występujące podczas powolnego rozprzestrzeniania się emitowanych lokalnie zanieczyszczeń, w związku z małą prędkością wiatru (poniżej 1,5 m/s).

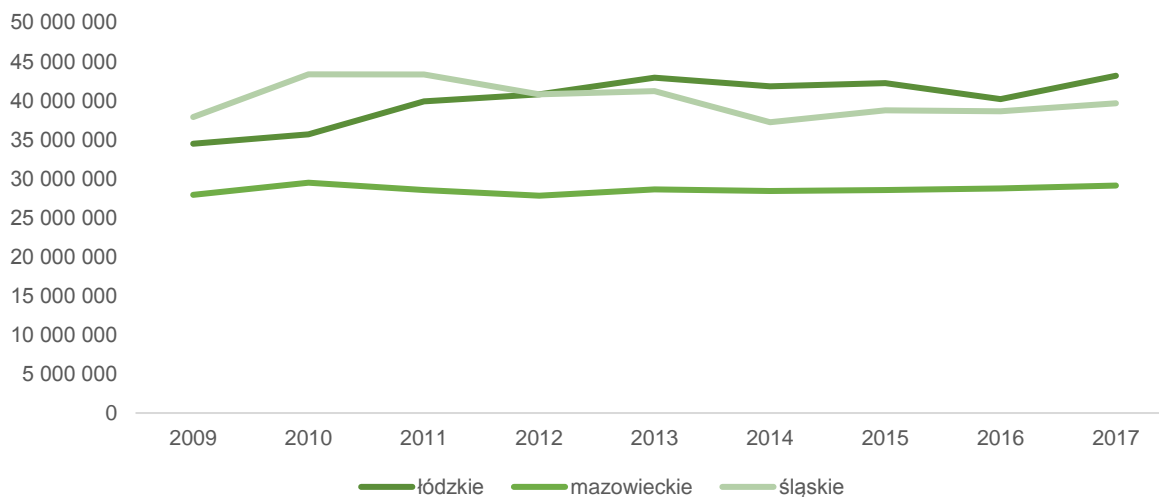
Źródła punktowe swym zakresem obejmują energetykę zawodową i przemysłową oraz procesy produkcyjne. Na terenie województwa śląskiego duże znaczenie we wskazanym zakresie miało występowanie zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza. W roku 2017 stwierdzono występowanie 329 zakładów szczególnie uciążliwych, a ich liczba była nieporównywalnie wyższa od zakładów tego typu w pozostałych regionach kraju (17,5% ogółu zakładów tego typu w kraju).²³

W roku 2017 zakłady szczególnie uciążliwe wyemitowały na poziomie kraju 213 920 683 t zanieczyszczeń gazowych. Województwo śląskie było jednym z trzech województw (obok

²³ Stan środowiska w województwie śląskim w 2017 roku, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach, Katowice 2018, s.14.

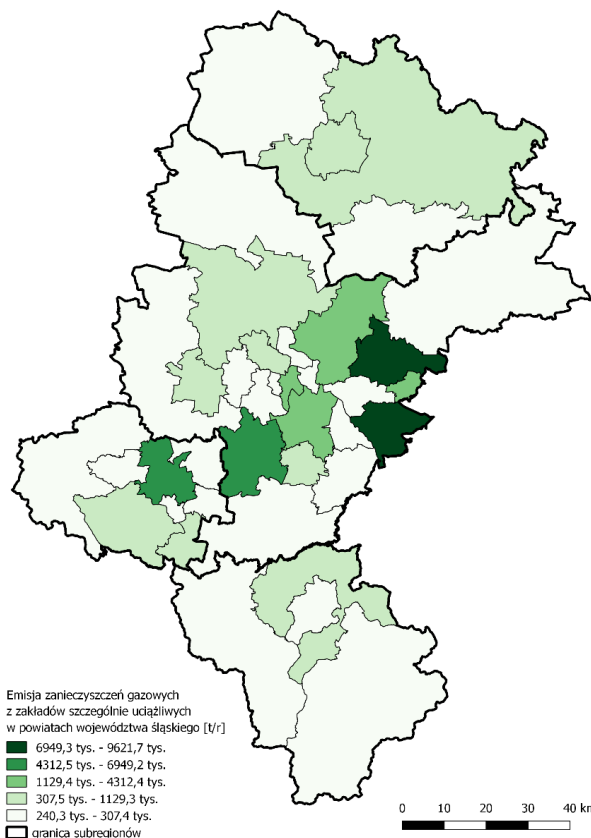
łódzkiego i mazowieckiego), które w ostatnich latach emitowały do atmosfery najwięcej omawianych zanieczyszczeń. W roku 2017 wskazana powyżej emisja gazów osiągnęła wartość 39 662 941 t, co stanowiło 18,5% emisji na poziomie kraju. Należy wskazać, że w przypadku województwa śląskiego, od roku 2014 odnotowywano wzrost „produkcji” zanieczyszczeń.

Wykres 7. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w wybranych województwach w latach 2009-2017 [t/r].

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 5. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w powiatach województwa śląskiego w roku 2017 [t/r].

W ujęciu terytorialnym według powiatów województwa, pod względem emisji zanieczyszczeń gazowych wyróżniają się trzy miasta, tj. Dąbrowa Górnicza, Jaworzno i Rybnik. Należy zauważyć, że wskazane powyżej miasta na prawach powiatu w 2017 roku wspólnie wyemitowały 58,7% zanieczyszczeń gazowych na poziomie województwa, jak również niezmiennie osiągały w ostatnich latach najwyższe wartości.

Dostępne dane statystyczne pozwalają na określenie zawartości w powietrzu takich gazów jak: dwutlenek siarki, tlenki azotu, tlenek węgla, dwutlenek węgla, metan i podtlenek azotu (pochodzących z zakładów szczególnie uciążliwych). W województwie śląskim w roku 2017 wśród zanieczyszczeń gazowych zdecydowanie dominował dwutlenek węgla, którego udział wyniósł 98,2%. Na miejscu drugim uplasował się metan, którego udział w zanieczyszczeniach gazowych stanowił 1,2%. Porównując wyniki uzyskane przez region należy wskazać, że śląskie zajmowało pierwsze miejsce pod

Duża emisja metanu i dwutlenku węgla.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, stan na dzień 29.08.2018 r.

względem ilości wytwarzanego metanu i drugie miejsce (za łódzkim) pod względem ilości wytwarzanego dwutlenku węgla. Wskazana powyżej tendencja utrzymywała się w analizowanym okresie czasu. Należy również zauważyć, że województwo śląskie było znaczącym „producentem” zarówno metanu (90,2%), jak i dwutlenku węgla (46,8%) na poziomie kraju.

W przypadku emisji zanieczyszczeń gazowych (bez dwutlenku węgla) najwięcej tych zanieczyszczeń wyemitowały: zakłady górnictwa i wydobywania (62,0% emisji ogółem), zakłady przetwórstwa przemysłowego (24,7%) oraz wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych (13,2%).²⁴

Nakłady finansowe poniesione na zakup środków trwałych wpływających na redukcję zanieczyszczeń gazowych w województwie śląskim w 2017 roku wyniosły 124,3 mln. Wskazana kwota stanowiła 14,4% środków przeznaczonych na ten cel na poziomie kraju. Więcej środków przeznaczyły na redukcję zanieczyszczeń gazowych jedynie województwa: pomorskie (193,5 mln) i mazowieckie (175,8 mln).

W latach 2009-2017 województwo śląskie przeznaczyło w sumie na redukcję wskazanych powyżej zanieczyszczeń 691,2 mln. Uzyskany wynik był dopiero szóstym na poziomie kraju, co jest niepokojące z punktu widzenia przemysłowego charakteru regionu. Należy również zwrócić uwagę, na znaczący dystans śląskiego do lidera w omawianym zakresie – mazowieckiego, które w analizowanym okresie czasu wydatkowało ponad czterokrotnie więcej środków.

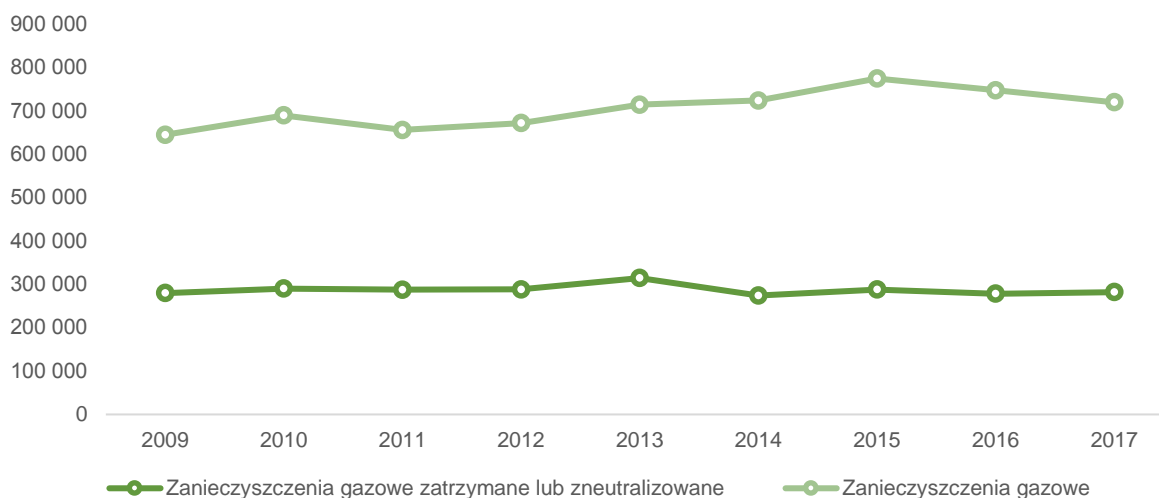
Niski poziom neutralizacji zanieczyszczeń gazowych pochodzących z zakładów szczególnie uciążliwych.

Investycje związane z instalowaniem urządzeń mających na celu ochronę powietrza przyczyniły się do zmniejszenia emisji zanieczyszczeń w regionie. Niestety, jak wynika z przeprowadzonych analiz, podjęte inicjatywy zdają się być niewystarczające. Jako przykład mogą posłużyć zanieczyszczenia gazowe (bez CO₂) pochodzące z zakładów szczególnie uciążliwych. Jak przedstawiono na poniższym wykresie, w roku 2017 dzięki zainstalowanym urządzeniom zatrzymano lub zneutralizowano 39,2% zanieczyszczeń gazowych²⁵. Należy jednak zauważyć, że osiągnięty wynik był jednym z niższych osiąganych przez region w ostatnich dziewięciu latach, jak również jednym z najniższych w porównaniu do pozostałych województw. Niezbędne są więc dalsze działania wpływające na ograniczenie emisji.

²⁴ *Stan środowiska w województwie śląskim w 2017 roku*, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach, Katowice 2018, s.16.

²⁵ Dane dotyczące zatrzymanych lub zneutralizowanych zanieczyszczeń dotyczą gazów pochodzących z różnych źródeł, zarówno punktowych jak i powierzchniowych.

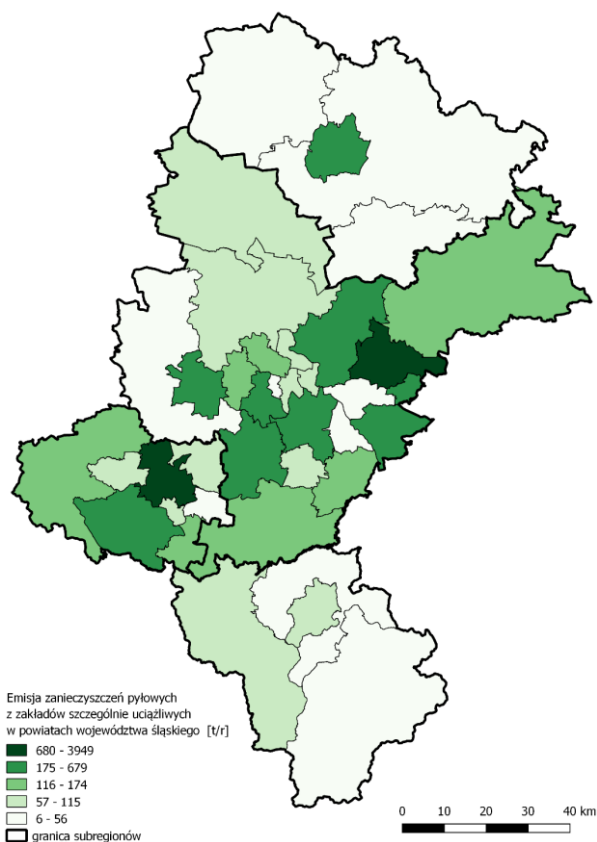
Wykres 8. Ilość wytworzonych zanieczyszczeń gazowych (bez CO₂) oraz zatrzymanych lub zneutralizowanych zanieczyszczeń gazowych (bez CO₂) pochodzących z zakładów szczególnie uciążliwych w województwie śląskim w latach 2009-2017 [t/r].

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Zakłady szczególnie uciążliwe były emitarami również pyłów. Najwięcej pyłów wytworzonych przez zakłady szczególnie uciążliwe pochodziło z województwa śląskiego. Wynik osiągnięty przez region w 2017 roku (8 597 t/r) był ponad dwukrotnie wyższy od wyniku uzyskanego przez województwo znajdujące się na drugiej pozycji w tabeli (wielkopolskie – 3 965 t).

Mapa 6. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w powiatach województwa śląskiego w roku 2017 [t/r].

Zadowolający jest jednak fakt, że w województwie śląskim w ostatnich latach obserwowany był spadek wartości wskaźnika.

W regionie w ostatnich latach pod względem ilości wytwarzanych pyłów zdecydowanie wyróżniała się Dąbrowa Górnicza. Wskazane miasto na prawach powiatu osiągając w 2017 roku wynik 3 949 t, emitowało do atmosfery 45,9% pyłów pochodzących z regionu. Powiaty znajdujące się na kolejnych miejscach osiągały znacznie niższe wyniki: Rybnik – 680 t/r, mikołowski – 295 t/r. Najmniej pyłów pochodziło natomiast ze Świętochłowic (6 t/r), powiatu żywieckiego (11 t/r) i powiatu myszkowskiego (19 t/r).

Głównymi źródłami emisji zanieczyszczeń pyłowych były zakłady prowadzące działalność w zakresie przetwórstwa przemysłowego (53,8% emisji ogółem), wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, stan na dzień 29.08.2018 r.

układów klimatyzacyjnych (35,4%) oraz górnictwa i wydobywania (10,1%).²⁶

Dane statystyczne przedstawiające ilość zanieczyszczeń pyłowych pochodzących z zakładów szczególnie uciążliwych zatrzymanych lub zneutralizowanych przez urządzenia ochrony powietrza były bardziej korzystne, niż w przypadku gazów. W roku 2017 wszystkie województwa zatrzymały lub zneutralizowały ponad 99% zanieczyszczeń (województwo śląskie 99,7%). Należy również wskazać, że osiągnięty przez region wynik utrzymywał się niezmiennie w analizowanym przedziale czasu.

Analizując skalę inwestycji w kierunku poprawy jakości powietrza należy wskazać, że województwo śląskie w 2017 roku przeznaczając 156,2 mln (38,7% na poziomie kraju) na zakup środków trwałych służących do redukcji zanieczyszczeń gazowych było liderem względem pozostałych województw. Wyżej wskazana kwota była jednocześnie najwyższą przeznaczoną w regionie na ochronę powietrza od roku 2009.

Liniowe źródła emisji²⁷

Wielkość emisji zanieczyszczeń pochodzącej ze źródeł liniowych (komunikacyjnych) w głównej mierze uzależniona jest od wielkości natężenia ruchu pojazdów oraz:

- rodzaju pojazdów,
- zmienności natężenia ruchu pojazdów w czasie,
- rodzaju stosowanego paliwa,
- prędkości, z jaką pojazdy poruszają się po drodze,
- obciążenia i stanu technicznego pojazdów,
- norm emisji spalin spełnianych przez pojazdy.

Istotne znaczenie dla emisji pyłu zawieszonego ma również emisja pozaspalinowa, która stanowi 12% całkowitej emisji komunikacyjnej. Emisja ta wynika ze zużycia opon, pracy układu hamulcowego oraz ścierania nawierzchni dróg. W przypadku emisji PM10 i PM2,5 bardzo istotna jest resuspensja pyłów (wtórny unos), która odpowiada za 76-78% całkowitej emisji pyłów ze źródeł liniowych. Wielkość emisji wtórnej powiązana jest ściśle ze stanem technicznym dróg, pobocza (utwardzone czy nie) oraz częstotliwości sprzątania nawierzchni. Jednocześnie wpływ na rozkład emisji zanieczyszczeń ma występowanie elementów infrastruktury drogowej, obecność zabudowy wokół szlaków komunikacyjnych, ukształtowanie terenu, a nawet typ roślinności.

Największy udział emisji liniowej w ogóle emisji w województwie śląskim w 2015 r., liczonej dla poszczególnych rodzajów źródeł emisji zanieczyszczeń, odnotowano w przypadku pyłu zawieszonego PM10 (13,2%), tlenków azotów (11,2%), a także pyłu zawieszonego PM2,5 (8%).

Najwyższe stężenia wskazanych substancji pochodzących z liniowych źródeł emisji odnotowano w stolicy województwa - Katowicach i w Gliwicach oraz powiatach ziemskich: cieszyńskim i będzińskim. W grupie powiatów charakteryzujących się najniższym stężeniem omawianych substancji wskazać należy Siemianowice Śląskie, a dalej Piekary Śląskie i Jastrzębie-Zdrój.

²⁶ Stan środowiska w województwie śląskim w 2017 roku, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach, Katowice 2018, s.15 – 17.

²⁷ Opracowane na podstawie Program ochrony powietrza dla terenu województwa śląskiego mających na celu osiągnięcie poziomów dopuszczalnych substancji w powietrzu oraz pułapu stężenia ekspozycji, Katowice 2017 r.

Tabela 7. Zestawienie emisji zanieczyszczeń ze źródeł liniowych w powiatach województwa śląskiego w 2015 r. (Mg/rok).

Powiat	sumaryczna emisja zanieczyszczeń ze źródeł liniowych				
	PM10	PM2,5	NOx	B(a)P	CO
będziński	275,03	99,24	365,72	0,001	838,43
bielski	204,06	67,32	186,29	0,001	711,75
cieszyński	307,28	100,08	272,37	0,001	1086,08
częstochoowski	225,51	85,01	349,16	0,001	634,76
gliwicki	193,18	73,16	302,89	0,001	531,92
kłobucki	85,35	29,50	95,71	0,000	272,39
lubliniecki	113,02	39,92	138,26	0,000	357,08
mikołowski	120,55	39,97	111,54	0,000	396,69
myszkowski	116,17	41,97	154,72	0,000	349,85
pszczyński	198,56	68,58	220,29	0,001	626,81
raciborski	99,72	33,48	98,24	0,000	331,24
rybnicki	106,40	37,84	133,59	0,000	329,50
tarnogórski	168,79	58,59	192,92	0,000	548,25
bieruńsko-łódziński	71,08	24,47	78,62	0,000	232,38
wodzisławski	152,24	50,87	147,20	0,000	526,14
zawierciański	148,56	51,67	170,89	0,000	480,20
żywiecki	176,16	57,16	147,55	0,000	624,61
Bielsko-Biała	220,73	72,81	200,65	0,001	755,21
Bytom	138,75	47,52	150,82	0,000	453,41
Chorzów	115,99	44,54	189,87	0,000	325,80
Częstochowa	189,11	66,89	235,25	0,001	592,32
Dąbrowa Górnicza	155,53	55,41	197,16	0,000	489,80
Gliwice	372,53	144,41	625,23	0,001	1039,77
Jastrzębie-Zdrój	57,76	18,78	49,27	0,000	206,28
Jaworzno	124,36	46,65	188,34	0,000	363,32
Katowice	492,50	185,69	744,79	0,001	1458,26
Mysłowice	153,44	55,25	201,93	0,000	471,21
Piekary Śląskie	34,11	11,62	36,20	0,000	109,37
Ruda Śląska	164,52	57,90	197,21	0,000	524,79
Rybnik	137,49	45,27	124,02	0,000	477,42
Siemianowice Śląskie	22,20	7,28	19,95	0,000	78,98
Sosnowiec	287,50	96,09	281,96	0,001	994,66
Świętochłowice	63,68	24,80	109,17	0,000	174,04
Tychy	110,42	41,11	164,88	0,000	328,62
Zabrze	193,37	74,01	311,16	0,001	556,45
Żory	93,86	32,30	102,86	0,000	302,02
suma	5889,52	2087,89	7296,67	0,016	18579,82

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Program ochrony powietrza dla terenu województwa śląskiego mających na celu osiągnięcie poziomów dopuszczalnych substancji w powietrzu oraz pułapu stężenia ekspozycji, Katowice 2017 r.

Hałas

Jak wynika z danych opublikowanych przez Główny Urząd Statystyczny w raporcie *Ochrona środowiska 2017*, w Polsce w latach 2012-2015²⁸ skontrolowano 3 902 zakłady emitujące hałas (w tym 475 z województwa śląskiego). W przypadku 1 300 przedsiębiorstw stwierdzono przekroczenie poziomu dopuszczalnego hałasu (w tym z województwa śląskiego w 163).

Głównym źródłem hałasu przemysłowego w województwie śląskim były przedsiębiorstwa związane z przemysłem górniczym, energetycznym czy metalurgicznym. Wskazane branże charakteryzują się bowiem dużą koncentracją urządzeń i instalacji stanowiących źródło hałasu.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego uwzględniają przekroczenia poziomu dopuszczalnego hałasu w pięciu skalach: 0,1 – 5 dB, 5 – 10 dB, 15 – 20 dB, ponad 20 dB. Województwo śląskie w analizowanym okresie czasu wraz z mazowieckim, opolskim i wielkopolskim znalazło się wśród województw, na terenie których zlokalizowane były zakłady wykazujące przekroczenia mieszczące się w każdym ze wskazanych zakresów. Ponadto należy zauważyć, że województwo śląskie zajmowało wysokie pozycje w stosunku do pozostałych województw, pod względem ilości przedsiębiorstw w każdej z pięciu grup przekroczeń poziomów dopuszczalnych hałasu, bez względu na to, czy analizowano przekroczenia występujące w dzień czy w nocy. Ponadto w regionie, podobnie jak w pozostałych województwach zauważono tendencję, że wraz ze wzrostem wartości decybeli, spada ilość zakładów przemysłowych wykazująca przekroczenia dopuszczalne.

Tabela 8. Zakłady przemysłowe przekraczające poziomy dopuszczalny hałas z podziałem na poziom przekroczenia w województwach w latach 2012-2015.

Jednostka terytorialna	0,1-5 dB		5-10 dB		10-15 dB		15-20 dB		ponad 20 dB	
	dzień	noc	dzień	noc	dzień	noc	dzień	noc	dzień	noc
DOLNOŚLĄSKIE	53	45	29	25	12	16	5	3	–	–
KUJAWSKO-POMORSKIE	25	32	18	17	1	6	2	–	1	2
LUBELSKIE	15	9	5	15	4	9	3	5	–	2
LUBUSKIE	18	12	13	4	6	5	1	1	1	–
ŁÓDZKIE	36	27	5	12	4	6	–	–	1	–
MAŁOPOLSKIE	31	28	22	17	3	9	3	2	–	2
MAZOWIECKIE	51	58	28	15	11	20	2	7	1	3
OPOLSKIE	18	12	9	5	4	3	1	5	2	1
PODKARPACKIE	12	19	5	3	1	2	1	–	–	2
PODLASKIE	12	11	5	5	2	4	2	–	2	–
POMORSKIE	15	10	8	5	3	1	–	1	1	–
ŚLĄSKIE	49	55	25	19	15	10	4	5	1	1
ŚWIĘTOKRZYSKIE	11	14	6	7	2	3	1	–	–	1
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	15	20	5	9	4	2	–	3	1	3
WIELKOPOLSKIE	35	37	20	11	8	12	3	3	1	5
ZACHODNIOPOMORSKIE	16	20	7	7	4	1	–	1	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu „Ochrona środowiska 2017”, GUS, Warszawa 2017, s. 359.

²⁸ Dane zbierane są corocznie, a następnie kumulowane w okresach 5-cio letnich. Co 5 lat dokonywana jest podsumowująca ocena stanu klimatu akustycznego i trendów jego zmian. Od roku 2012 rozpoczęto nowy, piąty z kolei cykl monitoringowy.

W roku 2016 na terenie kraju 98 zakładów przemysłowych dostosowało się do poziomów dopuszczalnych. Największa liczba wskazanych przedsiębiorstw miała swoją siedzibę w województwach: kujawsko-pomorskim i dolnośląskim. Należy zwrócić uwagę, że wśród wskazanych zakładów nie znalazł się żaden z województwa śląskiego.

Tendencje wzrostowe hałasu komunikacyjnego, obserwowane m.in. w województwie śląskim, odnoszą się przede wszystkim do hałasu drogowego i hałasu lotniczego. Wzrost zagrożenia hałasem drogowym związany jest przede wszystkim z gwałtownym przyrostem liczby samochodów w kraju. W przypadku hałasu lotniczego obserwuje się trendy wzrostu poziomu hałasu wskutek przejmowania przez lokalne, intensywnie rozbudowywane lotniska części ruchu, w tym międzynarodowego. Ponadto następuje wzrost połączeń krajowych przez linie dysponujące niewielkimi samolotami, „taksówkami powietrznymi”, śmigłowcami.²⁹

W latach 2012-2016 przeprowadzono w województwie śląskim kontrole na drogach (na odcinku 1 051,4 km dróg) pod kątem emisji hałasu. W przypadku 42,7 km dróg (1,9 %) kontrola wykazała przekroczenie maksymalnego dopuszczalnego poziomu hałasu³⁰.

Pod względem długości dróg, na których występowała emisja hałasu powyżej 60 dB dominowało miasto Chorzów, osiągające dużo wyższe wyniki od kolejnych miast w tabeli. Należy jednak zauważyć, że w przypadku Chorzowa, na najdłuższym odcinku drogi poziom przekroczenia normy hałasu mieścił się w przedziale 0,1 – 5 dB. Miasto Chorzów nie posiadało również dróg, na których poziom przekroczenia norm hałasu mieściłby się w najwyższych skalach, tj. w przedziale 15 – 20dB i powyżej 20 dB. Miastem, na którego drogach poziom dopuszczalnej emisji hałasu osiągnął najwyższy poziom, tj. powyżej 20dB, były natomiast Katowice. Wprawdzie normy przekraczane były jedynie na odcinku 0,9 km, jednak należy uzupełnić, że żadne z pozostałych miast skontrolowanych na poziomie kraju, nie uzyskało takiej wartości przekroczenia poziomu dopuszczalnego hałasu.

Najbardziej obciążony hałasem odcinek drogi w kraju występuje w Katowicach.

Tabela 9. Hałas drogowy w dzień w miastach województwa śląskiego w latach 2012-2016.

Miasta	skontrolowanych w km	Długość ulic w mieście						
		przy których emisja hałasu przekracza maksymalny poziom dopuszczalny 60 dB						
		razem km	w % skontrolowanych	<0,1-5> dB	(5-10) dB	(10-15) dB	(15-20) dB	>20 dB
CHORZÓW	9,7	8,8	90,7	5,4	2,2	1,2	–	–
CZĘSTOCHOWA	1,8	1,8	100,0	1,8	–	–	–	–
DĄBROWA GÓRNICZA	2,0	2,0	100,0	–	–	–	2,0	–
GRUSZEWNIA	1,0	1,0	100,0	–	–	1,0	–	–
JASTRZĘBIE-ZDRÓJ	3,2	3,2	100,0	–	3,2	–	–	–
JAWORZNO	3,2	3,2	100,0	–	–	3,2	–	–
KATOWICE	0,9	0,9	100,0	–	–	–	–	0,9

²⁹ http://www.gios.gov.pl/stansrodowiska/gios/pokaz_artykul/pl/front/stanwpolsce/ochrona_dziedzictwa_przyrodniczego/halas.

³⁰ Poziom dopuszczalny 60 dB.

KOZIEGŁOWY	0,9	0,9	100,0	–	–	0,9	–	–
KRZEPICE	3,9	3,9	100,0	3,9	–	–	–	–
KUŹNIA RACIBORSKA	0,2	0,2	100,0	–	0,2	–	–	–
MYSŁOWICE	3,5	0,0	0,0	–	–	–	–	–
PILICA	1,9	1,9	100,0	–	1,9	–	–	–
RYDUŁTOWY	2,1	2,1	100,0	–	2,1	–	–	–
SKOCZÓW	0,5	0,5	100,0	0,2	0,3	–	–	–
SOSNOWIEC	1,0	1,0	100,0	–	–	1,0	–	–
ŚWIĘTOCHŁOWICE	1,9	1,9	100,0	–	–	1,9	–	–
WOJKOWICE	3,7	3,7	100,0	2,0	1,7	–	–	–
ŻORY	1,3	1,3	100,0	–	1,3	–	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu „Ochrona środowiska 2017”, GUS, Warszawa 2017, s. 364.

W 2017 roku na poziomie kraju zainwestowano 67,5 mln zł na zakup środków trwałych służących zmniejszeniu hałasu i wibracji. W województwie śląskim nakłady finansowe na wskazany cel wyniosły 8,9 mln zł. Pomimo, iż pod względem wysokości zainwestowanych środków region znalazł się w ścisłej czołówce (3. miejsce), należy zauważyć znaczący dystans dzielący województwo śląskie od województw podkarpackiego i małopolskiego, zajmujących dwa pierwsze miejsca w tabeli.

Tabela 10. Nakłady finansowe na środki trwałe służące zmniejszeniu hałasu i wibracji z podziałem na województwa w 2017 r. [tys. zł].

Jednostka terytorialna	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
DOLNOŚLĄSKIE	1 030,2	14 402,6	23 671,4	12 868,6	4 251,7	76,0	10 496,8	6 185,8	1 177,4
KUJAWSKO-POMORSKIE	641,8	618,0	4 001,5	18 571,5	1 940,0	535,0	43 042,0	1 368,3	0,0
LUBELSKIE	2 365,4	9 576,1	6 991,5	617,0	56,7	129 041,9	2 712,7	5 760,7	384,6
LUBUSKIE	1 212,6	0,0	1 725,7	3 952,8	14 485,3	12 332,0	75,1	120,0	4 486,0
ŁÓDZKIE	10 248,9	19 900,6	100 474,0	245 867,7	154 194,1	117 979,4	13 569,0	34 818,3	1 835,7
MAŁOPOLSKIE	212,5	9 458,5	1 532,6	3 411,1	14 220,0	21 419,5	76 777,2	12 520,1	19 485,8
MAZOWIECKIE	18 206,7	26 203,4	53 499,4	55 603,2	30 686,3	5 525,2	110 058,2	77 841,3	6 539,5
OPOLSKIE	443,2	13 293,9	805,0	9 142,5	6 697,8	7 292,6	677,7	540,0	474,1
PODKARPACKIE	628,5	7 472,0	2 939,4	54 435,0	122 189,7	15 357,8	15 445,0	6 165,7	19 746,3
PODLASKIE	428,3	7,5	73,6	40,3	0,0	0,0	0,0	254,0	0,0
POMORSKIE	601,3	1 090,0	20 010,7	21 324,2	2 033,3	15 990,6	6 708,4	8 572,8	0,0
ŚLĄSKIE	17 975,2	21 958,6	52 001,1	66 865,8	36 905,3	201 675,8	58 478,0	13 772,4	8 890,6
ŚWIĘTOKRZYSKIE	3 134,6	2 898,8	1 688,6	772,8	338,8	5 143,1	315,5	887,2	924,5
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	36,8	0,0	1 400,1	2 509,6	3 671,4	4 754,0	891,6	51,5	3,0
WIELKOPOLSKIE	14 997,2	14 700,0	13 151,5	17 780,2	14 283,5	18 035,4	10 869,2	17 970,1	3 537,2
ZACHODNIOPOMORSKIE	1 920,1	0,0	0,0	0,0	3 541,2	107,5	0,0	0,0	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

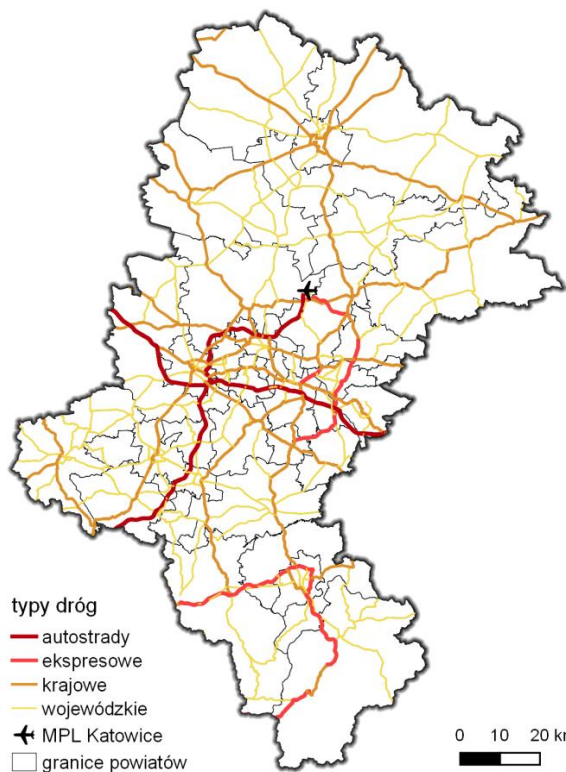
W latach 2009-2017 województwo śląskie przeznaczyło w sumie 478,5 mln zł na zakup środków trwałych przeznaczonych na zmniejszenie hałasu i wibracji. Więcej od województwa śląskiego przeznaczyło na wskazany cel jedynie województwo łódzkie 698,9 mln zł. Dodatkowo warto zauważyć, że w analizowanym przedziale czasowym sześć województw nie przeznaczało regularnie środków finansowych na wyżej omawiane środki trwałe.

Spójność transportowa regionu

Zmiany prawne w związku z powstaniem Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii (GZM)

W województwie śląskim z dniem 1 stycznia 2018 roku zaczęła działać Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia (GZM)³¹, której jednymi z najważniejszych kompetencji są zadania publiczne związane z transportem, w szczególności w zakresie:

Mapa 7. Sieć dróg w województwie śląskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OpenStreetMap.

drogi ekspresowe w 2017 roku miały długość 1 228,4 km, drogi wojewódzkie 1 496,2 km, a powiatowe 6 354,7 km. Najwięcej dróg publicznych w województwie śląskim stanowiły drogi gminne o długości 15 831,8 km³².

W 2017 roku w województwie śląskim było 24,8 km autostrad i dróg ekspresowych na 1 000 km² powierzchni, w tym rankingu śląskie zajęło pierwsze miejsce, na drugim uplasowało się województwo łódzkie (24,7 km). Najmniejszą wartością wskaźnika charakteryzowały się województwa: podlaskie (3,0 km) i lubelskie (3,5 km). W przypadku wskaźnika długości autostrad na 1 000 km², w województwie śląskim również miał on najwyższą wartość i wyniósł 14,2 km. Na drugim miejscu było województwo łódzkie (12,4 km), a na trzecim dolnośląskie (11,1 km). W czterech województwa wartość wskaźnika wyniosła 0, z uwagi na brak autostrad, były to: lubelskie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie.

- planowania, koordynacji, integracji oraz rozwoju publicznego transportu zbiorowego, w tym transportu drogowego, kolejowego oraz innego transportu szynowego, a także zrównoważonej mobilności miejskiej;
- metropolitalnych przewozów pasażerskich;
- współdziałania w ustalaniu przebiegu dróg krajowych i wojewódzkich na obszarze związku metropolitalnego.

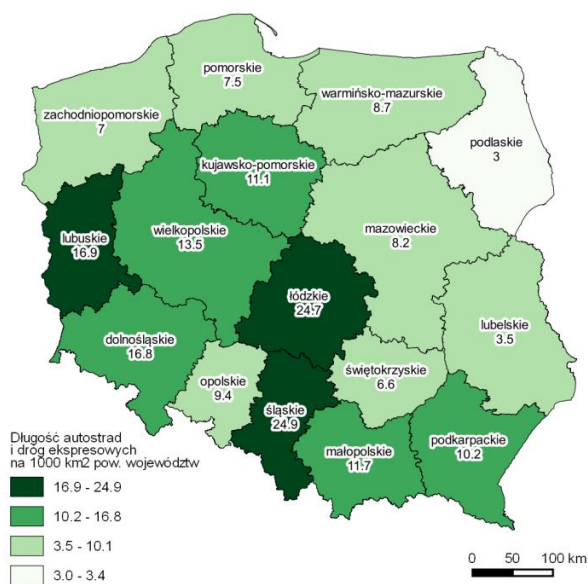
Transport drogowy

W 2017 roku w Polsce było 422 tys. km dróg publicznych, w tym w województwie śląskim 24,9 tys. km. W przeliczeniu na 100 km² powierzchni w Polsce wskaźnik długości dróg wynosił 135,1 km, a dla województwa śląskiego 202 km i była to druga wartość wśród wszystkich województw. Na pierwszym miejscu znalazło się województwo małopolskie (207,7 km), a na trzecim kujawsko-pomorskie (152,7 km). Drogi krajowe, w tym autostrady i

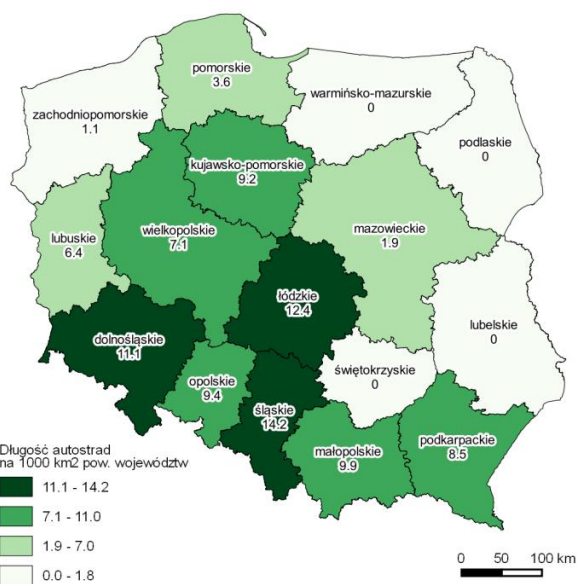
³¹ Utworzona na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z 26 czerwca 2017 na podstawie ustawy z dnia 9 marca 2017 r. o związku metropolitalnym w województwie śląskim.

³² Dane Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad oraz Głównego Urzędu Statystycznego z 2017 r.

Mapa 8. Długość autostrad i dróg ekspresowych na 1 000 km² powierzchni województw w 2017 roku.

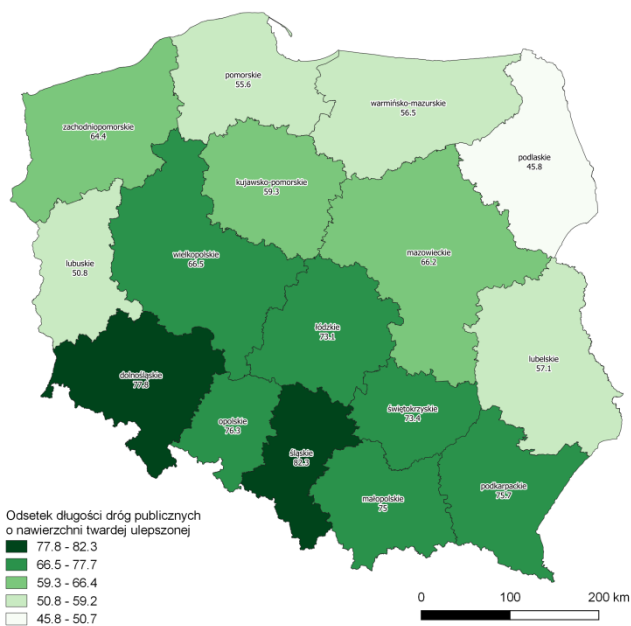
Mapa 9. Długość autostrad na 1 000 km² powierzchni województw w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Mapa 10. Odsetek dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej w 2017 roku

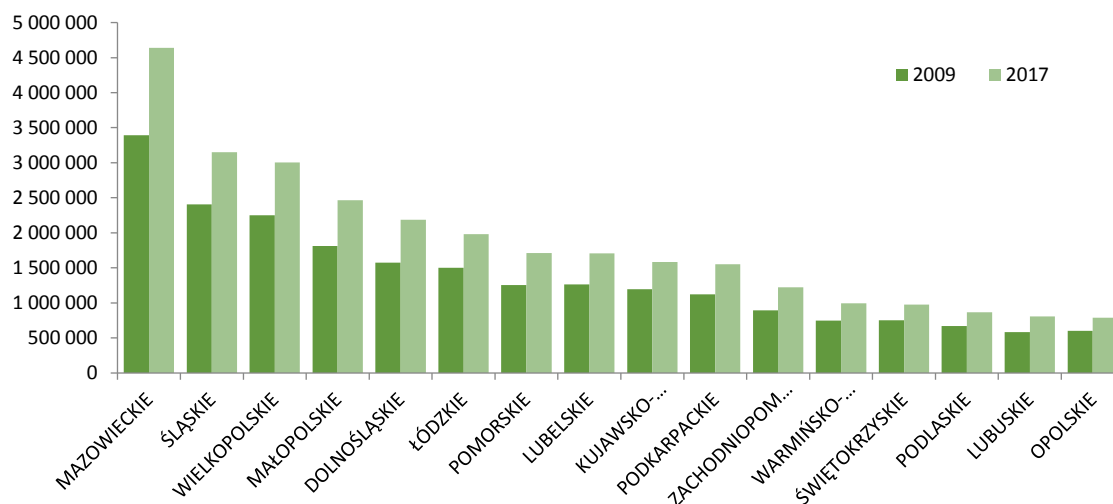
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

Powyższa mapa przedstawia odsetek długości dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej wg województw. W 2017 roku największy odsetek takich dróg przypadła na województwo śląskie, drugie miejsce zajmowało województwo dolnośląskie. Na ostatnim miejscu, z wartością 45,8%, uplasowało się województwo podlaskie. Dane dotyczą dróg gminnych w granicach administracyjnych miast i gminnych zamiejskich.

Pojazdy

W 2009 roku w Polsce było zarejestrowanych 22,0 mln pojazdów samochodowych i ciągników, w 2017 roku ta liczba wzrosła o ponad 7 mln sztuk. W województwie śląskim w 2009 roku było 2,4 mln pojazdów, co stanowiło prawie 11% wszystkich pojazdów w Polsce. W 2017 roku pojazdów samochodowych i ciągników zanotowano już ponad 3,1 mln. Wśród pojazdów zdecydowaną większość stanowią samochody osobowe, w samym województwie śląskim w 2009 roku jeździło ich prawie 1,9 mln, a w 2017 roku 2,6 mln. Województwo śląskie w 2009 i 2017 roku uplasowało się na drugim miejscu w Polsce, po mazowieckim, pod względem liczby zarejestrowanych samochodów osobowych, trzecie było województwo wielkopolskie.

Wykres 9. Liczba samochodów osobowych wg województw w latach 2009 i 2017.

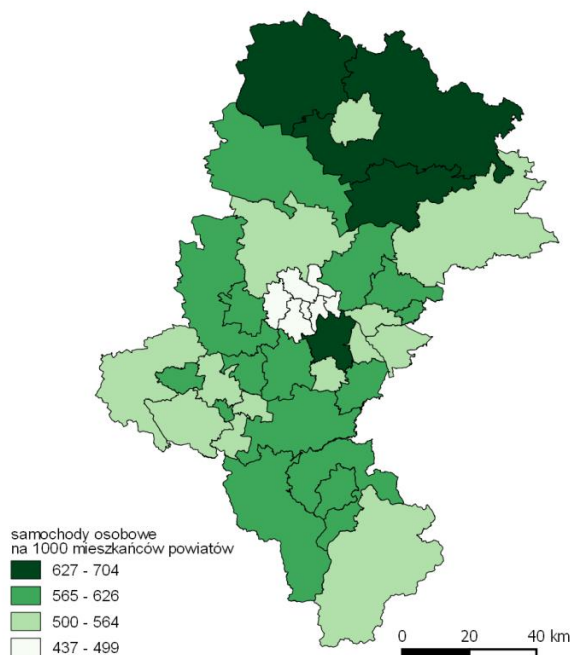

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

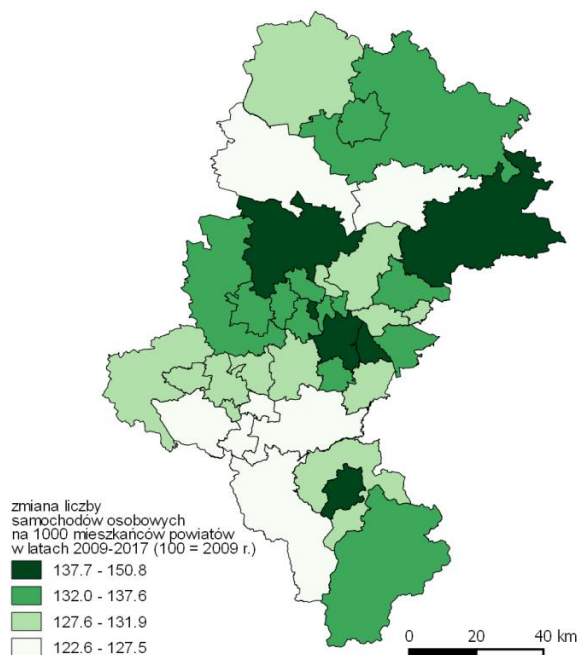
Miastem o największej liczbie samochodów osobowych w regionie są Katowice, w którym zarejestrowanych było w 2009 roku 149 tys., a w 2017 roku już 209 tys. Powyżej 100 tys. samochodów osobowych w 2017 roku było zarejestrowanych w powiecie cieszyńskim oraz w miastach: Bielsku-Białej, Częstochowie, Gliwicach i Sosnowcu. Przeliczając liczbę samochodów osobowych na 1 000 mieszkańców, najwyższa wartość charakteryzuje: Katowice (704), powiat kłobucki (698), myszkowski (697), częstochowski (630) oraz Bielsko-Białą (619). Najmniej samochodów osobowych na 1 000 mieszkańców jest zarejestrowanych w Chorzowie (437), Świętochłowicach (451), Bytomiu (461), Zabrze (481) i Rudzie Śląskiej (487).

W latach 2009-2017 we wszystkich powiatach województwa śląskiego liczba samochodów osobowych na 1 000 mieszkańców zwiększyła się. Największy wzrost odnotowano w powiecie zawierciańskim (50,8%), Katowicach (46,0%) oraz Mysłowicach (42,2%), najmniejszy wzrost charakteryzował Żory, Jastrzębie-Zdrój oraz powiaty: wodzisławski, lubliniecki, myszkowski, pszczyński i cieszyński (poniżej 27%).

Mapa 11. Liczba samochodów osobowych na 1 000 mieszkańców wg powiatów w 2017 r.

Mapa 12. Zmiana liczby samochodów osobowych na 1 000 mieszkańców wg powiatów w latach 2009-2017.

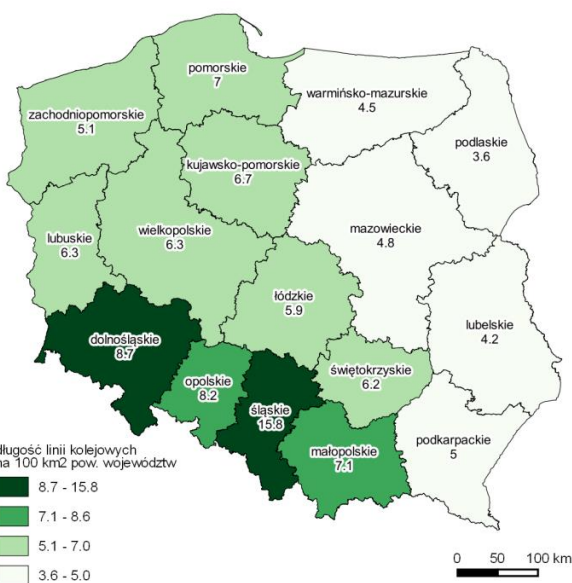
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

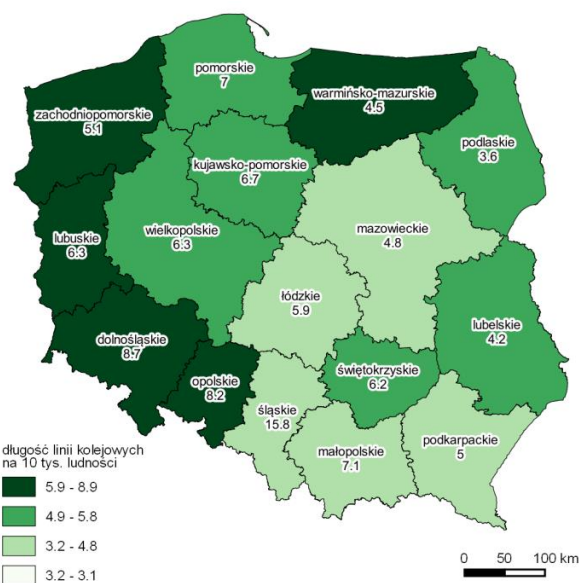
Transport Kolejowy

W 2017 roku w województwie śląskim długość linii kolejowych eksploatowanych wynosiła 1 943 km, z tego długość linii kolejowych zelektryfikowanych wyniosła 1 636 km. W ciągu ośmiu lat długość linii kolejowych eksploatowanych zmniejszyła się o 221 km.

Mapa 13. Długość linii kolejowych na 100 km² powierzchni województw w 2017 r.

Mapa 14. Długość linii kolejowych na 10 tys. ludności województw w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS..

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wskaźnik długości linii kolejowych w przeliczeniu na 100 km² powierzchni w województwie śląskim charakteryzuje się najwyższą wartością wśród wszystkich regionów. Na każde 100 km²

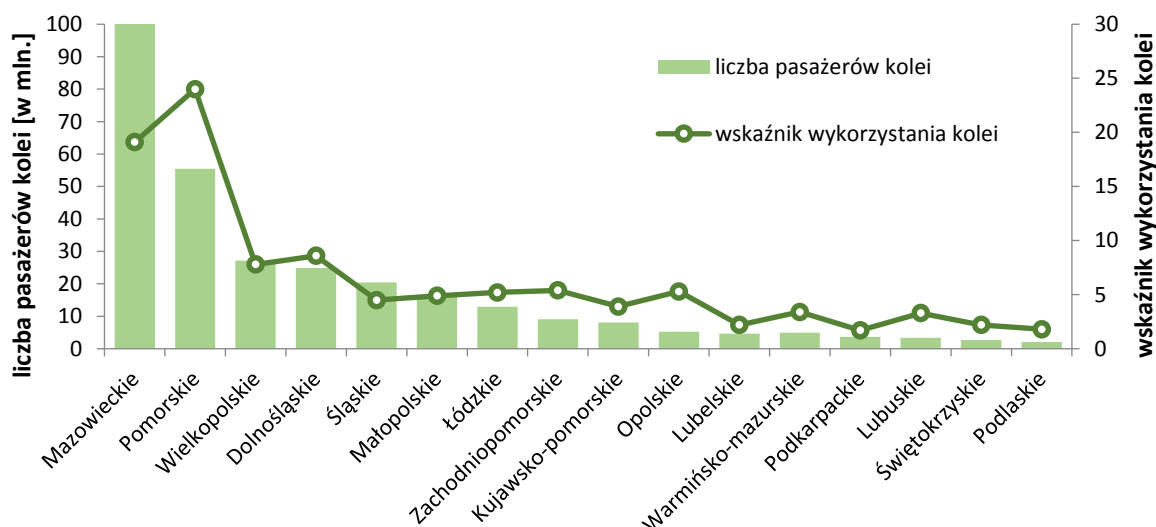
powierzchni województwa śląskiego przypada prawie 16 km linii kolejowych i wartość ta przez ostatnie osiem lat spadła z 17,5 do 15,8 km w roku 2017. Pomimo tego spadku gęstość linii kolejowych w regionie jest i tak prawie dwa razy większa niż w województwie dolnośląskim i opolskim. Najmniejsza gęstość linii kolejowych występuje w województwach: podlaskim (3,6 km), lubelskim (4,2 km), warmińsko-mazurskim (4,5 km).

Przeliczając długość linii kolejowych na liczbę mieszkańców (na 10 tys. osób) województwo śląskie wypada znacznie słabiej. W 2017 roku na 10 tys. ludności odnotowano 4,3 km linii kolejowych, co jest poniżej średniej krajowej (5,0 km). Najwięcej linii kolejowych na 10 tys. mieszkańców było w województwie lubuskim (8,7 km), następnie w opolskim (7,8 km) i warmińsko-mazurskim (7,6 km). Powodem tak niskiej pozycji województwa śląskiego jest duża liczba mieszkańców (2. miejsce w kraju, po mazowieckim).

Liczba pasażerów kolei

Według danych Urzędu Transportu Kolejowego w 2017 roku z kolei w całej Polsce skorzystało 303,6 mln pasażerów, najwięcej odnotowano ich w województwie mazowieckim (102,6 mln), a najmniej w województwie podlaskim (2,1 mln). Wskaźnik wykorzystania kolei, czyli liczba przejazdów rocznie przypadających na mieszkańca, wyniósł w Polsce średnio 7,9. W przypadku województwa śląskiego, z usług przewoźników kolejowych w 2017 roku skorzystało 20,4 mln pasażerów, co stanowiło 6,7% wszystkich pasażerów w Polsce. Wskaźnik wykorzystania kolei dla województwa śląskiego wyniósł 4,5, to znacznie poniżej średniej dla Polski.

Wykres 10. Liczba pasażerów kolei i wskaźnik wykorzystania kolei wg województw w 2017 r.

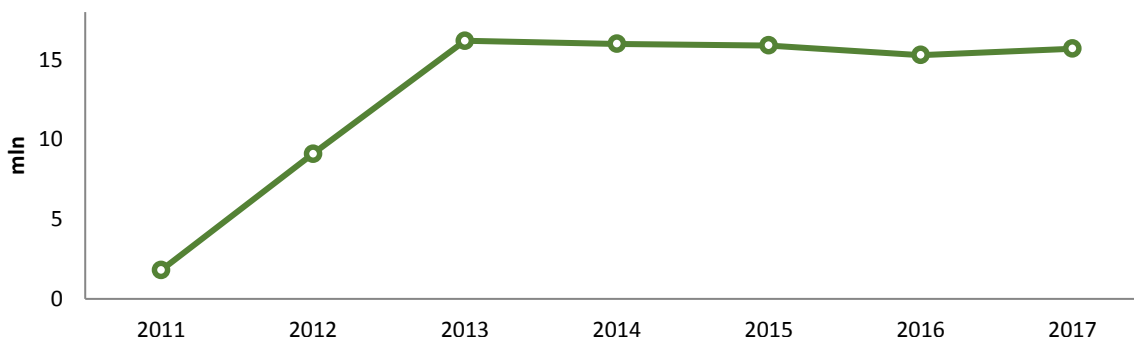

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Transportu Kolejowego.

Rok 2012 był drugim rokiem działalności Kolei Śląskich – spółki samorządowej województwa śląskiego, która przewiozła wówczas 9,1 mln pasażerów, co stanowiło 49% przewozów regionalnych i aglomeracyjnych w regionie. Pozostałe przewozy realizowała spółka Przewozy Regionalne. Jeśli chodzi o udział Kolei Śląskich w rynku ogólnopolskim wg liczby pasażerów, to w 2017 roku wyniósł on 5,2%. Największym przewoźnikiem w Polsce były Przewozy Regionalne z udziałem 26,3%, na drugim miejscu Koleje Mazowieckie (20,4%), a na trzecim uplasowały się PKP Intercity (14,1%). W ciągu ostatnich kilku lat (od 2013 roku) udział Kolei Śląskich spadł o 0,8 pkt procentowego.

W latach 2011-2013 liczba pasażerów Kolei Śląskich dynamicznie wzrastała z poziomu 1,8 do 16,2 mln osób, a od 2013 do 2017 roku poziom obsługiwanych pasażerów oscylował wokół 16 mln osób.

Wykres 11. Liczba pasażerów Kolei Śląskich w latach 2011-2017.

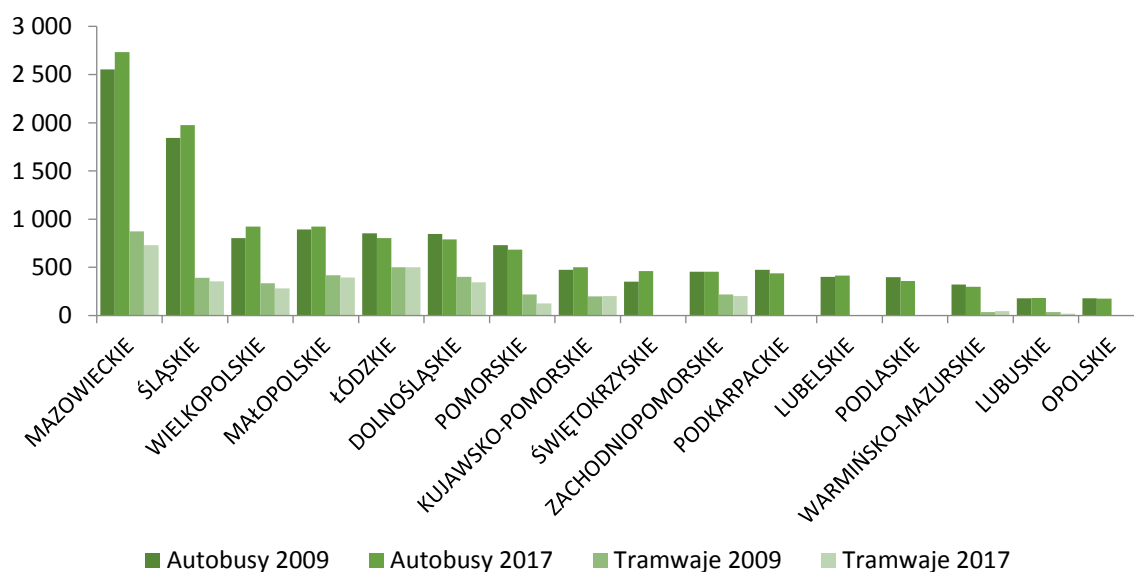
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Transportu Kolejowego.

Na terenie województwa międzynarodowe kolejowe przewozy pasażerskie realizowane są przez PKP Intercity S.A., międzywojewódzkie przez PKP Intercity S.A., Przewozy Regionalne Sp. z o.o. i Koleje Śląskie Sp. z o.o., a wojewódzkie przez Koleje Śląskie Sp. z o.o. W 2018 roku na polskich torach pojawił się prywatny czeski przewoźnik Leo Express, który operuje na trasie Kraków-Katowice-Ostrawa-Praga.

Transport publiczny

W 2017 roku w województwie śląskim czynnych było 12,2 tys. km linii komunikacji miejskiej, z czego 11,7 tys. km linii autobusowych, a 408 km linii tramwajowych. Województwo śląskie pod względem długości linii komunikacji miejskiej zajmowało pierwsze miejsce w Polsce, przed województwami: mazowieckim i wielkopolskim. W 2017 roku po polskich drogach jeździło ponad 12 tys. autobusów komunikacji miejskiej, z czego w województwie śląskim 1 977 sztuk (1 552 sztuki przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych). Tramwajów w Polsce jeździło 3 204, w tym w śląskim 355 (69 tramwajów przystosowanych do przewozu osób niepełnosprawnych).

Wykres 12. Liczba taboru autobusowego i tramwajowego w województwach w roku 2009 i 2017.

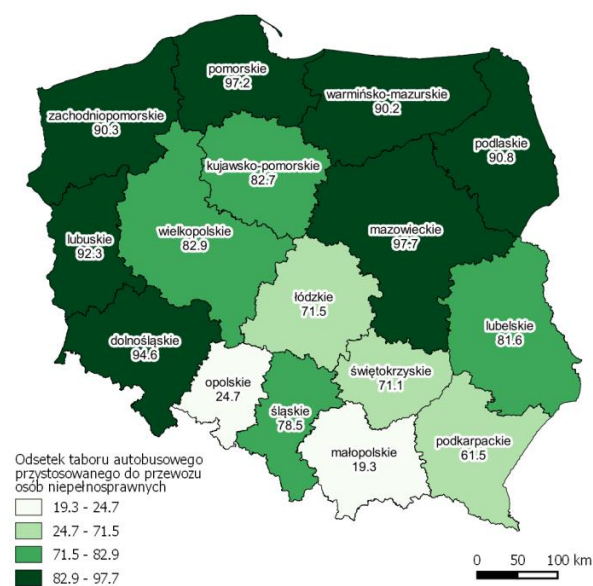

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

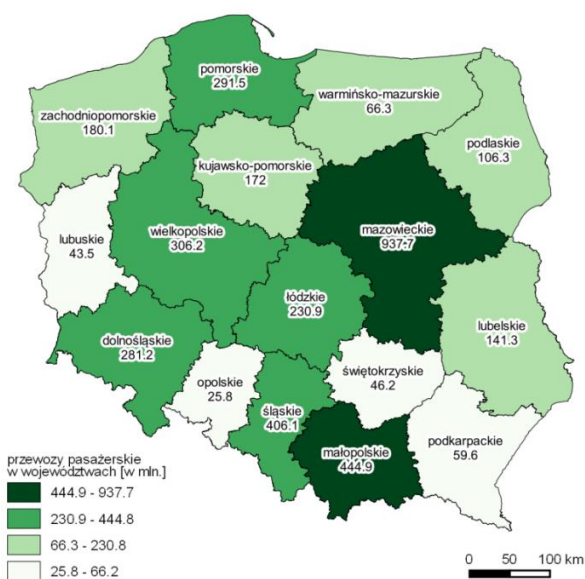
W województwie śląskim w 2017 roku jeździło prawie 2 tys. autobusów komunikacji miejskiej, co dało drugie miejsce w kraju po województwie mazowieckim (2,7 tys. autobusów). W najmniej zaludnionych województwach liczba taboru autobusowego również była najmniejsza, w opolskim (172 autobusy) i lubuskim (183). Jeśli chodzi tramwaje, w 2017 roku najwięcej ich jeździło w województwie mazowieckim (872) i łódzkim (502). W województwie śląskim tabor tramwajowy liczył 390 sztuk, z czego jedynie 69 wozów było przystosowanych do przewozu osób niepełnosprawnych.

Jeśli chodzi o aspekt przystosowania taboru autobusowego do przewozu osób niepełnosprawnych to w 10 województwach ponad 80% stanowi tabor niskopodłogowy. W województwie śląskim takich pojazdów jest 78,5%. Najmniejszy odsetek udziału wskazanych pojazdów stwierdzono w województwach małopolskim (19,3%) i opolskim (24,7%).

Mapa 15. Tabor autobusowy przystosowany do przewozu osób niepełnosprawnych w 2017 r.

Mapa 16. Przewozy pasażerskie komunikacją miejską w Polsce w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2017 roku w Polsce komunikacją miejską przewieziono 3 739,4 mln pasażerów, z tego w województwie śląskim 406,1 mln pasażerów. W tym rankingu województwo śląskie zajęło 3. miejsce, po województwach mazowieckim (937,7 mln) i małopolskim (444,9 mln). Najmniej pasażerów komunikacją miejską przewieziono w województwach: opolskim (25,8 mln) oraz lubuskim (43,5 mln) i świętokrzyskim (46,2 mln). Od 2009 roku w Polsce liczba przewiezionych pasażerów praktycznie się nie zmieniła, w 2009 było to 3,8, a w 2017 3,7 mln osób. Natomiast zaszły zmiany wewnątrz kraju, największy spadek liczby pasażerów zanotowano w województwie śląskim. W 2017 roku przewieziono o 141 mln mniej pasażerów niż w 2009 roku, duży spadek nastąpił również w województwie mazowieckim o ponad 127 mln osób. Z kolei w kilku województwach nastąpił wzrost przewozów, w małopolskim o 74 mln osób, dolnośląskim o 51 mln oraz w lubelskim o 41 mln.

Analizując liczbę przewozów pasażerów w odniesieniu do 1 mieszkańca województwo śląskie z 89,2 przewozami znajduje się pośrodku pozostałych województw. Najwięcej przewozów w 2017 roku odbyło w województwie mazowieckim, następnie w małopolskim. Najmniej przewozów na 1 mieszkańca odbyło się w województwach opolskim i podkarpackim.

Od 1 stycznia 2019 roku organizacją przewozów komunikacji publicznej na terenie GZM, zamiast KZK GOP, zajmuje się Zarząd Transportu Metropolitalnego (ZTM). ZTM przejął tym samym, zadania trzech dotychczasowych organizatorów: KZK GOP, MZKP Tarnowskie Góry i MZK Tychy.

Transport śródlądowy

W województwie śląskim funkcjonuje śródlądowy port wodny w Gliwicach oraz Kanał Gliwicki, będący elementem Odrzańskiej Drogi Wodnej. Stanowi ona europejską drogę wodną E-30, wpisaną do katalogu polskich dróg wodnych, dzięki czemu region ma dostęp do międzynarodowej sieci dróg wodnych. Znaczenie żeglugi śródlądowej w układzie komunikacyjnym województwa jest niewielkie z uwagi na wysoki stopień zdekapitalizowania infrastruktury wodnej. Śródlądowe drogi wodne klasyfikuje się według wielkości statków lub zestawów pchanych, jakie mogą być dopuszczone do żeglugi na określonej drodze wodnej, przyjmując jako kryterium określenia klasy wodnej:

- największą długość i największą szerokość statku lub zestawu pchanego,
- minimalny prześwit pod mostami, rurociągami i innymi urządzeniami krzyżującymi się z drogą wodną³³.

Najniższą klasą drogi wodnej jest klasa Ia, a najwyższą klasa Vb.

Odra na odcinku od Koźła do Raciborza posiadająca klasę żeglowności Ia, stanowi obecnie drogę o znaczeniu regionalnym, praktycznie nieprzystosowaną do współczesnej żeglugi śródlądowej.

Kanał Gliwicki o klasie żeglowności III³⁴, łączący port żeglugi śródlądowej w Gliwicach z Odrzańską Drogą Wodną, umożliwia transport towarów ze Śląska do portów Bałtyku, a dzięki powiązaniom Odry z kanałami Odra – Szprewa i Odra – Hawela w Niemczech, również do wielu portów rzecznych i morskich Europy Zachodniej.

Podmioty działające w branży transportowej

W 2012 roku w województwie śląskim w sekcji H PKD „Transport i gospodarka magazynowa” zarejestrowanych było 29 362 podmiotów, co stanowiło 11,6% tego rodzaju podmiotów w kraju. W 2017 roku, odsetek ten w województwie śląskim stanowił 10,9 – ubyło prawie 400 podmiotów w tej sekcji PKD. Podmioty działu 49 – Transport lądowy oraz rurociągowy stanowią około 90% całej sekcji H, w 2017 roku było ich 26 tys., przez pięć lat ubyło 750 przedsiębiorstw. W transporcie wodnym w 2017 roku było 18 podmiotów, a w dziale Transport lotniczy 43. W ciągu 5 lat liczba podmiotów w tym dziale, w województwie śląskim, zwiększyła się o 104%. W dziale Magazynowanie i działalność usługowa wspomagająca transport liczba podmiotów zwiększyła się o 18% w latach 2012-2017.

³³ Załącznik do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 maja 2002 r. w sprawie klasyfikacji śródlądowych dróg wodnych.

³⁴ Dane wg komunikatu ogólnego PGW Wody Polskie RZGW w Gliwicach.

Tabela 11. Podmioty gospodarcze działające w branży transportowej w województwie śląskim i w Polsce w latach 2012 i 2017.

	Sekcja H		Transport lądowy oraz rurociągowy		Transport wodny		Transport lotniczy		Magazynowanie i działalność usługowa wspomagająca transport		Działalność pocztowa i kurierska	
	2012	2017	2012	2017	2012	2017	2012	2017	2012	2017	2012	2017
POLSKA	253 086	264 382	229 296	234 209	1 165	1 332	401	806	17 667	21 319	4 557	5 716
ŚLĄSKIE	29 362	28 972	26 783	26 031	20	18	21	43	1 896	2 242	642	638

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Infrastruktura komunalna

Sieć wodno-kanalizacyjna

Województwo śląskie w 2017 roku zajmowało piąte miejsce w kraju pod względem długości sieci wodociągowej (21,5 tys. km) zaraz za mazowieckim (45,1 tys. km), wielkopolskim (32,3 tys. km), kujawsko-pomorskim (23,6 tys. km) i łódzkim (23,1 tys. km). Jednocześnie zajmowało drugie miejsce pod względem długości sieci kanalizacyjnej (16,3 tys. km). Lepiej pod tym względem wypadło jedynie województwo podkarpackie z długością 16,7 tys. km.

Tabela 12. Długość czynnej sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej w województwie śląskim w 2017 roku.

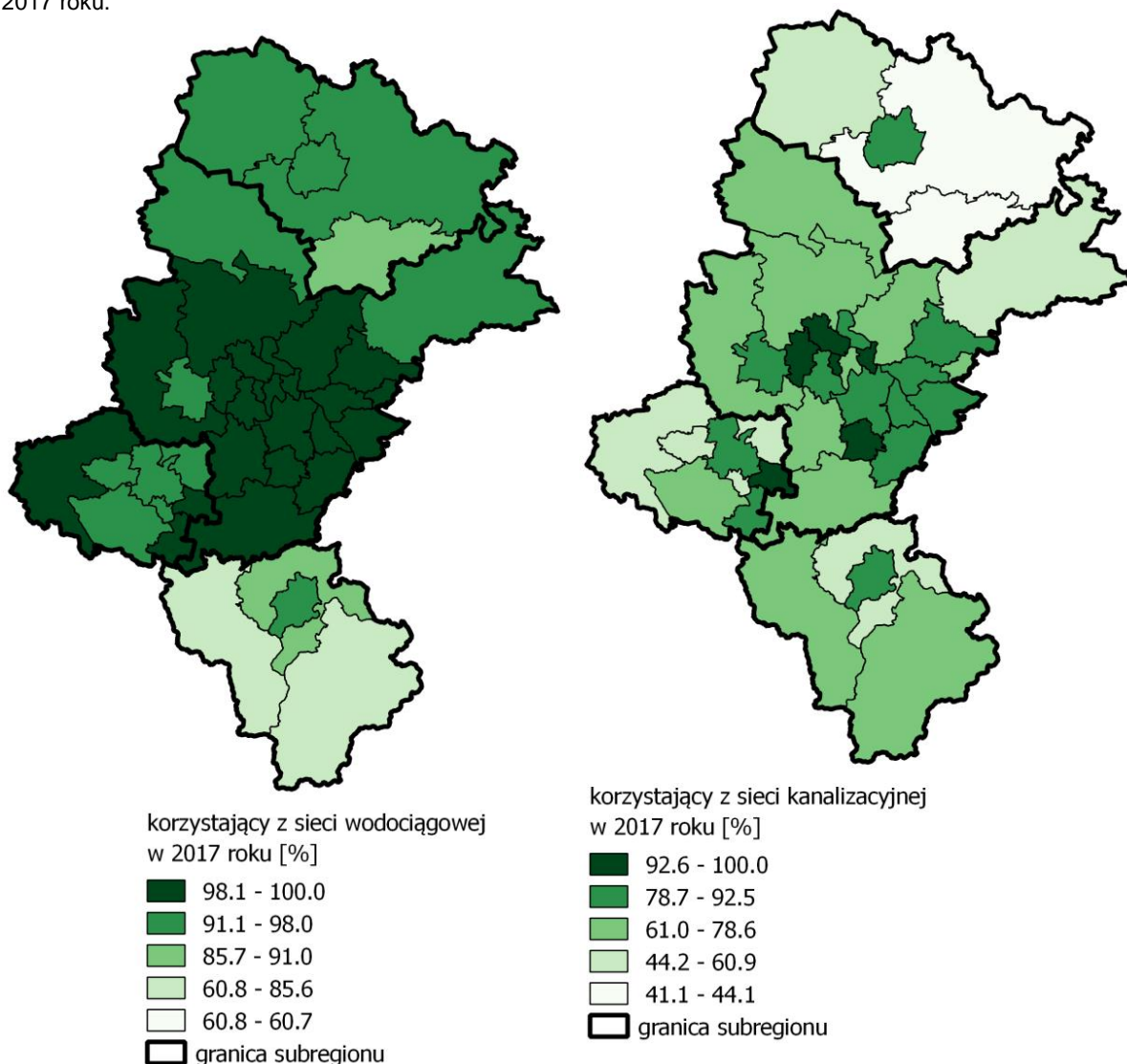
powiat	długość czynnej sieci rozdzielczej wodociągowej [km]	długość czynnej sieci kanalizacyjnej [km]
BĘDZIŃSKI	761,7	402,4
BIELSKI	1 259,0	759,0
BIERUŃSKO-LĘDZIŃSKI	379,7	580,5
CIESZYŃSKI	1 291,9	966,1
CZĘSTOCHOWSKI	1 457,0	572,6
GLIWICKI	741,4	392,0
KŁOBUCKI	933,0	387,2
LUBLINIECKI	848,1	491,4
BIELSKO-BIAŁA	676,3	823,8
BYTOM	337,7	265,6
CHORZÓW	191,0	186,7
CZĘSTOCHOWA	628,3	583,6
DĄBROWA GÓRNICZA	399,8	231,1
GLIWICE	419,7	436,6
JASTRZĘBIE-ZDRÓJ	382,9	300,8
JAWORZNO	347,8	333,4
KATOWICE	704,6	628,1
MYSŁOWICE	326,6	274,8
PIEKARY ŚLĄSKIE	134,8	154,5
RUDA ŚLĄSKA	296,3	262,9
RYBNIK	592,1	637,6
SIEMIANOWICE ŚLĄSKIE	148,6	106,8
SOSNOWIEC	491,4	389,5
ŚWIĘTOCHŁOWICE	77,9	84,8
TYCHY	446,3	366,7
ZABRZE	329,9	372,2
ŻORY	257,6	256,0

MIKOŁOWSKI	673,1	507,1
MYSZKOWSKI	606,9	173,0
PSZCZYŃSKI	911,1	699,6
RACIBORSKI	672,0	236,4
RYBNICKI	491,9	243,0
TARNOGÓRSKI	769,6	545,3
WODZISŁAWSKI	781,1	791,4
ZAWIERCIAŃSKI	975,4	290,9
ŻYWIECKI	807,5	1 530,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Długość czynnej sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej w województwie systematycznie rośnie. Od 2009 roku długość sieci wodociągowej wzrosła o 1,7 tys. km, a sieci kanalizacyjnej o 6,0 tys. km. Największą długość sieci wodociągowej w regionie w 2017 roku posiadały powiaty: częstochowski (1,5 tys. km), cieszyński (1,3 tys. km) oraz bielski (1,3 tys. km), a najkrótszą Świętochłowice (77,9 km). Jeśli chodzi o sieć kanalizacyjną w 2017 roku najwięcej wykazał powiat żywiecki (1,5 tys. km), a po przeciwnej stronie znalazły Świętochłowice (84,8 km).

Mapa 17. Odsetek korzystających z sieci wodociągowej w powiatach województwa śląskiego w 2017 roku. Mapa 18. Odsetek korzystających z sieci kanalizacyjnej w powiatach województwa śląskiego w 2017 roku.

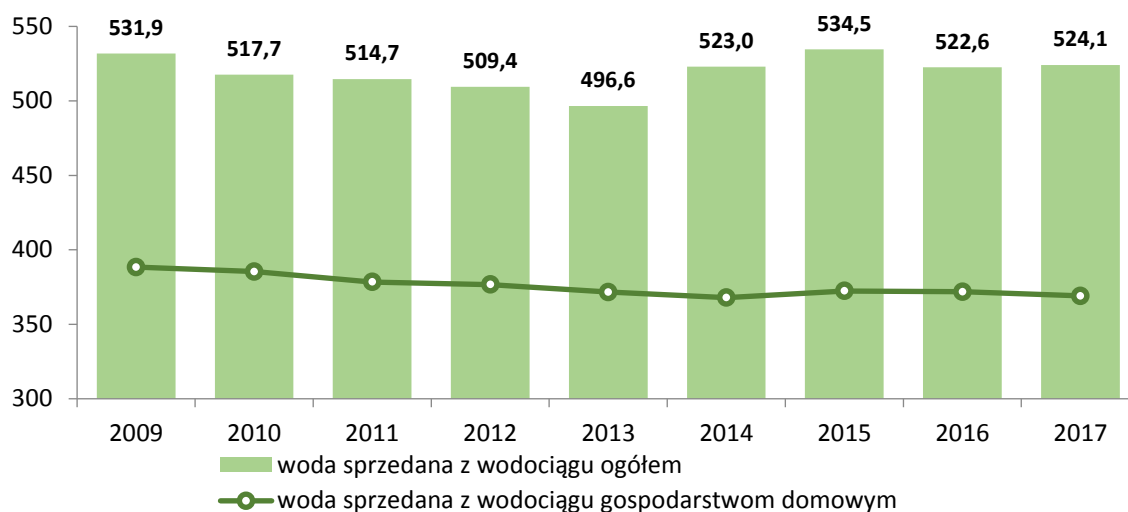

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Odsetek korzystających z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w województwie w 2017 roku wyniósł odpowiednio 95,8% i 78% w stosunku do ogółu ludności. Najmniej korzystających z sieci wodociągowych mieszkało w powiatach: żywieckim, cieszyńskim oraz bielskim (kolejno 60,8%, 81,8% i 85,7%), natomiast z sieci kanalizacyjnej najmniej użytkowników w 2017 roku korzystało w powiatach: myszkowskim, częstochowskim i rybnickim (kolejno 41,1%, 43,4% i 44,2%). Po przeciwnej stronie znalazły się takie powiaty grodzkie jak: Bytom, Tychy, Żory, Sosnowiec i Chorzów, które wykazały 100% użytkowników korzystających z sieci wodociągowej. Natomiast powiaty grodzkie, których 100% mieszkańców korzystało z sieci kanalizacyjnej to: Bytom i Tychy.

Ilość wody dostarczonej do sieci wodociągowej w czasie doby w województwie śląskim w 2017 roku wyniosła 524,1 dam³. Była to druga najwyższa wartość w kraju zaraz za województwem mazowieckim. Najmniej natomiast sprzedały województwa lubuskie (104,7 dam³) oraz opolskie (109,1 dam³).

Wykres 13. Woda dostarczona do wodociągu w czasie doby ogółem oraz gospodarstwom domowym w województwie śląskim w latach 2009-2017.

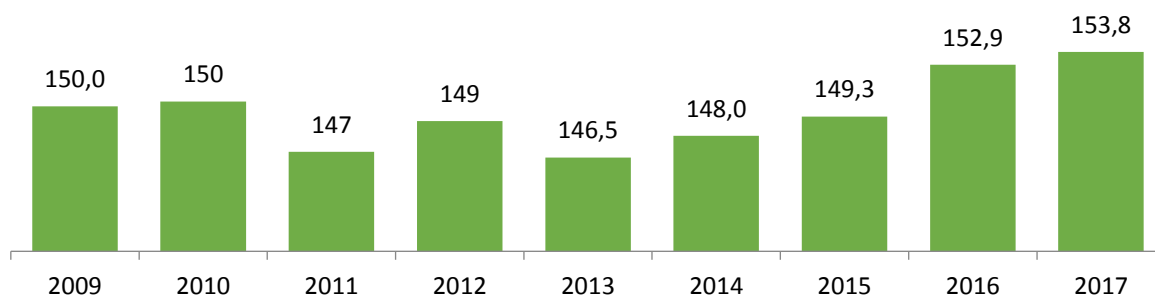
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W województwie śląskim ilość sprzedawanej wody z wodociągów w czasie doby systematycznie spadała z poziomu 531,9 dam³ w 2009 roku do 496,6 dam³ w 2013 roku. Następnie zaobserwowano wzrost sprzedaży do 524,1 dam³ w 2017 roku z wyjątkiem w roku 2016, gdzie ilość sprzedanej wody spadła o 11,9 dam³ w stosunku do roku poprzedniego. Jednocześnie woda sprzedana z wodociągu w czasie doby gospodarstwom domowym systematycznie spadała i w 2017 roku wyniosła 369,0 dam³, mniej sprzedano jedynie w roku 2014 – 367,9 dam³.

Największa ilość wody sprzedanej do sieci wodociągowej w czasie doby w gminach w 2017 roku należy do Katowic (43,5 dam³), następnie do Częstochowy (30,7 dam³), Sosnowca (24,2 dam³), Gliwic (23,9 dam³), Bielska-Białej (23,3 dam³) oraz Tychów (21,3 dam³). Wielkości te stanowiły 31,8% ilości wody sprzedanej z wodociągów w województwie. Największa ilość sprzedanej wody z wodociągu w czasie doby w gospodarstwach domowych, dotyczyła oprócz wskazanych wyżej gmin także: Bytomia i Zabrze. W sumie sprzedano 140,2 dam³ wody co stanowiło 38,0% ilości wody sprzedanej w województwie z wodociągów w czasie doby gospodarstwom domowym. Po przeciwnej stronie znalazły się gminy Łękawica i Milówka z wartością po 0,1 dam³ wody sprzedanej z wodociągów w czasie doby ogółem jak i wody sprzedanej z wodociągu w czasie doby gospodarstwom domowym.

Ilość odprowadzanych ścieków w województwie śląskim w 2017 roku wyniosła 153,8 tys. dam³, co było drugą wartością w kraju zaraz za województwem mazowieckim z ilością 215,6 tys. dam³. Najmniej odprowadzonych ścieków przypadło na województwa: świętokrzyskie, lubuskie i opolskie z ilością kolejno: 35,5 tys. dam³, 33,1 tys. dam³ oraz 31,8 tys. dam³.

Wykres 14. Odprowadzone ścieki w województwie śląskim w latach 2009-2017 (tys. dam³).

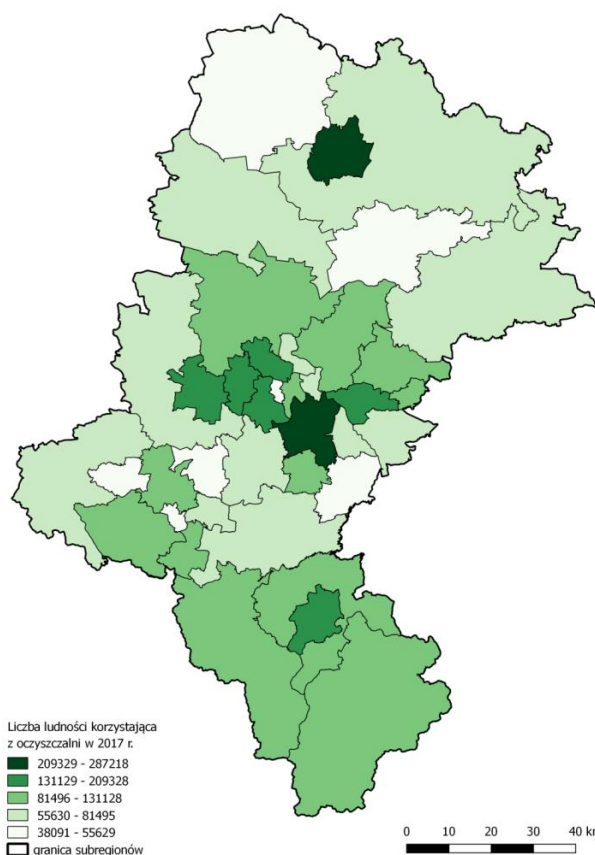

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W latach 2009-2017 najwięcej ścieków odprowadzono w roku 2017, ponad 153,8 tys. dam³ a najmniej przypadło na rok 2013, kiedy to odprowadzono 146,5 tys. dam³. Od tego roku zarejestrowano systematyczny wzrost odprowadzanych odpadów do końca analizowanego okresu.

W gminach najwięcej ścieków odprowadzono w 2017 roku w Katowicach (15,1 tys. dam³), Częstochowie (10,0 tys. dam³) oraz Bielsku-Białej (9,9 tys. dam³), co stanowiło łącznie 22,7% odprowadzonych ścieków w województwie. Po przeciwnej stronie znalazły się takie gminy jak: Lubomia (8 dam³), Psary (7 dam³), Żarnowiec (6 dam³) oraz Dąbrowa Zielona (4 dam³).

Mapa 19. Mieszkańcy województwa śląskiego korzystający z oczyszczalni ścieków w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Oczyszczalnie ścieków

Analizie poddano również ścieki komunalne. W 2017 roku w całym kraju z usług oczyszczalni skorzystało 28,3 mln osób, z czego 3,7 mln było mieszkańcami województwa śląskiego (13,0%). Region w latach 2009-2017 niezmiennie znajdował się wśród województw osiągających najwyższe wyniki w badanym zakresie. W latach 2009-2012 województwo śląskie zajmowało pozycję lidera, natomiast od roku 2013 zajmowało drugą pozycję (za mazowieckim).

Najwięcej osób korzystających z oczyszczalni ścieków było mieszkańcami miast na prawach powiatu, tj. Katowic (287 218 osób), Częstochowy (209 329 osób), Sosnowca (178 095 osób), Zabrze (174 140 osób) i Gliwic (169 780 osób). Analizując zmiany, jakie zaszły we wskazanych powyżej powiatach w ostatnich dziewięciu latach stwierdzono, że w przypadku Katowic, Częstochowy i Zabrze liczba osób korzystających z oczyszczalni ścieków wzrosła, natomiast w przypadku Sosnowca i Gliwic liczba osób korzystających ze wskazanych usług zmalała.

W 2017 roku dostęp do oczyszczalni ścieków miało 80,8% mieszkańców województwa śląskiego. Uzyskany wynik był wyższy od wyniku uzyskanego na poziomie kraju (73,6%). W porównaniu do pozostałych regionów województwo śląskie znalazło się na czwartej pozycji.

Warto zauważyć, że dostęp do oczyszczalni ścieków w województwie śląskim zależy od miejsca zamieszkania ludności. Jak wynika z danych statystycznych, jedynie 91,1% osób zamieszkujących miasta miało dostęp do oczyszczalni ścieków (16. miejsce w kraju). Analizując sytuację wewnątrz regionu stwierdzono najniższe wartości wskaźnika w powiatach: myszkowskim (74,9%), wodzisławskim (76,5%) i rybnickim (79,4%). W przypadku wsi znajdujących się na terenie województwa, wartość wskaźnika wyniosła 46,6% (8. miejsce w kraju). Sytuacja przedstawiała się najmniej korzystnie w powiatach: zawierciańskim (3,8%), raciborskim (7,9%), myszkowskim (27,5%) i będzińskim (27,5%). W przypadku powiatów osiągających najniższe wartości wskaźnika zadowalający jest fakt, że w badanym przedziale czasowym odnotowywano wzrost jego wartości.

Najwięcej mieszkańców regionu miało dostęp do oczyszczalni z podwyższonym usuwaniem biogenów (92,0%). Pozostali mieszkańcy korzystali z oczyszczalni biologicznych (8,0%). Mieszkańcy województwa śląskiego, podobnie jak innych jedenastu województw, nie korzystali z oczyszczalni mechanicznych.

Tabela 13. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2017 r., z uwzględnieniem różnych sposobów oczyszczania [osoba].

Jednostka terytorialna	mechaniczne	biologiczne	z podwyższonym usuwaniem biogenów
DOLNOŚLĄSKIE	0	473 035	1 876 174
KUJAWSKO-POMORSKIE	10 770	355 161	1 147 669
LUBELSKIE	64	350 329	862 521
LUBUSKIE	158	217 131	562 844
ŁÓDZKIE	0	237 988	1 476 902
MAŁOPOLSKIE	0	487 805	1 754 590
MAZOWIECKIE	0	633 069	3 262 310
OPOLSKIE	0	137 973	610 966
PODKARPACKIE	0	545 082	1 027 474
PODLASKIE	0	156 273	646 950
POMORSKIE	0	331 411	1 591 491
ŚLĄSKIE	0	295 059	3 381 726
ŚWIĘTOKRZYSKIE	0	183 071	616 098
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0	258 512	840 511
WIELKOPOLSKIE	0	508 025	2 044 242
ZACHODNIOPOMORSKIE	2 632	208 158	1 177 605

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Utylizacja odpadów

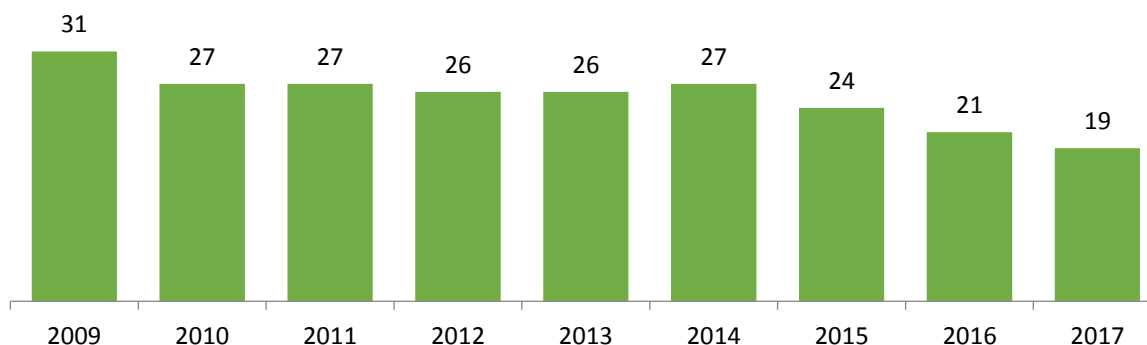
Zgodnie z obowiązującym Planem gospodarki odpadami dla województwa śląskiego na lata 2016-2022 na obszarze województwa w 2014 roku, funkcjonowały 4 spalarnie odpadów

niebezpiecznych, w tym spalarnie odpadów zawierających PCB³⁵, 4 spalarnie przekształcające termiczne odpady medyczne i weterynaryjne które były zlokalizowane w Gliwicach, Dąbrowie Górniczej, Katowicach oraz Bielsku-Białej, oraz jedna spalarnia komunalnych osadów ściekowych zlokalizowana w Dąbrowie Górniczej.

W województwie śląskim w 2017 roku znajdowało się 19 wysypisk odpadów komunalnych o łącznej powierzchni 127,9 ha, tym samym umieszczając śląskie w pierwszej szóstce województw w kraju. Więcej wysypisk posiadały województwa: lubelskie (32 wysypiska), wielkopolskie (32 wysypiska), dolnośląskie (30 wysypisk), mazowieckie (29 wysypisk) oraz kujawsko-pomorskie (25 wysypisk). Większą powierzchnię składowisk odpadów wykazały województwa: wielkopolskie (184,4 ha), dolnośląskie (168,0 ha), mazowieckie (167,4 ha), zachodniopomorskie (161,1 ha) i kujawsko-pomorskie (139,4 ha).

Od 2009 roku liczba wysypisk komunalnych w województwie systematycznie spadała z poziomu 31 wysypisk w 2009 roku do 19 wysypisk w 2017 roku, jednocześnie zmniejszając sumę powierzchni składowisk z 145,4 ha w 2009 roku do 127,9 ha w 2017 roku. Wysypiska odpadów komunalnych w województwie śląskim znajdowały się w powiatach: częstochowskim, raciborskim (po dwa wysypiska) oraz gliwickim, kłobuckim, lublinieckim, mikołowskim, zawierciańskim, żywieckim, Bielsku-Białej, Bytomiu, Gliwicach, Jastrzębiu-Zdroju, Katowicach, Rybniku, Sosnowcu, Świętochłowicach oraz Tychach (po jednym wysypisku). Wysypiska o największej sumie powierzchni w 2017 roku znajdowały się w powiatach: częstochowskim (31,1 ha), Świętochłowicach (12,2 ha), Katowicach (10,1 ha) oraz lublinieckim (10,0 ha).

Wykres 15. Czynne składowiska odpadów, na których unieszkodliwiane są odpady komunalne w województwie śląskim w latach 2008-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Ilość zebranych odpadów w ciągu roku stale wzrastała – w 2017 roku wyniosła 1 600,1 tys. ton odpadów i było to o 206,7 tys. ton więcej w stosunku do roku 2009. Jednocześnie województwo zgromadziło 13,4% odpadów w skali kraju i był to drugi wynik zaraz po województwie mazowieckim, który wyniósł 1 776,9 tys. ton odpadów czyli 14,9% w skali kraju. Po przeciwnej stronie znalazło się województwo świętokrzyskie z ilością 234,4 tys. ton odpadów co stanowiło 2% w skali kraju.

Jednocześnie w województwie śląskim w 2017 roku zgromadzono 573,9 tys. ton odpadów zebranych selektywnie, co stanowiło 17,7% odpadów w kraju, będąc jednocześnie najwyższą wartością w kraju. Niewiele niższą wartość wykazało województwo mazowieckie z ilością 471,4 tys. ton, co stanowiło 14,6% odpadów w skali kraju. Po przeciwnej stronie znalazły się województwa: świętokrzyskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie oraz lubuskie z ilością kolejno

³⁵ PCB – polichlorowane bifenyle.

65,6 tys. tony, 70,6 tys. tony, 76,2 tys. tony i 82,0 tys. tony, co stanowiło odpowiednio 2,0%, 2,2%, 2,4%, 2,5% odpadów w skali kraju.

Najwięcej zebranych selektywnie odpadów w ciągu roku wykazało miasto Sosnowiec z wartością 67,5 tys. ton odpadów oraz Bielsko-Biała 39,6 tys. ton odpadów, a najmniej Piekary Śląskie, Siemianowice Śląskie oraz Świętochłowice z ilością kolejno 3,7 tys. ton odpadów, 4,4 tys. ton odpadów i 6,0 tys. ton odpadów.

W przedziale lat 2009-2017 w województwie obserwuje się najszybszy wzrost odpadów zbieranych selektywnie w stosunku do ogółu odpadów. W 2009 roku wyniosła ona zaledwie 8,1% co było szóstą wartością w skali kraju zaraz za województwami: małopolskim (10,3%), wielkopolskim (9,9%), podkarpackim (8,8%), łódzkim (8,8%) i lubelskim (8,5%). A w 2017 roku ilość zebranych selektywnie odpadów w stosunku do ogółu odpadów wyniosła 35,9% co było najwyższą wartością w kraju.

Najwyższy w kraju udział odpadów zebranych selektywnie w ogóle odpadów.

Przeważający procent ilości odpadów zbieranych selektywnie w stosunku do ogółu odpadów wykazały: Sosnowiec (91,7%), Bielsko-Biała (88,4%) oraz Mysłowice (87,2%). Jednocześnie najgorzej pod tym względem wypadły takie miasta jak Piekary Śląskie (17,6%), Częstochowa (18,1%) i Siemianowice Śląskie (18,9%).

Tabela 14. Odpady zebrane selektywnie oraz odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku w województwie śląskim w 2017 roku.

powiat	Odpady zebrane selektywnie w ciągu roku [tys. ton]	Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku. [%]
SOSNOWIEC	67,5	91,7
BIELSKO-BIAŁA	39,6	88,4
KATOWICE	28,2	21,5
MYSŁOWICE	25,2	87,2
CIESZYŃSKI	24,0	47,0
WODZISŁAWSKI	21,1	36,0
BIELSKI	18,8	54,4
ZABRZE	18,6	33,2
RYBNIK	18,2	27,5
PSZCZYŃSKI	18,1	42,6
CZĘSTOCHOWA	17,8	18,1
GLIWICE	17,5	25,7
BĘDZIŃSKI	17,5	27,2
TARNOGÓRSKI	17,5	35,7
TYCHY	14,8	31,9
RYBNICKI	14,8	44,9
ŻYWIECKI	14,7	46,8
RACIBORSKI	14,7	38,8
MIKOŁOWSKI	13,9	36,5
BIERUŃSKO-LĘDZIŃSKI	13,7	51,0
GLIWICKI	12,8	31,8
BYTOM	12,0	26,0
CZĘSTOCHOWSKI	11,0	36,6

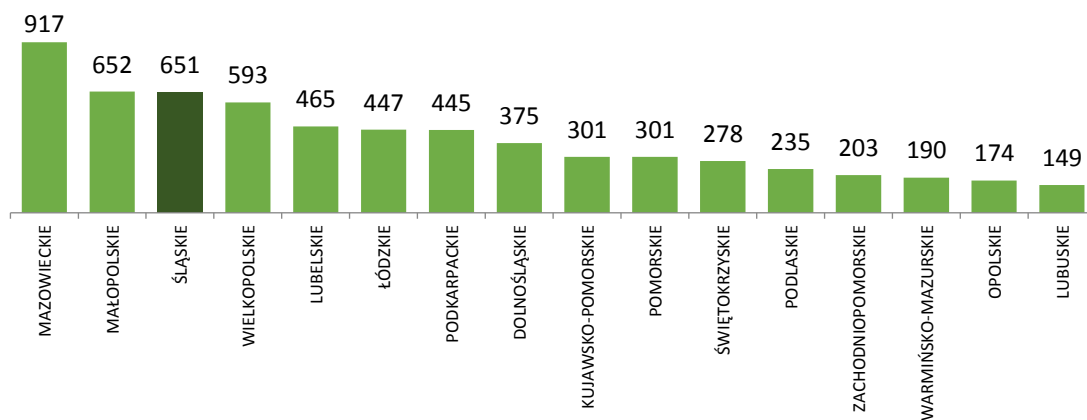
DĄBROWA GÓRNICZA	10,7	22,3
RUDA ŚLĄSKA	10,5	20,2
JAWORZNO	10,1	24,7
CHORZÓW	9,9	24,7
MYSZKOWSKI	9,3	41,6
JASTRZĘBIE-ZDRÓJ	9,0	28,3
ZAWIERCIAŃSKI	8,7	23,0
ŻORY	7,4	32,0
LUBLINIECKI	6,4	27,3
KŁOBUCKI	6,0	26,1
ŚWIĘTOCHŁOWICE	6,0	34,9
SIEMIANOWICE ŚLĄSKIE	4,4	18,9
PIEKARY ŚLĄSKIE	3,7	17,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Zasoby mieszkaniowe

Liczba mieszkań w kraju w 2017 roku, w których skład wchodzi: mieszkania, budynki mieszkalnie i mieszkalno-usługowe wyniosła 6 375,7 tys., gdzie województwo śląskie zajmowało trzecie miejsce w kraju pod względem ich ilości. W tym samym roku w województwie wykazano 650,8 tys. mieszkań, niewiele więcej odnotowano w województwie małopolskim – 651,6 tys. mieszkań oraz 917,0 tys. mieszkań w województwie mazowieckim. Najmniej natomiast odnotowano w województwie lubuskim 148,8 tys. mieszkań.

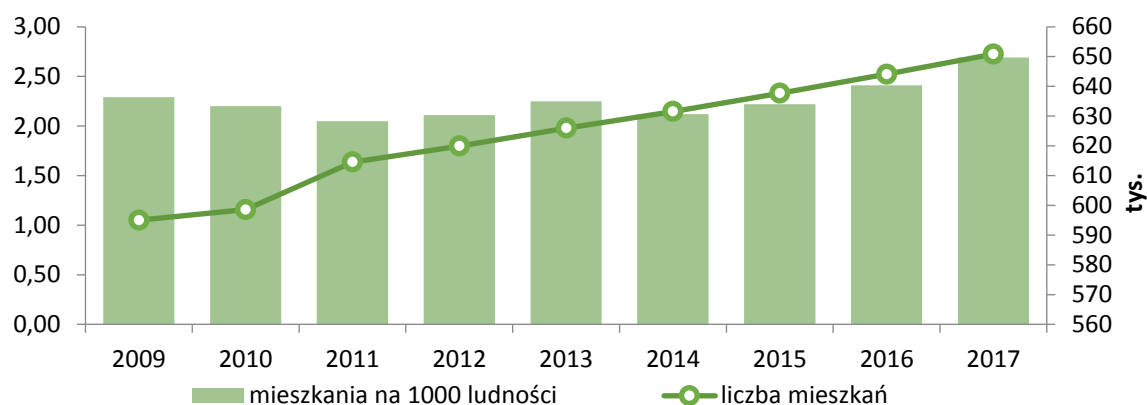
Wykres 16. Liczba mieszkań w Polsce w podziale na województwa w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba mieszkań w województwie śląskim stale wzrastała, gdzie w 2009 roku wyniosła 595,0 tys., a w 2017 zwiększyła się o 61,5 tys. i wyniosła 650,8 tys. Większy skok zarejestrowano na przełomie lat 2010 i 2011, kiedy odnotowano wzrost o niecałe 16 tys. mieszkań, przy średnim rocznym wzroście 6,8 tys. mieszkań.

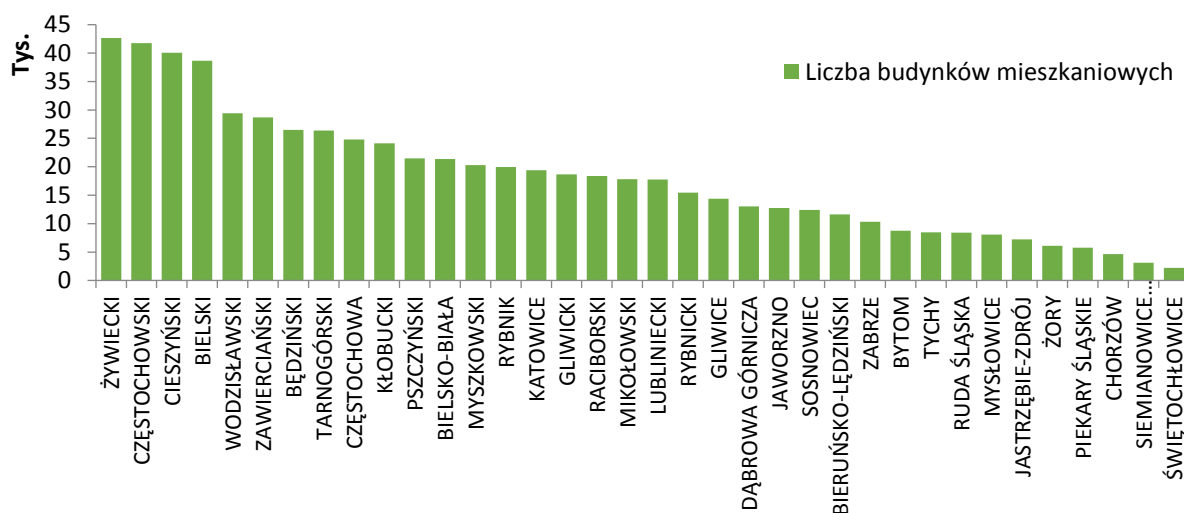
Wykres 17. Liczba mieszkań w oraz mieszkania oddane do użytkowania na 1 000 ludności województwie śląskim w latach 2009-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Największą koncentrację lokali mieszkalnych można zauważyć w centralnej części województwa śląskiego na obszarze Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii oraz w miastach: Częstochowa, Bielsko-Biała i Rybnik. W dwóch pierwszych ilość lokali wyniosła kolejno 24,8 tys. i 21,3 tys. mieszkań. Niespełna 20 tys. zanotowano w Rybniku oraz w Katowicach kolejno 19,9 tys. i 19,4 tys. mieszkań. Sześć miast wykazało powyżej 10 tys. mieszkań a były to: Gliwice (14,4 tys.), Dąbrowa Górnicza (13,0 tys.), Jaworzno (12,8 tys.), Sosnowiec (12,4 tys.), Pszczyna (10,4 tys.) oraz Zabrze (10,3 tys.). Po przeciwnej stronie znalazło się 13 gmin z liczbą mieszkań poniżej tysiąca były to: Boronów, Jejkowice, Irządze, Krzanowice, Starcza, Wilamowice, Strumień, Toszek, Krzanowice, Kuźnia Raciborska, Pilica, Sońcicowice oraz Krupski Młyn.

Wykres 18. Liczba budynków mieszkaniowych w województwie śląskim z podziałem na powiaty w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W województwie śląskim średnia oddanych mieszkań do użytkowania na 1 000 ludności w latach 2009-2017 wyniosła 2,0 mieszkania. Wskaźnik ten od 2009 roku, kiedy wyniósł 2,3, systematycznie spadał do roku 2011 i wyniósł 2,1 mieszkania, następnie wzrastał do 2017 roku i osiągnął najwyższy poziom w badanym okresie (2,7 mieszkania). Wyjątek stanowił rok 2013, gdzie zaobserwowano niewielki spadek oddanych mieszkań na 1 000 ludności.

Wskaźnik oddanych mieszkań do użytkowania na 1 000 ludności w latach 2009-2017 w powiatach województwa śląskiego charakteryzował się dużą rozbieżnością. W analizowanym okresie średnia rozkładała się następująco: najwięcej mieszkań oddano w powiecie mikołowskim

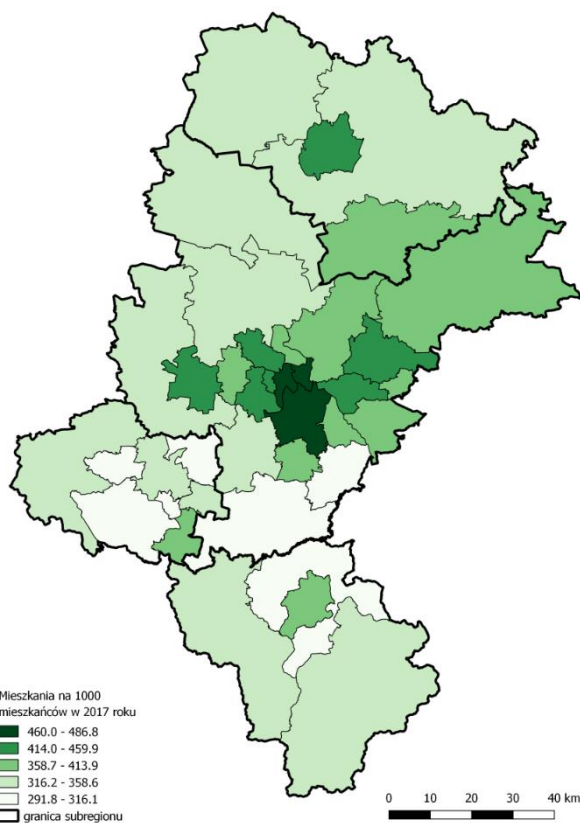
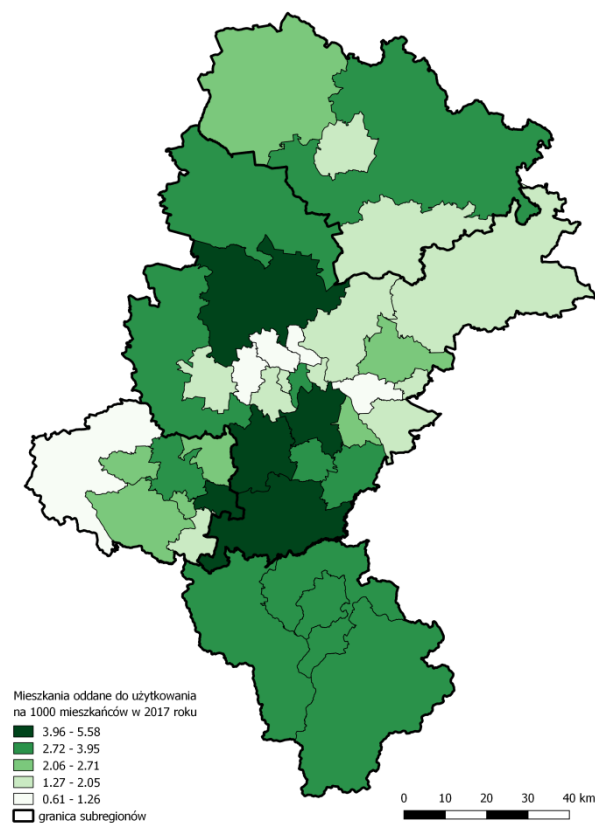
(średnio 4,3 mieszkania), a po przeciwnej stronie znalazły się Piekary Śląskie ze wskaźnikiem na poziomie 0,6 mieszkania. W 2017 roku najlepiej wypadły pod tym względem takie powiaty jak: tarnogórski (5,6 mieszkania), Katowice (5,5 mieszkania) i Żory (5,4 mieszkania). Najniższy wskaźnik wykazały takie powiaty jak: rybnicki (1 mieszkanie), Zabrze (0,9 mieszkania), Bytom (0,8 mieszkania) oraz Piekary Śląskie (0,6 mieszkania).

Województwo śląskie w 2017 roku zajmowało czwartą pozycję w skali kraju pod względem ilości mieszkań na 1 000 mieszkańców (387,4 mieszkania). Lepiej wypadło pod tym względem jedynie województwo mazowieckie (420,4 mieszkania), łódzkie (410,4 mieszkania) i dolnośląskie (402,7 mieszkania). Najmniej wykazało województwo podkarpackie (311,5 mieszkania). Liczba mieszkań na 1 000 ludności w województwie śląskim systematycznie wzrastała gdzie w latach 2009-2017 wzrosła o 18,9 mieszkania z ilości 368,4 mieszkania do 387,4 mieszkania w 2017 roku. Była to druga z najniższych wartości wzrostu w kraju, mniejszy wykazało jedynie województwo podkarpackie. Jednocześnie po przeciwnej stronie znalazło się województwo mazowieckie ze wzrostem na poziomie 37,2 mieszkania oraz dolnośląskie 36,5 mieszkania.

Najwięcej mieszkań na 1 000 ludności w województwie śląskim w 2017 roku zarejestrowano w powiatach grodzkich: Chorzów, Katowice oraz Siemianowice Śląskie (kolejno 486,8 mieszkań, 486,7 mieszkań i 460,0 mieszkań). Po przeciwnej stronie znalazły się powiaty: pszczyński, z ilością 291,8 mieszkania, oraz bielski 305,9 mieszkania. Można zaobserwować zwiększoną liczbę mieszkań na 1 000 mieszkańców w centralnej i północno-wschodniej części województwa oraz w Częstochowie.

Mapa 20. Mieszkania oddane do użytkowania na 1 000 ludności w powiatach woj. śląskiego w 2017 roku.

Mapa 21. Mieszkania na 1 000 ludności w powiatach województwa śląskiego w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Przeciętna powierzchnia jednego mieszkania w województwie śląskim w 2017 roku wyniosła 71,0 m² i była to piąta pozycja od końca w skali kraju. Mniej wykazały jedynie województwa:

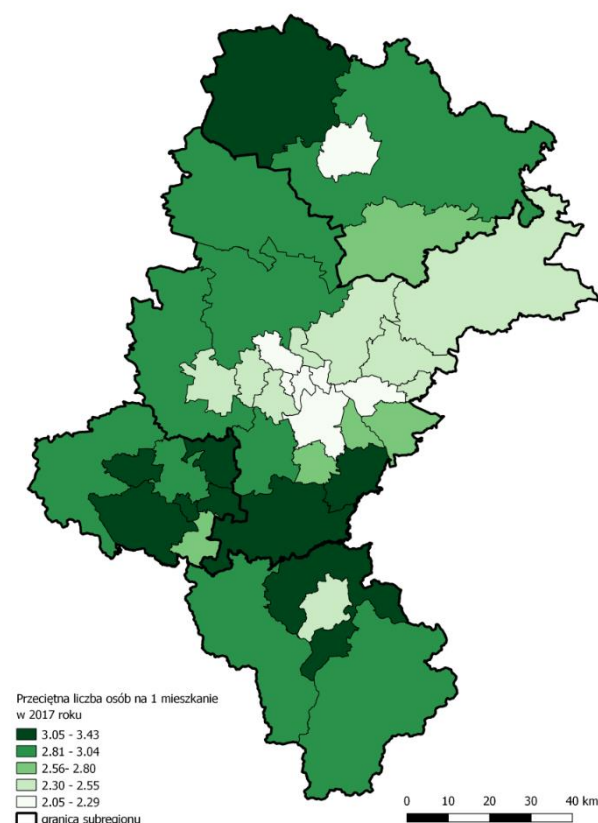
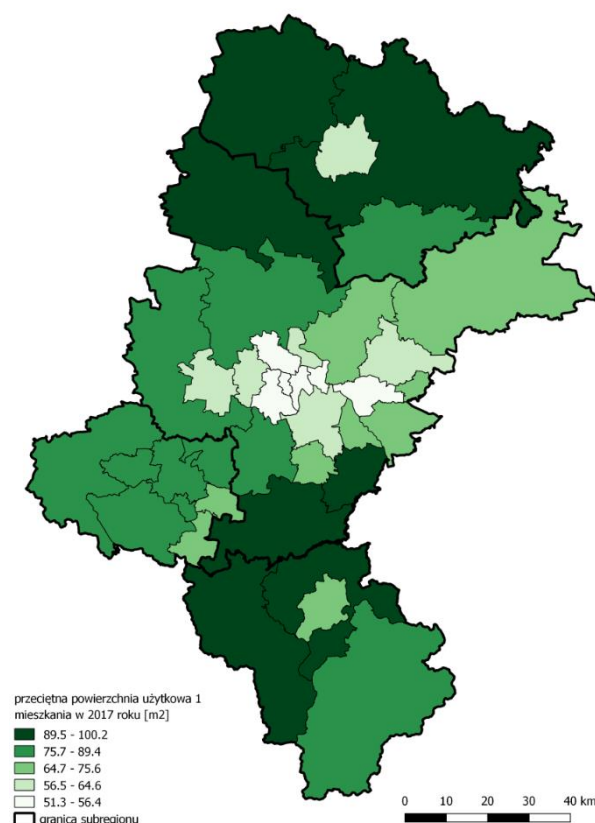
warmińsko-mazurskie (68,5 m²), łódzkie (69,2 m²) kujawsko-pomorskie (70,1 m²) oraz zachodniopomorskie (70,7 m²). Województwa które wykazały największą ilość metrów kwadratowych pojedynczego mieszkania to województwo wielkopolskie (81,3 m²) i podkarpackie (81,7 m²). W przedziale czasowym 2009-2017 województwo śląskie wykazywało stały wzrost w ilości metrów kwadratowych jednego mieszkania z powierzchni 67,5 m² na początku analizowanego okresu do wspomnianych wcześniej 71,0 m² w 2017 roku.

Średnio najwięcej metrów kwadratowych przypadających na jedno mieszkanie wykazał powiat pszczyński z ilością ponad 100 m². Niewiele poniżej tej wartości znalazły się powiaty: kłobucki, bieruńsko-lędziński, bielski, cieszyński oraz lubliniecki z powierzchnią kolejno 95,5 m², 94,4 m², 93,4 m², 92,0 m² oraz 91,4 m². Po przeciwnej stronie znalazły się powiaty grodzkie takie jak: Bytom, Siemianowice Śląskie, Chorzów oraz Świętochłowice z powierzchnią poniżej 55 m².

Przeciętnie na jedno mieszkanie w województwie śląskim przypadało 2,58 osoby i była to najniższa wartość zarejestrowana w latach 2009-2017. Od 2009 do końca badanego okresu, ilość osób na jedno mieszkanie zmniejszyła się o 0,13 osoby. Województwo śląskie zajmuje czwartą pozycję od końca w skali kraju, niższe wartości osiągnęły jedynie województwa: dolnośląskie, łódzkie i mazowieckie z ilością kolejno 2,48 osoby, 2,44 osoby i 2,38 osoby. Najwięcej osób przypadających na jedno mieszkanie wykazało województwo podkarpackie z wartością 3,21 osoby i było to jednocześnie jedyne województwo przekraczające liczbę 3 osób.

Mapa 22. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w powiatach woj śląskiego w 2017 roku.

Mapa 23. Przeciętna ilość osób na 1 mieszkanie w powiatach województwa śląskiego w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

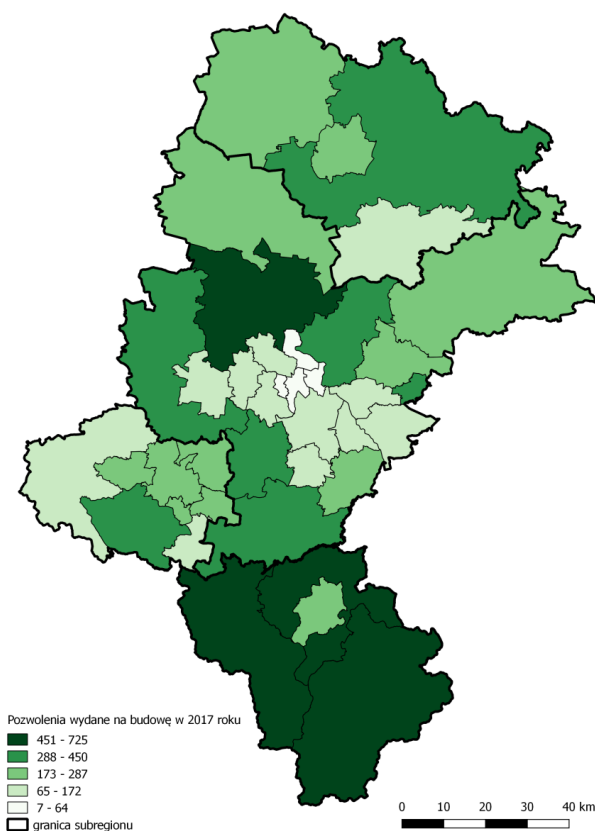
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Średnio największą ilość osób przypadających na jedno mieszkanie wykazały powiaty: pszczyński, kłobucki oraz bieruńsko-lędziński z ilością powyżej 3,2 osoby. W przedziale pomiędzy 3,0 a 3,2 osoby wykazały powiaty: bielski, cieszyński, lubliniecki, częstochowski, wodzisławski i rybnicki. W województwie śląskim najlepiej wypadły powiaty grodzkie, gdzie

najmniej osób na jedno mieszkanie przypadło na powiaty: Siemianowice Śląskie (2,17 osoby), Chorzów i Świętochłowice (po 2,05 osoby). W latach 2009-2017 wzrost średniej liczby osób przypadających na jedno mieszkanie wykazało 7 powiatów: kłobucki, cieszyński, bielski, raciborski, myszkowski, żywiecki i Jaworzno.

Województwo śląskie w 2017 roku wydało 8,3 tys. pozwoleń na nowe budynki mieszkaniowe ogółem, co umieściło województwo na trzeciej pozycji w kraju. Więcej pozwoleń wydały jedynie województwa: małopolskie (9,6 tys. pozwoleń), wielkopolskie (10,2 tys. pozwoleń) i mazowieckie (13,9 tys. pozwoleń). Po przeciwnej stronie znalazło się województwo opolskie (1,3 tys. pozwoleń).

Mapa 24. Pozwolenia na budowę budynków mieszkaniowych w powiatach województwa śląskiego w 2017 r.

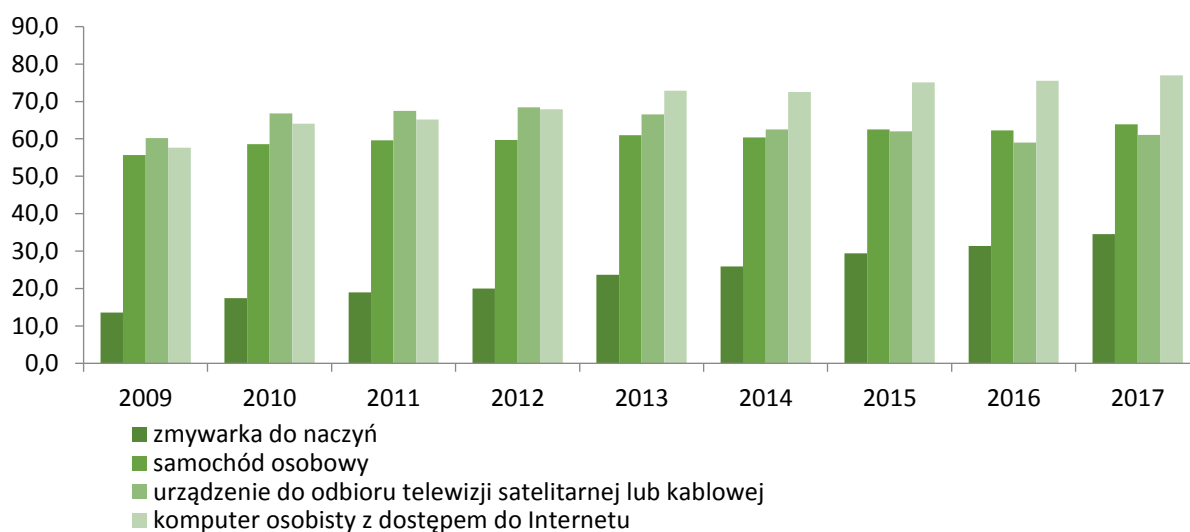
Najwięcej pozwoleń na budowę budynków mieszkalnych w województwie śląskim w 2017 roku wykazały powiaty: cieszyński (528 pozwoleń), bielski (663 pozwolenia) oraz tarnogórski (725 pozwoleń). Poniżej 100 pozwoleń wydano w pięciu powiatach grodzkich: Bytomiu (65 pozwoleń), Siemianowicach Śląskich (46 pozwoleń), Piekarach Śląskich (41 pozwoleń), Chorzowie (14 pozwoleń) oraz w Świętochłowicach (7 pozwoleń). Na zmiany ilościowe zasobów mieszkaniowych wpływa z jednej strony przyrost liczby nowych budynków oraz modernizacja i rozbudowa istniejących zasobów, a z drugiej strony ubytek mieszkań w budynkach starszych oraz ich przekwalifikowanie na inne cele. W województwie śląskim najczęściej mieszkań w budynkach mieszkaniowych wybudowano w latach 1945-1970 (27,5%), 1979-1988 (19,0%) i 1971-1978 (18,6%)³⁶

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

³⁶ Zamieszkane budynki w województwie śląskim. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, Główny Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2013, s.23

Analizie poddano również stan posiadania mieszkańców regionu. Sukcesywny wzrost ilości przedmiotów trwałego użytkowania w gospodarstwach domowych w województwie śląskim może świadczyć o zwiększaniu się poziomu życia mieszkańców. Wyjątkiem była ilość odbiorników telewizji satelitarnej i kablowej, gdzie od 2012 roku ich ilość stale spadała. Może to wynikać ze stale rosnącej ilości alternatywnych źródeł telewizji takich jak serwisy VOD czy streamy internetowe, które mogą być odbierane za pośrednictwem komputerów stacjonarnych, przenośnych czy smartfonów dzięki stałemu łączu internetowemu. Ze wszystkich analizowanych przedmiotów ilość zmywarek do naczyń wykazała najdynamiczniejszy wzrost na przestrzeni ostatnich dziewięciu lat – ich ilość zwiększyła się o 20,9 pp.

Wykres 19. Wyposażenie w niektóre przedmioty trwałego użytkowania w % ogółu gospodarstw domowych w województwie śląskim w latach 2009-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Energetyka

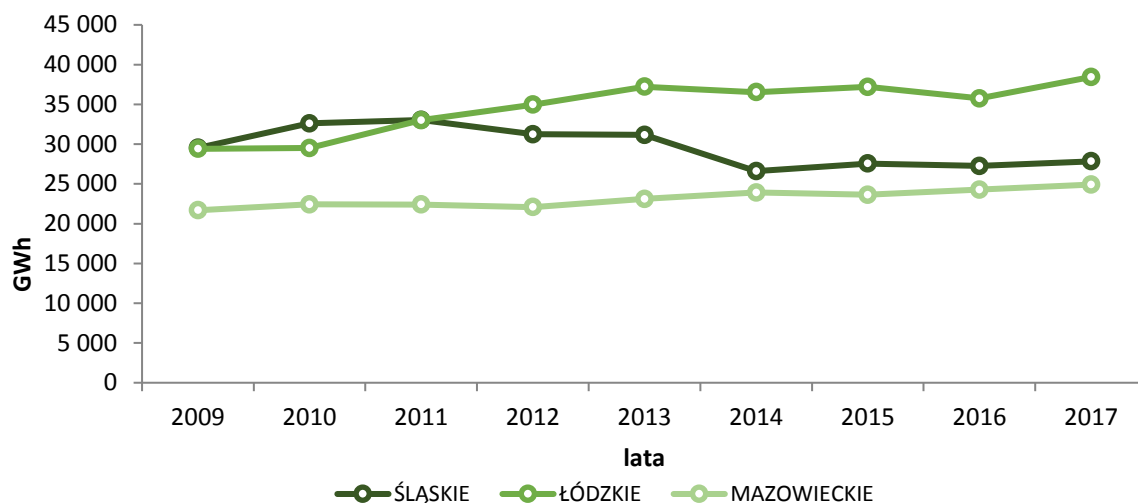
Produkcja energii elektrycznej i ciepłej

W 2017 roku na terenie kraju produkcja energii elektrycznej łącznie³⁷ osiągnęła poziom 170 465,2 GWh³⁸. Od lat niezmiennie najwięcej energii produkowane jest w 3 województwach: łódzkim, śląskim oraz mazowieckim, których udział w ogóle energii wytworzonej w kraju w 2017 roku wyniósł odpowiednio: 22,6%, 16,3% oraz 14,6%. W latach 2009-2017 wielkość produkcji energii w województwie śląskim zmieniała się, osiągając najwyższe wartości w 2011 roku (33 037,1 GWh). Rok ten zapoczątkował krótki okres spadku ilości energii wytworzonej, po czym od 2015 roku wielkość produkcji pozostaje na zbliżonym poziomie, osiągając w 2017 roku wartość 27 834,2 GWh. W stosunku do 2009 roku w 10 województwach ilość wytworzonej energii elektrycznej wzrosła, w tym najwięcej w: warmińsko-mazurskim (o 280,8%), kujawsko-pomorskim (o 144%) oraz podlaskim (o 129%). Województwo śląskie pozostało w gronie województw, w których odnotowano spadek omawianej wartości (o 5,8%).

³⁷ Produkcja energii elektrycznej ogółem - suma produkcji elektrowni ciepłych, wodnych i odnawialnych.

³⁸ Gigawatogodziny.

Wykres 20. Produkcja energii elektrycznej w województwach osiągających najwyższe wyniki w latach 2009-2017 (GWh).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Elektrownie zlokalizowane na terenie województwa śląskiego odnotowały w 2017 roku moce osiągalne³⁹ na poziomie 7 218,7 MW⁴⁰, co stanowiło najwyższą wartość w kraju. Wysokie wartości w omawianym zakresie odnotowano także w województwie mazowieckim (6 795,9 MW) oraz łódzkim (6 536,7 MW). We wszystkich elektrowniach w Polsce moc osiągalna wyniosła 42 989,7 MW, z czego 16,8% przypadło na województwo śląskie. Jednocześnie w latach 2009-2017 śląskie elektrownie osiągały maksymalną trwałą moc na najwyższym poziomie w kraju, przy czym w stosunku do roku bazowego moce te spadły o 140,9 MW (1,9%).

W województwie śląskim na najbliższe lata zaplanowane są następujące inwestycje w nowe lub rozbudowę już istniejących elektrowni i elektrociepłowni:

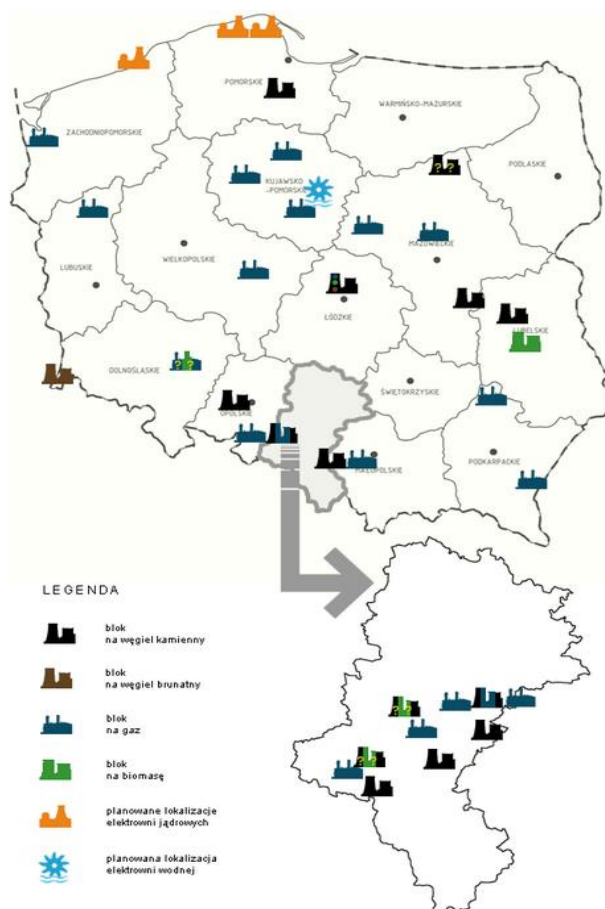
- Elektrownia Jaworzno,
- Elektrownia Rybnik,
- Zakład Wytwarzania Tychy (nowy blok kogeneracyjny),
- EC Zabrze (nowy blok kogeneracyjny),
- Dąbrowa Górnicza (budowa turbogeneratora w Zakładzie Wytwarzania Nowa),
- Koksownia Przyjaźń w Dąbrowie Górniczej (blok energetyczny),
- Elektrociepłownia w Radlinie,
- EC Katowice (nowy blok gazowy),
- EC Zofiówka (fluidalny blok energetyczny),
- Elektrownia Łagisza (nowy blok kogeneracyjny).⁴¹

³⁹ Maksymalna trwała moc, z jaką elektrownia może pracować w sposób ciągły w czasie co najmniej 15 godzin, przy dobrym stanie urządzeń i w normalnych warunkach.

⁴⁰ Megawat.

⁴¹ Serwis Informacyjny CIRE: <https://rynek-energii-elektrycznej.cire.pl/st,33,335,tr,145,0,0,0,0,0,budowane-i-planowane-elektrownie.html>, data dostępu: 06.11.2018.

Mapa 25. Informacje o realizowanych i planowanych budowach i rozbudowach elektrowni/elektrociepłowni w Polsce.

Źródło: Serwis Informacyjny CIRE: <https://rynek-energii-elektrycznej.cire.pl/st,33,335,tr,145,0,0,0,0,0,budowane-i-planowane-elektrownie.html>.

Równocześnie na terenie województwa śląskiego wytworzono w 2017 roku 50 149,3 TJ ciepła ogółem, co stanowiło 12,7% krajowej produkcji. Produkcję ciepła na wyższym poziomie odnotowano jedynie w województwie mazowieckim (89 098,8 TJ, tj. 22,5%). W porównaniu do 2009 roku produkcja ciepła spadła w 7 województwach, z których wskazać należy: podlaskie, podkarpackie i opolskie, w których to regionach spadek ten był najbardziej istotny (odpowiednio o 51,2%, 35,7% i 28,1%). Najwyższy wzrost produkcji ciepła odnotowano natomiast w województwie lubuskim – z poziomu 518 TJ w 2009 roku do 5 311,5 TJ w 2017 roku Województwo śląskie znalazło się w grupie regionów, które odnotowały spadek omawianej wartości (o 2 980 TJ, tj. 5,6%).

Odnawialne źródła energii

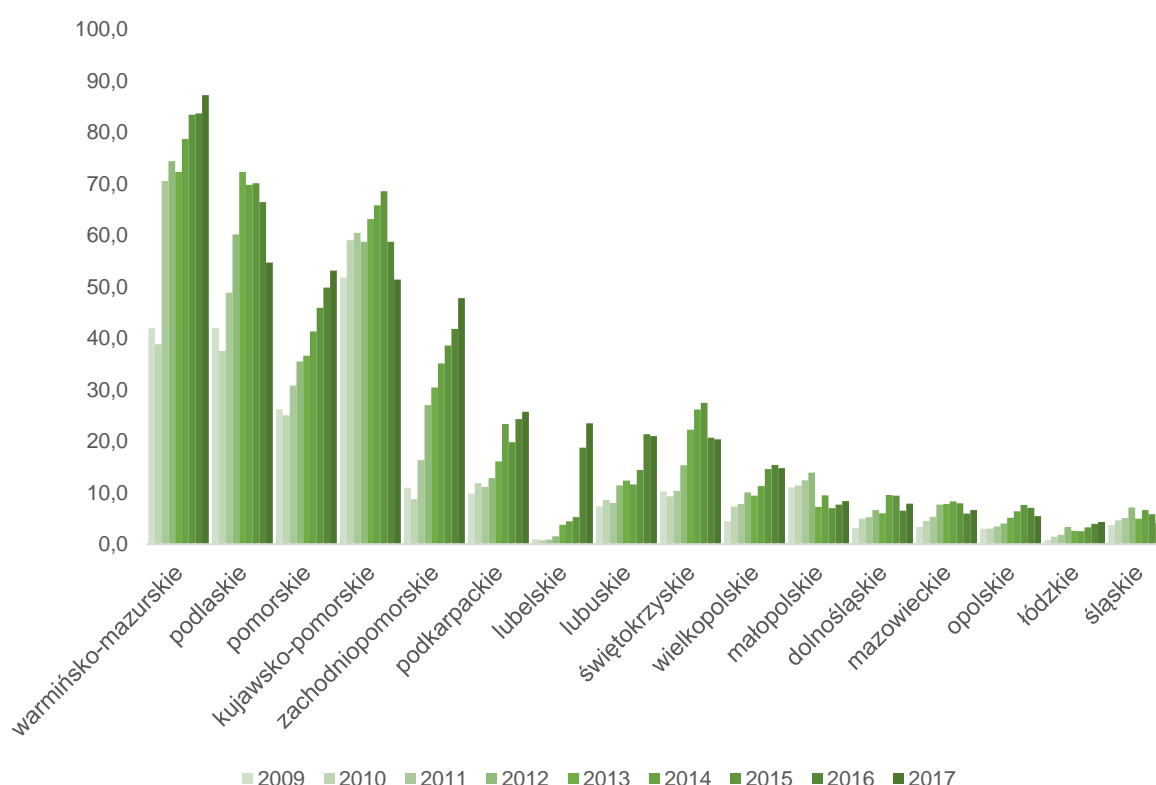
Alternatywą dla konwencjonalnych źródeł energii są odnawialne źródła energii (OZE). Ich potencjał teoretyczny w województwie śląskim wynika głównie z warunków geograficznych i klimatycznych regionu. W regionie poziom nasłonecznienia jest na przeciętnym poziomie w porównaniu z innymi województwami. Przeciętne są także w województwie warunki do wykorzystania energii geotermalnej, wiatrowej i wodnej. W przypadku warunków wiatrowych

wyjątek stanowią np. Beskid Śląski i Beskid Żywiecki. Górzyście tereny korzystnie wpływają także na wykorzystanie energii rzek i spadów.⁴²

W roku 2017 w Polsce wyprodukowano 170 465,2 GWh energii elektrycznej. Ponad połowę energii elektrycznej wygenerowały trzy województwa: łódzkie (38 446,7 GWh), śląskie (27 834,2 GWh) i mazowieckie (24 916,2 GWh). Mimo wysokiej pozycji regionu we wskazanej powyżej produkcji należy zauważyć niski udział energii wyprodukowanej z OZE. W ostatnim roku udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem wyniósł zaledwie 2,8%. Uzyskany przez województwo śląskie wynik był nie tylko najniższy w kraju, ale również najniższy w ostatnich dziewięciu latach.

Najniższy w kraju, a także najniższy w ostatnim dziesięcioleciu udział źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej.

Wykres 21. Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem w województwach w latach 2009 - 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Zgodnie z danymi umieszczonymi na *Mapie odnawialnych źródeł energii* opracowanej przez Urząd Regulacji Energetyki, w Polsce stwierdzono występowanie 2 958 instalacji OZE, z czego 259 znajdowało się na terytorium województwa śląskiego⁴³.

⁴² Rynek odnawialnych źródeł energii w województwie śląskim, Euro-Centrum Park Naukowo-Technologiczny, Katowice s. 5-7.

⁴³ Stan na dzień 31.03.2018 r.

Tabela 15. Liczba instalacji Odnawialnych Źródeł Energii w województwie śląskim z podziałem na typy.

Typ instalacji	Ilość instalacji	Moc [MW]
Elektrownie biogazowe wytwarzające z biogazu z oczyszczalni ścieków (BGO)	17	7 875
Elektrownie biogazowe wytwarzające z biogazu rolniczego (BGR)	3	2 056
Elektrownie biogazowe wytwarzające z biogazu składowiskowego (BGS)	15	12 227
Elektrownie biomasowe wytwarzające z biomasy z odpadów leśnych, rolniczych, ogrodowych (BMG)	2	0,255
Elektrownie biomasowe wytwarzające z biomasy mieszanej (BMM)	2	90 000
Elektrownie wytwarzające z promieniowania słonecznego (PVA)	151	8 898
Elektrownie wiatrowe na lądzie (WIL)	28	33 325
Elektrownia wodna przepływowa do 0,3 MW (WOA)	27	2 240
Elektrownia wodna przepływowa do 1 MW (WOB)	2	0,890
Elektrownia wodna przepływowa powyżej 10 MW	2	33 520
Elektrownie realizujące technologię współspalania - paliwa kopalne i biomasa (WSB)	10	0,000 ⁴⁴

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urzędu Regulacji Energetyki, stan na dzień 31.03.2018 r.

Jak wskazano w tabeli, najczęściej w regionie instalacje OZE wytwarzały energię z promieniowania słonecznego. Województwo śląskie osiągając wynik 151 instalacji (25,1% na poziomie kraju) było liderem względem pozostałych województw. Regiony, które znalazły się za województwem śląskim posiadały znacznie mniej instalacji, tj. lubelskie (61 instalacji), małopolskie (55 instalacji), wielkopolskie (50 instalacji) i podkarpackie (41 instalacji).

W województwie śląskim znajdowało się również 28 elektrowni wiatrowych na lądzie. Należy jednak wskazać, że region w tym zakresie znalazł się dopiero na 8 pozycji za: kujawsko-pomorskim (297 elektrowni wiatrowych), wielkopolskim (223), łódzkim (215), mazowieckim (102), zachodniopomorskim (99), pomorskim (56) i podlaskim (29). Udział regionu w produkcji energii z WIL był niewielki i wyniósł 2,3% na poziomie kraju.

Kolejnym, pod względem liczebności, źródłem wytwarzania energii w województwie śląskim były elektrownie wodne przepływowe do 0,3 MW. W regionie stwierdzono 27 tego typu instalacji (4,6% na poziomie kraju). Jednak podobnie, jak w przypadku elektrowni wiatrowych, województwo śląskie zajmowało dalsze miejsce względem pozostałych województw (11. pozycja). Pomorskie – lider we wskazanym zakresie posiadał 76 instalacji.

Należy zwrócić uwagę, że wprawdzie niektóre instalacje występowały w regionie w niewielkiej liczbie, jednak ich udział w ogólnej liczbie instalacji występujących na poziomie kraju był znaczący. Jako przykład można wskazać instalacje realizujące technologię współspalania (paliw kopalnych i biomasy), których udział na poziomie kraju wyniósł 30,3%. Drugim przykładem mogą być znajdujące się na terenie województwa śląskiego elektrownie wodne przepływowe powyżej 10 MW, których udział w ogólnej liczbie na poziomie kraju wyniósł 28,6%.

W zakresie mocy wytwórczych OZE należy stwierdzić, że w województwie śląskim najczęściej energii wyprodukowano z biomasy mieszanej (90 000 MW), w elektrowni wodnej przepływowej powyżej 10 MW (33 520 MW) oraz elektrowni wiatrowych na lądzie (33 325 MW).

⁴⁴ Zgodnie z informacją URE dla instalacji realizującej technologię współspalania nie można określić mocy.

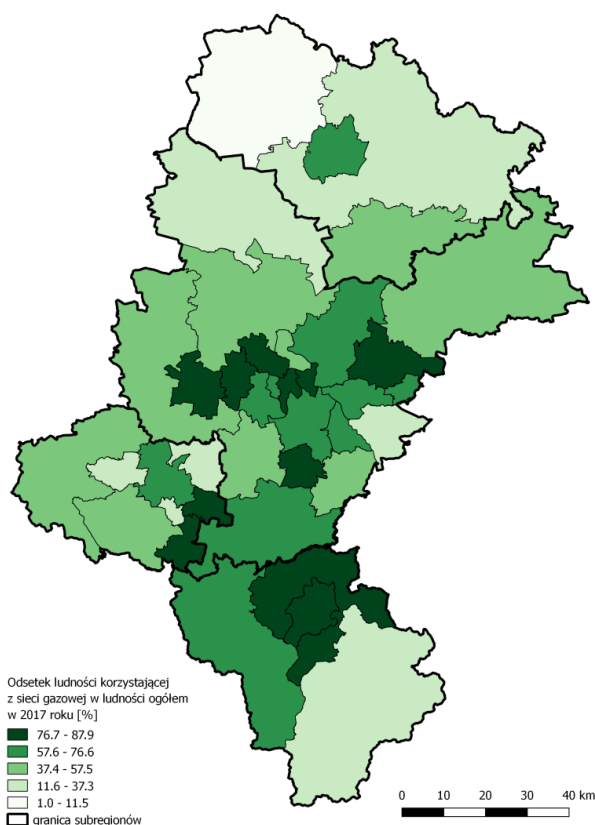
Sieć gazowa

W Polsce w 2017 roku ponad 7,5 mln gospodarstw domowych korzystało z dostaw gazu. Na poziomie województw największą liczbą gospodarstw domowych będących odbiorcami gazu charakteryzowało się województwo mazowieckie (1,2 mln), a zaraz z nim województwo śląskie (1,1 mln). Warto podkreślić, że oba województwa uzyskały w tym zakresie znaczną przewagę nad kolejnym regionem – województwem małopolskim, na terenie którego 727,5 tys. gospodarstw korzystało z dostaw gazu.

W stosunku do roku 2009 wzrost liczby gospodarstw korzystających z gazu w kraju ukształtował się na poziomie 4,5%. Powyżej tej wartości znalazło się 7 województw, w tym najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w województwach: lubelskim (11,8%), warmińsko-mazurskim (11,1%) oraz świętokrzyskim (10,8%). Województwo śląskie ze wskaźnikiem na poziomie 2,8% znalazło się w gronie województw o mniejszej dynamice wzrostu.

Na poziomie kraju w 2017 roku 52,1% ludności korzystało sieci gazowej. Województwem, w którym odnotowano najwyższe wartości omawianego wskaźnika było podkarpackie (72,2%) oraz śląskie (62,3%) i małopolskie (62,1%). W latach 2009-2017 odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej pozostawał na zbliżonym poziomie. W stosunku do 2009 roku zaledwie w połowie województw odnotowano jednak wzrost wartości wskaźnika, w tym największy w: lubelskim (1,9 pp.), podlaskim (1,4 pp.) oraz śląskim (0,7 pp.).

Mapa 26. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej w ludności ogółem na poziomie powiatów województwa śląskiego w 2017 r. (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizując województwo śląskie na poziomie powiatów najwyższym odsetkiem korzystających z sieci gazowej charakteryzują się miasta na prawach powiatu: Bielsko-Biała (87,9%), Żory (87,7%) oraz Tychy (85,5%). Należy jednak zauważyć, że w powiecie kłobuckim jedynie 1% ludności korzysta z sieci gazowej.

W 2017 roku w województwie śląskim długość czynnej sieci gazowej wyniosła 17,5 tys. km, co stanowiło 11,5% czynnej sieci gazowej w kraju. Większe wartości odnotowano jedynie w województwach: małopolskim (23,9 tys. km, tj. 15,7%) oraz podkarpackim (20 tys. km, tj. 13,1%). Ponad 91% ogółu czynnej sieci gazowej w województwie śląskim stanowiła czynna sieć rozdzielcza (16 tys. km). W latach 2009-2017 we wszystkich regionach kraju zanotowano wzrost długości czynnej sieci gazowej, a województwo śląskie oraz wskazane powyżej regiony znalazły się wśród tych, które charakteryzowały się najniższą dynamiką wzrostu.

W poszczególnych powiatach województwa śląskiego najdłuższą czynną sieć gazową cechowały się powiaty: cieszyński (1 714,1 km), bielski (1 554,7 km), pszczyński (919,6 km), będziński (892,1 km) oraz tarnogórski

(890,7 km). Najkrótszą długość sieci gazowej odnotowano natomiast w powiatach: kłobuckim (22 km), Świętochłowicach (81 km) i Siemianowicach Śląskich (134 km).

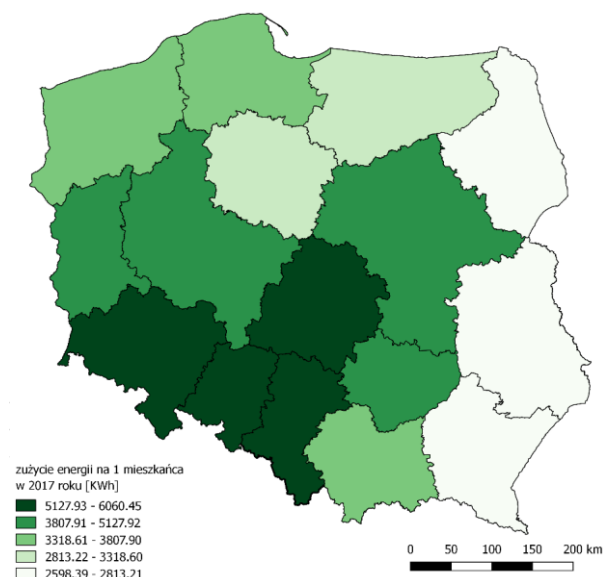
Jednocześnie w 2017 roku w województwie śląskim odnotowano blisko 380,3 tys. przyłączy do budynków⁴⁵, których liczba w stosunku do 2009 roku wzrosła o 55,7 tys. (17,2%). Najwyższy przyrost liczby przyłączy charakteryzował powiaty: kłobucki (o 90,7%) oraz częstochowski (o 64,5%). W analizowanym okresie w dwóch powiatach regionu, Częstochowie oraz Świętochłowicach, liczba przyłączy do budynków spadła, odpowiednio o 10,5% i 4,1%. Na poziomie powiatów w 2017 roku największą liczbę przyłączy zarejestrowano w powiatach zlokalizowanych na południu województwa: bielskim (33,7 tys.), cieszyńskim (30,2 tys.) oraz Bielsku-Białej (21,7 tys.). Na przeciwległym biegunie wskazać należy powiat kłobucki, w którym było jedynie 349 przyłączy oraz Świętochłowice (2,2 tys.), które jednocześnie były powiatem, w którym nastąpił spadek liczby przyłączy do budynków.

W 2017 roku największe zagęszczenie sieci gazowej na 100 km² odnotowano w województwach: małopolskim (147,8 km), śląskim (129,4 km) oraz podkarpackim (101,4 km). Gęstość sieci w województwie śląskim w ostatnich 9 latach systematycznie rosła – w stosunku do 2009 roku wzrost ten oscylował na poziomie 10,6% i był jednym z niższych w porównaniu do pozostałych regionów kraju. Wzrost na niższym poziomie odnotowano jedynie w województwie podkarpackim (o 9,3%) oraz małopolskim (o 9%). W ujęciu przestrzennym największe zagęszczenie sieci gazowej na 100 km² wystąpiło w miastach grodzkich: Świętochłowice (577 km), Chorzów (523,6 km) oraz Bielsko-Biała (475,5 km). Na przeciwległym biegunie znalazły się powiaty ziemskie subregionu północnego: kłobucki (2,5 km) oraz lubliniecki (18,5 km), a także powiat żywiecki (43,2 km) z subregionu południowego.

Sieć ciepłownicza

Długość sieci ciepłowniczej⁴⁶ w Polsce w 2017 roku wyniosła 21 084,87 km. Najdłuższe odcinki sieci charakteryzowały następujące województwa: śląskie (16%, tj. 3 369,6 km), mazowieckie (14,5%, tj. 3 048 km) oraz dolnośląskie (8,7%, tj. 1 831,2 km), z kolei najkrótszą sieć odnotowano w województwach: lubuskim (1,5%, tj. 309,7 km), świętokrzyskim (2,3%, tj. 485,2 km), a także w opolskim (2,9%, tj. 615,3 km). W stosunku do roku 2009 największy przyrost długości omawianej sieci odnotowano w województwie dolnośląskim (o 29,5%) oraz świętokrzyskim (o 22,3%). Jednocześnie w województwie podkarpackim oraz mazowieckim długość sieci ciepłej spadła odpowiednio o 4,8% i 1,4%. W województwie śląskim w stosunku do 2009 nastąpił wzrost długości sieci ciepłowniczej o 2,6% (84,8 km).

Mapa 27. Zużycie energii elektrycznej ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2017 r. z podziałem na województwa [kWh].

Zużycie energii

Najwyższe w kraju zużycie energii elektrycznej

W województwie śląskim zużyto w 2017 roku 27 564 GWh energii elektrycznej, co stanowiło 16,9% energii zużytej na poziomie kraju. Osiągnięty wynik, był nie tylko najwyższy w kraju, ale również najwyższy uzyskany w ciągu

dziesięciu lat. Dane szacunkowe. Źródło: opracowanie na podstawie: „Energetyka ciepła 2019”, Urząd Regulacji Energetyki.

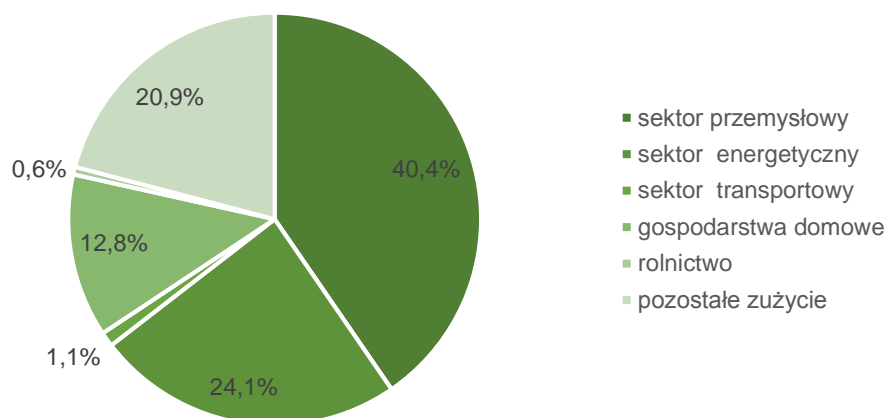
ostatnich dziewięciu lat. Porównując region z pozostałymi województwami stwierdzono, że w latach 2009-2017 województwo śląskie niezmiennie zajmowało pozycję lidera, na drugim miejscu plasowało się mazowieckie.

Należy zauważyć, że województwo śląskie w ostatnich latach charakteryzowało się również najwyższym zużyciem energii elektrycznej w przeliczeniu na 1 mieszkańca (w roku 2017 – 6 060,45 kWh), natomiast analizy dotyczące zmian zachodzących w wartości wskaźnika w ostatnich latach wykazały tendencję wzrostową. Porównując wynik uzyskany w 2017 roku do roku poprzedniego, stwierdzono wzrost o 5,9%, natomiast w stosunku do roku 2009 – o 19,9%. Zestawiając wyniki uzyskane przez województwo śląskie do wyników uzyskanych przez województwo dolnośląskie, będące wiceliderem pod względem zużycia energii w przeliczeniu na 1 mieszkańca należy zauważyć, że dolnośląskie odnotowało wzrost wartości wskaźnika w stosunku do roku 2016 (o 22,0%), natomiast wzrost w stosunku do roku 2009 (o 39,1%).

Ze względu na przemysłowy charakter województwa śląskiego, najwięcej wytworzonej energii elektrycznej w 2017 roku zostało wykorzystane w sektorze przemysłowym (11 140 GWh) i sektorze energetycznym (6 648 GWh). W przypadku obu sektorów zużycie energii było najwyższe w kraju i niemal dwukrotnie większe od wartości uzyskanej przez województwo zajmujące pozycję wicelidera (dolnośląskie). Warto jednak zauważyć, że w analizowanym okresie czasu obserwowany był wzrost zużycia energii w sektorze przemysłowym, przy jednoczesnym spadku zużycia energii w sektorze energetycznym.

Znaczące zużycie energii elektrycznej odnotowano również w gospodarstwach domowych. W 2017 roku gospodarstwa domowe z województwa śląskiego zużyły 3 530 GWh energii, co uplasowało region na drugiej pozycji za województwem mazowieckim (4 803 GWh). W regionie, w latach 2009-2017 zużycie energii było zbliżone i wahało się w przedziale od 3 489 GWh (w 2012 r.) do 3 582 GWh (w 2010 r.).

Wykres 22. Udział poszczególnych sektorów w zużyciu energii elektrycznej w województwie śląskim w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizie poddano również stosunek produkcji energii elektrycznej do jej zużycia. Województwo śląskie było w 2017 roku jednym z siedmiu województw, które produkowało energię w ilości zapewniającej zaspokojenie ich potrzeb energetycznych. Niestety, uzyskanie wartości wskaźnika na poziomie 101,0% (siódma pozycja względem pozostałych województw) oznacza, że region produkował energię elektryczną jedynie na własne potrzeby. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że w ostatnich latach obserwuje się spadek wartości wskaźnika w regionie. Najwyższą wartość wskaźnika województwo śląskie odnotowało w roku 2010 (129,0%).

Tabela 16. Stosunek produkcji energii elektrycznej do zużycia energii elektrycznej w podziale na województwa w latach 2009-2017 [%].

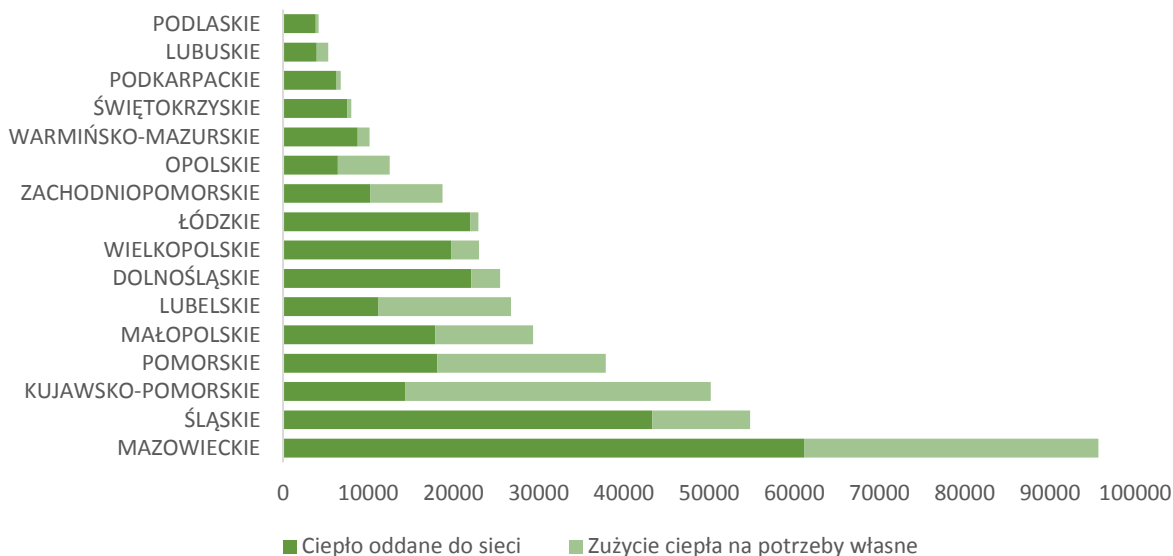
Jednostka terytorialna	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
DOLNOŚLĄSKIE	117,9	106,8	104,0	103,5	97,3	84,5	80,6	80,6	61,6
KUJAWSKO-POMORSKIE	40,2	48,0	44,4	41,9	45,6	44,7	47,5	63,7	107,4
LUBELSKIE	34,4	36,9	38,4	37,9	22,5	21,5	30,6	39,5	40,2
LUBUSKIE	71,2	69,4	74,5	76,1	75,6	72,2	69,2	75,6	85,8
ŁÓDZKIE	289,9	268,0	280,9	316,9	315,6	310,0	305,4	290,2	278,7
MAŁOPOLSKIE	54,9	56,3	54,8	50,5	52,9	50,2	53,2	49,0	51,0
MAZOWIECKIE	101,7	101,0	101,8	97,9	97,9	98,6	94,8	93,2	110,2
OPOLSKIE	207,8	178,4	201,6	173,4	177,5	174,0	166,1	161,3	169,4
PODKARPACKIE	57,5	53,2	55,9	52,6	46,5	38,3	54,5	49,2	44,5
PODLASKIE	20,1	23,5	29,6	25,8	30,0	33,3	42,7	41,4	36,9
POMORSKIE	37,1	39,4	42,2	41,7	46,5	47,1	52,7	53,0	51,8
ŚLĄSKIE	126,0	129,0	124,6	119,6	120,1	104,0	106,1	104,4	101,0
ŚWIĘTOKRZYSKIE	161,0	183,6	165,6	168,2	166,0	192,9	203,8	221,2	181,7
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	10,3	10,2	18,5	21,3	21,5	26,4	31,5	30,1	32,1
WIELKOPOLSKIE	121,5	113,5	116,8	116,9	118,6	112,0	111,2	101,8	79,0
ZACHODNIOPOMORSKIE	145,7	147,4	150,3	147,2	147,6	147,3	165,3	149,7	164,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Kolejnym istotnym obszarem, z zakresu energetyki jest zużycie energii cieplnej. Województwo śląskie, zużywając w 2017 roku 54 803,20 TJ energii cieplnej osiągnęło wynik niższy jedynie od województwa mazowieckiego (95 673,6 TJ). Zauważalny był jednak znaczący dystans dzielący lidera i wicelidera w wyżej wskazanym zakresie. W analizowanym przedziale czasowym obserwowano liczne zmiany w zakresie ilości zużycia energii cieplnej w regionie, na co wpływ niewątpliwie mały warunki atmosferyczne. Najwyższe zużycie energii cieplnej w województwie śląskim odnotowano w roku 2010 (63 040,5 TJ), natomiast najniższe w roku 2014 (50 713,8 TJ).

Na podstawie corocznych raportów Urzędu Regulacji Energetyki można stwierdzić, że w województwie śląskim w 2017 roku 79,0% energii cieplnej (43 316,5 TJ) zostało oddane do sieci ciepłowniczych, natomiast pozostałe 21,0% (11 486,7 TJ) zostało zużyte na potrzeby własne wytwórców ciepła. Pod wyżej wskazanym względem region uplasował się na 9 pozycji w kraju. W pozostałych województwach najwięcej energii do sieci ciepłowniczej przekazały przedsiębiorstwa wytwórcze z województwa łódzkiego (95,8%), natomiast najmniej z województwa kujawsko-pomorskiego (28,5%).

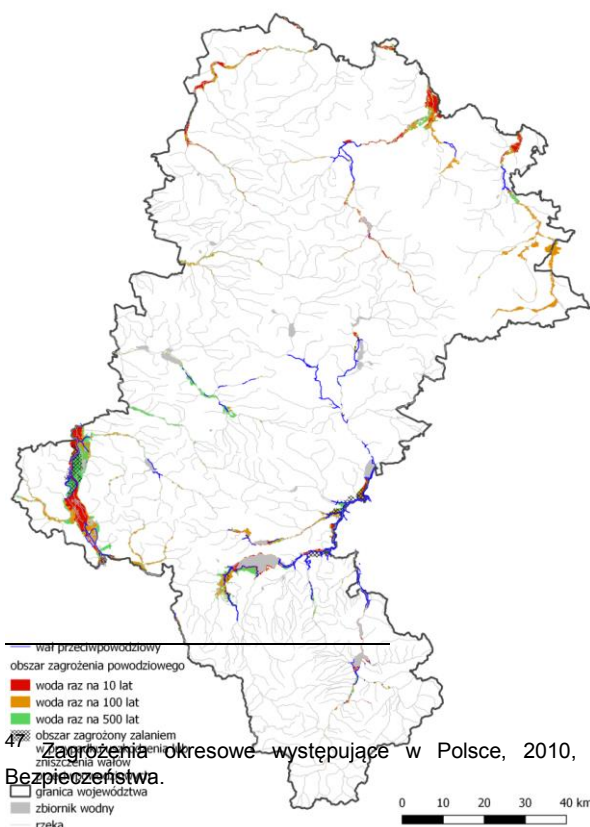
Wykres 23. Zużycie energii cieplnej z podziałem na ciepło oddane do sieci i zużyte na potrzeby własne w województwach w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Energetyka ciepła w liczbach – 2017”, Urząd Regulacji Energetyki, Warszawa 2018, s. 72.

Należy pamiętać, że ilość energii cieplnej oddanej do sieci nie jest równa ilości ciepła dostarczonego do odbiorców przyłączonych do sieci. Istotnym elementem są bowiem straty energii cieplnej. Województwo śląskie pod względem strat energii cieplnej zajmowało średnie wyniki względem pozostałych województw (6 pozycja). Należy jednak zauważyć, że wynik uzyskany w 2017 roku (10,0%) był najwyższym osiągniętym przez region w ciągu ostatnich dziewięciu lat.

Mapa 28. Obszar narażony na niebezpieczeństwo powodzi.

Bezpieczeństwo przeciwpowodziowe

Województwo śląskie leży na obszarze dwóch głównych zlewni kraju – Wisły i Odry. Jest jednym z pięciu województw najbardziej zagrożonych występowaniem powodzi w skali kraju zaraz obok małopolskiego, podkarpackiego, opolskiego oraz dolnośląskiego.⁴⁷ Według art. 16 ust. 43 ustawy z dnia 20 lipca 2017 roku Prawo wodne, przez powódź rozumie się czasowe pokrycie przez wodę terenu, który w normalnych warunkach nie jest pokryty wodą, w szczególności wywołane przez wezbranie wody w ciekach naturalnych, zbiornikach wodnych, kanałach oraz od strony morza, z wyłączeniem pokrycia przez wodę terenu wywołanego przez

⁴⁷ Zagrożenia okresowe występujące w Polsce, 2010, Biuro monitorowania i analizy zagrożeń, Rządowe Centrum Bezpieczeństwa.

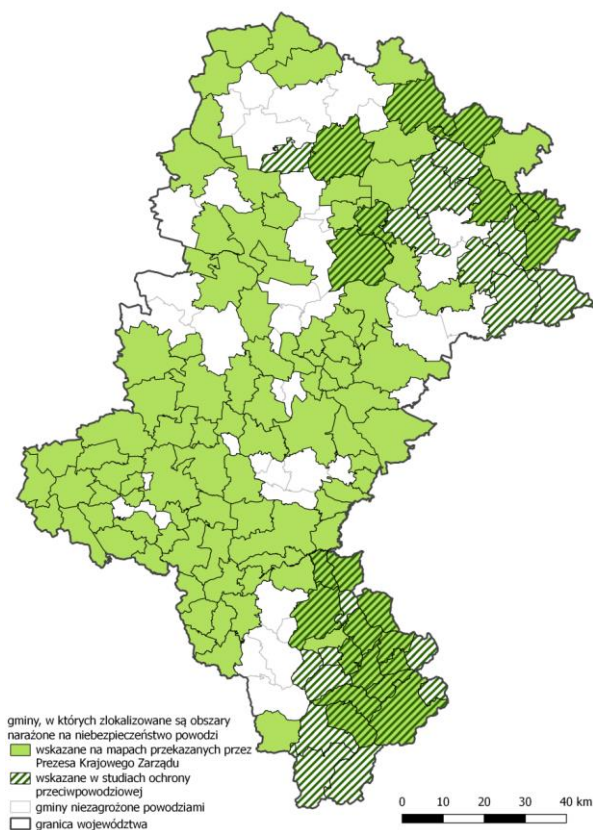
Źródło: Opracowano na podstawie map zagrożenia powodziowego sporządzonych przez Prezesa KZGW i obowiązujących studiów ochrony przeciwpowodziowej, opracowanych przez Dyrektorów RZGW.

wiezbranie wody w systemach kanalizacyjnych. Zagrożenie powodziowe regionu jest wynikiem zjawisk atmosferycznych związanych z nierównomiernością opadów (opady nawałne, okresy suszy, zjawiska lodowe na rzekach) oraz zmian użytkowania terenów powodujących zmniejszenie retencyjności zlewni związanych z zabudowywaniem dolin rzecznych, regulowaniem cieków przyspieszającym tempo spływu wód, postępującym procesem urbanizacji oraz szybkim przyrostem powierzchni nieprzepuszczalnych (drogi, parkingi, budynki, powierzchnie magazynowe itp.), a także przekształceń powierzchni ziemi i warunków hydrologicznych na skutek podziemnej eksploatacji górniczej.

Wśród obszarów szczególnego zagrożenia powodzią⁴⁸ wyróżnić można:

- a) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%,
- b) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%,
- c) obszary między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano wał przeciwpowodziowy, a także wyspy i przymuliska, o których mowa w art. 224, stanowiące działki ewidencyjne,
- d) pas techniczny.

Mapa 29. Gminy, w których zlokalizowane są obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi.

Źródło: Opracowano na podstawie map zagrożenia powodziowego sporządzonych przez Prezesa KZGW i obowiązujących studiów ochrony przeciwpowodziowej, opracowanych przez Dyrektorów RZGW.

⁴⁸ Prawo wodne ustawa z dnia 20 lipca 2017r. art. 16 ust. 34

⁴⁹ Studia ochrony przeciwpowodziowej w zlewniach rzek: Boży Stok, Krztynia, Ordonka, Pilica, Stradomka, Wiercica, Żebrówka oraz „Studium określające granice obszarów bezpośredniego zagrożenia powodzią dla terenów nieobwałowanych w zlewni Soły”, stanowiące I etap studium ochrony przeciwpowodziowej.

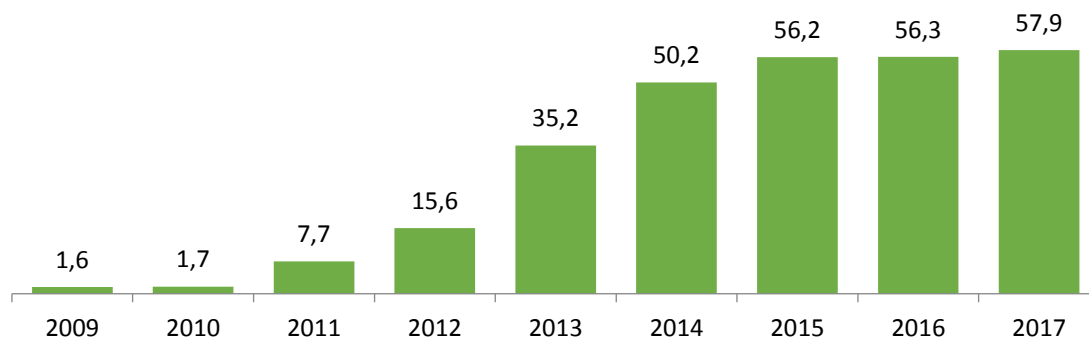
Obszary te zostały określone na podstawie map zagrożenia powodziowego (sporządzonych przez Prezesa Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej), natomiast dla terenów nieobjętych mapami, na podstawie obowiązujących studiów ochrony przeciwpowodziowej⁴⁹.

W województwie śląskim od 2009 roku powstało 57,9 km obwałowań przeciwpowodziowych (3,3 % utworzonych obwałowań w skali kraju), co plasowało region na 10. miejscu wśród 16 województw. Najwięcej tego typu inwestycji przeprowadziło województwo małopolskie które wybudowało 493,7 km obwałowań (27,7% nowo utworzonych umocnień w kraju), a po przeciwnej stronie znalazło się województwo podlaskie z długością 2,1 km, tj. 0,1% nowych obwałowań w skali kraju.

W województwie śląskim wykazano 11 powiatów, które we wskazanym okresie przeprowadziły inwestycje związane z obwałowaniami przeciwpowodziowymi i były to powiaty: raciborski (23,6 km), bielski (13,5 km), cieszyński (8,0 km), bieruńsko-lędziński (4,6

km), pszczyński (2,6 km), Częstochowa (2,4 km), żywiecki (1,4 km), częstochowski (0,8 km), myszkowski (0,5 km), tarnogórski (0,4 km) i gliwicki (0,1 km).

Wykres 24. Wartość skumulowana nowo wybudowanych obwałowań przeciwpowodziowych w województwie śląskim od 2009 do 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Spółeczeństwo informacyjne

Województwo Śląskie zajęło w 2018 roku czwartą pozycję wśród pozostałych województw pod względem ponadpodstawowych umiejętności cyfrowych mieszkańców (mazowieckie pierwsze).⁵⁰ Województwo utrzymało tę pozycję, a w porównaniu do roku wcześniejszego odsetek osób o ponadpodstawowych umiejętnościach cyfrowych nieznacznie wzrósł co należy ocenić pozytywnie. Niekorzystną informacją jest natomiast odsetek mieszkańców woj. śląskiego nieposiadających żadnych umiejętności cyfrowych. W 2018 r. wśród osób w wieku 16-64 lata, które korzystały z Internetu w przeciągu ostatnich 3 miesięcy około 1,5% z nich (tj. 48 000 osób) nie posiada żadnych z cyfrowych umiejętności, tj.: informacyjnych, komunikacyjnych, rozwiązywania problemów lub związanych z oprogramowaniem – województwo zajęło w tym względzie ostatnią pozycję w Polsce.

Sposobem na wzrost kompetencji cyfrowych jest udział w szkoleniach. Mieszkańcy województwa śląskiego są na czwartym miejscu w Polsce gdy chodzi o udział w szkoleniach z wykorzystania ICT, tym niemniej biorąc pod uwagę wartości bezwzględne okazuje się, że jest to około 498 000 mieszkańców z ok. 2,6 mln osób w wieku 16-74 lata korzystających z Internetu w ostatnich 3 miesiącach. Najbardziej popularnymi dziedzinami szkoleniowymi są te bezpośrednio związane z oprogramowaniem wykorzystywanym w pracy, a najmniej media społecznościowe.

Wyniki badań GUS z 2018 r. wskazują, że odsetek jednostek administracji publicznej posiadających politykę lub strategię Open Data wynosi w 2017 r. średnio dla Polski 4,9%. Województwo śląskie wypada pod tym względem słabo (2,4%), nie odnotowało poprawy w stosunku do roku 2016 (2,4%) i zajmuje odległe miejsce w rankingu województw. Natomiast mieszkańcy z woj. śląskiego znajdują się w czołówce w Polsce pod względem korzystania z usług e-administracji. Prawie 40% mieszkańców w wieku 16-74 lata korzystających z Internetu w ciągu ostatnich 12 miesięcy korzystało z usług administracji publicznej za pomocą tej formy.

⁵⁰ Informacje opracowano na podstawie Raportu Monitoringowego za rok 2018 Strategii Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Śląskiego, Śląskie Centrum Społeczeństwa Informacyjnego, grudzień 2018

WSPÓŁPRACA

WSPÓŁPRACA I POWIĄZANIA Z OTOCZENIEM

Członkostwo w organizacjach międzynarodowych	3
Współpraca transgraniczna	3
Współpraca ponadregionalna w ramach Polski Południowej.....	4
Współpraca subregionalna	5
Miejskie obszary funkcjonalne	7
Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia.....	7
Aglomeracja Bielska.....	11
Aglomeracja Rybnicka	12
Aglomeracja Częstochowska	13
Szlaki tematyczne	14
Układ transportowy	16
Paneuropejskie korytarze transportowe	16
Transeuropejska Sieć Transportowa (TEN-T).....	17
Transport lotniczy	18
Centra logistyczne.....	19

Członkostwo w organizacjach międzynarodowych

Samorząd Województwa Śląskiego prowadził aktywne działania oparte o współpracę z partnerami zagranicznymi. Województwo Śląskie w 2018 r. było członkiem w dwóch organizacjach międzynarodowych, tj. w:

- Europejskim Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego ERIH;
- Europejskim Ugrupowaniu Współpracy Terytorialnej TRITIA.

ERIH (ang. European Route of Industrial Heritage (ERIH)) to największa w Europie sieć informacji turystycznej o dziedzictwie przemysłowym. Wzorem dla projektu ERIH był Szlak Dziedzictwa Przemysłowego w Zagłębiu Ruhry, największa wówczas sieć turystyczna łącząca obiekty dziedzictwa przemysłowego. ERIH przejął strukturę tej sieci – z tzw. punktów kotwicznych (najistotniejszych i najatrakcyjniejszych turystycznie miejsc europejskiej historii przemysłu) rozchodzą się pomniejsze szlaki regionalne lub tematyczne. System szlaków ERIH składa się z trzech głównych elementów: Główny Szlak składa się z punktów kotwicznych, obiektów o ogromnym znaczeniu historycznym i turystycznym, które zostały wybrane przez gremium ekspertów w oparciu o zdefiniowane kryteria jakościowe. Wyznaczono również Szlaki Regionalne (przedstawiają one historię przemysłu różnych regionów w Europie) oraz Szlaki Tematyczne (ukazujących szczegółową historię głównych gałęzi przemysłu). Celem projektu jest zwrócenie uwagi na wspólne europejskie dziedzictwo przemysłowe oraz promocja turystyczna miejsc związanych z historią przemysłu.

W portalu stowarzyszenia prezentowanych jest ponad 1 500 zabytków techniki z 47 krajów. Wirtualny Szlak ERIH obejmuje ponad 100 tzw. „punktów kotwicznych”, 20 szlaków regionalnych i 13 tras tematycznych oraz ponad 140 biografii przemysłowców. Wszystko razem tworzy wyjątkową w skali świata mozaikę europejskiego dziedzictwa przemysłowego, w której poszczególne obiekty są ze sobą powiązane wspólną historią.

Województwo Śląskie jako zarządca Szlaku Zabytków Techniki jest członkiem ERIH od 2010 roku. Szlak Zabytków Techniki to pierwszy szlak z Europy Środkowo-Wschodniej, który został w całości wpisany do Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego. W ramach Szlaku Zabytków Techniki wybrano pięć Gwiazd Techniki, które są jednocześnie punktami kotwicznymi europejskiego szlaku. Są to: Kopalnia Guido w Zabrze, Sztolnia Królowa Luiza, Kopalnia Srebra w Tarnowskich Górach, Muzeum Tyskich Browarów Książęcych w Tychach oraz Muzeum Browaru Żywiec.

Współpraca transgraniczna

Jedną z inicjatyw w obszarze współpracy transgranicznej realizowanej przez Województwo Śląskie razem z innymi regionami było utworzenie Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej TRITIA z ograniczoną odpowiedzialnością (EUWT TRITIA), które oficjalnie zostało zarejestrowane w dniu 25 lutego 2013 r. decyzją Ministra Spraw Zagranicznych. Od stycznia 2018 r., kiedy Województwo Opolskie wystąpiło z ugrupowania, obszar aktywności działań EUWT TRITIA obejmuje wspólne terytorium: Region Morawsko-Śląski w Czechach, Województwo Śląskie w Polsce oraz .

EUWT TRITIA zostało założone w celu usprawnienia i promowania współpracy transgranicznej, ponadnarodowej i międzyregionalnej między jej członkami, głównie dla wzmocnienia spójności ekonomicznej i społecznej, w szczególności poprzez realizację projektów i programów współpracy terytorialnej o następujących celach:

- Ułatwienie codziennego życia mieszkańców polsko – czesko – słowackiego pogranicza.
- Zapewnienie transgranicznej spójności na poziomie całego obszaru.
- Realizacja projektów strategicznych w celu wspólnego rozwoju obszaru członków.

Dla realizacji powyższych założeń EUWT TRITIA wykonuje zadania mające na celu:

1. Identyfikację, promowanie i realizację programów i projektów, wspólnych inicjatyw współpracy terytorialnej w czterech głównych obszarach: transporcie, gospodarce, ruchu turystycznym, energetyce ukierunkowanej na odnawialnych źródłach energii.
2. Identyfikację, promowanie i realizację programów i projektów, wspólnych inicjatyw współpracy terytorialnej w następujących uzupełniających obszarach: kulturze, ochronie środowiska, sporcie, kapitale ludzkim, edukacji i współpracy szkół wyższych, szkoleniach w ścisłej współpracy z uczelniami oraz współpracy z instytucjami publicznymi, a także realizacji wymiany doświadczeń i staży międzynarodowych.
3. Identyfikację, promowanie i wdrażanie programów, projektów i wspólnych działań w ramach współpracy terytorialnej w obszarach określonych w rozporządzeniu 1082/2006:
 - wsparcie przedsiębiorczości, szczególnie małych i średnich firm oraz handlu transgranicznego,
 - ochrona zasobów naturalnych i dziedzictwa kulturowego oraz zapobieganie zagrożeniom,
 - wspieranie wspólnej ochrony dziedzictwa kulturalnego,
 - wspieranie powiązań między obszarami miejskimi i wiejskim,
 - zmniejszanie izolacji poprzez poprawę dostępu do usług i sieci transportowych, informacyjnych i komunikacyjnych, a także systemów i urządzeń dostarczania wody i energii oraz gospodarki odpadami o charakterze transgranicznym,
 - promowanie współpracy i tworzenie sieci podmiotów działających w obszarze konfiguracji, w celu skutecznego wykorzystywania wspólnej infrastruktury w sektorach takich jak ochrona zdrowia, kultura, turystyka i edukacja,
 - promocja współpracy, w tym administracyjnej i prawnej, między mieszkańcami i instytucjami na terenie Ugrupowania.

Współpraca ponadregionalna w ramach Polski Południowej

Współpraca ponadregionalna Województwa Śląskiego urzeczywistnia się głównie we współpracy z województwem małopolskim i wyraża się przede wszystkim w realizacji zapisów „*Strategii Rozwoju Polski Południowej do roku 2020*”. Dokument ten został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 stycznia 2014 roku. Jest dokumentem programowym przedstawiającym politykę rządu wobec makroregionu Polski Południowej i tworzących go województw: śląskiego i małopolskiego. Jego podstawowym celem jest podejmowanie wspólnych działań na rzecz rozwoju obu województw. Z uwagi na swój zasięg terytorialny, zapisane w *Strategii* działania mają stanowić rozwiązanie problemów wykraczających poza granice jednego regionu, lecz nie mających zasięgu krajowego. W celu osiągnięcia założonych celów strategicznych zawartych w *Strategii*, w roku 2017 województwo śląskie i województwo małopolskie zrealizowało wiele wspólnych działań i przedsięwzięć.

Wśród działań mogących świadczyć o współpracy można wskazać m.in.: powstanie Domu Polski Południowej w Brukseli, którego celem jest budowanie marki i wizerunku Polski Południowej, jako silnego europejskiego makroregionu wobec instytucji Unii Europejskiej, organizacja licznych konferencji i spotkań o charakterze gospodarczym (np. Europejski Kongres Gospodarczy (EKG), Forum Nowej Gospodarki (FNG), Forum regionalne „Między Małopolską a Górnym Śląskiem” i inne), czy też wydarzeń kulturalnych (np. Tydzień Kultury Beskidzkiej, Noc Muzeów, Małopolskie Dni Dziedzictwa i inne). Wydarzenia kulturalne obejmowały również: koncerty, spektakle, wypożyczenia obrazów, wykłady czy spotkania. W obszarze turystyki rozpoczęto prace nad wykreowaniem Szlaku Orlich Gniazd, jako flagowego produktu turystycznego Polski Południowej. Natomiast w przypadku komunikacji zbiorowej, zwiększono liczbę połączeń kolejowych oraz uruchomiono nowy pociąg studencki i turystyczny. Polem współpracy była również sfera naukowo-badawcza realizowana poprzez liczne prace naukowo-badawcze, usługowo-badawcze, projekty,

publikacje naukowe, jak również festiwale (koncerty), konferencje, targi edukacyjne, seminaria oraz wykłady i sesje naukowe. Należy również wspomnieć o współpracy polegającej na studenckich wymianach semestralnych, stażach naukowych czy też w przypadku uczelni artystycznych np. o wypożyczaniu prac dyplomowych. Z 11 uczelni wyższych (publicznych) województwa śląskiego, aż 9 z nich podjęło w 2017 roku współpracę z uczelnią lub jednostką z województwa małopolskiego.

Współpraca ponadregionalna z województwem małopolskim wyraża się również w realizacji wspólnych projektów finansowanych ze środków Unii Europejskiej.

W systemie teleinformatycznym SL Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 zidentyfikowano 4 projekty realizujące cele *Strategii Rozwoju Polski Południowej do roku 2020*¹. Jako projekt o ponadregionalnej komplementarności można wskazać budowę ścieżek rowerowych – „Budowa zintegrowanej sieci tras rowerowych w Województwie Małopolskim” i „Śląska Sieć Tras Rowerowych”. Jako inne przedsięwzięcie o znaczeniu ponadregionalnym można wymienić realizowany przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w Krakowie projekt pn. „Obwodnica Oświęcimia od ronda ul. Chemików i ul. Fabrycznej w Oświęcimiu do DW nr 933 w m. Bobrek”. Jego realizacja przyczyni się do poprawy dostępności pomiędzy Małopolską i Śląskiem. Projekt ten jest komplementarne z przedsięwzięciem pn. „S-1 Pyrzowice – Bielsko Biała”, które jest ujęte jest w kontraktach terytorialnych obu województw.

Analiza projektów wybranych do dofinansowania w 2017 roku w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 (RPO WSL 2014-2020), realizujących cele *Strategii Rozwoju Polski Południowej do roku 2020*, wskazuje na 12 projektów, które realizują kryteria: partnerstwa (wspólna realizacja), komplementarności lub zasięgu terytorialnego. Projekty wskazane w ramach pierwszej kategorii dotyczyły w głównej mierze zwiększenia aktywności zawodowej na rynku pracy, kursów i szkoleń podnoszących kompetencje i umiejętności. W ramach kategorii ponadregionalna komplementarność wpisywały się projekty obejmujące obszary: aktywizacji edukacyjnej i zawodowej, dziedzictwa kulturowego oraz turystyki. Natomiast projekty w ramach zasięgu terytorialnego (liniowego) dotyczyły kolei – przedsięwzięć wpisanych do Kontraktu Terytorialnego.

Współpraca subregionalna

Subregiony (obszary polityki rozwoju) zostały zdefiniowane w pierwszej Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2015, uchwalonej 25 września 2000 roku, w celu organizacji procesów rozwojowych w oparciu o istniejące powiązania funkcjonalne, gospodarcze i społeczno-historyczne. Podział ten stanowił podstawową płaszczyznę dla działań związanych z procesem monitorowania rozwoju województwa i wdrażania tej polityki².

W układzie przestrzenno-funkcjonalnym województwo śląskie dzieli się na cztery subregiony, przy czym podział ten częściowo koresponduje z klasyfikacją statystyczną typu NTS. Zgodnie z nią województwo śląskie do celów statystycznych dzieli się na osiem podregionów: bielski (o powierzchni 2 354 km² – tworzący obszar południowy), częstochowski (3 049 km² – tworzący obszar północny), rybnicki (1 353 km² – tworzący obszar zachodni) oraz gliwicki (878 km²), katowicki (380 km²), bytomski (1 575 km²), sosnowiecki (1 800 km²) i tyski (944 km²), tworzące obszar centralny. Każdy z subregionów zorganizowany jest wokół aglomeracji miejskiej, która posiada znaczenie europejskim lub krajowym i jest zasilana przez swoje bezpośrednie otoczenie

¹ Jednocześnie podczas analizy mającej na celu zidentyfikowanie tego typu projektów, dostrzeżono błędy w systemie SL mogące sugerować, iż w ramach podpisanych w Małopolsce umów istnieje więcej projektów ponadregionalnych.

² Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”.

funkcjonalne. W subregionie centralnym zlokalizowana jest Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia i miasto wojewódzkie – Katowice.

Subregion centralny jest największym obszarem funkcjonalnym województwa, zarówno pod względem powierzchni (5 577 km²), jak i liczby ludności (2 729 552). Osoby mieszkające na jego terenie stanowią aż 60% ludności województwa. Gęstość zaludnienia jest duża i wynosi 489 osób na km², natomiast współczynnik urbanizacji 87,47%, co czyni go najsilniej zurbanizowanym obszarem funkcjonalnym województwa. W subregionie więcej osób umiera niż się rodzi, co kształtuje przyrost naturalny na poziomie -1,8‰. W latach 2009-2017 liczba ludności zmniejszyła się o 3,17%.

Kolejnym subregionem pod względem liczby ludności jest subregion południowy, w którym mieszka 666 946 osób. Zajmuje on powierzchnię 2 354 km², a gęstość zaludnienia wynosi natomiast 283 osoby w przeliczeniu na 1 km². Współczynnik urbanizacji jest stosunkowo niski – 49,17%. W subregionie występuje niewielki wzrost liczby ludności. Pozytywnym zjawiskiem jest również dodatni wskaźnik przyrostu naturalnego (0,1‰).

Drugim ze względu na wielkość obszarem funkcjonalnym jest subregion północny o powierzchni 3 049 km². Liczba ludności jest najmniejsza wśród subregionów i wynosi 516 093 osoby, co oznacza iż na 1 km² mieszka 169 osób. Ludność miast stanowi 57,45% ludności ogółem. Liczba mieszkańców stopniowo się zmniejsza, odnotowano też silnie ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego (-3,7‰).

Subregion zachodni charakteryzuje najmniejsza powierzchnia na tle pozostałych subregionów – 1 353 km². Mieszka w nim 635 589 osób. Gęstość zaludnienia wynosi 470 osób na 1km² i jest najwyższa po subregionie centralnym. Duży odsetek mieszkańców stanowi ludność miast – 76,16%. W subregionie występuje korzystny przyrost naturalny. Różnica pomiędzy urodzonymi żywymi a liczbą zgonów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców wynosi 0,7‰.

Tabela 1. Podstawowe informacje o subregionach w województwie śląskim w 2017 r.

Nazwa wskaźnika	Subregion centralny	Subregion południowy	Subregion północny	Subregion zachodni
powierzchnia w km ²	5 577	2 354	3 049	1 353
ludność	2 729 552	666 946	516 093	635 589
gęstość zaludnienia (os/km ²)	489	283	169	470
współczynnik urbanizacji (%)	87,47	49,17	57,45	76,16
przyrost naturalny (‰)	-1,8	0,1	-3,7	0,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Współpraca w ramach subregionów województwa śląskiego została zintensyfikowana na skutek wdrożenia w ramach RPO WSL 2014-2020 zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT). Jest to forma współpracy samorządów, która współfinansowana jest ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Planowane działania oparte są na wielosektorowych strategiach terytorialnych zawierających przewidziane do realizacji cele i przedsięwzięcia. Partnerstwa miast i gmin wspólnie z władzami województwa ustalają cele oraz niezbędne dla nich inwestycje. Narzędzie to poprzez wyjście poza granice administracyjne samorządów, przyczynia się do zwiększenia oddziaływania realizowanych przedsięwzięć.

Zakres działań objętych ZIT/RIT wynika ze wskazanych potencjałów i problemów obszarów terytorialnych, a także partnerskich uzgodnień Instytucji Zarządzającej (IZ) z władzami lokalnymi, w tym miejskimi. Obejmuje on również „priorytety inwestycyjne dobrane właściwie w kontekście

zapewnienia efektywności oraz możliwości realizacji projektów w formule zintegrowanej, co stanowi optymalną sytuację pod kątem osiągania celów szczegółowych i rezultatów programu”³. W województwie śląskim w ramach RPO WSL 2014-2020 wsparcie wymiaru miejskiego obejmuje wszystkie typy ośrodków miejskich, w szczególności obszary⁴:

- Subregionu Centralnego;
- Aglomeracji subregionalnych, tj. Aglomeracji Częstochowskiej, Bielskiej i Rybnickiej wraz z ich otoczeniem funkcjonalnym;
- Miast i dzielnic miast wymagających rewitalizacji.

Na obszarze Subregionu Centralnego realizowane są Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, natomiast na obszarach funkcjonalnych w Subregionie Północnym, Południowym oraz Zachodnim – Regionalne Inwestycje Terytorialne. Wsparcie w ramach ZIT/RIT dotyczy również zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich we wszystkich subregionach.

Miejskie obszary funkcjonalne

Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia

Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia (GZM) powstała na mocy Ustawy o związku metropolitalnym w województwie śląskim, która określa zasady i tryb tworzenia, a także zasady funkcjonowania związku metropolitalnego. Zgodnie z Ustawą „związek metropolitalny jest zrzeszeniem gmin województwa śląskiego, charakteryzujących się istnieniem silnych powiązań funkcjonalnych oraz zaawansowaniem procesów urbanizacyjnych, położonych na obszarze spójnym pod względem przestrzennym, który zamieszkuje co najmniej 2 000 000 mieszkańców”⁵. Wskazano ponadto, iż należy do niego miasto na prawach powiatu Katowice. Do kompetencji związku metropolitalnego należy wykonywanie zadań publicznych o następującym zakresie:

- kształtowanie ładu przestrzennego;
- rozwój społeczny i gospodarczy obszaru związku metropolitalnego;
- planowanie, koordynacja, integracja, a także rozwój publicznego transportu zbiorowego (transportu drogowego, kolejowego i innego transportu szynowego) oraz zrównoważonej mobilności miejskiej;
- metropolitalne przewozy pasażerskie;
- udział w ustalaniu przebiegu dróg wojewódzkich i krajowych na obszarze związku metropolitalnego;
- promocja związku metropolitalnego oraz jego obszaru.

Związek metropolitalny może ponadto na podstawie odpowiednich porozumień koordynować lub realizować zadania publiczne z zakresu działania gminy, powiatu, samorządu województwa, czy też administracji rządowej.

Zgodnie z zapisami Ustawy możliwe jest tworzenie przez związek jednostek organizacyjnych (stosuje się do nich przepisy dotyczące wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych) oraz zawieranie porozumień z jednostkami samorządu terytorialnego, ich związkami, a także z organami administracji rządowej. Związek metropolitalny posiada również zdolność prowadzenia działalności gospodarczej, gdy nie wykracza ona poza zakres użyteczności publicznej.

³ Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Śląskiego nr 1878/278/V/2018 z dnia 16 sierpnia 2018 r.

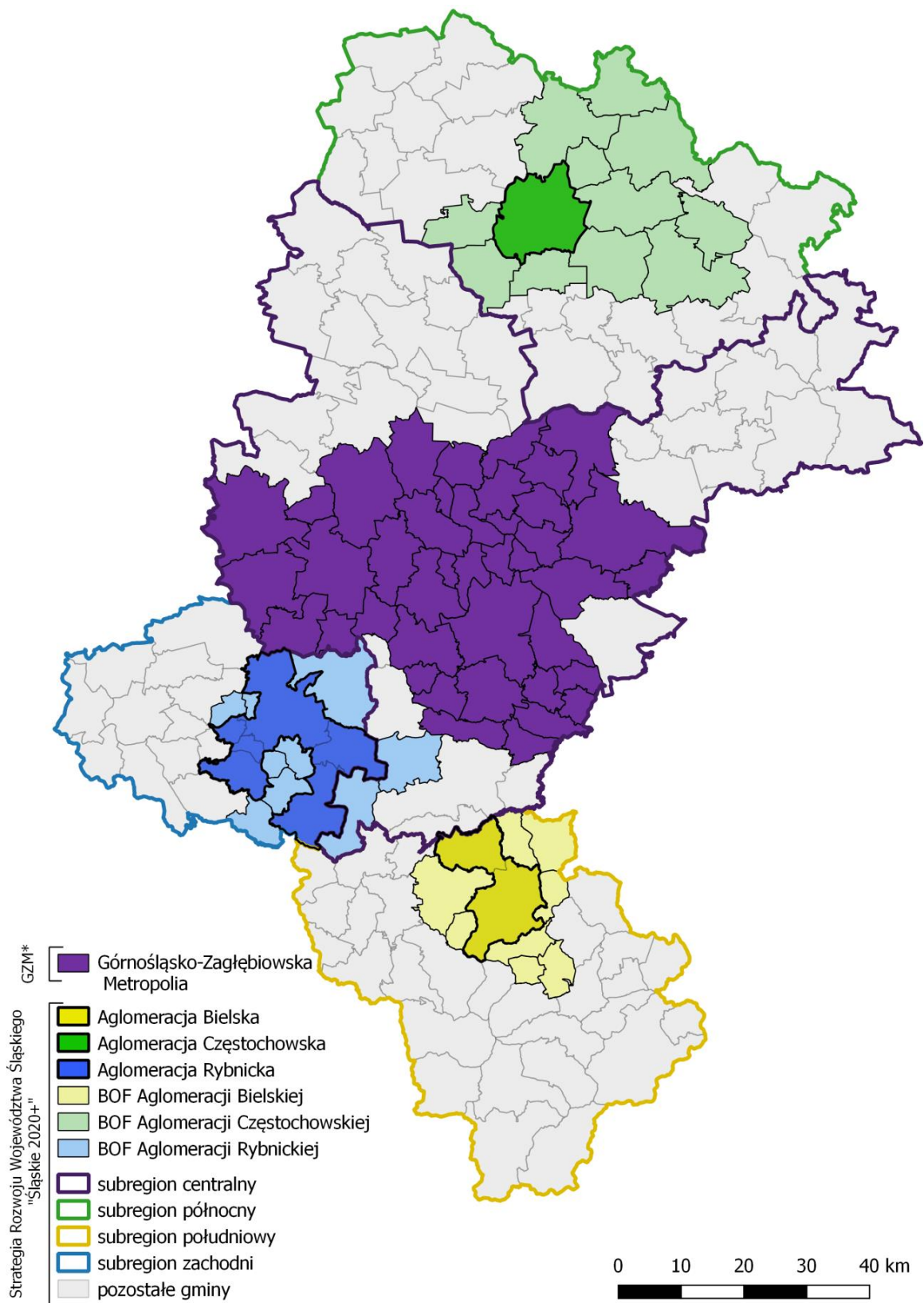
⁴ Ibid.

⁵ Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o związku metropolitalnym w województwie śląskim (Dz.U. 2017 poz. 730).

W dniu 1 lipca 2017 roku weszło w życie Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie utworzenia w województwie śląskim związku metropolitalnego pod nazwą „Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia”⁶. z siedzibą w Katowicach. W jego skład weszły następujące gminy: Bytom, Chorzów, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Katowice, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy, Zabrze, Będzin, Bieruń, Czeladź, Imielin, Knurów, Lędziny, Łaziska Górne, Mikołów, Pyskowice, Radzionków, Sławków, Tarnowskie Góry, Wojkowice, Bobrowniki, Bojszowy, Chełm Śląski, Gierałtowice, Kobiór, Mierzęcice, Ożarowice, Pilchowice, Psary, Rudziniec, Siewierz, Sośnicowice, Świerklaniec, Wry i Zbrostawice.

⁶ Dz.U.2017.1290 z dnia 30.06.2017 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 czerwca 2017 r. w sprawie utworzenia w województwie śląskim związku metropolitalnego pod nazwą „Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia”.

Mapa 1. Obszary funkcjonalne w województwie śląskim.

* Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 czerwca 2017 r. w sprawie utworzenia w województwie śląskim związku metropolitalnego pod nazwą „Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia” (Dz.U.2017.1290).

Źródło: opracowanie własne.

Liczba ludności Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii w 2017 roku wynosiła prawie 2,3 mln osób, co oznacza, iż na jej terenie mieszkało wówczas 49,8% ludności województwa. Obszar ten zajmował powierzchnię 2 554 km², przy czym na 1 km² mieszkało średnio 887 osób. Zdecydowaną większość ludności (93,8%) stanowili mieszkańcy miast. Duża gęstość zaludnienia oraz wysoki wskaźnik urbanizacji ukazują miejski charakter Metropolii. Przyrost naturalny był ujemny i wyniósł -2,04‰.

Największa liczba ludności wśród aglomeracji/metropolii w Polsce, prawie połowa mieszkańców województwa.

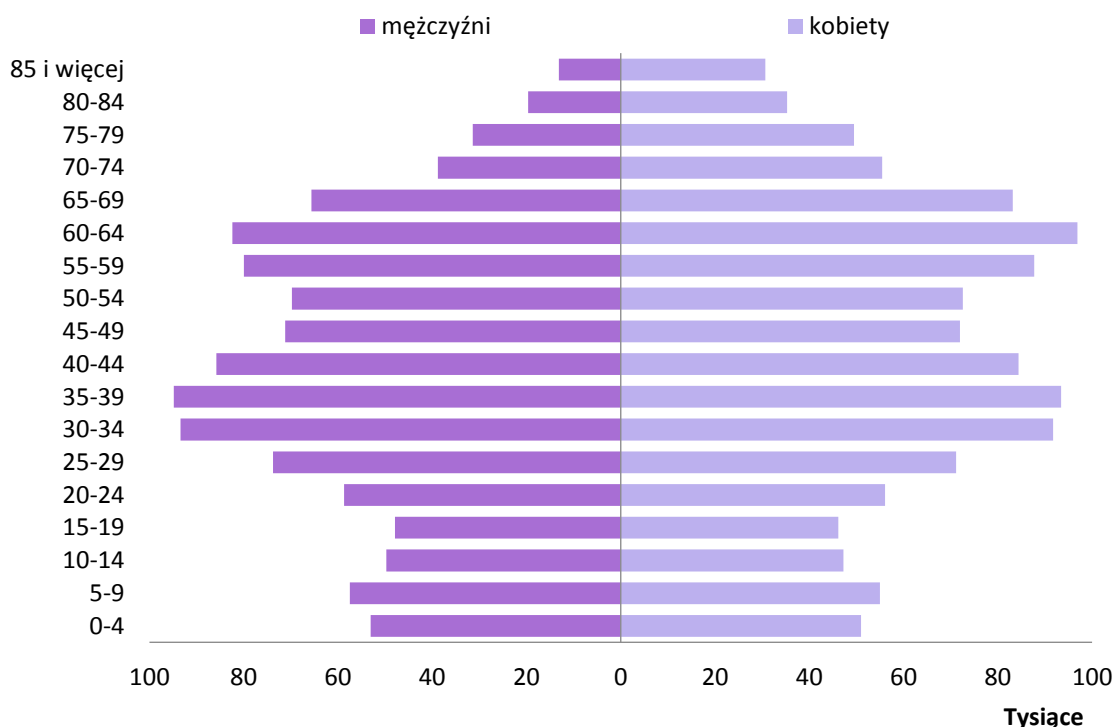
Tabela 2. Podstawowe informacje o Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii w 2017 r.

Obszar	Liczba ludności	Powierzchnia km ²	Gęstość zaludnienia	Wskaźnik urbanizacji	Przyrost naturalny na 1000 ludności
GZM	2266308	2554	887	93,79%	-2,04

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W strukturze ludności wyraźnie dominowały osoby w wieku 30-44 oraz 55-64 lat, co jest następstwem powojennego wyżu kompensacyjnego. Choć urodziło się więcej chłopców, to pod względem liczebności nieznacznie przeważały kobiety (1 179 283), które stanowiły 52% mieszkańców. Należy zaznaczyć, iż nadwyżka kobiet występowała wśród osób powyżej 45 roku życia, przy czym w grupie osób powyżej 75 roku życia mężczyźni stanowili zaledwie 35,7%.

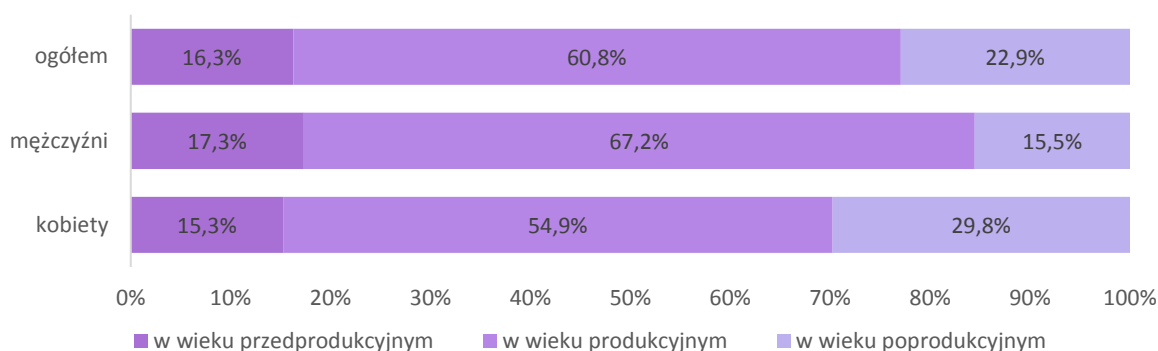
Wykres 1. Piramida wieku i płci mieszkańców Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii, według danych na 2017 rok, mieszkało 1 377 881 osób w wieku produkcyjnym, co stanowiło 60,8% ludności ogółem. Niemal identycznie udział ten przedstawiał się na poziomie województwa (61,05%), przy czym należy zaznaczyć, iż na terenie Metropolii mieszkało prawie 50% ludności województwa. Wśród osób w wieku produkcyjnym przeważali mężczyźni (o 81 869 osób). Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wynosiła 368 748 osób, co stanowiło zaledwie 16,27% ludności Metropolii ogółem. Nadwyżka mężczyzn była nieznaczna (8 006 osób).

Wykres 2. Ludność GZM wg funkcjonalnych grup wieku w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Aglomeracja Bielska

Aglomeracja Bielska obejmuje miasto na prawach powiatu Bielsko-Biała oraz gminę Czechowice-Dziedzice. Wokół niej znajduje się obszar silnie z nią powiązany - bezpośrednie otoczenie funkcjonalne (BOF), w skład którego wchodzi gminy: Kozy, Wilkowice, Bestwina, Jaworze, Jasienica, Buczkowice, Wilamowice i Łodygowice. W Aglomeracji Bielskiej (razem z BOF) w 2017 roku mieszkało 328 534 osób, z czego 216 707 osób mieszkało w centralnej części Aglomeracji. Łączna powierzchnia gmin wynosiła 516 km², przy czym większość stanowiły gminy bezpośredniego otoczenia funkcjonalnego. Zarówno gęstość zaludnienia, jak i współczynnik urbanizacji najwyższe były na terenie Aglomeracji. Największy potencjał demograficzny występował natomiast na obszarze BOF, gdzie wskaźnik przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1 000 ludności wynosił aż 2,16‰.

Wysoki potencjał demograficzny w BOF Aglomeracji Bielskiej (relatywnie wysoki przyrost naturalny).

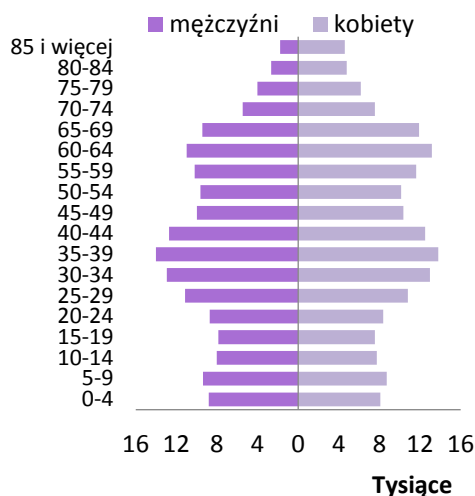
Tabela 3. Podstawowe informacje o Aglomeracji Bielskiej w 2012 roku.

Obszar	Liczba ludności	Powierzchnia km ²	Gęstość zaludnienia	Wskaźnik urbanizacji	Przyrost naturalny na 1000 ludności
Aglomeracja Bielska	216 709	191	1135	95,66%	-0,31
Aglomeracja Bielska + BOF	328 534	516	637	64,03%	0,53

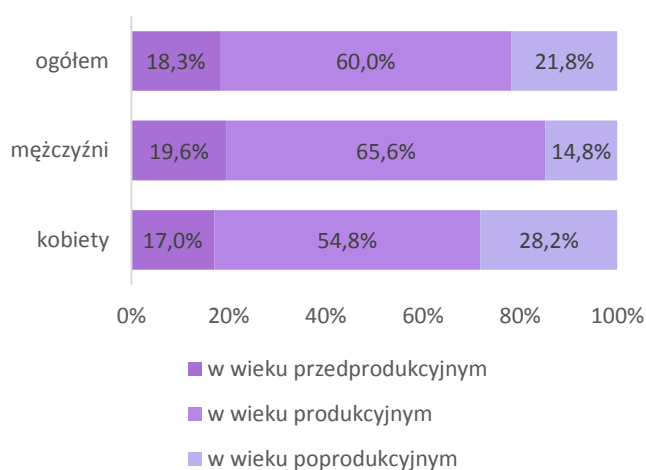
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wśród ludności Aglomeracji Bielskiej i jej bezpośredniego otoczenia funkcjonalnego przeważały kobiety, które stanowiły 52% mieszkańców. Podobnie jak w Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii nadwyżka kobiet widoczna była w szczególności w grupie osób starszych. W podziale według funkcjonalnych grup wieku dominowała ludność w wieku produkcyjnym (60%), co było związane z wysoką liczebnością osób 30-44 oraz 60-64 lat. Osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowiły 18,3% ludności, natomiast w wieku poprodukcyjnym – 21,8%.

Wykres 3. Piramida wieku i płci Mieszkańców Aglomeracji Bielskiej i BOF w 2017 r.

Wykres 4. Ludność Aglomeracji Bielskiej i BOF według funkcjonalnych grup wieku w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Aglomeracja Rybnicka

W skład Aglomeracji Rybnickiej wchodzi miasta Rybnik, Jastrzębie Zdrój, Żory, Rydułtowy, Radlin i Wodzisław Śląski zajmujące powierzchnię 375 km². Gęstość zaludnienia wynosiła 1 010 osób/km². Bezpośrednie otoczenie funkcjonalne tworzą gminy: Pawłowice, Mszana, Godów, Suszec, Marklowice, Świerklany, Jejkowice, Gaszowice i Czerwionka-Leszczyny. Na terenie Aglomeracji i BOF w 2017 roku mieszkało łącznie 504 221 osób, z czego większość stanowili mieszkańcy Aglomeracji. Najwięcej osób mieszkało w miastach, a wskaźnik urbanizacji wynosił 80,8%. W 2017 roku różnica pomiędzy liczbą urodzeń żywych a ilością zgonów wyniosła 764 osoby, co przekładało się na przyrost naturalny na poziomie 1,52‰.

Największa gęstość zaludnienia wśród aglomeracji.
Dodatni przyrost naturalny.

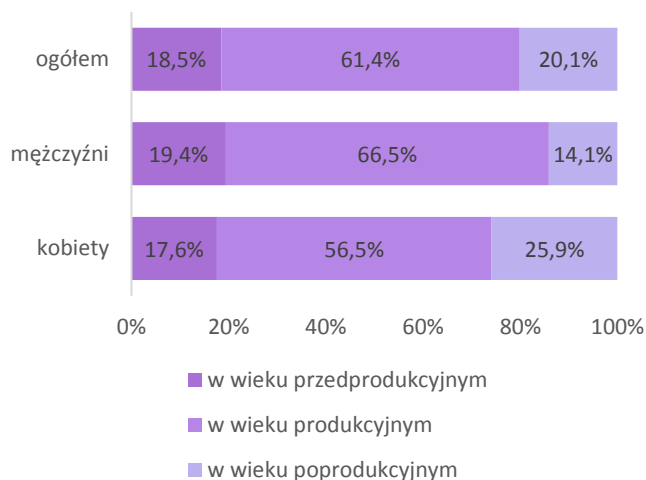
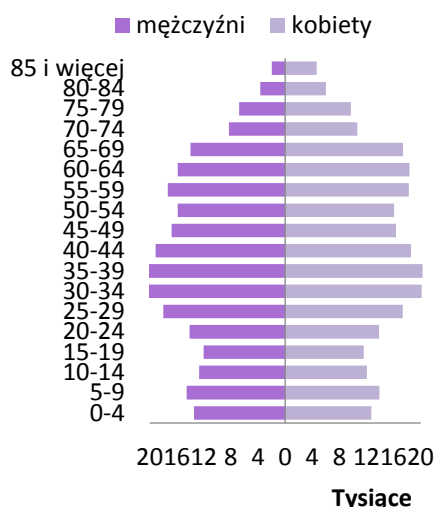
Tabela 4. Podstawowe informacje o Aglomeracji Rybnickiej w 2017 roku.

Obszar	Liczba ludności	Powierzchnia km ²	Gęstość zaludnienia	Wskaźnik urbanizacji	Przyrost naturalny na 1000 ludności
Aglomeracja Rybnicka	378 868	375	1010	100%	0,98
Aglomeracja Rybnicka + BOF	504221	775	651	80,76%	1,52

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W Aglomeracji Rybnickiej (razem z BOF) występowała nieznaczna nadwyżka liczby kobiet nad liczbą mężczyzn, którzy stanowili 49% ludności ogółem. Najliczniejsze grupy wiekowe to osoby w wieku 30-44 lat oraz 55-64 lat. Większość mieszkańców stanowiła ludność w wieku produkcyjnym (61,4%). Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym wynosiła 93 167 osób (18,48%), pozostałe 20,12% stanowiły osoby w wieku poprodukcyjnym. Zarówno wśród osób w wieku przedprodukcyjnym, jak i produkcyjnym pod względem liczebności przeważali mężczyźni.

Wykres 5. Piramida wieku i płci Wykres 6. Ludność Aglomeracji Rybnickiej i BOF według Mieszkańców Aglomeracji Rybnickiej i BOF funkcjonalnych grup wieku w 2017 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych

Banku Danych Lokalnych GUS.

Aglomeracja Częstochowska

Obszar Aglomeracji Częstochowskiej stanowi jedynie miasto na prawach powiatu Częstochowa o powierzchni 160 km² i liczbie ludności wynoszącej w 2017 roku 224 376 osób. Gęstość zaludnienia był stosunkowo wysoki i wynosił 1 402 osoby/km². W skład bezpośredniego otoczenia funkcjonalnego wchodzi gminy: Mstów, Olsztyn, Rędziny, Kłomnice, Mykanów, Przyrów, Kruszyna, Blachownia, Konopiska, Poczesna oraz Janów. Aglomerację Częstochowską wraz z jej bezpośrednim otoczeniem funkcjonalnym zamieszkiwało 332 747 osób. Gminy wchodzące w skład obszaru zajmowały łącznie powierzchnię 1 245 km², co przekładało się na gęstość zaludnienia 267 osób na km². W miastach mieszkało 70,34% ludności. Teren Aglomeracji Częstochowskiej i BOF intensywnie się wyludniał. W 2017 roku wskaźnik przyrostu naturalnego na 1 000 mieszkańców wyniósł -4,27‰, co oznaczało, iż w tym czasie więcej o około 1 421 osób zmarło niż się urodziło.

Najmniejsza gęstość zaludnienia i problem wyludniania z najniższym wskaźnikiem przyrostu naturalnego.

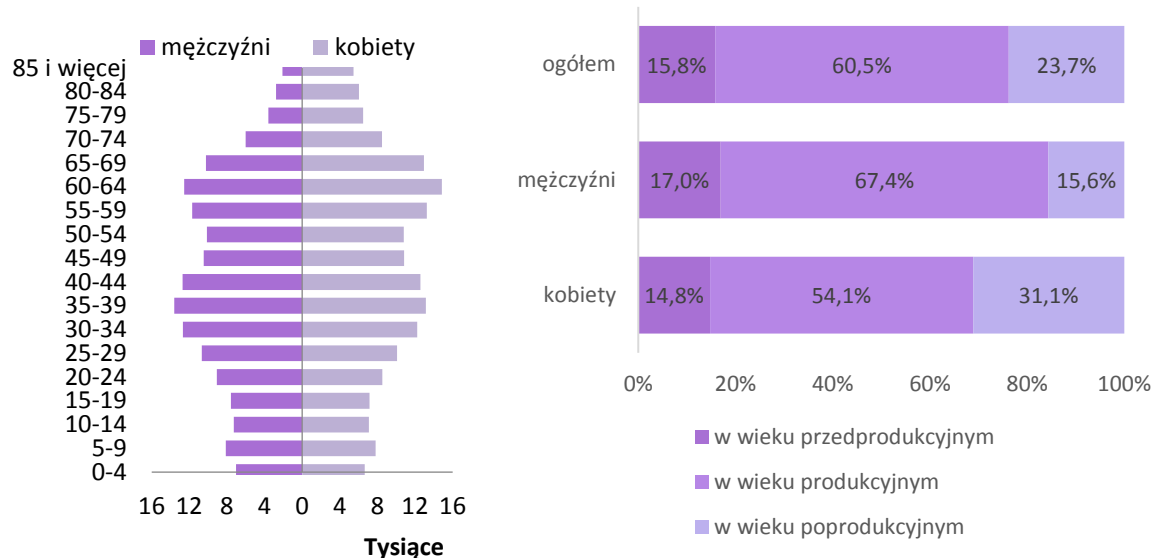
Tabela 5. Podstawowe informacje o Aglomeracji Częstochowskiej w 2017 roku.

Obszar	Liczba ludności	Powierzchnia km ²	Gęstość zaludnienia	Wskaźnik urbanizacji	Przyrost naturalny na 1000 ludności
Aglomeracja Częstochowska	224 376	160	1 402	100%	-4,87
Aglomeracja Częstochowska + BOF	332 747	1 245	267	70,34%	-4,27

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W Aglomeracji Częstochowskiej i jej bezpośrednim otoczeniu funkcjonalnym 52,42% ludności stanowiły kobiety, których nadwyżka była widoczna wśród osób powyżej 45 roku życia. Najliczniejsze były osoby w wieku 30-44 oraz 55-69 lat. Liczba ludności w wieku produkcyjnym wynosiła 201 170 (60,46% ludności ogółem), natomiast w wieku poprodukcyjnym 78 975 (23,73%). Najmniej było osób poniżej 17 roku życia (przedprodukcyjnym) – 52 602 (15,81%).

Wykres 7. Piramida wieku i płci Wykres 8. Ludność Aglomeracji Częstochowskiej i BOF według mieszkańców Aglomeracji Częstochowskiej i funkcjonalnych grup wieku w 2017 r. BOF w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Szlaki tematyczne

Jednym z najbardziej znanych szlaków tematycznych w województwie śląskim jest Szlak Zabytków Techniki obejmujący obiekty dziedzictwa poprzemysłowego. Stanowi on markowy produkt turystyczny prezentujący najważniejsze, ze względu na walory turystyczne, historyczne i architektoniczne, różnego rodzaju obiekty industrialne województwa. Zabytki Szlaku są związane z historią regionu oraz przemysłem, w szczególności z tradycją górniczą i hutniczą, kolejnictwem, energetyką, łącznością, produkcją wody, a także z przemysłem spożywczym⁷. Szlak odgrywa nie tylko znaczącą rolę turystyczną, ale i promocyjną dla poszczególnych atrakcji oraz całego regionu, ukazując część jego tożsamości i charakter. Można zatem uznać, iż zawiera on w sobie zarówno elementy przeszłości regionu, zachodzące w nim przemiany, jak i współczesne oblicze.

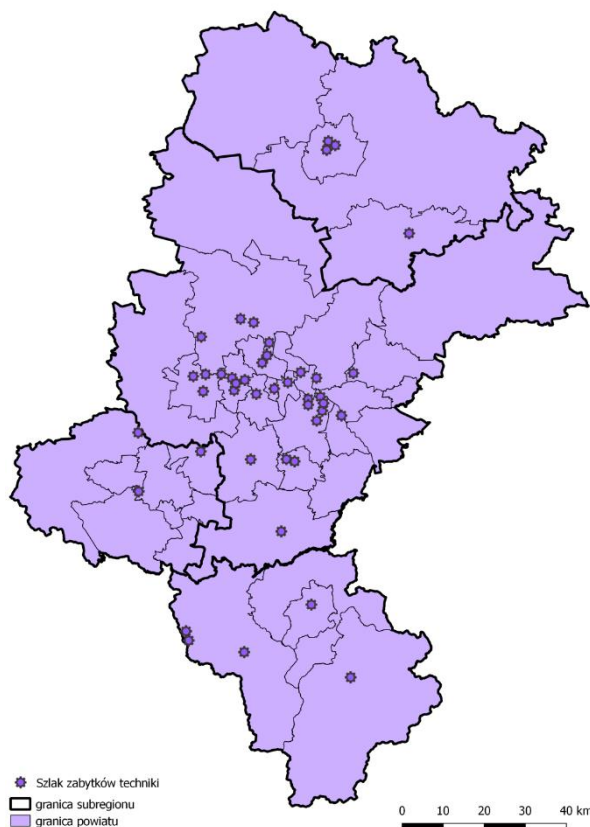
Obecnie w skład Szlaku wchodzi 42 obiekty, z których najwięcej zlokalizowanych jest w centralnej części województwa. Do najbardziej znanych z nich można zaliczyć Kopalnię Guido i Sztolnię Królowa Luiza w Zabrze, osiedle górnicze w Nikiszowcu, Fabrykę Porcelany oraz Muzeum Śląskie w Katowicach. Na szczególną uwagę zasługuje Zabytkowa Kopalnia Srebra i Sztolnia Czarnego Pstrąga w Tarnowskich Górach – zabytki wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Unikatowa jest też kultura związana z browarnictwem, w ramach której udostępniono takie obiekty muzealne jak: Muzeum Tyskich Browarów Książęcych, Muzeum Browaru Żywiec oraz Browar Zamkowy w Cieszynie.

Od 2010 r. organizowane jest co roku w czerwcu święto Szlaku Zabytków Techniki – Industriada, która stanowi najważniejszy i największy w Polsce festiwal promujący dziedzictwo przemysłowe. Główna część imprezy trwa jeden dzień i odbywa się na terenie obiektów Szlaku w kilkudziesięciu miastach województwa.

⁷ <https://www.zabytkitechniki.pl/Pokaz/27320/opis-szlaku>.

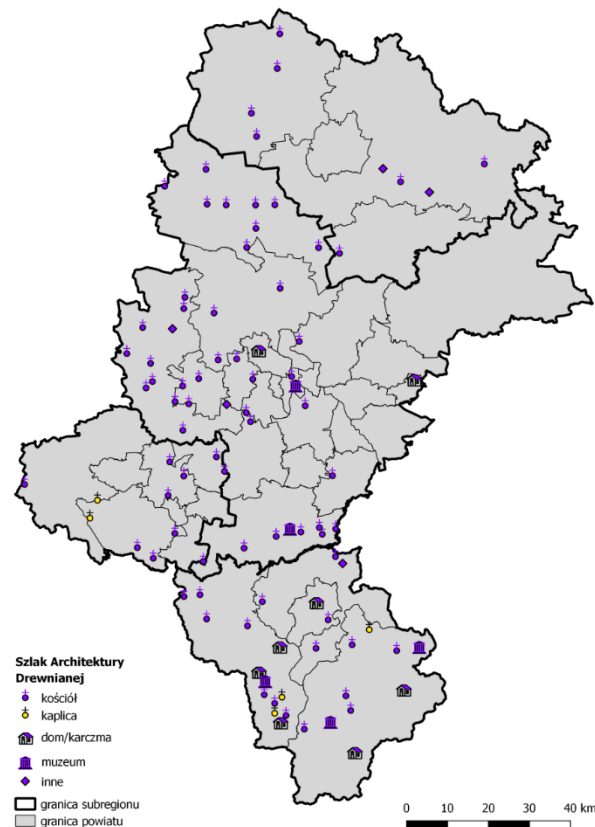
Na terenie regionu istnieje również Szlak Architektury Drewnianej, skupiający 94 zabytkowe obiekty i zespoły architektoniczne. Szlak liczy około 1 060 km⁸ i składa się z pięciu pętli. Na trasie szlaku znajdują się zarówno liczne obiekty sakralne (drewniane kościoły), jak i karczmy, chałupy, leśniczówki, młyny itp. Prowadzi on także do skansenów.

Mapa 2. Szlak Zabytków Techniki w województwie śląskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.slaskie.travel>

Mapa 3. Szlak Architektury Drewnianej w województwie śląskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.slaskie.travel>

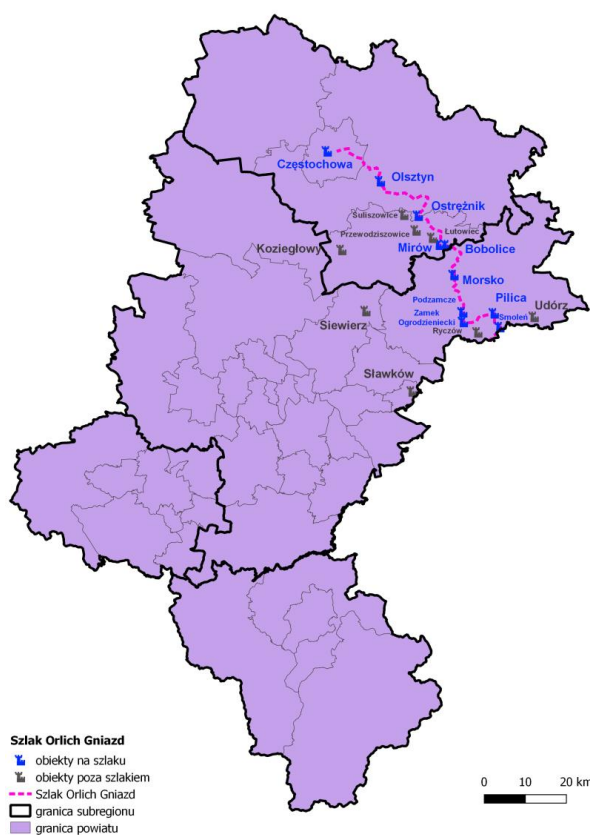
Kolejnym szlakiem jest Szlak Orlich Gniazd skupiający zamki i ruiny warowni, które położone są na wzgórzach Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Nazwa wynika z położenia atrakcji pośród skał wapiennych na szczytach wzniesień. Szlak wyróżnia się szczególną malowniczością, znajdują się na nim nie tylko zamki, ale i zabytkowe budowle sakralne oraz wytwory przyrody. Aktualnie szlak rozciąga się na większości obszaru Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej i dzięki rozwiniętej infrastrukturze oferuje szeroki wachlarz form spędzania czasu (np. jazda na rowerze, wspinaczka, zwiedzanie jaskiń, spacer, narty). Szlakiem opiekuje się Związek Gmin Jurajskich.

W województwie funkcjonuje też Szlak Kulinaryny „Śląskie Smaki”, który tworzy 29 restauracji i lokali gastronomicznych. Serwują one tradycyjne potrawy kuchni regionalnej: śląskiej, jurajskiej, zagłębiowskiej oraz beskidzkiej. O jego znaczeniu świadczy zapisanie na Liście Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi 138 produktów⁹. W ramach tego szlaku tematycznego są organizowane imprezy kulinarne (np. Festiwal „Śląskie Smaki”). W regionie jest organizowanych ok. 25 wydarzeń promujących regionalne kulinaria.

⁸ <https://www.slaskie.travel/>.

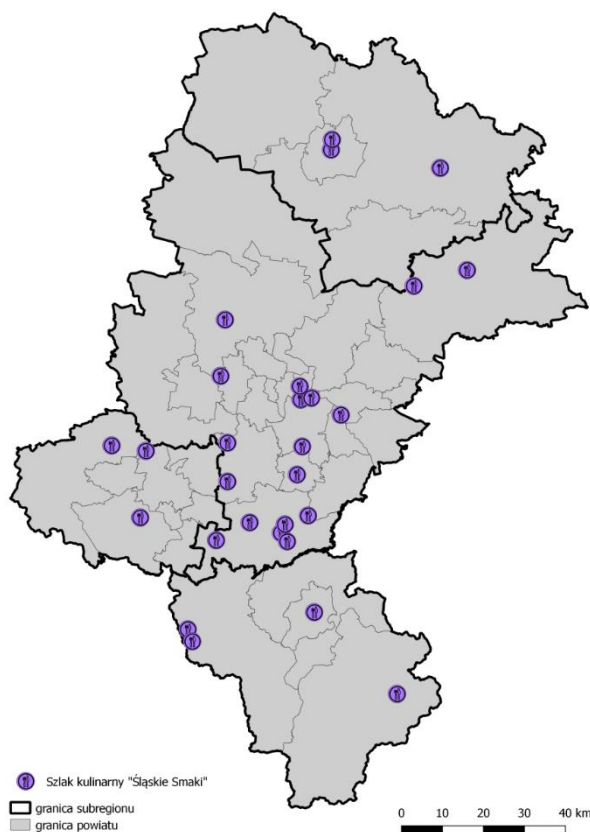
⁹ Program Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim 2020+.

Mapa 4. Szlak Orlich Gniazd w województwie śląskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.slaskie.travel>

Mapa 5. Szlak Kulinaryny „Śląskie Smaki” w województwie śląskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.slaskie.travel>

Przez województwo śląskie przebiegają także szlaki religijne (np. Droga św. Jakuba, Szlak Papieski). W regionie znajduje się wiele znanych miejsc kultu religijnego oraz miejsc pielgrzymkowych, z których najważniejsze jest Sanktuarium na Jasnej Górze w Częstochowie, nazywane „duchową stolicą Polski” oraz Sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich wraz ze Wzgórzem Kalwaryjskim.

Układ transportowy

Podstawowym elementem usytuowania systemu transportu województwa śląskiego w europejskim systemie transportowym jest jego położenie w zasięgu paneuropejskich korytarzy transportowych oraz w sieci TEN-T. O ile funkcjonowanie korytarzy paneuropejskich ma już wymiar historyczny, to sieć TEN-T jest szkieletem, o który opiera się obecna polityka transportowa Unii Europejskiej.

Paneuropejskie korytarze transportowe

Są to ciągi infrastruktury transportowej międzynarodowego znaczenia, wzdłuż których przebiegają szlaki transportowe o odpowiednich parametrach technicznych z rozmieszczonymi na nich węzłami transportowymi. Ich utworzenie miało wymiar historyczny związany z procesem integracji kontynentu europejskiego w latach 90-tych XX wieku.

Województwo śląskie jest położone w obszarze węzłowym dwóch głównych europejskich korytarzy, które bieżą z Zachodu na Wschód i z Północy na Południe Europy, są to:

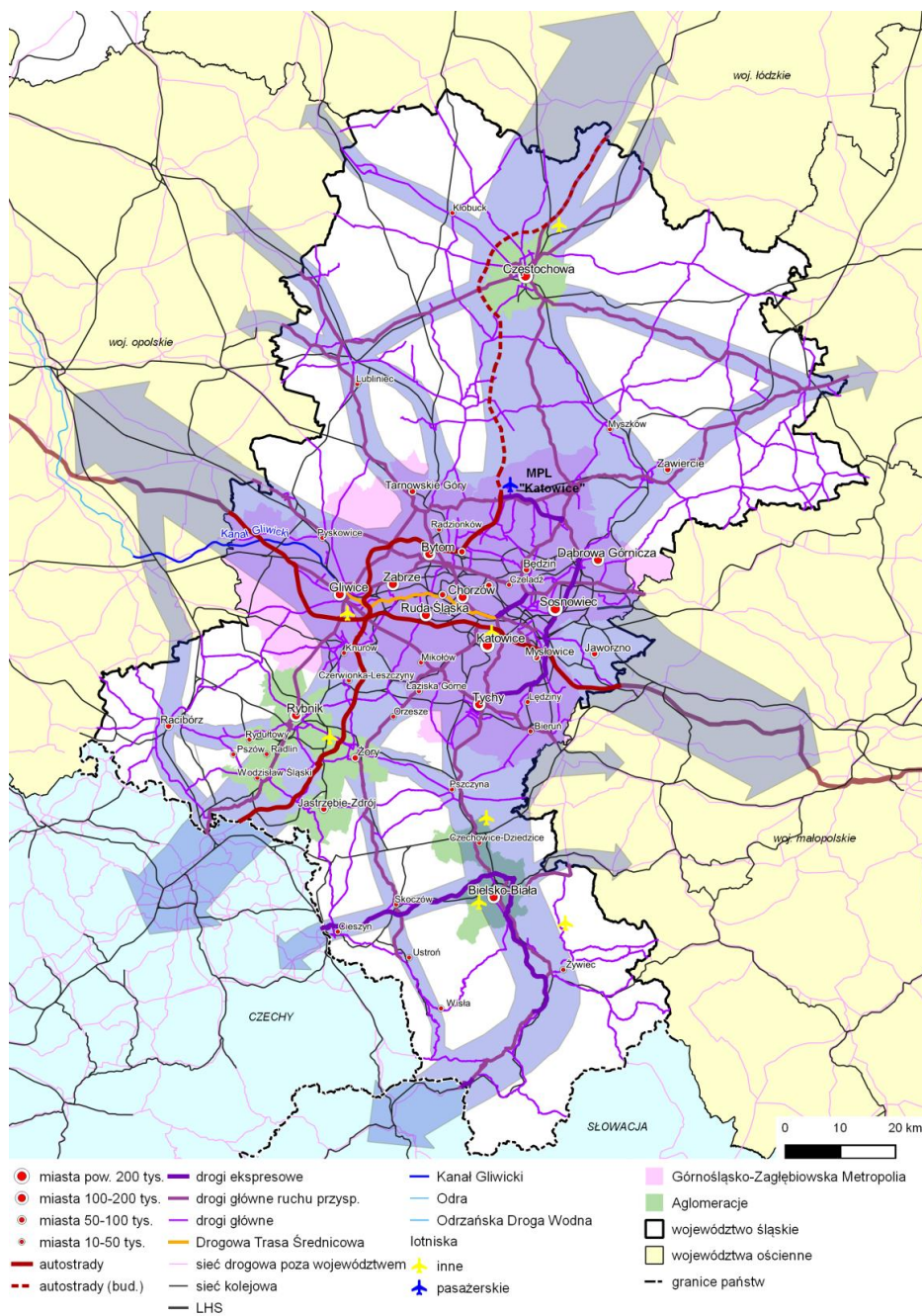
Korytarz III – relacja: (Madryt – Paryż – Bruksela) Berlin – Wrocław – Katowice – Kraków – Kijów – (Azja),

Korytarz VI – relacja: (Helsinki) Sztokholm – Gdańsk – Katowice – Żylna – (Budapeszt – Ateny), z odgałęzieniem VIB dla relacji Częstochowa – Ostrawa (Wiedeń – Wenecja).

Transeuropejska Sieć Transportowa (TEN-T)

Transeuropejska Sieć Transportowa (TEN-T) to sieć transportu drogowego, kolejowego, powietrznego i wodnego stworzona dla zapewnienia spójności kontynentu europejskiego. Na realizacji tej sieci opiera się polityka transportowa UE. Celem TEN-T jest stworzenie infrastruktury niezbędnej do prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego Unii Europejskiej (UE). Ma ona przyczynić się do zapewnienia dostępności i wzmocnienia spójności ekonomicznej, społecznej, terytorialnej i stanowi podstawową dla UE multimodalną sieć połączeń transportowych.

Mapa 6. Układ transportowy województwa śląskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OpenStreetMap.

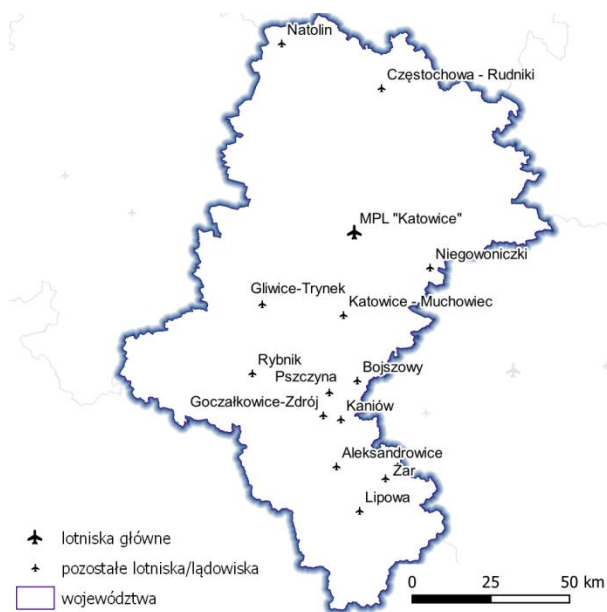
Sieć TEN-T jest rozwijana w podejściu dwupoziomowym¹⁰, obejmującym sieć kompleksową (comprehensive network), która ma powstać najpóźniej do dnia 31 grudnia 2050 r. i sieć bazową (core network), która ma powstać najpóźniej do dnia 31 grudnia 2030 r., jako priorytet w ramach sieci kompleksowej.

Przez województwo śląskie przebiegają dwie autostrady: A1 (północ-południe) i A4 (wschód-zachód), które krzyżują się w Gliwicach. W województwie śląskim są trzy drogi ekspresowe, S1 (Pyrzowice-Tychy, Bielsko-Biała-Żywiec, Milówka-Zwardoń/granica ze Słowacją), S52 (Bielsko-Biała-Cieszyn/granica z Czechami) i S86 (Katowice-Sosnowiec).

Transport lotniczy

W Polsce obecnie działa 14 lotnisk z ruchem regularnym, największe z lotnisk to stołeczny port im.

Mapa 7. Lotniska/lądowiska w województwie śląskim.

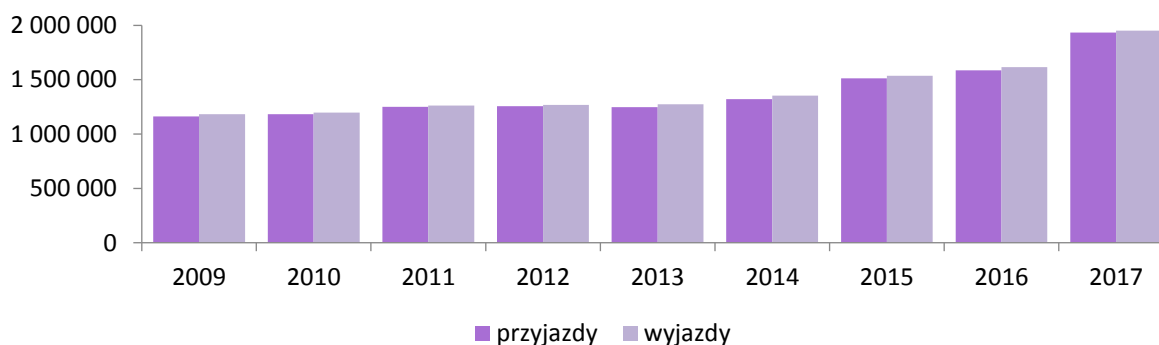

Fryderyka Chopina (WAW), który obsłużył w 2017 roku 15,7 mln pasażerów. Drugi był port w Krakowie (KRK) z 5,8 mln pasażerów, a na trzecim miejscu uplasował się port w Gdańsku (GDN) 4,6 mln.

W województwie śląskim zlokalizowany jest Międzynarodowy Port Lotniczy „Katowice” w Pyrzowicach, bezpośrednio przy autostradzie A1 i drodze ekspresowej S1. Pod względem liczby pasażerów w 2017 roku zajmował 4. miejsce w Polsce, po portach w Warszawie, Krakowie i Gdańsku. W 2017 roku w MPL „Katowice” obsłużono 3,9 mln pasażerów, a wzrost w stosunku do 2009 roku stanowił 66%.

Wykres 9. Liczba pasażerów przylatujących i wylatujących do/z MPL „Katowice” w Pyrzowicach w latach 2009-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Lotnictwa Cywilnego.

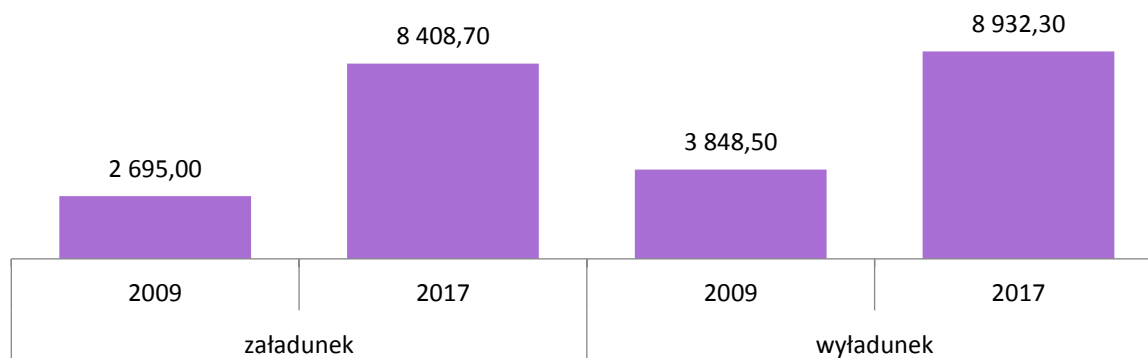
¹⁰ zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1315/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie unijnych wytycznych dotyczących rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej i uchylającym decyzję nr 661/2010/UE (Tekst mający znaczenie dla EOG) (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 348, 20/12/2013 P. 0001 – 0128).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Lotnisko w Pyrzowicach w ostatnich latach intensywnie rozwija swoje zaplecze infrastrukturalne, dzięki któremu przepustowość obsługi ruchu znacznie się zwiększyła. W maju 2015 roku oddano do użytku największą inwestycję lotniskową, czyli nową drogę startową o długości 3 200 metrów. W czerwcu 2015 roku otwarto również nowy terminal przylotowy. Obecnie w porcie lotniczym funkcjonują trzy terminale pasażerskie i jeden terminal cargo. W 2017 roku zakończono proces przekształcania starej drogi startowej w drogę kołowania oraz dostosowania infrastruktury do CAT II (kierunek podstawowy, pas 27) operacji lotniczych, co znacznie zwiększyło bezpieczeństwo operacji lotniczych w porcie. Do 2020 roku ILS CAT I zostanie również zainstalowany na kierunku pomocniczym (pas 09) drogi startowej, co oprócz bezpieczeństwa, podniesie również dostępność operacyjną lotniska.

Planowane jest połączenie kolejowe w śladzie linii kolejowej 182 Tarnowskie Góry – Zawiercie. Dzięki niemu miasta Górnośląsko Zagłębiowskiej Metropolii (GZM) zyskają połączenie z portem lotniczym w Pyrzowicach. W listopadzie 2018 roku GZM uruchomiła cztery ekspresowe linie autobusowe na lotnisko w Pyrzowicach. Dwie linie kursują z Katowic przez Sosnowiec i Będzin, jedna z Gliwic przez Zabrze oraz jedna nocna z Tychów.

Wykres 10. Ładunki w MPL „Katowice” w Pyrzowicach w latach 2009 i 2017.

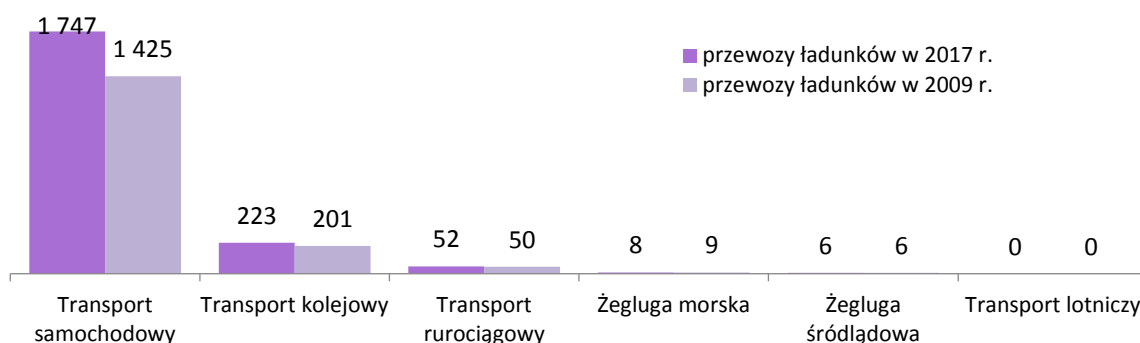
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Port lotniczy „Katowice” był drugim portem w Polsce, po lotnisku Chopina w Warszawie, pod względem ilości przeładunków towarów. W 2017 roku w MPL „Katowice” w Pyrzowicach przeładowano 17,3 tys. ton ładunków, czyli w stosunku do 2009 roku nastąpił 165 procentowy wzrost. Na wszystkich lotniskach w Polsce w 2017 roku odprawiono 134,8 tys. ton ładunków, najwięcej w Warszawie (98 tys. ton), trzecim portem był łódzki Lublinek (9,5 tys. ton). Udział warszawskiego lotniska wyniósł 72,8%, śląskiego 12,8%, a łódzkiego 7,1%.

Centra logistyczne

W Polsce w 2017 roku przewieziono 2 036 mln. ton ładunków, zdecydowana większość (prawie 86%) została dostarczona transportem samochodowym. Transport kolejowy obsłużył niecałe 11% ładunków (222 mln. t), a rurociągowy 52 mln t. (2,5%). Żegluga morska, śródlądowa i transport lotniczy odpowiadały w 2017 roku za niecały 1 procent przewozów. W rankingu średniej odległości przewozu 1 tony ładunku, zdecydowanie wygrywał transport lotniczy, w tym dziale transportu odległość ta wynosiła prawie 4,7 tys. km, na drugim miejscu znalazła się żegluga morska (1,1 tys. km), a na trzecim transport rurociągowy (402 km). W transporcie samochodowych średnia odległość wyniosła 199 km, a kolejowym 229 km. Najmniejsza średnia odległość przewozu ładunków ma miejsce w żegludze śródlądowej (152 km). W województwie śląskim transportem samochodowym przewieziono w 2017 roku 295 mln ton ładunków, z tego nadano 149 mln ton, a przyjęto 146 mln ton.

Wykres 11. Przewozy ładunków w Polsce w 2009 i 2017 r. według rodzajów transportu (mln t).

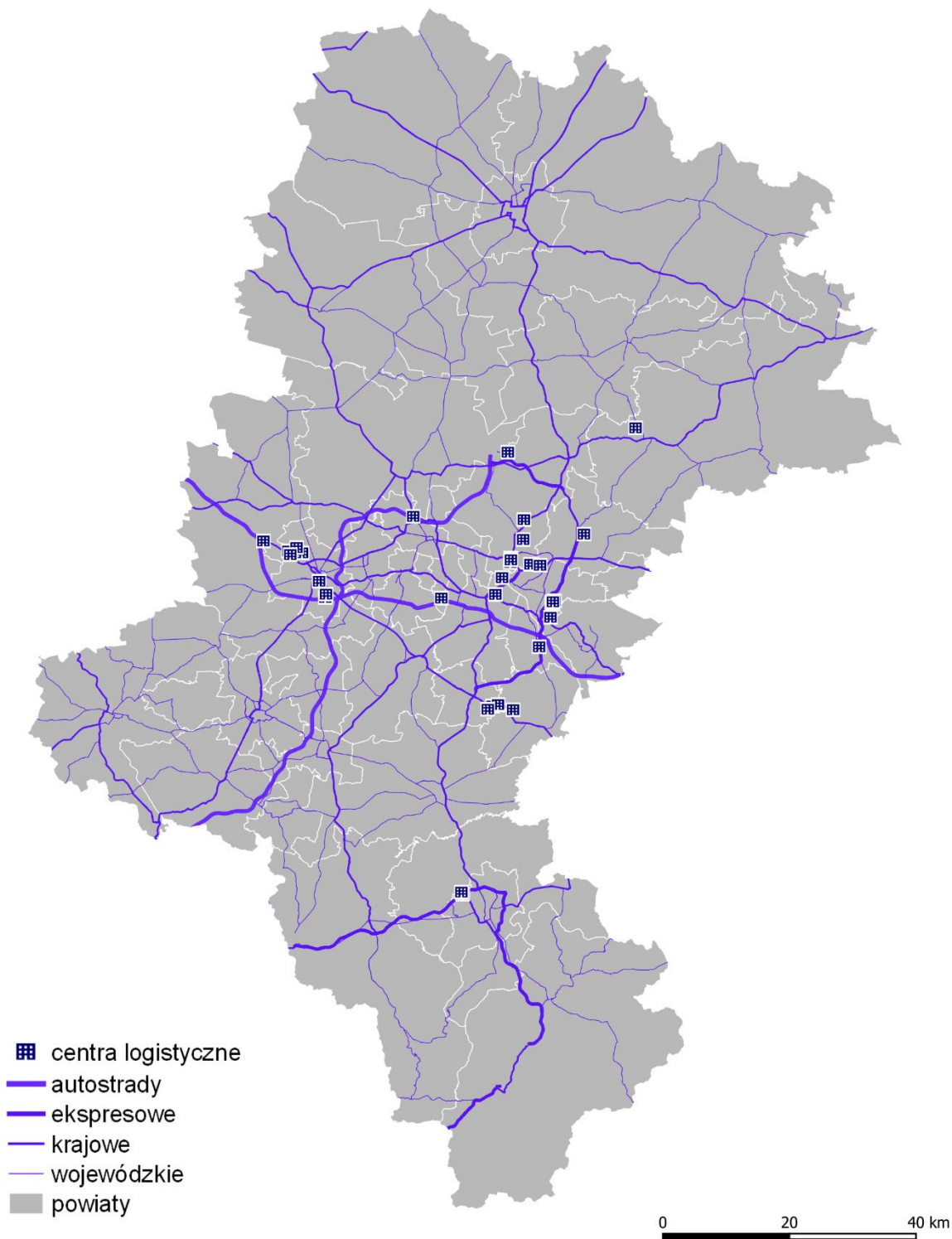
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W pierwszym kwartale 2018 roku w obszarze Metropolii GZM rynek magazynowy posiadał ok 2,6 mln m² powierzchni¹¹, stanowiło to 18% całkowitej powierzchni magazynowej w Polsce. Największa koncentracja magazynów miała miejsce w gminach Metropolii GZM, w pobliżu autostrad A1 i A4 oraz wzdłuż wschodniej obwodnicy GOP i drogi krajowej nr 1. Z kolei gminami o największej liczbie magazynów były Gliwice i Sosnowiec. Powierzchnia magazynowa w Sosnowcu w pierwszej połowie 2018 roku oscylowała w granicach 600 tys. m², a w Gliwicach 550 tys. m².

W I połowie 2018 roku ukończono m.in. Panattoni Park Sosnowiec IV o powierzchni 42 tys m² oraz Panattoni Park Gliwice III (33 tys. m²). W 2018 roku w budowie było kilka znaczących projektów magazynowych w Gliwicach, Sosnowcu i Czechowicach-Dziedzicach.

¹¹ Marketbeat, rynek magazynowy w Polsce. Podsumowanie I połowy 2018 rok, Publikacja Cushman&Wakefield 2018. Publikacja określa obszar Górnego Śląska włączając do niego miasta Zagłębia Dąbrowskiego.

Mapa 8. Centra logistyczne na terenie województwa śląskiego w czerwcu 2018 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowania Marketbeat, rynek magazynowy w Polsce oraz danych OpenStreetMap.